

School of Theology at Claremont

1001 1380909

Theology Library

SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

From the library
of
Professor Philip Merlan
1897-1968

10
has

Philip Merlan

Silius Italicus,
" *Tiberius Catius.*

SILI ITALICI

PA
6695
A2
1890
PUNICA

EDIDIT

LUDOVICUS BAUER.

VOLUMEN PRIUS.

LIBROS I—X CONTINENS.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXC.

MEMORIAE

HERMANNI BLASS.

Praefatio.

Sili Italici Punica edenti mihi, priusquam ad ipsam rem accedam, paucis admonere liceat, quam bene sint de illo poëta meriti Georgius Thilo et Hermannus Blass, quippe qui libris mss. diligenter excussis huius editionis posuerint fundamenta.

Atque ille quidem iam ante triginta fere annos cum Sili edendi consilium cepisset, plurimum operae studiique consumpsit in codicibus et conferendis et aestimandis. Qua in re quid profecerit, cognoscitur ex quaestionibus, quas scripsit, Silianis:¹⁾ undeviginti, quos inspexerat, codicum et antiquissimum et optimum sibi persuasit esse Vaticanum 1652, quem totum contulit. In eodem ille libello et in emendationibus Silianis²⁾ specimina dedit artis criticae qua esset in edendo poeta usus. Ita omnibus in spem adductis brevi fore ut Silius revivisceret, nescio qua de causa ab incepto destitit ille vir doctissimus ac pro sua liberalitate atque humanitate, quae collegerat congesseratque, detulit ad Hermannum Blass, qui et ipse huic carmini emendando operam dabat.³⁾

1) Quaestiones Silianae scripsit Georgius Thilo in „*Nachrichten über das kgl. Pädagogium zu Halle*“ 1858. — 2) Emendationes Silianae in *Symbolis philol. Bonnensium* 1864 I. p. 399—410. — 3) *Emendationen zu Silius Italicus im Jahresbericht über die Louisenstädtische Realschule, Berlin* 1867.

Hic vir opus a Thilone inchoatum cum perficiendum suscepisset, illius aliorumque virorum doctorum auxilio benigne adiutus, viginti quinque codicum, qui aetatem tulerunt,¹⁾ summa cura ac diligentia rationem habuit eorumque genera, quo erat ingenii acumine, tam accurate tamque argute discrevit, ut quin recta sint, quae de ea re exposuit, vix possit dubitari; inscribitur autem ea commentatio „*Die Textesquellen des Silius Italicus*“.²⁾ Neque minus acute in eodem libro quae de archetypis amissis possent erui quove consilio veteres viri docti eis usi essent, exquisivit.

Codicibus igitur diligenter collatis definitisque, qui novae editioni essent fundamento, undique, quidquid pertinebat ad poëtam vel explicandum vel emendandum, miro quodam studio collegit, collecta aut in margine editionis, qua potissimum utebatur, Rupertianae adscripsit aut innumerabilibus fere notata schedulis illi libro inseruit. Ipsum autem poëtam quam diligenter perspectum habuerit quamque recte aestimaverit, cognoscere licet ex commentatione, quam scripsit de Ernesti Wezelii dissertatione „*De C. Silii Italici cum fontibus tum exemplis*“ (Lipsiae 1874) in *Fleckeiseni Annall.* 1874 p. 471—512.

Iam omnibus rebus ita praeparatis ut brevi editio in lucem prodire posse videretur, praematura ille morte est absumptus, nil nisi parte libri primi ad edendum perfecta; pauca quoque, quae ad praefationem pertinebant, scripta reliquit, ex quibus infra nonnulla, quae sunt de codicibus, depromuntur.

1) His codicibus unum, qui est Romae in Museo Propagandae, addidit Georgius Wartenberg in *Fleckeiseni Annall.* 1887 p. 431 sq.; alterum, qui est ex bibliotheca Matthiae Corvini, ego contuli eodem loco 1889 p. 796 sq. — 2) Exstat in *Fleckeiseni Annall.* 1875 p. 161—251; etiam separatim impressa est.

Gratiam, quam illi viro et doctissimo et sagacissimo pro egregiis in Silium meritis debemus, ita reddere volui, ut hunc librum dedicarem illius memoriae.

Opus ipsum *Sili Italici Punicorum libros* inscripsi. Etsi enim, id quod primus Theodorus Mommsen monuit (Ind. Plin. p. 425), plene nomina leguntur apud Gruterum p. 300 n. 1 (cf. etiam CIL VI, 1984),¹⁾ ubi *Ti. Catus Silius Italicus* appellatur, tamen, cum omnes libri mss. praenomen omittant praeter unum Malatestianum, cui nulla omnino fides est (T. p. 178 et 217)²⁾, Publii praenomen poëtae tribuentem, codicum auctoritatem sequi malui. Quem codex Coloniensis saec. IX prae se tulerit titulum nescimus; neque enim Ludovicus Carrio aut Franciscus Modius, qui librum ms. tractaverunt, quidquam monent de titulo neque utuntur praenomine, praeterquam quod semel apud Modium Ep. XLI p. 191 legimus: quae nunc ex Caio S. I. allegabo. Illud praenomen autem a Marso aliisque Silio nulla alia de causa praepositum est, nisi quod creberrime occurrat nobis apud Silios (Dausqueius in editione sua p. 2). Attamen verisimile est Modium, qua erat diligentia, si invenisset in Coloniensi, restitutum fuisse poëtae suum praenomen, ut restituisse se gloriatur cognomen Q. Curtio Rufo (cf. Rutgers, *Variae Lectiones Lugduni Batavorum* 1618 III. c. 4). Accedit quod „Sili“ volumen in catalogo libri cuiusdam ms. Lassbergiani saec. IX. laudatur (T. p. 160); etiam in codice Bernensi 363 fol. 147^b scriptum est „Silius Italicus XV lib. de bellis punicis“ cf. Th. Gottlieb:

1) Minus recte de Rossi aliam inscriptionem stelae marmoreae (CIL XIV, 2653) refert ad Silium poëtam. — 2) T. littera significatur liber H. Blassii, qui inscribitur „*Die Textesquellen*“ etc.

„Randbemerkungen des Cod. Bernensis 363“ in „Wiener Studien“ IX (1877) p. 151 sq. (Woelfflin p. 1.).

In verbis ipsis poëtae recensendis eos codices secutus sum, quibus imprimis fidem habendam esse Hermannus Blass l. l. demonstravit. Omnium autem codicum facile princeps est **L** (cod. biblioth. Laurentianae plut. XXXVII. cod. 16 membran. fol.); secundum locum obtinet **F** (cod. biblioth. Aedilium Florentinae Ecclesiae CXCVI chartac. in fol. min.), qui, quamquam lituris lacunis coniecturis est valde corruptus, tamen ex eodem apographo quo **L** fluxisse videtur. His proximi sunt codex Oxoniensis (**O**) et Vaticanus 1652 (**V**), qui secundum **L** librariorum interpolatione maxime sunt liberi habendi.¹⁾

Qui codices quattuor quotiens inter se consentiunt, lectionem habemus non suspectam; significavit autem H. Blass hunc codicum consensum littera **S**, non quo ipsius Sangallensis lectiones assecutos nos putemus (T. p. 239), sed quod proxime ad verba cod. Sang. accessisse nobis videmur. Illorum igitur codicum lectiones a textu diversas omnes fere expressi omisissis tantum et mere orthographicis, in quibus *e* simplex posita est pro *oe* vel *ae*, ut fere fit in codd. (T. p. 235), vel ubi *i* et *y* commutantur Graecis in vocabulis, ut *libicus*, *tirius*, *friges*, *micene* pro *Libycus*, *Tyrius*, *Phryges*, *Mycene*, et levioribus singulorum codicum mendis, ut I. 27 *Agamenoniam* **L** pro *Agamemnoniam*, I. 83 *pitee* **L** pro *piceae*, I. 44 *teneris* **F** pro *Teucris* aliisque id genus. Ubicumque repudiavi scripturas illorum codicum neque quidquam monui, unde sit lectio textus emendata, habes Italorum i. e. vetustiorum editionum emen-

1) Lectiones codicis Casanatensis corruptissimi (T. p. 178) protulit Onorato Occioni: *Le Puniche di Tiberio Cazio Silio Italico, traduzione con proemio e note. Seconda edizione riveduta e corretta. Torino 1889.*

dationes, quae inde in omnes, quae secutae sunt, editiones sunt receptae; idem significare volui vocabulo *vulgo* illis locis, quibus libros secutus a ceteris editionibus discessi.

At codicis Coloniensis saec. IX, qui fuit Coloniae in bibliotheca Ecclesiae Cathedralis, quas viri docti enotaverunt scripturas, ut res postulabat, sive cum textu dissentiebant sive, ut plerumque fit, consentiebant, ad unum omnes attuli, ut qualis fuerit ille codex, quem periisse valde dolemus, coniectura quasi augurari possimus. Auctoritate eum Sangallensi fere parem esse cum Blass censuerit, equidem aliquanto plus valere eum mihi persuasi collatis omnibus, quas ex eo novimus, scripturis cum ceteris codicibus; nam ille ut permultis locis solus veram lectionem praebet, ita plerumque, ubi quattuor nostri codices inter se dissentiunt, ab eis stat, quorum lectio praeferenda videtur.

Cum autem duo tantum viri Coloniensem ipsi viderint, Ludovicus Carrio et Franciscus Modius, quorum hic in libro *Novantiquarum Lectionum Francofurti 1584 edito* plurimos, ille in *Emendationum et Observationum libris II Antverp. 1576 et Paris. 1583 minus triginta poëtae locos* sanavit, his viris fidem habebimus maximam. Paulo minoris momenti lectiones eae videntur esse, quae ab Nicolao Heinsio ex editione Sili Gryphiana quadam depromptas, cum Burmanni humanitate nactus esset, Drakenborchius publici iuris fecit. Quibus quamquam fidem abrogare — quisquis fuit, qui codicem Coloniensem contulerit cum illa editione Gryphiana sive Carrio, ut N. Heinsius voluit, sive alius quis homo doctus — plane esset insipientis, tamen meminerimus oportebit longum fuisse iter, quo ex codice ipso lectiones in Gryphianam, ex hac per N. Heinsium in editionem Parisiensem Colinaei 1531, ex hac denique a Drakenborchio descriptae in nostrum tandem

conspectum devenerunt in editione Drakenborchiana, unde nunc nos eas haurimus; atque docuit Blass (T. p. 208 sq.) errasse revera aliquotiens sive Heinsium sive Drakenborchium, etsi raro ei contigit, ut illos erroris convinceret.

Ceteri viri docti, qui ex codice Coloniensi varias attulerunt lectiones, Dausqueius, Barthius, Drakenborchius, quo iure id fecerint, disseruit Blass (T. p. 200. 204. 212.); de qua re qui velint accuratius facere iudicium, ipsum adeant libellum.

In rebus orthographicis codices ita sum secutus, ut neque manifesta librariorum menda sequi neque sine causa a libris discedere vellem. Haec autem imprimis commemoranda mihi videbantur:

Accusativos pluralis in is finitos quod modo usurpaverim, modo spreverim, facile quis vituperaverit; sed in ea re, quamquam ne hac inconstantia offendantur legentium oculi timeo, ad librorum scripturam reverti, quod mirum in modum illi consentiunt inter se; cuius rei pauca proferre exempla mihi liceat:

artes exhibent **LFOV** V. 351, VIII. 99 — artis II. 140, V. 362, XI. 311. 422, XIII. 537. XVI. 402. — aures I. 216, II. 580, VI. 80. 508, IX. 57, XI. 69. 580, XV. 63, XVI. 212. 294. 344, XVII. 85. 523 (**V** h. l. **is**) — auris VI. 519 (**O** — **es**) XI. 77. 189 (**O** auras). 290. 432, XII. 211. 338, XIII. 22. 153, XV. 459 (**O** auras) — Alpes I. 487. 589, II. 333, III. 645, IV. 66. 407. 746, V. 160. 386, VI. 106. 703, IX. 550 etc. — Alpīs I. 65, XIII. 741, XV. 662 — **tenuēs** I. 291 — **tenuis** IV. 114, XIV. 225 aliisque locis.

In *praeverbis* assimilandis codices ita variant, ut neque in universum inter se consentiant¹⁾ neque singuli

1) Excepta haec pauca sunt: **LFOV** semper exhibent *ads* in verbo *adsum*: II. 551, XII. 113 *adsunt*; IV. 127, XIII. 137

ipsi sibi constant; cui rei documento haec sunt: *affundere* XIII. 695 **LF**, XIV. 347 **LFOV**, XV. 219 **LF** — *adfundere* V. 65 **LFOV**, XIII. 695 **OV**, XV. 219 **OV**; *agglomerare* V. 238 **OV**, XV. 149 **LFOV** — *adglomerare* V. 238 **LF**; *allabi* VI. 383 **LO**, VIII. 74 **LF** — *adlabi* VI. 383 **FV**, VIII. 74 **OV**; *allatrare* VIII. 290 **LOV** — *adlitrare* VIII. 290 **F**, XI. 428 **LFOV**; *anniti* XI. 540 **LF**, XV. 575 **LF** — *adniti* II. 123 **LFOV**, XI. 540 **OV**, XV. 104 **LFOV**, XV. 575 **OV**. — Quid multa? eandem inconstantiam invenimus in ceteris praeverbis; modo legimus in libris *collabi*, modo *conlabi*: modo *illabi*, modo *inlabi*; modo *irrorare*, modo *inrorare*, modo *summittere*, modo *submittere* aliaque id genus. Quae cum ita sint, certa norma ex codicibus non elucet. Quoniam autem optimus codex **L** plerumque utitur assimilatione, equidem constanter assimilare malui. — Similem in modum variant libri in *obt* — et *opt* —: IV. 413 *optusae* **L** *obtusae* **F**; VI. 385 *optutu* **LF**, X. 263 *obtutu* **L** *optutu* **F**; X. 227 *optendit* **LF**, XIII. 341 *obtendens* **L** *optendens* **F**. — Post *ex* insequens *s* semper fere libri omittunt, ut *exanguis*, *excidere*, *excindere*, *exerere*, *existere*, *expectare*, *expirare*, *extare*, *extinguere*, *extruere*, *exudare*, *exul*, *exultare*, *exuperare*, *exurgere*; exhibent tamen omnes *exsatiare* VII. 535, *exsibilare* VI. 219, *exsomnia* IX. 5. — In singulis denique verbis, quoad id fieri potuit, optimi codicis scripturam retinui; quae huc pertinent, invenias in apparatu critico.

In verborum **distinctione**, cum summa mihi lex esset sententiarum perspicuitas, fortasse nimius fui. **Coniecturas** satis multas in apparatus criticum recepi eo consilio ut, quae viri docti in carmine emendando tentaverint, demonstrarem.

adsis; XV. 664. 801 *adsit*. item X. 611 *adnatet*, contra XIV. 354 *adnabat* **FV** *annabat* **L**.

Sequitur, ut quae recentiore aetate de Silio scripta sint, enumerem:

- 1) de ipso poëta eiusque carmine, quale sit, disputavere:

J. Fr. Chr. Kortüm in „*Geschichtliche Forschungen*“
Leipzig 1863 p. 209—252.

Onorato Occioni, *Caio Silio Italico e il suo poëma*,
Padova 1869, ed. II. Firenze 1871. (cf. etiam
supra p. VIII. n.)

H. Blass, l. l. p. VI.

F. E. Brandstaeter, De Punicorum carminis epici
a Silio Italico conditi cum argumento tum stilo
atque ornatu poëtico in „*Jahresbericht über die
höhere Bürgerschule zu Witten*“ 1877.

Fr. Buecheler, Coniectanea de Silio, Iuvenale,
Plauto aliis poëtis latinis in Museo Rhenano 1880
p. 390.

J. Schinkel, Quaestiones Silianae, Diss. Lipsiae
1884 p. 1—34.

- 2) ad fontes et historicos et poëticos pertinent
haec:

G. Cosack, Quaestiones Silianae, Diss. Halis 1844.

E. Wezel, De C. Silii Italici cum fontibus tum
exemplis, Diss. Lipsiae 1873.

M. Heynacher, *Ueber die Quellen des Silius Italicus*,
Ilfeld 1874.

idem, *Ueber die Stellung des Silius Italicus unter
den Quellen zum zweiten punischen Krieg, Nord-
hausen* 1877.

J. Schlichteisen, De fide historica Sili Italici
quaestiones historicae et philologicae, Regimonti
Prussorum 1881.

A. Kerer, *Ueber die Abhängigkeit des C. Silius*

Italicus von Livius, Programm des Staatsgymnasiums in Bozen 1881.

L. Bauer, *Das Verhältniß der Punica des C. Silius Italicus zur dritten Dekade des T. Livius, Diss. Erlangen 1883.*

J. S. van Veen, *Quaestiones Silianae, Lugduni Batavorum 1884.*

L. Cholevius, *Epitheta ornantia, quibus utitur Vergilius, cum iis comparata, quibus posteriores epici Latini, maxime quidem Silius, carmina sua distinxerunt, Diss. Regimonti Pr. 1865.*

G. Barchfeld, *De comparationum usu ap. Silium Italicum, Diss. Gottingae 1880.*

J. Groesst, *Quatenus Silius Italicus a Vergilio pendere videatur, Diss. Aquis Mattiacis 1887.*

3) ad genus dicendi et rem metricam spectant:
J. Schinkel l. l. p. 35—77.

P. Verres, *De Tib. Silii Italici Punicis et Italici Iliade Latina quaestiones grammaticae et metricae, Diss. Monasterii Guestf. 1888.*

J. Franke, *De Tib. Silii Italici Punicorum tropis, Diss. ibidem 1889.*

4) quo tempore Silius carmen suum condiderit, quaesivere:

F. Buchwald, *Quaestiones Silianae, Diss. Gorlicii 1886, p. 1—22.*

A. Cartault, *Est-il possible de fixer exactement la date de la composition des „Puniques“ de Silius Italicus in „Revue de philologie“ etc. XI. p. 11—14.*

K. Fr. Hermann in *Philologo* IV. p. 575.

H. Blass in *Fleckeiseni Annall.* 1874 p. 497 n. 14.

- 5) num Silius auctor sit Iliadis Latinae, disputavere:

Fr. Buecheler in Museo Rhenano XXXV. p. 391 sq.

R. Doering, *Ueber den Homerus Latinus im Programm des Lyceums zu Strassburg, 1884.*

idem, De Silii Italici Epitomes re metrica et genere dicendi, Diss., Argentorati 1886.

Fr. Plessis, Italici Ilias Latina, Paris 1885, praef. p. XV—XVII.

P. Verres l. l.

- 6) ad rem criticam pertinent haec¹⁾:

I. Livinei emendationes manu scriptae in editione Silii Basileensi a. 1543, quae est in bibliotheca Guelferbytiana (cf. T. p. 199).

J. Fr. Gronovii

a) em. in Observationum libris, Devent. 1652.

b) em. mss. in ed. Silii Parisiensi 1531.

c) em. mss. in ed. Silii, Amstelodami 1631.²⁾

R. Bentleii emendationes ad Silium publici iuris factae

a) in „*Classical Journal*“ 1811 vol. III. p. 381—386.

b) in M. Hauptii opusc. III. 1. p. 89—107.

I. Schraderi em.

a) in Observationum libro, Franeq. 1761.

b) editae a M. Hauptio, Hermes IV. p. 345 sq.

c) editae a van Veen, ibidem XXIII. p. 211 sq.

I. A. Nodellii em. in appendice editionis Aviani, Amstelodami 1787 (has van Veen mecum communicavit).

1) Non commemoro hoc loco, quae iam a Rupertio in editione sua sunt laudata aut quae infra singulis carminis locis laudabuntur. — 2) Utrumque librum ex bibliotheca Leidensi contulit H. Blass.

F. H. Bothe, *Des C. Silius Italicus Punischer Krieg*,
Stuttgart 1855.

G. Thilo ll. ll. p. V.¹⁾

H. Blass l. l. (nonnullas alias emendationes hic vir
 in margine editionis Rupertianae adscripsit uel
 schedulis notavit).

Aem. Baehrens in *Fleckeiseni Annall.* 1872 p. 631 sq.
 idem, in „*Bursians Jahresbericht*“ V, H. 6. 7
 p. 52 sq.

A. Chory, *Emendationum Silianarum specimen*,
Diss. Ratiboriae 1877.

E. Koch, *Quaestiones Silianae criticae et exegeticae*,
Diss. Monasterii 1877.

H. Koestlin in *Philologo* XXXVIII. p. 58—60.

I. Schlichteisen l. l.

I. S. van Veen, a) l. l.

idem, b) *Notulae criticae ad Sil. Ital. Mnemosyne*
XVI p. 292 sq. et XVII. p. 368 sq.

F. Buchwald, l. l. p. 23 sq.

L. Bauer, *Zu Silius Italicus* in *Fleckeiseni Annall.*
 1888 p. 193—224.

1) Hic vir doctus opere iam perfecto varias coniecturas
 mecum communicavit, quas h. l. proferre mihi liceat: I. 293
 nunc] sanctum 425 Iamque ruit geminans c. v. d. *improbata*
versuum translatione IV. 71 quanto hoc stat celsius — vallum.
 72 et maius quid 86 cantus] saltus 224 Herculei taciturno
 murmure luci 348 fronte quieta (*quae emendatio egregia in*
textum est recipienda) VI. 314 sq. et, nulla quos morte nec
 igni Exuero, servans portarem i. T. luctus VII. 33 Hic ardens
 exire malis et r. v. VII. 245 *verba sic distincta vult*: iam c.
 quanto Artior, et n. T. c. quantum Detritum e. f. 293 uel] tibi
 IX. 78 Aduectus] Adiunctus X. 332 Hortatur] Marte sati uel
 Sorte datas.

His expositis reliquum est, ut viris doctis qui me et consilio et re adiuverunt, gratias agam publicas: Eduardo Woelfflino, praeceptori dilectissimo, quo auctore librum edendum suscepi, Karolo Ernesto Georges, Ioanni Hilberg, Ioanni Schlichteisen, quem praematura morte esse abreptum valde doleo, Ferdinando Schoentag Ratisbonensi, Iacobo Simoni van Veen, Georgio Helmreich.

Scripsi Augustae Vindelicorum
mense Aprili 1890.

L. B.

Addenda et corrigenda.

- p. 15 *adde in apparatu critico*: 409 captare ■ raptare *uulgo*.
p. 53 *adde in apparatu critico*: 126 Bele, oro, g. *Bentley*.
-

- p. 32 lege II. 221 conexae *pro* connexae, *item* III. 675 conexa,
IX. 379 conixus.
p. 104 lege V. 107 Sicine *pro* Siccine.
p. 130 lege VI. 214 Balistas *pro* Ballistas, *item* VI. 269 balista.
p. 132 lege VI. 273 phalarica *pro* falarica, *item* IX. 339.
p. 171 lege VII. 729 coniuvent *pro* conniuent.
-

Index notarum.

Cm Ep. 93 = lectio codicis Coloniensis a Modio prolata
in Novantiquarum Lectionum epistula 93.

Cc Em. II, 11 = lectio cod. Col. a Carrione prol. in Emen-
dationum libro II cap. 11.

Ch = lectio cod. Col. a Nicolao Heinsio prol. in
editione Sili Drakenborchiana.

Cd = lectio cod. Col. a Drakenborchio prolata
eodem loco.

S = consensus quattuor codicum **LFOV**.

T. p. . . = Textesquellen des Silius Italicus p. . .

SILI ITALICI P U N I C O R U M

LIBER PRIMUS.

Ordior arma, quibus caelo se gloria tollit
 Aeneadum, patiturque ferox Oenotria iura
 Carthago. Da, Musa, decus memorare laborum
 Antiquae Hesperiae, quantosque ad bella crearit
 Et quot Roma uiros, sacri cum perfida pacti 5
 Gens Cadmea super regno certamina mouit;
 Quaesitumque diu, qua tandem poneret arce
 Terrarum Fortuna caput. ter Marte sinistro
 Iuratumque Ioui foedus conuentaue patrum
 Sidonii fregere duces, atque impius ensis 10
 Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
 Sed medio finem bello excidiumque uicissim
 Molitae gentes, propiusque fuere periculo,
 Quis superare datum: reserauit Dardanus arces
 Ductor Agenoreas, obsessa Palatia uallo 15
 Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.

Tantarum causas irarum odiumque perenni
 Seruatum studio et mandata nepotibus arma
 Fas aperire mihi superasque recludere mentes.
 Iamque adeo magni repetam primordia motus. 20

4 hesperiae **F** experie **LV** in **O** deest uocabulum cum mar-
 gine 11 placitam **Cm** *Ep. 93* 14 quis non queis **Cd** ubique
 (*T. p. 215*) ut **S** quoque 15 obsessa **FOV** obsepsa **L** unde ob-
 saepta *Blass*

Pygmalioneis quondam per caerula terris
 Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
 Fatali Dido Libyes appellitur orae.
 Tum pretio mercata locos noua moenia ponit,
 Cingere qua secto permissum litora tauro. 25
 Hic Iuno ante Argos — sic credidit alta uetustas —
 Ante Agamemnoniam, gratissima tecta, Mycenen
 Optauit profugis aeternam condere gentem.
 Uerum ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
 Exerere ac missas etiam trans aequora classes 30
 Totum signa uidet uictricia ferre per orbem,
 Iam propius metuens bellandi corda furore
 Phoenicum extimulat. sed enim conanime primae
 Contuso pugnae fractisque in gurgite coeptis
 Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens 35
 Arma remolitur; dux agmina sufficit unus
 Turbanti terras pontumque mouere paranti.
 Iamque deae cunctas sibi belliger induit iras.
 Hannibal; hunc audet solum componere fatis.
 Sanguineo tum laeta uiro atque in regna Latini 40
 Turbine mox saeuo uenientum haud inscia cladum:
 'Intulerit Latio, spreta me, Troïus', inquit,
 'Exul Dardanium et bis numina capta penates
 Sceptraque fundarit uictor Lauinia Teucris,
 Dum Romana tuae, Ticine, cadauera ripae 45
 Non capiant, similisque mihi per Celtica rura
 Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
 Corporibusque uirum retro fluat, ac sua largo
 Stagna reformidet Thrasyennus turbida tabo;

24 locos Ch 28 profugos Koch 29 magnam aliis
Baehrens coll. Verg. ecl. I. 24 32 propriis Koch, sed cf.
XVII. 535 36 agmina LFO magnae Ch magna V sed in marg.
m. 1 agmina — dux omnia s. u. T. terra Maduig Aduers. crit.
II. p. 461 39 Hannibal, ut Hamilcar, Hasdrubal, Hannon,
 Hammon Ch constanter (T. p. 215) 40 tum O cum LEV
 46 rutilusque Hilberg in *Fleckeiseni Annal. 1872 p. 792*, sed
 cf. *Verg. Aen. XII. 477* 49 Thrasyennus L fere semper

Dum Cannas tumulum Hesperiae campumque cruore 50
 Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam
 Teque uadi dubium coëuntibus, Aufide, ripis
 Per clipeos galeasque uirum caesosque per artus
 Uix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.
 Haec ait ac iuuenem facta ad Mauortia flammis. 55

Ingenio motus audivit fideique sinister
 Is fuit, exuperans astu, sed deuius aequi.
 Armato nullus diuum pudor; improba virtus
 Et pacis despectus honos; penitusque medullis
 Sanguinis humani flagrat sitis; his super, aevi 60
 Flore uirens, hauet Aegatis abolere, parentum
 Dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem Iuno ac laudum spe corda fatigat.
 Iamque aut nocturno penetrat Capitolia uisu
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes. 65
 Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expauere trucem per uasta silentia uocem
 Ac largo sudore uirum inuenere futuras
 Miscentem pugnas et inania bella gerentem.

Hanc rabiem in finis Italum Saturniaque arua 70
 Addiderat tantam puero patris heu furor altus.
 Sarrana prisci Barcae de gente, uetustos
 A Belo numerabat auos. namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides iuuenis uitauerat arma tyranni 75
 Et se participem casus sociarat in omnis.
 Nobilis hoc ortu et dextra spectatus Hamilcar,
 Ut fari primamque datum distinguere lingua

54 hadriaci Cd (T. p. 215)

59 despectus V dispectus

LFO 61 auct OV habet L (cf. V. 533, VII. 22, XIV. 183, XV. 373) in F desunt uu. 61—66 cum inferiore folii parte abscissa
 66 limina O lumina LV (cf. XI. 81) 71 tantam uel candens
 Blass tandem LOV deest uocabulum in F quondam uulgo—patris
 heu furor Hilberg (p. l.) qui et interpunctionem post furor
 sustulit patrius furor S-altus scr. oscus LO ostus V escus (an
 estus?) corr. m. 2 in astus F ortus uulgo; an legendum: Addi-
 derat sacrum p. patris et furor: ollus? (cf. II. 296, III. 139)

Hannibali uocem, sollers nutrire furores,
Romanum seuit puerili in pectore bellum. 80

Urbe fuit media sacrum genetricis Elissae
Manibus et patria Tyriis formidine cultum,
Quod taxi circum et piceae squalentibus umbris
Abdiderant caelique arcebant lumine, templum.
Hoc sese, ut perhibent, curis mortalibus olim 85

Exuerat regina loco. stant marmore maesto
Effigies, Belusque parens omnisque nepotum
A Belo series; stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.

Ipsa sedet tandem aeternum coniuncta Sychaeo; 90
Ante pedes ensis Phrygius iacet; ordine centum
Stant arae caelique deis Ereboque potenti.

Hic, crine effuso, atque Hennaëae numina diuæ
Atque Acheronta uocat Stygia cum ueste sacerdos.
Immugit tellus rumpitque horrenda per umbras 95
Sibila; inaccensi flagrant altaribus ignes.

Tum magico uolitant cantu per inania manes
Exciti, uultusque in marmore sudat Elissae.

Hannibal haec patrio iussu ad penetralia fertur;
Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar. 100

Non ille euhantis Massylae palluit iras,
Non diros templi ritus aspersaque tabo

Limina et audito surgentis carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput oscula libat

Attollitque animos hortando et talibus implet: 105
'Gens recidiua Phrygum Cadmeae stirpis alumnos

Foederibus non aequa premit; si fata negarint
Dedecus id patriae nostra depellere dextra,

Haec tua sit laus, nate, uelis; age, concipe bella

92 Erebiq̃ue Bothe 93 Hennaëae Ch hennee corr. m. 1 in
aetnee LF (T. p. 236) emiee ■ ethnee V 93. 94 Hunc—Utque
sacerdos, Immugit Bothe 96 inaccensi Cm ad Curtium (T.
p. 197) 103 carmine] cardine S 106 recidiua L redi-
uiua FOV (V in marg. m. 2 recidiua) 109 uelim Heinsius
uelint Vonck in Lect. lat. p. 156

Latura exitium Laurentibus; horreat ortus 110
 Iam pubes Tyrrhena tuos, partusque recusent,
 Te surgente, puer, Latiae producere matres.'

His acuit stimulis, subicitque haud mollia dictu:
 'Romanos terra atque undis, ubi competet aetas,
 Ferro ignique sequar Rhoeteaque fata reuoluam. 115
 Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
 Non celsae obstiterint Alpes Tarpeiaque saxa.
 Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
 Per manes, regina, tuos.' Tum nigra triformi
 Hostia mactatur diuae, raptimque recludit 120
 Spirantis artus poscens responsa sacerdos
 Ac fugientem animam properatis consulit extis.

Ast ubi quaesitas artis de more uetustae
 Intrauit mentes superum, sic deinde profatur:
 'Aetolos late consterni milite campos 125
 Idaeoque lacus flagrantis sanguine cerno.
 Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
 Cuius in aërio pendent tua uertice castra!
 Iamque iugis agmen rapitur; trepidantia fumant
 Moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe 130
 Sidoniis lucet flammis. fluit ecce cruentus
 Eridanus. iacet ore truci super arma uirosque,
 Tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti.
 Heu quaenam subitis horrescit turbida nimbis
 Tempestas, ruptoque polo micat igneus aether! 135
 Magna parant superi. tonat alti regia caeli,
 Bellantemque Iouem cerno.' Uenientia fata
 Scire ultra uetuit Iuno, fibraeque repente
 Conticuere. latent casus longique labores.

Sic clausum linquens arcano pectore bellum 140

111 suos *Schrader* 113 His agitur st. *Baehrens* Hic ca-
 ruit st. *Chory* 117 que om. **LFV** talpeiaque **O** 121 Spi-
 lantis **Ch** 122 extis **FO** estis **LV** 126 stagnantes *Heinsius*
 et *Bothe* spumantes *Drakenborch* et *Koch* 128 aërio **F** aëreo
LOV 133 tulerit **S** tulerat *uulgo* 134 quianam *Liuiineius* et
Heinsius — horrescit **OV** horrescet **LF**

Atque hominum finem Gadis Calpenque secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
Occubuit saeuo Tyrius certamine ductor.

Interea rerum Hasdrubali traduntur habenae,
Occidui qui solis opes et uulgu8 Hiberum 145
Baeticolasque uiros furiis agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas erat; asper amore
Sanguinis, et metui demens credebat honorem;
Nec nota docilis poena satiare furores. 150
Ore excellentem et spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe Tagum, superumque hominumque
Immemor, erecto suffixum robore maestis
Ostentabat ouans populis sine funere regem.
Auriferi Tagus ascito cognomine fontis 155
Perque antra et ripas nymphis ululatus Hiberis,
Maeonium non ille uadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum atque illatis Hermi flauescit harenis.
Primus inire manus, postremus ponere Martem; 160
Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense uirum, non eminus hasta
Sistere erat; uolitabat ouans aciesque per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem postquam diro suspensum robore uidit 165
Deformem leti famulus, clam corripit ensem
Dilectum domino pernixque irrumpit in aulam
Atque immite ferit geminato uulnere pectus.
At Poeni, succensa ira turbataque luctu

146 furiis Ch fatis LOV deest in F (T. p. 232) frenis
Schrader furtis Chory 147 duci Heinsius 149 honorum
Schrader 153 suffixum O in rasura suffocum LFV, sed in L
ss pro c suprascr. et in F in marg. m. 2 suspensum (T. p. 232)
156 ululatur Lefebure 158 nec FOV ne L 159 hermi
flauescit F her (mus m. 2 suprascr.) inflauescit V hec infla-
uescit O hermus inflauescit L (T. p. 243) 160 manus L manu
FOV 166 leti Cm Ep. 57 LOV lateri F (T. p. 232 et 234)
167 pernixque Cm l. l. 169 succensa S succensi uulgo •

Et saevis gens laeta, ruunt tormentaue portant. 170
 Non ignes candensque chalybs, non uerbera passim
 Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
 Carnificaeue manus penitusue infusa medullis
 Pestis et in medio lucentes uulnere flammae
 Cessauere; ferum uisu dictuque, per artem 175
 Saeuitiae extenti, quantum tormenta iubebant,
 Creuerunt artus, atque, omni sanguine rupto,
 Ossa liquefactis fumarunt feruida membris.
 Mens intacta manet; superat ridetque dolores,
 Spectanti similis, fessosque labore ministros 180
 Increpitat dominique crucem clamore reposit.

Haec inter spretae miseranda piacula poenae
 Erepto trepidus ductore exercitus una
 Hannibalem uoce atque alacri certamine poscit.
 Hinc studia accendit patriae uirtutis imago, 185
 Hinc fama in populos iurati didita belli,
 Hinc uirides ausis anni feruorque decorus
 Atque armata dolis mens et uis insita fandi.

Primi ductorem Libyes clamore saluant,
 Mox et Pyrenes populi et bellator Hiberus. 190
 Continuoque ferox oritur fiducia menti,
 Cessisse imperio tantum terraeque marisque.
 Aeoliis candens austris et lampade Phoebi
 Aestifero Libye torretur subdita Cancro,
 Aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris. 195
 Terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
 Septeno impellens tumefactum gurgite pontum;
 At qua diuersas clementior aspicit Arctos,
 Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
 Europes uidet arua iugis; ultra obsidet aequor, 200

173 Carnificaeue S Carnificesue *primum ed. Basil. 1522*
 177 rupto ■ rapto *edd. recc.* 185. 186. 187 Hinc Cm *Ep. 57*
 et O Huic LFV *quod probat Thilo* 186 famae Cm *l. l.* didita
 Cm dedita S 187 anni Cm *l. l.* 194 torretur *Liuiineius*
 torquetur S 195 terrae *Koch* 196 lageus L *ex corr.* lar-
 geus FOV

Nec patitur nomen proferri longius Athlas,
 Athlas subducto tracturus uertice caelum.
 Sidera nubiferum fulcit caput, aetheriasque
 Erigit aeternum compages ardua ceruix.
 Canet barba gelu, frontemque immanibus umbris 205
 Pinea silua premit; uastant caua tempora uenti,
 Nimbooque ruunt spumantia flumina rictu.
 Tum geminas laterum cautes maria alta fatigant;
 Atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
 Flammiferum condunt fumanti gurgite currum. 210
 Sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
 Serpantum largo coquitur fecunda ueneno;
 Felix qua pinguis mitis plaga temperat agros,
 Nec Cerere Hennaëa Phario nec uicta colono.
 Hic passim exultant Numidae, gens inscia freni, 215
 Quis inter geminas per ludum mobilis aures
 Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis.
 Altrix bellorum bellatorumque uirorum
 Tellus nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
 Altera complebant Hispanae castra cohortes, 220
 Auxilia Europe genitoris parta trophaeis.
 Martius hinc campos sonipes hinnitibus implet,
 Hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant;
 Non Eleus eat campo feruentior axis.
 Prodigæ gens animæ et properare facillima 225
 mortem.
 Namque ubi transcendit florentis uiribus annos,
 Impatiens æui spernit nouisse senectam,
 Et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
 Electri gemino pallent de semine uenæ,

201 athlas ■ 208 geminas Bothe et Maduig Aduers.
 crit. II. p. 162 geminae ■ — cautes Ch fauces ■ 214 hen-
 naea Ch (cf. u. 93) hennea F ennea L sed in utroque cod. corr.
 in aetnea 215 numide ■ in F m. 2 suprascr. nomades
 (T. p. 233) nomades Ch 221 europe L europa FOV 222 hic
 Koch — campos sonipes ■ sonipes c. uulgo 224 Eleus eat]
 eleuseo LFO eleusco V eat m. 2 suprascr. (T. p. 243)

Atque atros chalybis fetus humus horrida nutrit. 230
 Sed scelerum causas operit deus. Astur auarus
 Uisceribus lacerae telluris mergitur imis
 Et redit infelix effosso concolor auro.

Hinc certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque,
 Quique super Grauios lucentis uoluit harenas, 235
 Infernae populis referens obliuia Lethes.
 Nec Cereri terra indocilis nec inhospita Baccho,
 Nullaque Palladia sese magis arbore tollit.

Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
 Utque dati rerum freni, nunc arte paterna 240
 Conciliare uiros armis, consulta senatus
 Uertere nunc donis. primus sumpsisse laborem,
 Primus iter carpsisse pedes partemque subire,
 Si ualli festinet opus. nec cetera segnis,
 Quaecumque ad laudem stimulant; somnumque 245
 negabat

Naturae noctemque uigil ducebat in armis,
 Interdum proiectus humi turbaeque Libyssae
 Insignis sagulo duris certare manipulis;
 Celsus et in magno praecedens agmine ductor
 Imperium perferre suum; tum uertice nudo 250
 Excipere insanos imbris caelique ruinam.
 Spectarunt Poeni, tremuitque exterritus Astur,
 Torquentem cum tela Iouem permixtaque nimbis
 Fulmina et excussos uentorum flatibus ignes
 Turbato transiret equo; nec puluere fessum 255
 Agminis ardenti labefecit Sirius astro.

Flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
 Candentique globo medius coquit aethera feruor,

234 Hic *Dausqueius* 235 granios L grouios F groinos ■
 gronios V 236 Infernam p. r., Obliuio, Lethen *Bothe* 241 uiros
 armis, c. s. *interpunxi* uiros; armis *uulgo* uiros; tum armis *Blass* —
 consulta] nunc cita *Dausqueius* 249 ac *LFV* in *F m. 1* *suprascr.*
 et in *O* *deest* voc. c. *marg.* 250 proferre *Blass* 252 ex-
 territus ■ in ■ *corr.* ex *exercitus* (*T. p. 205*) *exercitus uulgo*
 254 flictibus *Bentley* 256 astro] aestu *van Veen*

Feminum putat humenti iacuisse sub umbra
 Exercetque sitim et spectato fonte recedit. 260
 Idem correptis sternacem ad proelia frenis
 Frangere equum et famam letalis amare lacerti
 Ignotique amnis tranare sonantia saxa
 Atque e diuersa socios accersere ripa.
 Idem expugnati primus stetit aggere muri, 265
 Et quotiens campo rapidus fera proelia miscet,
 Qua sparsit ferrum, latus rubet aequare limes.
 Ergo instat fati, et rumpere foedera certus,
 Quo datur, interea Romam comprehendere bello
 Gaudet et extremis pulsat Capitolia terris. 270
 Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
 Bellaque sumpta uiro belli maioris amore.
 Haud procul Herculei tollunt se litore muri,
 Clementer crescente iugo, quis nobile nomen
 Conditus excelso sacrauit colle Zacynthos. 275
 Hic comes Alcidae remeabat in agmine Thebas
 Geryone extincto caeloque ea facta ferebat.
 Tris animas namque id monstrum, tris corpore dextras
 Armarat ternaue caput ceruice gerebat.
 Haud alium uidit tellus, cui ponere finem 280
 Non posset mors una uiro, duraeque sorores
 Tertia bis rupto torquerent stamina filo.
 Hinc spolia ostentabat ouans captiuaque uictor
 Armenta ad fontis medio feruore uocabat,
 Cum tumidas fauces accensis sole uenenis 285
 Calcatus rupit letali uulnere serpens
 Inachiumque uirum terris prostrauit Hiberis.
 Mox profugi ducente Noto aduertere coloni,
 Insula quos genuit Graio circumflua ponto

259 umentum **Ch** inuenta **LOV** iuueni **F** sed m. 2 suprascr. *l'*
 inuenta (*T. p. 237*) uuenti *Heinsius* 264 Atque e diuersa
 socios **Ch** — accersere **Cd** (*T. p. 214*) et **S** constanter excepto
VI. 95 ubi arcessere 269 Quo datur **Ch** 275 zachinthos **L** con-
 stanter 277 facta **Ch** 278 Tris **Ch** 289 circumflua **L** ut circum
 caput 315 circunvallare 328 circumdata 339 circunlita 355 etc.

Atque auxit quondam Laertia regna Zacynthos. 290
 Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes,
 Sedis inops, misit largo quam diues alumno,
 Magnanimis regnata uiris, clarum Ardea nomen.

Libertas populis pacto seruata decusque
 Maiorum, et Poenis urbi imperitare negatum. 295

Admouet abrupto flagrantia foedere ductor
 Sidonius castra et latos quatit agmine campos.
 Ipse caput quassans circumlustrauit anhelu
 Muros saeuus equo, mensusque pauentia tecta,
 Pandere iamdudum portas et cedere uallo 300

Imperat et longe clausis sua foedera, longe
 Ausoniam fore, nec ueniae spem Marte subactis;
 Scita patrum et leges et iura fidemque deosque
 In dextra nunc esse sua. uerba ocus acer
 Intorto sancit iaculo figitque per arma 305

Stantem pro muro et minitantem uana Caicum.
 Concidit exacti medius per uiscera teli,
 Effusisque simul praerupto ex aggere membris,
 Uictori moriens tepefactam rettulit hastam.

At multo ducis exemplum clamore secuti 310
 Inuoluunt atra telorum moenia nube.

Clara nec in numero uirtus latet; obuia quisque
 Ora duci portans, ceu solus bella capessit.

Hic crebram fundit Baliari uerbere glandem
 Terque leui ducta circum caput altus habena 315

290 Et quae *L. Müller d. r. m. p. 172 et van Veen, sed cf. III. 100* 293 clarum *scr. nunc* ■ urbi *Blass, nisi duo hemistichia exciderunt* 295 urbi *Heinsius ubi Ch* ■ (*T. p. 188*) 297 latos . . . campos *Cm Ep. 46 latas (corr. ex latos) . . . terras L latos . . . cās (m. 2 corr. in cāpos) F latas . . . cās V . . . as . . . causas O (litterae lat c. marg. abscissae) in marg. m. 2 cāpos (T. p. 217 not. 53)* 300 et ■ ac *uulgo* 306 minitantem uana Caicum *Cm Ep. 46 Cc Em. II, 11 mutantem membra naicum L mutantem membra uaicum F nutantem (nut corr. ex mut) naicum O mutantem^uaicum V et in marg. m. 2^membra (T. p. 245)* 307 exacti—teli *Cc l. l. Concidit V Condidit LF deest uoc. c. marg. in O* 309 retulit *Ch* ■ 310 Ac *S* 314 baliari ■ (*sed III. 365 balearis, ubi baliaris Ch*)

Permissum uentis abscondit in aëre telum,
 Hic ualido librat stridentia saxa lacerto,
 Huic impulsa leui torquetur lancea nodo.
 Ante omnis ductor, patriis insignis in armis,
 Nunc picea iactat fumantem lampada flamma, 320
 Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat
 Aut hydro imbutas, bis noxia tela, sagittas
 Contendit neruo atque insultat fraude pharetrae:
 Dacus ut armiferis Geticae telluris in oris,
 Spicula qui patrio gaudens acuisse ueneno 325
 Fundit apud ripas inopina binominis Histri.

Cura subit, collem turrita cingere fronte
 Castelloque urbem circumuallare frequenti.
 Heu priscis numen populis, at nomine solo
 In terris iam nota Fides! Stat dura iuuentus 330
 Ereptamque fugam et claudi uidet aggere muros,
 Sed dignam Ausonia mortem putat esse Sagunto,
 Seruata cecidisse fide. iamque acrius omnis
 Intendunt uires; adductis stridula neruis
 Phocais effundit uastos balista molaris; 335
 Atque eadem, ingentis mutato pondere teli,
 Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
 Alternus resonat clangor. certamine tanto
 Conseruere acies, ueluti circumdata uallo
 Roma foret; clamatque super: 'Tot milia, gentes 340
 Inter tela satae, iam capto stamus in hoste?
 Anne pudet coepti? pudet ominis? en bona uirtus
 Primitiaeque ducis! taline implere paramus
 Italiam fama? talis praemittere pugnas?'

316 Permissum V et Gronouio teste qui cod. Oxon. non mu-
 tilatum inspexit O Ter missum LF — abscondit corr. m. 1 ex
 ascendit L ascendit FOV accendit Heinsius 318 Huic F
 Hinc LV deest c. marg. in O 325 qui Heinsius et Bentley
 quae ■ — gaudent Liuiueius 329 at Ch O ac LFV 332 Sa-
 gunto Cm Ep. 46 340 clamatque Heinsius clamantque S
 342 Nonne pudet coepti Ch — ominis Cm Ep. 46 V omnis
 (i m. 1 suprascr.) L oīs F ōnis O (T. p. 188 et 202) 343 ta-
 line LO taline FV

Accensae exultant mentes, haustusque me- 345
dullis

Hannibal exagitat, stimulantque sequentia bella.

Inuadunt manibus uallum caesasque relinquunt

Deiecti muris dextras. subit arduus agger

Imponitque globos pugnantum desuper urbi.

Armauit clausos ac portis arcuit hostem 350

Librari multa consueta phalarica dextra,

Horrendum uisu robur celsisque niuosae

Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis —

Vix muris toleranda lues — sed cetera pingui

Uncta pice atque atro circumlita sulphure fu- 355
mant.

Fulminis haec ritu summis e moenibus arcis

Incita, sulcatum tremula secat aëra flamma,

Qualis sanguineo praestringit lumina crine

Ad terram caelo decurrens ignea lampas.

Haec ictu rapido pugnantum saepe per auras, 360

Attonito ductore, tulit fumantia membra;

Haec uastae lateri turris cum turbine fixa,

Dum penitus pluteis Uulcanum exercet adesis,

Arma uirosque simul pressit flagrante ruina.

Tandem condensis artae testudinis armis 365

Subducti Poeni uallo caecaque latebra

Pandunt prolapsam suffossis moenibus urbem.

Terribilem in sonitum procumbens aggere uicto

Herculeus labor atque immania saxa resoluens

Mugitum ingentem caeli dedit. Alpibus altis 370

Aeriae rupes, scopulorum mole reuulsa,

Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.

Surgebat cumulo certantum prorutus agger,

355 fumat *Heinsius* fumans *Chory* 358 praestringit
Cd (*T. p. 214*) 365 arte **F** arcte **LV** arctae **O** artae *coni.*
Koch actae *uulgo* 366 Subducti *Koch* Subducto ■ 370 caeli
Ch S caelo *uulgo* 372 scandunt **L** 373 tumulo **L** — cer-
antem ■ *corr. m. 1 in* certantum **LF** certatim *m. 2 suprascr.*
in F certatim **Ch** (*T. p. 233*) — prorutus **Cm** *Ep. 46*

Obstabatque iacens uallum, ni protinus instent
Hinc atque hinc acies media pugnare ruina. 375

Emicat ante omnis primaeuo flore iuuentae
Insignis Rutulo Murrus de sanguine; at idem
Matre Saguntina Graius geminoque parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.

Hic magno socios Aradum clamore uocantem, 380
Qua corpus loricam inter galeamque patescit,
Conantis motus speculatus, cuspidē sistit;

Prostratumque premens telo, uoce insuper urget:
'Fallax Poene, iaces; certe Capitolia primus
Scandebas uictor. quae tanta licentia uoti? 385

Nunc Stygio fer bella Ioui!' Tum feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine Hiberi;
Oraque dum calcat iam singultantia leto:

'Hac iter est', inquit, 'uobis ad moenia Romae,
O metuenda manus. sic, quo properatis, eundum.' 390

Mox instaurantis pugnam circumsilit arma
Et raptō nudum clipeo latus haurit Hiberi.

Diues agri, diues pecoris famaeque negatus
Bella ferens arcu iaculoque agitabat Hiberus,
Felix heu nemorum et uitae laudandus opacae, 395

Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto uulnere Ladmus.

Cui saeuum arridens: 'Narrabis Hamilcaris umbris
Hanc', inquit, 'dextram, quae iam post funera uulgi
Hannibalem uobi sderit comitem' — et ferit alte 400
Insurgens gladio cristatae cassidis aera

374 ni **FO** ni *corr. m. 1 in ne L (T. p. 236) ne V* 377 ac **S**
378 Itala *van Veen* 380 aradum **F** aiadum *corr. m. 1 in*
aradum **L** aiadum **V** eneadum **O** 381 corpus] pectus *Schrader*
394 ferens **S** feris *uulgo serens Heinsius* 396 tenuasset
Heinsius tentasset *Chory* torsisset *Blass* 397 ladiuus **L** et
in marg. m. 1 laius — ladiuus **F** (*sed m m. 1 supraser.*) lauiuus
Q om. **V** *sed in marg. m. 2* ladiuus (*T. p. 236*) Laudus *Draken-*
borch 400 dederit comitem *Blass* comitem dedit **L** *sed in*
marg. m. 1 dabit — dedit **O** dabit **V** comitem et ferit dedit
alte **F**

Perque ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
 Tum frontem Chremes intonsam umbrante capillo
 Saeptus et horrentis effingens crine galeros;
 Tum Masulis crudaque uirens ad bella senecta 405
 Kartalo, non pauidus fetas mulcere leaenas,
 Flumineaque urna caelatus Bagrada parmam
 Et uastae Nasamon Syrtis populator Hiempsal,
 Audax in fluctu laceras captare carinas —
 Una omnes dextraque cadunt iraque perempti; 410
 Nec non serpentem diro exarmare ueneno
 Doctus Athyr tactoque grauis sopire chelydros
 Ac dubiam admoto subolem explorare ceraste.
 Tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis,
 Insignis flexo galeam per tempora cornu, 415
 Heu frustra reditum sortes tibi saepe locutas
 Mentitumque Iouem increpitans, occumbis, Hiarba.
 Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
 Perfusaeque atra fumabant caede ruinae,
 Tum ductorem auido clamore in proelia poscit. 420
 At parte ex alia, qua se insperata iuuentus 426
 Extulerat portis, ceu spicula nulla manusque
 Uim ferre exitiumue queant, permixtus utrisque
 Hannibal agminibus passim furit et quatit ensem,
 Cantato nuper senior quem fecerat igni 430
 Litore ab Hesperidum Temisus, qui carmine pollens
 Fidebat magica ferrum crude scere lingua,
 Quantus Bistoniis late Graduius in oris
 Belligero rapitur curru telumque coruscans,

403. 404 *Ce Em. II. 11 ita ut supra, nisi quod horrentes*
Carrio scripsit — 403 umbrante capillo *Ch* — Chremetes *Gronov*
 405 masulis *S* Masulus *uulgo* 406 Kartalo *Ce l. l. Karthalo*
Ch (T. p. 202 et 206) Harcalo *LF* Harchalo *V . . rchalo O (duae*
litt. c. marg. desunt) — fetas *FOV corr. m. 1 in feras L* 407 Ba-
 grada *Cd (T. p. 215)* — parmum *m. 1 corr. in parmam LF*
 parum *OV* 408 hiempsal *L* 412 Athyr *Ch* 417 Jarba
Cd (T. p. 215) 421—425 *hos uersus transposui post u. 532*
cf. quae exposui in Fleckeis. Annal. 1888 p. 209 sqq. 431 Te-
 misus *Cm Ep. 46*

Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella 435
 Cornipedum afflatu domat et stridoribus axis.
 Iamque Hostum Rutulumque Pholum ingentemque Me-
 tiscum,
 Iam Lygdum Duriumque simul flauumque Galaesum
 Et geminos, Chromin atque Gyan, demiserat umbris.
 Daunum etiam, grata quo non spectatior alter 440
 Uoce mouere fora atque orando fingere mentes
 Nec legum custos sollertior, aspera telis
 Dicta admiscentem: 'Quaenam te, Poene, paternae
 Huc adigunt Furiae? non haec Sidonia tecta
 Feminea fabricata manu pretioe parata, 445
 Exulibusue datum dimensis litus harenis.
 Fundamenta deum Romanaque foedera cernis' —
 Ast illum, toto iactantem talia campo,
 Ingenti raptum nisu medioque uirorum
 Auulsum inter tela globo et post terga reuinctum 450
 Hannibal ad poenam lentae mandauerat irae;
 Increpitansque suos inferri signa iubebat
 Perque ipsos caedis cumulos stragemque iacentum
 Monstrabat furibundus iter cunctosque ciebat
 Nomine et in praedas stantem dabat improbus urbem. 455
 Sed postquam a trepidis allatum feruere partem
 Diuersam Marte infausto, Murroque secundos
 Hunc superos tribuisse diem, ruit ocius amens
 Lymphato cursu atque ingentis deserit actus.
 Letiferum nutant fulgentes uertice cristae, 460
 Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
 Sanguineum spargens ignem: uomit atra rubentis
 Fax caelo radios, ac saeua luce coruscum
 Scintillat sidus terrisque extrema minatur.
 Praecipiti dant tela uiam, dant signa uirique, 465

436 domat ■ tonat *uulgo* 437 Ostum Ch Oscum *Heinsius*
 438 Durium Ch 439 Chromin Ch — Gyan Ch 449 uisu
corr. m. 1 in nisu L uisu FO iussu V 457 mauroque *corr.*
m. 1 in murroque L mauroque FOV 458 Hunc OV Nunc LF
 460 Letiferum nutant Cm *Ep. 57*

Atque ambae trepidant acies; iacit igneus hastae
 Dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.
 Talis ubi Aegaeo surgente ad sidera ponto
 Per longum uasto Cori cum murmure fluctus
 Suspensum in terras portat mare, frigida nautis 470
 Corda tremunt; sonat ille procul flatuque tumescens
 Curuatis pauidas tramittit Cycladas undis.
 Non cuncta e muris unum incessentia tela
 Fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
 Tormentis excussa tenent. ut tegmina primum 475
 Fulgentis galeae conspexit et arma cruento
 Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
 'En, qui res Libycas inceptaque tanta retardet,
 Romani Murrus belli mora. foedera, faxo,
 Iam noscas, quid uana queant et uester Hiberus. 480
 Fer tecum castamque fidem seruataque iura,
 Deceptos mihi linque deos'. Cui talia Murrus:
 'Exoptatus ades. mens olim proelia poscit
 Speque tui flagrat capitis; fer debita fraudum
 Praemia et Italiam tellure inquire sub ima. 485
 Longum in Dardanios finis iter, atque niuaalem
 Pyrenen Alpesque tibi mea dextera donat'.

Haec inter cernens subeuntem comminus hostem
 Praeruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
 Aggere conuulso saxum et nitentis in ora 490
 Deuoluit, pronoque silex ruit incitus ictu.
 Subsedit duro concussus fragmine muri.
 Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
 Uirtus pressa loco; frendens luctatur et aegro
 Scandit in aduersum per saxa uetantia nisu. 495
 Sed postquam propior uicino lumine fulsit
 Et tota se mole tulit, uelut incita clausum
 Agmina Poenorum cingant, et cuncta pauentem

472 pauidus — cycladus ■ 481 Fer tecum *Liuiineius* Fert
 equum F Fert equum LOV 495 uetantia nisu Ch uertantia F
 nutantia LOV — nisu FV uisu corr. m. 1 in nisu L uisci corr. in
 uisu ■

Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
 Mille simul dextrae densusque micare uidetur 500
 Ensis, et innumerae nutare in casside cristae.
 Conclamant utrimque acies, ceu tota Saguntos
 Igne micet; trahit instanti languentia leto
 Membra pauens Murrus supremaque uota capessit:
 'Conditor Alcide, cuius uestigia sacra 505
 Incolimus terra, minitantem auerte procellam,
 Si tua non segni defenso moenia dextra'.

Dumque orat caeloque attollit lumina supplex —
 'Cerne', ait, 'an nostris longe Tiryntius ausis
 Iustius affuerit. ni displicet aemula uirtus, 510
 Haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
 Agnosces, inuicte, tuis; fer numen amicum
 Et, Troiae quondam primis memorate ruinis,
 Dexter ades Phrygiae delenti stirpis alumnos'.
 Sic Poenus pressumque ira simul exigit ensem, 515
 Qua capuli statuere morae, teloque relato
 Horrida labentis perfunditur arma cruore.
 Illicet ingenti casu turbata iuuentus
 Procurrit, nota arma uiri corpusque superbo
 Victori spoliare negant. coit aucta uicissim 520
 Hortando manus, et glomerata mole feruntur.
 Hinc saxis galea, hinc clipeus sonat aereus hastis;
 Incessunt sudibus librataque pondera plumbi
 Certatim iaciunt. decisae uertice cristae,
 Direptumque decus nutantum in caede iubarum. 525
 Iamque agitur largus per membra fluentia sudor,
 Et stant loricae squamis horrentia tela.
 Nec requies tegimenue datur mutare sub ictu.

499 laeto *Dausqueius* late *Thilo* tanto *Blass* 501 innu-
 mera *Heinsius* et *Bothe* 506 terra *OV* ut *coni. Gronov* terrae
 LF 507 defenso ■ *defendo Ch (T. p. 247)* 516 moras
van Veen 522 Hinc *O* Huic *LFV* 524 decisae uertice
Ch L densae de (de *m. 1 suprascr.*) *F* et dense *OV (T. p. 222*
et 225) 525 Direptumque *FOV* Directumque *L* Dereptumque
Lefebure et Ruperti — iubarum *FOV* uibrarum *L*

Genua labant, fessique humeri gestamina laxant.
 Tum creber penitusque trahens suspiria sicco 530
 Fumat ab ore uapor, nisuque elisus anhelio
 Auditur gemitus fractumque in casside murmur. 532
 Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus, 421
 Cum siluam occursu uenantum perdidit, hirtio
 Horrescit saetis dorso et postrema capessit
 Proelia, canentem mandens aper ore cruorem,
 Iamque gemens geminat contra uenabula dentem. 425
 Mente aduersa domat gaudetque nitescere duris 533
 Uirtutem et decoris pretio discrimina pensat.
 Hic subitus scisso densa inter nubila caelo 535
 Erupit quatiens terram fragor, et super ipsas
 Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
 Inde inter nubes uentorum turbine caeco
 Ultrix iniusti uibrauit lancea belli
 Ac femine aduerso librata cuspide sedit. 540
 Tarpeiae rupes superisque habitabile saxum
 Et uos, uirginea lucentes semper in ara
 Laomedontae, Troiana altaria, flammae,
 Heu quantum uobis fallacis imagine teli
 Promisere dei! propius si pressa furenti 545
 Hasta foret, clausae starent mortalibus Alpes,
 Nec, Thrasymentis, tuis nunc Allia cederet undis.
 Sed Iuno, aspectans Pyrenes uertice celsae

530 Dum — trahit *van Veen* 531 nisu **FO** uisu **LV**
 422 hirtum — dorsum *van Veen* 423 saetis **Ch** seuus **LFV** seu-
 nus ■ saetas *Heinsius* 424 canentem **Ch** cadentem **F** *sed n*
m. 1 suprascr. candentem **L** tenentem **OV** (*T. p. 217*) 425 sic
u. restitui cum Lefeburio — Iamque gemet geminum c. u. den-
 tem **Ch** et **S** nisi quod pro dentem in **LF** torquens, in **OV** ul-
 timum uersus uocabulum uenabula est (*T. p. 217 et 221*) uersum
uncis includit Bentley — Iamque acuens geminum c. u. torquet
Barth Iamque terit g. c. u. dentem *Ruperti* Iamque acuit g. c.
 u. d. *Thilo* Iamque gemens geminum dentem in uenabula tor-
 quet *Schlichteisen (p.l.)* 533 gaudetque **Cm** *Ep. 57* 538 uen-
 torum] telorum *Bentley* 540 femine **Cm** *ad Liuium (T. p. 198)*
Ch F femure **L** femore **OV**

Naua rudimenta et primos in Marte calores,
 Ut uidet impressum coniecta cuspide uulnus, 550
 Aduolat, obscura circumdata nube, per auras
 Et ualidam duris euellit ab ossibus hastam.
 Ille tegit clipeo fusum per membra cruorem,
 Tardaque paulatim et dubio uestigia nisu
 Alternata trahens, auersus ab aggere cedit. 555

Nox tandem optatis terras pontumque tenebris
 Condidit et pugnas erepta luce diremit.
 At durae inuigilant mentes, molemque reponunt,
 Noctis opus. clausos acuunt extrema pericli
 Et fractis rebus uiolentior ultima uirtus. 560
 Hinc puer inualidique senes, hinc femina ferre
 Certat opem in dubiis miserando naua labori,
 Saxaque mananti subuectat uulnere miles.
 Iam patribus clarisque senum sua munia curae.
 Concurrunt lectosque uiros hortantur et orant, 565
 Defessis subeant rebus reuocentque salutem
 Et Latia extremis implorent casibus arma.
 'Ite citi, remis uelisque impellite puppim,
 Saucia dum castris clausa est fera; tempore Martis
 Utendum est rupto et grassandum ad clara periclis. 570
 Ite citi, deflete fidem murosque ruentis
 Antiquaque domo meliora accersite fata.
 Mandati summa est: dum stat, remeate, Saguntos'.
 Ast illi celerant, qua proxima litora, gressum
 Et fugiunt tumido per spumea caerula uelo. 575
 Pellebat somnos Tithoni roscida coniux,

549 Naua **Cm** *Ep.* 41 **Cc** *Em.* II. 11 550 et 551 inser.
Cm et **Cc** *ll. ll.* desunt *uu.* in **S** (*T. p.* 173) 552 Et ualidam
Cm et **Cc** *ll. ll.* Eualidam *ed. Roman.* 3 554 nisu **FO** uisu **LV**
cf. u. 531 555 auersus **Cd FO** aduersus **LV** 558 repo-
 nunt ■ *in rasura* seponunt **LFV** 561 puer **Ch F** pueri **LOV**
 562 naua **Cc** *Em.* II. 11 **Ch** uana ■ 566—68 uerba salutem —
 uelisque *inser.* **Cm** *Ep.* 41 **Cc** *Em.* II, 11 reuocentque impellite
 puppim *in eodem uersu* ■ (*T. p.* 173 et 240) 567 Et Latia
Cm **Ac** Latia **Cc** *ll. ll.* (*T. p.* 197) 570 rupto **Cd S** rapto
uulgo

Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
 Afflarat montis roseasque mouebat habenas.
 Iam celsa e muris extracta mole iuuentus
 Clausam nocturnis ostentat turribus urbem. 580
 Rerum omnes pendent actus, et milite maesto
 Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
 Inque ducem uersae tanto discrimine curae.

Interea Rutulis longinqua per aequora uectis
 Herculei ponto coepere existere colles, 585
 Et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.
 Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
 Solus habet semperque rigens nunc litora pulsat,
 Nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes;
 Atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto, 590
 Haud ulli contra fiducia surgere uento.

Uerticibus torquet rapidis mare, fractaque anhelant
 Aequora, et iniecto conduntur gurgite montes;
 Iamque uolans Rhenum Rhodanumque in nubila tollit.
 Hunc postquam Boreae dirum euasere furorem, 595
 Alternos maesti casus bellicue marisque
 Et dubium rerum euentum sermone uolutant.

'O patria, o Fidei domus inclita, quo tua nunc sunt
 Fata loco? sacraene manent in collibus arces?
 An cinis, heu superi! tanto de nomine restat? 600
 Ferte leues auras flatusque ciete secundos,
 Si nondum insultat templorum Poenicus ignis
 Culminibus, Latiaeque ualent succurrere classes'.

Talibus illacrimant noctemque diemque querelis,
 Donec Laurentis puppis defertur ad oras, 605

577 Ac F At LOV 578 roseasque LF roseaque OV
 581 Poenum omnes *Schrader* 582 Lassata L 583 Inque LF
 Iamque V *deest in* ■ 586 iugi se attollere *Blass* 587 Thra-
 cius] Circius *Bentley* 588 habet L hēt F hichet O om V
 (T. p. 218) 589 plangit Cm *Ep. 83 F tangit LOV (T. p. 229)*
 595 Hunc LF Nunc OV 598 O patria, o Fidei domus in-
 clyta Cm *Ep. 41 alterum o deest in S* 599 sacraene ■
 602 Poenicus Cc *Em. II. 11 penitus S (T. p. 218)*

Qua pater, acceptis Anienis ditior undis,
 In pontum flauo descendit gurgite Thybris.
 Hinc consanguineae subeunt iam moenia Romae.

Concilium uocat augustum castaque beatos
 Paupertate patres ac nomina parta triumphis 610
 Consul et aequantem superos uirtute senatum.
 Facta animosa uiros et recti sacra cupido
 Attollunt; hirtaeque togae neglectaque mensa
 Dexteraque a curuis capulo non segnis aratris;
 Exiguo faciles et opum non indiga corda, 615
 Ad paruos curru remeabant saepe penates.

In foribus sacris primoque in limine templi
 Captiui currus, belli decus, armaque rapta
 Pugnantum ducibus saeuaeque in Marte secures,
 Perfossi clipei et seruantia tela cruorem 620
 Claustraque portarum pendent; hic Punica bella,
 Aegatis cernas fusaque per aequora classe
 Exactam ponto Libyen testantia rostra;
 Hic galeae Senonum pensatique improbus auri
 Arbiter ensis inest, Gallisque ex arce fugatis 625
 Arma reuertentis pompa gestata Camilli;
 Hic spolia Aeacidæ, hic Epirotica signa
 Et Ligurum horrentes coni parmaeque relatae
 Hispana de gente rudes Alpinaque gaesa.

Sed postquam clades patefecit et horrida bella 630
 Orantum squalor, praesens astare Sagunti
 Ante oculos uisa est extrema precantis imago.
 Tum senior maestro Sicoris sic incipit ore:
 'Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
 Marte satam populi ferro parere subacti, 635
 Ne crede emensos leuia ob discrimina pontum.

609 Concilium **O** in rasura Consilium **LFV** 612 et]
 quia **O** 613 togae **Cm** *Ep.* 57 comae ■ 614 curui — aratri
Heinsius 628 coni **Cm** *Ep.* 48 **L** om. **O** (*m.* 2 *inser.* tonse)
 co . . **V** comparmaq; **F** (*T.* p. 217) 629 gesa *m.* 2 *corr.* ex
 cesa **L** cesa **V** caesa **F** cesa **O** *corr.* in gessa cui *suprascr.* tela
 Gallica 635 subacti **Ch** 636 emensos **F** emensum **LOV**

Uidimus obsessam patriam murosque tremantis;
 Et, quem insana freta aut coetus genuere ferarum,
 Uidimus Hannibalem. procul his a moenibus, oro,
 Arcete, o superi, nostroque in Marte tenete 640
 Fatiferae iuuenem dextrae! qua mole sonantis
 Exigit ille trabes! et quantus crescit in armis!
 Trans iuga Pyrenes, medium indignatus Hiberum,
 Exciuit Calpen et mersos Syrtis harenis
 Molitur populos maioraque moenia quaerit. 645
 Spumeus hic, medio qui surgit ab aequore, fluctus,
 Si prohibere piget, uestras effringet in urbes.
 An tanti pretium motus ruptique per enses
 Foederis hoc iuueni iurata in bella ruenti
 Creditis, ut statuatur superatae iura Sagunto? 650
 Ocius ite, uiri, et nascentem extinguite flammam,
 Ne serae redeant post aucta pericula curae.
 Quamquam o, si nullus terror, non obruta iam nunc
 Semina fumarent belli, uestraene Sagunto
 Spernendum consanguineam protendere dextram? 655
 Omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis,
 Omnis ab aestifero sitiens Libys imminet axe.
 Per uos culta diu Rutulae primordia gentis
 Laurentemque larem et genetricis pignora Troiae,
 Conseruate pios, qui permutare coacti 660
 Acrisioneis Tirynthia culmina muris.
 Uos etiam Zanclem Siculi contra arma tyranni
 Iuuisse egregium; uos et Campana tueri
 Moenia, depulso Samnitum robore, dignum

638 coitus *L. Müller d. r. m. p. 172* 642 exigit *Cc*
Em. II. 11 exicit *Ch (T. p. 206 et 209)* 647 uestras se
 effringet i. u. *Bentley et Madwig Aduers. crit. II. p. 162* se
 effundet *Blass* uestram se effringet in urbem *opinor, si quid*
mutandum 650 superatae *Ch F* superatae *L V* superatae *O*
(T. p. 229) 654 uestrene *m. 2 corr. ex uestreue L* uestraue *FV*
 uestire ue *O* 656 et 657 *Buchwald post 652 ponendos esse*
censet 662 Zanclem *Cm Ep. 41 Zanclem Cc Em. II. 11*
(T. p. 197) Zanclem *L F in marg. (T. p. 232)* tandes *O* tan-
 dem *V* — tyranni *Cm l. l.*

Sigeis duxistis auis. uetus incola Daunus, 665
 Testor uos, fontes et stagna arcana Numici,
 Cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
 Sacra domumque ferens et aui penetralia Turni,
 Ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
 Cur ut decisa atque auulsa a corpore membra 670
 Despiciat, nosterque luat cur foedera sanguis?
 Tandem, ut finitae uoces, — miserabile uisu —
 Summissi palmas, lacerato tegmine uestis,
 Affigunt proni squalentia corpora terrae.
 Inde agitant consulta patres curasque fatigant. 675
 Lentulus, ut cernens accensae tecta Sagunti,
 Poscendum poenae iuuenem celerique negantis
 Exuri bello Carthaginis arua iubebat.
 At Fabius, cauta speculator mente futuri
 Nec laetus dubiis parcusque lacescere Martem 680
 Et melior clauso bellum producere ferro:
 Prima super tantis rebus pensanda, ducisne
 Ceperit arma furor, patres an signa moueri
 Censuerint; mittique uiros, qui exacta reportent.
 Prouidus haec, ritu uatis, fundebat ab alto 685
 Pectore praemeditans Fabius surgentia bella.
 Ut saepe e celsa grandaeuus puppe magister,
 Prospiciens signis uenturum in carbasa Corum,
 Summo iam dudum substringit lintea malo.
 Sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnis 690
 Praecipitare latens fatum. lectique senatu,
 Qui ductorem adeant; si perstet surdus in armis
 Pactorum, uertant inde ad Carthaginis arces
 Nec diuum oblitis indicere bella morentur.

665 Daunus *Blass* Dauni **S** 669 nomina duxi **Ch**
 670 auulsa a corpore **Ch** 671 Despiciat **LOV** Dispinat **F** —
 nosterque **LFO** nesterque **V** — luam *Heinsius* 673 Summissi
 palmas **Cc** *Em. II. 11 S* Submissis palmis **Ch** (*T. p. 206*)
 674 Accingunt **F** 679 tanta **F** 680 laetius **Cc l. l.**
 (*T. p. 197*) — parcusque **Cm Ep. 83 Cc l. l.** paruisque ■ 691 se-
 natus ■ 694 oblitis **L** in rasura oblitus **FOV**

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER SECUNDUS.

Caeruleis prouecta uadis iam Dardana puppis
 Tristia magnanimi portabat iussa senatus
 Primoresque patrum. Fabius, Tiryntia proles,
 Ter centum memorabat auos, quos turbine Martis
 Abstulit una dies, cum Fors non aequa labori 5
 Patricio Cremerae maculauit sanguine ripas.
 Huic comes aequato sociauit munere curas
 Publicola, ingentis Uolesi Spartana propago.
 Is, cultam referens insigni nomine plebem,
 Ausonios atauo ducebat consule fastus. 10

Hos ut depositis portum contingere uelis
 Allatum Hannibali consultaque ferre senatus
 Iam medio seram bello poscentia pacem
 Ductorisque simul conceptas foedere poenas,
 Ocius armatas passim per litora turmas 15
 Ostentare iubet minitancia signa recensque
 Perfusos clipeos et tela rubentia caede.
 Haud dictis nunc esse locum; strepere omnia clamat
 Tyrrhenae clangore tubae gemituque cadentum.
 Dum detur, relegant pontum neu se addere clausis 20
 Festinent; notum, quid caede calentibus armis,
 Quantum irae liceat, motusue quid audeat ensis.
 Sic ducis affatu per inhospita litora pulsī,
 Conuerso Tyrios petierunt remige patres.

1 Caeruleis **Cd** (*T. p. 214*) Herculeis proiecta **O** (*T. p. 242*)
 8 Publicola **LFV** *deest in O c. marg.* Poplicola *Heinsius* —
 Uolesi] uolsci **S** Folci *pro* Folschi **Ch** (*T. p. 203*) 10 fastus
FOV *corr. m. 2 in fascēs L* (*T. p. 236*) 11 consurgere **F**
 18 clamāt **L** 20 neu se **F** *sed i. marg. m. 2 ne an ut L* **OV**
 (*T. p. 232*)

Hic alto Poenus fundentem uela carinam 25
 Incensens dextra: 'Nostrum, pro Iupiter!' inquit,
 'Nostrum ferre caput parat illa per aequora puppis.
 Heu caecae mentes tumefactaque corda secundis!
 Armatum Hannibalem poenae petit impia tellus!
 Ne deposce, adero; dabitur tibi copia nostri 30
 Ante expectatum, portisque focisque timebis,
 Quae nunc externos defendis, Roma, penatis.
 Tarpeios iterum scopulos praeruptaque saxa
 Scandatis licet et celsam migretis in arcem,
 Nullo iam capti uitam pensabitis auro'. 35
 Incensi dictis animi, et furor additus armis.
 Conditur extemplo telorum nubibus aether,
 Et densa resonant saxorum grandine turres.
 Ardor agit, prouecta queat dum cernere muros,
 Inque oculis profugae Martem exercere carinae. 40
 Ipse autem incensas promissa piacula turmas
 Flagitat, insignis nudato uulnere, ductor
 Ac repetens questus furibundo personat ore:
 'Poscimus, o socii, Fabiusque e puppe catenas
 Ostentat, dominique uocat nos ira senatus. 45
 Si taedet coepti, culpandaue mouimus arma,
 Ausoniam ponto propere reuocate carinam.
 Nil moror, euincta lacerandum tradite dextra.
 Nam cur, Eoi deductus origine Beli,
 Tot Libyae populis, tot circumfusus Hiberis, 50
 Seruitium perferre negem? Rhoeteius immo
 Aeternum imperet et populis saeculisque propaget
 Regna ferox; nos iussa uirum nutusque tremamus'.
 Effundunt gemitus atque omina tristia uertunt
 In stirpem Aeneadum ac stimulant clamoribus iras. 55

26 *hunc uersum qui deest in S inser.* Cm Ep. 76 Cc Em. II. 4
 (T. p. 173) 29 *petis Heinsius* 43 Ac OV At LF
 48 *euincta Ch en uicta L en uicta FOV* 52 *Aeternum im-*
peret et Ch S Imperet aeternum uulgo imperitet Heinsius —
seclisque Cm Ep. 76 V seculisque O sedisque L edisque F
 53 *Regna Ch LF Segna OV (T. p. 218) Signa uulgo*

Discinctos inter Libyas populosque bilinguis
 Marmaricis audax in bella Oenotria signis
 Uenerat Asbyte, proles Garamantis Hiarbae.
 Hammone hic genitus, Phorcynidos antra Medusae
 Cinyphiumque Macen et iniquo e sole calentis 60
 Battiadas late imperio sceptrisque regebat;
 Cui patrius Nasamon aeternumque arida Barce,
 Cui nemora Autololum atque infidae litora Syrtis
 Parebant nullaque leuis Gaetulus habena.
 Atque is fundarat thalamos Tritonide nympa, 65
 Unde genus proauumque Iouem regina ferebat
 Et sua fatidico repetebat nomina luco.
 Haec, ignara uiri uacuoque assueta cubili,
 Uenatu et siluis primos defenderat annos;
 Non calathis mollita manus operataue fuso, 70
 Dictynnam et saltus et anhelum impellere planta
 Cornipedem ac strauisse feras immitis amabat.
 Quales Threiciae Rhodopen Pangaeaeque lustrant
 Saxosis nemora alta iugis cursuque fatigant
 Hebrum innupta manus. spreti Ciconesque Getaeque 75
 Et Rhesi domus et lunatis Bistones armis.

Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem
 Hesperidum crinem dono dextrumque feroci
 Nuda latus Marti ac fulgentem tegmine laeuam
 Thermodontiaca munita in proelia pelta, 80
 Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.

56 Libyas **Ch** 58 asbite **L** asbi'te **F** asbt'te **V** asbierte **O**
 — Iarbae **Ch** (cf. I. 417) 59 arua *Schrader coll. Lucan*
IX. 626 62 patiens *van Veen coll. Lucan IX. 439 Nasamon,*
gens dura 63 syrtes **S** 68 Hec **L** ex. corr. Nec **FOV** 69 de-
 fenderat **Ch** ■ dependerat *Lefebure* impenderat *Burmann* exe-
 gerat *Heinsius* 70 mollita **F** mollita **L** (alterum l m. 1 su-
 prascr.) molita **OV** 73 Threiciam *Schrader* 75 Hebrum]
Haemum Burmann et Drakenb. prob. van Veen Eurum Ruperti
prob. Ribbeck (Proll. in Verg. p. 364) sed cf. Gossrau ad Verg.
Aen. I. 317 et Kvičala in „Vergilstudien“ p. 104 78 dono
 crinem **Ch** crinem dono **S** nodo *Heinsius cf. Thilo p. 20* 79 ful-
 gentem — laeuam **Ch** laeuum ■

Pars comitum biiugo curru, pars cetera dorso
 Fertur equi; nec non Ueneris iam foedera passae
 Reginam cingunt, sed uirgine densior ala est.
 Ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos 85
 Ante aciem ostentabat equos; tumuloque propinqua
 Dum sequitur gyris campum, uibrata per auras
 Spicula contorquens summa ponebat in arce.

Hanc hasta totiens intrantem moenia Mopsus
 Non tulit et celsis senior Gortynia muris 90
 Tela sonante fugat neruo liquidasque per auras
 Dirigit aligero letalia uulnera ferro.
 Cres erat, aerisonis Curetum aduectus ab antris,
 Dictaeos agitare puer leuioribus annis
 Pennata saltus assuetus harundine Mopsus. 95
 Ille uagam caelo demisit saepe uolucrem;
 Ille procul campo linquentem retia ceruum
 Uulnere sistebat; rueretque inopina sub ictu
 Ante fera incauto, quam sibila poneret arcus.
 Nec se tum pharetra iactauit iustius ulla, 100
 Eois quamquam certet Gortyna sagittis.
 Uerum ut, opum leuior, uenatu extendere uitam
 Abnuît, atque artae res exegere per aequor,
 Coniuge cum Meroë natisque inglorius hospes
 Intrarat miseram, fato ducente, Saguntum. 105
 Coryti fratrum ex humeris calamique paterni
 Pendebant uolucerque chalybs, Minoia tela.
 Hic, medius iuuenum, Massylae gentis in agmen
 Crebra Cydoneo fundebat spicula cornu.
 Iam Garamum audacemque Thyrum pariterque 110
 ruentis

86 propinqua *scr.* propinquo ■ propinquum *Best cf. Dra-*
kenborch a. h. l. 88 condebat *Schrader* 92 Dirigit **LO**
 Derigit **FV** Deligit **Ch** 94 melioribus *Bentley* — armis *Gro-*
novius et Heinsius 96 demisit **Cd** (*T. p. 214*) ■ diuisit
uulgo 97 uincentem *Schrader* 98 rueretque **LV** rese-
 retque **O** reueretque **F** rueratque *Liuiineius et Bothe* 100 ullus
Schrader 107 alacerque *Chory* 110 thyrum **V** tyrum **L**
 tirum **O** thereus **F**

Gisgonem leuemque Bagam indignumque sagittae,
 Impubem malas, tam certae occurrere Lixum
 Fuderat et plena tractabat bella pharetra.
 Tum, uultum intendens telumque in uirginis ora,
 Desertum non grata Iouem per uota uocabat. 115
 Namque ut fatiferos conuerti prospicit arcus,
 Opposito procul insidiis Nasamonias Harpe
 Corpore praeripuit letum calamumque uolantem,
 Dum clamat, patulo excipiens tramisit hiatu,
 Et primae ferrum a tergo uidere sorores. 120
 At comitis frendens casu labentia uirgo
 Membra leuat paruaque oculos iam luce natantis
 Irrorat lacrimis totisque annisa doloris
 Uiribus intorquet letalem in moenia cornum.
 Illa uolans humerum rapido transuerberat ictu 125
 Conantis Dorylae, iunctis iam cornibus arcus,
 Educti spatium nerui complente sagitta,
 Excutere in uentos resoluta pollice ferrum.
 Tum subitum in uulnus praeceps deuoluitur altis
 Aggeribus muri, iuxtaque cadentia membra 130
 Effusi uersa calami fluxere pharetra.
 Exclamat paribus frater uicinus in armis
 Icarus ulciscique parat lacrimabile fatum.
 Atque illum raptim promentem in proelia telum
 Hannibal excussi praeuertit turbine saxi. 135
 Labuntur gelido torpentia frigore membra,
 Deficiensque manus pharetrae sua tela remisit.
 At pater in gemino natorum funere Mopsus
 Correptos arcus ter maesta mouit ab ira,

111 leuemque V leuumque LFO saeuumque *Heinsius et Bothe*
 112 Impubem, malis *Vonck (Spec. crit. Traj. 1744)*
 — lixum ■ Lyxum *edd. recc.* 117 Nasamonias Harpe Ch
 nasamonias *ex corr.* L nasamonius F nasomonius O nasamo-
 mus V 121 At comitis frendens casu Ch Et c. casu fren-
 dens S 122 iam in luce *Liuiueius cf. V. 409* 123 an-
 nisa Ch adnixa S 125 umerum Cd (*T. p. 215*) — rabido
Bothe 127 Educti Cm *Ep. 76* Et ducti S Adducti *Heinsius*
 132 Et clamat S

Ter cecidit dextra, et notas dolor abstulit artis. 140
 Paenitet heu sero dulcis liquisse penatis,
 Arreptoque auide, quo concidis, Icare, saxo,
 Postquam aeuum senior percussaue pectora frustra
 Sentit et, ut tantos compescat morte dolores,
 Nil opis in dextra, uastae se culmine turris 145
 Praecipitem iacit et delapsus pondere prono
 Membra super nati moribundos explicat artus.

Dum cadit externo Gortynius aduena bello,
 Iam noua molitus stimulado milite Theron,
 Alcidae templi custos araeque sacerdos, 150
 Non expectatum Tyriis effuderat agmen
 Et fera miscebat reserata proelia porta.
 Atque illi non hasta manu, non uertice cassis,
 Sed, fisus latis humeris et mole iuuentae,
 Agmina uastabat claua, nihil indigus ensis. 155
 Exuuiæ capiti impositae tegimenque leonis
 Terribilem attollunt excelso uertice rictum.
 Centum angues idem Lernaeaeque monstra gerebat
 In clipeo et sectis geminam serpentibus hydram.
 Ille Iubam Thapsumque patrem clarumque Micipsam 160
 Nomine aui Maurumque Sacen, a moenibus actos
 Palantisque fuga, praeceps ad litora cursu
 Egerat, atque una spumabant aequora dextra.
 Nec contentus Idi leto letoque Cothonis
 Marmaridae nec caede Rothi nec caede Iugurthae, 165
 Asbytes currum et radiantis tegmina laenae
 Poscebat uotis gemmataque lumina peltae
 Atque in belligera uersabat uirgine mentem.
 Quem ruere ut telo uidit regina cruento,
 Obliquos detorquet equos laeuumque per orbem 170

140 notas *L m. 2 corr. noctis FOV (T. p. 236)* 149 The-
 ron *Cd* 151 effuderat *OV* effunderat *LF* offuderat *Heinsius*
 160 tapsum ■ *cf. IV. 635* — patris *Heinsius* 161 nomen
 auis *Bothe* 166 tegmina *V* tegmine *LFO* — laenae *Ch* lene *LV*
 laene *F* leue *O* 167 gemmataque *V* geminataque *LFO*

Fallaci gyro campum secat ac uelut ales
 Auerso rapitur sinuata per aequora curru.
 Dumque ea se ex oculis aufert, atque ocior Euro
 Incita pulueream campo trahit ungula nubem,
 Aduersum late stridens rota proterit agmen, 175
 Ingerit et crebras uirgo trepidantibus hastas.
 Hic cecidere Lycus Thamyrisque et nobile nomen
 Eurydamas, clari deductum stirpe parentis;
 Qui thalamos ausus quondam sperare superbos,
 Heu demens! Ithacique torum; sed enim arte pudica 180
 Fallacis totiens reuoluto stamine telae
 Deceptus, mersum pelago iactarat Ulixen.
 Ast Ithacus uero ficta pro morte loquacem
 Affecit leto, taedaeque ad funera uersae.
 Gens extrema uiri campis deletur Hiberis 185
 Eurydamas Nomados dextra; superinstrept ater
 Et seruat cursum perfractis ossibus axis.

Iamque aderat remeans uirgo, inter proelia postquam
 Distringi Therona uidet, saeuamque bipennem
 Perlibrans mediae fronti, spolium inde superbum 190
 Herculeasque tibi exuuias, Dictynna, uouebat.
 Nec segnis Theron tantae spe laudis in ipsos
 Aduersus consurgit equos uillosaque fului
 Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
 Attoniti terrore nouo rictuque minaci 195
 Quadrupedes iactant resupino pondere currum.
 Tum saltu Asbyten conantem linquere pugnas
 Occupat, incussa gemina inter tempora claua,
 Feruentisque rotas turbataque frena pauore
 Disiecto spargit collisa per ossa cerebro; 200
 Ac rapta properans caedem ostentare bipenni,
 Amputat e curru reuolutae uirginis ora.

178 Eurymachus <i>Heinsius et Bothe</i>	182 ulixen L
ulixem FOV	186 Nomades Ch
<i>et Heinsius</i>	190 Praelibrans <i>Liuiueius</i>
193 Aduersus LO	Auersus FV
<i>Veen</i>	Aduersos <i>van</i>
197 bigas <i>Schrader</i>	200 spargit Ch
	201 Ac
rapta Ch	

Necdum irae positae; celsa nam figitur hasta
 Spectandum caput; id gestent ante agmina Poenum,
 Imperat, et propere currus ad moenia uertant. 205
 Haec caecus fati diuumque abeunte fauore
 Uicino Theron edebat proelia leto.
 Namque aderat toto ore ferens iramque minasque
 Hannibal et caesam Asbyten fixique trophaeum
 Infandum capitis furiata mente dolebat. 210
 Ac simul aerati radiauit luminis umbo,
 Et concussa procul membris uelocibus arma
 Letiferum intonuere, fugam perculsa repente
 Ad muros trepido conuertunt agmina cursu.
 Sicut agit leuibis per sera crepuscula pennis 215
 E pastu uolucres ad nota cubilia uesper;
 Aut, ubi Cecropius formidine nubis aquosae
 Sparsa super flores examina tollit Hymettos,
 Ad dulcis ceras et odori corticis antra
 Mellis apes grauidae properant densoque uolatu 220
 Raucum connexae glomerant ad limina murmur.
 Praecipitat metus attonitos, caecique feruntur.
 Heu blandum caeli lumen! tantone cauetur
 Mors reditura metu nascentique addita fata?
 Consilium damnant portisque atque aggere tuto 225
 Erupisse gemunt; retinet uix agmina Theron
 Interdumque manu, interdum clamore minisque:
 'State, uiri; meus ille hostis; mihi gloria magnae,
 State, uenit pugnae. muro tectisque Sagunti
 Hac abigam Poenos dextra; spectacula tantum 230
 Ferte, uiri; uel, si cunctos metus acer in urbem,
 Heu deforme! rapit, soli mihi claudite portas'.

205 Imperat **L** *ex rasura* Temperat **FOV** (*cf. u. 652*)
 208 Iamque *Heinsius* — iramque **ChFOV** iram **L** *sed s. m. 1*
supraser. 211 luminis] tegminis *van Veen* 221 cōnexae **O**
 conuexae **LV** conexe **F** 225 Consilium damnant portisque **Cm**
Ep. 76 — damnant **L** clamant **FOV** portaque **S** 230—231 spec-
 tacula tantum Ferte, uiri **Ch** — tanta **■** — Feste **F** (*T. p. 230*)
 Este **LOV**

At Poenus rapido praeceps ad moenia cursu,
 Dum pauitant trepidi rerum fessique salutis,
 Tendebat; stat primam urbem murosque patentis 235
 Postposita caede et dilata inuadere pugna.
 Id postquam Herculeae custos uidet impiger arae,
 Emicat et uelox formidine praeuenit hostem.
 Gliscit Elissaeo uiolentior ira tyranno:
 ‘Tu solue interea nobis, bone ianitor urbis, 240
 Supplicium, ut pandas’, inquit, ‘tua moenia leto’.
 Nec plura effari sinit ira, rotatque coruscum
 Mucronem; sed contortum prior impete uasto
 Daunius huic robur iuuenis iacit; arma fragore
 Icta graui raucum gemuere, alteque resultant 245
 Aere illisa cauo nodosae pondera clauae.
 At uiduus teli et frustrato proditus ictu,
 Pernici uelox cursu rapit incita membra
 Et celeri fugiens perlustrat moenia planta.
 Instat atrox terga increpitans fugientia uictor. 250
 Conclamant matres, celsoque e culmine muri
 Lamentis uox mixta sonat; nunc nomine noto
 Appellant, seras fesso nunc pandere portas
 Posse uolunt; quatit hortantum praecordia terror,
 Ne simul accipiant ingentem moenibus hostem. 255
 Incutit umbonem fesso assultatque ruenti
 Poenus et ostentans spectantem e moenibus urbem:
 ‘I, miseram Asbyten leto solare propinquo’.
 Haec dicens, iugulo optantis dimittere uitam
 Infestum condit mucronem ac regia laetus 260
 Quadrupedes spolia abreptos a moenibus ipsis,
 Quis aditum portae trepidantum saepserat agmen,
 Uictor agit curruque uolat per ouantia castra.
 At Nomadum furibunda cohors miserabile humandi
 Deproperat munus tumulique adiungit honorem 265

237 aras *Ch* arcis *Heinsius* 241 ut *FOV* et *L* 247 et
 frustrato *Ch* 249 ter lustrat *Heinsius* 255 urgentem
Heinsius 258 I, miser, *A. Bothe* 261 a *LOV* e *F*

Et raptō cineres ter circum corpore lustrat.
 Hinc letale uiri robur tegimenque tremendum
 In flammās iaciunt; ambustoque ore genisque
 Deforme alitibus liquere cadauer Hiberis.

Poenorum interea quis rerum summa potestas, 270
 Consultant bello super, et quae dicta ferantur
 Ausoniae populis, oratorumque minaci
 Aduentu trepidant. mouet hinc foedusque fidesque
 Et testes superi iurataque pacta parentum,
 Hinc popularis amor coeptantis magna iuuentae, 275
 Et sperare iuuat belli meliora. sed, olim
 Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannon
 Sic adeo increpitat studia incautumque fauorem:
 'Cuncta quidem, patres, — neque enim cohibere mi-
 nantur

Irae se ualuere — premunt formidine uocem. 280
 Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propin-
 quent.

Testabor superos et caelo nota relinquam,
 Quae postrema salus rerum patriaeque reposcit.
 Nec nunc obsessa demum et fumante Sagunto
 Haec serus uates Hannon canit; anxia rupi 285
 Pectora, ne castris innutritur et armis
 Exitiale caput, monui et, dum uita, monebo,
 Ingenitum noscens uirus flatusque paternos.
 Ut, qui stelligero speculatur sidera caelo,
 Uenturam pelagi rabiem Caurique futura 290
 Praedicit miseris haud uanus flamina nautis.
 Consedit solio rerumque inuasit habenas —
 Ergo armis foedus fasque omne abrumpitur armis,

267 Hinc **O** Huic **LFV** — tegimenque **LV** tegmenque **FO**
 272 Ausoniae populis **■** Ausoniae a populis **Ch** — mina-
 cem Aduentum *van Veen* 275 coeptantis **Ch** ceptan-
 tis **FO** ceptantis **L** (a *suprascr. m. 2*) captantis **V** 276 bello
 uel bellis *Burmān* 277 Hannon **Ch** (*T. p. 203*) 279 Cuncti
 equidem *Liuenēius et Heinsius* 282 nota **Ch F** uota **LOV**
 289 speculatus *Heinsius* 292 Consedit **O** Concedit **LFV**

Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
 Aeneadum arrectae mentes, disiectaque pax est. 295
 Exagitant manes iuuenem furiaeque paternae
 Ac funesta sacra et conuersi foedere rupto
 In caput infidum superi Massylaque uates.
 An nunc ille noui caecus caligine regni
 Externas arces quatit? haud Tirynthia tecta — 300
 Sic propria luat hoc poena nec misceat urbis
 Fata suis — nunc hoc, hoc inquam, tempore muros
 Oppugnat, Carthago, tuos teque obsidet armis.
 Lauimus Hennaenas animoso sanguine uallis
 Et uix conducto produximus arma Lacone. 305
 Nos ratibus laceris Scyllaea repleuimus antra
 Classibus et refluxo spectauimus aequore raptis
 Contorta e fundo reuomentem transtra Charybdin.
 Respice, pro demens! pro pectus inane deorum!
 Aegatis Libyaeque procul fluitantia membra. 310
 Quo ruis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
 Scilicet immensae, uisis iuuenilibus armis,
 Subsident Alpes, subsidet mole niuali
 Alpibus aequatum attollens caput Apenninus.
 Sed campos fac, uane, dari. num gentibus istis 315
 Mortales animi? aut ferro flammaue fatiscunt?
 Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 Pubescit castris miles, galeaque teruntur
 Nondum signatae flaua lanugine malae.
 Nec requies aevi nota, exanguesque merendo 320
 Stant prima inter signa senes letumque lacesunt.
 Ipse ego Romanas perfosso corpore turmas

299 An nunc Ch Annuit ■ 300 haud Tirynthia Ch
 t LF aut OV 301 Sic] Ut *Baehrens* Dis *Chovy* — luat hoc
 poena Ch 302 Fata Cm Ep. 76 — nunc hoc hoc inquam
 tempore Cm l. l. nunc hoc inquam hoc in tempore Ch (T. p. 210)
 nunc hoc inquam hoc tempore ■ 304 Hennaenas Ch eth-
 naenas S cf. I. 93 310 Libyaeque *Ruperti* 311 h. u. inser. Cm
 Ep. 76 Cc Em. II. 4 deest in S (T. p. 173) iuuenilibus Cm et Cc
 iuuenalibus Ch (T. p. 210) 315 num LV nunc FO 316 fatiscunt L fatescunt FOV 320 aeo *Liuius*

Tela intorquentis correpta e uulnere uidi;
 Uidi animos mortesque uirum decorisque furorem.
 Si bello obsistis nec te uictoribus offers, 325
 Quantum heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannon!’

Gestar ad haec — namque impatiens asperque co-
 quebat

Iamdudum immites iras mediamque loquentis
 Bis conatus erat turbando abrumpere uocem — :
 ‘Concilione’, inquit, ‘Libyae Tyrioque senatu, 330
 Pro superi! Ausonius miles sedet? armaque tantum
 Haud dum sumpta uiro? nam cetera non latet hostis.
 Nunc geminas Alpes Apenninumque minatur,
 Nunc freta Sicaniae et Scyllaei litoris undas;
 Nec procul est, quin iam manes umbrasque pa- 335
 uescat

Dardanias; tanta accumulatur praekoniam leto
 Uulneribusque uirum ac tollit sub sidera gentem.
 Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
 Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
 Uidi ego, cum, geminas artis post terga catenis 340
 Euinctus palmas, uulgo traheretur ouante
 Carceris in tenebras spes et fiducia gentis
 Regulus Hectoreae; uidi, cum robore pendens
 Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
 Nec uero terrent puerilia protinus ora 345
 Sub galea et pressae properata casside malae.
 Indole non adeo segni sumus. aspice, turmae
 Quot Libycae certant annos anteire labore
 Et nudis bellantur equis. ipse, aspice, ductor,
 Cum primam tenero uocem proferret ab ore, 350
 Iam bella et lituos ac flammis urere gentem

323 retorquentes *Burmam* 325 obsistis **S** absistis *uulgo*
 332 interrogationis signum post uiro tollit *van Veen* 333 mi-
 natur **LF** minati **O** (*sed m. 2 tus suprascr.*) minaci **V** minari
Heinsius 337 ac tollit sub sidera g. **Ch** attollit **L** ad si-
 dera **OV** 339 tremant **L** *ex corr.* **pmant** **FOV** 341 Euinc-
 tus **ChLF** Succinctus **OV** 348 Quo *Bothe*

374 ut Cm Ep. 81 375—377 desunt in Col. teste Modio
(T. p. 173). cum Thilone spurios hos uersus esse iudico 377 ad-
dit S addi Gronovius et Heinsius

Exiluere patres, Latioque id uerteret omen,
 Orauere deum. At postquam discordia sensit 380
 Pectora et infidas ad Martem uergere mentes,
 Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
 Consilium propere exposcit, patribusque uocatis,
 Bellum se gestare sinu pacemque profatus,
 Quid sedeat, legere ambiguis neu fallere dictis 385
 Imperat ac, saeuo neutrum renuente senatu,
 Ceu clausas acies gremioque effunderet arma:
 'Accipite infaustum Libya'e euentuque priori
 Par', inquit, 'bellum' — et laxos effundit amictus.
 Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces. 390
 Atque ea dum profugae regnis agitantur Elissae,
 Accisis uelox populis, quis aegra lababat
 Ambiguo sub Marte fides, praedaeque grauatus
 Ad muros Poenus reuocauerat arma Sagunti.
 Ecce autem clipeum saeuo fulgore micantem 395
 Oceani gentes ductori dona ferebant,
 Callaicae telluris opus, galeamque coruscis
 Subnexam cristis, uibrant cui uertice coni
 Albentis niueae tremulo nutamine pennae;
 Ensem unam ac multis fatalem milibus hastam. 400
 Praeterea textam nodis auroque trilicem
 Loricam, nulli tegimen penetrabile telo.
 Haec, aere et duri chalybis perfecta metallo
 Atque opibus perfusa Tagi, per singula laetis
 Lustrat ouans oculis et gaudet origine regni: 405

380 ac ■ — sensit **Ch** sentit **V** 382 rexisse **Ch** 383 Con-
 silium *Koch* Concilium **S** propere exposcit **S** exp. prop. *uulgo* —
uu. 383 et 387 *eiciendos esse putant Ruperti et Thilo* 392 Ac-
 cisis *Barth* Accitis **S** Ascitis *Liuiueius et Drakenborch* Attritis
Heinsius Afflictis *Withof* Pacatis *Schrader* Accessis *Koch*
 398 Subnexam *scr.* Subnixam ■ Suffixam *Schrader* 399 Al-
 bentis **Ch** Ardentis *Bothe* 400 unam *ut coni. Koch* **Ch** **LF**
 unum **OV** uncum *Chory* 401 texam **Ch** intexam *Heinsius*
 nexam *Ruperti* 402 Loricam nulli **Ch** **O** Loricam et nulli **LFV**
 405 et gaudet or. **Ch** gaudetque ī origine **L** (ī *m. 1 suprascr.*)
 gaudetque **F** gaudetque et or. **OV**

Condebat primae Dido Carthaginis arces,
 Instabatque operi subducta classe iuuentus.
 Molibus hi claudunt portus, his tecta domosque
 Partiris, iustae Bitia uenerande senectae.
 Ostentant caput effossa tellure repertum 410
 Bellatoris equi atque omen clamore salutant.
 Has inter species orbatum classe suisque
 Aenean pulsum pelago dextraque precantem
 Cernere erat. fronte hunc auide regina serena
 Infelix ac iam uultu spectabat amico. 415
 Hinc et speluncam furtiuaque foedera amantum
 Callaicae fecere manus; it clamor ad auras
 Latratusque canum, subitoque exterrita nimbo
 Occultant alae uenantum corpora siluis.
 Nec procul Aeneadum uacuo iam litore classis 420
 Aequora nequicquam reuocante petebat Elissa.
 Ipsa, pyram super ingentem stans, saucia Dido
 Mandabat Tyriis ultricia bella futuris;
 Ardentemque rogam media spectabat ab unda
 Dardanus et magnis pandebat carbasa fatis. 425
 Parte alia supplex infernis Hannibal aris
 Arcanum Stygia libat cum uate cruorem
 Et primo bella Aeneadum iurabat ab aeuo.
 At senior Siculis exultat Hamilcar in aruis —
 Spirantem credas certamina anhela mouere, 430
 Ardor inest oculis, toruumque minatur imago.
 Necnon et laeuum clipei latus aspera signis
 Implebat Spartana cohors; hanc ducit ouantem
 Ledaeis ueniens uictor Xanthippus Amyclis.
 Iuxta triste decus pendet sub imagine poenae 435
 Regulus et fidei dat magna exempla Sagunto.

408 domosque ■ domusque *edd.* 413 Aenean, *quod*
Heinsius suaserat, **LFV** Aeneam **O** 421 petebat **Cd**
(T. p. 214) preibat **L** peribat **F** pibat **OV** redibat *Barth* operibat
Heinsius tenebat *Burmam* secabat *Withof* premebat *Lefebure*
 429 Ac **S** — aruis **FV** armis **LO** 436 sagunto *corr. m. 2 ex*
 saguntos **O** saguntos **LFV**

Laetior at circa facies, agitata ferarum
 Agmina uenatu et caelata mapalia fulgent.
 Nec procul usta cutem nigri soror horrida Mauri
 Assuetas mulcet patrio sermone leaenas. 440
 It liber campi pastor, cui fine sine ullo
 Inuetitum saltus penetrat pecus; omnia Poenum
 Armenti uigilem patrio de more secuntur;
 Gaesaque latratorque Cydon tectumque focique
 In silicis uenis et fistula nota iuuenis. 445
 Eminent excelso consurgens colle Saguntos,
 Quam circa immensi populi condensaque cingunt
 Agmina certantum pulsantque trementibus hastis.
 Extrema clipei stagnabat Hiberus in ora,
 Curuatis claudens ingentem flexibus orbem. 450
 Hannibal, abrupto transgressus foedere ripas,
 Poenorum populos Romana in bella uocabat.
 Tali sublimis dono, noua tegmina latis
 Aptat concutiens humeris celsusque profatur:
 'Heu quantum Ausonio sudabitis, arma, cruore! 455
 Quas, belli iudex, poenas mihi, Curia, pendes!'
 Iamque senescebat uallatus moenibus hostis,
 Carpebatque dies urbem, dum signa manusque
 Expectant fessi socias. tandem aequore uano
 Auertunt oculos frustrataque litora ponunt 460
 Et propius suprema uident. sedet acta medullis
 Iamdudum atque inopes penitus coquit intima pestis.
 Est furtim lento misere durantia tabo
 Uiscera et exurit siccitas sanguine uenas
 Per longum celata fames; iam lumina retro 465

437 at V ac LFO 438 uenātū L 448 mulcet patrio S
 patr. mulc. *uulgo* 441 campi Cm *Ep.* 81 campis V 445 ui-
 uentis O 447 circa LFO circum V 456 iudex ChS *corr. m.*
 2 in uīdex L 457 uallatus Cm *Ep.* 81 LF uallatis OV
 459 nanos *Burmann* uani *Lefebure* 460 norunt *Chory*
 463 misere Ch LF miseris OV — rurantia *Heinsius* ardentia
Schrader rugantia *Chory* — lenta macies d. tabe *Bentley*
 465 fames] sitis *Bentley*

Exesis fugere genis, iam lurida sola
 Tecta cute et uenis male iuncta trementibus ossa
 Extant, consumptis uisu deformia membris.
 Humentis rores noctis terramque madentem
 Solamen fecere mali, cassoque labore 470
 E sicco frustra presserunt robore sucos.
 Nil temerare piget; rabidi ieiunia uentris
 Insolitis adigunt uesci; resolutaque, nudos
 Linquentes clipeos, armorum tegmina mandunt.

Desuper haec caelo spectans Tirynthius alto 475
 Illacrimat fractae nequicquam casibus urbis.
 Namque metus magnique tenent praecepta parentis,
 Ne saeuae tendat contra decreta nouercae.
 Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctae
 Contendit Fidei secretaque pectora tentat. 480
 Arcanis dea laeta polo tum forte remoto
 Caelicolum magnas uoluebat conscia curas;
 Quam tali alloquitur Nemeae pacator honore:
 ‘Ante Iouem generata, decus diuumque hominumque,
 Qua sine non tellus pacem, non aequora norunt, 485
 Iustitiae consors tacitumque in pectore numen,
 Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti
 Et tot pendentem pro te, dea, cernere poenas
 Urbem lenta potes? moritur tibi uulgus, et unam
 Te matres, uincente fame, te maesta uirorum 490
 Ora uocant, primaque sonant te uoce minores.
 Fer caelo auxilium et fessis da surgere rebus’.

Haec satus Alcmena; contra cui talia uirgo:
 ‘Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi;
 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor. 495
 Sed me, pollutas properantem linquere terras,
 Sedibus his tectisque nouis succedere adegit
 Fecundum in fraudes hominum genus; impia liqui

467 neruis *Lefebure* 469 Humentis *ex corr.* L Umen-
 tis **Ch O** Uiuentis **FV** Uuentis *Barth* 483 tali — Nemeae **Cm**
Ep. 83 uenie **LOV** nemae **F** 497 nouis **OV** iouis **LF**

Et, quantum terrent, tantum metuentia regna
 Ac furias auri nec uilia praemia fraudum 500
 Et super haec ritu horrificos ac more ferarum
 Uiuientis raptō populos luxuque solutum
 Omne decus multaque oppressum nocte pudorem.
 Uis colitur, iurisque locum sibi uindicat ensis,
 Et probris cessit uirtus. en, aspice gentes: 505
 Nemo insons; pacem seruant commercia culpaē.
 Sed securā tua fundata ut moenia dextra
 Dignum te seruent memorando fine uigorem,
 Dedita nec fessi tramittant corpora Poeno —
 Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri — 510
 Extendam leti decus atque in saecula mittam
 Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras’.

Inde seuera leui decurrens aethere uirgo
 Luctantem fatis petit inflammata Saguntum;
 Inuadit mentes et pectora nota pererrat 515
 Immittitque animis numen. tum, fusa medullis,
 Implicat atque sui flagrantem inspirat amorem.
 Arma uolunt tentantque aegros ad proelia nisus.
 Insperatus adest uigor, interiusque recursat
 Dulcis honor diuā et sacrum pro uirgine letum. 520
 It tacitus fessis per ouantia pectora sensus,
 Uel leto grauiora pati saeuasque ferarum
 Attentare dapes et mensis addere crimen.
 Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
 Casta Fides paribusque famem compescere mem- 525
 bris.

Quam simul inuisae gentis conspexit in arce,
 Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
 Uirgineum increpitat miscentem bella furorem
 Atque, ira turbata gradum, ciet ocius atram

500 Ac LF Et OV 507 Sed si cura *Heinsius* sessura
 (= casura cf. u. 549) *Bothe* 513 leui Cm *Ep.* 83 V ioui LFO
 521 It Ch LF Et OV 522 foedasque *Burmān* — suorum
Bentley 526 conspexit Ch LF inspexit OV 529 ira Ch LF
 ita OV

Tisiphonen, imos agitantem uerbere manes, 530
 Et palmas tendens: 'Hos', inquit, 'noctis alumna,
 Hos muros impelle manu populumque ferocem
 Dextris sterne suis; Iuno iubet, ipsa propinqua
 Effectus studiumque tuum de nube uidebo.
 Illa deos summumque Iouem turbantia tela, 535
 Quis Acheronta moues, flammam immanesque chelydros
 Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
 Cerberus, ac, mixto quae spumant felle, uenena
 Et quicquid scelerum, poenarum quicquid et irae
 Pectore fecundo coquitur tibi, congere praeceps 540
 In Rutulos totamque Erebo demitte Saguntum.
 Hac mercede Fides constet delapsa per auras'.

Sic uoce instimulans dextra dea concita saeuam
 Eumenida incussit muris; tremuitque repente
 Mons circum, et grauior sonuit per litora fluctus. 545
 Sibilat insurgens capiti et turgentia circa
 Multus colla micat squalenti tergore serpens.
 Mors graditur, uasto caua pandens guttura rictu,
 Casuroque inhiat populo: tunc Luctus et atri
 Pectora circumstant Planctus Maerorque Dolorque, 550
 Atque omnes assunt Poenae, formaque trifauci
 Personat insomnis lacrimosae Ianitor aulae.
 Protinus assimulat faciem mutabile monstrum
 Tiburnae gressumque simul sonitumque loquenti.
 Haec bello uacuos et saeui turbine Martis 555
 Lugebat thalamos, Murro spoliata marito;
 Clara genus Daunique trahens a sanguine nomen.
 Cui uultus induta pares disiectaque crinem

531 palma ostendens *Heinsius* palmam tendens *Lefebure*
 533 suis *Cm Ep. 41 Cc Em. II. 4 LF* tuis *OV* 534—537 uerba
 de nube uidebo — quo territa *inser. Cm et Cc ll. ll. in* ■ *legitur:*
 studiumque tuum quo comprimit ora (*T. p. 173. 238. 240*)
 546 circa *Ch S* circum *uulgo* 548 caua pandens *g. Ch* ■ pan-
 dens caua *uulgo* 553 adsimilat *Ruperti* 554 loquenti *S*
 loquentis *uulgo* 557 Daunique *Cc Em. II. 4* clarumque *S* —
 ■ sanguine *Cc l. l.*

Eumenis, in medios irrumpit turbida coetus
 Et maestas lacerata genas: 'Quis terminus?' in- 560
 quit,
 'Sat Fidei proauisque datum! uidi ipsa cruentum,
 Ipsa meum uidi lacerato uulnere nostras
 Terrentem Murrum noctes et dira sonantem:
 Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis
 Et fuge, si terras adimit uictoria Poeni, 565
 Ad manes, Tiburna, meos; cecidere penates,
 Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.
 Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
 Nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, uidebo?
 Felix, Murre, necis patriaque superstita felix. 570
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
 Post belli casus uastique pericula ponti
 Carthago aspiciet uictrix; tandemque suprema
 Nocte obita, Libyae gremio captiua iacebo.
 Sed uos, o iuuenes, uetuit quos conscia uirtus 575
 Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est,
 Uestris seruitio manibus subducite matres.
 Ardua uirtutem profert uia. pergite primi
 Nec facilem populis nec notam inuadere laudem'.
 His ubi turbatas hortatibus impulit aures, 580
 Inde petit tumulum, summo quem uertice montis
 Amphitryoniades spectandum ex aequore nautis
 Struxerat et grato cineres decorarat honore.
 Excitus sede, horrendum! prorumpit ab ima
 Caeruleus maculis auro squalentibus anguis; 585
 Ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
 Oraque uibranti stridebant sibila lingua;
 Isque inter trepidos coetus mediamque per urbem
 Uoluitur et muris propere delabitur altis

561 Sat — datum *Cc l. l.* 562 laceratum *Thilo* — funere
Lefebure laniato funere uel laniatum uulnere *Ruperti* 571 *Ac*
LFO *Hac V* 573 Suprema *Bothe et van Veen* supremum ■
 574 Nocte *Ch S* Morte *uulgo* 575 concita uel insita *Schrader*
 578 praefert *Heinsius*

Ac similis profugo uicina ad litora tendit 590
Spumantisque freti praeceps immergitur undis.

Tum uero excussae mentes, ceu prodita tecta
Expulsi fugiant manes, umbraeque recusent
Captiuo iacuisse solo. sperare saluti
Pertaesum, damnantque cibos, agit abdita Erinnyes. 595
Haud grauior duris diuum inclementia rebus,
Quam leti proferre moras; abrumpere uitam
Ocius attoniti quaerunt lucemque grauantur.
Certatim structus surrectae molis ad astra
In media stetit urbe rogus; portantque trahuntque 600
Longae pacis opes quaesitaeque praemia dextris,
Callaico uestes distinctas matribus auro
Armaque Dulichia proauis portata Zacyntho
Et prisca aduectos Rutulorum ex urbe penates;
Huc, quicquid superest captis, clipeosque simulque 605
Infaustos iaciunt enses et condita bello
Effodiunt penitis terrae gaudentque superbi
Uictoris praedam flammis donare supremis.

Quae postquam congesta uidet feralis Erinnyes,
Lampada flammiferis tinctam Phlegethontis in undis 610
Quassat et inferna superos caligine condit.
Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
Aeternum inuictis infelix gloria seruat.
Princeps Tisiphone, lentum indignata parentem,
Pressit ouans capulum cunctantemque impulit ense 615
Et dirum insonuit Stygio bis terque flagello.
Inuitas maculant cognato sanguine dextras

592 excussae mentes **Cm** *Ep.* 81 excussi amentes **S** 594 iacuisse **Ch** latuisse **LOV** (*in L m. 1 corr. ut uidetur ex licuisse*)
icuisse **F** — salutem *van Veen* 595 damnantque cibos **Ch**
— abdita **LO** adita **FV** addita *cod. Put. et con. Gronouius*
597 perferre ■ 601 Longae **Cm** *Ep.* 81 Longas ■ 605 captis]
raptim *Ruperti* arcis *Chory* 607 penitis *scr. cum uiro*
quodam, quem laudat Drakenborch a. h. l. penitus ■ — terre ■
terra *edd. ex con. Dausquei* 610 tinctam **L** tractam **FOV**
613 uictis *Heinsius et Bothe* 614 parentem **Cm** *Ep.* 34 ■
(*in L tamen m. 1 suprascr. parentum*)

Miranturque nefas auersa mente peractum
 Et facto scelere illacrimant. hic, turbidus ira
 Et rabie cladum perpessaeque ultima uitae, 620
 Obliquos uersat materna per ubera uisus;
 Hic, raptam librans dilectae in colla securim
 Coniugis, increpitat sese mediumque furorem
 Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
 Nec tamen euasisse datur; nam uerbera Erinnyes 625
 Incutit atque atros insibilat ore tumores.
 Sic thalami fugit omnis amor, dulcesque marito
 Effluxere tori, et subiere obliuia taedae.
 Ille iacit, totis connisus uiribus, aegrum
 In flammis corpus, densum qua turbine nigro 630
 Exundat fumum piceus caligine uertex.

At medios inter coetus pietate sinistra,
 Infelix Tymbrene, furis, Poenoque parentis
 Dum properas auferre necem, reddentia formam
 Ora tuam laceras temerasque simillima membra. 635
 Uos etiam primo gemini cecidistis in aeuo,
 Eurymedon fratrem et fratrem mentite Lycorma,
 Cuncta pares; dulcisque labor sua nomina natis
 Reddere et in uultu genetrici stare suorum.
 Iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis, 640
 Eurymedon, inter miserae lamenta senectae,
 Dumque malis turbata parens deceptaque uisis:
 'Quo ruis? huc ferrum', clamat, 'conuerte, Lycorma',
 Ecce simul iugulū perfoderat ense Lycormas.
 Sed magno: 'Quinam, Eurymedon, furor iste?' so- 645
 nabat

Cum planctu, geminaeque nota decepta figurae,

618 auersa *Cm l. l.* aduersa *O* 620 perpessusque *Lefebure*
 626 tumores ■ timores *LFV* 629 connisus *Heinsius* conni-
 sum *Cm Ep. 34 F* connixum *LOV* 631 fumum *Cm l. l.*
 fumans ■ sed in *F* um *m. 2 suprascr. (T. p. 233)* — picea
van Veen 634 reddentia *Cm l. l.* 639 stare suorum *Ch*
 errare *Schrader* 645 quinam *Cm l. l.* 646 nota *Ch*
 notis *S*

Funera mutato reuocabat nomine mater,
 Donec, transacto tremebunda per ubera ferro,
 Tunc etiam ambiguos cecidit super inscia natos.

Quis diros urbis casus laudandaque monstra 650

Et Fidei poenas ac tristia fata piorum
 Imperet euoluens lacrimis? uix Punica fletu
 Cessassent castra ac miserescere nescius hostis.
 Urbs, habitata diu Fidei caeloque parentem
 Murorum repetens, ruit inter perfida gentis 655

Sidoniae tela atque immania facta suorum,
 Iniustis neglecta deis; furit ensis et ignis,
 Quique caret flamma, scelerum est locus. erigit atro
 Nigrantem fumo rogos alta ad sidera nubem.
 Ardet in excelso proceri uertice montis 660

Arx, intacta prius bellis — hinc Punica castra
 Litoraue et totam soliti spectare Saguntum —
 Ardent tecta deum. resplendet imagine flammæ
 Aequor, et in tremulo uibrant incendia ponto.

Ecce inter medios caedum Tiburna furores, 665

Fulgenti dextram mucrone armata mariti
 Et laeua infelix ardentem lampada quassans
 Squalentemque erecta comam ac liuentia planctu
 Pectora nudatis ostendens saeua lacertis,
 Ad tumulum Murri super ipsa cadauera fertur. 670

Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
 Iraque turbatos exercet regia manes,
 Alecto solium ante dei sedemque tremendam
 Tartareo est operata Ioui poenasque ministrat.
 Arma uiri, multo nuper defensa cruore, 675
 Imponit tumulo illacrimans; manesque precata,

647 Funera — nomine *Cm l. l.* 649 Tunc etiam *Cm l. l.*
 — hoc loco *uu.* 665—80 *inserendos putat Bothe* 651 ac *LF*
 et *OV* — fata *Ch LF* facta *OV* 652 Temperet *F* (*cf. u. 205*)
 656 facta *S* fata *Ch* 662 solita hinc spectare *Heinsius* solita
 inspectare *Lefebure* 663 resplendet *Cm Ep. 34 Cc Em. II. 4*
 665 *sqg. cf. ad u. 649* 668 erecta *OV* erepta *LF* 674 poe-
 nisque *Heinsius*

Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiens letum: 'Tibi ego haec', ait, 'optime
coniux,

Ad manes, en, ipsa fero'. Sic ense recepto
Arma super ruit et flammas inuadit hiatu. 680

Semiambusta iacet nullo discrimine passim
Infelix obitus, permixto funere, turba.
Ceus, stimulante fame, cum uictor ouilia tandem
Faucibus inuasit siccis leo, mandit hianti
Ore fremens imbellis pecus, patuloque redundat 685
Guttore ructatus large cruor; incubat atris
Semesae stragis cumulis, aut, murmure anhelos
Infrendens, laceros inter spatiat acervos.

Late fusa iacent pecudes custosque Molossus
Pastorumque cohors stabulique gregisque magister, 690
Totaque uastatis disiecta mapalia tectis.

Irrumpunt uacuam Poeni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manis, perfecto munere, Erinnys
Iunoni laudata redit magnamque superba
Exultat rapiens secum sub Tartara turbam. 695

At uos, sidereae, quas nulla aequauerit aetas,
Ite, decus terrarum, animae, uenerabile uulgus,
Elysium et castas sedes decorate piorum.
Cui uero non aequa dedit uictoria nomen —
Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis 700
Nec regnis postferte fidem! — uagus exul in orbe
Errabit toto, patriis proiectus ab oris,
Tergaque uertentem trepidans Carthago uidebit.
Saepe Saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu; ferroque negato, 705
Inuictus quondam Stygias bellator ad undas
Deformata feret liuenti membra ueneno.

686 ruptatus L (cf. I. 525, II. 668) — artis Schrader 691 septis Heinsius 697 uulgus Elysio Heinsius 699 Cui Ch F
Quis LOV

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER TERTIUS.

Postquam rupta fides Tyriis, et moenia castae,
 Non aequo superum genitore, euersa Sagunti,
 Extemplo positos finiti cardine mundi
 Uictor adit populos cognataque limina Gades.
 Nec uatum mentes agitare et praescia corda 5
 Cessatum super imperio. citus aequore Bostar
 Uela dare et rerum praenosceret fata iubetur.
 Prisca fides adytis longo seruatur ab aeuo,
 Qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
 Inter anhelantis Garamantas corniger Hammon 10
 Fatidico pandit uenientia saecula luco.
 Hinc omen coeptis et casus scire futuros
 Ante diem bellique uices nouisse petebat.
 Exin clauigeri ueneratus numinis aras
 Captiuis onerat donis, quae nuper ab arce 15
 Uictor fumantis rapuit semusta Sagunti.
 Uulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
 Impositas durare trabes solasque per aeuum
 Condentum nouisse manus. hinc credere gaudent
 Consedis deum seniumque repellere templis. 20
 Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
 Femineos prohibent gressus ac limine curant
 Saetigeros arcere sues; nec discolor ulli
 Ante aras cultus; uelantur corpora lino,
 Et Pelusiaco praefulget stamine uertex. 25
 Discinctis mos tura dare atque e lege parentum
 Sacrificam lato uestem distinguere clauo.

14 clauigeri] cornigeri Cm *Ep.* 34 S 19 hinc Ch 21 quis V
 qui LO q F 25 Et Pelusiaco Cd 26 e om. OV

Pes nudus tonsaeque comae castumque cubile;
Irrestincta focis seruant altaria flammae.

Sed nulla effigies simulacraue nota deorum
Maiestate locum et sacro impleuere timore. 30

In foribus labor Alcidae: Lernaea recisis
Anguibus hydra iacet, nexuque elisa leonis
Ora Cleonaei patulo caelantur hiatu.

At Stygius, saeuis terrens latratibus umbras, 35
Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
Uincla indignatur, metuitque Megaera catenas.

Iuxta Thraces equi pestisque Erymanthia et altos
Aeripedis ramos superantia cornua cerui.

Nec leuior uinci Libycae telluris alumnus 40

Matre super stratique genus deforme bimembres
Centauri frontemque minor nunc amnis Acarnan.

Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.

Postquam oculos uaria impleuit uirtutis imago, 45

Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi

Iniectum terris subitum mare nullaue circa

Litora et infuso stagnantis aequore campos.

Nam qua caeruleis Nereus euoluitur antris

Atque imo freta contorquet Neptunia fundo, 50

Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans

Oceanus fontis torrentibus ingruit undis.

Tum uada, ceu saeuo penitus permota tridenti,

Luctantur terris tumefactum imponere pontum.

Mox remeat gurges tractoque relabitur aestu, 55

29 flammas *Bothe et van Veen*

30 nullae *Heinsius*

34 cleonaei **F** cleonea **LV** cleonaea **O**

35 At ■ Ast *uulgo*

cf. L. Müller, d. r. m. 395 — Stygias Burmann et van Veen

39 cervi **Ch S** cervae *uulgo*

42 amnis *cod. Put. frontemque*

minor nunc omnis Acarnan **Ch LF** fr. rumor n. o. **OV** (*T. p. 224*)

nunc] truncam *Heinsius*

47 Iniectum **F** *ex corr.* Inuec-

tum **LOV**

51 Proruptum **Ch LF** Preruptum **OV** — relap-

sans **L**

52 Oceanus **Ch**

55 fractoque *Heinsius* stratoque

Ruperti tardoque *Chory*

Ac ratis erepto campis deserta profundo,
 Et fusi transtris expectant aequora nautae.
 Cymothoes ea regna uagae pelagique labores
 Luna mouet, Luna, immissis per caerula bigis, 59
 Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca Tethys.

Haec propere spectata duci; nam multa fatigant.
 Curarum prima exercet, subducere bello
 Consortem thalami paruumque sub ubere natum.
 Uirgineis iuuenem taedis primoque Hymenaeo
 Imbuerat coniux memorique tenebat amore. 65
 At puer, obsessae generatus in ore Sagunti,
 Bissenos Lunae nondum compleuerat orbes.
 Quos ut seponi stetit et discernere ab armis,
 Affatur ductor: 'Spes o Carthagini altae,
 Nate, nec Aeneadam leuior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore et factis tibi nomina condas,
 Quis superes bellator auum; iamque aegra timoris
 Roma tuos numerat lacrimandos matribus annos.
 Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
 Ingens hic terris crescit labor; ora parentis 75
 Agnosco toruaque oculos sub fronte minacis
 Uagitumque grauem atque irarum elementa mearum.
 Si quis forte deum tantos inciderit actus
 Et nostro abrumpat leto primordia rerum,
 Hoc pignus belli, coniux, seruare labora. 80
 Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
 Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras
 Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
 Inde ubi flore nouo pubescet firmior aetas,
 Emicet in Martem et, calcato foedere, uictor 85

56 Stat ratis *Liuiineius et Heinsius* 57 Et fusi **Ch S**
 Effusi *uulgo* 58 Cymothoes **F ex corr.** Cymotheos **LOV**
 61. 62 fatigant. Curarum p. e. **Cm Ep. 98** 66 At **V Ac LFO**
 68 secedere *Buchwald* 72 Qui ■ — iam gesta aegra ti-
 moris **O** 73 numerat (t *suprascr.*) **V** numera **LFO** numeret
uulgo 78 tantis inuiderit actis *Bentley* 79 Et *Liuiineius*
 et *Bentley* Ut **S**

In Capitolina tumulum mihi uindicet arce.
 Tu uero, tanti felix quam gloria partus
 Expectat, ueneranda fide, discede periclis
 Incerti Martis durosque relinque labores;
 Nos clausae niuib. rupes suppostaque caelo 90
 Saxa manent; nos Alcidae, mirante nouerca,
 Sudatus labor et, bellis labor acrior, Alpes.
 Quod si promissum uertat Fortuna fauorem
 Laeuaque sit coeptis, te longa stare senecta
 Aeuumque extendisse uelim; tua iustior aetas, 95
 Ultra me improperae ducant cui fila sorores.
 Sic ille. at contra Cirrhaei sanguis Imilce
 Castalii, cui materno de nomine dicta
 Castulo Phoebei seruat cognomina uatis,
 Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes; 100
 Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos,
 Concutiens thyrsos atque armata Maenade Calpen,
 Lasciuo genitus Satyro nymphaque Myrice,
 Milichus indigenis late regnabat in oris,
 Cornigeram attollens genitoris imagine frontem. 105
 Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
 Barbarica paulum uitiatum nomine lingua.
 Quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit:
 'Mene, oblite tua nostram pendere salute,
 Abnuis inceptis comitem? sic foedera nota 110
 Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
 Deficiam montis coniux tua? crede uigori
 Femineo; castum haud superat labor ullus amorem.
 Sin solo aspicimur sexu, fixumque relinqui,
 Cedo equidem nec fata moror; deus annuat, oro: 115

91 sic interpunxi cum Bentleio nos, Alcidae m. n. uulgo
 97 at L ac FOV — Imilce] inulte LOV in ultae corr. m. 2 in
 in ulcae F Himilce Schlichteisen 99 natis OV unde nati
 Ruperti et Thilo, sed cf. Schlichteisen p. 17 100 Et quae
 van Veen, sed cf. I. 290 101 Bacchus] bacelus S 104 regna-
 bat van Veen regnarat S 106 inulte LO inulce FV 109 sa-
 lute Ch salutem V quod prob. Bothe 110 nota] nobis Chory
 111 ut scandere Ch

I felix, i numinibus uotisque secundis
 Atque acies inter flagrantiaque arma relictæ
 Coniugis et nati curam seruare memento.
 Quippe nec Ausonios tantum nec tela nec ignes,
 Quantum te, metuo; ruis ipsos acer in enses 120
 Obiectasque caput telis; nec te ulla secundo
 Euentu satiat uirtus, tibi gloria soli
 Fine caret, credisque uiris ignobile letum
 Belligeris in pace mori. tremor implicat artus,
 Nec quemquam horresco, qui se tibi conferat unus. 125
 Sed tu, bellorum genitor, miserere nefasque
 Auerte et serua caput inuiolabile Teucris.'

Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
 Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
 Aptabat sensim pulsanti carbasa uento, 130
 Cum, lenire metus properans aegramque leuare
 Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
 'Ominibus parce et lacrimis, fidissima coniux.
 Et pace et bello cunctis stat terminus æui,
 Extremumque diem primus tulit; ire per ora 135
 Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
 Quos pater ætheriis caelestum destinat oris.
 An Romana iuga et famulas Carthaginis arces
 Perpetiar? stimulant manes noctisque per umbras
 Increpitans genitor; stant arae atque horrida sacra 140
 Ante oculos, breuitasque uetat mutabilis horae
 Prolatare diem. sedeamne, ut nouerit una
 Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
 Gens hominum? letique metu decora alta relinquam?
 Quantum etenim distant a morte silentia uitæ? 145
 Nec tamen incautos laudum exhorresce furores;
 Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
 Gloria, cum longo titulis celebratur in æuo.

121 nec ulla S 124 arctus FO armis LV 125 con-
 ferat V conferet LFO 128 gressi ■ 136 paucis] pacis ■
 141 horae FV orae L ore O 147 Est nobis et van Veen

Te quoque magna manent suscepti praemia belli;
Dent modo se superi, Thybris tibi seruiet omnis 150
Iliacaeque nurus et diues Dardanus auri.'

Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. abripitur diuulsa marito.
Haerent intenti uultus et litora seruant, 155
Donec, iter liquidum uolucris rapiante carina,
Consumpsit uisus pontus, tellusque recessit.

At Poenus belli curis auertere amorem
Apparat et repetit properato moenia gressu.
Quae dum perlustrat crebroque obit omnia uisu, 160
Tandem sollicito cessit uis dura labori,
Belligeramque datur somno componere mentem.

Tum pater omnipotens, gentem exercere periclis
Dardanium et fama saeuorum tollere ad astra
Bellorum meditans priscosque referre labores, 165
Praecipitat consulta uiri segnemque quietem
Terret et immissa rumpit formidine somnos.
Iamque per humentem noctis Cyllenius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.

Nec mora. mulcentem securo membra sopore 170
Aggreditur iuuenem ac monitis incessit amaris:

'Turpe duci totam somno consumere noctem,
O rector Libyae. uigili stant bella magistro.
Iam maria effusas cernes turbare carinas
Et Latiam toto pubem uolitare profundo, 175
Dum lentus coepti terra cunctaris Hibera.

Scilicet, id satis est decoris memorandaque uirtus,
Quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos?
En age, si quid inest animo par fortibus ausis,
Fer gressus agiles mecum et comitare uocantem; 180
Respexisse ueto — monet hoc pater ille deorum —
Victorem ante altae statuam te moenia Romae.'

150 si *Blass* 154 arripitur *LV* 179 animi, par *Bur-*
mann 181 ipse *Liuiueius et van Veen*

Iamque uidebatur dextram iniectare graduque
 Laetantem trahere in Saturnia regna citato,
 Cum subitus circa fragor et uibrata per auras 185
 Exterrent saeuis a tergo sibila linguis;
 Ingentique metu diuum praecepta pauenti
 Effluxere uiro, et turbatus lumina flectit.
 Ecce iugis rapiens siluas ac robora uasto
 Contorta amplexu tractasque per inuia rupes, 190
 Ater letifero stridebat turbine serpens.
 Quantus non aequas perlustrat flexibus Arctos,
 Et geminum lapsu sidus circumligat Anguis,
 Immani tantus fauces diducit hiatu
 Attollensque caput nimboris montibus aequat. 195
 Congeminat sonitus rupti uiolentia caeli
 Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
 Hoc trepidus monstro — neque enim sopor ille nec
 altae

Uis aderat noctis, uirgaque fugante tenebras
 Miscuerat lucem somno deus — ardua quae sit, 200
 Scitatur, pestis terrasque urgentia membra
 Quo ferat et quosnam populos deposcat hiatu.
 Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
 ‘Bella uides optata tibi. te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida caelo 205
 Tempestas caedesque uirum magnaeque ruinae
 Idaei generis lacrimosaque fata secuntur.
 Quantus per campos populatis montibus actas
 Contorquet siluas squalenti tergore serpens
 Et late humectat terras spumante ueneno, 210
 Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Inuolues bello Italiam tantoque fragore
 Eruta conuulsis prosternes oppida muris.’

His aegrum stimulis liquere deusque soporque.

196 rupti **Ch** **LF** rapti **OV** 197 permixtam **Cd** (*T. p. 214*)
 203 altae *Bothe* 207 sequentur *van Veen* 211. 212 decur-
 rens — Inuolues **Ch**

It membris gelidus sudor, laetoque pauore 215
 Promissa euoluit somni noctemque retractat.
 Iamque deum regi Martique sub omine fausto
 Instauratus honos; niueoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edicit conuellere signa, repensque 220
 Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.

Prodite, Calliope, famae, quos horrida coepta
 Excierint populos tulerintque in regna Latini,
 Et quas indomitis urbes armarit Hiberis
 Quasque Paraetonio glomerarit litore turmas 225
 Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos
 Et terris mutare iugum. non ulla nec umquam
 Saeuior it trucibus tempestas acta procellis;
 Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
 Acrius infremuit trepidumque exterruit orbem. 230

Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
 Membra leuis celsique decus fraudata superbum
 Corporis, at docilis fallendi et nectere tectos
 Numquam tarda dolos. rudis his tum parma, breuique
 Bellabant ense; at uestigia nuda, sinusque 235
 Cingere inassuetum, et rubrae uelamine uestis
 Ars erat in pugna fusum oculuisse cruorem.
 His rector fulgens ostro super altior omnis
 Germanus nitet Hannibalis gratoque tumultu
 Mago quatit currus et fratrem spirat in armis. 240

Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis,
 Prisca situ ueterisque ante arces condita Byrsae.

222 Prodite **Cm** *Ep.* 98 et **Ch** 224 Hiberas **Ch** — indo-
 mitus turbas a. Hiberus *van Veen* 228 Saenior **LF** Senior **OV**
 229 ruptis **Cd S** (*T.* p. 188) rapidis *D. Heinsius* — tam dirum]
 in Troiam *Salmasius* in Pergama *Heinsius* Graiorum *Ruperti*
 molitum *Baehrens* trans aequor *Thilo* Atridum *Blass* 233 at **Ch**
 ac ■ 234 radiis (*sed u m. 2 suprascr.*) iis tū **V** radix ijs
 tum **LF** radijs tum **O** rude sutum p. *Heinsius* crates tum p. uel
 aelis tunc arma *Blass* 235 at **Ch** ac ■ 239 nauoque
Markland ad Stat. Silv. V. 1. 76

Tunc, quae Sicanio praecinxit litora muro,
 In clipei speciem curuatis turribus, Aspis.
 Sed dux in sese conuerterat ora Sychaeus, 245
 Hasdrubalis proles, cui uano corda timore
 Maternum implebat genus, et resonare superbo
 Hannibal haud umquam cessabat auunculus ore.

Affuit undosa cretus Berenicide miles,
 Nec, tereti dextras in pugnam armata dolone, 250
 Destituit Barce sitientibus arida uenis.
 Nec non Cyrene Pelopei stirpe nepotis
 Battiadas prauos fidei stimulauit in arma.
 Quos trahit, antiquo laudatus Hamilcare quondam,
 Consilio uiridis, sed belli serus, Ilertes. 255

Sabratha tum Tyrium uulgus Sarranaque Leptis
 Oeaeque Trinacrios Afris permixta colonos
 Et Tingim rapido mittebat ab aequore Lixus.
 Tum Uaga et antiquis dilectus regibus Hippos,
 Quaeque procul cauit non aequos Ruspina fluctus, 260
 Et Zama et uberior Rutulo nunc sanguine Thapsus.
 Ducit tot populos, ingens et corpore et armis,
 Herculeam factis seruans ac nomine famam,
 Antaeus celsumque caput super agmina tollit.

Uenere Aethiopes, gens haud incognita Nilo, 265
 Qui magneta secant; solis honor ille, metalli
 Intactum chalybem uicino ducere saxo.
 His simul, immitem testantes corpore solem,
 Exusti uenere Nubae. non aerea cassis
 Nec lorica riget ferro, non tenditur arcus; 270

243 Tunc ■ Tum *uulgo* 247 implebant S 253 paruos V
 — Battiadae proauos *Heinsius* gnauos *Barth* pariles *Bothe*
 255 ilertes S Ilertes Ch 256 Sabratha LV Sabrata FO
 257 Oeaeque Ch LF Oraque OV 258 tingim V tingun L tin-
 gum F tingū O Tingin *edd.* 259 Tamuaga Ch 260 cauit Ch
 canit ■ (*T. p. 218*) 261 Rutulo nunc Ch rutulomine S —
 thapsus LF tapsus OV Dapsus Ch 263 ac Cm *Ep. 98* 264 An-
 taeus FV Antheus LO 266 solis h. ille, m. *interpunxi* solis
 h. i. metalli, Int. *uulgo* soli est h. ille metallo, Int. *Ruperti*
 solis h. ille, metallis *Bothe* 270 non Ch OV nec LF

Tempora multiplici mos est defendere lino
 Et lino munire latus scelerataque sucis
 Spicula dirigere et ferrum infamare ueneno.
 Tum primum castris Phoenicum tendere ritu
 Cinyphii didicere Macae. squalentia barba 275
 Ora uiris, humerosque tegunt uelamine capri
 Saetigero; panda manus est armata cateia.
 Uersicolor contra caetra et falcatus ab arte
 Ensis Adyrmachidis ac laeuo tegmina crure.
 Sed mensis asper populus uictuque maligno; 280
 Nam calida tristes epulae torrentur harena.
 Quin et Massyli fulgentia signa tulere,
 Hesperidum ueniens lucis domus ultima terrae.
 Praefuit, intortos demissus uertice crinis,
 Bocchus atrox, qui sacratas in litore siluas 285
 Atque inter frondes reuirescere uiderat aurum.
 Uos quoque desertis in castra mapalibus itis,
 Misceri gregibus Gaetulia sueta ferarum
 Indomitisque loqui et sedare leonibus iras.
 Nulla domus; plaustri habitant; migrare per arua 290
 Mos atque errantes circumuectare penates.
 Hinc mille alipedes turmae — uelocior Euris
 Et doctus uirgae sonipes — in castra ruebant.
 Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet
 Uenator dumeta Lacon, aut exigit Umber 295
 Nare sagax e calle feras, perterrita late
 Agmina praecipitant uolucres formidine cerui.
 Hos agit haud laeto uultu nec fronte serena,
 Asbytes nuper caesae germanus, Acherras.

271 Pectora Gronov 273 inflammare Heinsius 274 phe-
 nicum *m.* 1 corr. ex phenum **F** phemeum **LV** phenitum **O**
 278 caetra **Ch** 279 Adyrmachidis **Cd** (*T. p.* 215) adymara-
 dis **L** achimaradis **OV** acinaradis (— cidis *m.* 1 *suprascr.*) **F**
 285 Bocchus **V** Boccus **LFO** 288 Gaetulia sueta **Ch** getula
 sueta **O** gens assueta **LFV** (*in V m.* 1 *in marg.* l'getula sueta
T. p. 236 et 243) 290 arma **S** (*in F* arua, *sed m.* 1 *suprascr.*
 l'arma *T. p.* 232) 292 Hinc **Ch** **LO** Huic **FV** 299 Acherras **Ch**

Marmaridae, medicum uulgus, strepuere cateruis; 300

Ad quorum cantus serpens oblita ueneni,

Ad quorum tactum mites iacuerere cerastae.

Tum, chalybis pauper, Baniurae cruda iuuentus,

Contenti parca durasse hastilia flamma,

Miscebant auidi trucibus fera murmura linguis. 305

Necnon Autololes, leuibus gens ignea plantis;

Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,

Tanta fuga est; certant pennae, campumque uolatu

Cum rapuere, pedum frustra uestigia quaeras.

Spectati castris, quos suco nobilis arbor 310

Et dulci pascit lotos nimis hospita baca.

Quique atro rabidas efferuescente ueneno

Dipsadas immensis horrent Garamantes harenis.

Fama docet, caesae rapuit cum Gorgonis ora

Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem; 315

Inde Medusaeis terram exundasse chelydris.

Milibus his ductor spectatus Marte Choaspes,

Neritia Meninge satus, cui tragula semper

Fulmineam armabat, celebratum missile, dextram.

Huc coit aequoreus Nasamon, inuadere fluctu 320

Audax naufragia et praedas auellere ponto;

Huc, qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,

Qua uirgo, ut fama est, bellatrix edita lympa

Inuento primam Libyen perfudit oliuo.

Necnon totus adest uesper populique reposti. 325

Cantaber ante omnis, hiemisque aestusque famisque

Inuictus palmamque ex omni ferre labore.

Mirus amor populo, cum pigra incanuit aetas,

301 *uersus.deest in L* 302 tactum *Cm Ep. 16 ChFOV* tac-
 tus *Cm Ep. 98 (T. p. 210)* 303 Baniurae *Ch bamurae S*
 Baniurae et *Heinsius* 315 in Libyam *Ch* 317 marte *V*
 in arce *LO* marce *corr. in arce F (T. p. 232)* — choaspes *LFV*
 coaspes *O* 318 meanige *LF* mauigie *V* mauige *O* 319 libra-
 tum *Heinsius* sceleratum *uel* celeratum *uel* terebratum *Schrader*
 320 Huc *Heinsius* Huic *Ch F* Hinc *LOV* 322 Huc *Ch LO*
 Hinc *F* Hunc *V*

Imbelles iam dudum annos praeuertere fato
 Nec uitam sine Marte pati. quippe omnis in armis 330
 Lucis causa sita, et damnatum uiuere paci.

Uenit et, Aurorae lacrimis perfusus, in orbem
 Diuersum, patrias fugit cum deuius oras,
 Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
 His paruus sonipes nec Marti notus; at idem 335
 Aut inconcusso glomerat uestigia dorso,
 Aut molli pacata celer rapit esseda collo.
 Cydnus agit, iuga Pyrenes uenatibus acer
 Metiri iaculoue extendere proelia Mauro.

Uenere et Celtae sociati nomen Hiberis. 340
 His pugna cecidisse decus, corpusque cremari
 Tale nefas. caelo credunt superisque referri,
 Impastus carpat si membra iacentia uultur.

Fibrarum et pennae diuinarumque sagacem
 Flammarum misit diues Callaecia pubem, 345
 Barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
 Nunc, pedis alterno percussa uerbere terra,
 Ad numerum resonas gaudentem plaudere caetras.
 Haec requies ludusque uiris, ea sacra uoluptas.
 Cetera femineus peragit labor; addere sulco 350
 Semina et impresso tellurem uertere aratro,
 Segne uiris. quicquid duro sine Marte gerundum,
 Callaici coniux obit irrequieta mariti.

Hos Uiriathus agit Lusitanumque remotis
 Extractum lustris, primo Uiriathus in aeuo, 355
 Nomen Romanis pactum mox nobile damnis.

329 fato *Bentley* saxo ■ taxo *Ruperti* 335 natus *Hein-*
sius — at V ac LFO 337 rapit *Ch* 338 Cydnus *Ch* *Cid-*
nus post in lacunam insertum F (*T. p. 233*) *Cidinis L* *Erduus*
OV (*T. p. 221*) *Cynus uel Cygnus Schlichteisen* 340 socia-
tum Wesseling ad Diodor. 356, 18 quod prob. Bothe 341 ce-
cidisse FOV tendisse L 342 Uile *Withof et Schrader* 350 ab-
dere Liwineius 352 gerundum ■ gerendum *edd.* 354 Uiria-
thus Ch ad X. 220 et F uiriathus LOV 356 pactum ■
factum uulgo — damnis] daunus S

Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra,
 Aut Uasco, insuetus galeae, ferre arma morati.
 Non, quae Dardanios post uidit, Ilerda, furores,
 Nec qui, Massageten monstrans feritate parentem, 360
 Cornipedis fusa satiariis, Concane, uena.
 Iamque Ebusus Phoenissa mouet, mouet Arbacus arma,
 Aclyde uel tenui pugnax instare ueruto;
 Iam cui Tlepolemus sator et cui Lindus origo,
 Funda bella ferens Baliaris et alite plumbo; 365
 Et quos nunc Grauios uiolato nomine Graium
 Oeneae misere domus Aetolaque Tyde.
 Dat Carthago uiros, Teucro fundata uetusto,
 Phocaicae dant Emporiae, dat Tarraco pubem
 Uitifera et Latio tantum cessura Lyaeo. 370
 Hos inter clara thoracis luce nitebat
 Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis
 Atque altrix celsa mittebat Saetabis arce,
 Saetabis, et telas Arabum spreuisse superba
 Et Pelusiaco filum componere lino. 375
 Mandonius populis domitorque insignis equorum
 Imperitat Caeso, et socio stant castra labore.
 At Uettonum alas Balarus probat aequore aperto.
 Hic adeo, cum uer placidum flatusque tepescit,
 Concubitus seruans tacitos, grex perstat equarum 380
 Et Uenerem occultam genitali concipit aura.
 Sed non multa dies generi, properatque senectus,
 Septimaque his stabulis longissima ducitur aestas.

357 Cerretani **Ch LF** terretani **OV** 359 Non quae **Ch LF**
 Nec **OV** 361 fissa *Schrader* — concaue ■ 362 Ebusus
Heinsius — Arbacus **Ch** arbatu **LFO** arbutu **O** Artabrus *uulgo*
 363 Aclyde **Ch V** Aclide **O** et ex Acride *corr.* **F** Aclyde **L**
 364 lindus **S** Lyndus *uulgo* 365 Funda **Cm Ep.** 98 Feruida ■
(T. p. 242 et 244) — ferens **LFV** gerens **O** serens *Heinsius* —
 Baliaris **Ch** balearis **S** 372 Sedetana **Ch** (*T. p. 211*) Hede-
 sana **Cm Ep.** 98 — Sedethana **L** 373 arce **Cm l. l.** 374 Sae-
 tabis **Ch** — superba **Cm l. l.** 376 Mardonius *Bothe* 378 Uetto-
 num *Heinsius* Uettonum **Ch** uestonum ■ 380 perstat **Ch** ■
 prostat *uulgo*, quod prob. *van Veen* 383 aestas **Ch LF** aetas **OV**

At non Sarmaticos attollens Uxama muros
 Tam leuibus persultat equis; hinc uenit in arma 385
 Haud aevi fragilis sonipes crudoque uigore
 Asper frena pati aut iussis parere magistris.
 Rhyndacus his ductor, telum sparus; ore ferarum
 Et rictu horrificant galeas; uenatibus aeuum
 Transigitur, uel more patrum uis raptaque pascunt. 390

Fulget praecipuis Parnasia Castulo signis
 Et celebre Oceano atque alternis aestibus Hispal
 Ac Nebrissa dei Nysaeis conscia thyrsis,
 Quam Satyri coluere leues redimitaque sacra
 Nebride et arcano Maenas nocturna Lyaeo. 395
 Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
 Rex proauis fuit humani ditissimus aevi,
 Ter denos decies emensus belliger annos.
 Armat Tartessos, stabulanti conscia Phoebos,
 Et Munda, Emathios Italis paritura labores. 400
 Nec decus auriferae cessauit Corduba terrae.
 Hos duxere uiros flauenti uertice Phorcys
 Spiciferisque grauis bellator Arauricus oris,
 Aequales aevi; genuit quos ubere ripa
 Palladio Baetis umbratus cornua ramo. 405

Talia Sidonius per campos agmina ductor
 Puluere nigrantis raptat lustransque sub armis,
 Qua uisu comprehendere erat, fulgentia signa

384 Uxama *Heinsius* Suxama **ChLF** smiania **O** suuania **V**
 (*T. p. 188 et 226*) Sucrana uel Cartama *Ruperti* 387 et
Liwineius et van Veen — magistri Dausqueius 388 Rhyndacus **V** Rhindacus **FO** Rhydacus **L** Rhodanus *Schlichteisen*
 391 Fulgent *edd. nonn.* — Parsania **Ch** 393 dei Nysaeis
Lachmann ad Lucr. VI. 1067 cum Scaligero dyoniseis **LV** dioniseis **O** dionisseis **F** 395 arcano **Ch** ortano **LFO** hortando **V**
 (*T. p. 223*) Ortano = Oretano *coni. Rosweidus quidam quem laudat Dausqueius a. h. l.* Orthano uel Orthanae *Heinsius*
 399 tarcessos **S** 400 Hemathios *Drakenborch* 402 Phorcys **Ch** phorcis ■ 403 Arauricus **Ch F** (*T. p. 230*) arantius **LO** aranthicus **V** Arauacus *Schlichteisen (cf. V. 557)*
 405 betes ■

Ibat ouans longaque umbram tellure trahebat.
 Non aliter, quotiens perlabitur aequora curru 410
 Extremamque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
 Frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
 Nereidum chorus et sueto certamine nandi
 Candida perspicuo conuertunt brachia ponto.

At Pyrenaei frondosa cacumina montis 415
 Turbata Poenus terrarum pace petebat.
 Pyrene celsa nimborum uerticis arce
 Diuisos Celtis late prospectat Hiberos
 Atque aeterna tenet magnis diuortia terris.
 Nomen Bebrycia duxere a uirgine colles, 420
 Hospitis Alcidae crimen, qui, sorte laborum
 Geryonae peteret cum longa tricorporis arua,
 Possessus Baccho saeua Bebrycis in aula
 Lugendam formae sine uirginitate reliquit
 Pyrenen, letique deus, si credere fas est, 425
 Causa fuit leti miserae deus. edidit aluo
 Namque ut serpentem patriasque exhorruit iras,
 Confestim dulcis liquit turbata penates.
 Tum noctem Alcidae solis plangebatur in antris
 Et promissa uiri siluis narrabat opacis, 430
 Donec maerentem ingratos raptoris amores
 Tendentemque manus atque hospitis arma uocantem
 Diripere ferae. laceros Tirynthius artus,
 Dum remeat uictor, lacrimis perfudit et amens
 Palluit inuento dilectae uirginis ore. 435
 At uoce Herculeae percussa cacumina montis
 Intremuere iugis; maesto clamore ciebat

410 curru **Cm** *Ep.* 98 413 spreto *Markland ad Stat. Silv. II. 2. 19*
Ep. 98 414 conuertunt **S** connectunt **Ch** 418 late **Cm**
 420 hebritia **L** hebricia **OV** babricia **F** 422 longo **S**
 424 Ingendam, *sed. in marg.* l'Lugendam **F** (*T. p. 232*) 425 fle-
 tique diu *Bothe* 426 sic *interpunxit Heinsius* miserae, deus
 edidit aluo. Namque *uulgo* 427 hunc locum *uariis coniec-*
turis, de quibus cf. Ruperti a. h. l., temptatum recte defendit
Schlichteisen p. 21 436 At **Ch LF** Ac **OV**

Pyrenen, scopulique omnes ac lustra ferarum
 Pyrenen resonant. tumulo tum membra reponit,
 Supremum illacrimans; nec honos intercidet aeuo, 440
 Defletumque tenent montes per saecula nomen.

Iamque per et collis et densos abiete lucos
 Bebryciae Poenus fines transcenderat aulae.
 Inde ferox quaesitum armis per inhospita rura
 Uolcarum populatur iter tumidique minaces 445
 Accedit Rhodani festino milite ripas.

Aggeribus caput Alpinis et rupe niuali
 Proserit in Celtas ingentemque extrahit amnem
 Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos
 Ac propere in pontum lato ruit incitus alueo. 450

Auget opes stanti similis tacitoque liquore
 Mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis
 Cunctantem immergit pelago raptumque per arua
 Ferre uetat patrium uicina ad litora nomen.
 Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem; 455

Nunc celso capite et ceruicibus arma tuentur,
 Nunc ualidis gurges certatim frangitur ulnis.
 Fluminea sonipes religatus ducitur alno,
 Belua nec retinet tardante Libyssa timore;
 Nam trabibus uada et iniecta tellure repertum 460
 Connexas operire trabes ac ducere in altum
 Paulatim ripae resolutis aggere uinclis.

At gregis illapsu fremebundo territus acris
 Expauit moles Rhodanus stagnisque refusis
 Torsit harenoso minitancia murmura fundo. 465

Iamque Tricastinis incedit finibus agmen,
 Iam facilis campos, iam rura Uocontia carpit.

440 intercudit *uulgo* 448 Proserit **Ch LF** Proselit **O**
 Prosedit **V** 457 ulnis **L** undis *m. 2 suprascr.* ulnis **F**
 undis **OV** 458 aluo **■** 460 ratibus *Bentley alique* —
 iniecta *m. 2 corr. ex* inlecta **F** inlecta **LOV** 461 rates
Heinsius 463 acris] atras *Heinsius et Bentley* 466 in-
 cedit **LF** incendit **OV** intendit *edd. c. cod. Put.* 467 uocon-
 tia **LF** uocantia **OV** Uocuntia *edd.*

Turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
 Ductoris uastauit iter. namque Alpibus ortus,
 Auulsas ornos et adesi fragmina montis 470
 Cum sonitu uoluens, fertur latrantibus undis
 Ac uada translato mutat fallacia cursu,
 Non pediti fidus, patulis non puppibus aequus;
 Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis
 Corpora multa uirum spumanti uertice torquens 475
 Immersit fundo laceris deformia membris.

Sed iam praeteritos ultra meminisse labores
 Conspectae propius dempere pauentibus Alpes:
 Cuncta gelu canaque aeternum grandine tecta
 Atque aeui glacie cohibent; riget ardua montis 480
 Aetherii facies, surgentique obuia Phoebo
 Duratas nescit flammis mollire pruinas.
 Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
 Ad manis imos atque atrae stagna paludis
 A supera tellure patet, tam longa per auras 485
 Erigitur tellus et caelum intercipit umbra.
 Nullum uer usquam nullique aestatis honores.
 Sola iugis habitat diris sedesque tuetur
 Perpetuas deformis hiems; illa undique nubes
 Huc atras agit et mixtos cum grandine nimbos. 490
 Iam cuncti flatus uentique furentia regna
 Alpina posuere domo. caligat in altis
 Obtutus saxis, abeuntque in nubila montes.
 Mixtus Athos Tauro Rhodopeque adiuncta Mimanti
 Ossaque cum Pelio cumque Haemo cesserit Othrys. 495

468 durentia **LOV** m. 2 *suprascr.* druantia **F** 469 tar-
 dauit *Heinsius* uexauit *Burmamn* uallauit *Chory et Blass coll.*
IX. 238 473 fisus **L** 476 lateris **LOV** m. 2 *corr. in*
 laceris **F** 479 canaque **V** cauaque **LFO** — tectae *Heinsius*
 480 Atque cui **■** — glacie *scr.* glaciem **■** — cohibens *van Veen*
sublata interpunctione — Aequam aeui glaciem cohibent *Barth*
Aequaeuam Dausqueius tecta (*sc. sunt*), Atque aeui glacies co-
 hibent *Bothe* 494 Mimanti **Ch** minanti **S** 495 peleio **S**
Phlegeo Ch Pholoe Heinsius Pindo Iiuineius, sed cf. A. Zingerle,
zu späteren latein. Dichtern II. p. 16 sq.

Primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
 Scindentem nubes frangentemque ardua montis
 Spectarunt superi longisque ab origine saeculis
 Intemerata gradu magna ui saxa domantem.

At miles dubio tardat uestigia gressu, 500
 Impia ceu sacros in finis arma per orbem,
 Natura prohibente, ferant diuisque repugnent.
 Contra quae ductor — non Alpibus ille nec ullo
 Turbatus terrore loci, sed languida maestis 504
 Corda uirum fouet hortando reuocatque uigorem —:
 'Non pudet obsequio superum fessosque secundis,
 Post belli decus atque acies, dare terga niuosis
 Montibus et segnes summittere rupibus arma?
 Nunc, o nunc, socii, dominantis moenia Romae
 Credite uos summumque Iouis conscendere culmen. 510
 Hic labor Ausoniam et dabit hic in uincula Thybrim.'
 Nec mora, commotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem et uestigia linquere nota
 Herculis edicit magni crudisque locorum
 Ferre pedem ac proprio turmas euadere calle. 515
 Rumpit inaccessos aditus atque ardua primus
 Exuperat summaque uocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita cliuo,
 Luctantem ferro glaciem premit. haurit hiatu 520
 Nix resoluta uiros, altoque e culmine praeceps.
 Humentis turmas operit delapsa ruina.
 Interdum aduerso glomeratas turbine Corus
 In media ora niues fuscis agit horridus alis;
 Aut rursum immani stridens auulsa procella 525

504 maestis *Schrader et L. Müller d. r. m. p. 172* maestus **S**
 monstris *uulgo* 511 et dabit **Ch** et *dcest in ■ (in F m. 2*
insertum) 515 calpe **LFV** talpe **■** 522 Umenti *Modius*
ad Liv. p. 504 Omenti *errore, ut uidetur, typographico* **Cm**
Ep. 98 Uiuenti **LOV** unde *Uiuentes uulgo* Ingenti **F** (*T. p. 234*)
 523 glomeratas **Cm l. l.** 525 inmani **Cm l. l.**

Nudatis rapit arma uiris uoluensque per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu.

Quoque magis subiere iugo atque, euadere nisi,
Erexere gradum, crescit labor. ardua supra
Sese aperit fessis et nascitur altera moles, 530

Unde nec edomitos exudatosque labores
Respexisse libet; tanta formidine plana
Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
Canentis, quacumque datur promittere uisus,
Ingeritur facies. medio sic nauita ponto, 535
Cum dulcis liquit terras, et inania nullos
Inueniunt uentos securo carbasa malo,
Immensas prospectat aquas ac, uicta profundis
Aequoribus, fessus renouat sua lumina caelo.

Iamque super clades atque importuna locorum 540

Illuue rigidaeque comae squalore perenni
Horrida semiferi promunt e rupibus ora,
Atque effusa cauis exesi pumicis antris
Alpina inuadit manus assuetoque uigore
Per dumos notasque niues atque inuia pernix 545
Clausum montiuagis infestat cursibus hostem.

Mutatur iam forma locis. hic sanguine multo
Infectae rubuere niues, hic, nescia uinci,
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore;
Dumque premit sonipes duro uestigia cornu, 550
Ungula perfossis haesit compressa pruinis.

Nec pestis lapsus simplex; abscisa relinquunt
Membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
Bis senos soles, totidem per uulnera saeuas
Emensi noctes, optato uertice sidunt 555

Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.

At Uenus, ancipiti mentem labefacta timore,

526 Nudatis — uiris Cm l. l. Audacis ■ 532 plana Ch
534 promittere Ch permittere ■ (cf. Lachmann ad Lucr. IV. 681)
— uisus OV nisus LF 543 effusa Cm Ep. 106 551 com-
presa Heinsius et Bentley 552 lapsu Heinsius

Affatur genitorem et rumpit maesta querelas:
 'Quis poenae modus aut pereundi terminus, oro,
 Aeneadis erit? et quando terrasque fretumque 560
 Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
 A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
 Alpibus imposuit Libyam finemque minatur
 Imperio. casus metuit iam Roma Sagunti.
 Quo Troiae extremos cineres sacramque ruinam 565
 Assaracique larem et Uestae secreta feramus,
 Da sedem, genitor, tutisque iacere. parumne est,
 Exilia errantis totum quaesisse per orbem?
 Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?'
 His Uenus; et contra genitor sic deinde profatur:
 'Pelle metus, neu te Tyriae conamina gentis 571
 Turbarint, Cytherea; tenet longumque tenebit
 Tarpeias arces sanguis tuus. hac ego Martis
 Mole uiros spectare paro atque expendere bello.
 Gens ferri patiens ac laeta domare labores 575
 Paulatim antiquo patrum dissuescit honori;
 Atque ille, haud unquam parcus pro laude cruoris
 Et semper famae sitiens, obscura sedendo
 Tempora agit, mutum uoluens inglorius aeuum,
 Sanguine de nostro populus, blandoque ueneno 580
 Desidia uirtus paulatim euicta senescit.
 Magnae molis opus multoque labore parandum,
 Tot populos inter soli sibi poscere regna.
 Iamque tibi ueniet tempus, quo maxima rerum
 Nobilior sit Roma malis. hinc nomina nostro 585
 Non indigna polo referet labor; hinc tibi Paulus,
 Hinc Fabius gratusque mihi Marcellus opimis.
 Hi tantum parient Latio per uulnera regnum,
 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
 Non tamen euertisse queant. iamque ipse creatus, 590

560 ecquando *Heinsius et Bothe* 563 libram *m. 1 corr.*
in libyam F libram L libiam OV Libyen uulgo 570 Sic
 Uenus *Withof* — at contra *Heinsius* 576 desuescit *uulgo*

Qui Poenum reuocet patriae Latioque repulsum
 Ante suae muros Carthagini exuat armis.
 Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aeuo.
 Exin se Curibus uirtus caelestis ad astra
 Efferet, et sacris augebit nomen Iulis 595
 Bellatrix gens bacifero nutrita Sabino.
 Hinc pater ignotam donabit uincere Thylen
 Inque Caledonios primus trahet agmina lucos;
 Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros
 Palmiferamque senex bello domitabit Idymen. 600
 Nec Stygis ille lacus uiduataque lumine regna,
 Sed superum sedem nostrosque tenebit honores.
 Tum iuuenis, magno praecellens robore mentis,
 Excipiet patriam molem celsusque feretur,
 Aequatum imperio tollens caput. hic fera gentis 605
 Bella Palaestinae primo delebit in aeuo.
 At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
 Iam puer auricomo praeformidate Batauo.
 Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
 Sacrilegas inter flammās seruabere terris. 610
 Nam te longa manent nostri consortia mundi.
 Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
 Summittet, uacuasque ostendent Bactra pharetras.
 Hic et ab Arctoo currus aget axe per urbem,
 Ducet et Eoos, Paccho cedente, triumphos. 615
 Idem, indignantem tramittere Dardana signa,
 Sarmaticis uictor compescet sedibus Histrum.
 Quin et Romuleos superabit uoce nepotes,

591 reuulsum *Drakenborch et Bentley* 595 sic uersum
exhibet Cm Ep. 106 Exseret Ch (T. p. 211) — iulus S 597 thy-
 len **FV** thilen **LO** Thulen *edd.* 599 ripis] remis *Schrader*
 600 idymen **L** idimen **FOV** cf. *Val. Fl. I. 12 Idumen edd.*
 602 sedem ■ sedes *edd.* — superam *Heinsius* 608 batano **LFO**
 britano **V** 609 te *om. L* 613 obtendent *Heinsius* — bat-
 thra **L** 614 arctos **L** 617 sedibus **LF** sectibus ■ septibus **V**
legibus uel caedibus Dausqueius sudibus *Chory, sed cf. Schlicht-*
eisen p. 25 618 Cum **L** (*cf. IV. 725*)

Quis erit eloquio partum decus. huic sua Musae
 Sacra ferent, meliorque lyra, cui substitit Hebrus 620
 Et uenit Rhodope, Phoebos miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca, uides, stat regia nobis,
 Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe
 Et iunget nostro templorum culmina caelo.
 Tunc, o nate deum diuosque dature, beatas 625
 Imperio terras patrio rege. tarda senectam
 Hospitia excipient caeli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei iuxta radiabunt tempora nati.'

Dum pandit seriem uenturi Iupiter aeui, 630
 Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
 Firmabat gressum atque humentia saxa premebat.
 Non acies hostisue tenet, sed prona minaci
 Praerupto turbant et cautibus obuia rupes. 635
 Stant clausi maerentque moras et dura uiarum.
 Nec refouere datur torpentia membra quiete;
 Noctem operi iungunt et robora ferre coactis
 Approperant humeris ac raptas collibus ornos.
 Iamque ubi nudarunt silua densissima montis, 640
 Aggessere trabes; rapidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. mox proruta ferro
 Dat gemitum putris resoluta pondere moles
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
 His tandem ignotas transgressus casibus Alpes, 645
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.

Interea, uoces Iouis atque oracula portans,
 Emensis aderat Garamantum laetus harenis
 Bostar et ut uiso stimulabat corda Tonante:

619 Quis erit **O** Qui serit **LFO** Qui foret **Ch** Qui ferit **Ca**
 (T. p. 209) — hinc **L** 622 Ille *Modius* Illa **S** — uides **Cm**
Ep. 106 629 iusta **LF** 632 nisu **FO** (in **F** m. 2 corr.)
 uisu **LV** 634 glacies *Blass* 635 turbant **Ch** — et eunti-
 bus *Withof* 643 putris **Cm** *Ep.* 106 patris **LF** (cf. *XIII.* 464)
 patens **O** patiens **V** (T. p. 223)

'Maxime Belide, patriis qui moenibus arces 650
 Seruitium dextra, Libycas penetrauimus aras.
 Nos tulit ad superos perfundens sidera Syrtis,
 Nos paene aequoribus tellus uiolentior hausit.
 Ad finem caeli medio tenduntur ab orbe
 Squalentes campi. tumulum natura negauit 655
 Immensis spatiis, nisi quem caua nubila torquens
 Construxit turbo, impacta glomeratus harena,
 Uel si, perfracto populatus carcere terras,
 Africus et, pontum spargens super aëra, Corus
 Inuasere truces capientem proelia campum 660
 Inque uicem ingesto cumularunt puluere montis.
 Has obseruatis ualles enauimus astris;
 Namque dies confundit iter, peditemque profundo
 Errantem campo et semper media arua uidentem
 Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis. 665
 Uerum ubi defessi lucos nemorosaque regna
 Cornigeri Iouis et fulgentia templa subimus,
 Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
 Stat fano uicina, nouum et memorabile, lympha,
 Quae nascente die, quae deficiente tepescit 670
 Quaeque riget, medius cum sol accendit Olympum,
 Atque eadem rursum nocturnis feruet in umbris.
 Tum loca plena deo, dites sine uomere glebas
 Ostentat senior laetaque ita mente profatur:
 "Has umbras nemorum et connexa cacumina caelo 675
 Calcatosque Ioui lucos prece, Bostar, adora.
 Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem,
 In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
 Quarum, Chaonias pennis quae contigit oras,
 Implet fatidico Dodonida murmure quercum. 680

651 aras **ChS** oras *wulgo*, *quod prob. Bentley* 654 pan-
 duntur *Burmam* 659 et *Blass* aut ■ — surgens **O**, *quod*
prob. Thilo 661 montes **Ch** 667 subimus **Cm Ep. 106** co-
 lumnis ■ 671 que *om.* ■ — medius **ChS** medium *wulgo* —
 ascendit *Heinsius* 675 connexa **LF** conuexa **OV** 680 do-
 nidam **LFV** domandam **O** — murmure **Cm Ep. 106**

At quae, Carpathium super aequor uecta, per auras
 In Libyen niueis tranauit concolor alis,
 Hanc sedem templo Cythereia condidit ales;
 Hic, ubi nunc aram lucosque uidetis opacos,
 Ductore electo gregis, admirabile dictu, 685
 Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
 Marmaricis ales populis responsa canebat.
 Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
 Exiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
 A prima uenere die; prisco inde pauore 690
 Arbor numen habet coliturque tepentibus aris.”
 Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
 Impulsae patuere fores, maiorque repente
 Lux oculos ferit. ante aras stat ueste sacerdos
 Effulgens niuea, et populi concurrere certant. 695
 Inde ubi mandatas effudi pectore uoces,
 Ecce intrat subitus uatem deus. alta sonoro,
 Collisis trabibus, uoluuntur murmura luco,
 Ac maior nota iam uox prorumpit in auras:
 “Tenditis in Latium belloque agitare paratis 700
 Assaraci prolem, Libyes. coepta aspera cerno
 Graduumque trucem currus iam scandere et atram
 In latus Hesperium flammam expirare furentis
 Cornipedes multoque fluentia sanguine lora.
 Tu, qui pugnarum euentus extremaque fati 705
 Deposcis claroque ferox das uela labori,
 Inuade Aetoli ductoris Iapyga campum;
 Sidonios augebis auos nullique relinques,
 Altius Ausoniae penetrare in uiscera gentis,
 Donec uicta tibi trepidabunt Dardana regna. 710

681 carphacium LO carpathium FV 582 nigris Draken-
 borch et Bothe furuis Heinsius atris Chory, sed. cf. Schlicht-
 eisen p. 14 683 templo Cm l. l. 684 aram V ut conl.
 Heinsius arma LFO 685 Ductori Heinsius 687 aries
 Gronov 690 pauore Cm l. l. 699 aures Bothe 701 Sic
 interpunxit Heinsius prolem: Libyes uulgo

Nec ponet pubes umquam Saturnia curam,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras."

Talia portabat laetis oracula Bostar
Impleratque uiros pugnae propioris amore.

SILI ITALICI
P U N I C O R U M

LIBER QUARTUS.

Fama per Ausoniae turbatas spargitur urbes
Nubiferos montes et saxa minantia caelo
Accepisse iugum, Poenosque per inuia uectos,
Aemulaque Herculei iactantem facta laboris
Descendisse ducem. diros canit improba motus 5
Et gliscit gressu uolucrique citatior Euro
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
Astruit auditis, docilis per inania rerum
Pascere rumorem uulgi, pauor; itur in acris
Bellorum raptim curas, subitusque per omnem 10
Ausoniam Mauors strepit et ciet arma uirosque.
Pila nouant, ac detersa rubigine saeuus
Induitur ferro splendor, niueumque repostae
Instaurant galeae coni decus; hasta iuuatur
Ammento, reuocantque noua fornace bipennis. 15
Conseritur tegimen laterum impenetrabile, multas
Passurus dextras atque irrita uulnera, thorax.
Pars arcu inuigilant, domitat pars uerbere anhelum

714 Impleratque **S** Implebatque *edd.* 4 iactantem facta
Liuiueius, quod Heinsius falso cod. Col. tribuit (T. p. 210)
iactatur fama **S** 13 niueumque **Cm** *Ep. 66 inuenumque* ■
15 Ammento **LOV** Amento **F** (*cf. IX. 509; XIII. 159*) — re-
uocantque **Cm** *l. l. recoquantque Gronov et Bentley coll. Verg.*
Aen. VII. 636

Cornipedem in gyros saxoque exasperat ensem.
 Nec uero muris, quibus est luctata uetustas, 20
 Ferre morantur opem; subuectant saxa cauasque
 Retractant turris, edit quas longior aetas.
 Hinc tela accipiunt arces, ac robora portis
 Et fidos certant obices accersere silua,
 Circumdant fossas. haud segnis cuncta magister 25
 Praecipitat timor, ac uastis trepidatur in agris.
 Deseruere larem; portant ceruicibus aegras
 Attoniti matres ducentisque ultima fila
 Grandaeuos rapuere senes; tum crine soluto
 Ante agitur coniux, dextra laeuaque trahuntur 30
 Parui, non aequo comitantes ordine, nati.
 Sic uulgas; traduntque metus, nec poscitur auctor.
 At patres, quamquam exterrent immania coepta
 Inque sinu bellum, atque Alpes et peruia saxa
 Decepere, tamen crudam contra aspera mentem 35
 Et magnos tollunt animos. iuuat ire periclis
 Ad decus et dextra memorandum condere nomen,
 Quale dedit numquam rebus Fortuna secundis.
 Sed Libyae ductor tuto fouet agmina uallo,
 Fessa gradum multoque gelu torpentia neruos; 40
 Solandique genus — laetis ostentat ad urbem
 Per campos superesse uiam, Romanque sub ictu.
 At non et rerum curas consultaque belli
 Stare probat solusque nequit perferre quietem.
 Armiferae quondam prisca inter tempora gentes 45
 Ausonium inuasere latus sedesque beatas
 Et metui peperere manu. mox impia bella
 Tarpeius pater et capti sensere Quirites.
 Hic dum sollicitat donis et inania corda
 Ac fluxam morum gentem fouet armaque iungit, 50

23 et OV 24 Ac *Liuius* 26 agris Ch LF aruis V
 armis ■ (T. p. 225) 32 Sic uulgant traduntque van Veen,
 sed cf. VII. 511 35 Decepere Cm Ep. 66 40 gradu Ch
 45 quondam] Senonum Schrader, quod prob. Schlichteisen
 49 Has Schlichteisen

Iam consul, uolucris peruectus litora classe,
 Scipio Phocaicis sese referebat ab oris;
 Ingentisque duces, pelagi terraeque laborem
 Diuersum emensos, propiora pericula uallo
 Iungebant, magnaeque aderant primordia cladis. 55
 Namque ut, collatis admoto consule castris,
 Sustulerat Fortuna moras, signumque furoris
 Accensae uiso poscebant hoste cohortes:
 ‘Debellata procul, quaecumque uocantur Hiberis,’
 Ingenti Tyrius numerosa per agmina ductor 60
 Uoce sonat; non Pyrenen Rhodanumue ferocem
 Iussa aspernatos, Rutulam fumasse Saguntum,
 Raptum per Celtas iter, et, qua ponere gressum
 Amphitryoniadae fuerit labor, isse sub armis
 Poenorum turmas, equitemque per ardua uectum 65
 Insultasse iugo, et fremuisse hinnitibus Alpes.

Contra pulchra suos uocat ad discrimina consul:
 ‘Hostem, miles, habes fractum ambustumque niuis
 Cautibus atque aegre torpentia membra trahentem.
 En age, qui sacros montis rupesque profundas 70
 Transiluit, discat, quanto stat celsius arce
 Herculea uallum, et maius sit, scandere collis,
 An uestros rupisse globos. det inania famae,
 Dum magna fuso pugna retroque ruenti,
 Qua uentum est, obstent Alpes. super ardua ductum 75
 Huc egere dei, Latios ut sanguine finis
 Imbueret, tellusque hostilis conderet ossa.
 Scire libet, noua nunc nobis atque altera bellum
 Carthago, anne eadem mittat, quae, mersa sub aequor,
 Aegatis inter uasto iacet obruta ponto.’ 80

51 praeuectus *Heinsius et Bothe* 54 propiore *van Veen*
 59 quacunque uagantur Iberi *Liuius* — coluntur *Heinsius*
 colantur *Thilo* habitantur *Drakenborch* — Ibera *Bothe* — uer-
 sum delendum censet *Bentley* — nil mutauit; nam Hiberis =
 Hiberia est cf. *Achaia* = *Achaia* *Or. met. V. 577; VII. 504*
 60 numerosa *Liuius* nemorosa ■ 61 ferocem *ChLF* fu-
 rentem *OV* 71 stet *Heinsius* 73 uestros *ChLF* nostros *OV*

Haec ait atque agmen Ticini flectit ad undas.
 Caeruleas Ticinus aquas et stagna uadoso
 Perspicuus seruat turbari nescia fundo
 Ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.

Uix credas labi; ripis tam mitis opacis, 85
 Argutos inter uolucrum certamine cantus,
 Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.

Iamque sub extremum noctis fugientibus umbris
 Lux aderat, Somnusque suas confecerat horas —
 Explorare locos consul collisque propinqui 90
 Ingenium, et campis quae sit natura, parabat.
 Par studium Poeno similesque in pectore curae.
 Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.

Uerum ubi commoto docuerunt puluere nubes
 Hostem ferre gradum, et propius propiusque sonoro 95
 Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer
 Uincentum lituos hinnitus saeuit equorum:

‘Arma, uiri, rapite arma, uiri,’ dux instat uterque.
 Ambobus uelox uirtus geminusque cupido
 Laudis et ad pugnas Martemque insania concors. 100

Haud mora, iam tantum campi dirimebat ab ictu,
 Quantum impulsa ualet comprehendere lancea nodo,
 Cum subitum liquida, non ullis nubibus, aethra
 Augurium mentes oculosque ad sidera uertit.
 Accipiter, medio tendens a limite solis, 105
 Dilectas Ueneri notasque ab honore Diones
 Turbabat uiolentus aues atque unguibus idem,
 Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
 Ter quinas dederat saeua inter uulnera leto;
 Nec finis satiesue, noui sed sanguinis ardor 110
 Gliscere, et urgebat trepidam iam caede priorum

83 Perspicuas ■ 86 certamine ChS certamina *uulgo*
 88 fugientibus Cm *Ep. 66 fulgentibus edd. nonn. uett.* 89 duas
Heinsius uterque 98 rapite ■ capite Ch 100 consors
Heinsius 103 liquido S 110 saciesue LFV *sacrasue,*
sed e m. 1 suprascr. O satiasue *Dausqueius (cf. VI. 52)*
 111 priorum] suorum L

Incertamque fugae, pluma labente, columbam,
 Donec Phoebeo ueniens Iouis ales ab ortu
 In tenuis tandem nubis dare terga coegit.
 Tum uictrix laetos signa ad Romana uolatus 115
 Conuertit, prolesque ducis qua parte decora
 Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
 Clangorem bis terque dedit, rostroque coruscae
 Perstringens conum galeae, se reddidit astris.

Exclamat Liger — huic superos sentire monentis 120
 Ars fuit ac penna monstrare futura magistra —:
 'Poene, bis octonos Italis in finibus annos,
 Audaci similis uolucris, sectabere pubem
 Ausoniam multamque feres cum sanguine praedam;
 Sed compesce minas; renuit tibi Daunia regna 125
 Armiger ecce Iouis. nosco te, summe deorum.
 Assis o firmesque tuae, pater, alitis omen.
 Nam tibi seruantur — ni uano cassa uolatu
 Mentitur superos praepes — postrema subactae
 Fata, puer, Libyae et maius Carthagine nomen.' 130

Contra laeta Bogus Tyrio canit omina regi,
 Et faustum accipitrem caesasque in nube uolucres
 Aeneadis cladem et Ueneris portendere genti.
 Tum dictis comitem contorquet primus in hostis,
 Ceu suadente deo et factorum conscius, hastam. 135
 Illa uolans patuli longe per inania campi
 Ictum perdiderat spatio, ni, fusus habenas,
 Dum primae decus affectat decerpere pugnae,
 Obuia quadrupedis praeceps Catus ora tulisset.
 Sic elanguescens ac iam casura, petatum 140
 Inuenit uulnus caedemque accepit ab hoste
 Cornus et oblatae stetit inter tempora frontis.

Incurrunt acies, magnoque fragore per aequor

113 ueniens] uehemens **F** ut saepius cf. 712; VII. 61;
 VIII. 449 119 Perstringens **LV** Pstringens **F** Prestringens **O**
 120 huic **FV** hinc **LO** — momentis **S** 131 omnia **O** 137 Ictum **Cm**
 Ep. 66 Letum **S** 140 et iam **V** 141 caedem **LOV** sedem **F**
 — accepit **ChLF** inuenit **OV** recepit *uulgo*

Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
 Cornipedes ultroque ferunt. erectus in auras 145
 It sonipes, rapidaque uolans per aperta procella,
 Tenuia uix summo uestigia puluere signat.
 Boiorum ante alias Crixo duce mobilis ala
 Arietat in primos obicitque immania membra.
 Ipse, tumens atauis, Brenni se stirpe ferebat 150
 Crixi et in titulos Capitolia capta trahebat.
 Tarpeioque iugo demens et uertice sacro
 Pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
 Colla uiri fuluo radiabant lactea torque,
 Auro uirgatae uestes, manicaeque rigeant 155
 Ex auro, et simili uibrabat crista metallo.

Sternitur impulsu uasto perculsa Camertum
 Prima phalanx, spissaeque ruunt conferta per arma
 Undae Boiorum; sociata examina denses
 Infandi Senones; collisaeque quadrupedantum 160
 Pectoribus toto uoluntur corpora campo.
 Arua natant, altusque uirum cruor, altus equorum
 Lubrica belligerae sorbet uestigia turmae.
 Seminecum letum peragit grauis ungula pulsu
 Et circumuolitans taetros e sanguine rores 165
 Spargit humo miserisque suo lauit arma cruore.
 Spicula prima, puer, tumidi, Tyrrhene, Pelori
 Purpureo moriens uictricia sanguine tinguis.
 Nam tibi, dum stimulas cornu atque in proelia mentes
 Accendis renouasque uiros ad uulnera cantu, 170
 Haesit barbaricum sub anhelu gutture telum
 Et clausit raucum letali uulnere murmur.
 At sonus, extremo morientis fusus ab ore,

144 cunei *Heinsius* 148 Crixi *S* Cryxo *Heinsius* (cf. *Schlichteisen* p. 88) 149. 150 sic interp. *Heinsius* membra
 Ipse tumens, atauis Brenni uulgo atauis *V* atauis *LF* atani ■
 153 gerebat *Ch* 158 conferta *L* conferta *m.* 2 corr. ex confesta *F* confesta *OV* confecta *Blass* 165 a sanguine *edd. nonn.*
 166 arma *LF* ora *OV* 167 dumidi *Ch*, unde Numidae *Heinsius* 170 renouasque *van Veen*

Flexa pererrauit mutis iam cornua labris.
 Crixus Picentem Laurumque, nec eminus ambo, 175
 Sed gladio Laurum; Picenti rasilis hasta,
 Ripis lecta Padi, letum tulit. auia namque
 Dum petit ac laeuo meditatur fallere gyro,
 Hasta uiri femur et pariter per nuda uolantis
 Ilia sedit equi et geminam dedit horrida mortem. 180
 Idem, sanguinea Uenuli ceruice reuellens,
 Sternit praecipitem tepido te, Farfare, telo
 Et te sub gelido nutritum, Tulle, Uelino,
 Egregium Ausoniae decus ac memorabile nomen,
 Si dent fata moras, aut seruent foedera Poeni. 185
 Tum Remulum atque, olim celeberrima nomina bello,
 Tiburtis Magios Hispellatemque Metaurum
 Et Clanium, dubia meditatus cuspide uulnus.

Nec locus est Tyriis belli pugnaeue, sed omnem
 Celticus impleuit campum furor; irrita nulli 190
 Spicula torquentur, statque omne in corpore ferrum.
 Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
 Cui fugere ignotum atque inuicta mente placebat
 Rebus in aduersis exceptum pectore letum,
 Cuspide flammatur equum ac dispergit gaesa lacerto, 195
 Si reserare uiam atque ad regem rumpere ferro
 Detur iter; certusque necis petit omnibus ausis,
 Quod nequeat sentire, decus. cadit inguine fosso
 Teutalus, et uasto quatitur sub pondere tellus.
 Occumbit Sarmens, flauam qui ponere uictor 200
 Caesariem crinemque tibi, Gradiue, uouebat
 Auro certantem et rutilum sub uertice nodum.
 Sed Parcae intonsa non exaudita uouentem

174 Flexa Cm *Ep.* 66 176 Dat gl. L. *Barth* Sed gla-
 dius Lauro *Heinsius* 179 nuda Ch unda F (*T.* p. 230) an-
 hela LOV 180 et V om. LFO 182 tepido Ch 186 ro-
 mulum OV 187 Hispellatemque Metaurum Ch mataurum S
 — Hispellatesque *Heinsius* 188 Clanium Ch clamium F
 damium L damū OV (*T.* p. 233) — haud dubia *Ernesti* — me-
 ditatum *Barth* 195 gaesa OV cesa LF 199 Tentalus L

Ad manes traxere coma; per candida membra
 It fumans cruor, et tellus perfusa rubescit. 205
 At, non tardatus iaculo occurrente, Ligaunus
 Irruit aduersumque uiro rotat obuius ensem
 Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
 Annectunt nerui, decisaque uulnere dextra
 Laxatis paulum moribunda pependit habenis; 210
 Dumque micans tremulo conatu lora retemptat,
 Flectentem assuetos imitatur nescia frenos.
 Demetit auersi Uosegus tum colla, iubaque
 Suspensam portans galeam atque inclusa perempti
 Ora uiri, patrio diuos clamorè salutat. 215

Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
 Accitas propere castris in proelia consul
 Raptabat turmas primusque ruebat in hostem,
 Candenti sublimis equo. trahit undique lectum
 Diuitis Ausoniae iuuenem, Marsosque Coramque 220
 Laurentumque decus iaculatoremque Sabellum
 Et Gradiuicolam celso de colle Tudertem
 Indutosque simul gentilia lina Faliscos,
 Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris
 Pomifera arua creant Anienicolae Catilli, 225
 Quosque in praegelidis duratos Hernica riuus
 Mittebant saxa et nebulosi rura Casini.
 Ibant in Martem terrae dominantis alumni,
 Damnati superis nec iam reditura iuuentus.
 Scipio, qua medius pugnae uorat agmina uertex, 230
 Infert cornipedem atque, instinctus strage suorum,
 Inferias caesis mactat Labarumque Padumque
 Et Caunum et multo uix fusum uulnere Breucum

206 ligamis L 209 dextra ■ laeva uulgo 213 Uose-
 gus Ch uesegus S, sed in F m. 2 corr. in uosegus — Uogesius
 Heinsius Uosagus Schlichteisen 214 Suspensans L 220 Co-
 raeque Heinsius 224 flumine Cd (T. p. 214) LE murmure OV
 225 cathilli LOV chatilli F, sed VIII. 366 catilli 232 La-
 tarumque Schlichteisen 233 Caunum Ch camium LF ca-
 mum OV — Breucum Ch Leucum Schlichteisen

Gorgoneoque Larum torquentem lumina uultu.
 Occidis et tristi, pugnax Lepontice, fato; 235
 Nam dum frena ferox obiecto corpore prensat
 Atque aequat celsus residentis consulis ora
 Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
 Et diuisum humeris iacuit caput. at Batus, amens
 Qui luctatur equo parmaque incursibus obstat, 240
 Ictu quadrupedis fulua porrectus harena
 Elisa incussis amisit calcibus ora.
 Perfurit Ausonius turbata per aequora ductor,
 Ceu Geticus Boreas, totum cum sustulit imo
 Icarium fundo uictor. mare; nauita uasto 245
 Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
 Cunctaque canenti perfunditur aequore Cyclas.
 Crixus, ut in tenui spes exiguumque salutis,
 Armat contemptu mentem necis; horrida barba
 Sanguinea rutilat spuma, rictusque furentis 250
 Albet, et affuso squalent a puluere crines.
 Inuadit Tarium, uicino consule pugnans
 Miscentem, saeuisque uirum circumtonat armis.
 Uoluitur ille solo; nam pronum effundit in armos
 Fata extrema ferens abies, rapiturque pauore 255
 Tractus equi, uinctis connexa ad cingula membris.
 Longa cruor sparso linquit uestigia campo,
 Et tremulos cuspis ductus in puluere signat.
 Laudabat leti iuuenem egregiosque parabat
 Ulcisci consul manis, cum dira per auris 260
 Uox uenit, et Crixum ferri clamoribus audit,
 Haud notum uultu. surgit uiolentior ira
 Comminus atque oculos optato in corpore figit.

236 prensas et aequas *uulgo*, quod prob. Bentley 238 oc-
 cidit OV 239 at Batus ChLF achatus OV 244 imo V
 ymo O uno LF 245 Icarium ex corr. F Irarum LOV, unde
 Iratum Heinsius 251 affuso Ch 252 Darium uel Cla-
 rium Ch Marium Heinsius Dasium Drakenborch 256 uinctis OV
 iunctis LF — cingula V singula LFO 257 linquit ChLF
 liquit OV 260 auris S auras *uulgo*

Tum, stimulans grato plausae ceruicis honore,
 Cornipedemalloquitur: 'Uulgu Martemque minorem 265
 Mox, Gargane; uocant superi ad maiora. uidesne,
 Quantus eat Crixus? iam nunc tibi praemia pono
 Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
 Barbaricum decus, et fuluis donabere frenis.'
 Sic fatus, magno Crixum clamore ciebat 270
 In pugnam ac uacuo poscebat proelia campo.
 Nec detractantem par ira accenderat hostem.
 Ut iussae cessere retro spatiumque dederunt
 Hinc atque hinc alae, et medio stetit aequore pugna:
 Quantus Phlegraeis Telluris alumnus in aruis 275
 Mouit signa Mimas caelumque exterruit armis,
 Tantus semifero Crixus sub pectore murmur
 Torquet et horrisonis ululatibus erigit iras:
 'Nemone incensae captaeque superfuit urbi,
 Ut tibi, quas Brenni populus ferremus in arma, 280
 Narraret, dextras? disce en nunc', inquit et una
 Contorquet nodis et obusto robore diram
 Uel portas quassare trabem. sonat illa tremendum
 Ac, nimio iactu seruasse improuida campi
 Distantis spatium, propiorem transuolat hostem. 285
 Cui consul: 'Ferre haec umbris proauoque memento,
 Quam procul occumbas Tarpeia sede, tibi que
 Haud licitum sacri Capitolia cernere montis.'
 Tum nodo cursuque leui simul adiuuat hastam,
 Dignum mole uiri nisus. fugit illa per oras 290
 Multiplicis lini subtextaque tegmina neruis

265 uulgu Martemque minori! Nos *Thilo* tu Martem
 temne minorem. *Buchwald* 267 tunc ■ 274 et *ChLF*
om. **OV** 275 Telluris *Cm* *Ep.* 66 276 Mimas *Cm l. l.*
numas L *mumas F* *minax OV* — caelumque *Cm l. l.* et cae-
 lum *S* 281 tunc *OV* 282 duram *Gronov* • 284 At *Koch*
 288 sacros — montes *van Veen* 290 Dignum *Cm* *Ep.* 88
 Dignam *S*, sed in *F m.* 2 corr. (*T. p.* 232) — nisus *CmLF*
nixus OV — oras *Cm* 291 subtextaque *Ch* subtectaque *S*
 subtentaque *Gronov* — nerui *Blass*

Atque altum tota metitur cuspide pectus.
 Procumbit lata porrectus in arua ruina,
 Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
 Haud aliter, structo Tyrrhena ad litora saxo, 295
 Pugnatura fretis subter caecisque procellis,
 Pila, immane sonans, impingitur ardua ponto.
 Immugit Nereus, diuisaque caerula pulsu
 Illisum accipiunt irata sub aequora montem.
 Ductore amisso pedibus se credere Celtae; 300
 Una spes anima tantusque pependerit ardor.
 Ac ueluti summo uenator densa Picano
 Cum lustra exagitat spissisque cubilibus atram
 Immittit passim dumosa per inuia pestem —
 Dum tacitas uires et flammam colligit ignis, 305
 Nigranti piceus sensim caligine uertex
 Uoluitur et pingui contorquet nubila fumo;
 Mox subita in toto lucent incendia monte —
 Fit sonitus, fugere ferae, fugere uolucres,
 Atque ima longe trepidant in ualle iuuencae. 310
 At Mago, ut uertisse globos primumque laborem,
 Qui solus genti est, cassum uidet, arma suorum
 Ac patrium in pugnas equitem uocat. undique nudi
 Assiliunt frenis infrenatique manipuli.
 Nunc Itali in tergum uersis referuntur habenis, 315
 Nunc rursus Tyrias retro pauor auehit alas;
 Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
 Aut illi laeuos sinuant in cornua gyros;
 Texunt alterno glomerata uolumina cursu
 Atque eadem refuga cedentes arte resoluunt. 320
 Hac pontum uice, ubi exercet discordia uentos,

293 arua Cm l. l.

301 anima Cm

303 Piceno Sca-

liger 305 tantas F tacitus van Veen 308 toto ■ tanto Ch

310 ima longe Cm l. l. una ■ 311 ut Cm 312 casum ■

313 patrium Cm 316 auehit ChFOV aduehit L 318 sinu-

ant V sumant LFO 320 Atque eadem refuga Cm Ep. 88

refugam LF Atque sedem refugam OV (T. p. 225) -- arte OV

arce LF

Fert Boreas Eurisque refert molemque profundi
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.

Aduolat aurato praefulgens murice ductor
Sidonius, circaque Metus Terrorque Furorque. 325
Isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit et magno percussit lumine campos,
Spes uirtusque cadunt, trepidaque a mente recedit
Uertere terga pudor, nec leti cura decori,
Sed fugere infixum est, terraeque optantur hiatus. 330
Sic, ubi Caucaseis tigris se protulit antris,
Linguuntur campi, et tutas petit omne latebras
Turbatum insano uultu pecus; illa pererrat
Desertas uictrix uallis, iamque ora reducto
Paulatim nudat rictu, ut praesentia mandens 335
Corpora, et immani stragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celsior Ufens
Euasere tamen, quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manis demisit cuspide fulgens 340
Fraxinus, Ufentem collapsum poplite caeso
Ensis obit laudemque pedum cum sanguine ademit.
Iamque dedit leto Sthenium Laurumque domoque
Collinum gelida, uiridi quem Fucinus antro
Nutrierat dederatque lacum tramittere nando. 345
Fit socius leti coniecta Massicus hasta,
Utiferi sacro generatus uertice montis
Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dissimulat cursum ac, nullo mutabilis imbri,
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas. 350

322 Eurisque] cursusque ■ 332 Caucaseis Cm Ep. 88 FV
caucasis L causeis O 333 insano assultu Heinsius saltu
Blass 334 Desertas Cm l. l. LF Disiectas OV — ora FV
ore LO 335 mandens Cm mandans Ch (T. p. 211) mandet S,
sed in F m. 2 corr. in mandes (T. p. 232) 341 caeso Ch LF
flexo OV 342 Ense subit Bentley (cf. IX 382) 343 sthe-
nium V sthenum LF sthenumque O Stenium uulgo Stenium
Schlichteisen — Larumque Ch 344 uiridi] uitreo uulgo
350 Praestringit Liuiueius — gemnanti LOV germinanti F

Exoritur rabies caedum, ac uix tela furori
Sufficiunt; teritur iunctis umbonibus umbo,
Pesque pedem premit, et nutantes casside cristae
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.

Tergemini primam ante aciem sacra proelia fratres 355
Miscebant, quos Ledaëo Sidonia Barce
Xanthippo felix uteri inter bella crearat.
Res Graiae ductorque parens ac nobile Amyclae
Nomen et iniectus Spartanis colla catenis
Regulus inflabant ueteri praecordia fama. 360
Marte probare genus factisque Lacona parentem
Ardebant gelidosque dehinc inuisere montis
Taygeta et tandem bellis innare subactis
Eurotan patrium ritusque uidere Lycurgi.
Sed Spartam penetrare deus fratresque negarunt 365
Ausonii, totidem numero, quos miserat altis
Egeriae genitos immitis Aricia lucis,
Aetatis mentisque pares; at non dabat ultra
Clotho dura lacus aramque uidere Dianae.
Namque ut in aduersos, impacti turbine pugnae, 370
Eumachus et Critias et laetus nomine patris
Xanthippus iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda mouent et murmure anhelò
Squalentis campos ac longa mapalia complent —
Omnis in occultas rupis atque auia pernix 375
Maurus saxa fugit, coniuxque Libyssa profuso,
Uagitum cohibens, suspendit ab ubere natos;
Illi dira fremunt, perfractaque in ore cruento
Ossa sonant, pugnantque feris sub dentibus artus —
Haud secus Egeriae pubes, hinc Uirbius acer, 380
Hinc Capys, assiliunt paribusque Albanus in armis.

355 sacra Ch fra F fera LOV 357 Xantippo ■
358 Graias Ch — Amyclae Ch amiclæ OV amide LF 360 in-
flabat Cd (T. p. 215) 363 subacti *Ruperti* peractis *van Veen*
364 Eurotam F 365 negarunt Ch negabant ■ 368 at V
ac LFO 369 Clotho V Cloto LFO 374 ac LF et OV
378 perfectaque Ch, unde praesectaque *Heinsius* 379 feri S

Subsidens paulum perfossa proruit aluo
 Albanum Critias — ast illi cuncta repente
 Implerunt clipeum miserando uiscera lapsu —
 Eumachus inde Capyn; sed tota mole tenebat 385
 Ceu fixum membris tegimen; tamen improbus ensis
 Annexam parmae decidit uulnere laeuam,
 Inque suo pressa est non reddens tegmina nisu
 Infelix manus atque haesit labentibus armis.
 Ultima restabat fuis iam palma duobus 390
 Uirbius. huic trepidos simulanti ducere gressus
 Xanthippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta,
 Et tandem aequatae. geminato funere pugnae.
 Inde alterna uiris transegit pectora mucro,
 Inque uicem erepta posuerunt proelia uita. 395
 Felices leti, pietas quos addidit umbris!
 Optabunt similes uenientia saecula fratres,
 Aeternumque decus memori celebrabitur aeuo,
 Si modo ferre diem serosque uidere nepotes
 Carmina nostra ualent, nec famam inuidit Apollo. 400
 At consul toto palantis aequore turmas
 Uoce tenet, dum uoce uiget: 'Quo signa refertis?
 Quis uos heu uobis pauor abstulit? horrida primi
 Si sors uisa loci pugnaeque lacerare frontem,
 Post me state uiri et pulsa formidine tantum 405
 Aspicite! has dextras capti genuere parentes.
 Qua fugitis? quae spes uictis? Alpesne petemus?
 Ipsam turrigero portantem uertice muros
 Credite summissas Romam nunc tendere palmas.
 Natorum passim raptus caedemque parentum 410

384 uiscera] misera S 388 prensa *Heinsius* 391 sti-
 mulanti S 399 serosque *Dausqueius* miserosque S, unde in
 serosque uenire n. *Barth* 402 dum uoce] quantum ore
Buchwald 406. 407 sic interp. *Drakenborch* Aspicite has
 dextras. capti g. parentes, Quos f. *edd. priores* — Qua **FOV**
 Quas **L** ut *Heinsius* coni. Quo *edd. Parm. et recc.* Asp. h. dex-
 tras. capti g. parentes (*sc. eas*). Quo f. *Bothe* 410 paren-
 tum **OV** parentem **LF**

Uestalisque focos extinguere sanguine cerno.
 Hoc arcete nefas!' Postquam inter talia crebro
 Clamore obtusae crassoque a puluere fauces,
 Hinc laeua frenos, hinc dextra corripit arma
 Et latum obiectat pectus strictumque minatur 415
 Nunc sibi, nunc trepidis, ni restent, comminus ense.

Quas acies alto genitor dum spectat Olympo,
 Consulis egregii mouere pericula mentem.
 Graduum uocat et patrio sic ore profatur:
 'Magnanimi, me nate, uiri, ni bella capessis, 420
 Haud dubie extremus terret labor; eripe pugnae
 Ardentem oblitumque sui dulcedine caedum.
 Siste ducem Libyae; nam plus petit improbus uno
 Consulis exitio, tota quam strage cadentum.
 Praeterea, cernis, tenerae qui proelia dextrae 425
 Iam credit puer atque annos transcendere factis
 Molitur longumque putat pubescere bello,
 Te duce primitias pugnae, te magna magistro
 Audeat et primum hoc uincat, seruasse parentem.'

Haec rerum sator. at Maiores in proelia currus 430
 Odrysia tellure uocat; tum fulminis atri
 Spargentem flammas clipeum galeamque deorum
 Haud ulli facilem multoque labore Cyclosum
 Sudatum thoraca capit quassatque per auras
 Titanum bello satiatam sanguinis hastam 435
 Atque implet curru campos. exercitus una
 Irarum Eumenidesque simul letique cruenti
 Innumerae facies, frenisque operata regendis
 Quadriiugos atro stimulat Bellona flagello.
 Fertur ab immenso tempestas horrida caelo 440
 Nigrantisque globos et turbida nubila torquens
 Inuoluit terras; quatitur Saturnia sedes

422 post caedum interp. Lefebure 423 duces OV 436 cursu
 Drakenborch cum ed. Parm. 437 Dirarum Gronov 439 atro]
 torto uel saeuo van Veen

Ingressu tremefacta dei, ripasque relinquit,
Audito curru, fontique relabitur amnis.

Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes 445
Cinxerat et Tyrio regi noua dona parabat,
Armorum spoliū ac rorantia consulis ora.
Stabat Fortunae non cedere certus et acri
Mole retorquebat, crudescens caedibus, hastas,
Iamque suo, iamque hostili perfusa cruore 450
Membra madent, cecidere iubae, gyroque per orbem
Artato, Garamas iaculis propioribus instat
Et librat saeua coniectum cuspide ferrum.
Hic puer ut patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genae, subitoque trementem 455
Corripuit pallor, gemitumque ad sidera rupit.
Bis conatus erat praecurrere fata parentis,
Conuersa in semet dextra; bis transtulit iras
In Poenos Mauors. fertur per tela, per hostis
Intrepidus puer et Graduum passibus aequat. 460
Continuo cessere globi, latusque repente
Apparet campo limes. metit agmina tectus
Caelesti clipeo et sternit super arma iacentum
Corporaque auctorem teli multasque paternos
Ante oculos animas, optata piacula, mactat. 465
Tunc, rapta propere duris ex ossibus hasta,
Innixum ceruice ferens humeroque parentem,
Emicat. attonitae tanta ad spectacula turmae
Tela tenent, ceditque loco Libys asper, et omnis
Late cedit Hiber; pietasque insignis et aetas 470
Belligeris fecit miranda silentia campis.
Tum celso e curru Mauors: 'Carthaginis arces
Excindes', inquit, 'Tyriosque ad foedera coges.
Nulla tamen longo tanta exorietur in aeuo
Lux tibi, care puer. macte, o macte indole sacra, 475

447 ac LF et OV 451 cecinere *Lenz et Bothe* 453 con-
iectum ■ traiectum Ch — uibrat *Schrader et Thilo* libat
Koestlin 464 Corpora et O

Uera Iouis proles; et adhuc maiora supersunt;
Sed nequeunt meliora dari.' Tum nubila Mauors
Aetheraque, emenso terras iam sole, capessit;
Et fessas acies castris clausere tenebrae.

Condebat noctem deuexo Cynthia curru, 480
Fraternis afflata rotis, et ab aequore Eoo
Surgebant roseae media inter caerula flammae.

At consul, tristis campos Poenisque secundam
Planitiem metuens, Trebiam collisque petebat.
Iamque dies rapti cursu nauoque labore, 485

Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons uinclis, qui Dardanium trauxerat agmen,
Eridani rapidas aderat cum Poenus ad undas.
Dumque uada et mollis aditus per deuia flexo
Circuitu petit et stagni languentia quaerit, 490

Interdum rapta uicinis saltibus alno
Flumineam texit, qua trauehat agmina, classem:
Ecce aderat Trebiaeque simul uicina tenebat,
Trinacrio accitus per caerula longa Peloro,
Gracchorum proles, consul. gens inclita magno 495
Atque animosa uiro, multusque in imagine claris
Praefulgebat auus titulis bellicae domique.

Nec Poeni, positis trans amnem in gramine castris,
Deerant; namque animos stimulabant prospera rerum
Increpitansque super ductor: 'Quis tertius urbi 500
Iam superest consul? quanam altera restat in armis
Sicania? en omnes Latiae Daunique nepotum
Conuenere manus. feriant nunc foedera mecum
Ductores Italum ac leges et pacta reposcant.

At tu, donata tela inter Martia luce, 505
Infelix animae, sic, sic uiuasque tuoque
Des iterum hanc laudem nato; nec fine sub aeu

481 rotis] radiis *van Veen* 483 Et *Liuius* — tristis
coniunxit cum campos *van Veen* 485 raptus *Dausqueius et*
Schlichteisen — nauoque *Heinsius* uanoque *ChS* uarioque *uulgo*
486 fluctabat *LF* fluctuabat *OV* 503 uersus *deest in F*

Oppetere in bello detur, cum fata uocabunt.
 Pugnantes cecidisse meum est.' Haec personat ardens.
 Inde leui iaculo Massylumque impiger alis 510
 Castra sub ipsa datis irrat et elicit hostem.

Nec Latius uallo miles debere salutem
 Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
 Erumpunt, cunctisque prior uolat aggere aperto
 Degener haud Gracchis consul. quatit aura comantis 515
 Cassidis Auruncae cristas, humeroque refulget
 Sanguinei patrium saguli decus. agmina magno
 Respectans clamore uocat, quaque obuia densos
 Artat turba globos, rumpens iter aequore fertur.
 Ut torrens celsi praeceps e uertice Pindi 520
 Cum sonitu ruit in campos magnoque fragore
 Auulsum montis uoluit latus; obuia passim
 Armenta immanesque ferae siluaeque trahuntur;
 Spumea saxosis clamat conuallibus unda.

Non, mihi Maeoniae redeat si gloria linguae, 525
 Centenasque pater det Phoebus fundere uoces,
 Tot caedes proferre queam, quot dextera magni
 Consulis, aut contra Tyriae furor edidit irae.
 Murranum ductor Libyae, ductorque Phalantum
 Ausonius, gnaros belli ueteresque laborum, 530
 Alter in alterius fuderunt comminus ore.
 Monte procelloso Murranum miserat Axur,
 Tritonis niueo te sacra, Phalante, profundo.
 Ut primum insigni fulsit uelamine consul,
 Quamquam orbus partem uisus unoque Cupencus 535
 Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam
 Et summae figit tremebundam margine parmae.

514 cuneisque *Heinsius* (cf. 144) 516 Cassidis Aurun-
 cae Ch 520 celso *van Veen* 522 monti *Heinsius* 529 et
 532 Murmurum ■ 532 axur LFV auxur O (cf. XIII. 390
 ubi L Assur) Anxur uulgo 533 niueo] uitreo *Markland ad*
Stat. Silv. II. 3. 16 et van Veen 535 Cupencus Ch cu-
 pentus FOV capentus L 536 rotat *Bentley, sed cf.*
IX. 552

Cui consul, namque ira coquit: 'Pone, improbe, quicquid
Restat in ore fero et truncata fronte relucet.'

Sic ait, intorquens derecto turbine robur, 540

Et dirum tota tramittit cuspide lumen.

Nec leuior dextra generatus Hamilcare saeuit;

Huic cadit infelix niueis Uarenus in armis,

Meuanas Uarenus, arat cui diuitis uber

Campi Fulginia, et patulis Clitumnus in aruis 545

Candentis gelido perfundit flumine tauros.

Sed tristes superi, atque ingrata maxima cura

Uictima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.

Instat Hiber leuis et leuior discurrere Maurus.

Hinc pila, hinc Libycae certant subtexere cornus 550

Densa nube polum; quantumque interiacet aequi

Ad ripas campi, tantum uibrantia condunt

Tela; nec artatis locus est in morte cadendi.

Allius, Argyripa Daunique profectus ab aruis

Uenator, rudibus iaculis et lapyge campum 555

Persultabat equo, mediosque inuectus in hostis,

Apula non uana torquebat spicula dextra.

Huic horret thorax Samnitis pellibus ursae,

Et galea annosi uallatur dentibus apri.

Uerum ubi turbantem, solo ceu lustra pererret 560

In nemore aut agitet Gargano terga ferarum,

Hinc Mago, hinc saeuus pariter uidere Maharbal,

Ut subigente fame diuersis rupibus ursi

Inuadunt trepidum gemina inter proelia taurum,

Nec partem praedae patitur furor — haud secus acer 565

Hinc atque hinc iaculo deuoluitur Allius acto.

It stridens per utrumque latus Maurusia taxus;

Obuia tum medio sonuerunt spicula corde,

Incertumque fuit, letum cui cederet hastae.

539 reducet ■ 540 derecto ChLFO directo V (cf. II. 92,
VI. 228, IX. 583) 543 Hinc OV 544 Meuanas Uare-
nus ChLF meuano OV 545 fulginia OV fulginea LF 554 pro-
fectus] professus ■ 558 Hinc S 563 diuersi L

Et iam, dispersis Romana per agmina signis, 570
 Palantis agit ad ripas, miserabile, Poenus
 Impellens trepidos fluuioque immergere certat.

Tum Trebia infausto noua proelia gurgite fessis
 Inchoat ac precibus Iunonis suscitatur undas.
 Haurit subsidens fugientum corpora tellus 575
 Infidaque soli frustrata uoragine sorbet;

Nec niti lentoque datur conuellere limo
 Mersa pedum penitus uestigia; labe tenaci
 Haerent deuincti gressus, resolutaque ripa
 Implicat aut caeca prosternit fraude paludis. 580

Iamque alius super atque alius per lubrica surgens,
 Dum sibi quisque uiam per inextricabile litus
 Praeripit et putri luctatur caespite, lapsi
 Occumbunt seseque sua pressere ruina.

Ille, celer nandi, iamiamque apprendere tuta 585
 Dum parat et celso connixus corpore prensat

Gramina summa manu liquidisque emergit ab undis,
 Contorta ripae pendens affigitur hasta.

Hic hostem, orbatus telo, complectitur ulnis
 Luctantemque uado permixta morte coercet. 590

Mille simul leti facies. Ligus occidit aruis;
 Sed proiecta uiri lymphis fluuialibus ora
 Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.

Enabat tandem medio uix gurgite pulcher
 Irpinus sociumque manus clamore uocabat, 595

Cum rapidis illatus aquis et uulnere multo
 Impulit asper equus fessumque sub aequora mersit.

Accumulat clades subito conspecta per undas
 Uis elephantorum turrito concita dorso.

574 ac precibus Cd (*T. p. 213 et 215*) et V 578 tabe
Ruperti et van Veen 585 ianuamque S 586 conni-
 sus ChLF connixus OV 590 luctantemque Cm *Ep. 88 LF*
 undantemque OV 595 Irpinus ChS (*cf. XI. 11*) Hirpinus alii
 (*cf. H. Jordan, kritische Beitr. z. Gesch. d. lat. Spr. p. 160*
et 163) 598 At cumula L in F c et t m. 2 adiect. At
 comula OV

Namque uadis rapitur praeceps, ceu proruta cautes 600
 Auulsi montis, Trebiamque insueta timentem
 Prae se pectore agit spumantique incubat alueo.
 Explorant aduersa uiros, perque aspera duro
 Nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.

Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem 605
 Et famae nudam impatiens: 'Spectabimur', inquit,
 'Nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.

Experiar, sitne in terris, domitare quod ensis
 Non queat Ausonius, Tyrrhenaue permeet hasta.'
 Tum iacit assurgens dextroque in lumine sistit 610
 Spicula saeua ferae telumque in uulnere linqvit.

Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
 Belua prosequitur laceramque cruore profuso
 Attollit frontem ac lapso dat terga magistro.

Tum uero inuadunt iaculis crebraque sagitta, 615
 Ausi iam sperare necem, immensosque per armos
 Et laterum extensus uenit atra cusptide uulnus.

Stat multa in tergo et nigranti lancea dorso,
 Ac siluam ingentem, concusso corpore, uibrat,
 Donec, consumptis longo certamine telis, 620
 Concidit et clausit magna uada pressa ruina.

Ecce per aduersum, quamquam tardata morantur
 Uulnere membra uirum, subit implacabilis amnem
 Scipio et innumeris infestat caedibus hostem.

Corporibus clipeisque simul galeisque cadentum 625
 Contegitur Trebia, et uix cernere linqvitur undas.

Mazaeus iaculo, Gestar prosternitur ense;
 Tum Pelopeus aus Cyrenes incola Thelgon.

600 praeceps rapitur *uulgo* 605 perdere **Cm** *Ep. 16*
 606 nudam **Cm** *l. l. L (T. p. 219)* undam **FOV** — spectabitur **Ch**
 609 permeet **Cm** *l. l. peruicet LF pernicet OV* 611 in uul-
 nere **LF** in lumine **OV (T. p. 214)** — linqvit **Ch** 614 et **V**
 617 extensus ■ extentus *uulgo* — atra] acta *Schrader et van*
Veen, qui et atrum coni. 621 magna uada pressa **Cm** *Ep. 16*
 magna depressa **OV** magna pressa (*ur m. 2 suprascr.*) **F** magna
 pressante **L (T. p. 236)** 628 pelopeus **V** polopeus **LFO** —
 cyrenis **S** — thelgon **LO** telgon **FV**

Huic torquet rapido correptum e gurgite pilum
 Et, quantum longo ferri tenuata rigore 630
 Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
 Pulsati ligno sonuere in uulnere dentes.
 Nec leto quaesita quies: turgentia membra
 Eridano Trebia, Eridanus dedit aequoris undis.
 Tu quoque, Thapse, cadis, tumulo post fata negato. 635
 Quid domus Hesperidum aut luci iuvere dearum,
 Fuluos aurifera seruantes arbore ramos?

Intumuit Trebia et stagnis se sustulit imis
 Iamque ferox totum propellit gurgite fontem
 Atque omnis torquet uires; furit unda sonoris 640
 Uerticibus, sequiturque nouus cum murmure torrens.
 Sensit et accensa ductor uiolentius ira:
 'Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide, poenas
 Exsolues', inquit. 'lacerum per Gallica riuis
 Dispergam rura atque amnis tibi nomina demam; 645
 Quoque aperis te fonte, premam; nec tangere ripas
 Illabique Pado dabitur. quaenam ista repente
 Sidonium, infelix, rabies te reddidit amnem?'

Talia iactantem consurgens agger aquarum
 Impulit atque humeros curuato gurgite pressit. 650
 Arduus aduersa mole incurrentibus undis
 Stat ductor clipeoque ruentem sustulit amnem.
 Necnon a tergo fluctus stridente procella
 Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
 Ire uadis stabilemque uetat defigere gressum 655
 Subducta tellure deus; percussaue longe
 Raucum saxa sonant; undaeque ad bella parentis
 Excitae pugnant, et ripas perdidit amnis.
 Tum madidos crinis et glauca fronde reuinctum
 Attollit cum uoce caput: 'Poenasne superbas 660

629 Hinc O 633 leto Cm *Ep.* 16 iacto S 635 Thapse Ch
 tapse S 638 Intumuit LFCd (*T. p.* 214) Intonuit OV 651 in-
 currentibus ChLF irrumpentibus OV 652 sustulit ■ (F sub-
 stulit, *ut v.* 638) sustinet uulgo 657 parentis Ch 660 poe-
 nasne O poenasue LF poenasque V

Insuper et nomen Trebiae delere minaris,
 O regnis inimice meis? quot corpora porto
 Dextra fusa tua! clipeis galeisque uirorum,
 Quos mactas, artatus iter cursumque reliqui.
 Caede, uides, stagna alta rubent retroque feruntur. 665
 Adde modum dextrae aut campis incumbere propinquis.'

Haec, Uenere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
 Mulciber, obscurae tectus caligine nubis.
 Ingrauat ad caelum sublatis Scipio palmis:
 'Di patrii, quorum auspiciis stat Dardana Roma, 670
 Talin me leto tanta inter proelia nuper
 Seruastis? fortune animam hanc excindere dextra
 Indignum est uisum? redde o me, nate, periclis,
 Redde hosti! liceat bellanti accersere mortem,
 Quam patriae fratrique probem.' Tum percita dictis 675
 Ingemuit Uenus et rapidas direxit in amnem
 Coniugis inuicti uires: agit undique flammās
 Dispersus ripis ignis multosque per annos
 Nutritas fluuio populatur feruidus umbras.
 Uritur omne nemus, lucosque effusus in altos 680
 Immissis crepitat uictor Uulcanus habenis.
 Iamque ambusta comas abies, iam pinus et alni;
 Iam, solo restans trunco, dimisit in altum
 Populus assuetas ramis habitare uolucres.
 Flamma uorax imo penitus de gurgite tractos 685
 Absorbet latices, saeuoque urgente uapore
 Siccus inarescit ripis cruor. horrida late
 Scinditur in rimas et hiatu rupta dehiscit
 Tellus, ac stagnis altae sedere fauillae.

Miratur pater aeternos cessare repente 690
 Eridanus cursus; Nympharumque intima maestus
 Impleuit chorus attonitis ululatibus antra.

661 minacis ■ (*in F m. 2 corr. in minaris*) 662 quot Ch
 tot V — porro OV 672 fortune ChF (*T. p. 230*) fortune LOV
 673 mi ■ 676 direxit Ch detexit ■ detrusit uulgo 679 um-
 bras Cm *Ep. 59* 685 uno OV 687 arida Gronov et van
 Veen 692 attonitus S

Ter caput ambustum conantem attollere iacta
 Lampade Uulcanus mersit fumantibus undis,
 Ter correpta dei crines nudauit harundo. 695
 Tum demum admissae uoces et uota precantis,
 Orantique datum ripas seruare prioris.
 Ac tandem a Trebia reuocauit Scipio fessas
 Munitum in collem, Graccho comitante, cohortes.
 At Poenus, multo fluuium ueneratus honore, 700
 Gramineas undis statuit socialibus aras,
 Nescius heu, quanto superi maiora mouerent,
 Et quos Ausoniae luctus, Thrasymenne, parares.

Boiorum nuper populos turbauerat armis
 Flaminius, facilisque uiro tum gloria belli, 705
 Corde leuem atque astus inopem contundere gentem.
 Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
 Hunc, laeuis urbi genitum ad fatalia damna
 Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
 Ductorem dignumque uirum ueniente ruina. 710
 Inde ubi prima dies iuris, clauumque regendae
 Inuasit patriae, ac sub nutu castra fuere,
 Ut pelagi rudis et pontum tractare per artem
 Nescius, accepit miserae si iura carinae,
 Uentorum tenet ipse uicem cunctisque procellis 715
 Dat iactare ratem: fertur uaga gurgite puppis,
 Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
 Ergo agitur raptis praeceps exercitus armis
 Lydorum in populos sedemque ab origine prisci
 Sacratam Corythi iunctosque a sanguine auorum 720
 Maeonios Italis permixta stirpe colonos.

Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur

693 iactu S 695 undauit ■ 696 admissae Ch —
 amissae uires *wulgo* — uota *Gronov* uoce ■ 698 Sic tandem
Withof 700 At V Ac LFO 701 statuit ChLF strauit OV
 705 dum Ch 711 iuris FV uiris LO 712 ac Cd (*T. p. 215*)
 et S 719 in om. ■ 722 noscenda *ed. Basil. 1522* na-
 scenda ■ pascenda *Heinsius* poscens ad c. *Bothe* haec noscens
Thilo pensanda *Blass* nauanda *Buchwald*

Laude super tanta monitor deus. omnia somni
 Condiderant aegrisque dabant obliuia curis,
 Cum Iuno, in stagni numen conuersa propinqui 725
 Et madidae frontis crinis circumdata fronde
 Populea, stimulat subitis praecordia curis
 Ac rumpit ducis haud spernenda uoce quietem:
 'O felix famae et Latio lacrimabile nomen
 Hannibal, Ausoniae si te Fortuna creasset, 730
 Ad magnos uenture deos! cur fata tenemus?
 Pelle moras. breuis est magni Fortuna fauoris.
 Quantum uouisti, cum Dardana bella parenti
 Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
 Sanguinis, et patrias satiabis caedibus umbras. 735
 Nobis persolues meritos securus honores.
 Namque ego sum, celsis quem cinctum montibus ambit
 Tmolo missa manus, stagnis Thrasymennus opacis.'

His agitur monitis et laetam numine pubem
 Protinus aërii praeceps rapit aggere montis. 740
 Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
 Piniferum caelo miscens caput, Apenninus.
 Condiderat nix alta trabes, et uertice celso
 Canus apex structa surgebat ad astra pruina.
 Ire iubet. prior extingui labique uidetur 745
 Gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
 Scandunt praerupti nimbose cacumina saxi,
 Nec superasse iugum finit mulcetue laborem.
 Plana natant, putrique gelu liquentibus undis
 Inuia limosa restagnant arua palude. 750
 Iamque ducis nudus tanta inter inhospita uertex

725 Quin LF (cf. III. 618) — numen Cm Ep. 59 LF inue-
 nem OV 728 hunc uersum, qui deest in V, eici uult Hein-
 sius 730 ausoniae F ausonia LOV — Fortuna] Natura
 Bentley et Schrader 731 cur Ch cui O 735 sedibus S,
 in V m. 2 corr. in cedibus 737 cinctum] cunctis ■
 744 structa Ch stricta S 748 et 750 hi uersus deerant in
 Col. teste Heinsio — mulcetue LFV mulcetque ■ 749 lin-
 quentibus OV

Saeuitia quatitur caeli, manante per ora
 Perque genas oculo. facilis spreuisse medentis,
 Optatum bene credit emi quocumque periclo
 Bellandi tempus. non frontis parcit honori, 755
 Dum ne perdat iter; non cetera membra moratur
 In pretium belli dare, si uictoria poscat;
 Satque putat lucis, Capitolia cernere uictor
 Qua petat atque Italum feriat qua comminus hostem.
 Talia perpassi tandem inter saeua locorum 760
 Optatos uenere lacus, ubi deinde per arma
 Sumeret amissi numerosa piacula uisus.

Ecce autem patres aderant Carthagine missi;
 Causa uiae non parua uiris, nec laeta ferebant.
 Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido, 765
 Poscere caede deos ueniam ac flagrantibus aris,
 Infandum dictu! paruos imponere natos.
 Urna reducebat miserandos annua casus,
 Sacra Thoanteae ritusque imitata Dianae.
 Cui fato sortique deum de more petebat 770
 Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.
 Sed propior metus armati ductoris ab ira
 Et magna ante oculos stabat genitoris imago.

Asperat haec, foedata genas lacerataque crinis,
 Atque urbem complet maestis clamoris Imilce. 775
 Edonis ut Pangaea super trieteride mota
 It iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum.
 Ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres
 Clamat: 'Io coniux, quocumque in cardine mundi
 Bella moues, huc signa refer. uiolentior hic est, 780
 Hic hostis propior. tu nunc fortasse sub ipsis
 Urbis Dardaniae muris uibrantia tela
 Excipis intrepidus clipeo saeuamque coruscans

753 madentis S 759 petat ■ queat *ed. Basil. 1522* —
 feriat] seruet *van Veen* 773 genitoris Cm *Ep. 59* Ch rede-
 untis ■ 774 Asperat haec Cm *l. l.* Asper ad haec ■
 776 mota *ed. Basil. 1522* motu S

Lampada Tarpeis infers incendia tectis.
 Interea tibi prima domus atque unica proles 785
 Heu gremio in patriae Stygias raptatur ad aras!
 I nunc, Ausonios ferro populare penates
 Et uetitas molire uias. i, pacta resigna,
 Per cunctos iurata deos. sic praemia reddit
 Carthago et talis iam nunc tibi soluit honores! 790
 Quae porro haec pietas, delubra aspergere tabo?
 Heu primae scelerum causae mortalibus aegris,
 Naturam nescire deum! iusta ite precari
 Ture pio caedumque feros auertite ritus.
 Mite et cognatum est homini deus. hactenus, oro, 795
 Sit satis ante aras caesos uidisse iuuenços;
 Aut si uelle nefas superos fixumque sedetque,
 Me, me, quae genui, uestris absumite uotis.
 Cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?
 An flendae magis Aegates et mersa profundo 800
 Punica regna forent, olim si sorte cruenta
 Esset tanta mei uirtus praerepta mariti?
 Haec dubios uario diuumque hominisque timore
 Ad cauta illexere patres; ipsique relictum,
 Abnueret sortem an superum pareret honori. 805
 Tum uero trepidare metu uix compos Imilce,
 Magnanimi metuens immitia corda mariti.
 His auide auditis, ductor sic deinde profatur:
 'Quid tibi pro tanto non impar munere soluat
 Hannibal aequatus superis? quae praemia digna 810
 Inueniam, Carthago parens? noctemque diemque
 Arma feram; templisque tuis hinc plurima faxo
 Hostia ab Ausonio ueniat generosa Quirino.
 At puer armorum et belli seruabitur heres.
 Spes, o nate, meae Tyriarumque unica rerum, 815
 Hesperia minitante, salus, terraque fretoque

785 Incerta ■ 790 soluit ChLF fouit OV 793 pre-
 cati S 798 absumite ChLV assumite FO 801 sorte Ch
 forte O 802 praecepta O 803 hominisque S hominumque Cd
 (T. p. 214) 808 prefatur LF 812 fixo ■

Certare Aeneadis, dum stabit uita, memento.
 Perge — patent Alpes — nostroque incumbere labori.
 Uos quoque, di patrii, quorum delubra piantur
 Caedibus atque coli gaudent formidine matrum, 820
 Huc laetos uultus totasque aduertite mentes.
 Namque paro sacra et maioris molior aras.
 Tu, Mago, aduersi conside in uertice montis,
 Tu laeuos propior collis accede, Choaspe,
 Ad claustra et fauces ducat per opaca Sychaeus. 825
 Ast ego te, Thrasyminne, uago cum milite praecept
 Lustrabo et superis quaeram libamina belli.
 Namque haud parua deus promissis spondet apertis,
 Quae spectata, uiri, patriam referatis in urbem.’

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER QUINTUS.

Ceperat Etruscos occulto milite colles
 Sidonius ductor perque alta silentia noctis
 Siluarum anfractus caecis insiderat armis.
 At parte e laeua, restagnans gurgite uasto,
 Effigiem in pelagi lacus humectabat inertis 5
 Et late multo foedabat proxima limo;
 Quae uada, Faunigenae regnata antiquitus Arno,

822 maiores **Ch** — molior *ed. Basil. 1522* melior **S**
 823 conside in u. **V** concide in u. **FO** concides u. **L** 824 Cho-
 aspe] hidaspe **LV** idaspe **F** hydaspe **O** 3 insiderat **Ch V** inse-
 derat **LFO** 4 dextra *Lefebure et Bothe, sed cf. Schlichteisen*
p. 112 — uasti **O** 5 humectabat **LF** umectabat **Ch** inuetabat
 (i *supra* e) **V** iuetebat **O** — inertis *Liuiineius et Barth* inerti **L**
 inerti **OV** in ercti **F** 7 Arno **Ch** (*T. p. 203*) **LF** auro **O**
 aruo **V**

Nunc uolente die Thrasymenni nomina seruant.
 Lydius huic genitor, Tmoli decus, aequore longo
 Maeoniam quondam in Latias aduexerat oras 10
 Tyrrhenus pubem dederatque uocabula terris;
 Isque insueta tubae monstraui murmura primus
 Gentibus et bellis ignaua silentia rupit.
 Nec modicus uoti natum ad maiora fouebat.
 Uerum ardens puero castumque exuta pudorem — 15
 Nam forma certare deis, Thrasymenne, ualeres —
 Litore correptum stagnis demisit Agylle,
 Flore capi iuuenem primaueo lubrica mentem
 Nympha nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
 Solatae uiridi penitus fouere sub antro 20
 Naides amplexus undosaque regna trementem.
 Hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenaeo
 Conscia lasciuo Thrasymennus dicitur unda.

Et iam curriculo nigram nox roscida metam
 Stringebat, nec se thalamis Tithonia coniux 25
 Protulerat stabatque nitens in limine primo,
 Cum minus abnuerit noctem desisse uiator,
 Quam coepisse diem: consul carpebat iniquas,
 Praegrediens signa ipsa, uias, omnisque ruebat
 Mixtus eques; nec discretis leuia arma manipulis 30
 Insertique globo pedites et inutile Marti
 Lixarum uulgu praesago cuncta tumultu
 Implere et pugnam fugientum more petebant.
 Tum super ipse lacus, densam caligine caeca
 Exhalans nebulam, late corruerat omnem 35
 Prospectum miseris, atque atrae noctis amictu
 Squalebat pressum picea inter nubila caelum.
 Nec Poenum liquere doli. sedet ense reposto
 Abditus et nullis properantem occursibus arcet.

9 Tmoli] molli **s** — longo *Heinsius* longas **s** longe *uulgo*
 10 Maeonias **s** 12 tubae **Ch** tuba ■ 18 iuuenem **Cm**
Ep. 59 iuuenem ■ 20 Solatae **Cm** *l. l.* 26 lumine **V**
 (cf. *I.* 66) 27 abnuerit **Cm** *l. l.* 29 Progrediens **OV**
 33 et ■ ac *uulgo* 35 interruperat *Bentley*

Ire datur, longeque patet, ceu pace quieta, 40
Incustoditum, mox irremeabile, litus.

Namque sub angustas artato limite fauces
In fraudem ducebat iter, geminumque receptis
Exitium, hinc rupes, hinc undae claustra premebant.

At cura umbroso seruabat uertice montis 45

Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.

Haud secus ac uitreas sollers piscator ad undas,

Ore leuem patulo texens de uimine nassam,

Cautius interiora ligat mediamque per aluum,

Sensim castigans, compressa cacumina nectit 50

Ac fraude artati remeare foraminis arcet

Introitu facilem, quem traxit ab aequore, piscem.

Ocius interea propelli signa iubebat

Excussus consul fatorum turbine mentem,

Donec flammiferum tollentes aequore currum 55

Solis equi sparsere diem. iamque, orbe renato,

Diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat

Caligo in terras nitido resoluta sereno.

Tunc ales, priscum populis de more Latinis

Auspicium, cum bella parant mentesque deorum 60

Explorant super euentu, ceu praescia luctus,

Damnauit uesci planctuque alimenta refugit.

Nec rauco taurus cessauit flebile ad aras

Immugire sono, pressamque ad colla bipennem

Incerta ceruice ferens, altaria liquit. 65

Signa etiam affusa certant dum uellere mole,

Taeter humo lacera nitentum erupit in ora

Exultans cruor, et caedis documenta futurae

Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento;

40 sic *Modius Ep. 59 uersum inser.*

45 At cura **Ch**

At cura *corr. in* Ac circa **F** (*T. p. 230*) Ac circa **LOV** At contra *uulgo* Par cura *Heinsius* At castra *Gronov* At turma *Schrader*

50 castigans **L** (*sic coni. Withof*) fastigans **FOV**

58 in terris *Ruperti* 60 parent **L** 61 euentum **Ch** 66 affusa ■ effusa *c. cod. Tell. Blass* aliique effossa *Schrader et van Veen*

Ac super haec diuum genitor, terrasque fretumque 70
 Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
 Fulmina Tyrrhenas Thrasymenni torsit in undas;
 Ictusque aetheria per stagna patentia flamma
 Fumauit lacus, atque arserunt fluctibus ignes.
 Heu uani monitus frustra morantia Parcas 75
 Prodigia! heu fatis superi certare minores!
 Atque hic, egregius linguae nomenque superbum,
 Coruinus, Phoebea sedet cui casside fulua
 Ostentans ales proauitae insignia pugnae,
 Plenus et ipse deum et socium terrente pauore, 80
 Immiscet precibus monita atque his uocibus infit:
 'Iliacas per te flammās Tarpeiaque saxa,
 Per patrios, consul, muros suspensaque nostrae
 Euentu pugnae natorum pignora, cedas
 Oramus superis tempusque ad proelia dextrum 85
 Opperiare. dabunt idem camposque diemque
 Pugnandi; tantum ne dedignare secundos
 Expectare deos. cum fulserit hora, cruentam
 Quae stragem Libyae portet, tum signa sequentur
 Nulla uulsa manu, uescique interritus ales 90
 Gaudebit, nullosque uomet pia terra cruores.
 An te praestantem belli fugit, improba quantum
 Hoc possit Fortuna loco? sedet obuius hostis
 Aduersa fronte; at circa nemorosa minantur
 Insidias iuga, nec laeua stagnantibus undis 95
 Effugium patet, et tenui stant tramite fauces.
 Si certare dolis et bellum ducere cordi est,
 Interea rapidis aderit Seruilius armis,

73 Ictusque aetheria **Cm** *Ep.* 110 Ictusque **L** Litusque **OV**
 Littusque **F** (*alterum t suprascr.*) 74 atque arserunt in
 fl. i. **LF** at arserunt in fl. i. **O** atque arserunt (*e supra unt*)
 in fl. i. **V** 76 certare **ChS** certasse *uulgo* 82 per te **Ch**
 86 camposque **Cm** *Ep.* 110 tempusque ■ 87 non **L** 89 por-
 tet **Cm l. l.** poscet **LFO** postet **V** 92 belli **Ch** bellis ■
 94 at circa **Ch** ac c. ■ 95 laeuam *Lefebure et Bothe* dextra
Cluuerus Ital. ant. II. 3 p. 585, sed cf. Schichteisen p. 112

Cui par imperium et uires legionibus aequae.
Bellandum est astu. leuior laus in duce dextrae.' 100

Talia Coruinus, primoresque addere passim
Orantum uerba, et diuisus quisque timoris
Nunc superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
Flaminium, ne caelicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira, 105
Auditoque furens socias non defore uires:
'Siccine nos', inquit, 'Boiorum in bella ruentis
Spectastis, cum tanta lues uulgusque tremendum
Ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas dextra, quae corpora fudi, 110
Irata tellure sata et uix uulnere uitam
Reddendis uno! iacuere ingentia membra
Per campos magnisque premunt nunc ossibus arua.
Scilicet has sera ad laudes Seruilius arma
Adiungat, nisi diuiso uicisse triumpho 115
Ut nequeam et decoris contentus parte quiescam?
Quippe monent superi. similes ne fingite uobis,
Classica qui tremitis, diuos. sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrumque et milite dignum
Auspicium Latio, quod in armis dextera praestat. 120
An, Coruine, sedet, clausum se consul inert
Ut teneat uallo? Poenus nunc occupet altos
Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem?
Hinc Clusina petat? postremo ad moenia Romae
Illaesus contendat iter? deforme sub armis 125
Uana superstitio est; dea sola in pectore Uirtus
Bellantum uiget. umbrarum me noctibus atris
Agmina circumstant, Trebiae qui gurgite quique
Eridani uoluuntur aquis, inhumata iuuentus.'

Nec mora. iam medio coetu signisque sub ipsis 130

100 in duce dextrae **Ch** 102 Oranti *Heinsius* — ti-
moris *Thilo* timori **S** timore *Ruperti* 103 ne Flaminio
Dausqueius et Heinsius de flaminio **LFV** de flamine **O** 105 duci
Ruperti 114 laudis **O** 117 mouent **OV** 126 Una super-
stitio **Ch** 129 uoluentur **■**

Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
 Aere atque aequorei tergo flauente iuueni
 Cassis erat munita uiro; cui uertice surgens
 Triplex crista iubas effundit crine Suëuo;
 Scylla super, fracti contorquens pondera remi, 135
 Instabat saeuosque canum pandebat hiatus,
 Nobile Gargeni spoliū, quod rege superbus
 Boiorum caeso capiti illacerabile uictor
 Aptarat pugnasque decus portabat in omnis.
 Loricam induitur; tortos huic nexilis hamos 140
 Ferro squama rudi permixtoque asperat auro.
 Tum clipeum capit, aspersum quem caedibus olim
 Celticus ornarat cruor; humentique sub antro,
 Ceu fetum, lupa permulcens puerilia membra
 Ingentem Assaraci caelo nutribat alumnum. 145
 Hinc ensem lateri dextraeque accommodat hastam.
 Stat sonipes uexatque ferox humentia frena,
 Caucasiam instratus uirgato corpore tigrim.
 Inde exceptus equo, qua dant angusta uiarum,
 Nunc hos, nunc illos adit atque hortatibus implet: 150
 'Uestrum opus est uestrumque decus, suffixa per urbem
 Poeni ferre ducis spectanda parentibus ora.
 Unum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisque
 Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus atris
 Ticini frater ripis iacet; at meus alta 155
 Metitur stagna Eridani sine funere natus.
 Haec sibi quisque; sed est uestrum, cui nulla doloris

131 optabat ■ 134 effundit V effudit LFO — crine
 sueuo LfV sueno ■ seuerō Ch 137 Gargeni ed. Ald. et
 Marsi Gargaui Ch gergeni LF gergani O gergrieni V terge-
 minum Schlichteisen 138 illacerabile OV illetabile L illa-
 terabile, corr. in illetabile F impenetrabile uel interebrabile
 Heinsius 139 Raptarat Baehrens, sed cf. 146. 166 140 hinc OV
 141 asperat auro V aspera tauro LFO 145 nutrierat O nu-
 trirat V 148 Causacam LfV Clausatam O — instrictus L
 153 erit Cm Ep. 110 154 Hortamenta Cm l. l. LF Porta-
 menta OV — astris Cm l. l. 155 at meus Cm l. l. et meus
 Ernesti

Priuati rabies, is uero urgentia sumat
 E medio, fodiant quae magnas pectus in iras,
 Perfractas Alpes passamque infanda Saguntum, 160
 Quosque nefas uetiti transcendere nomen Hiberi,
 Tangere iam Thybrim. nam dum uos augur et extis
 Quaesitae fibrae uanusque moratur haruspex,
 Solum iam superest, Tarpeio imponere castra.'

Turbidus haec, uisoque artis in milibus atras 165
 Bellatore iubas aptante: 'Est, Orfite, munus,
 Est,' ait, 'hoc certare tuum, quis opima uolenti
 Dona Ioui portet feretro suspensa cruento.
 Nam cur haec alia pariat gloria dextra?'
 Hinc praeuectus equo, postquam inter proelia notam
 Accepit uocem: 'Procul hinc te Martius,' inquit, 171
 'Murrane, ostendit clamor, uideoque furem
 Iam Tyria te caede; uenit laus quanta! sed, oro,
 Haec angusta loci ferro patefacta relaxa.'
 Tum Soracte satum, praestantem corpore et armis, 175
 Aequanum noscens, patrio cui ritus in aruo,
 Cum pius Arcitenens accensis gaudet aceruis,
 Exta ter innocuos laetum portare per ignes:
 'Sic in Apollinea semper uestigia pruna
 Inuiolata teras uictorque uaporis ad aras 180
 Dona serenato referas sollemnia Phoebos:
 Concipe,' ait, 'dignum factis, Aequane, furorem
 Uulneribusque tuis. socio te caedis et irae
 Non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem
 Cinyphiaeque globos dubitarim irrumpere turmae.' 185

158 urgentia *em.* ingentia **S** incendia *Gronov* 161 limen
 Hiberi *Ernesti* flumen *uel* flumina *Ruperti* 162 uos **OV**
 nos **LF** 165 in milibus] humilibus **LF** — hirtas *Heinsius*
 albas *uel* altas *Ruperti* 166 iubas **Cm** *Ep.* 110 — orfite **LF**
 orphite **OV** — est *om.* **Ch** 170 prouectus **O** 171 uocem
 procul: hic *Liuius* et *Heinsius* 178 laetum **Ch** latum ■
 180 feras *Liuius* 182 aequare *corr.* in aequane (*n supra* u) **F** equa *ue* **L** aequare **V** equare **O** 182 fati et 183 Numinibusque *Heinsius*

Nec iam ultra monitus et uerba morantia Martem
 Ferre ualet, longo Aeneadis quod flebitur aeuo.
 Increpuere simul feralia classica signum,
 Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras. 189
 Heu dolor, heu lacrimae, nec post tot saecula serae!
 Horresco ut pendente malo, ceu ductor ad arma
 Exciret Tyrius. latebrosis collibus Astur
 Et Libys et torta Baliaris saeuus habena
 Erumpunt multusque Maces Garamasque Nomasque;
 Tum, quo non alius uenalem in proelia dextram. 195
 Ocior attulerit conductaque bella probarit,
 Cantaber et galeae contempto tegmine Uasco.
 Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma simulque
 Consona uox urget, signum clamore uicissim
 Per collis Tyria circumfundente corona. 200

Auertere dei uultus fatoque dederunt
 Maiori non sponte locum; stupet ipse tyranni
 Fortunam Libyci Mauors, disiectaque crinem
 Illacrimat Uenus, et Delum peruectus Apollo
 Tristem maerenti solatur pectine luctum. 205
 Sola, Apennini residens in uertice, diras
 Expectat caedes immiti pectore Iuno.

Primae Picentum, rupto ceu turbine fusa
 Agmina et Hannibalem ruere ut uidere, cohortes
 Inuadunt ultro, et poenas pro morte futura, 210
 Turbato uictore, petunt accensa iuuentus;
 Et, uelut erepto metuendi libera caelo,
 Manibus ipsa suis praesumpta piacula mittit.
 Funditur unanimo nisu et concordibus ausis
 Pilorum in Poenos nimbus, fixosque repulsi 215
 Summittunt clipeos curuato pondere teli.
 Acrius hoc rursus Libys — et praesentia saeui

190 tot post V 192 Exciret Ch 197 uasto ■ 199 clan-
 gorque *Heinsius* 202 stupet Cd (*T. p. 213 et 215*) LF
 timet OV 206 diras ChLF duras OV 207 immiti ChV ini-
 mico LOF, sed F i. marg. l'imiti 209 ut V et LFO 217 et ■
 ut *Dausqueius et Heinsius* Libyes pr. *Bentley et Lefebure*

Extimulat ducis — hortantes se quisque uicissim
Incumbunt pressoque impellunt pectore pectus.

Ipsa, facem quatiens ac flauam sanguine multo 220
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.
Stridit Tartareae nigro sub pectore diuae
Letiferum murmur, feralique horrida cantu
Bucina lymphatas agit in certamina mentes.
His iras aduersa fouent crudusque ruente 225
Fortuna stimulus spem proiecisse salutis;
Hos dexter deus et laetò Uictoria uultu
Arridens acuit, Martisque fauore fruuntur.

Abreptus pulchro caedum Lateranus amore,
Dum sequitur dextram, in medios penetrauerat hostis.
Quem postquam florens aequali Lentulus aeuo 231
Conspexit, nimium pugnae nimiumque cruoris
Infestas inter non aequo Marte cateruas
Fata irritantem, nisu se concitat acri
Immitemque Bagam, qui iam uicina ferebat 235
Uulnera pugnantis tergo, uelocior hasta
Occupat et socium duris se casibus addit.
Tunc alacres arma agglomerant geminaque corusci
Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cristis.
Actus in aduersos casu — namque obuia ferre 240
Arma quis auderet, nisi quem deus ima colentum
Damnasset Stygiae nocti? — prae fracta gerebat
Syrtecus excelso decurrens robora mente
Et, quatiens acer nodosi pondera rami,
Flagrabat geminae nequicquam caedis amore: 245
'Non hic Aegates infidaeque litora nautis,
O iuuenes, motumque nouis sine Marte procellis

220 furuam *Bentley* et *Schrader* rauam *Heinsius* foedam
Burmamn adflatam *Bothe* flagrum *Blass* 229 Abreptus *ChL*
Abrectus *F* Arreptus *OV* 234 irritantem *L* britantē *F* liri-
tantem *OV* 235 bogam *V* — ferebat *Cm* *Ep. 110 quod prob.*
Bentley aliique serebat *ChS* 238 corusci *V* coruscis *ChLFO*
239 fulget *Ch* 240 casus *OV* 241 una *L* 242 prae-
fracta *FV* perfracta *LO* 247 sine more *Schrader*

Fortunam bello pelagus dabit; aequoris olim
 Victores, media sit qualis, discite, terra
 Bellator Libys, et meliori cedit regnis.' 250

Ac simul infesto Lateranum pondere truncae
 Arboris urgebat, iungens conuicia pugnae.
 Lentulus huic frendens ira: 'Thrasymennus in altos
 Ascendet citius collis, quam sanguine roret
 Iste pio ramus.' Subsicensque ilia nisu 255

Conantis suspensa fodit. tum feruidus atro
 Pulmone exundat per hiantia uiscera sanguis.

Nec minus accensis in mutua funera dextris
 Parte alia campi saeuit furor. altus Iërtes
 Obtruncat Nerium; Rullo ditissimus arui 260

Occumbis, generoso Uolunx, nec clausa repostis
 Pondera thesauris patrio nec regia quondam
 Praefulgens ebore et possessa mapalia soli
 Profuerunt. quid rapta iuuant? quid gentibus auri
 Numquam extincta sitis? modo quem Fortuna fouendo
 Congestis opibus donisque refersit opimis, 266
 Nudum Tartarea portabit nauita cymba.

Iuxta bellator iuuenilibus Appius ausis
 Pandebat campum caede atque, ubi plurima uirtus
 Nullique aspirare uigor, decus inde petebat. 270
 Obuius huic Atlans, Atlans a litore Hiberno,
 Nequicquam extremae longinquus cultor harenae,
 Impetit os hasta, leuiterque e corpore summo
 Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
 Intonuere minae, uiolentaque lumina flammis 275

250 regnis ■ (*in V corr. m. 2 in regno*) cunctis **Ch** (*T. p. 247*)
 Teucris *Thilo iuncti Ruperti* 251 pondere **Cm** *Ep. 110* ■
 uulnere *vulgo uerbere Burmann et Bentley* 253 huic **F**
 hinc **LFO** 255 pio ramus **OV** prior annis **L** poramu **F m. 2**
corr. in pioramnis — subsidensque **Ch** que *om.* ■ 259 Iertes
ChF (*T. p. 230*) inertes **LOV** 260 arui **ChS** agri *vulgo*
 264 Profuerunt **Ch** Profuerint **V** — parta *Gronouius et Heinsius*
 267 portauit **O** 268 iuuenalibus *Ruperti (cf. II. 312)*
 271 hinc **OV** — Atlans **S** Atlas a litore **Cm** *Ep. 46* 272 exter-
 nae *Bothe* 274 externa *Markland ad Stat. Silv. I. 2, 98*

Exarsere nouis; furit et diffulminat omnem
 Obstantum turbam; clausum sub casside uulnus
 Martia commendat mananti sanguine membra.
 Tum uero aspiceres pauitantiem et condere semet
 Nitentem sociis iuuenem, ceu tigride cerua 280
 Hyrcana cum pressa tremit, uel territa pennas
 Colligit accipitrem cernens in nube columba,
 Aut dumis subit, albenti si sensit in aethra
 Librantem nisus aquilam, lepus. ora citato
 Ense ferit, tum colla uiri dextramque micantem 285
 Demetit ac mutat successu saeuior hostem.

Stabat fulgentem portans in bella bipennem
 Cinyphius socerique miser Magonis inire
 Optabat pugnam ante oculos spe laudis Isalcas,
 Sidonia tumidus sponsa uanoque superbus 290
 Foedere promissae post Dardana proelia taedae.
 Huic immittit atrox uiolentas Appius iras
 Conantique grauem fronti librare securim,
 Altior insurgens, galeam super exigit ictum.
 At fragilis ualido conamine soluitur ensis 295
 Aere in Cinyphio; nec dispar sortis Isalcas
 Umbonem incerto deterisit futilis ictu.
 Tum quod humo haud umquam ualuisset tollere saxum,
 Ni uires trux ira daret, contorquet anhelans
 Appius et lapsu resupino in terga cadentem 300
 Mole premit scopuli perfractisque ossibus urget.
 Uidit coniuncto miscens certamina campo
 Labentem socer, et lacrimae sub casside fusae

277 turbam, clausum **Cm** *Ep. 16* at clausum **Ch** (*T. p. 211*)
 ac clausum ■ et cl. *uulgo* 278 commaculat *Bothe* 279 aspi-
 ceres **Cm** *Ep. 16* **LF** aspicēs ■ aspiciens **V** (*T. p. 220*) 280 in
 sociis *Heinsius* 283 dumis **Cm** *l. l.* 284 nisus **Cm** *l. l.* **L**
 uisus **FOV** — lepus. ora citato *Bentley* lepus ore citato **S**
 l. orbe citato. *Barth* l. ire citatus. *Thilo* 286 Dometit **S**
 289 isalcas **L** isalces **F** isalcis **V** is altiis **O** 293 securem ■
 295 At **Cm** *Ep. 16* Et **S** 297 deterisit **Cm** *l. l.* 298 tol-
 lere **Ch** uellere ■ 299 contorquet **Cm** *Ep. 16* **LF** (*T. p. 222*)
 torquebat **OV** 300 resupino **Cm** *l. l.* **LF** resupina **OV**

Cum gemitu, rapidusque ruit; data foedera nuper
 Accendunt animos expectatique nepotes. 305
 Iamque aderat clipeumque uiri atque immania membra
 Lustrabat uisu, propiorque a fronte coruscae
 Lux galeae saeuas paulum tardauerat iras.
 Haud secus, e specula praeceps delatus opaca,
 Subsicens campo summissos contrahit artus, 310
 Cum uicina trucidis conspexit cornua tauri,
 Quamuis longa fames stimulet, leo; nunc ferus alta
 Surgentis ceruice toros, nunc torua sub hirta
 Lumina miratur fronte ac iam signa mouentem
 Et sparsa pugnas meditantem spectat harena. 315
 Hic prior intorquens telum sic Appius inquit:
 'Si qua tibi pietas, ictum ne desere foedus
 Et generum comitare, socer.' Per tegmina uelox
 Tunc aerisque moras laeue stetit hasta lacerto.
 At contra non dicta Libys, sed feruidus hastam 320
 Perlibrat, magni donum memorabile fratris,
 Caeso quam uictor sub moenibus ille Sagunti
 Abstulerat Durio ac spectatae nobile pugnae
 Germano dederat portare in proelia pignus.
 Telum ingens perque arma uiri perque ora, doloris 325
 Adiutum nisu, letalem pertulit ictum;
 Exanguesque uiri conantis uellere ferrum
 In uulnus cecidere manus. iacet aequore nomen
 Clarum Maeonio atque Italiae pars magna ruinae
 Appius; intremuere lacus, corpusque refugit 330
 Contractis Thrasyennus aquis; telum ore cruento
 Expirans premit atque admorsae immurmurat hastae.
 Nec fati melior Mamercus corpore toto
 Exsoluit poenas, nulli non saucius hosti.

310 Subsident S Subsident *Lefebure* Subsident campo et *Heinsius*
 314 micatur ■ 315 in pugnas *Heinsius et Ruperti*
 — habena S, in F r *suprascr.* 316 Huic *Heinsius* 319 Tunc]
 Cuncta *Drakenborch* 325 perque ossa *Bentley et Corte ad*
Lucan. III. 467, sed cf. v. 332 326 Adiutimi V in marg.
 m. 2 admissum — uisu OV 332 admersae L

Namque per aduersos, qua Lusitana ciebat 335
 Pugnas dira manus, raptum cum sanguine caesi
 Signiferi magna uexillum mole ferebat
 Et trepida infelix reuocabat signa suorum.
 Sed furiata cohors ausisque accensa superbis,
 Quodcumque ipsa manu gestabat missile, quicquid 340
 Praebeat tellus, sparsis uix peruia telis,
 Iniecit pariter, pluresque in corpore nullum
 Inuenere locum perfossis ossibus hastae.
 Aduolat interea, fraterni uulneris ira
 Turbatus, Libyae ductor; uisoque cruore, 345
 Num lateri cuspis, num toto pondere telum
 Sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
 Utque metum leti procul et leuiora pauore
 Cognouit, proprio tectum gestamine praeceps
 Ex acie rapit et tutis a turbine pugnae 350
 Constituit castris. medicas hinc ocus artes
 Et senioris opem Synhali uocat; unguere uulnus
 Herbarum hic sucis ferrumque e corpore cantu
 Exigere et somnum tacto misisse chelydro,
 Anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes 355
 Perque Paraetoniae celebratum litora Syrtis.
 Ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
 Scire pater dederat Synhalo, morsusque ferarum
 Telorumque grauis ictus sedare medendo.
 Atque is deinde suo moriens caelestia dona 360
 Monstrauit nato, natusque heredis honori
 Tramisit patrias artis; quem deinde secutus
 Haud leuior fama Synhalus Garamantica sollers
 Monstrata augebat studio multaque uetustum

336 caesi Cd (*T. p. 214*) thesi L tesi F teli OV, unde Teli
Scaliger, ut sit nomen signiferi Lethi Schrader 342 nullum S
 nullo uulgo 343 uersum inser. Cm *Ep. 16 deest in S* (*T. p. 173*)
 347 fratremque Cm *Ep. 110* 351 hic L 352 Synhali ChO
 sinhali L sinali FV 354 tacto Cm *Ep. 16* 351 Monstrarat
 uulgo 363 H. melior S — famae Heinsius 364 uetu-
 stum O necustum LFV, in F m. 1 corr. in uetustum (*T. p. 232*)

Hammonis comitem numerabat imagine patrem. 365
 Tum, proauita ferens leni medicamina dextra,
 Ocius, intortos de more astrictus amictus,
 Mulcebat lymphâ purgatum sanguine uulnus.
 At Mago, exuias secum caesique uolutans
 Hostis mente necem, fraternas pectore curas 370
 Pellebat dictis et casum laude leuabat:

‘Parce metu, germane. meis medicamina nulla
 Aduersis maiora feres; iacet Appius hasta
 Ad manis pulsus nostra. si uita relinquat,
 Sat nobis actum est, sequar hostem laetus ad umbras.’

Quae dum turbatos auertunt aequore campi 376
 Ductores ualloque tenent, ex agmine Poenum
 Cedentem consul tumulo speculatus ab alto
 Atque atram belli castris se condere nubem,
 Turbidus extemplo trepidantis milite maesto 380
 Inuadit cuneos subitoque pauore relaxat
 Iam rarescentis acies; tum uoce feroci
 Poscit equum ac mediae ruit in certamina uallis.
 Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
 Illidit terris molitus Iupiter altas 385
 Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia caelo —
 Intremuere simul tellus et pontus et aether,
 Ipsaque commoto quatiuntur Tartara mundo —
 Incidit attonitis inopino turbine Poenis
 Haud secus improuisa lues, gelidusque sub ossa 390
 Peruasit miseris conspecti consulis horror.
 It medius ferroque ruens densissima latum
 Pandit iter. clamor uario discrimine uocum
 Fert belli rabiem ad superos et sidera pulsat.

365 Mammonis S — patrum *Heinsius* 366 leui ■
 369 eximias OV 376 tum LFV cum O 380 maesto] lecto
Heinsius multo *Burmman* misto *Bothe* alite maesto *Koestlin*
 385 molitus] iaculatus *Withof* 386 Fulmina ■ — alto
 (sc. caelo) Fulmina; n. Alpes, n. m. C. c. Intremuere; si-
 mul etc. *Burmman* 388 cum moto — mundo uel fundo
Schrader

Ceu pater Oceanus cum saeua Tethye Calpen 395
 Herculeam ferit atque exesa in uiscera montis
 Contortum pelagus latrantibus ingerit undis:
 Dant gemitum scopuli, fractasque in rupibus undas
 Audit Tartessos latis disterrina terris,
 Audit non paruo diuisus gurgite Lixus. 400

Ante omnis iaculo tacitas fallente per auras
 Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad amnem
 Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
 Ille sibi longam Clotho turbamque nepotum
 Crediderat, uanis deceptus in alite signis. 405
 Sed non augurio Parcarum impellere metas
 Concessum cuiquam. ruit inter tela cruentis
 Suspiciens oculis caelum superosque reposcit
 Tempora promissae media iam morte senectae.
 Nec Bagaso exultare daturae impune relictum, 410
 Consulis ante oculos uita spoliasset Libonem.
 Laurigeris decus illud auis nauaque iuuenta
 Florebat; sed Massylus succiderat ensis
 Pubescente caput mala, properoque uirentis
 Delerat leto bellator barbarus annos. 415
 Flaminium implorasse tamen iam morte suprema
 Haud frustra fuit; auulsa est nam protinus hosti
 Ore simul ceruix; iuuat punire feroci
 Victorem exemplo et monstratum reddere letum.

Quis deus, o Musae, paribus tot funera uerbis 420
 Euoluat? tantisque umbris in carmine digna

395 Tethye *Heinsius* saeua cethye **Ch** s. cedere **L** s. cechre **F** sceue cetre **O** sceua cetre **V** (*T. p. 227*) saeuior aethere *uulgo* saeua cuspe *Bentley* 396 exesi *Heinsius* 398 fractosque i. r. aestus *Ruperti* 402 Occubuit **OV** 406 telas *Heinsius* 407 cruentus *Bentley* 409 iam in morte *Liuius* 410 bagaso **LF** bigaso **OV** Pagaso **Ch** cf. *Schlichteisen p. 125* — daturae **Ch** datur ue **LF** datur ne **OV** diuue *Gronov* datum atque *Heinsius* 411 uita] ictum *Gronov* 412 nauaque **Ch** uanaque ■ 415 annos] **F** in marg. l'armos (*T. p. 232*) 417 iam **Ch** 419 et addidit *Liuius* et *Heinsius*, deest in ■ 421 Euoluat **V** Euoluens **LFO** Euoluet *uulgo*

Quis lamenta ferat? certantis laude cadendi
 Primaevos iuvenes mortisque in limine cruda
 Facta uirum et fixis rabiem sub pectore telis?
 Sternitur alternus uastis concursibus hostis, 425
 Nec spoliare uacat praedaeque aduertere mentem.
 Urget amor caedum, clausis dum detinet hostem
 Fraternum castris uulnus, funditque ruitque
 Nunc iaculis, nunc ense, modo inter milia consul
 Bellantum conspectus equo, modo Marte feroci 430
 Ante aquilas et signa pedes. fluit impia riuus
 Sanguineis uallis, tumulique et concaua saxa
 Armorum sonitus flatusque imitantur equorum.

Miscebat campum, membrorum in proelia portans
 Celsius humano robur, uisaeque pauentis 435
 Mole gigantei uertebat corporis alas
 Othrys Marmarides; lati super agmen utrumque
 Ingens tollebant humeri caput, hirtaque toruae
 Frontis caesaries et crinibus aemula barba
 Umbrabat rictus; squalore hic hispida diro 440
 Et uillosa feris horrebat pectora saetis.
 Aspirare uiro propioremque addere Martem
 Haud ausum cuiquam. laxo ceu belua campo
 Incessebatur tutis ex agmine telis.
 Tandem uesanos palantum in terga ferenti 445
 Cum fremitu uultus tacita per nubila penna
 Intrauit toruum Gortynia lumen harundo
 Auertitque uirum. fugientis ad agmina consul
 Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
 Irrupit costas hirtoque a pectore primum 450
 Mucronem ostendit. rapidus conuellere tentat,

423 lumina O — cruda Ch crude V 424 sub pectore Ch LF s.
 pectora OV 431 intima uel inuia Heinsius incita Schrader
 437 Othrys LF Othirs OV 440 hic V hinc LFO huic uulgo
 441 horrebat Ch horrebant ■ 442 Martem Cm Ep. 26
 443 ausum Cm l. l. 444 Incessebatur tutis Cm l. l. Incessa-
 batur cunctis S 445 uesano et 446 uulnus Bothe 450 e
 pectore Heinsius

Qua nasci ferrum fulgenti cuspidē cernit,
 Donec, abundanter defuso sanguine, late
 Procubuit moriens et telum uulnere pressit.
 Spiritus exundans uicinum puluere moto 455
 Perflauit campum et nubem dispersit in auras.

Nec minor interea tumultis siluisque fremebat
 Diuersis Mauors, uariaque per ardua pugna
 Et saxa et dumi rorantes caede nitebant.
 Exitium trepidis letique et stragis acerbae 460
 Causa Sychaeus erat; Murranum ille eminus hasta
 Perculerat, quo non alius, cum bella silerent,
 Dulcius Oeagrios pulsabat pectine neruos.
 Occubuit silua in magna patriosque sub ipso
 Quaesiuit montis leto ac felicia Baccho 465
 Aequana et Zephyro Surrentum molle salubri.
 Addiderat misero comitem pugnaeque ferocis
 Gaudebat tristi uictor nouitate Sychaeus.
 Palantis nam dum sequitur, peruaserat altam
 In siluam et priscae reclinis ab ictibus ulmi 470
 Terga tuebatur trunco frustraue relictos
 Tauranus comites suprema uoce ciebat.
 Transegit iuuenem, ac perfossis incita membris
 Haesit in opposito cuspis Sidonia ligno.

Quid uobis? quatenus ira deum, uel mente sinistra
 Quae sedit formido, uiri? qui, Marte relicto, 476
 Ramorum quaesistis opem. non aequus in artis
 Nimirum rebus suasor metus. arguit asper
 Exitus euentu prauī consulta timoris.
 Annosa excelsos tendebat in aethera ramos 480
 Aesculus, umbrosum magnas super ardua siluas
 Nubibus insertans altis caput, instar, aperto
 Si staret campo, nemoris lateque tenebat
 Frondosi nigra tellurem roboris umbra.

459 *rubebant Heinsius et Schrader* 463 *eugrios LOV*
aegugrios F Oebalios Heinsius Orpheos Schrader — pulsauit Ch
 470 *reclinis Dausqueius recliuis S* 474 *Haesit] Exit OV*
 481 *Aesculus Ch Asculus ■* 484 *nigra Ch*

Par iuxta quercus, longum molita per aeuum 485
 Uertice canenti proferre sub astra cacumen,
 Diffusas patulo laxabat stipite frondes
 Umbrabatque coma summi fastigia montis.
 Huc Hennaëa cohors, Triquetris quam miserat oris
 Rex, Arethusa, tuus, defendere nescia morti 490
 Dedecus et mentem nimio mutata pauore,
 Certatim sese tulit ascendensque uicissim
 Pressit nutantis incerto pondere ramos.
 Mox alius super atque alius consistere tuto
 Dum certant, pars excussi — nam fragmine putri 495
 Ramorum et senio male fida fefellerat arbor —
 Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
 Turbatos una properans consumere peste,
 Corripit aeratam iam dudum in bella bipennem,
 Deposito clipeo mutatus tela, Sychaeus. 500
 Incumbunt sociae dextrae, magnoque fragore
 Pulsa gemit, crebris succumbens ictibus, arbos.
 Fluctuat infelix concusso stipite turba,
 Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
 Fronde super tremuli uix tota cacuminis haerens 505
 Iactatur, nido pariter nutante, uolucris.
 Procubuit tandem multa deuicta securi
 Suffugium infelix miseris et inhospita quercus
 Elisitque uirum spatiosa membra ruina.
 Inde aliae cladum facies. contermina caedis 510
 Collucet rapidoque inuoluitur aesculus igni.
 Iamque inter frondes, arenti robore gliscens
 Uerticibus saeuis, torquet Uulcanus anhelos

489 Hennaëa Ch 490 tuum ■ — morti Ch F morte L O V
 491 turbata Blass 493 insueto van Veen 494 Mox Ch L F
 Moxque O V 498 una Cm Ep. 26 499 aeratam L F er-
 ratam O V elatam Gronov aptatam Ruperti — iamdudum] iam
 tuta Blass — in bella Cm l. l. in colla Modius 505 Fronte Cm
 Ep. 26 506 iactatur Cm l. l. Luctatur ■ — nutante Cm l. l.
 509 uirum — membra Cm l. l. membra L F magna O V (T. p. 244)
 510 caedi Liwineius taedis Heinsius caesis Ernesti 513 an-
 helo Bothe

Cum feruore globos flammaram et culmina torret.
 Nec tela interea cessant. semusta gementum 515
 Atque amplexa cadunt ardentis corpora ramos.

Haec inter miseranda uirum certamina consul
 Ecce aderat, uoluens iram exitiumque Sychaeo.
 At iuuenis dubio tantae discrimine pugnae
 Occupat euentum telo tentare priorem; 520
 Cui medio leuiter clipeo stetit aeris in ora
 Cuspis et oppositas uetita est tramittere crates.
 Sed non et consul misso concredere telo
 Fortunam optatae caedis parat ac latus ense
 Haurit; nec crudae tardarunt tegmina parmae. 525
 Labitur infelix atque appetit ore cruento
 Tellurem expirans. tum, diffundente per artus
 Frigore se Stygio, manantem in uiscera mortem
 Accipit et longo componit lumina somno.

Atque ea dum uariis permixtus tristia Mauors 530
 Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
 Iam Libyae ductor properantia signa citato
 Raptabant cursu et cessata reponere haebant
 Tempora caede uirum ac multo pensare cruore.
 It globus intorquens nigranti turbine nubem 535
 Pulueris, et surgit sublatis campus harenis;
 Quaque ferens gressum flectit uestigia ductor,
 Undanti circum tempestas acta procella
 Uoluitur atque altos operit caligine montis.
 Occubuere femur Fontanns, Buta canorum 540
 Transfixi guttur, pressoque e uulnere cuspis
 Prospexit terga. hunc tristes luxere Fregellae
 Multiplicem proauis, hunc mater Anagnia fleuit.
 Haud dispar fortuna tibi, Laeuine, sed auso
 Non eadem; neque enim Tyrio concurrere regi 545

514 culmina] lumina S 515 semiusta OV 520 priori
 Heinsius 521 aeris] acris S 524 at Dausqueius 526 ap-
 petit Ch 533 haebant Ch habebant LEV h'ebant V 540 fe-
 mur Cm Ep. 26 — fontanis OV — Buta Cm l. l. 542 luxere
 Cm l. l. lussere V (T. p. 220)

Tentas, sed lectus par ad certamen Ithemom,
 Autololum moderator, erat; quem poplite caeso
 Dum spoliat, grauis immiti cum turbine costas
 Fraxinus irrupit, collapsaque membra sub ictu
 Hoste superfuso subita cecidere ruina. 550

Nec Sidicina cohors defuit. Uiriasius armat
 Mille uiros, nulli uictus uel ponere castra,
 Uel iunxisse ratem duroque resolvere muros
 Ariete et in turrim subitos immittere pontis.
 Quem postquam Libyae ductor uirtute feroci 555

Exultare uidet — namque illi uulnere praeceps
 Terga dabat leuibis diffusus Arauricus armis —
 Acrius hoc, pulchro Mauorte accensus in iram
 Et dignum sese ratus in certamina saeuo
 Comminus ire uiro, referenti e corpore telum 560

Aduolat et fodiens pectus: 'Laudande laborum,
 Quisquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
 Ad manis leti perfer decus. Itala gentis
 Ni tibi origo foret, uita donatus abires.'

Hinc Fadum petit et ueterem bellare Labicum, 565
 Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar
 Clarum spectato dederat certamine nomen.

Immemor annorum seniumque oblitus, in arma
 Ille quidem cruda mente et uiridissimus irae
 Ibat, sed uani frigentem in Marte senectam 570
 Prodebant ictus; stipula crepitabat inani

Ignis iners cassamque dabat sine robore flammam.
 Quem postquam accepit patrio monstrante superbus
 Armigero Poenum ductor: 'Certamina primae
 Hic lue nunc,' inquit, 'pugnae; te notus Hamilcar 575

546 Ithemom **Ch** irhemom **L** yrchemom **F** yrhemom **OV** Ethe-
 mon *Schlichteisen* 548 spoliat **S** spolias *uulgo* 549 in-
 rumpit **F** 551 Ne — desit, *U. Bothe* — Uiriasius **ChLF**
 uiciosius **O** uiridasius **V** 552 uictus **Cm** *Ep. 26* melius **S**
 557 Arauricus **Ch** (*cf. ad III. 403*) 565 Fadum *Heinsius*
 573 aspexit *Burmann* accessit uel aguouit *Drakenborch* ex-
 cepit *Ruperti* — superbus **OV** superbum **LF**

Hac trahit ad manis dextra.' Tum librat ab aure
Intorquens iaculum et uersantem in uulnere sese
Transigit. extracta foedauit cuspide sanguis
Canitiem et longos finiuit morte labores.

Nec minus Herminium primis obtruncat in armis, 580
Assuetum, Thrasymentem, tuos praedantibus hamis
Exhaurire lacus patriaeque alimenta senectae
Ducere suspenso per stagna iacentia lino.

Interea exanimum maesti super arma Sychaeum
Portabant Poeni corpusque in castra ferebant. 585
Quos ubi conspexit tristi clamore ruentis
Ductor, praesago percussus pectora luctu:
'Quinam,' inquit, 'dolor, o socii, quemue ira deorum
Eripuit nobis? num te, dulcedine laudis
Flagrantem et nimio primi Mauortis amore, 590
Atra, Sychaeae, dies properato funere carpsit?'
Utque dato gemitu lacrimae assensere ferentum,
Et dictus pariter caedis maerentibus auctor:
'Cerno,' ait, 'aduerso pulchrum sub pectore uulnus
Cuspidis Iliacae. dignus Carthagine, dignus 595
Hasdrubale ad manis ibis; nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, Stygiae sub umbra
Degenerem cernens noster uitabit Hamilcar.
At mihi Flaminius, tam maesti causa doloris,
Morte sua minuatur luctus. haec pompa sequetur 600
Exequias, seroque emptum uolet impia Roma,
Non uiolasse mei corpus mucrone Sychaei.'

Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
Iraque anhelatum proturbat pectore murmur,

577 uulnere] puluere Gronov 579 et ■ ac uulgo
580 in annis *Liuius* in ed. Basil. 1543 (T. p. 199) 583 ia-
centia Ch latentia S patentia uel uirentia *Ruperti* 584 ex-
animus LF exanimem OV 588 quemue Ch quae te *Liuius*
(T. p. 199) queue O 589 uobis L 591 mersit *Bentley*,
sed cf. XIII. 627 592 Utque S et *Liuius* (T. p. 199 et
202) Atque ed. Marsus alique 593 dictus F doctus L
ductus OV 600 minuatur Ch S minuet uulgo 601 caroque
Bentley careque *Schrader*

Ut multo accensis feruore exuberat undis, 605
Clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.

Tum praeceps ruit in medios solumque fatigat
Flaminium incessens; nec dicto segnius ille
Bella capescebat, propiorque insurgere Mauors
Cooperat, et campo iunctus iam stabat uterque, 610
Cum subitus per saxa fragor, motique repente,
Horrendum, colles et summa cacumina totis

Intremuere iugis; nutant in uertice siluae
Pinifero, fractaeque ruunt super agmina rupes.
Immugit penitus conuulsis ima cauernis 615

Dissiliens tellus nec paruos rumpit hiatus,
Atque umbras late Stygias immensa uorago
Faucibus ostendit patulis; manesque profundi
Antiquum expauere diem. lacus ater, in altos
Sublatus montis et sede excussus auita, 620
Lauit Tyrrhenas ignota aspergine siluas.

Iamque eadem populos magnorumque oppida regum
Tempestas et dira lues strauitque tulitque.

Ac super haec reffui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare. monte relicto 625
Apenninicolae fugere ad litora Fauni.

Pugnabat tamen — heu belli uecordia! — miles,
Iactatus titubante solo, tremebundaque tela,
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem,
Donec pulsa uagos cursus ad litora uertit 630

Mentis inops stagnisque illata est Daunia pubes.
Quis consul terga increpitans, nam turbine motae
Ablatus terrae inciderat: 'Quid deinde, quid, oro,
Restat, io, profugis? uos en ad moenia Romae
Ducitis Hannibalem; uos in Tarpeia Tonantis 635
Tecta faces ferrumque datis. sta, miles, et acris
Disce ex me pugnās; uel, si pugnare negatum,

607 medios solumque *Cm Ep. 26* 624 fontibus *Heinsius*
et Schrader 631 inlata est *Cm l. l.* in alta est *O* 633 Ab-
latus *ChLF* ablatis *OV*,

Disce mori. dabit exemplum non uile futuris
 Flaminius; ne terga Libys, ne Cantaber umquam
 Consulis aspiciat. solus, si tanta libido 640
 Est uobis rabiesque fugae, tela omnia solus
 Pectore consumo et moriens, fugiente per auras
 Hac anima, uestras reuocabo ad proelia dextras.'

Dumque ea commemorat densosque obit obuius hostis,
 Aduolat ora ferus mentemque Ducarius. acri 645
 Nomen erat gentile uiro, fuisque cateruis
 Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
 Uulnera barbaricae mentis; noscensque superbi
 Uictoris uultus: 'Tune,' inquit, 'maximus ille
 Boiorum terror? libet hoc cognoscere telo, 650
 Corporis an tanti manet de uulnere sanguis.
 Nec uos paeniteat, populares, fortibus umbris
 Hoc mactare caput. nostros hic curribus egit
 Insistens uictos alta ad Capitolia patres.
 Ultrix hora uocat.' Pariter tunc undique fuis 655
 Obruitur telis, nimboque ruente per auras
 Contectus, nulli dextra iactare reliquit
 Flaminium cecidisse sua. nec pugna perempto
 Ulterior ductore fuit; namque agmine denso
 Primores iuuenum, laeua ob discrimina Martis 660
 Infensi superis dextrisque et cernere Poenum
 Uictorem plus morte rati, super ocus omnes
 Membra ducis stratosque artus certamine magno
 Telaque corporaque et non fausto Marte cruentas
 Iniecere manus. sic densi caedis aceruo, 665
 Ceu tumulo, texere uirum. tum, strage per undas,
 Per siluas sparsa perque altam sanguine uallem,
 In medias fratre inuectus comitante cateruas
 Caesarum iuuenum Poenus: 'Quae uulnera cernis?
 Quas mortes?' inquit. 'premit omnis dextera ferrum,

645 et 646 acre Momen *Bothe* 646 fususque S 648 mor-
 tis *Bothe* 649 Uictores S 650 licet Ch 653 nostras O
 nostris LFV 660 laeua ob Cm *Ep. 26 LF* seua ob O seua
 ad V laeui *Heinsius* 665 densae *Heinsius*

Armatusque iacet seruans certamina miles. 671
 Hos, en, hos obitus nostrae spectate cohortes!
 Fronte minae durant, et stant in uultibus irae.
 Et uereor, ne, quae tanta creat indole tellus
 Magnanimos fecunda uiros, huic fata dicarint 675
 Imperium, atque ipsis deuincat cladibus orbem.’
 Sic fatus cessit nocti; finemque dedere
 Caedibus infusae, subducto sole, tenebrae.

SILI ITALICI
 P U N I C O R U M

LIBER SEXTUS.

Iam, Tartessiaco quos soluerat aequore, Titan,
 In noctem diffusus, equos iungebat Eois
 Litoribus, primique nouo Phaethonte relecti
 Seres lanigeris repetebant uellera lucis,
 Et foeda ante oculos strages, propiusque patebat 5
 Insani Mauortis opus: simul arma uirique
 Ac mixtus sonipes dextraeque in uulnere caesi
 Haerentes hostis; passim clipeique iubaeque
 Atque artus trunci capitum fractusque iacebat
 Ossibus in duris ensis; nec cernere deerat 10
 Frustra seminecum quaerentia lumina caelum.
 Tum spumans sanie lacus et fluitantia summo
 Aeternum tumultis orbata cadauera ponto.

672 spectate **F** spectare **LOV** 673 et stant] perstant *uel*
 restant *Heinsius* extant *Withof* 674 Ut uereor *Heinsius* En
Lefebure *Hei Bothe* 676 ne uincat *Heinsius* 2 urgebat **OV**
 3 relecti *Heinsius* 4 relegebant *Burmman* pectebant *Lefebure*
et Schrader 5 En *Lefebure* 8 hostis **S** ut con. *Ernesti*
 hastis *wulgo*

Nec tamen aduersis ruerat tota Itala uirtus.
 Bruttius ingenti miserandae caedis aceruo, 15
 Non aequum ostentans confosso corpore Martem,
 Extulerat uix triste caput truncosque trahebat
 Per stragem, neruis interlabentibus, artus;
 Tenuis opum, non patre nitens linguaue, sed asper
 Ense; nec e Uolsca quisquam uir gente redemit 20
 Plus aeui nece magnanima. puer addere sese
 Pubescente gena castris optarat et acri
 Flaminio spectatus erat, cum Celtica uictor
 Obrueret bello diuis melioribus arma.
 Inde honor ac sacrae custodia Marte sub omni 25
 Alitis; hinc causam nutriuit gloria leti.
 Namque necis certus, captae prohibere nequiret
 Cum Poenos aquilae, postquam subsidere fata
 Uiderat et magna pugnam inclinare ruina,
 Occulere interdum et terrae mandare parabat. 30
 Sed, subitis uictus telis, labentia membra
 Prostrauit super atque iniecta morte tegebat.
 Uerum ubi lux nocte e Stygia miseroque sopore
 Reddita, uicini de strage cadaueris hasta
 Erigitur, solumque uigens conamine, late 35
 Stagnantem caede et facilem discedere terram
 Ense fodit, clausamque aquilae infelicis adorans
 Effigiem, palmis languentibus aequat harenas.
 Supremus fessi tenuis tum cessit in auras
 Halitus et magnam misit sub Tartara mentem. 40
 Iuxta cernere erat meritaе sibi poscere carmen

14. ruerat *Heinsius* fuerat tota **ChF**, sed in **F** fracta *m.* 2
suprascr. (*T. p.* 230 et 237) fuerat fracta **LOV** 15 Bruttius **Ch**
 21 nece magnanima . puer *Thilo* nec magnanima puer **S** nec
 magnanimis — castris cessarat *Heinsius* nam magno animo
 uel magni animi *p. Ernesti*; uerba nec e Uolsca qu. uir — nec
 magna anima (*ut con. Dausqueius*) puer *parenthesi* includit
Koch — addere ■ abdere uulgo 32 iniecta **ChF** intacta **L**
 illecta **OV** efficta *Burmann* infecta uel infecta *Lefebure* — mole
Heinsius crate *Bentley* 33 e om. **LF** 35 uigens **Ch** in-
 gens ■ 41 meritaе **Ch** merito **V**

Uirtutis sacram rabiem. Laeuinus, ab alto
 Priuerno, uitis Latiae praesignis honore,
 Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
 Exanimis; non hasta uiro, non ensis; in artis 45
 Abstulerat Fors arma; tamen certamine nudo
 Inuenit Marti telum dolor. ore cruento
 Pugnatum, ferrique uicem dens praebuit irae.
 Iam lacerae nares foedataque lumina morsu,
 Iam truncum raptis caput auribus, ipsaque diris 50
 Frons depasta modis, et sanguine abundat hiatus;
 Nec satias, donec mandentia liqueret ora
 Spiritus, et plenos rictus mors atra teneret.

Talia dum praebet tristis miracula uirtus,
 Diuerso interea fugientes saucia turba 55
 Iactantur casu silisque per auia caecis
 Ablati furtim multo cum uulnere solos
 Per noctem metantur agros. sonus omnis et aura
 Exterrent pennaque leui commota uolucris.
 Non sopor aut menti requies. agit asper acerba 60
 Nunc Mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.

Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles,
 Qui, longum semper fama gliscente per aeuum,
 Infidis seruasse fidem memorabere Poenis,
 Flore nitens primo, patriis heu Punica bella 65
 Auspiciis ingressus erat; miseramque parentem
 Et dulcis tristi repetebat sorte penates
 Saucius. haud illi comitum super ullus, et atris
 Uulneribus qui ferret opem; per deuia, fractae
 Innitens hastae furtoque ereptus opacae 70
 Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua.
 Ac fessus parui, quaecumque ibi fata darentur,
 Limina pulsabat tecti, cum membra cubili

42 Laeuinus **Ch** 43 praesignis **Cm Ep. 22** 44 iace-
 bat **L** latebat **FOV** 52 satias **LO** *corr. m. 2 in saties* **F** satiat **V**
 (*T. p. 223*) satia **Cm Ep. 22** — mandentia **Cm l. l.** 56 cursu
van Veen 69 Pulueribus **OV** 72 Ac **Ch** Hic **S** — ibi **Ch**
 73 cum **ChLF** tum **OV**

Euoluens non tarda Marus — uetus ille parentis
 Miles et haud surda tractarat proelia fama — 75
 Procedit, renouata focis et paupere Uesta
 Lumina praetendens. utque ora agnouit et aegrum
 Uulneribus diris ac, lamentabile uisu,
 Lapsantis fultum truncata cuspide gressus,
 Funesti rumore mali iam saucius aures: 80
 'Quod scelus, o nimius uitae nimiumque ferendis
 Aduersis genitus, cerno? te, maxime, uidi,
 Ductorum, cum captiuo Carthaginis arcem
 Terreres uultu, crimen culpamque Tonantis,
 Occidere atque hausi, quem non Sidonia tecta 85
 Expulerint euersa meo de corde, dolorem.
 Estis ubi en iterum, superi? dat pectora ferro
 Regulus, ac tantae stirpem periura recidit
 Surgentem Carthago domus.' Inde aegra reponit
 Membra toro; nec ferre rudis medicamina — quippe 90
 Callebat bellis — nunc purgat uulnera lympha,
 Nunc mulcet sucis. ligat inde ac uellera molli
 Circumdat tactu et torpentis mitigat artus.
 Exin cura seni, tristem depellere fesso
 Ore sitim et parca uires accersere mensa. 95
 Quae postquam properata, sopor sua munera tandem
 Applicat et mitem fundit per membra quietem.
 Necdum exorta dies, Marus instat uulneris aestus
 Expertis medicare modis gratumque teporem,
 Exutus senium, trepida pietate ministrat. 100
 Hic iuuenis, maestos tollens ad sidera uultus,
 Cum gemitu lacrimisque simul: 'Si culmina nondum
 Tarpeia exosus damnasti sceptras Quirini,
 Extremas Italum res Ausoniamque ruentem

74 Deuoluens *Schrader* — non] iam *Barth* 78 diris
Schrader tiris **L**, unde Tyriis *Blass*, duris **FOV** 81 nimius **Cm**
Ep. 22 nimium **■** 86 Expulerunt **OV** 87 eu (= heu)
Heinsius 88 ac tantae stirpem **Cm** *Ep. 22* stirpem tantae **■**
 90 medicamina opemque **C**. belli uel **C**. telis *Heinsius* 93 tor-
 rentes *Schrader*

Aspice,' ait, 'genitor; tandemque aduerte procellis 105
 Aequos Iliacis oculos. amisimus Alpes,
 Nec deinde aduersis modus est; Ticinus et ater
 Stragibus Eridanus, tuque insignite trophaeis
 Sidoniis Trebia, et tellus lacrimabilis Arni.
 Sed quid ego haec? grauior quanto uis ecce malorum!
 Uidi crescentis Thrasymenti caedibus undas 111
 Prostrataque uirum mole; inter tela cadentem
 Uidi Flaminium. testor, mea numina, manes
 Dignam me poenae tum nobilitate paternae
 Strage hostis quaesisse necem, ni tristia letum, 115
 Ut quondam patri, nobis quoque fata negassent.'

Cetera aceruantem questu lenire laborans
 Effatur senior: 'Patrio, fortissime, ritu,
 Quicquid adest duri, et rerum inclinata feramus.
 Talis lege deum cliuoso tramite uitae 120
 Per uarios praeceps casus rota uoluitur aeu;
 Sat tibi, sat magna et totum uulgata per orbem
 Stant documenta domus: sacer ille et numine nullo
 Inferior, tuus ille parens decora alta parauit
 Restando aduersis nec uirtutem exuit ullam 125
 Ante, reluctantis liquit quam spiritus artus.
 Uix puerile mihi tempus confecerat aetas,
 Cum primo malas signabat Regulus aeuo.
 Accessi comes, atque omnis sociauius annos,
 Donec dis Italiae uisum est extinguere lumen 130
 Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
 Ceperat alma Fides mentemque amplexa tenebat.
 Ille ensem nobis magnorum hunc instar honorum
 Uirtutisque ergo dedit et, sordentia fumo
 Quae cernis nunc, frena, sed est argenteus ollis 135
 Fulgor; nec cuiquam Marus est post talia dona
 Non praelatus eques. uerum superauit honores

106 Aequos S Aequus Ch 109 Arni Ch et Dausqueius
 (T. p. 203) LF arui OV (cf. V. 7) Auni edd. nonn. c. codd. Put.
 et Tell. Hauni Marsus alique 117 aceruantem S acer-
 bantem uulgo 125 illam Heinsius 133 hunc Ch nunc ■

Omnis hasta meos. cui me libare Lyaei
 Quod cernis latices, dignum cognoscere causam.
 Turbidus arentis lento pede sulcat harenas 140
 Bagrada, non ullo Libycis in finibus amne
 Uictus limosas extendere latius undas
 Et stagnante uado patulos inuoluere campos.
 Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
 Per ripas laeti saevis consedimus aruis. 145
 Lucus iners iuxta Stygium pallentibus umbris
 Seruabat sine sole nemus, crassusque per auras
 Halitus erumpens taetrum expirabat odorem.
 Intus dira domus curuoque immanis in antro
 Sub terras specus et tristes sine luce tenebrae. 150
 Horror mente redit. monstrum exitiabile et ira
 Telluris genitum, cui par uix uiderit aetas
 Ulla uirum, serpens centum porrectus in ulnas
 Letalem ripam et lucos habitabat Auernos.
 Ingluuiem immensi uentris grauidamque uenenis 155
 Aluum deprensi satiabant fonte leones,
 Aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
 Armenta et tractae foeda grauitate per auras
 Ac tabe afflatus uolucres. semesa iacebant
 Ossa solo, informi dape quae repletus et asper 160
 Uastatis gregibus nigro ructarat in antro.
 Isque ubi feruenti concepta incendia pastu
 Gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis,
 Nondum etiam toto demersus corpore in amnem
 Iam caput aduersae ponebat margine ripae. 165
 Imprudens tantae pestis gradiebar, Aquino
 Apenninicola atque Umbro comitatus Aunte;

139 dignum ■ dignum est uulgo 141 ulli — amni *Liuiineius*
et Heinsius 145 saevis] riguis *Heinsius* 149 furuoque
Heinsius 150 Sub terra *Heinsius*, quod prob. *Wagner ad*
Verg. Aen. XII. 811 152 uiderit *Ch* uiderat *O* 159 late-
 bant *L* 160 ossa solo, informi dape quae *scr.* informidate-
 que ■ ossa solo informi: lateque uulgo 161 ructarat ■ ruc-
 tabat uulgo 162 pastu] ab aestu *Heinsius* 167 Aunte *Ch*

Scire nemus pacemque loci explorare libebat.
 Iamque propinquantum tacitus penetrauit in artus
 Horror, et occulto riguerunt frigore membra. 170
 Intramus tamen et Nymphas numenque precamur
 Gurgitis ignoti trepidosque et multa pauentis
 Arcano gressus audemus credere luco.
 Ecce e uestibulo primisque e faucibus antri
 Tartareus turbo atque insano saeuior Euro 175
 Spiritus erumpit, uastoque e gurgite fusa
 Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
 Cerbereo torquens. pauefacti clade uicissim
 Aspicimus. resonare solum, tellusque moueri,
 Atque antrum ruere, et uisi procedere manes. 180
 Quantis armati caelum petiere Gigantes
 Anguibus, aut quantus Lernae lassauit in undis
 Amphitryoniaden serpens, qualisque comantis
 Auro seruauit ramos Iunonius anguis:
 Tantus disiecta tellure sub astra coruscum 185
 Extulit assurgens caput atque in nubila primam
 Dispersit saniem et caelum foedauit hiatu.
 Diffugimus tenuemque metu conamur anbeli
 Tollere clamorem frustra; nam sibila totum
 Implebant nemus. ac subita formidine caecus 190
 Et facti damnandus Auens — sed fata trahebant —
 Antiquae quercus ingenti robore sese
 Occulit, infandum si posset fallere monstrum.
 Uix egomet credo; spiris ingentibus artae
 Arboris abstraxit molem penitusque reuulsam 195
 Euertit fundo et radicibus eruit imis.

168 faciemque *Burmann*, quod prob. van Veen 171 no-
 menque Cd (T. p. 212) 178 torquens OV torquem L tor-
 rens corr. in torquens F intorquens uulgo 179 post Aspi-
 cimus punctum posui cum Heinsio 184 Iunonis et anguis Cd
 (T. p. 212 et 214) 185 disiecta] despecta Heinsius disiuncta
 Lefebure ab infecta Thilo 188 tenuemque Cm Ep. 22
 tamenque V tamen atque uulgo 190 ac S at uulgo 191 Auens Ch
 193 posset ■ possit uulgo 194 stringentibus uel cingentibus
 Heinsius — arte uulgo actae Gronov. 195 adstrinxit Ruperti

Tum trepidum ac socios extrema uoce cientem
 Corripit atque haustu sorbens et faucibus atris —
 Uidi respiciens — obscaena condidit aluo.
 Infelix fluuio sese et torrentibus undis 200
 Crediderat celerique fuga iam nabat Aquinus.
 Hunc medio inuasit fluctu ripaeque relatos —
 Heu genus infandum leti! — depascitur artus.
 Sic dirum nobis et lamentabile monstrum
 Effugisse datur. quantum mens aegra sinebat, 205
 Appropero gressum et ductori singula pando.
 Ingemuit, casus iuuenum miseratus acerbos.
 Utque erat in pugnas et Martem et proelia et hostem
 Igneus et magna audendi flagrabat amore,
 Ocius arma rapi et spectatum Marte sub omni 210
 Ire iubet campis equitem. ruit ipse, citatum
 Quadrupedem planta fodiens, scutataque raptim.
 Consequitur iusso manus et muralia portat
 Ballistas tormenta grauis suetamque mouere
 Excelsas turris immensae cuspidis hastam. 215
 Iamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam
 Cornea gramineum persultans ungula campum,
 Percitus hinnitu serpens euoluitur antro
 Et Stygios aestus fumanti exhibilat ore.
 Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis; 220
 At nemus arrectae et procera cacumina saltus
 Exuperant cristae; trifido uibrata per auras
 Lingua micat motu atque assultans aethera lambit.
 Ut uero strepuere tubae, conterritus alte
 Immensum attollit corpus tergoque residens 225
 Cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
 Dira dehinc in bella ruit rapideque resoluens

202 ripaeque ■ ripaque Ch — relatos Cm Ep. 22 204 Sic]
 Uix Heinsius 209 magna Cm Ep. 22 L magno FOV (in F
 ex corr.) 210 capi ■ 213 Obsequitur Bentley c. edd.
 recentt. — cursu Blass 218 hinnitu Cm Ep. 22 immani L
 immani FOV 222 Exuperant] Expuerant LF Expulerant V
 Expauēant ■ 226 sumatis OV se uastis Bothe

Contortos orbes directo corpore totam
 Extendit molem subitoque propinquus in ora
 Lato distantum spatio uenit; omnis anhelat 230
 Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
 Impatiens, crebros expirat naribus ignes.
 Arduus ille super tumidis ceruicibus altum
 Nutat utroque caput; trepidos inde incitus ira
 Nunc sublime rapit, nunc uasto pondere gaudet 235
 Elisisse premens. tunc fractis ossibus atram
 Absorbet saniem et, tabo manante per ora,
 Mutat hians hostem semesaque membra relinquit.
 Cedebant iam signa retro, uictorque cateruas
 Longius auectas afflatus peste premebat, 240
 Cum ductor, propere reuocatam in proelia turmam
 Uocibus impellens: "Serpentine Itala pubes
 Terga damus Libycisque parem non esse fatemur
 Anguibus Ausoniam? si debellauit inertis
 Halitus, ac uiso mens aegra effluxit hiatu, 245
 Ibo alacer solusque manus componere monstro
 Sufficiam." Clamans haec atque interritus hastam
 Fulmineo uolucrum torquet per inane lacerto.
 Uenit in aduersam non uano turbine frontem
 Cuspis et, haud paulum uires adiuta ruentis 250
 Contra ardore ferae, capiti tremebunda resedit.
 Clamor ad astra datur, uocesque repente profusae
 Aetherias adiere domos. furit ilicet ira
 Terrigena, impatiens dare terga nouusque dolori
 Et chalybem longo tum primum passus in aeuo. 255
 Nec frustra rapidi, stimulante dolore, fuisset
 Impetus, ablato ni Regulus arte regendi
 Instantem elusisset equo rursusque secutum

228 directo **Ch** directo **Q** 230 anhelat **Cm** *Ep.* 22
 231 serpentis **Cm** *l. l.* 234 Nutat **Ch** Mutat **S** Mittit *c. cod.*
Tell. Lefebure Motat *Bentley c. ed. Iunt.* 236 tunc **Ch** 238 re-
 liquit **L** 248 per inane **Cm** *Ep.* 71 primaue **S** 251 feri
Lefebure 254 doloris *Burmman* 256 rabidi *ex ed. Rom. II*
Lefebure rapido *Nicander* rabido *van Veen* 257 ablato **Ch**

Cornipedis gyros flexi curuamine tergi
Detortis laeua celer effugisset habenis. 260

At non spectator Marus inter talia segni
Torpebat dextra. mea tanto in corpore monstri
Hasta secunda fuit. iam iamque extrema trisulca
Lambebat lingua fessi certamine terga
Quadrupedis; torsi telum atque urgentia uelox 265
In memet saeui serpentis proelia uerto.

Hinc imitata cohors certatim spicula dextris
Congerit alternasque ferum diducit in iras,
Donec murali balista coercuit ictu.

Tum fractus demum uires, non iam amplius aegra 270
Consuetum ad nisus spina praestante rigorem
Et solitum in nubes tolli caput. acrius instant,
Iamque aluo penitus demersa falarica sedit,
Et geminum uolucres lumen rapuere sagittae.
Iam patulis uasto sub uulnere faucibus ater 275

Tabificam expirat saniem specus; ultima iamque
Ingestis cauda et iaculis et pondere conti
Haeret humi; lassoque tamen minitatur hiatu;
Donec tormentis stridens magnoque fragore
Discussit trabs acta caput, longoque resoluens 280
Aggere se ripae tandem exalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore ueneni.

260 laeuam *Lefebure et Ernesti* — effugisset *ed. Basil. 1522*
effudisset ■ 262 Torpebam *Burmamn et Bentley* — tanti
Withof 263 ianuamque ■ (*cf. IV. 585*) 265 urgientia *Ch*
(*T. p. 247*) 270—272 *sic hunc locum restituere conatus sum*;
uires: nec iam amplius — rigorem, Et s. i. n. t. caput, acrius
instat *S et uulgo* Tum fracto — acrius instant *Gronov* nec iam
amplius, aegre — caput, a. instat *Ernesti* nec — rigorem, Inso-
lidum (*sc. est*) i. n. t. caput. acrius instant, Iamque *Bothe* nec
iam amplius — praestabat spina rigorem, Nec — caput a. instat
Thilo non iam — rigorem, Et solito — capiti a. instant *Blass*
275 ater *scr. aer* ■ 276 saniem specus; ultima *interpunxi*
saniem sp. ultima: iamque *uulgo* saniem, sp. u. *Barth* saniem;
spes ultima *edd. recentt.* 277 Ingestis *Blass* Ingenti *S* —
conti *Q* concti *V* tanti *LF* 280 reuoluens *van Veen*

Erupit tristi fluuio mugitus et imis
Murmura fusa uadis; subitoque et lucus et antrum
Et resonae siluis ulularunt flebile ripae. 285

Heu quantis luimus mox tristia proelia damnis!
Quantaque supplicia et qualis exhausimus iras!
Nec tacuere pii uates famulumque sororum
Naiadum, tepida quas Bagrada nutrit in unda,
Nos uiolasse manu seris monuere periclis. — 290

Haec tunc hasta decus nobis pretiumque secundi
Uulneris a uestro, Serrane, tributa parente,
Princeps quae sacro bibit e serpente cruorem.'

Iamdudum uultus lacrimis atque ora rigabat
Serranus medioque uiri sermone profatur: 295

'Huic si uita duci nostrum durasset in aeuum,
Non Trebia infaustas superasset sanguine ripas,
Nec, Thrasymerne, tuus premeret tot nomina gurgēs.'

Tum senior: 'Magnas,' inquit, 'de sanguine poenas
Percepit Tyrrio et praesumpta piacula mortis. 300

Nam, defecta uiris et opes attrita, supinas
Africa tendebat palmas, cum sidere diro
Misit Agenoreis ductorem animosa Therapne.
Nulla uiro species decorisque et frontis egenum
Corpus; in exiguis uigor, admirabile, membris 305
Uiuidus, et nisu magnos qui uinceret artus.

Iam Martem regere atque astus adiungere ferro
Et duris facilem per inhospita ducere uitam
Haud isti, quem nunc penes est sollertia belli,
Cederet Hannibali. uellem hunc, o tristia nobis 310
Taygeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotae ripis! uidissem moenia flammis

286 quantum OV 289 trepida Ch 290 Nos O Non LFV
— saeuīs Bothe — piaculis Bentley seri periclis uel pericli Blass
293 qui s. dedit e s. cr. Bothe 296 Hinc S 299 Tum LF
Tunc OV 300 Precepit ■ 303 Therapne] cherapne FOV
cheramne L 307 Martem regere Ch ciere S cire Thilo
308 durus ex ed. Parm. et Med. Drakenborch aliiq̃ue — inter-
unctionem post uitam sustulit Ruperti

Phoenissae ruere, aut certe non horrida fata
 Fleuissem ducis et, nulla quos morte nec igni
 Exutos seruans portabo in Tartara, luctus. 315
 Consertae campis acies, multusque per arua
 Feruebat Mauors; nec mens erat ulla sine ira.
 Hic inter medios memorandis Regulus ausis
 Laxabat ferro campum inque pericla ruebat
 Nec repetenda dabat letali uulnera dextra. 320
 Sic ubi nigramentem torquens stridentibus austris
 Portat turbo globum piceaque e nube ruinam
 Pendentem terris pariter pontoque minatur,
 Omnis et agricola et nemoroso uertice pastor
 Et pelago trepidat subductis nauita uelis. 325
 At fraudem nectens, socios ubi concaua saxa
 Claudebant, uertit subito certamina Graius
 Et dat terga celer ficta formidine ductor.
 Haud secus ac stabulis procurans otia pastor
 In foueam parco tectam uelamine frondis 330
 Ducit nocte lupos positae balatibus agnae.
 Abripuit traxitque uirum fax mentis honestae
 Gloria et incerti fallax fiducia Martis.
 Non socios comitumue manus, non arma sequentum
 Respicere, insano pugnae tendebat amore 335
 Iam solus: nubes subito cum densa Laconum
 Saxosis latebris intento ad proelia circum

313 Phoenissa eruere *Ruperti* — aut **F** haud **LOV** 314 et
 315 at nulla nunc morte *Burmman* ducis: at, nulla quos m.
 n. i. Exutus, s. p. *Lefebure* at nunc quos nec morte n. i. Exuero
 s. p. *Thilo* 318 Hic **Ch** Hinc *Nicander* — Hic iter in medios
*Marsus alii*que 319 campum inque pericla *Ruperti* cam-
 pumque pericla **Ch** campum ac pericla **LO** campum ac ī
 (*suprascr.*) pericla **F** campo ac pericla **V** c. ac per iniqua
Gronov c. ac per tela *Heinsius*, quod prob. *Bentley* 327 Con-
 debant *Burmman* — certamina Graius *Barth* uertit subito cer-
 tamine gyros **Cm** *Ep.* 71 uertere **L** uertre **FV** ūtre **O** certamine
 gratos **S** 328 ficta **S**, ut con. *Modius* facta **Cm** *Ep.* 71
 329 ac *ed.* *Basil.* 1522 e **L** et **FOV** 336 solis **O** 337 in-
 tento **ChLF** intende **O** intende *corr. m. 2.* in intende **V**

Funditur, et pone insurgit uis saeua uirorum.
 O diram Latio lucem! fastisque notandum
 Dedecus o, Gradiue, tuum! tibi dextera et urbi 340
 Nata tuae tristi damnatur sorte catenae.
 Haud umquam absistam gemitu. te, Regule, uidit
 Sidonius carcer! tuque huic sat magna triumpho
 Uisa es, Carthago, superis! quae poena sequetur
 Digna satis tali pollutos Marte Laconas? 345

At noua Elissaei iurato foedera patres
 Consultant mandare duci pacisque sequestrem
 Mittere poscentis uinctam inter proelia pubem
 Captiuamque manum ductore rependere nostro.
 Nec mora, iam stabat primis in litoris undis 350
 Nauali propulsa ratis, iam nautica pubes
 Aut siluis stringunt remos, aut abiete secta
 Transtra nouant; his intortas aptare rudentis,
 His studium erecto componere carbasa malo.
 Unca locant prora curuati pondera ferri. 355
 Ante omnis doctus pelagi rectorque carinae
 Puppim aptat clauumque Cothon. micat aereus alta
 Fulgor aqua trifidi splendentis in aequore rostri.
 Tela simul uariamque ferunt contra aspera ponti
 Rerum ad tempus opem. mediae stat margine puppis,
 Qui uoce alternos nautarum temperet ictus 361
 Et remis dictet sonitum pariterque relatis
 Ad numerum plaudat resonantia caerula tonsis.

Postquam confectum nautis opus, horaque cursus,
 Atque armata ratis uentique dedere profundum: 365
 Omnis turba ruit, matres puerique senesque.
 Per medios coetus trahit atque inimica per ora

338 pone *scr.* poena **Ch** poene **LFO** pene **V** Poenum *Barth*
 atque uni *Withof* 339 notandum **S** notandam *uulgo mutata*
interpunctione 346 At **OV** Ac **LF** 348 uinctam **Ch**
 uinctam **S** 353 his] bis ■ 358 trifidi **OV** trifidis **LF** trifido
Heinsius 360 Durum ad tempus *Heinsius* Serum *Ernesti*
 363 ut plaudant *Ruperti* 365 uentoque **S**

Spectandum Fortuna ducem. fert lumina contra
 Pacatus frontem, qualis cum litora primum
 Attigit appulsa rector Sidonia classe. 370
 Accessi comes, haud ipso renuente, ratique
 Impositus maestus socium me casibus addo.
 Illuuiem atque inopes mensas durumque cubile
 Et certare malis urgentibus hoste putabat
 Deuicto maius; nec tam fugisse cauendo 375
 Aduersa egregium, quam perdomuisse ferendo.
 Spes tamen una mihi — quamquam bene cognita et olim
 Atrox illa fides — urbem murosque domumque
 Tangere si miseris licuisset, corda moueri
 Posse uiri et uestro certe mitescere fletu. 380
 Claudebam sub corde metus lacrimasque putabam
 Esse uiro et nostrae similem inter tristia mentem.
 Cum tandem patriae Tiberino allabimur amni,
 Seruabam uultus ducis ac prodentia sensum
 Lumina et obtutu perstabam intentus eodem. 385
 Si qua fides, unum, puer, inter mille labores,
 Unum etiam in patria saeuaque in Agenoris urbe
 Atque unum uidi poenae quoque tempore uultum.
 Obuia captiuo cunctis simul urbibus ibat
 Ausonia, et, campum turba uincente, propinqui 390
 Implentur colles; strepit altis Albula ripis.
 Ipsi Poenorum proceres immitia corda
 Ad patrios certant cultus reuocare, togaeque
 Addebatur honos. stetit, illacrimante senatu
 Et matrum turba iuuenumque dolore profuso, 395
 Inter tot gemitus immobilis; aggere consul
 Tendebat dextram et patria uestigia primus
 Ponentem terra occursu celebrabat amico.
 Collegit gressum; monitusque recedere consul
 Nec summum uiolare decus; cingente superba 400

368 Fortuna] importuna (sc. turba) *Ernesti* 372 maestus *LF*
 maestis *OV* 374 putabat *Cm Ep. 71* 380 uiri *Ch*
 383 patrio Tiberini *Heinsius* 394 Addebatur *Cm Ep. 71*

Poenorum turba captiuoque agmine saeptus
Ibat et inuidiam caelo diuisque ferebat.

Ecce trahens geminum natorum Marcia pignus,
Infelix nimia magni uirtute mariti,
Squalentem crinem et tristis lacerabat amictus. — 405
Agnoscisne diem? an teneris non haesit in annis? —
Atque ea, postquam habitu iuxta et uelamine Poeno
Deformem aspexit, fuis ululatibus aegra
Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.
Si qua deis pietas, tales, Carthago, uidere 410
Dent tibi Sidonias matres; me uoce quieta
Affatus, iubet et uestros et coniugis una
Arcere amplexus; patet impenetrabilis ille
Luctibus et numquam summissus colla dolori.'

Hic alto iuuenis gemitu lacrimisque coortis: 415
'Magne parens,' inquit, 'quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis
Sunt concessa piis, cur hoc matrique mihique
Solamen, uel cur decus hoc, o dure, negasti,
Tangere sacratos uultus atque oscula ab ore 420
Libauisse tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? leuiora forent haec uulnera quantum,
Si ferre ad manis infixos mente daretur
Amplexus, uenerande, tuos. sed uana recordor
Ni, Mare, — nam primo tunc haerebamus in aeuo —
Humana maior species erat; horrida cano 426
Uertice descendens ingentia colla tegebat
Caesaries, frontique coma squalente sedebat
Terribilis decor atque animi uenerabile pondus.
Nil posthac oculis simile incidit.' Excepit inde 430
Iam Marus atque, inhibens conuellere uulnera questu:

402 serebat *Blass* 403 geminum *OV* gemitum *LF* — Mar-
cia *Ch* 404 nimium *Bothe* 405 tristes *Ch* 413 Arceri
Heinsius — patet] manet uel pater *Ruperti* 425 Ni,
Mare *Ch* Mi Mare *S*, nisi quod in ■ Mnnare uel Mimare legitur;
in eodem cod. uerba tunc — maior omissa sunt 430 excidit *OV*

'Quid, cum praeteritis inuisa penatibus,' inquit,
 'Hospitia et sedes Poenorum intrauit acerbis?
 Affixi clipei currusque et spicula nota
 Aedibus in paruis, magni monumenta triumphī, 435
 Pulsabant oculos, coniuxque in limine primo
 Clamabat: "Quo fers gressus? non Punicus hic est,
 Regule, quem fugias, carcer. uestigia nostri
 Casta tori domus et patrium sine crimine seruat
 Inuiolata larem. semel hic iterumque — quid, oro, 440
 Pollutum est nobis? — prolem, gratante senatu
 Et patria, sum enixa tibi. tua, respice, sedes
 Haec est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
 Uidisti Latios consul procedere fasces;
 Unde ire in Martem, quo capta referre solebas 445
 Et uictor mecum suspendere postibus arma.
 Non ego complexus et sanctae foedera taedae
 Coniugiumue peto. patrios damnare penatis
 Absiste ac natis fas duc concedere noctem."

Hos inter fletus iunctus uestigia Poenis 450
 Limine se clusit Tyrio questusque reliquit.
 Uixdum clara dies summa lustrabat in Oeta
 Herculei monumenta rogi, cum consul adire
 Accirique iubet Libyas. tum limina templi
 Uidimus intrantem. quae consultata senatus, 455
 Quasue uiri uoces extremum curia maerens
 Audierit, placido nobis ipse edidit ore.
 Intulit ut gressus, certatim uoce manūque
 Ad solitam sedem et uestigia nota uocabant.
 Abnuī antiquumque loci aspernatus honorem. 460
 At circumfusi non secius undique dextram
 Prensare ac, patriae ductorem nomine tanto

434 nota *Heinsius* 449 fas duc **LF** fas est **OV** 451 clu-
 sit **Cm** *Ep.* 71 secluserit **L** seduserit **F** seduxit **O** se duxit **V**
 453 adiri *Heinsius* 454 Libyas **Ch** 455 tum quae con-
 sulta *Gronov* quatenus consulta *Heinsius* — senatu *Lefebure*
 456 Quasque *Ruperti* 459 uocabant **Ch** uocabat ■ 460 uulgo
 additur est, quod deest in ■ et **Ch** — aspernatur *Heinsius*

Redderet, orabant; captiua posse redemptum
 Pensari turba, ac Tyrias tum iustius arces
 Arsuras dextra, fuerit quae uincta catenis. 465

Tum palmas simul attollens ac lumina caelo:
 "Iustitiae rectique dator, qui cuncta gubernas,
 Nec leuior mihi diua Fides Sarranaque Iuno,
 Quos reditus testes iurata mente uocaui,
 Si mihi fas me digna loqui Latiosque tueri 470
 Uoce focos, ibo ad Tyrios non segnior," inquit,
 "Stante fide reditus et saluo foedere poenae.

Sic nobis rerum exitio desistite honorem
 Tendere. tot bellis totque annis fregimus aeuum;
 Nunc etiam uinclis et longo carcere torpent 475

Captiuo in senio uires. fuit ille nec umquam,
 Dum fuit, a duro cessauit munere Martis
 Regulus. exanguis spectatis corpore nomen.
 At non Carthago, fraudum domus, inscia quantum
 E nobis restet, iuuenes parat, aspera ferro 480

Pectora, captiuos nostra pensare senecta.
 Ite dolos contra, gensque astu fallere laeta
 Discat, me capto quantum tibi, Roma, supersit.
 Nec uero placeat, nisi quae de more parentum
 Pax erit. exposcunt Libyes nobisque dedere 485
 Haec referenda, pari libeat si pendere bellum
 Foedere et ex aequo geminas conscribere leges.
 Sed mihi sit Stygios ante intrauisse penatis,
 Talia quam uideam ferientis pacta Latinos."

Haec fatus Tyriae sese iam reddidit irae, 490
 Nec monitus spernente grauis fidosque senatu,
 Poenorum dimissa cohors. quae maesta repulsa
 Ac minitans capto patrias properabat ad oras.
 Prosequitur uulgus patres, ac planctibus ingens

464 hac *Heinsius* — iustior **S** 467 sator *Heinsius* pater
 uel stator *Ruperti* 468 Serranaque **Ch** 470 Si **Ch OV**
 sit **LF**, quod prob. *Bothe* 473 Sit ■ In nobis et 474 Per-
 dere *Withof* Uendere *Heinsius* 480 En nobis **Ch** 485 Li-
 byes **Ch** 491 fidoque **Ch S**

Personat et luctu campus. reuocare libebat 495
Interdum et iusto raptum retinere dolore.

At trepida et subito ceu stans in funere coniux
Ut uidit puppi properantem intrare, tremendum
Uociferans, celerem gressum referebat ad undas:
"Tollite me, Libyes, comitem poenaeque necisque. 500
Hoc unum, coniux, uteri per pignora nostri
Unum oro: liceat tecum quoscumque ferentem
Terrarum pelagique pati caelique labores.
Non ego Amyclaeum ductorem in proelia misi,
Nec nostris tua sunt circumdata colla catenis. 505
Cur usque ad Poenos miseram fugis? accipe mecum
Hanc prolem. forsán duras Carthaginis iras
Flectemus lacrimis, aut, si praecluserit aures
Urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teque tuosque simul; uel, si stat rumpere uitam, 510
In patria moriamur. adest comes ultima fati."

Has inter uoces uinclis resoluta moueri
Paulatim et ripa coepit decedere puppis.
Tum uero infelix, mentem furiata dolore,
Exclamat, fessas tendens ad litora palmas: 515
"En, qui se iactat Libyae populisque nefandis
Atque hosti seruare fidem! data foedera nobis
Ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est?"
Ultima uox duras haec tunc penetrauit ad auris;
Cetera percussi uetuerunt noscere remi. 520

Tum fluuio raptim ad pelagi deuoluimur oras
Ac legimus pontum pinuque immane cauata
Aequor et immensas curua trabe findimus undas.
Ludibrium necis horrescens, uis aspera ponti
Obrueret, scopulisque ratem furor improbus Euri 525

495 campus V, ut coní. *Liuiineius* campis LFO, unde personat, et luctu campis r. libebat *uulgo* 496 raptum V
captum LFO 498 puppi Ch puppim V 500 Libyes Ch
509 eadem atque una *Heinsius* 514 uero V uere LF uẽ O
— mente S 515 a litore *Schrader* 522 immane Cm
Ep. 71 L in umane F minante OV (*T.* p. 225)

Frangeret, optabam; letum id commune fuisset.
Sed nos ad poenam moderato flamine lenes
Uexerunt Zephyri Tyrioque dedere furori.

Infelix uidi patriamque remissus in urbem
Narrator poenae dura mercede reuerti. 530

Nec tibi nunc ritus imitantem irasque ferarum
Pygmalioneam tentarem expromere gentem,
Si maius quicquam toto uidisset in orbe
Gens hominum, quam quod uestri ueneranda parentis
Edidit exemplum uirtus. pudet addere questus 535
Suppliciis, quae spectauī placido ore ferentem.

Tu quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa atque orientis comprime fletus.
Praefixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densumque per artem 540

Texitur erecti stantisque ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnisque hac fraude negatis
Quocumque inflexum perducto tempore torpor
Inclinauit iners, fodiunt ad uiscera corpus.

Absiste, o iuuenis, lacrimis. patientia cunctos 545
Haec superat currus. longo reuirescet in aeuo
Gloria, dum caeli sedem terrasque tenebit
Casta Fides; dum uirtutis uenerabile nomen,
Uiuet; eritque dies, tua quo, dux inclite, fata
Audire horrebunt a te calcata minores.' 550

Haec Marus et maesta refouebat uulnera cura.

Interea, rapidas perfusa cruoribus alas,
Sicut sanguinea Thrasymenni tinxerat unda,
Uera ac ficta simul spargebat fama per urbem.
Allia et infandi Senones captaeque recursat 555

526 et 527 uerba letum — poenam, quae uulgo omissa
erant, inser. Cm Ep. 71; exstant in ■ quoque, sed in poenam ■
538 orientis ChLF haurientis OV 540 densumque Ch V
densusque LFO 543 flexum Ch — perducto ■ producto uulgo
— torpor Dausqueius tortor LFO tactor V 546 Haec s.
currus ChL Hos FOV 548 post nomen distinxit Lefebure
554 per orbem OV

Attonitis arcis facies. excussit habenas
 Luctificus Pauor, et tempestas aucta timendo.
 Hic raptim ruit in muros. uox horrida fertur,
 Hostis adest. iaciuntque sudes et inania tela.
 Ast aliae, laceris canentes crinibus, alta 560
 Uerrunt tecta deum et seris post fata suorum
 Sollicitant precibus. requiem tenebraeque diesque
 Amisere; iacent portis ululante dolore
 Dispersum vulgus, remeantumque ordine longo
 Seruat turba gradus; pendent ex ore loquentum, 565
 Nec laetis sat certa fides, iterumque morantur
 Orando et, uultu interdum sine uoce precati,
 Quod rogitant, audire pauent. hinc fletus, ubi aures
 Percussae grauiore malo; metus inde, negatum
 Si scire, et dubius responsi nuntius haesit. 570
 Iamque ubi conspectu redeuntum uisa propinquo
 Corpora, sollicite laeti funduntur et ipsis
 Oscula uulneribus figunt superosque fatigant.

Hic inter trepidos, curae uenerandus, agebat
 Serranum Marus; atque olim post fata mariti 575
 Non egressa domum uitato Marcia coetu
 Et lucem causa natorum passa, ruebat
 In luctum similem antiquo; turbata repente
 Agnoscensque Marum: 'Fidei comes inclite magnae,
 Hunc certe mihi reddis,' ait. 'leue uulnus? an alte 580
 Usque ad nostra ferus penetrauit uiscera mucro?
 Quicquid id est, dum non uinctum Carthago catenis
 Abripiat poenaeque instauret monstra paternae,
 Gratum est, o superi. quotiens heu nate, petebam,
 Ne patrias iras animosque in proelia ferres, 585

558 Hinc O 559 rapiuntque Bothe 561 Uertunt OV
 563 ululantque dolore Heinsius 566 laetis] leti Blass
 568 hinc Gronov aliiue hic S 571 redeuntum Dausqueius
 redeuntis ■ redeuntia Drakenborch 572 sollicite laeti Ch —
 affunduntur Heinsius 576 Marcia ChOV martia LF 580 Hunc
 Cm Ep. 68 LF Nunc OV 581 muro L 582 quidquid id
 est Cm l. l.

Neu te belligeri stimulet in arma parentis
 Triste decus. nimium uiuacis dura senectae
 Supplicia expendi. quaeso, iam parcite, si qua
 Numina pugnastis nobis.'

At cladis acerbae

Discussa ceu nube, patres conquirere fessis 590
 Iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
 Certatur, pulsusque timor grauiore periclo.
 Maxima curarum, rectorem ponere castris,
 Cui Latium et moles rerum quassata recumbat,
 Spectante occasum patria. Iouis illa ruenti 595
 Ausoniae atque Italidis tempus protendere regnis
 Cura fuit; nam Tyrrhenos Poenumque secundis
 Albana surgens respexerat arce tumentem,
 Qui ferre in muros uictricia signa parabat.
 Tum quassans caput: 'Haud umquam tibi Iupiter,' inquit,
 'O iuuenis, dederit portas transcendere Romae 601
 Atque inferre pedem. Tyrrhenas sternere ualles
 Caedibus, et ripas fluuiorum exire Latino
 Sanguine fas fuerit. Tarpeium accedere collem
 Murisque aspirare ueto.' Quater inde coruscum 605
 Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
 Maeonidum tellus, atramque per aethera uoluens
 Abrupto fregit caelo super agmina nubem.
 Nec Poenum auertisse satis; dat numine magno
 Aeneadis mentem, gremio deponere tuto 610
 Romuleam sedem Fabioque salutis habenas
 Credere ductori. cui postquam tradita belli
 Iura uidet: 'Non hunc,' inquit, 'superauerit unquam

586 Neu te **ChLF** Non te **OV** 589 at **Ch** ac **LFV** et **O**
 590 Discissa **Ch** 592 timor **S** dolor *uulgo* 595 Sperante
Blass 600 Tum ■ Tunc *uulgo* 601 dederim *Drakenborch* —
 porta **L** — transcendere *Lefebure ex cod. Tell.* rescindere *Blass*
 604 accedere **S** ascendere *uulgo* accendere *Ruperti* 605 Mu-
 risue *Lefebure* — corusca *Ruperti* 611 Romuleam sedem
scr. R. tandem **S** gentem *Liuiineius* molem *Withof* sortem
Ruperti Romam illam tandem *Bothe*

Inuidia aut blando popularis gloria fuco;
 Non astus fallax, non praeda aliusue cupido. 615
 Bellandi uetus ac laudum cladumque quieti
 Mente capax; par ingenium castrisque togaeque.
 Sic genitor diuum recipitque ad sidera gressum.
 Hic, circumspectis nulli deprensus in armis
 Laudatusque Ioui, Fabius mirabile quantum 620
 Gaudebat reducem patriae annumerare reuersus,
 Duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
 Nec membris quisquam natouē pepercit amato
 Acrius, aut uidit socium per bella cruorem
 Tristior. atque idem, perfusus sanguine uictor 625
 Hostili, plenis repetebat moenia castris.
 Stirpe genus clarum caeloque affinis origo.
 Nam remeans longis olim Tirynthius oris
 Et triplicis monstri famam et spectacula captas
 Mira boues hac, qua fulgent nunc moenia Romae, 630
 Egit ouans. tunc Arcadius, sic fama, locabat
 Inter desertos fundata Palatia dumos
 Paupere sub populo ductor; cum regia, uirgo,
 Hospite uicta sacro, Fabium de crimine laeto
 Procreat et magni commiscet seminis ortus 635
 Arcas in Herculeos mater uentura nepotes.
 Ter centum domus haec Fabios armauit in hostem,
 Limine progressos uno; pulcherrima quorum
 Cunctando Fabius superauit facta ducemque
 Hannibalem aequando. tantus tunc, Poene, fuisti. 640
 Dum se perculsi renouant in bella Latini,
 Turbatus Ioue et exuta spe moenia Romae
 Pulsandi, collis Umbros atque arua petebat
 Hannibal, excelso summi qua uertice montis
 Deuexum lateri pendet Tudor, atque ubi latis 645

614 blando **ChLF** libido **O** libido (c *supra* d) **V** (*T. p.* 224
et 244) 615 praedae *Bothe* 616 bellandi est uetus *Bothe*
 620 mirabile quantum **Ch** (*T. p.* 203) 630 nunc *deest* in **OV**
 634 laeto **Ch** 643 Pulsando **Ch** 644 summi **Ch** summū **V**
 — excelsi summo *Thilo* 645 lateris *Heinsius* — laetis *Heinsius*

Proiecta in campis nebulas exhalat inertis,
 Et sedet ingentem pascens Meuania taurum,
 Dona Ioui; tum Palladios se fundit in agros
 Picenum diues praedae atque errantibus armis,
 Quo spolia inuitant, transfert populantia signa; 650
 Donec pestiferos mitis Campania cursus
 Tardauit bellumque sinu indefensa recepit.

Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
 Literni ductor, uaria splendentia cernit
 Pictura belli patribus monumenta prioris 655
 Exhausti — nam porticibus signata manebant —
 Quis inerat longus rerum et spectabilis ordo.
 Primus bella truci suadebat Regulus ore,
 Bella neganda, uiro si noscere fata daretur.
 At princeps Poenis indicta more parentum 660
 Appius astabat pugna lauroque reuinctus
 Iustum Sarrana ducebat caede triumphum.
 Aequareum iuxta decus et nauale trophaeum,
 Rostra gerens niuea surgebat mole columna;
 Exuias Marti donumque Duilius, alto 665
 Ante omnis mersa Poenorum classe, dicabat.
 Cui, nocturnus honos, funalia clara sacerque
 Post epulas tibicen adest; castosque penatis
 Insignis laeti repetebat murmure cantus.
 Cernit et extremos defuncti ciuis honores: 670
 Scipio ductoris celebrabat funera Poeni,
 Sardoa uictor terra. uidet inde ruentem
 Litoribus Libycis dispersa per agmina pubem;
 Instabat crista fulgens et terga premebat
 Regulus; Autololes Nomadesque et Maurus et Hammon
 Et Garamas positis dedebant oppida telis. 676

649 Picentum *Liuiineius* — dices *Lefebure* cupidus *Nicander*
 654 Literni Ch 660 poenis F penis L pocius O potius V —
 indicta pugna ChLF pugnae OV 665 domum: que dulius L
 donumque dulius F domũ coma q̄ dulius O donum coinaque
 dulius V 671 celebraret Ch, unde cernit, ut — celebraret
scribendum putat Heinsius

Lentus harenoso spumabat Bagrada campo
 Uiperea sanie, turmisque minantibus ultro
 Pugnat serpens et cum duce bella gerebat.
 Necnon proiectum puppi frustraue uocantem 680
 Numina Amyclaeum mergebat perfida ponto
 Rectorem manus, et feras tibi, Regule, poenas
 Xanthippus digni pendebat in aequore leti.
 Addiderant geminas medio consurgere fluctu
 Aegatis; lacerae circum fragmenta uideres 685
 Classis et effusos fluitare in gurgite Poenos.
 Possessor pelagi pronaque Lutatius aura
 Captiuas puppis ad litora uictor agebat.
 Haec inter iuncto religatus in ordine Hamilcar,
 Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum 690
 Totius in sese uulgi conuerterat ora.
 Sed Pacis faciem et pollutas foederis aras
 Deceptumque Iouem ac dictantis iura Latinos
 Cernere erat. strictas trepida ceruice securis
 Horrebat Libys, ac summissis ordine palmis 695
 Orantes ueniam iurabant irrita pacta.
 Haec Eryce e summo spectabat laeta Dione.
 Quae postquam infesto percensuit omnia uultu
 Arridens Poenus, lenta proclamat ab ira:
 'Non leuiores nobis inscribere tectis 700
 Acta meae dextrae: captam, Carthago, Saguntum
 Da spectare, simul flamma ferroque ruentem,
 Perfodiant patres natorum membra; nec Alpes

678 ultro] umbris **F** corr. *m.* 1 in ultro — ultor *Liuius*
et Heinsius 682 Rectorem **Cm** *Ep.* 68 683 aequore **Cm** *l. l.*
 686 affusos *Heinsius* 689 sic uersus extat in **S**, nisi quod
 in **O** iunctos *m.* 1 corr. in iuncto — uictos **Ch** iuncto legatus
 i. o. H. *Marsus* Hic inter uictos rel. i. o. H. *Dausqueius* Hoc
 inter uictos rel. i. o. H. *Heinsius* Haec inter cinctus legatorum
 ordine H. uel iunctus — ordine *Ruperti* Hac inter uinctos
 religatus i. o. *Bothe* Haec inter uinctis religatis o. H. *Buchwald*
 Haec inter uinctorum iratus i. ordinem H. *Schlichteisen* (*p. l.*)
 690 cuncta harum *Bothe* iunctarum *Heinsius* 692 Pacis pro
 pacis scr. *Ruperti*

Exiguus domitas capiet locus; ardua celsis
 Persultet iuga uictor equis Garamasque Nomasque. 705
 Adde Ticini spumantis sanguine ripas
 Et nostrum Trebiam et Thrasymenti litora Tusci
 Clausa cadaueribus. ruat ingens corpore et armis
 Flaminius; fugiat consul manante cruore
 Scipio et ad socios nati ceruice uehatur. 710
 Haec mitte in populos, et adhuc maiora dabuntur.
 Flagrantem effinges facibus, Carthago, Libyssis
 Romam et deiectum Tarpeia rupe Tonantem.
 Interea uos, ut dignum est, ista, ocius ite,
 O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur, 715
 In cineres monumenta date atque inuoluite flammis.'

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER SEPTIMUS.

Interea trepidis Fabius spes unica rebus.
 Ille quidem socios atque aegram uulnere praeceps
 Ausoniam armabat uiridique ad dura laborum
 Bellator senio iam castra mouebat in hostem.
 Sed mens humana maior non tela nec enses 5
 Nec fortis spectabat equos. tot milia contra
 Poenorum inuictumque ducem, tot in agmina solus
 Ibat et in sese cuncta arma uirosque gerebat.
 Ac ni sacra seni uis impressumque fuisset,

706 Adde et *Scaliger* 707 Tusci *Blass* tuscis ■
 712 effinges *LF*, ut *coni. Modius* effugies *Cm Ep. 68* effingens *OV*
 714 ista] ite *Liuius* 715 gerantur *Blass* 1 rabidis *Ch*
 5 mens *LFV* mente ■ — mente humano *Barth* — non tela *S*
 nec t. *uulgo*

Sistere Fortunam cunctando aduersa fouentem, 10
 Ultima Dardanii transisset nominis aetas.
 Ille modum superis in Punica castra fauoris
 Addidit et Libyae finem inter prospera bella
 Vincendi statuit. tumefactum cladibus ille
 Hesperiiis lento Poenum moderamine lusit. 15
 Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiae
 Et fluxas Latii res maiorumque labores,
 Qui Carmentis opes et regna Euandria seruas,
 Surge, age et emerito sacrum caput inserte caelo.

At Libyae ductor, postquam noua nomina lecto 20
 Dictatore uigent, raptim mutata Latinis
 Imperia haud frustra reputans, cognoscere hauebat,
 Quae fortuna uiro, quodnam decus; ultima fessis
 Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
 Hannibali putet esse parem. feruore carentes 25
 Angebant anni fraudique inaperta senectus.
 Ocius accitum captiuo ex agmine poscit
 Progeniem ritusque ducis dextraeque labores.
 Cilnius, Arreti Tyrrhenis ortus in oris,
 Clarum nomen erat; sed laeua adduxerat hora 30
 Ticini iuuenem ripis, fususque ruentis
 Uulnere equi, Libycis praebebat colla catenis.
 Hic ardens — extrema malis — abrumpere uitam:
 'Non cum Flaminio tibi res, nec feruida Gracchi
 In manibus consulta,' inquit. 'Tirynthia gens est; 35
 Quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
 Terrarum imperium Carthaginis arce uideres.
 Non ego te longa serie per singula ducam.
 Hoc sat erit, nosces Fabios certamine ab uno:

10 Fortunam cunctando Ch cunctando Fortunam S 18 regna]
 tecta Heinsius sceptris Withof signa Bothe 22 habebat LOV
 agebat F 25 carentes Barth calentes S 28 labores S
 laborem Ch 29 Cilnius Ch Cilinus S — Areti Ch 33 sic
 interpunxi et abrumpere scr. et rumpere ■ H. a. e. malis, et r.
 v. uulgo — mali atque abrumpere u. Heinsius H. a. extrema,
 malis erumpere Marsus, quod prob. Bothe

Ueientum populi uiolata pace negabant	40
Acceptare iugum, ac uicino Marte furebat	
Ad portas bellum, consulque ciebat ad arma.	
Dilectus uetiti, priuataque castra penates	
Herculei impleuere; domo, mirabile, ab una	
Patricius iunctis exercitus ibat in armis.	45
Ter centum exiluere duces; quocumque liberet,	
Uno non pavidus rexisses bella magistro.	
Sed — dirum egressis omen — Scelerata minaci	
Stridentis sonitu tremuerunt limina portae,	
Maximaque Herculei muguit numinis ara.	50
Inuasere hostem, numerarique aspera uirtus	
Haud est passa uiros, et plures milite caedes.	
Saepe globo densi, saepe et per deuia passim	
Dispersi subiere uices; meritique labore	
Aequato nulli quisquam uirtute secundus,	55
Ducere ter centum Tarpeia ad templa triumphos.	
Spes heu fallaces oblitaque corda caducum,	
Mortali quodcumque datur! grex ille uirorum,	
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat	
Publica bella geri, pariter cecidere deorum	60
Inuidia, subitis circumuenientibus armis.	
Nec tamen occisos est cur laetere; supersunt,	
Quot tibi sint Libyaeque satis; certauerit unus	
Ter centum dextris. tam uiuida membra laborque	
Prouidus et cauta sollertia tecta quiete.	65
Nec uero, calidi, nunc tu, cui sanguinis aetas,	
Foderis in pugna uelocius ilia planta	
Bellatoris equi frenisque momorderis ora.’	
Quem cernens auidum leti post talia Poenus:	
‘Nequicquam nostras, demens,’ ait, ‘elicis iras	70

41 furebat **Ch** 43 Dilectus **Ch** Delectus **Q** 46 quae-
cunque *Heinsius* 49 Stridentes s. tr. limine p. **Ch** — ge-
muerunt *Heinsius* 54 D. subiere, uicis *Heinsius* 55 inter-
punctionem post Aequato sustuli 57 neu **S** 63 Quot tibi
sit **S** (cf. u. 113) — supersunt. Quod tibi sit L. satis, c. *Heinsius*
67 pugnam uel pugnās *Heinsius*

Et captiua paras moriendo euadere uincla.
 Uiuendum est. arta seruentur colla catena.
 Haec iuuenis, diuisque tumens ausisque secundis.

At patres Latiasque nurus raptabat ad aras
 Cura deum. maesto suffusae lumina uultu 75
 Feminus matres graditur chorus; ordine longo
 Iunoni pallam conceptaque uota dicabant:
 'Huc ades, o regina deum, gens casta precamur
 Et ferimus, digno quaecumque est nomine, turba
 Ausonidum pulchrumque et, acu et subtemine fuluo 80
 Quod nostrae neuere manus, uenerabile donum.
 Ac dum decrescit matrum metus, hoc tibi, diua,
 Interea uelamen erit. si pellere nostris
 Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
 Pressa tibi uaria fulgebit gemma corona.' 85
 Necnon et proprio uenerantur Pallada dono
 Phoebumque armigerumque deum primamque Dionen.
 Tanta adeo, cum res trepidae, reuerentia diuum
 Nascitur; at rarae fumant felicibus arae.

Dum Roma antiquos templis indicit honores, 90
 Iam Fabius, tacito procedens agmine et arte
 Bellandi lento similis, praecluserat omnis
 Fortunaque hostique uias. discedere signis
 Haud licitum, summumque decus, quo tollis ad astra
 Imperii, Romane, caput, parere docebat. 95
 Uerum ubi prima satis conspecta in montibus altis
 Signa procul, fulsitque nouis exercitus armis,
 Arrectae spes Sidonii, feruetque secundis

74 matres *Schrader* 75 lumina] flumine *Ruperti* —
 uultu] fletu *Drakenborch* luctu *Schrader* 76 h. uersum
spurium censet Ruperti 77 dicantes *Heinsius* 79 dignum
 uel digno quodcumque e. n. turbae *Heinsius* dignum, quo-
 cumque es nomine, turba A. — donum *Drakenborch* dignae,
 quocumque es nomine, t. A. *Withof* 80 acu et s, ut con-
 i. *Liuius* acu subt. uulgo — subtemine Cd (T. p. 215) subteg-
 mine LV sub tebmine F sub mine ■ — acus subtemine *Ruperti*
 87 dionon ■ 89 at Ch ac ■ 91 tacito Ch tanto s cauto
 uulgo 96 ubi om. LF 98 Sidonii Ch sidoniae s

Fortunae iuuenis. uincendi sola uidetur,
 Quod nondum steterint acies, mora: 'Pergite,' clamat,
 'Ite citi, ruite ad portas, propellite uallum' 101
 Pectoribus. quantum campi distamus, ad umbras
 Tantum hosti superest. resides ad bella uocantur,
 Quis pudeat certare, senes. quodcumque uidetis, 104
 Hoc reliquum est, primo damnatum, ut inutile bello.
 En, ubi nunc Gracchi atque ubi nunc sunt fulmina gentis
 Scipiadae? pulsus Ausonia non ante pauentem
 Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
 Oceanumque tulit; profugus nunc errat uterque,
 Nomina nostra tremens, et ripas seruat Hiberi. 110
 Est etiam, cur Flaminio mihi gloria caeso
 Creuerit, et titulis libeat cur figere nostris
 Crudum Marte uiri nomen. quot demere noster
 Huic annos Fabio gladius ualet! at tamen audet.
 Audeat. haud ultra faxo spectetur in armis.' 115

Talia uociferans uolucris rapit agmina cursu
 Ac, praeuectus equo, nunc dextra prouocat hostem,
 Nunc uoce increpitat, missa nunc eminus hasta
 Fertur ouans pugnaeque agitat simulacra futurae.
 Ut Thetidis proles Phrygiis Uulcania campis 120
 Arma tulit, clipeo amplexus terramque polumque
 Maternumque fretum totumque in imagine mundum.

Cassarum sedet irarum spectator et alti
 Celsus colle iugi domat exultantia corda
 Infractasque minas dilato Marte fatigat 125
 Sollers cunctandi Fabius. ceu nocte sub atra
 Munitis pastor stabulis per ouilia clausum
 Impavidus somni seruat pecus; effera saeuit

102 quanto *Heinsius*, sed cf. VI. 422 105 ut **Cm**
Ep. 68 — Huic reliquum et pr. d. *Heinsius* — comma post
 inutile del. *Ruperti* 106 En — atque — nunc sunt **Cm l. l.**
 sunt nunc ■ 107 pauentem **Cm l. l.** 109 profugus **Cm l. l.**
 113 quot **V** quod **LFO** 114 Huic ed. *Basil. 1522* Hinc ■ —
 at tamen **Ch** et tamen **S** 121 clipei *Heinsius* 122 in om. **L**
 123 speculator *Heinsius*

Atque impasta trucidis ululatus turba luporum
Exercet morsuque quatit restantia claustra. 130

Irritus incepti mouet inde atque Apula tardo
Arua Libys passu legit ac nunc ualle residit
Conditus occulta, si praecipitare sequentem
Atque inopinata detur circumdare fraude;
Nunc nocturna parat caecae celantibus umbris 135

Furta uiae retroque abiturum fictosque timores
Assimulat; tum castra citus deserta relicta
Ostentat praeda atque inuitat prodigum hostem.
Qualis Maeonia passim Maeandrus in ora,
Cum sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat. 140

Nulla uacant incepta dolis; simul omnia uersat
Miscetque exacuens uaria ad conamina mentem.
Sicut aquae splendor, radiatus lampade solis,
Dissultat per tecta, uaga sub imagine uibrans
Luminis, et tremula laquearia uerberat umbra. 145

Iamque dolore furens ita secum immurmurat irae:
'Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nullane nunc Trebiae et Thrasymeri nomina? nulli
Lugerent Itali? numquam Phaethontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda? 150
Inuentum, dum se cohibet, terimurque sedendo,
Uincendi genus; en quotiens, uelut obuius iret,
Discinxit ratione dolos fraudesque resoluit!'
Haec secum, medio somni cum bucina noctem
Diuideret; iamque, excubias sortitus iniquas, 155

136 abiturum *ed. Basil.* 1522 abditum L aditum FOV
137 tum LFV tunc O nunc *uulgo* 139 passim it *Bothe*
146 immurmurat irae Ch 148 sic ■ Nullane num Trebiae,
Thrasymeri Ch Nulla essent *uulgo* — *notas interrogandi appo-*
suit Ruperti — Nulli amnem Trebiae, Thrasymeri nomina nulli
Lug. It. *Heinsius* Nulla nurus Tr. et Thr. nomina, n. L. I. *Bothe*
— nulli Lugerent Itali ChLF Ingererent tituli OV (*T. p. 225*)
152 en LFO et V — genus est. quotiens *edd. cum Liuiineio*
154 et post secum *inserit Liuiineius* — medio somni Ch mediam
somni LOV medio acci somnij F media insomnem dum b. n.
Heinsius mediam insomni (*sc. Hannibali*) *Bothe*

Tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
 Uertit iter Daunique retro tellure relicta
 Campanas remeat notus populator in oras.
 Hic uero, intrauit postquam uberis arua Falerni —
 Diues ea et numquam tellus mentita colono — 160
 Addunt frugiferis inimica incendia ramis.

Haud fas, Bacche, tuos tacitum tramittere honores,
 Quamquam magna incepta uocent. memorabere, sacri
 Largitor laticis, grauidae cui nectare uites
 Nullum dant prelis nomen praeferre Falernis. 165
 Massica sulcabat meliore Falernus in aeuo,
 Ensibus ignotis, senior iuga. pampinus umbras
 Nondum uuae uiridis nudo texebat in aruo,
 Pocula nec norant sucis mulcere Lyaei.
 Fonte sitim et pura soliti defendere lympa. 170
 Attulit hospitio pergentem ad litora Calpes
 Extremumque diem pes dexter et hora Lyaeum,
 Nec pigitum paruosque lares humilisque subire
 Limina caelicolam tecti. cepere uolentem
 Fumosi postes et ritu pauperis aui 175
 Ante focos mensae; laetus nec senserat hospes
 Aduenisse deum; sed enim de more parentum
 Grato cursabat studio instabatque senectae,
 Donec opes festas puris nunc poma canistris
 Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis 180
 Rorantis humore dapes. tum lacte fauisque
 Distinxit dulcis epulas nulloque cruore
 Polluta castus mensa cerealia dona
 Attulit ac primum Uestae deterisit honorem
 Undique et in mediam iecit libamina flammam. 185

159 Falenti Ch (*T. p. 212*) 163 uocent ■ uocant *uulgo*
 165 Nullum *Bothe* Nulli ■ — preliis L plis F plenis OV
 167 Ensibus ign. ■ Signis ign. Ch Ens. ignotus *D. Heinsius*
 Finibus uel Censibus *Heinsius* 168 uuae *Bothe* uua ■
 169 miscere *Peerlcamp ad Hor. od. III. 19. 6* 179 poma Ch LF
 coma OV 184 deterisit Cm *Ep. 16 L deterpsit corr. in de-*
 cerpsit F deterpsit O decerpsit V

Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
 Captus, Iacche, uetas. subito, mirabile dictu,
 Fagina pampineo spumarunt pocula suco,
 Pauperis hospitii pretium; uilisque rubenti
 Fluxit mulctra mero, et quercu in cratera cauata 190
 Dulcis odoratis humor sudauit ab uuis.

'En cape,' Bacchus ait, 'nondum tibi nota, sed olim
 Uiticolae nomen peruulgatura Falerni
 Munera' — et haud ultra latuit deus. inde nitentem
 Lumine purpureo frontem cinxere corymbi, 195
 Et fusae per colla comae, dextraque pependit
 Cantharus, ac uitis, thyrsos delapsa uirenti,
 Festas Nysaeo redimiuit palmitibus mensas.
 Nec facilis laeto certasse, Falerne, sapor,
 Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum,
 Iam lingua titubante moues, patrique Lyaeo 201
 Tempora quassatus, grates et praemia digna
 Uix intellectis conaris reddere uerbis,
 Donec composuit luctantia lumina Somnus,
 Somnus, Bacche, tibi comes additus. hic ubi primo 205
 Ungula dispersit rores Phaethontia Phoebos,
 Uuiferis late florebat Massicus aruis,
 Miratus nemora et lucentis sole racemos.
 It monti decus, atque ex illo tempore diues
 Tmolus et ambrosiis Ariusia pocula sucis 210
 Ac Methymna ferox lacubus cessere Falernis.

Haec tum uasta dabat terrisque infestus agebat
 Hannibal, et sicci stimulabant sanguinis enses,
 Ludificante ducem Fabio; iamque improba castris

190 Elusit mulctra L Fulsit mulctra, sed in marg. fluxit F
 Elusit militia OV 191 in uuis OV 192 nondum tibi quippe Ch
 (T. p. 247) 201 patrique Ch OV patrioque LF 205 hic Ch
 hinc S 207 Uuiferis Cm Ep. 31 Uuiferis LF Uuiferis O
 Uuiferis V 208 lucentes Cm Ep. 31 lucenti O turgentes
 Schrader lucentes Heinsius 209 It monti Cm l. l. S Id Modius,
 sed cf. Val. Fl. IV. 217 210 et om. S 211 ferox Cm l. l. —
 lacubus Modius latibus Cm l. l. S (in F m. 2 corr. in laribus
 T. p. 232) 212 tum S dum Ch 213 ut sicci Barth

Ausoniis uota et pugnandi praua libido 215
 Gliscebat; proni decurrere monte parabant.

Da famae, da, Musa, uirum, cui uincere bina
 Concessum castra et geminos domitare furores.
 'Feruida si nobis corda abruptumque putassent
 Ingenium patres et si clamoribus,' inquit, 220

'Turbari facilem mentem, non ultima rerum
 Et deplorati mandassent Martis habenas.
 Stat pensata diu belli sententia: uincam
 Seruare inuitos urgentisque ultima fata.
 Nulli per Fabium e uobis cecidisse licebit. 225

Si lucis piget, et supremis esse cupido est
 Nominis Ausonii, taedetque in tempore tali
 Nullum clade noua claraeque fragore ruinae
 Insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
 Flaminius nobis est sedibus. ille ruendi 230

Iam dudum properans signum auspiciumque dedisset.
 An nondum praeceps uicinaque fata uidetis?
 Una, ut debellet, satis est uictoria Poeno.

State, uiri, et sentite ducem. cum optabile tempus
 Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta 235

Aequentur factis. non est, mihi credite, non est
 Arduus in pugnas ferri labor. una reclusis
 Omnes iam portis in campum effuderit hora.
 Magnum illud solisque datum, quos mitis euntis
 Iupiter aspexit, magnum est, ex hoste reuerti. 240

Fortunae Libys incumbit flatuque secundo
 Fidit agens puppim. dum desinat aura, sinusque
 Destituat tumidos subducto flamine uentus,
 In rem cunctari fuerit. non ulla perenni
 Amplexu Fortuna fouet. iam copia quanto 245

Artior, et — nullo Tyriis certamine — quantum
 Detritum est famae! quin inter cetera nostra

223 bellis *Heinsius et Bothe* — uincam] ciues *Heinsius*
 mecum *Withof*, sed cf. IV. 429 230 nobis *S* uobis *uulgo*
 242 Figit *S* 243 uentos *Ch* 246 Artior et *ChS* artior est
 n. T. certamine! *uulgo*

Haud laude afuerit, modo qui — sed parcere dictis
 Sit melius. iam uos acies et proelia et hostem
 Poscitis? o maneat, superi, fiducia talis! 250
 Interea, exclusa maioris sorte pericli,
 Me solum, quaeso, toti me opponite bello.
 His dictis fractus furor, et rabida arma quierunt.
 Ut cum turbatis placidum caput extulit undis
 Neptunus totumque uidet totique uidetur 255
 Regnator ponto; saeui fera murmura uenti
 Dimittunt nullasque mouent in frontibus alas;
 Tum, sensim infusa tranquilla per aequora pace,
 Languentes tacito lucent in litore fluctus.

Sensit cnra sagax Poeni fraudisque ueneno 260
 Aggreditur mentes. pauca atque haec ruris auiti
 Iugera nec multis Fabius uertebat aratris;
 Massicus uiiferis addebat nomina glebis.
 Hinc pestem placitum moliri et spargere causas
 In castra ambiguas. ferro flammisque pepercit 265
 Suspectamque loco pacem dedit arte maligna,
 Ceu clandestino traheretur foedere bellum.

Intellectus erat Fabio, Tyriosque uidebat
 Dictator saeuire dolos; sed non uacat aegram
 Inuidiam gladios inter lituosque timere 270
 Et dubia morsus famae depellere pugna,
 Donec reptantem, nequicquam saepe trahendo
 Huc illuc castra ac scrutantem proelia Poenum,
 Qua nemorosa iuga et scopulosi uertice colles
 Exurgunt, clausit sparsa ad diuortia turma. 275
 Hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant

248 afuerit Ch affuerit S — nostrae laudi *Heinsius* — qui
 sed V quis et LFO 250 maneat L 253 arma] ora *Schrader*
 255 totique Ch totoque S 264 placitum Ch placidam S
 269 sed scr. et S (cf. u. 248) at uulgo — ualet O, unde uelit *Blass*
 — aegram *Bothe* aegre ■ aegro uel acrem *Heinsius* agri *Barth*
 aequae *Withof* 272 et post reptantem, quod est in S, del.
Bothe raptantem et trahentem *Liuius* captantem nequicquam,
 s. tr. *Heinsius* 274 scopuloso *Schrader* et *van Veen*

A tergo rupes, undosis squalida terris,
 Hinc Literna palus; nec ferri aut militis usum
 Poscebat regio. saeptos sed fraude locorum
 Arta fames, poenas miserae exactura Sagunti, 280
 Urgebat, finisque aderat Carthaginis armis.

Cuncta per et terras et lati stagna profundi
 Condiderat somnus, positoque labore dierum
 Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
 At non Sidonium curis flagrantia corda 285

Ductorem uigilesque metus haurire sinebant
 Dona soporiferae noctis. nam membra cubili
 Erigit et fului circumdat pelle leonis,
 Qua super instratos proiectus gramine campi
 Presserat ante toros. tunc ad tentoria fratris 290

Fert gressus uicina citos; nec degener ille
 Belligeri ritus, taurino membra iacebat
 Effultus tergo et mulcebat tristitia somno.
 Haud procul hasta uiri terrae defixa propinquae,
 Et dire summa pendebat cuspide cassis; 295

At clipeus circa loricaque et ensis et arcus
 Et telum Baliare simul tellure quiescunt.
 Iuxta lecta manus, iuuenes in Marte probati;
 Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
 Ut pepulere leuem intrantis uestigia somnum: 300

'Heus!' inquit pariterque manus ad tela ferebat,
 'Quae te cura uigil fessum, germane, fatigat?'
 Ac iam constiterat sociosque in caespite fusos
 Incussa reuocat castrorum ad munera planta,
 Cum Libyae ductor: 'Fabius me noctibus aegris, 305
 In curas Fabius nos excitat; illa senectus,
 Heu fatis quae sola meis currentibus obstat!
 Cernis, ut armata circumfundare corona,

280 Arta fames Cd (*T. p. 215*) 288 Eripit *Heinsius*
 Exigit *Drakenborch* 295 dire ■ dira e *uulgo* clara
L. Müller d. r. m. p. 173 Tyria *Heinsius* 296 clipeus iuxta *Ch*
 299 stricto uel strictus — loro *Ruperti* 305 aegrum *Nicander*
aliique

Et uallet clausos collectus miles in orbem.
 Uerum, age, nunc quoniam res artae, percipe porro, 310
 Quae meditata mihi. latos correpta per agros
 Armenta assueto belli de more secuntur.
 Cornibus arentis edicam innectere ramos
 Sarmentique leuis fronti religare maniplos;
 Admotus cum feruorem disperserit ignis, 315
 Ut passim exultent stimulante dolore iuueni
 Et uaga per collis ceruice incendia iactent.
 Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
 Custos excubias maioraque nocte timebit.
 Si cordi consulta — moras extrema recusant — 320
 Accingamur,' ait. Gemino tentoria gressu
 Inde petunt. ingens clipeo ceruice reposta
 Inter equos interque uiros interque iacebat
 Capta manu spolia et rorantia caede Maraxes
 Ac dirum, in somno ceu bella capesseret, amens 325
 Clamorem tum forte dabat dextraque tremente
 Arma toro et notum quaerebat feruidus ense.
 Huic Mago, inuersa quatiens ut dispulit hasta
 Bellantem somnum: 'Tenebris, fortissime ductor,
 Iras compesce atque in lucem proelia differ. 330
 Ad fraudem occultamque fugam tutosque receptus
 Nunc nocte utendum est. arentis nectere frondes
 Cornibus et latis accensa immittere siluis
 Armenta, oppositi reserent qua claustra manipuli,
 Germanus parat atque obsessa euellere castra. 335
 Emergamus, et hic Fabio persuadeat astus,
 Non certare dolis.' Nihil hinc cunctante, sed acris
 Incepti laeto iuvene, ad tentoria Acherrae

309 confertus *Buchwald* — clauso collectos *Heinsius* —
 orbem *Ruperti* orbe ■ 310 hic uersus in codd. sic exstat:
 uerum age nunc quomodo res arctae nunc percipe porro L
 pro quomodo — quomodo F i. marg. quando, quō O quo V (cf. u. 533)
 318 Tum O Cum LFV 328 Hinc S 329 Bellantem Cm
 Ep. 31 334 Sarmenta *Heinsius* — qua Ch S quo uulgo
 337 Non et hinc Cm Ep. 31 Nos et hic *Nicander* aliique

Festinant; cui parca quies minimumque soporis,
 Nec notum somno noctes aequare; feroci 340
 Peruigil inseruibat equo fessumque leuabat
 Tractando et frenis ora exagitata fouebat.
 At socii renouant tela arentemque cruorem
 Ferro detergent et dant mucronibus iras.
 Quid fortuna loci poscat, quid tempus, et ipsi 345
 Quaenam agitent, pandunt et coeptis ire ministrum
 Haud segnem hortantur. discurrit tessera castris;
 Intentique docent, quae sint properanda, monentque
 Quisque suos; instat trepidis stimulatque ruentis
 Nauus abire timor, dum caeca silentia dumque 350
 Maiores umbrae. rapida iani subdita peste
 Uirgulta atque altis surgunt e cornibus ignes.
 Hic uero ut, gliscente malo et quassantibus aegra
 Armentis capita, adiutae pinguescere flammae
 Coepere, et uincens fumos erumpere uertex: 355
 Per collis dumosque — lues agit atra — per altos
 Saxosi scopulos montis lymphata feruntur
 Corpora anhela bouum, atque obsessis naribus igni
 Luctantur frustra rabidi mugire iuueni.
 Per iuga, per uallis errat Uulcania pestis, 360
 Nusquam stante malo; uicinaque litora fulgent.
 Quam multa, affixus caelo sub nocte serena,
 Fluctibus e mediis sulcator nauita ponti
 Astra uidet; quam multa uidet, feruoribus atris
 Cum Calabros urunt ad pinguia pabula saltus, 365
 Uertice Gargani residens incendia pastor.
 At facie subita uolitantum montibus altis
 Flammarum, quis tunc cecidit custodia sorti,
 Horrere atque ipsos, nullo spargente, uagari
 Credere et indomitos pasci sub collibus ignes. 370
 Caelone exciderint, et magna fulmina dextra

343 At V Ac LFO 344 detergent ChLF detergent OV
 348 monetque LF mouetque OV 349 instat trepidus Cm
 Ep. 31 362 adfixus coelo Cm l. l. — clauo Blass 367 At Cm
 l. l. Ac S 368 cedit S 371 Coelone Cm l. l. LF Coeloue OV

Torserit Omnipotens, an caecis rupta cauernis
 Fuderit egestas accenso sulphure flammās
 Infelix tellus, media in formidine quaerunt.
 Iamque abeunt; faucesque viae citus occupat armis 375
 Poenus et in patulos exultans emicat agros.
 Huc tamen usque uigil processerat arte regendi
 Dictator Trebiam et Tusci post stagna profundi,
 Esset ut Hannibali Fabium Romanaque tela
 Euasisse satis. quin et uestigia pulsi 380
 Et gressus premeret castris, ni sacra uocarent
 Ad patrios ueneranda deos. tum, uersus ad urbem,
 Alloquitur iuuenem, cui mos tramittere signa
 Et belli summam primasque iubebat habenas,
 Atque his praeformat dictis fingitque monendo: 385
 'Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
 Erudiit Fortuna meis, nec ducere uerba
 Ad uerum decus ac prauis arcere ualebunt.
 Uidisti clausum Hannibalem; nil miles et alae
 Iuuere aut densis legio conferta manipulis. 390
 Testor te, solus clausi nec deinde morabor —
 Dis sine me libare dapem et sollemnia ferre —
 Hunc iterum atque iterum uinctum uel montibus altis,
 Amnibus aut rapidis — modo pugna absistite — tradam.
 Interea — crede experto, non fallimus — aegris 395
 Nil mouisse salus rebus. sit gloria multis
 Et placeat, quippe egregium, prosternere ferro
 Hostem; sed Fabio sit uos seruasse triumphus.
 Plena tibi castra atque intactus uulnere miles
 Creditur; hos nobis — erit haec tibi gloria — redde.
 Iam cernes Libycum huic uallo assultare leonem, 401

372 rupta **Cm** l. l. 375 Iamque **Cm** l. l. 386 Minuci]
 inimici **LF** (**F** i. marg. l. uinci **T.** p. 232) **mnuci** ■ **om.** **V**
 391 uersum **Heinsio** auctore **uncis** includit **Drakenborch**
 393 Hunc **ChLF** Nunc **OV** Tunc **Lefebure et Ernesti** 395 falli-
 mus **Ch** (**T.** p. 203) fallimur ■ 396 nouisse ■ 398 sit **S**
 sic **Ch** 400 uobis **Ch** — erit haec se gloria **ChS** haec sed gl.
 ed. **Rom.** sec. sat **Lefebure** 401 huc **S** hunc **edd. recentt.**

Iam praedas offerre tibi, iam uertere terga,
 Respectantem adeo atque iras cum fraude coquentem.
 Claude, oro, castra et cunctas spes eripe pugnae.
 Haec monuisse satis. sed si compescere corda 405
 Non datur oranti, magno te iure pioque
 Dictator capere arma ueto.' Sic castra relinquens
 Uallarat monitis ac se referebat ad urbem.

Ecce autem flatu classis Phoenissa secundo
 Litora Caietae Laestrygoniosque recessus 410
 Sulcabat rostris portusque intrarat apertos,
 Ac totus multo spumabat remige pontus,
 Cum trepidae fremitu uitreis e sedibus antri
 Aequeoreae pelago simul emersere sorores
 Ac possessa uident infestis litora proris. 415
 Tum magno perculsa metu Nereia turba
 Attonitae propere refluunt ad limina nota,
 Telebourn medio surgunt qua regna profundo
 Pumiceaeque procul sedes. immanis in antro
 Conditur abrupto Proteus ac spumaea late 420
 Cautibus obiectis reieciat caerula uates.

Is postquam — sat gnarus enim rerumque metusque —
 Per uarias lusit formas et terruit atri
 Serpentis squamis horrendaque sibila torsit,
 Aut fremuit toruo mutatus membra leone: 425
 'Dicite,' ait, 'quae causa uiae? quisue ora repente
 Peruasit pallor? cur scire futura libido?'

Ad quae Cymodoce, Nympharum maxima natu
 Italidum: 'Nosti nostros, praesage, timores.
 Quid Tyriae classes ereptaque litora nobis 430
 Portendunt? num migrantur Rhoeteia regna
 In Libyam superis? aut hos Sarranus habebit

406 pieque *Bothe* 412 tortus *Heinsius* (cf. XIV. 360)
 413 uitrei se *Heinsius* 416 perculsa **S** percussa *uulgo*
 418 Telebourn *Heinsius* Teleboi **LFV** Teleboa **O** Telebois *Daus-*
queius 421 despectat *Heinsius* receptat *uel* reflectit *Ruperti*
 428 cymodoce **L** cimdore **F** cridonote **O** crinodoce **V**

Nauita iam portus? patria num sede fugatae
Athlantem et Calpen extrema habitabimus antra?’

Tunc sic, inuoluens repetita exordia, retro 435
Incipit ambiguus uates reseratque futura:
‘Laomedonteus Phrygia cum sedit in Ida
Pastor et, errantis dumosa per auia tauros
Arguta reuocans ad roscida pascua canna,
Audiuit sacrae lentus certamina formae; 440
Tum matris currus niueos agitabat olores,
Tempora sollicitus litis seruasse, Cupido.
Paruulus ex humero gorytos et aureus arcus
Fulgebat, nutuque uetans trepidare parentem,
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram. 445
Ast alius niuea comebat fronte capillos,
Purpureos alius uestis religabat amictus,
Cum sic suspirans roseo Uenus ore decoros
Alloquitur natos: “Testis certissima uestrae
Ecce dies pietatis adest. quis credere saluis 450
Hoc ausit uobis? de forma atque ore — quid ultra
Iam superest rerum? — certat Uenus. omnia paruis
Si mea tela dedi blando medicata ueneno,
Si uester, caelo ac terris qui foedera sancit,
Stat supplex, cum uultis, auus: uictoria nostra 455
Cypron Idumaeas referat de Pallade palmas,
De Iunone — Paphos centum mihi fumet in aris.”
Dumque haec aligeris instat Cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica uirgo,

434 Calpes *Heinsius* 435 Tunc ■ Tum *edd.* — euoluens
Heinsius 440 lectus *Markland ad Stat. Silv. V. 2. 175*
441 curru *Heinsius* 442 liti *Heinsius* 443 gorytos *L*
444 nutuque *OV* tuituque *L* mutuque *F* 446 niueo — dente
Markland ad Stat. Silv. III. 4. 87 — capillos, Purpureos alius
Heinsius capillos Purpureos, alius *uulgo* — uestis] cesto
uel cesti Heinsius, quod probb. Drakenborch et Bothe, sed cf.
Ruperti a. h. l. 455 nostram *Heinsius* 456 Cypros *Scaliger*
457 De Iunone *ChV* Et Iunone *LFO* 458 hec *LFO om. V*
hic ed. Rom. pr. hoc Heinsius his Drakenborch his aligeros
Ruperti 459 nam *Blass*

Aegide deposita atque assuetum casside crinem 460
 Inuolui tunc compta tamen pacemque serenis
 Condiscens oculis, ibat lucoque ferebat
 Praedicto sacrae uestigia concita plantae.
 Parte alia intrabat iussis Saturnia siluis,
 Iudicium Phrygis et fastus pastoris et Iden 465
 Post fratris latura toros; postrema nitenti
 Affulsit uultu ridens Uenus. omnia circa
 Et nemora et penitus frondosis rupibus antra
 Spirantem sacro traxerunt uertice odorem.
 Nec iudex sedisse ualet; fessique nitoris 470
 Luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse uideri.
 Sed uictae fera bella deae uexere per aequor,
 Atque excisa suo pariter cum iudice Troia.
 Tum pius Aeneas, terris iactatus et undis,
 Dardanios Itala posuit tellure penatis. 475
 Dum cete ponto innabunt, dum sidera caelo
 Lucebunt, dum sol Indo se litore tollet,
 Hic regna et nullae regnis per saecula metae.
 At uos, o natae, currit dum immobile filum,
 Hadriaci fugite infaustas Sasonis harenas. 480
 Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
 Aufidus et rubros impellet in aequora fluctus;
 Damnatoque deum quondam per carmina campo
 Aetolae rursus Teucris pugnabitis umbrae.
 Punica Romuleos quatient mox spicula muros, 485
 Multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
 Hinc ille in furto genitus patruique piabit
 Idem ultor patrisque necem; tum litus Elissae
 Implebit flammis auelletque Itala Poenum

461 Inuolui *Gronov* Inuoluit **ChS** — tunc ■ tum *uulgo* —
 tamen] manu *Heinsius* non compta tamen *Barth* 465 idem **S**,
unde Iden *Heinsius* Idam *uulgo* 466 toros postrema, n.
Bothe, sed cf. Koch p. 20 473 Troia **ChS** Troia est *uulgo*
 476 ponto innabunt **Ch** 480 Sasonis **Ch** 486 Multaque **Ch**
 — turgebit *Heinsius* — Maturus **Ch** 487 in furto **Ch**
 furto ■ e furto *uulgo* 488 fratrisque **S**

Uiscera torrentem et propriis superabit in oris. 490
 Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedit.
 Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget
 Et cinerem Libyae ferat in Capitolia uictor.'

Quae dum arcana deum uates euoluit in antro,
 Iam monita et Fabium bellicae equitumque magister
 Exuerat mentem ac praeceps tendebat in hostem. 496
 Pascere nec Poenus prauum ac nutrire furorem
 Deerat et, ut paruo maiora ad proelia damno
 Eliceret, dabat interdum simulantia terga.'

Non aliter, quam qui sparsa per stagna profundi 500
 Euocat e liquidis piscem penetralibus esca,
 Cumque leuem summa uidit iam nare sub unda,
 Ducit sinuato captiuum ad litora lino.

Fama furit uersos hostis, Poenumque salutem
 Inuenisse fuga; liceat si uincere, finem 505
 Promitti cladum; sed enim ditione carere
 Uirtutem, et poenas uincens esse repostas.
 Clausurum iam castra ducem rursusque referri
 Uaginae iussurum enses, reddatur in armis
 Ut ratio, et purget miles, cur uicerit hostem. 510
 Haec uulgus; necnon patrum Saturnia mentes
 Inuidiae stimulo fodit et popularibus auris.
 Tunc indigna fide censent optandaque Poeno,
 Quae mox haud paruo luerent damnata periclo.

Diuiditur miles, Fabioque equitumque magistro 515
 Imperia aequantur geminis. cernebat, et expers
 Irarum senior, magnas ne penderet alti
 Erroris poenas patria inconsulta, timebat.

496 mente *Cellarius* 497 Poenos ■ Poeno *Ch* — furorem
Liuius (*T. p. 210*) fauorem *S* 503 captiuum sinuato *uulgo*,
quod prob. Bothe 509 Uaginae iussurum enses *Ch* Uaginae *LOV*
Uiginea F — uisurum *LFV* insuciu *O* 513 Tum ■ — poeni ■
 516 geminis *scr.* penitus *LOV* gemitus *F* (*cf. VI. 403*) aequan-
 tur . penitus *c. uulgo* aequantur penitus. cernebat *Burmann et*
Drakenborch — cernebat] spernebat *Heinsius* cedebat *uel* tem-
 nebat *Withof*

Ac tum, multa putans secum, ut remeauit ab urbe,
 Partitus socias uires, uicina propinquis 520
 Signa iugis locat et specula sublimis ab alta
 Non Romana minus seruat, quam Punica castra.
 Nec mora; disiecto Minuci uecordia uallo
 Perdendi simul et pereundi ardebat amore.

Quem postquam rapidum uidit procedere castris 525
 Hinc Libys, hinc Fabius, simul accendere sagacis
 In subitum curas. propere capere arma manipulis
 Edicit uallique tenet munimine turmas
 Ausonius; torquet totas in proelia uires
 Poenorum ductor propellitque agmina uoce: 530
 'Dum dictator abest, rape, miles, tempora pugnae.
 Non sperata diu plano certamina campo
 Offert ecce deus. quoniam data copia, longum
 Detergete situm ferro multoque cruore
 Exsatiare, uiri, plenos rubiginis enses.' 535

Atque ea Cunctator pensabat ab aggere ualli,
 Perlustrans campos oculis, tantoque periclo
 Discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
 Cui natus, iuncta arma ferens: 'Dabit improbus,' inquit,
 'Quas dignum est, poenas; qui per suffragia caeca 540
 Inuasit nostros haec ad discrimina fasces.
 Insanae spectate tribus! pro lubrica rostra
 Et uanis fora laeta uiris! nunc munera Martis
 Aequent imperio et solem concedere nocti
 Sciscant imbelles. magna mercede piabunt 545
 Erroris rabiem et nostrum uiolasse parentem.'
 Tum senior, quatiens hastam lacrimisque coortis:
 'Sanguine Poenorum, iuuenis, tam tristia dicta

523 Minici Ch nimia L minima (*sed in marg. m. 2 nimia*) F
 mimica O inimica V (*T. p. 236*) 528 uallique Cm Ep. 94
 nulloque ■ 531 tempora Cm l. l. 532 Non sp. tibi uel
 Nunc sp. diu Heinsius Tam sp. diu Withof Nam sp. diu opinor
 533 quoniam] quomodo L (*cf. v. 310*) qñ (*i. marg. quando*) F
 qm OV quando ex ed. Rom. sec. Lefebure 538 quinam Ch
 540 est uulgo omittitur — quas dignus ex ed. Rom. pr. Lefebure

Sunt abolenda tibi. patiarne ante ora manusque
 Ciuem deleri nostras? aut uincere Poenum, 550
 Me spectante, sinam? non aequauisse minorem
 Soluentur culpa, si sunt mihi talia corda?
 Iamque hoc, ne dubites, longaeui, nate, parentis
 Accipe et aeterno fixum sub pectore serua:
 Succensere nefas patriae; nec foedior ulla 555
 Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
 Sic docuere senes. quantus qualisque fuisti,
 Cum pulsus lare et extorris Capitolia curru
 Intrares exul! tibi corpora caesa, Camille,
 Damnata quot sunt dextra! pacata fuissent 560
 Ni consulta uiro mensque impenetrabilis irae,
 Mutassentque solum sceptris Aeneia regna,
 Nullaque nunc stares terrarum uertice, Roma.
 Pone iras, o nate, meas. socia arma feramus
 Et celeremus opem.' Iamque intermixta sonabant 565
 Classica, procursusque uiros colliserat acer.

Primus claustra manu portae dictator et altos
 Disiecit postis rupitque in proelia cursum.
 Non grauiore mouent uenti certamina mole
 Odrysius Boreas et Syrtim tollere pollens 570
 Africus: obnixi cum bella furentia torquent,
 Distraxere fretum ac diuersa ad litora uoluunt
 Aequer quisque suum; sequitur stridente procella
 Nunc huc, nunc illuc, raptum mare et intonat undis.
 Haud prorsus daret ullus honos tellusque subacta 575
 Phoenicum et Carthago ruens, iniuria quantum
 Orta ex inuidia decoris tulit; omnia namque
 Dura simul deuicta uiro, metus, Hannibal, irae,
 Inuidia, atque una fama et fortuna subactae.

Poenus ab excelso rapidos decurrere uallo 580

549 abolenda **Ch** 551 non **Ch** **LFV** nos **O** — minorem **S**
 nos aequauisse minori *uulgo* 552 Soluentur *scr. (cf. uu. 544 sq.)*
 Soluetur **S** 562 Mutassentque solum] Mutauisse sonum **S**
 Mutassent solium *Heinsius* 565 Et celeremus ■ Acceleremus
uulgo — iamque intermixta sonabant **Ch**

Ut uidit, tremuere irae, ceciditque repente
 Cum gemitu spes haud dubiae praesumpta ruinae;
 Quippe aciem denso circumuallauerat orbe,
 Hausurus clausos coniectis undique telis.
 Atque hic Dardanius prauo certamine ductor 585
 Iam Styga et aeternas intrarat mente tenebras —
 Nam Fabium auxiliumque uiri sperare pudebat —
 Cum senior, gemino complexus proelia cornu,
 Ulteriore ligat Poenorum terga corona
 Et modo claudentis aciem nunc, extima cingens, 590
 Clausos ipse tenet. maiorem surgere in arma
 Maioremque dedit cerni Tirynthius. altae
 Scintillant cristae et, mirum, uelocibus ingens
 Per subitum membris uenit uigor; ingerit hastas
 Auersumque premit telorum nubibus hostem. 595
 Qualis post iuuenem, nondum subeunte senecta,
 Rector erat Pylius bellis aetate secunda.

Inde ruens Thurin et Buten et Narin et Arsen
 Dat leto fisumque manus conferre Mahalcen,
 Cui decus insigne et quaesitum cuspede nomen. 600
 Tum Garadum largumque comae prosternit Adherben
 Et geminas acies superantem uertice Thulin,
 Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.
 Eminus hos. gladio Sapharum gladioque Monaesum
 Et Morinum pugnas aeris stridore cientem, 605
 Dexteriore gena cui sedit letifer ictus,
 Perque tubam fixae decurrens uulnere malae,
 Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.

584 Hausurus **ChLF** Ausurus **OV** 590 aciem nunc,
 extima cingens, Cl. *interpunctum* Rupertio aciem, nunc extima,
 cingens *uulgo* 595 Auersumque **Cm Ep. 94 LF** Aduer-
 sumque **OV** 597 pileus **L** pileus **OV** *pliis, sed in marg.*
 peleus (i *supra* e) **F** 598 Thurin **Cd** (*T. p. 215*) — Buten]
 bucen **S** Beucen **Ch** — Narin **Ch** uarin **L** uarim **F** marin **O**
 nazin **V** 599 Mahalcem **Ch** maleon **■** 602 thidin **L** thu-
 lin **FOV** Tylin *uel* Thylin *edd.* 606 cui sedit *scr.* sedit
 cui **■** consedit **Ch**

Proximus huic iaculo Nasamonius occidit Idmon.
 Namque super tepido lapsantem sanguine et aegra
 Lubrica nitentem nequicquam euadere planta 611
 Impacto prosternit equo trepideque leuantem
 Membra afflicta solo pressa uiolentius hasta
 Implicuit terrae telumque in caede reliquit.
 Haeret humi cornus motu tremefacta iacentis 615
 Et campo seruat mandatum affixa cadauer.

Necnon exemplo laudis furiata iuuentus,
 Syllaeque Crassique simul iunctusque Metello
 Furnius ac melior dextrae Torquatus, inibant
 Proelia et unanimi uel morte emisse uolebant 620
 Spectari Fabio. miser hinc uestigia retro
 Dum rapit et molem subducto corpore uitat
 Intorti Bibulus saxi atque in terga refertur,
 Strage super lapsus socium, qua fibula morsus
 Loricae crebro laxata resoluerat ictu, 625
 Accepit lateri penitusque in uiscera adegit,
 Extabat fixo quod forte cadauere, ferrum.
 Heu sortem necis! euasit Garamantica tela
 Marmaridumque manus, ut inertii cuspide fusus
 Occideret, telo non in sua uulnera misso. 630
 Uoluitur exanimis, turpatque decora iuuenta
 Ora nouus pallor; membris dimissa solutis
 Arma fluunt, erratque niger per lumina somnus.

Uenerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
 Excitus prece, et auxilio socia arma ferebat, 635
 Eoa tumidus pharetrati militis ala,
 Gens Cadmi, Cleadas; fulua cui plurima passim
 Casside et aurato fulgebat gemma monili.
 Qualis ubi Oceani renouatus Lucifer unda

609 huic **OV** hinc **LF** — hidmon **OV** 612 trepidoque —
 solo **Ch** 616 campo **ChS** campis *uulgo* 618 Syllaeque
 Crassique **Cm** *Ep. 94 FOV* Syllaeque et **L** (*T. p. 236*) 619 Fur-
 nius **Cm l. l.** 620 *h. uersum, qui deest in S, inser. Cm l. l.*
 (*T. p. 173*) 621 Spectari **Cm l. l.** Spectati **■** (*T. p. 237*) —
 hic **S** 631 iuuentae *Heinsius*

Laudatur Ueneri et certat maioribus astris. 640
 Ostro ipse ac sonipes ostro totumque per agmen
 Purpura Agenoreis saturata micabat aënis.
 Hic audum pugnae et tam clarum excidere nomen
 Brutum exoptantem, uarie nunc laeuus in orbem,
 Nunc dexter leuibus flexo per deuia gyris 645
 Ludificatus equo, uolucrum post terga sagittam
 Fundit, Achaemenio detractans proelia ritu.
 Nec damnata manus, medio sed, flebile, mento
 Armigeri Cascae penetrabilis haesit harundo,
 Obliquumque secans surrecta cuspide uulnus 650
 Umenti ferrum admouit tepefacta palato.
 At Brutus, diro casu turbatus amici,
 Ausum multa uirum et spargentem in uulnera saeuos
 Fraude fugae calamos, iam nullis cursibus instat
 Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram 655
 Mandat atrox hastae telumque uolatile nodo
 Executit et summum, qua laxa monilia crebro
 Nudabant uersu, tramittit cuspide pectus.
 Labitur intento cornu transfossus, et una
 Arcum laeua cadens, dimisit dextra sagittam. 660
 At non tam tristi sortitus proelia Marte
 Phoebei Soractis honor Carmelus agebat;
 Sanguine quippe suo iam Bagra da tinxerat ensem,
 Dux rectorque Nubae populi; iam fusus eidem
 Zeusis, Amyclaei stirps impacata Phalanti, 665
 Quem tulerat mater claro Phoenissa Laconi.
 Talia dum metuit, nec pugnae fisus in hoste
 Tam rapido nec deinde fugae, suadente pauore,
 Per dumos miser in uicina cacumina quercus

642 aënis **Ch** 643 et om. **S** → excidere ■ excindere
uulgo 645 breuibus *Gronov* 646 post **Cm** *Ep. 94 V*
 per **LFO** 651 Umenti **Ch** Uiuenti **S** 652 casu **OV** casus **LF**
 658 uersu **Ch** cursu **S** — tramittit **Ch** 659 transfossus **Ch** —
 una] uda **LFO** unda **V** 661 non tam] nunquam *Liuiineius*
 662 Carmeus *Jordan* 664 Iubae populis *Liuiineius* 665 Zeuxis
Bothe 668 fugae **Cm** *Ep. 94 fuga S* 669 in **Cm** *l. l.*

Repserat atque alta sese occultabat in umbra 670
 Hampsicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
 Hunc longa multa orantem Carmelus et altos
 Mutantem saltu ramos transuerberat hasta;
 Ut, qui uiscata populatur harundine lucos,
 Dum nemoris celsi procera cacumina sensim 675
 Substructa certat tacitus contingere meta,
 Sublimem calamo sequitur crescente uolucrem.
 Effudit uitam, atque alte manante cruore
 Membra pependerunt curuato exsanguia ramo.
 Iamque in palantis ac uersos terga feroces 680
 Pugnabant Itali, subitus cum mole pauenda
 Terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.
 Nigra uiro membra, et furui iuga celsa trahebant
 Cornipedes, totusque nouae formidinis arte
 Concolor aequabat liuentia currus equorum 685
 Terga; nec erectis similes imponere cristis
 Cessarat pennas, aterque tegebat amictus.
 Ceu quondam aeternae regnator noctis, ad imos
 Cum fugeret thalamos, Hennaëa uirgine rapta,
 Egit nigrantem Stygia caligine currum. 690
 At Cato, tum prima sparsus lanugine malas,
 Quod peperere decus Circaeο Tuscula dorso
 Moenia, Laertae quondam regnata nepoti,
 Quamquam tardatos turbata fronte Latinos
 Collegisse gradum uidet, imperterritus ipse 695
 Ferrata calce atque effusa largus habena
 Cunctantem impellebat equum. negat obuius ire
 Et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.
 Tum celer in pugnam dorso delatus ab alto
 Alipedem planta currum premit atque uolanti 700
 Assilit a tergo. cecidere et lora repente

671 Hampsicus ChLF Nampsicus OV 674 uiscata Barth
 alique uiscatos ■ 676 Substructa Ch Substructa LF Sub-
 structa OV 682 Tunger Ch niger ■ Tinger Blass 683 furui
 Dausqueius fului ■ 696 effusae l. habenae uel effusam l.
 habenam Ruperti

Et stimuli; ferrumque super ceruice tremiscens
Palluit infelix subducto sanguine Maurus.

Ora rapit gladio praefixaque cuspe portat.

At saeue Mauorte ferox perrumpit anhelum 705

Dictator cum caede globum. miserabile uisu,

Uulneribus fessum ac multo labente cruore

Ductorem cernit suprema ac foeda precantem.

Manuere genis lacrimae, clipeoque pauentem

Protegit et natum stimulans: 'Fortissime, labem 710

Hanc pellamus,' ait; 'Poenoque ob mitia facta,

Quod nullos nostris ignes disperserit aruis,

Dignum expendamus pretium.' Tunc, arte paterna

Ac stimulis gaudens, iuuenis circumdata Poenum

Agmina deturbat gladio campumque relaxat, 715

Donec Sidonius decederet aequore ductor;

Ceu, stimulante fame, rapuit cum Martius agnum •

Auerso pastore lupus fetumque trementem

Ore tenet presso; tum, si uestigia cursu

Auditis celeret balatibus obuia pastor, 720

Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis

Reiectat praedam et uacuo fugit aeger hiatu.

Tum demum, Tyrium quas circumfuderat atra

Tempestas, Stygiae tandem fugere tenebrae.

Torpebant dextrae, et sese meruisse negabant 725

Seruari, subitisque bonis mens aegra natabat.

Ut, qui collapsa pressi iacuere ruina,

Eruta cum subito membra, et nox atra recessit,

Conniuent solemque pauent agnoscere uisu.

Quis actis, senior, numerato milite laetus, 730

Collis et tuto repetebat in aggere castra.

705 At L Ac FOV — laeue et prorumpit Bothe 712 ar-
uis S agris uulgo 713 tum Ruperti, sed cf. u. 513 — Marte
paterno Heinsius 719 cursim Heinsius 723 Tyrium scr.
tiris LFO tyriis V terris uulgo Tyrii Bothe Teucris uel turmis
Gronov tetrae Ruperti demptis Tyriis Schlichteisen (p. l.)
725 dextrae edd. recc. dextra S 731 Colles Cm Ep. 84 Col-
libus S, in F m. 2 corr. in Collis (T. p. 233)

Ecce autem e media iam morte renata iuuentus,
 Clamorem tollens ad sidera et ordine longo
 Ibat ouans Fabiumque decus Fabiumque salutem
 Certatim et magna memorabant uoce parentem. 735
 Tum, qui partitis dissederat ante manipulis:
 'Sancte,' ait, 'o genitor, reuocato ad lucis honorem
 Si fas uera queri, cur nobis castra uirosque
 Diuidere est licitum? patiens cur arma dedisti,
 Quae solus rexisse uales? hoc munere lapsi 740
 Aeternas multo cum sanguine uidimus umbras.
 Ocius huc aquilas seruataque signa referte.
 Hic patria est, murique urbis stant pectore in uno.
 Tuque dolos, Poene, atque astus tandem exue notos;
 Cum solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda.' 745
 Haec ubi dicta dedit, mille hinc, uenerabile uisu,
 • Caespitem de uiridi surgunt properantibus arae.
 Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyaei
 Fas cuiquam tetigisse fuit, quam multa precatus
 In mensam Fabio sacrum libauit honorem. 750

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER OCTAUS.

Primus Agenoridum cedentia terga uidere
 Aeneadis dederat Fabius. Romana parentem
 Solum castra uocant, solum uocat Hannibal hostem
 Impatiensque morae fremit: ut sit copia Martis,
 Expectanda uiri fata optandumque sub armis 5
 Parcarum auxilium; namque, hac spirante senecta,

735 memorabant Ch 736 dissederat Cm l. l. F disce-
 derat LOV (T. p. 221 et 226) 737 reuocato Cm l. l. 747 pro-
 perantibus S, ut coni. Liuius properantius uulgo

Nequicquam sese Latium sperare cruorem.
 Iam uero concors miles signisque relatis
 Indiuissus honos, iterumque et rursus eidem
 Soli obluctandum Fabio, maioribus aegrum 10
 Angebant curis. lentando feruida bella
 Dictator cum multa adeo, tum miles egenus
 Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
 Egerat et, quamquam finis pugnaque manuque
 Haud dum partus erat, iam bello uicerat hostem. 15
 Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
 Uaniloquum Celtæ genus ac mutabile mentis,
 Respectare domos; maerebant caede sine ulla —
 Insolitum sibi — bella geri, siccasque cruore
 Inter tela siti Mauortis hebescere dextras. 20
 His super internæ labes et ciuica uulnus
 Inuidia augebant; laeuus conatibus Hannon
 Ductoris non ulla domo summittere patres
 Auxilia aut ullis opibus iuuisse sinebat.

Quis lacerum curis et rerum extrema pauentem 25
 Ad spes armorum et furialia uota reducit
 Praescia Cannarum Iuno atque elata futuris.
 Namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam
 Affatur uoce et blandis hortatibus implet:
 'Sanguine cognato iuuenis tibi, diua, laborat 30
 Hannibal, a uestro nomen memorabile Belo.
 Perge, age et insanos curarum comprime fluctus.
 Excute sollicito Fabium. sola illa Latinos
 Sub iuga mittendi mora. iam discingitur armis.
 Cum Uarrone manus et cum Uarrone serenda 35
 Proelia, nec desit fatis ad signa mouenda.
 Ipsa adero. tendat iamdudum in Iapyga campum.
 Huc Trebiae rursum et Thrasymenni fata sequentur.'

19 cruori 0 cruoris *Heinsius* 20 siti ■ situ *D. Heinsius*
 (*T. p. 203*) sati *ed. Mediol.* 21 tabes *Heinsius* 22 ange-
 bant **Ch**0 angebant **LFV** — Hannon **Ch** 28 Iamque *Daus-*
queius — excitam *Liuius* 31 a uestro — Belo **Ch** 33 ille
Heinsius 36 nec **Ch**8 ne *edd.* — mouendum *Heinsius*

Tum diua, indigetis castis contermina lucis:
 'Haud,' inquit, 'tua ius nobis praecepta morari. 40
 Sit fas, sit tantum, quaeso, retinere fauorem
 Antiquae patriae mandataque magna sororis,
 Quamquam inter Latios Annae stet numen honores.' —

Multa retro rerum iacet atque ambagibus aevi
 Obtegitur densa caligine mersa uetustas, 45
 Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
 Regnisque Aeneadum germana colatur Elissae.
 Sed pressis stringam reuocatam ab origine famam
 Narrandi metis breuiterque antiqua reuoluam:

Iliaco postquam deserta est hospite Dido, 50
 Et spes abrupta e medio, in penetralibus atram
 Festinat furibunda pyram. tum corripit ensem
 Certa necis, profugi donum exitiale mariti.
 Despectus taedae regnis se imponit Iarbas,
 Et tepido fugit Anna rogo. quis rebus egenis 55
 Ferret opem, Nomadum late terrente tyranno?
 Battus Cyrenen molli tum forte fouebat
 Imperio, mitis Battus lacrimasque dedisse
 Casibus humanis facilis. qui, supplice uisa,
 Intremuit regum euentus dextramque tetendit. 60
 Atque ea, dum flauas bis tondet messor aristas,
 Seruata interea sedes; nec longius uti
 His opibus Battoque fuit. nam ferre per aequor
 Exitium miserae iam Pygmaliona docebat.
 Ergo agitur pelago, diuis inimica sibique, 65
 Quod se non dederit comitem in suprema sorori,

40 ius **Cm** *Ep. 28 OV* uis **LF** 41 sic extat uersus in **S**,
 nisi quod in **O** Sic fas legitur, quod probat *Barth* Sit fas, sit
 cautum **Cm** l. l. sit tantum **Ch** (*T. p. 211*) Sed fas sit cautum
ed. Marsi Si fas, sit cautum *Lefebure* — quae detinuisse **Ch**
 quin detinuisse *Heinsius* quaeso tenuisse *Ruperti* 46 uersus
deest in Col. (T. p. 173) 47 Regnis **Ch** 51 spes abruptae
 medio *Barth* spes abruptae; mediis penetralibus *Heinsius*
 55 fugit Anna **Cm** *Ep. 28 LF* arma **V** arnia **O** (*T. p. 224*)
 61 bis **O** his **LFV** 65 agitur **L** agit ut **FO** ait ut **V**

Donec iactatam laceris, miserabile, uelis
 Fatalis turbo in Laurentis expulit oras.
 Non caeli, non illa soli, non gnara colentum
 Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra. 70
 Ecce autem Aeneas, sacro comitatus Iulo,
 Iam regni compos, noto sese ore ferebat.
 Qui terrae defixam oculos et multa timentem
 Ac deinde allapsam genibus lacrimantis Iuli
 Attollit mitique manu intra limina ducit. 75
 Atque ubi iam casus aduersorumque pauorem
 Hospitii leniuit honos, tum discere maesta
 Exposcit cura letum infelicis Elissae.
 Cui sic, uerba trahens largis cum fletibus, Anna
 Incipit et blandas addit pro tempore uoces: 80
 'Nate dea, solus regni lucisque fuisti
 Germanae tu causa meae; mors testis et ille —
 Heu cur non idem mihi tum! — rogus. ora uidere
 Postquam est ereptum miserae tua, litore sedit
 Interdum, stetit interdum; uentosque secuta 85
 Infelix oculis, magno clamore uocabat
 Aenean comitemque tuae se imponere solam
 Orabat paterere rati. mox turbida anhelum
 Rettulit in thalamos cursum subitoque tremore
 Substitit et sacrum timuit tetigisse cubile. 90
 Inde amens nunc sideream fulgentis Iuli
 Effigiem fouet amplexu, nunc tota repente
 Ad uultus conuersa tuos, ab imagine pendet
 Conqueriturque tibi et sperat responsa remitti.
 Non umquam spem ponit amor. iam tecta domumque
 Deserit et rursus portus furibunda reuisit, 96
 Si qui te referant conuerso flamine uenti.
 Ad magicas etiam fallax atque improba gentis
 Massylae leuitas descendere compulit artes.
 Heu sacri uatum errores! dum numina noctis 100

85 nectosque *Ruperti et Koch, sed cf. u. 97* 91 fulgentis
deest in ■ (T. p. 217) sideream Iulique tuamque uulgo

Eliciunt spondentque nouis medicamina curis —
 Quod uidi decepta nefas! — congegit in atram
 Cuncta tui monumenta pyram et non prospera dona.’

Tunc sic Aeneas dulci repetitus amore:
 ‘Tellurem hanc iuro, uota inter nostra frequenter 105
 Auditam uobis; iuro caput, Anna, tibiue
 Germanaeque tuae dilectum mitis Iuli,
 Respiciens aegerque animi tum regna reliqui
 Uestra nec abscessem thalamo, ni magna minatus
 Meque sua ratibus dextra imposuisset et alto 110
 Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
 Sed cur — heu seri monitus! — cur tempore tali
 Incustodito saeuire dedistis amor?’

Contra sic infit, uoluens uix murmur anhelum
 Inter singultus labrisque trementibus Anna: 115
 ‘Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,
 Atque atri sociae thalami noua sacra parabam,
 Quis aegram mentem et trepidantia corda leuaret
 Infelix germana tori, furuasque trahebam
 Ipsa manu, properans ad uisa pianda, bidentis; 120
 Namque asper somno diris me impleuerat horror:
 Terque suam Dido, ter cum clamore uocarat
 Et laeta exultans ostenderat ora Sychaeus.
 Quae dum abigo menti et, sub lucem ut uisa secudent,
 Oro caelicolas ac uiuo purgor in amni, 125
 Illa, cito passu peruecta ad litora, mutae

104 Tunc **LO** Tum **FV** 105 frequenti **Ch S** 106 uobis **OV**
 nobis **LF** — iuro hoc caput *Blass* 107 dilectum mitis
 Iuli **ChF** (*T. p. 226*) dilecti in uultus **L** dilecti uultus **OV**
 (*T. p. 233*) dilecti, inuitus, Iuli Respiciensque *Heinsius* 114 uix **Cm**
Ep. 28 sic ■ 115 labrisque **Cm l. l.** labiisque ■ 121 asper
 somno **V a.** summo **LFO** — diris *scr.* dirus **S** curis *Gronov* —
 Nam somno aspersam *Heinsius* Nam me asper s. dirusque
Ernesti Namque asper s. dirusque *Luenemann* Namque asper
 somno diffusam *Ruperti* aspro somno *Bothe* Namque super s.
Lachmann ad Lucr. VI. 514 124 uulgo distinguitur et sub
 lucem, ut, quod probat *D. Heinsius* 125 amni **Cm l. l.** **LF**
 antro **OV** (*T. p. 225*)

Oscula, qua steteras, bis terque infixit harenae.
 Deinde amplexa sinu late uestigia fouit,
 Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres.
 Tum rapido praeceps cursu resolutaque crinem 130
 Euasit propere in celsam, quam struxerat ante
 Magna mole, pyram; cuius de sede dabatur
 Cernere cuncta freta et totam Carthaginis urbem.
 Hic Phrygiam uestem et bacatum induta monile,
 Postquam illum infelix hausit, quo munera primum
 Sunt conspecta, diem et conuiuia mente reduxit 136
 Festasque aduentu mensas teque ordine Troiae
 Narrantem longos, se peruigilante, labores,
 In portus amens rorantia lumina flexit:
 'Di longae noctis, quorum iam numina nobis 140
 Mors instans maiora facit, precor,' inquit, 'adeste
 Et placidi uictos ardore admittite manis.
 Aeneae coniux, Ueneris nurus, ulta maritum,
 Uidi constructas nostrae Carthaginis arces.
 Nunc ad uos magni descendet corporis umbra. 145
 Me quoque fors dulci quondam uir notus amore
 Expectat, curas cupiens aequare priores.'
 Haec dicens ensem media in praecordia adegit,
 Ensem Dardanii quaesitum in pignus amoris.
 Uiderunt comites tristisque per atria planctu 150
 Concurrunt; magnis resonant ululatibus aedes.
 Accepi infelix dirisque exterrita fatis,
 Ora manu lacerans, lymphato regia cursu
 Tecta peto celsosque gradus euadere nitor.
 Ter diro fueram conata incumbere ferro, 155
 Ter cecidi exanimae membris reuoluta sororis.
 Iamque ferebatur uicina per oppida rumor.

133 iuncta *Heinsius* 136 reclusit *L* 144—223 *hi*
uersus non extant in S (T. p. 188); primum leguntur in Aldi
et Andreae Asulani ed. Ven. 1523); cum Heinsio aliisque fictos
eos esse censeo ad lacunam explendam 157 *serebatur*
Heinsius

Tum Cyrenaeam fatis agitantibus urbem
Deuenio; hinc uestris pelagi uis appulit oris. 159

Motus erat placidumque animum mentemque quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.

Iamque omnis luctus omnisque e pectore curas
Dispulerat, Phrygiis nec iam amplius aduena tectis
Illa uidebatur. tacito nox atra sopore

Cuncta per et terras et lati stagna profundi 165

Condiderat, tristi cum Dido aegerrima uultu
Has uisa in somnis germanae effundere uoces:

‘His, soror, in tectis longae indulgere quieti,
Heu nimium secura, potes? nec, quae tibi fraudes
Tendantur, quae circumstent discrimina, cernis? 170

Ac nondum nostro infaustos generique soloque
Laomedontae nosis telluris alumnos?

Dum caelum rapida stellas uertigine uoluet,
Lunaque fraterno lustrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter Tyriosque manebit. 175

Surge, age, iam tacitas suspecta Lauinia fraudes
Molitur dirumque nefas sub corde uolutat.

Praeterea — ne falsa putes haec fingere somnum —
Haud procul hinc paruo descendens fonte Numicus
Labitur et leni per ualles uoluitur amne. 180

Huc rapies, germana, uiam tutosque receptus.
Te sacra excipient hilares in flumina Nymphae,
Aeternumque Italis numen celebrabere in oris.’

Sic fata in tenuem Phoenissa euauit auram.

Anna nouis somno excutitur perterrita uisis, 185
Itque timor totos gelido sudore per artus.

Tunc, ut erat tenui corpus uelamine tecta,
Prosiluit stratis humilique egressa fenestra
Per patulos currit plantis pernicibus agros,
Donec harenoso, sic fama, Numicius illam 190
Suscepit gremio uitreisque abscondidit antris.

171 Ac *Drakenborch* At *ed. Ven.* An uel Ah *Heinsius*
172 nosis] sentis *Liuius* nescis *ed. Gryph.* nosti *Blass*

Orta dies totum radiis impleuerat orbem,
 Cum nullam Aeneadae thalamis Sidonida nacti
 Et Rutulum magno errantes clamore per agrum,
 Uicini ad ripas fluuii manifesta secuntur 195
 Signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
 Amnis aquas cursumque rapit. tum sedibus imis
 Inter caeruleas uisa est residere sorores
 Sidonis et placido Teucros affarier ore.
 Ex illo primis anni celebrata diebus 200
 Per totam Ausoniam uenerando numine culta est.

Hanc postquam in tristis Italum Saturnia pugnas
 Hortata est, celeri superum petit aethera curru,
 Optatum Latii tandem potura cruorem.
 Diua deae parere parat magnumque Libyssae 205
 Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
 Ille, uirum coetu tum forte remotus ab omni,
 Incertos rerum euentus bellique uolutans,
 Anxia ducebat uigili suspiria uoce.
 Cui dea sic dictis curas solatur amicis: 210
 'Quid tantum ulterius, rex o fortissime gentis
 Sidoniae, ducis cura aegrescente dolorem?
 Omnis iam placata tibi manet ira deorum,
 Omnis Agenoridis rediit fauor. eia, age, segnis
 Rumpe moras, rape Marmaricas in proelia uires. 215
 Mutati fasces. iam bellum atque arma senatus
 Ex inconsulto posuit Tirynthius heros;
 Cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
 Me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis
 Misit. ego Oenotris aeternum numen in oris 220
 Concelebror, uestri generata e sanguine Beli.
 Haud mora sit; rapido belli rape fulmina cursu,
 Celsus Iapygios qua se Garganus in agros

204 potitura *Barth* 209 uoce] nocte *Liuiineius et Hein-*
sius corde *Bentley et Schrader* uoto *Bothe* 213 manet]
 namque *Heinsius* 216 senatu *Liuiineius* 217 En ex con-
 sulto uel Ecce e consulto *Heinsius* — Mutati fasces iam; bellum
 a. a. senatus Exin consulto *ed. Lefebure*

Explicat. haud longe tellus; huc dirige signa.'

Dixit et in nubes humentia sustulit ora. 225

Cui dux, promissae reuirescens pignore laudis:
'Nympha, decus generis, quo non sacratius ullum
Numen,' ait, 'nobis, felix oblata secundes.

Ast ego te, compos pugnae, Carthaginis arce
Marmoreis sistam templis iuxtaque dicabo 230

Aequatam gemino simulacri munere Dido.'

Haec fatus socios stimulat tumefactus ouantis:

'Pone grauis curas tormentaue lenta sedendi,

Fatalis Latio miles. placauimus iras

Caelicolum; redeunt diui. finita maligno 235

Hinc Fabio imperia et mutatos consule fasces

Nuntio. nunc dextras mihi quisque atque illa referto,

Quae Marte exclusus promittere magna solebas.

En, numen patrium spondet maiora peractis.

Uellantur signa, ac diua ducente petamus 240

Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.'

Dumque Arpos tendunt instincti pectora Poeni,

Subnixus raptō plebei muneris ostro,

Saeuit iam rostris Uarro, ingentique ruinae

Festinans aperire locum, fata admouet urbi. 245

Atque illi sine luce genus surdumque parentum

Nomen, et immodice uibrarat in ore canoro

Lingua procax. hinc auctus opes largusque rapinae,

Infima dum uulgi fouet oblatratque senatum,

Tantum in quassata bellis caput extulit urbe, 250

224 hic L 225 humentia *edd. recc.* amentia Ch uiuentia S uuentia *ed. Gryph.* euanida Wolf in *ed. Basil.* 1522
aliique 228 secundes *Liuiineius* secundis S 231 munere
ed. Rom. 1 numine ■ 232 tumefactus Barth tum factus Ch S
tum festus *uulgo* — ouantes Ch 234 iras S omnes Ch
(T. p. 248) omen *Heinsius* 236 mutato *Heinsius* 238 clusus Ch, unde quae Marti clusus pr. *ed. Lefebure* 242 in-
instincti Ch LF instructi OV 243 Subnexus *Heinsius* 244 Saeuit
iam Ch Seuitiam ■ 247 at Bentley — uibrarat S uibrabat
uulgo — canoro Ch 248 opum *Liuiineius aliique* 249 In-
fima *Liuiineius et Barth* Intima ■

Momentum ut rerum et fati foret arbiter unus,
 Quo conseruari Latium uictore puderet.
 Hunc Fabios inter sacrataque nomina Marti
 Scipiadas interque Ioui spolia alta ferentem
 Marcellum fastis labem suffragia caeca 255
 Addiderant, Cannasque malum exitiale fouebat
 Ambitus et Graio funestior aequore Campus.
 Idem, ut turbarum sator atque accendere sollers
 Inuidiam prauusque togae, sic debilis arte
 Belligera Martemque rudis uersare nec ullo 260
 Spectatus ferro, lingua sperabat adire
 Ad dextrae decus atque e rostris bella ciebat.
 Ergo alacer Fabiumque morae increpitare professus,
 Ad uulgum in patres, ut ouans iam, uerba ferebat:
 'Uos, quorum imperium est, consul praecepta modumque
 Bellandi posco. sedeone an montibus erro, 266
 Dum mecum Garamas et adustus corpora Maurus
 Diuidit Italiam? an ferro, quo cingitis, utor?
 Exaudi, bone dictator, quid Martia plebes
 Imperitet: pelli Libyas Romanque leuari 270
 Hoste iubent. num festinant, quos plurima passos
 Tertius exurit lacrimosis casibus annus?
 Ite igitur, capite arma, uiri. mora sola triumpho
 Paruum iter est. quae prima dies ostenderit hostem,
 Et patrum regna et Poenorum bella resoluet. 275
 Ite alacres, Latia deuinctum colla catena
 Hannibalem Fabio ducam spectante per urbem.'
 Haec postquam increpuit, portis arma incitus effert
 Impellitque moras, ueluti cum carcere rupto

253 Hunc **OV** Nunc **LF** 260 ulli *Heinsius* 264 ut
 ouans iam *scr.* ut ouantia ■ et ouantia *uulgo* resonantia *Daus-*
queius petulantia *Heinsius* uiolentia *Withof* ululantia *Bothe*
 266 an] aut *Liuiueius* ac *Heinsius* — sedeone in montibus ergo
Withof 270 pelli Libyas **Cm** *Ep. 28 V* bello **LFO** 271 iu-
 bent ■ iubet *uulgo* 272 annus **V** annis (u *supraser.*) **O**
 amnis **LF** 273 rapite *Schrader et Ruperti* 276 deuinc-
 tum **LFV** deuictum **Ch** deuicta ■

Auriga indocilis totas effudit habenas 280
 Et, praeceps trepida pendens in uerbera planta,
 Impar fertur equis; fumat male concitus axis,
 Ac frena incerto fluitant discordia curru.
 Cernebat Paulus — namque huic communia Campus
 Iura atque arma tulit — labi, mergente sinistro 285
 Consule, res pessumque dari; sed mobilis ira est
 Turbati uulgi, signataque mente cicatrix
 Undantis aegro frenabat corde dolores.
 Nam cum perdomita est armis iuuenilibus olim
 Illyris ora uiri, nigro allatrauerat ore 290
 Victorem inuidia et uentis iactarat iniquis.
 Hinc inerat metus et durae reuerentia plebis.
 Sed genus admotum superis summumque per altos
 Attingebat auos caelum. numerare parentem
 Assaracum retro praestabat Amulius auctor 295
 Assaracusque Iouem; nec, qui spectasset in armis,
 Abnueret genus. huic Fabius iam castra petenti:
 'Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
 Ductore — inuitus uocem hanc e pectore rumpam —
 Frustraris, Paule. Ausonium te proelia dira 300
 Teque hostis castris grauior manet — aut ego multo
 Nequicquam didici casus praenoscere Marte.
 Spondentem audiui — piget heu taedetque senectae,
 Si, quas prospicio, restat passura ruinas! —
 Cum duce tam fausti Martis, qua uiderit hora, 305
 Sumpturum pugnam. quantum nunc, Paule, supremo
 Absumus exitio, uocem hanc si consulis ardens
 Audiuit Poenus! iam latis obuia credo

280 effudit **Ch** effundit **LOV** infundit **F** 283 At **L**
 284 namque **V** nam **LF0** 285 emergente *Bothe* 286 ira
 est **ChS** ira *edd.* 287 uulgi **■** 289 iuuenalibus *Ruperti*
(cf. II. 312) 291 Inuidia *Ruperti* 295 amullius **S** 296 ne
 qui **LFV** neque **■** 300 Paule. Ausonium te *Luc. Mueller*
d. r. m. p. 173 ausoniam **■** Paule, Ausoniam. te *vulgo* 303 prae-
 noscere **S** pernoscere *edd. uett.* — marte **FO** in arte **LV** 305 ora **S**
(cf. III. 141) 308 Audierit *Heinsius*

Stat campis acies, expectaturque sub ictu
 Alter Flaminius. quantos, insane, ciebis 310
 Uarro uiros, tu — pro superi! — tu pronus in arma?
 Tu campum noscas ante exploresque trahendo,
 Qui ritus hostis! tu non, quae copia rerum,
 Quae natura locis, quod sit, rimabere sollers,
 Armorum genus, et stantem super omnia tela 315
 Fortunam aspicias. fer, Paule, indeuia recti
 Pectora; cur, uni patriam si affligere fas est,
 Uni sit seruare nefas? eget improbus arto
 Iam uictu Libys, et, belli feruore retuso,
 Laxa fides socium est. non hic domus hospita tecto
 Inuitat patrio, non fidae moenibus urbes 321
 Excipiunt, renouatque pari se pube iuuentus.
 Tertia uix superest, crudo quae uenit Hiberno,
 Turba uirum. persta et cauti medicamina belli
 Lentus ama. si qua interea irritauerit aura 325
 Annueritque deus, uelox accede secundis.'

Cui breuiter maesto consul sic ore uicissim:
 'Mecum erit haec prorsus pietas, mentemque feremus
 In Poenos, inuicte, tuam. nec me unica fallit
 Cunctandi ratio, qua te grassante senescens 330
 Hannibal oppressum uidit considerare bellum.
 Sed quaeenam ira deum? consul datus alter, opinor,
 Ausoniae est, alter Poenis. trahit omnia secum
 Et metuit demens, alio ne consule Roma
 Concidat. e Tyrio consortem accite senatu, 335

311 tu pronus in arma *scr.* (*sublato exclamationis signo post uiros*) tam pronus in arma *Heinsius* tu protinus arma **LOV** protinus harena **F** *sed i. marg.* l'arma — prouidus *Thilo*
 313 Qui *Ruperti* Quam ritus hostis **Ch** Quantum ritus hostis **LF**
 rictus **OV** Quantum hosti uictus *Heinsius* Quantum hostis ritus
 ualeat, quae c. r. *edd. uett.* 314 locis **S** loci *edd. recc.* 316 *in-*
terrogationis signum post aspicias sustuli — indeuia **S**, quod
recte probat Madwig in Aduers.-crit. II. p. 161 in deuia edd.
recc. 319 retuso **Ch** recluso ■ 323 superest crudo, quae
interp. Ruperti 324 medicamina ■ meditamina *Heinsius*
 325 irritauerit **S** inuitauerit *uulgo* 335 accite **Cm** *Ep. 28 accire* ■

Non tam saeua uolet. nullus, qui portet in hostem,
 Sufficit insano sonipes; incedere noctis,
 Quae tardent cursum, tenebras dolet; itque superbus
 Tantum non strictis mucronibus; ulla retardet
 Ne pugnas mora, dum uagina ducitur ensis. 340

Tarpeiae rupes cognataque sanguine nobis
 Tecta Iouis, quaeque arce sua nunc stantia linquo,
 Moenia felicitis patriae, quocumque uocabit
 Summa salus, testor, spreto discrimine iturum.
 Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti, 345
 Haud ego uos ultra, nati, dulcemque morabor
 Assaraci de gente domum, similem uidebit
 Uarroni Paulum redeuntem saucia Roma.'

Sic tum diuersa turbati mente petebant
 Castra duces. at praedictis iam sederat aruis 350
 Aetolos Poenus seruans ad proelia campos.
 Non alias maiore uirum, maiore sub armis
 Agmine cornipedum concussa est Itala tellus.
 Quippe extrema simul gentique urbique timebant,
 Nec spes certandi plus uno Marte dabatur. 355

Faunigenae socio bella inuasere Sicano
 Sacra manus Rutuli, seruant qui Daunia regna
 Laurentique domo gaudent et fonte Numici;
 Quos Castrum Phrygibusque grauis quondam Ardea misit,
 Quos, celso deuexa iugo Iunonia sedes, 360
 Lanuuium atque altrix casti Collatia Bruti;
 Quique immite nemus Triuiiae, quique ostia Tusci
 Amnis amant tepidoque fouent Almone Cybelen.
 Hinc Tibur, Catille, tuum sacrisque dicatum
 Fortunae Praeneste iugis Antemnaeque, prisco 365
 Crustumio prior, atque habiles ad aratra Labici;

336 tam saeua **Cm l. l.** iam s. **S** 337 incedere **LV** in-
 cendere **O** incidere **F** 338 Quae — itque **Cm l. l.** — tenebrae **S**
 341 Tarpeias *Casaubonus* 345 mouenti **OV** 349 tum di-
 uersa *Liuius* tumidi uersa ■ 350 at **Ch ac S** 361 La-
 nuuium **ChLF** Lauinium **OV** 363 trepidoque **OV** — cybelen **L**
 cibelen ■ cibellem **FV** Cybeben *Ruperti cum aliis*

Necnon sceptriferi qui potant Thybridis undam,
 Quique Anienis habent ripas gelidoque rigantur
 Simbruuio rastrisque domant Aequicula rura.
 His Scaurus monitor, tenero tunc Scaurus in aeuo, 370
 Sed iam signa dabat nascens in saecula uirtus.
 Non illis solitum crispare hastilia campo,
 Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis;
 Pila uolunt breuibisque habiles mucronibus enses;
 Aere caput tecti surgunt super agmina cristis. 375

At, quos ipsius mensis seposta Lyaei
 Setia et incelebri miserunt ualle Uelitrae,
 Quos Cora, quos spumans immiti Signia musto,
 Et quos pestifera Pomptini uligine campi,
 Qua Saturae nebulosa palus restagnat, et atro 380
 Liuentis coeno per squalida turbidus arua
 Cogit aquas Ufens atque inficit aequora limo,
 Ducit auis pollens nec dextra indignus auorum
 Scaeuola, cui dirae caelatur laudis honora
 Effigie clipeus: flagrant altaribus ignes, 385
 Tyrrhenum ualli medio stat Mucius ira
 In semet uersa, saeuitque in imagine uirtus.
 Tanta ictus specie finire hoc bella magistro
 Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.

369 Simbruuio **ChLFV** Simbrunio **■** 374 uolant *Heinsius*
 colunt *Ruperti* uibrant *van Veen*, sed cf. II. 518. *Verg. Aen.*
 VII. 340. 377 Setia] Phetia **Ch** Rhetia **L** Retia **F** Rhe-
 cia **OV** — incelebri **FV** in celebri **LO** e celebri *Heinsius*
 378 immiti **Ch** inimico **■** 379 Pomptini **ChF** pontini **LV**
 promptini **■** 387 saeuitque in imagine **■** 388 sic scripsi
cum viro quodam docto, quem laudat Ruperti in appendice Tunc
 ictae (uel ictae) species iniere ac bella magistro **ChLF** — nuere
 ac **OV** Tunc icti specie ruere acri in bella m. uulgo Tunc icti
 specie finire hoc b. m. *Lefebure* Tunc ictus specie pauitare hoc
 b. m. *Ruperti* Tanta ictus specie renuens hoc b. m. Cernitur et
 fugiens *Thilo* Uindictae specimen trepidare (uel specimenque
 timere) ac bella magistri *Bachrens* Tunc istas species inhiare
 ac bella magistra *Koch* — Hac acti specie ruere acri in bella
 magistri *Ernesti transpositis uu.* 388 et 389, id quod iam *Bar-*
thius et Liuiueius suasere

Quis Circaea iuga et scopulosi uerticis Anxur 390
 Hernicaque impresso raduntur uomere saxa,
 Quis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba,
 Sulla Ferentinis Priuernatumque maniplis
 Ducebat simul excitis; Soraeque iuuentus
 Addita fulgebat telis. hic Scaptia pubes, 395
 Hic Fabrateriae uulgus; nec monte niuoso
 Descendens Atina aberat detritaue bellis
 Suessa atque a duro Frusino haud imbellis aratro.
 At, qui Fibreno miscentem flumina Lirim
 Sulphureum tacitisque uadis ad litora lapsum 400
 Accolit, Arpinas, accita pube Uenafro
 Ac Larinatum dextris, socia hispidus arma
 Commouet atque uiris ingens exhaurit Aquinum.
 Tullius aeratas raptabat in agmina turmas,
 Regia progenies et Tullo sanguis ab alto. 405
 Indole pro quanta iuuenis quantumque daturus
 Ausoniae populis uentura in saecula ciuem!
 Ille, super Gangen, super exauditus et Indos,
 Implebit terras uoce et furialia bella
 Fulmine compescet linguae nec deinde relinquet 410
 Par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.
 Ecce inter primos Therapnaeo a sanguine Clausi
 Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis.
 Hunc Amiterna cohors et Bactris nomina ducens
 Casperia, hunc Foruli magnaue Reate dicatum 415
 Caelicolum Matri necnon habitata pruinis
 Nursia et a Tetrica comitantur rupe cohortes.
 Cunctis hasta decus clipeusque retortus in orbem
 Conique implumes et laeue tegmina crure.

390 anxur **F** axur **ChOV** assur **L** 398 Sessa **ChS**
 402 Larinatum] Lirinatum *Cellarius* Cassinatum *Ruperti et*
Bothe 411 eloqui *Drakenborch ex ed. Parm.* 413 rabidis
Luc. Mueller d. r. m. p. 173 — mutabilis **S** 415 Casperia **Ch**
 Casperula **S** 418 retortus *scr. cum Bothe* refertur **■** reffectus
Ruperti 419 Conique **Cm** *Ep. 48 LF* Denique **V** Denique
 et **O** — et laeue tegmina crure **Cm l. l.** — et **S** ac uulgo

Ibant et laeti pars Sancum uoce canebant, 420
 Auctorem gentis, pars laudes ore ferebat,
 Sabe, tuas, qui de proprio cognomine primus
 Dixisti populos magna ditione Sabinos.

Quid, qui Picenae stimulat telluris alumnos,
 Horridus et squamis et equina Curio crista, 425
 Pars belli quam magna uenit! non aequore uerso
 Tam creber fractis albescit fluctus in undis,
 Nec coetu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
 Lunatis acies imitatur Martia peltis,
 Perstrepit et tellus et Amazonius Thermodon. 430
 Hic et, quos pascunt scopulosae rura Numanae,
 Et quis litoreae fumant altaria Cuprae,
 Quique Truentinas seruant cum flumine turris,
 Cernere erat; clipeata procul sub sole corusco
 Agmina sanguinea uibrant in nubila luce. 435

Stat fucare colus nec Sidone uilior Ancon
 Murice nec Libyco; statque humectata Uomano
 Hadria et inclemens hirsuti signifer Ascli.
 Hoc Picus quondam, nomen memorabile ab alto
 Saturno, statuit genitor, quem carmine Circe 440
 Exutum formae uolitare per aethera iussit
 Et sparsit croceum plumis fugientis honorem.
 Ante, ut fama docet, tellus possessa Pelasgis,
 Quis Aesis regnator erat fluuioque reliquit
 Nomen et a sese populos tum dixit Asilos. 445

Sed non ruricolae firmarunt robore castra
 Deteriore, cauis uenientes montibus, Umbri.
 Hos Aesis Sapisque lauant rapidasque sonanti

420 sancum **LF** Sanctum **Cm** l. l. **O** scũz **V** 421 ferebat **S**
 ferebant *uulgo* 422 proprio **Cm** l. l. 429 aciem minitatur
 uel meditatatur *Heinsius* — paltia pertis(!) **F** 439 Hoc Picus
Heinsius Uopicus *Col. (T. p. 203 et 204)* ■ Uepicus *uulgo* Ut
 Picus *ed. Rom. 1, quod probat Bothe* Cui Picus *Gronov* Uos Picus
Barth — Picus quondam, nomen *interpunxi* Picus, quondam
 n. *edd.* 442 croceum plumis **ChS** pl. cr. *uulgo* 445 Asisos
Scaliger Asisi *Bothe* 447 cauis **OV** canis **LF**

Uertice contorquens undas per saxa Metaurus,
 Et lauat ingentem perfundens flumine sacro 450
 Clitumnus taurum Narque, albescentibus undis
 In Thybrim properans, Tiniaeque inglorius humor
 Et Clanis et Rubico et Senonum de nomine Sena.
 Sed pater ingenti medios illabitur amne
 Albula et admota perstringit moenia ripa. 455
 His urbes Arna et laetis Meuania pratis,
 Hispellum et duro monti per saxa recumbens
 Narnia et infestum nebulis humentibus olim
 Iguuium patuloque iacens sine moenibus aruo
 Fulginia; his populi fortes: Amerinus et, armis 460
 Uel rastris laudande Camers, his Sassina, diues
 Lactis, et haud parci Martem coluisse Tudertes.
 Ductor Piso uiros spernaces mortis agebat,
 Ora puer pulcherque habitum, sed corde sagaci
 Aequabat senium atque astu superauerat annos. 465
 Is primam ante aciem pictis radiabat in armis,
 Arsacidum ut fuluo micat ignea gemma monili.
 Iamque per Etruscos legio completa maniplos
 Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
 Huic genus orditur Minos illusaque tauro 470
 Pasiphaë, clarique dehinc stant ordine patres.
 Lectos Caere uiros, lectos Cortona, superbi
 Tarchonis domus, et ueteres misere Grauiscae.

449 Maturus **Ch** (cf. VII. 486) 452 Tiniaeque] tunneque **L**
 tumiaeque **FOV** Teneaeque *Casaubonus* 453 Clasis *corr.*
Cluuerus — Sena **Ch** sene ■ 455 admota **Ch** immota ■
 456 arma **S** 457 Hisbellum **Ch** 458 Arna **LV** Anna **F**
 Arua ■ — uiuentibus **O**, unde uuentibus *Barth et Heinsius*
 459 Ignuuium **Ch** Igninum **LFO** Ingenum **V** 460 Fulmina **S**
 461 Camars **ChS** — Sassina **ChLFO** saxina **V** 464 Ora puer
 pulcherque habitum **Cm** *Ep. 48* pulcherque habitu **LF** puerque
 habitu **OV** Ore puer, puerique habitu *uulgo* 467 ut **ChLF**
 et **OV** 470 Hinc **S** — orditor **Cm l. l.**, quod probat *Modius*
 — inlusaque **ChF** inclusaque **Cm l. l.** inuiseque **L** inuisaque **OV**
 insessaque *Withof* illisaque *Bothe* 472 Caere **Ch** — co-
 rona **S** — post Cortona *distinxit Ruperti* 473 Tarchonis **LV**
 Trachonis **F** Tarcontis **O** Tarconis *Ruperti* — Grabiscae **Ch**

Necnon Argolico dilectum litus Halaeso
 Alsium et obsessae campo squalente Fregenae. 475
 Affuit et, sacris interpret fulminis alis,
 Faesula et, antiquus Romanis moenibus horror,
 Clusinum uulgus; cum, Porsena magne, iubebas
 Nequicquam pulsos Romae imperitare Superbos.
 Tunc, quos a niueis exegit Luna metallis, 480
 Insignis portu, quo non spatiosior alter
 Innumeras cepisse rates et claudere pontum,
 Maeoniaeque decus quondam Uetulonia gentis.
 Bissenos haec prima dedit praecedere fasces
 Et iunxit totidem tacito terrore securis; 485
 Haec altas eboris decorauit honore curulis
 Et princeps Tyrio uestem praetexuit ostro;
 Haec eadem pugnas accendere protulit aere.
 His mixti Nepesina cohors Aeque Falisci,
 Quique tuos, Flauina, focos, Sabatia quique 490
 Stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria tecta
 Haud procul et sacrum Phoebo Soracte frequentant.
 Spicula bina gerunt; capiti cudone ferino
 Sat cautum; Lycios damnant hastilibus arcus.
 Hae bellare acies norant; at Marsica pubes 495
 Et bellare manu et chelydris cantare soporem
 Uipereumque herbis hebetare et carmine dentem.
 Aetae prolem, Angitiam mala gramina primam
 Monstrauisse ferunt tactuque domare uenena
 Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes 500
 Frenantem, ac siluis montes nudasse uocatis.

474 Halaeso *Blass* Haleso **ChS** (*cf.* XIV. 218) 475 Al-
 sium] Usium **LOV** Uisunt **F** — Fregenae *ed. Marsi* fregellae **O**
 fragellae **LFV** 477 Faesula **Ch** 484 procedere **O**, *quod*
probat Heinsius 489 His mixti **Ch** His mixta ■ Hos iuxta
uulgo 490 flauina **OV** flamna **LF** 493 codone **Cm** *Ep.* 48
 494 Sat **Cm** l. l. **LF** Stat **OV** — clamant ■ 495 Hac ■ —
 at **Cm** l. l. ac ■ 496 atque hydrys *Heinsius* 498 Aetae]
 Ac te **S** — Angitiam **ChF** angiciam **LV** angeciam ■ Anguitiam
uulgo, quod probat Ruperti

Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygias trans aequora Marsya Crenas,
Mygdoniam Phoebi superatus pectine loton.

Marruuium, ueteris celebratum nomine Marri, 505
Urbibus est illis caput, interiorque per udos
Alba sedet campos pomisque rependit aristas.
Cetera in obscuro famae et sine nomine uulgi,
Sed numero castella ualent. coniungitur acer
Pelignus, gelidoque rapit Sulmone cohortes. 510

Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales. non paruus conditor urbi,
Ut fama est, Calais, Boreae quem rapta per auras
Orithyia uago Geticis nutriuit in antris.
Haud ullo leuior bellis Uestina iuuentus 515
Agmina densauit, uenatu dura ferarum;
Quae, Fiscelle, tuas arces Pinnamque uirentem
Pascuaque haud tarde redeuntia tondet Aueiae;
Marrucina simul, Frentanis aemula pubes,
Corfini populos magnumque Teate trahebat. 520
Omnibus in pugnam fertur sparus, omnibus alto
Assuetae uolucrum caelo demittere fundae.
Pectora pellis obit caesi uenatibus ursi.

Iam uero, quos diues opum, quos diues auorum
E toto dabat ad bellum Campania tractu, 525
Ductorum aduentum uicinis sedibus Osci

502 posuit nomen populis F 503 Marsya *Heinsius*
Marsua Ch marsia LOV martia F — Phrygias — Crenas *Sal-*
masius ad Solin. p. m. 586 phrygios — frenos ■ Phrygios —
Crenos uulgo Phrygios — threnos *Heinsius* 504 phoebus S
— loten S 506. 507 integriorque — Alma seges *Gronov*
511 studii *Heinsius* — sidicinus LF Siricinus Ch uicinus OV
512 cales V tales LFO — Quemque ruere Cales *Bothe* 515 belli
Heinsius 516 uenatu induta ferarum *Heinsius* 518 ton-
det O tundet V condet LF — Aueiae scr. cum *Heinsio* auellae ■
Auaie *Lefebure* 519 Marrutioque simul Ch 520 Teate Ch LFF
reate O 521 in pugnam fertur *Heinsius* in pugna offer-
tur Ch LFF affertur O — alta Ch 524 Iam OV Tam LF
525 E toto Ch 526 aduentu S — Osci] hosti ■

Seruabant; Sinuessa tepens fluctuque sonorum
 Uulturnum, quasque euertere silentia, Amyclae
 Fundique et regnata Lamo Caieta domusque
 Antiphatae, compressa freto, stagnisque palustre 530
 Liternum et quondam fatorum conscia Cyme.
 Illic Nuceria et Gaurus, naualibus acta
 Prole Dicarchea; multo cum milite Graia
 Illic Parthenope ac Poeno non peruia Nola,
 Allifae et Clanio contemptae semper Acerrae. 535
 Sarrastis etiam populos totasque uideres
 Sarni mitis opes; illic, quos sulphure pingues
 Phlegraei legere sinus, Misenus et ardens
 Ore giganteo sedes Ithacesia Bai;
 Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea 540
 Inarime, non antiqui saxosa Telonis
 Insula, nec paruis aberat Calatia muris;
 Surrentum et pauper sulci cerealis Abella;
 In primis Capua, heu rebus seruare serenis
 Inconsulta modum et prauo peritura tumore! 545
 Laetos rectoris formabat Scipio bello.
 Ille uiris pila et ferro circumdare pectus
 Addiderat; leuiora domo de more parentum
 Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos;
 Aclydis usus erat factaeque ad rura bipennis. 550
 Ipse inter medios uenturae ingentia laudis
 Signa dabat, uibrare sudem, tramittere saltu

531 Liternum **Ch** Linternum **S** — Cyme] crine **S** 532.533 naua-
 libus acta **ChLF** n. apta **OV** — Prole Dicarchea **ChLF** Pr. di-
 carcheia **V** dichearcheia **■** — Nuceria: et Gauri n. a. Pr. Di-
 carchea, m. c. milite, Gr. I. P. *Heinsius* Gauris (= *Gauranis*)
Bothe Nuceria et Gaurus n. aptus. Pr. D., m. c. m. Gr. *Lefebure*
 Nuceria et Gaurus: n. a. Pr. Dicarchea, m. c. m. Gr. *Ruperti*
 535 Allifae **ChS** Alliphe *uulgo* 539 Baii **Ch** — ithaces iabei
L i. iabaei **F** ichaces iabei **■** ythaces ya baey **V** Baii *Hein-*
sius 545 timore **■** 546 Laetos **Ch** 548 domo] adeo
uel duo *Heinsius* manu *Burmann* modo *Schrader* 549 Ge-
 starant *Drakenborch* 550 Aclydis **Ch** — bipennis *Schrader*
 bipennes **S**

Muralis fossas, undosum frangere nando
 Indutus thoraca uadum; spectacula tanta
 Ante acies uirtutis erant. saepe alite planta 555
 Ilia perfossum et campi per aperta uolantem,
 Ipse pedes, praeuertit equum; saepe arduus idem
 Castrorum spatium et saxo tramisit et hasta;
 Martia frons facilesque comae nec pone retroque
 Caesaries breuior; flagrabant lumina miti 560
 Aspectu, gratusque inerat uisentibus horror.

Affuit et Samnis, nondum uergente fauore
 Ad Poenos, sed nec ueteri purgatus ab ira.
 Qui Batulum Nucrasque metunt, Bouiania quique
 Exagitant lustra, aut Caudinis faucibus haerent, 565
 Et quos aut Rufrae, quos aut Aesernia, quosue
 Obscura incultis Herdonia misit ab agris.

Bruttius, haud dispar animorum, unaque iuuentus
 Lucanis excita iugis Hirpinaque pubes
 Horrebat telis et tergo hirsuta ferarum. 570
 Hos uenatus alit. lustra incoluere sitimque
 Auertunt fluuiio, somnique labore parantur.

Additur his Calaber Sallentinaeque cohortes
 Necnon Brundisium, quo desinit Itala tellus.
 Parebat legio audaci permissa Cethego. 575
 Cui socias uires atque indiscreta manipulis
 Arma recensebant: nunc sese ostendere miles
 Leucosiae e scopulis, nunc, quem Picentia Paesto

554. 555 uerba spectacula — erant *Blass uncis includi iubet* 564 Batalum **ChS** — Nucrasque **Ch** mucrasque **S** Macrasque *Dausqueius* Bucamque *Ruperti* — metunt **ChLF** mutant **O** *deest in V* 565 Exagitant **Ch** Fatigant **S** Exercent *uulgo* Uestigant *Lefebure* 566 Rufrae *Heinsius* Rufae **Ch** rufret **L** refere (*u suprascr.*) **F** rufrie **OV** — Aesernia *Heinsius* cesernia **LF** cesarina **Q** cesirinia **V** Esernia *uulgo* 568 haud **F** aut **LOV** 573 Sallentinaeque **ChV** sallantinaeque **LFO** 574 Brundisium **ChLF** brundusium **OV** 575 cethego **O** cetego **LFV** 576. 577 Qui — recensebat *Bothe et Blass* 578 Leucasiae *Heinsius* — scopulis] populis **CaS**

Misit et exhaustae mox Poeno Marte Cerillae,
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis. 581

Ille et pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos ensis, et, quae Buxentia pubes
Aptabat dextris, irrasae robora clauae.
Ipse, humero exertus gentili more parentum, 585
Difficili gaudebat equo roburque iuuentae
Flexi cornipedis duro exercebat in ore.

Uos etiam, accisae desolataeque uirorum
Eridani gentes, nullo attendente deorum
Uotis tunc uestris, casura ruistis in arma. 590
Certauit Mutinae quassata Placentia bello;
Mantua mittenda certauit pube Cremonae,
Mantua, Musarum domus atque ad sidera cantu
Euecta Aonio et Smyrnaeis aemula plectris.
Tum Uerona, Athesi circumflua, et undique sollers 595
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.

Uercellae fuscique ferax Pollentia uilli
Et, quondam Teucris comes in Laurentia bella,
Ocni prisca domus paruique Bononia Rheni.
Quique graui remo, limosis segniter undis, 600
Lenta paludosae proscindunt stagna Rauennae.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea profugique sacris Antenoris oris.
Necnon cum Uenetis Aquileia superfluit armis.
Tum pernix Ligus et sparsi per saxa Uagenni 605
In decus Hannibalis duros misere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia Brutus

579 Cerillae **ChFO** terillae **L** carille **V** 583 buxentia **F**
busantia **LV** buxancia **O** 585 humerum *Liuiueius et Ruperti*
587 Flexi **Cm** *Ep. 48* **LF** Flexu **OV** 588 accisae **Cm** *l. l.* ac-
ciscie ■ attritae *uulgo* 594 Aonio **Ch** achino **S**, *sed in F m.*
1 corr. in aonio — Ausonio Blass 596 pinum] uitem
Ruperti 599 Ocni] Oculi **OV** Otim **L** Ocum **F** 604 super-
fluit **OV** superfluit **LF** perfurit *uulgo* 605 Tum **OV** Tunc **LF** —
Uagenni **Ch** bagenni **F** bageum **LOV**

Ibat et hortando notum accendebat in hostem.
 Laeta uiro grauitas ac mentis amabile pondus
 Et sine tristitia uirtus. non ille rigoris 610
 Ingratas laudes nec nubem frontis amabat
 Nec famam laeue quaerebat limite uitae.

Addiderat ter mille uiros, in Marte sagittae
 Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
 Non totidem Ilua uiros, sed laetos cingere ferrum 615
 Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.

Ignosset, quamuis auido committere pugnam,
 Uarroni, quicumque simul tot tela uideret.
 Tantis agminibus Rhoeteo litore quondam
 Feruere, cum magnae Troiam inuasere Mycenae, 620
 Mille rates uidit Leandrius Hellespontus.

Ut uentum ad Cannas, urbis uestigia priscae,
 Defigunt diro signa infelicia uallo.
 Nec, tanta miseris iamiam impendente ruina,
 Cessarunt superi uicinas prodere clades. 625
 Per sudum attonitis pila exarsere maniplis,
 Et celsae toto ceciderunt aggere pinnae,
 Nutantique ruens prostrauit uertice siluas
 Garganus, fundoque imo mugiuit anhelans
 Aufidus, et magno late distantia ponto 630
 Terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas.
 Quaesiuit Calaber, subducta luce repente
 Immensis tenebris, et terram et litora Sipus;
 Obseditque frequens castrorum limina bubo.
 Nec densae trepidis apium se inuoluere nubes 635

610 rigoris **V** uigoris **LFO** 614 Expertus **S** 615 ilua **V**
 illa **LFO** — laetos **ChLF** lectos **O** deest in **V** — cingere] gig-
 nere **ChLF** gingere **OV** stringere *Heinsius et Schrader* 617 Ig-
 nosset **LF** Ignosset **O** Ingnosset **V** 619. 620 Rhoeteia litora
 qu. F., c. m. Tr. i. Mycenes M. rates, u. *Schrader* 624 iamiam
Liuius iamque ■ 626 Per sudum **LF**, ut con. *Schrader* P. su-
 bitum **OV** 633 Immensis] Immersus *Nodell, Schrader, Lefebure*
Emersis Heinsius 634 limina **OV** lumina **LF** (cf. I. 66)
 635 apium *Dausqueius* absum **ChS** absunt uulgo auium *Liuius*

Cessarunt aquilis; non unus crine corusco,
 Regnorum euersor, rubuit letale cometes.
 Castra quoque et uallum rabidae sub nocte silenti
 Irrupere ferae raptique ante ora pauentum
 Adiunctos uigilis sparserunt membra per agros. 640
 Ludificante etiam terroris imagine somnos,
 Gallorum uisi bustis erumpere manes;
 Terque quaterque solo penitus tremuere reuulsae
 Tarpeiae rupes, atque atro sanguine flumen
 Manuit Iouis in templis, lacrimaeque uetusta 645
 Effigie patris large fluxere Quirini.
 Maior et horrificis sese extulit Allia ripis.
 Non Alpes sedere loco, non nocte dieue
 Ingentis inter stetit Apenninus hiatus.
 Axe super medio, Libyes a parte, coruscae 650
 In Latium uenere faces, ruptusque fragore
 Horrisono polus, et uultus patuere Tonantis.
 Aetnaeos quoque contorquens e cautibus ignis
 Uesbius intonuit, scopulisque in nubila iactis
 Phlegraeus tetigit trepidantia sidera uertex. 655
 Ecce inter medios belli praesagus, et ore
 Attonito sensuque simul, clamoribus implet
 Miles castra feris et anhelat clade futura:
 'Parcite, crudeles superi; iam stragis aceruis
 Deficiunt campi; uideo per densa uolantem 660
 Agmina ductorem Libyae currusque citatos
 Arma uirum super atque artus et signa trahentem.
 Turbinibus furit insanis et proelia uentus
 Inque oculos inque ora rotat. cadit, immemor aeui,
 Nequicquam, Thrasyenne, tuis Seruilius oris 665
 Subductus. quo, Uarro, fugis? pro Iupiter! ictu
 Procumbit saxi, fessis spes ultima, Paulus.

636 Cessarunt **Ch**638 rapidae **OV**

639 raptimque

*Scaliger*642 nisi **S**— erumpere manes **Cm** *Ep. 48 LF* er.nitores **OV** (*T. p. 244*)644 fulmen **S**, *quod prob. Heinsius*654 Uesbius *Heinsius* Lesbios **Ch** **V** Lerbios **LFO** Lemnius *uulgo*662 artus] artes **Ch** arcis ■

Cesserit huic Trebia exitio. pons ecce cadentum
 Corporibus struitur, ructatque cadauera fumans
 Aufidus, ac uictrix insultat belua campis. 670
 Gestat Agenoreus nostro de more secures
 Consulis, et sparsos lictor fert sanguine fasces.
 In Libyam Ausonii portatur pompa triumphi.
 O dolor! hoc etiam, superi, uidisse iubetis?
 Congesto, laeuae quodcumque auellitur, auro 675
 Metitur Latias uictrix Carthago ruinas.'

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER NONUS.

Turbato monstris Latio cladisque futurae
 Signa per Ausoniam prodentibus irrita diuis,
 Haud secus, ac si fausta forent et prospera pugnae
 Omina uenturae, consul traducere noctem
 Exsomnia telumque manu uibrare per umbras 5
 Ac modo segnitie Paulum increpitare, modo acris
 Exercere tubas nocturnaue classica uelle.
 Nec minor in Poeno properi certaminis ardor.
 Erumpunt uallo, fortuna urgente sinistra,
 Consertaeque manus; nam sparsi ad pabula campis 10
 Uicinis raptanda Macae fudere uolucrum
 Telorum nubem. ante omnis iuuadere bella

668 pons] ponis **LF** penis **V** penus **O** 669 ructatque
Gronov recitatque cadauera fumans **Cm** *Ep. 86, unde* reicitque
Modius tacita **L** tacitoque **FOV** restatque cadanere *Liuius*
et Heinsius 4 Omnia **O** et *uulgo* 5 Exsomnia **Cd** (*T. p. 215*)
 6 segnitie **LF** segniciae **O** segnitiae **V** 10 nam **LFV** iam **O**
et uulgo

Mancinus gaudens hostilique unguere primus
 Tela cruore cadit; cadit et numerosa iuuentus.
 Nec pecudum fibras Uarro et contraria Paulo 15
 Auspicia incusante deum compesceret arma,
 Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur,
 Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
 Quae tamen haud ualuit perituris milibus una
 Plus donasse die. rediere in castra, gemente 20
 Haud dubie Paulo, qui crastina iura uideret
 Amenti cessura uiro, frustraue suorum
 Seruatas a caede animas; nam turbidus ira
 Infensusque morae dilata ob proelia ductor:
 'Sicine, sic,' inquit, 'grates pretiumque rependis, 25
 Paule, tui capitis? meruerunt talia, qui te
 Legibus atque urnae dira eripuerunt minanti?
 Tradant immo hosti reuocatos ilicet enses,
 Tradant arma, iube aut pugnantum deripe dextris.
 Sed uos, quorum oculos atque ora humentia uidi, 30
 Uertere cum consul terga et remeare iuberet,
 Ne morem et pugnae signum expectate petendae;
 Dux sibi quisque uiam rapito, cum spargere primis
 Incipiet radiis Gargana cacumina Phoebus.
 Pandam egomet propere portas. ruite ocus atque hunc
 Ereptum reuocate diem.' Sic turbidus aegra 36
 Pestifero pugnae castra incendebat amore.

At Paulus, iam non idem nec mente nec ore,
 Sed qualis stratis deletis milite campis
 Post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro 40
 Obuersante malo; ceu iam spe lucis adempta,
 Cum stupet exanimata parens natique tepentis
 Nequicquam fouet extremis amplexibus artus:

25 Siccine sic Ch Siccine nunc S 29 aut] et *Liuius*
 — dextris *Heinsius* dextras ■ 30 humentia LF umentia Cd
 (T. p. 215) uiuentia O liuentia V 32 Memorem S 33 ra-
 pito Cm Ep. 86 sapito S capito *uulgo* — primis ■ primus *uulgo*
 35 Pandam LF Pangam OV — propere portas Ch 38 At FV
 Ac L Ut O 39 delecto F deiecto *Heinsius* dilecto *uulgo*

'Per totiens,' inquit, 'concussae moenia Romae,
 Perque has, nox Stygia quas iam circumuolat umbra,
 Insontis animas, cladi parce obuius ire; 46
 Dum transit diuum furor, et consumitur ira
 Fortunae, nouus Hannibalis, sat, nomina ferre
 Si discit miles nec frigidus aspicit hostem.
 Nonne uides, cum uicinis auditur in aruis, 50
 Quam subito linquat pallentia corpora sanguis?
 Quamque fluant arma ante tubas? cunctator et aeger,
 Ut rere, in pugnas Fabius quoscumque sub illis
 Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt,
 At, quos Flaminius — sed dira auertite diui. 55
 Sin nostris animus monitis precibusque repugnat,
 Aures pande deo. cecinit Cymaea per orbem
 Haec olim uates et te praesaga tuosque
 Uulgauit terris proauorum aetate furores.
 Iamque alter tibi, nec perplexo carmine, coram 60
 Fata cano uates: sistis ni crastina signa,
 Firmabis nostro Phoebeae dicta Sibyllae
 Sanguine. nec Graio posthac Diomede ferentur,
 Sed te, si perstas, insignes consule campi.'
 Haec Paulus, lacrimaeque oculis ardentibus ortae. 65
 Necnon et noctem sceleratus polluit error.
 Xanthippo captus Libycis tolerarat in oris
 Seruitium Satricus, mox inter praemia regi
 Autololum dono datus ob uirtutis honorem.
 Huic domus et gemini fuerant Sulmone relictī 70
 Matris in uberibus nati, Mancinus et una
 Nomine Rhoeteo Solimus; nam Dardana origo
 Et Phrygio genus a proauo, qui, sceptrā secutus
 Aeneae, claram muris fundauerat urbem

49 Sic ■ 50 aruis] armis ■ 51 segnis L 55 At F
 (in marg. m. 2 aut) Aut LOV Haud uulgo 54. 55 non arma
 capessunt, At quos Flaminius. Baehrens in *Fleckeis. ann.* 1872
 p. 631 57 cymea L Cumaea Ch crinea FOV 61 in S
 63 posthac L post haec FOV 70 Hinc S 72 rhoeteo F
 theteo LOV — Solimus ChF solymus L solrinus OV

Ex sese dictam Solimon; celebrata colonis 75
 Mox Italis, paulatim attrito nomine, Sulmo.
 At tum barbaricis Satricus cum rege cateruis
 Aduectus, quo non spretum — si posceret usus —
 Noscere Gaetulis Latias interprete uoces.
 Postquam posse datum Peligna reuisere tecta 80
 Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
 Aduocat ac furtim castris euadit iniquis.
 Sed fuga nuda uiri; sumpto nam prodere coepta
 Uitabat clipeo et dextra remeabat inermi.
 Exuias igitur prostrataque corpora campo 85
 Lustrat et exutis Mancini cingitur armis.
 Iamque metus leuior; uerum, cui dempta ferebat
 Exangui spolia et cuius nudauerat artus,
 Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
 Ecce sub aduentum noctis primumque soporem 90
 Alter natorum, Solimus, uestigia uallo
 Ausonio uigil extulerat, dum sorte uicissim
 Alternat portae excubias, fratrisque petebat
 Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
 Furtiua cupiens miserum componere terra. 95
 Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis
 Aggere Sidonio uenientem conspicit hostem.
 Quodque dabat fors in subitis necopina, sepulcro
 Aetoli condit membra occultata Thoantis.
 Inde, ubi nulla sequi propius pone arma uirumque
 Incomitata uidet uestigia ferre per umbras, 101
 Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
 In terga haud frustra iaculum; Tyriamque sequentum
 Satricus esse manum et Sidonia uulnera credens,
 Auctorum caeci trepidus circumspicit ictus. 105
 Uerum ubi uictorem iuuenili robore cursus
 Attulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,

77 At S Ac *wulgo* 83 nam] quia *Nicander* 89 Macae Ch
 mace S — *uersus in F m. 2 in marg. adscriptus* 96 cele-
 brarat S

Fraternusque procul, luna prodente, retextit
 Ante oculos sese et radiauit comminus umbo,
 Exclamat iuuenis, subita flammatus ab ira: 110
 'Non sim equidem Sulmone satus tua, Satrice, proles
 Nec frater, Mancine, tuus fatearque nepotem
 Pergameo indignum Solimo, si euadere detur
 Huic nostras impune manus. tu nobile gestes
 Germani spoliū ante oculos referasque superba, 115
 Me spirante, domus Pelignae perfidus arma?
 Haec tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus
 Dona feram, nati ut figas aeterna sepulcro.'
 Talia uociferans stricto mucrone ruebat.

Ast illi iam tela manu iamque arma fluebant, 120
 Audita patria natisque et coniuge et armis,
 Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
 Tum uox semanimi miseranda effunditur ore:
 'Parce, precor, dextrae, non ut mihi uita supersit,
 — Quippe nefas hac uelle frui — sed sanguine nostro
 Ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille 126
 Captiuus, patrias nunc primum aduectus in oras,
 Ille ego sum Satricus, Solimi genus. haud tua, nate,
 Fraus ulla est. iaceres in me cum feruidus hastam,
 Poenus eram. uerum, castris elapsus acerbis, 130
 Ad uos et carae properabam coniugis ora.
 Hunc rapui exanimi clipeum; sed iam, unice nobis,
 Haec fratris tumulis arma excusata reporta.
 Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
 Ductori monitus Paulo, producere bellum 135
 Nitatur Poenoque neget certamina Martis.
 Augurio exultat diuum immensamque propinqua

111 sim *Cm Ep. 86 LF* sum *OV*, ut *coni. L. Mueller d. r. m.*
p. 284 112 fatearque ■ fateorque *uulgo* 114 sic *Cm l. l.* Hinc
 nostra i. manu *LF* Hinc uestra i. m. *OV* 117 Haec *LF* Nec *OV*—
 Acca *Cm l. l.* acta ■ 123 Cum *O* — semanimi *Ch* semi-
 animi ■ 125 hac *LF* hoc *OV* 127 auectus *F* 130 uerum
 ut *Scaliger* 132 unice *OV* imite *L* nuncce *corr. m. 1 in*
 unice *F* 133 arma a me exuta *Blass, sed cf. u. 146*

Stragem acie sperat. quaeso, cohibete furem
 Uarronem; namque hunc fama est impellere signa.
 Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine uitae 140
 Solamen, cauisse meis. nunc ultima, nate,
 Inuento simul atque amisso redde parenti
 Oscula.' Sic fatus galeam exuit atque rigentis
 Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
 Attonitoque timens uerbis sanare pudorem 145
 Uulneris impressi, telum excusare laborat:
 'Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
 Non nox errorem nigranti condidit umbra?
 Cur trepidas? da, nate, magis, da iungere pectus.
 Absoluo pater ipse manum, atque in fine laborum 150
 Hac condas oculos dextra, precor.' At miser, imo
 Pectore suspirans, iuuenis non uerba uicesque
 Alloquio uocemue refert; sed sanguinis atri
 Sistere festinat cursum laceroque ligare
 Ocuis illacrimans altum uelamine uulnus. 155
 Tandem inter gemitus miserae erupere querelae:
 'Sicine te nobis, genitor, Fortuna reducit
 In patriam? sic te nato natumque parenti
 Impia restituit? felix o terque quaterque
 Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum! 160
 Ast ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
 Uulnere cognosco. saltem hoc, Fortuna, fuisset
 Solamen culpa, dubia ut mihi signa dedisses
 Infausti generis. uerum linquetur iniquis
 Non ultra superis nostros celare labores.' 165
 Haec dum amens queritur, iam, deficiente cruore,

138 cohibete Ch 145 Attonitoque timens ■ Attonitum-
 que *Liuiineius* Attonitumque tenens (*uel uidens*) — et telum
Schrader Attoniti et nitens *edd. Gryph.* Attonito et nitens *edd.*
aliae 149 magis] manus *D. Heinsius* genas *Schrader et Ernesti*
 153 uociue *Schrader* 161 imperditus **Cm l. l.** 162 tulisset
Schrader 165 nostros celare **Cm l. l.** tolerare **LFO** tollerare **V**
 (*T. p. 242*) 166 deficiente puella(!) **F**, *sed in marg.* l' cruore
 — calore *Bothe*

In uacuas senior uitam disperserat auras.
 Tum iuuenis, maestum attollens ad sidera uultum:
 'Pollutae dextrae et facti Titania testis
 Infandi, quae nocturno mea lumine tela 170
 Dirigis in patrium corpus, non amplius,' inquit,
 'His oculis et damnato uiolabere uisu.'
 Haec memorat, simul ense fodit praecordia et, atrum
 Sustentans uulnus, mananti sanguine signat
 In clipeo mandata patris: FUGE PROELIA UARRO;
 Ac summi tegimen suspendit cuspide teli 176
 Defletumque super prosternit membra parentem.
 Talia uenturae mittebant omina pugnae
 Ausoniis superi, sensimque abeuntibus umbris
 Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo. 180
 Ductor in arma suos Libys et Romanus in arma
 Excibant de more suos; Poenisque redibat,
 Qualis nulla dies omni surrexerit aeuo.
 'Non uerborum,' inquit, 'stimulantum,' Poenus, 'egetis,
 Herculeis iter a metis ad Iapygis agros 185
 Uincendo emensi; nusquam est animosa Saguntos;
 Concessere Alpes; pater ipse superbus aquarum
 Ausonidum Eridanus captiuo defluit alueo.
 Strage uirum mersus Trebia est, atque ora sepulcro
 Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent 190
 Ossibus ac nullo sulcantur uomere campi.
 Clarior his titulus, plusque allatura cruoris
 Lux oritur. mihi magna satis, sat uero superque
 Bellandi merces sit gloria; cetera uobis
 Uincantur. quicquid diti deuexit Hiberno, 195

171 Derigis **LF** (cf. II. 92) 173 memorans *Heinsius*
 179 sensumque **S** 184 Non **ChLF** Nec **OV** 185 Iapygas
Heinsius 187 Consedere *Schrader* 188 Ausonium **S**
 189 sepulcro — Flaminio **ChV** sepulchro **O** sepulto **LF**, sed **F**
in marg. m. 2 ara sepulchro 190 relucet *Schrader* 192 titulus
 plusque **Cm l. l. V** titulis **LFO** 193 uero] certa *Heinsius*
 clara *L. Mueller d. r. m. p. 339* satis mera satque superque
Blass 194 sit **V** sic **LFO**

Quicquid in Aetnaeis iactauit Roma triumphis,
 Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
 Condidit, in uestros ueniet sine sortibus enses.
 Ferte domos, quod dextra dabit; nil ductor honoris
 Ex opibus posco. raptor per saecula longa 200
 Dardanus edomitum uobis spoliauerit orbem.
 Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
 Seu Laurens tibi, Sigeo sulcata colono,
 Arridet tellus, seu sunt Byzacia cordi
 Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis, 205
 Electos optare dabo inter praemia campos.
 Addam etiam, flaua Thybris quas irrigat unda,
 Captiuus late gregibus depascere ripas.
 Qui uero externo socius mihi sanguine Byrsae
 Signa moues, dextram Ausonia si caede cruentam 210
 Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto.
 Neu uos Garganus Daunique fefellerit ora,
 Ad muros statis Romae; licet auia longe
 Urbs agat et nostro procul a certamine distet,
 Hic hodie ruet, atque ultra te ad proelia miles 215
 Nulla uoco; ex acie tende in Capitolia cursum.
 Haec memorat. tum, propulso munimine ualli,
 Fossarum rapuere moras, aciemque locorum
 Consilio curuis accommodat ordine ripis.
 Barbaricus laeuo stetit ad certamina cornu 220
 Bellator Nasamon unaque immanior artus
 Marmarides, tum Maurus atrox Garamasque Macesque
 Et Massylae acies et ferro uiuere laetum
 Uulgus Adyrmachidae pariter, gens accola Nili,

196 et Aetnaeis *Nicander* 198 uenient **V** — fortibus **S**
 199 ductor] uictor *edd. nonnullae* 201 uobis **LF** nobis **OV**
 202 sarranum **V** serranum **LFO** 204 Byzacia **Ch** bizantia **LV**
 bizancia **FO** 206 praemia **Cm Ep. 50 LF** proelia **OV** 208 Cap-
 tiuis l. gregibus depascere **Cm l. l.** 209 externo — san-
 guine **Cm l. l.** extremo ■ 210 mouens **Ch** 211 iam hinc ■
 215 Hic **Cm l. l. FV** Hec **LO** — ruet **L** 219 Consimilem
Heinsius 221 artus **Cm l. l.** 224 adyrmachidae **OV** adirma-
 chidae **ChLF** (*cf. III. 279*) Adyrmachidae, et pariter *Drakenborch*

Corpora ab immodico seruans nigrantia Phoebō; 225
 Quis positum agminibus caput imperiumque Nealces.
 At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
 Aufidus et curuo circum errat gurgite ripas,
 Mago regit. subiere leues, quos horrida misit
 Pyrene, populi uarioque auxere tumultu 230
 Flumineum latus; effulget caetrata iuuentus;
 Cantaber ante alios nec tectus tempora Uasco
 Ac torto miscens Baliaris proelia plumbo
 Baetigenaeque uiri. celsus media ipse coeracet
 Agmina, quae patrio firmavit milite quaeque 235
 Celtarum Eridano perfusis saepe cateruis.
 Sed qua se fluuius retro labentibus undis
 Eripit et nullo cuneos munimine uallat,
 Turritas moles ac propugnacula dorso
 Belua nigranti gestans, ceu mobilis agger, 240
 Nutat et erectos attollit ad aethera muros.
 Cetera iam Numidis circumuolitare uagosque
 Ferre datur cursus et toto feruere campo.

Dum Libys incenso dispensat milite uires
 Hortandoque iterum atque iterum insatiabilis urget
 Factis quemque suis et se cognoscere iactat, 246
 Qua dextra ueniant stridentis sibila teli,
 Promittitque uiris nulli se defore testem:
 Iam Uarro, exacta uallo legione, mouebat
 Cladum principia; ac pallenti laetus in unda 250
 Laxabat sedem uenturis portitor umbris.
 Stant primi, quos sanguineae pendente uetabant
 Ire notae clipeo, defixique omine torpent.
 Iuxta terribilis facies; miseranda iacebant
 Corpora in amplexu, natusque in pectore patris 255

230 auxere **LF** anxere **O** ausere **V** et uario cinxere *Heinsius et van Veen* 233 At **L** — balearis **S** 234 ipsa **■**
 236 perfudit *Blass* 239 Turritae **■** 241 euectos *Heinsius*
 242 uagosque **Cm l. l.** girosque **■** (*T. p. 244*) 243 datur **Cm l. l.**
 244 incenso **FV** intenso **LO** 249 legione] legare(!) **L** 250 ac **Ch**
 254 iacebat **Ch** 255 in pectora *Liuiueius*

Imposita uulnus dextra letale tegebat.
 Effusae lacrimae, Mancinique inde reuersus
 Fraterna sub morte dolor, tum triste mouebat
 Augurium et similes defuncto in corpore uultus.
 Ocius erroris culpam deflendaque facta 260
 Ductori pandunt atque arma uetantia pugnam.
 Ille, ardens animi: 'Ferte haec,' ait, 'omnia Paulo;
 Namque illum, cui femineo stant corde timores,
 Mouerit ista manus, quae, caede imbuta nefanda,
 Cum Furiae expeterent poenas, fortasse paterno 265
 Signauit moriens sceleratum sanguine carmen.'

Tum minitans propere describit munera pugnae;
 Quaque feras saeuus gentes aciemque Nealces
 Temperat, hac sese Marso cum milite cumque
 Samnitum opponit signis et Iapyge alumno. 270
 At campi medio — namque hac in parte uidebat
 Stare ducem Libyae — Seruilius obuia adire
 Arma et Picentis Umbrosque inferre iubetur.
 Cetera Paulus habet dextro certamina cornu.
 His super insidias contra Nomadumque uolucrum 275
 Scipiadae datur ire manum; quaeque arte dolisque
 Scindent se turmae, praedicit spargere bellum.

Iamque propinquabant acies, agilique uirorum
 Discursu mixtoque simul calefacta per ora
 Cornipedum hinnitu et multum strepitantibus armis
 Errabat caecum turbata per agmina murmur. 281
 Sic, ubi prima mouent pelago certamina uenti,
 Inclusam rabiem ac sparsuras astra procellas
 Parturit unda freti fundoque emota minacis

260 facta **S** fata *uulgo* 262 omnia **LFO** omina **V** et *uulgo*
 266 mordens ■ 269 hac **V** ac **LFO** 274 laeuo *Draken-*
borch, sed cf. Cosack p. 33 276 quaeque **Ch** quaque *Bothe*
 279 mistoque **L** 280 hinnitu **OV** innitu **L** inuiche **F**, *sed in*
marg. m. 2 l'hinnitu (T. p. 232) hinnitum Ch — strepitan-
tibus Cm l. l. V trepidantibus LO crepitantibus F 282 Sic
 tibi **O** 283 castra ■ 284 minacum **Ch**

Expirat per saxa sonos atque acta cauernis 285
Torquet anhelantem spumanti uertice pontum.

Nec uero, fati tam saeuo in turbine, solum
Terrarum fuit ille labor; discordia demens
Intrauit caelo superosque ad bella coegit.
Hinc Mauors, hinc Graduum comitatus Apollo 290
Et domitor tumidi pugnat maris; hinc Uenus amens,
Hinc Uesta et, captae stimulatus caede Sagunti,
Amphitryoniades, pariter ueneranda Cybele
Indigetesque dei Faunusque satorque Quirinus
Alternusque animae mutato Castore Pollux. 295

Contra cineta latus ferro Saturnia Iuno
Et Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon
Multaque praeterea diuorum turba minorum.
Quorum ubi mole simul uenientum et gressibus alma
Intremuit tellus; pars impleuere propinquos 301
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta
Ceperunt; uacuo descensum ad proelia caelo.

Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegraeis quantas effudit ad aethera uoces 305
Terrigena in campis exercitus; aut sator aeui,
Quanta Cyclopas noua fulmina uoce poposcit,
Iupiter, exstructis uidit cum montibus ire
Magnanimos raptum caelestia regna gigantas.
Nec uero prima in tantis concursibus hasta 310
Ulla fuit. stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus, cupidaeque cruoris
Hinc atque hinc animae gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis,

289 Intrauit caelo **ChLF** Luctauit **OV** 290 mauor **L**,
ut u. 357 293 Cybeben *Ruperti* (cf. *VIII. 363*) 297 Tri-
tonidos **ChLF** titronidos **O** tridonidos **V** Tritonides *uulgo*
303 discensum **ChS** (*T. p. 188*) 304 immensus **OV** immen-
sos **LF** 305 effudit ■ effundit *uulgo* 309 gigantas **LF**
gigantes **OV** 312 rapidaeque ■ rabidaeque *edd. nonnullae*
uett. 314 Acri ast uel Ast acri *Heinsius* Ac prius — quam
Gronov et Burmann Ac prior *Schrader*

Bellantum pars magna iacet. super ipsa suorum 315
 Corpora consistunt auidi calcantque gementis.
 Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
 Auertue potest pubes, aut ordine pelli
 Fixa suo Sarrana manus, quam uellere sede
 Si coeptet Calpen impacto gurgite pontus. 320
 Amisere ictus spatium, nec morte peracta
 Artatis cecidisse licet. galea horrida flictu
 Aduersae ardescit galeae, clipeusque fatiscit
 Impulsu clipei, atque ensis contunditur ense,
 Pes pede, uirque uiro teritur; tellusque uideri 325
 Sanguine operta nequit, caelumque et sidera pendens
 Abstulit ingestis nox densa sub aethere telis.
 Quis astare loco dederat Fortuna secundo,
 Contorum longo et procerae cuspidis ictu,
 Ceu primas agitent acies, certamina miscent. 330
 At, quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
 Missilibus certant pugnas aequare priorum.
 Ultra clamor agit bellum, milesque, cupiti
 Martis inops, saeuis impellit uocibus hostem.
 Non ullum defit teli genus. hi sude pugnas, 335
 Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili;
 At saxis fundaque alius iaculoque uolucris.
 Interdum stridens per nubila fertur harundo,
 Interdumque ipsis metuenda falarica muris.
 Speramusne, deae, quarum mihi sacra coluntur, 340
 Mortali totum hunc aperire in saecula uoce
 Posse diem? tantumne datis confidere linguae,
 Ut Cannas uno ore sonem? si gloria uobis

317 nisu **LF** uisu **OV** 318 potest **OV** post **LF** — belli **S**
 320 Si coeptet **Ch** — calmen incapto **F** 322 flictu **LF** fluctu **OV**
 323 fatescit **S** 329 et delet *Heinsius* 335 Non ullum **ChLF**
 Nec **OV** — insude **S** 337 At **V** Ac **LF** Ad **O** 338. 339 sic **ChS**;
uulgo uersus transpositi erant deleto que uocabulo 340 Spera-
 musne **OV** Speramusue **LF** Speremusne *Blass* 341 aperiri
Heinsius et Blass, sed cf. X. 20, XII. 388 342 tantumne **OV**
 tantumue **LF** (*cf. u. 340*) — considerare **L**

Nostra placet, neque uos magnis auertitis ausis,
 Huc omnis cantus Phoebumque uocate parentem. 345
 Uerum utinam posthac animo, Romane, secunda,
 Quanto tunc aduersa, feras! satque hactenus, oro,
 Nec libeat tentare deis, an Troia proles
 Par bellum tolerare queat. tuque, anxia fati,
 Pone, precor, lacrimas et adora uulnera, laudes 350
 Perpetuas paritura tibi. nam tempore, Roma,
 Nullo maior eris. mox sic labere secundis,
 Ut sola cladum tuearis nomina fama.

Iamque inter uarias Fortuna utrimque uirorum
 Alternata uices incerto eluserat iras 355
 Euentu, mediaque diu pendente per ambas
 Spe gentis, paribus Mauors flagrabat in armis.
 Mitia ceu uiridis agitant cum flamina culmos,
 Necdum maturas impellit uentus aristas,
 Huc atque huc it summa seges nutansque uicissim 360
 Alterno lente motu incuruata nitescit.
 Tandem barbaricis perfractam uiribus acri
 Dissipat incurrens aciem clamore Nealces.
 Laxati cunei, perque interualla citatus
 Irrupit trepidis hostis. tum turbine nigro 365
 Sanguinis exundat torrens; nullumque sub una
 Cuspide procumbit corpus. dum uulnera tergo
 Bellator timet Ausonius, per pectora saeuas
 Exceptat mortes et leto dedecus arcet.

Stabat cum primis mediae certamine pugnae, 370
 Aspera semper amans et par cuicumque periclo,
 Scaeuola; nec tanta uitam iam strage uolebat,
 Sed dignum proauo letum et sub nomine mortem.
 Is postquam frangi res atque augescere uidit
 Exitium: 'Breuis hoc uitae, quodcumque relictum, 375

344 nos O 347 satque *Blass* sitque **FOV** sicque **L**
 stetque *Dausqucius* sisque *Heinsius* 361 uirescit *Liuiueius*
 rigescit uel resurgit *Schrader* 364 Lassati **LV** 365 Irrupit
 trepidus hostis **Ch**, unde trepidos *Heinsius* — nigri **Ch** 366 sub
 una Cuspide **Ch** ima ■ 370 certamine **Ch**

Extendamus, ait; nam uirtus futile nomen,
 Ni decori sat sint pariendo tempora leti.
 Dixit et in medios, qua dextera concita Poeni
 Limitem agit, uasto connixus turbine fertur.
 Hic exultantem Caralim atque erepta uolentem 380
 Induere excelso caesi gestamina trunco
 Ense subit, capuloque tenuis ferrum impulit ira.
 Uoluitur ille ruens atque arua hostilia morsu
 Appetit et mortis premit in tellure dolores.
 Nec Gabaris Sicchaeque uirum tenuere furentes 385
 Concordi uirtute manus; sed perdidit acer,
 Dum stat, decisam Gabar inter proelia dextram.
 At Siccha auxilium, magno turbante dolore,
 Dum temere accelerat, calcato improuidus ense
 Succidit ac nudae sero uestigia plantae 390
 Damnauit dextraque iacet morientis amici.
 Tandem conuertit fatalia tela Nealcae
 Fulminei gliscens iuuenis furor. exilit ardens,
 Nomine tam claro stimulante, ad praemia caedis.
 Tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
 Detulerat torrens, raptum contorquet in ora 396
 Turbidus. incusso crepuerunt pondere malae,
 Ablatusque uiro uultus; concreta cruento
 Per nares cerebro sanies fluit, atraque manant
 Orbibus elisis et trunca lumina fronte. 400
 Sternitur unanimo Marius, succurrere Capro
 Conatus metuensque uiro superesse cadenti.
 Lucis idem auspiciū ac patrium et commune duobus
 Paupertas; sacro iuuenes Praeneste creati

377 Ni decori sat sint *Heinsius* Ni decoris assint **ChLFV**
 Ne decoris adsint **■** Ni decori prosint *Withof* Ni decori
 assignet *Blass* 378 dextra **■** 380 clarim **■** 383 arua **Cm**
Ep. 50 arma **O** 384 Oppetit *Lefebure* — ut m. premat
Drakenborch 385 Gabaris *Scaliger* gabari **S** — Sicchaeque **Ch**
 audiaeque **F** 387 decisam] densam **L** (*cf. I. 524*) 390 sero **Ch**
 394 plia **FO** 396 Detulerat **S** Depulerat *edd. c. cod. Put.*
 401 Capro *ed. Rom. 1* caspro **■** 403 ac patriae *Heinsius*

Miscuerant studia et iuncta tellure serebant. 405
 Uelle ac nolle ambobus idem sociataque toto
 Mens aeuo ac paruis diues concordia rebus.
 Occubuere simul; uotisque ex omnibus unum
 Id Fortuna dedit, iunctam inter proelia mortem.
 Arma fuere decus uictori bina Symaetho. 410

Sed longum tanto laetari munere casus
 Haud licitum Poenis. aderat terrore minaci
 Scipio, conuersae miseratus terga cohortis,
 Et cuncti fons Uarro mali flauusque comarum
 Curio et a primo descendens consule Brutus. 415
 Atque his fulta uiris acies repararet ademptum
 Mole noua campum, subito ni turbine Poenus
 Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
 Isque ut Uarronem procul inter proelia uidit
 Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti 420
 Lictorem: 'Nosco pompam atque insignia nosco;
 Flaminius modo talis,' ait. tum feruidus acrem
 Ingentis clipei tonitru praenuntiat iram.
 Heu miser! aequari potuisti funere Paulo,
 Si ibi non ira superum tunc esset ademptum 425
 Hannibalis cecidisse manu. quam saepe querere,
 Uarro, deis, quod Sidonium defugeris ense!
 Nam, rapido subitam portans in morte salutem
 Prokursu incepta, in sese discrimina uertit
 Scipio. nec Poenum, quamquam est ereptus opimae 430
 Caedis honor, mutasse piget maiore sub hoste
 Proelia et erepti Ticina ad flumina patris
 Exigere oblato tandem certamine poenas.
 Stabant educti diuersis orbis in oris,

409 uictam V 410 Symaetho ChLF simaetho OV 411 le-
 tali S 415 descendens F 416 repararat Heinsius et Bentley
 421 Littorem L 429 sic scripsi et interpunxi incepta sese
 in LFV incepta sese O incepta ad sese ed. Rom. 1 incoep-
 ta, sese in edd. Ald. 1523 et Gryph. 1547 coep-
 ta in sese Heinsius c. ed. Lugd. 1578 coep-
 ta sese in aliae edd. suscepta ad
 se Blass

Quantos non alios uidit concurrere tellus 435
 Marte, uiri dextraque pares, sed cetera ductor
 Anteibat Latius, melior pietate fideque.

Desiluere caua turbati ad proelia nube,
 Mauors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno;
 Aduentuque deum, intrepidis ductoribus, ambae 440
 Contremuere acies. ater, qua pectora flectit
 Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
 Sibilaque horrificis torquet serpentibus aegis.
 Fulgent sanguinei, geminum uibrare cometem
 Ut credas, oculi; summaque in casside largus 445
 Undantis uoluit flammis ad sidera uertex.

At Mauors, moto proturbans aëra telo
 Et clipeo campum inuoluens, Aetnaea Cyclopum
 Munere fundentem lorica incendia gestat
 Ac pulsat fulua consurgens aethera crista. 450

Ductores pugnae intenti, quantumque uicissim
 Auderent, propius mensi, tamen arma ferentis
 Sensere aduenisse deos et, laetus uterque
 Spectari superis, addebant mentibus iras.
 Iamque ictu ualido libratam a pectore Poeni 455
 Pallas in obliquum dextra detorserat hastam,
 Et Gradivus, opem diuae portare ferocis
 Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
 Aetnaeum in pugnas iuueni ac maiora iubebat.
 Tum Uirgo, ignescens penitus, uiolenta repente 460
 Suffudit flammis ora atque, obliqua retorquens
 Lumina, turbato superauit Gorgona uultu.

435 alios **Ch** alias ■ alio *Heinsius*

436 Macte **L**

438 Desiluere **Ch** Dissiluere **O**

441 ater qua **FO** aterque **L**

acer **V** 442 ab orbe *Heinsius*

444 cometem **LV** cometē **FO**

cometen *edd.* 445 e casside **Ch**

447 proturbans **Ch** pe-

turbans ■

448 aetnea **F** ethnaeo **V** ernea **LO**

449 Mu-

nera *Heinsius*

452 Auderent *Barth* Audere ■ Audere est

edd. pleraeque c. cod. Put. Auderet *Nicander aliique* 459 Eth-

naeum **L** Aetneum **F** Enaeum **O** Aethnaeum **V** — uidebat **O**

460 ignescens **LF** ignoscens **OV**

Erexere omnes immania membra chelydri
 Aegide commota, primique furoris ad ictus
 Rettulit ipse pedem sensim a certamine Mauors. 465
 Hic dea conuulsam rapido conamine partem
 Uicini montis scopulisque horrentia saxa
 In Martem furibunda iacit, longeque relatos
 Expauit sonitus, tremefacto litore, Sason.

At non haec superum fallebant proelia regem. 470
 Demittit propere succinctam nubibus Irim,
 Quae nimios frenet motus, ac talia fatur:
 'I, dea, et Oenotris uelox allabere terris
 Germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras
 Nec speret fixas Parcarum uertere leges; 475
 Dic etiam: ni desistis, — nam uirus et aestus
 Flammiferae noui mentis — nec colligis iram,
 Aegida praecellant quantum horrida fulmina, nosces.'

Quae postquam accepit dubitans Tritonia uirgo
 Nec sat certa diu, patriis an cederet armis: 480
 'Absistemus,' ait, 'campo. sed Pallade pulsa
 Num fata auertet? caeloque arcebit ab alto
 Cernere Gargani feruentia caedibus arua?'
 Haec effata caua Poenum in certamina nube
 Sublatum diuersa tulit terrasque reliquit. 485

At Gradius atrox remeantis in aethera diuae
 Abscessu reuocat mentes fusosque per aequor
 Ipse manu magna, nebulam circumdatus, acri
 Restituit pugnae. conuertunt signa nouamque
 Instaurant Itali, uersa formidine, caedem: 490
 Cum uentis positus custos, cui flamina carcer

465 sensum O 469 Sason Ch 473 enotriis LOV aeno-
 triis F — elabere O 474 Germanoque Ch Germaneque ■
 476 ni desistis] in dextris F — iam O 477 corrigis Bentley
 corripis Blass 478 Aegida ed. Rom. 1 Aegide S Aegidi
 Bentley 480 sat certa sui Heinsius 483 Sternere Blass
 487 fusosque Ch fusorque LOV fusorque F 488 nebulam —
 acri Ch nebula ■ — atra F (T. p. 234) 489 pugnae F pug-
 nam LOV (T. p. 236) 491 cui V qui LFO

Imperio compressa tenet caelumque ruentes
 Eurique et Boreae parent Corique Notique,
 Iunonis precibus, promissa haud parua ferentis,
 Regnantem Aetolis Uulturnum in proelia campis 495
 Effrenat. placet hic irae exitiabilis ultor.
 Qui, se postquam Aetnae mersit candente barathro
 Concepitque ignes et flammea protulit ora,
 Euolat horrendo stridore ac Daunia regna
 Perflat, agens caecam glomerato puluere nubem. 500
 Eripuere oculos aurae uocemque manusque;
 Uertice harenoso candentis, flebile dictu,
 Torquet in ora globos Italum et bellare manipulis
 Iussa laetatur rabie. tum mole ruinae
 Sternuntur tellure et miles et arma tubaeque; 505
 Atque omnis retro flatu occursante refertur
 Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
 Atque idem flatus Poenorum tela secundant,
 Et uelut ammento contorta hastilia turbo
 Adiuvat ac Tyrias impellit stridulus hastas. 510
 Tum, denso fauces praeclusus puluere, miles
 Ignauam mortem compresso maeret hiatu.
 Ipse, caput flauum caligine conditus atra,
 Uulturnus, multaque comam perfusus harena,
 Nunc uersos agit a tergo stridentibus alis, 515
 Nunc, mediam in frontem ueniens clamante procella,
 Obuius arma quatit patuloque insibilat ore.
 Interdum intentos pugnae et iam iamque ferentis
 Hostili iugulo ferrum conamine et ictu
 Auertit dextramque ipso de uulnere uellit. 520

493 Eurique **OV** Furique **LF** 494 furentis **O** 495 Ae-
 tolis *Heinsius* aeoliis **FV** eolus **LO** 497 aethnae **O** ethnae **FV**
 hethnee **L** — cadente **O** 503 in ora **OV** mora **LF** 504 lae-
 tatur **ChL** laceratur **FOV** (*cf. XI. 45*) 505 tellure miles
 (*om. et*) **S** — iubaeque *Liuius* 507 in tergum *Barth* in-
 terdum **■** 508 secundant **Ch** 511 percussus **■** 517 ori
 et 518 prementes *Heinsius* 519 contaminate et ictu **LF c.**
 dictu **OV** uicto *Blass* ducto *edd. pleraeque*

Nec satis Ausonias passim foedare cohortes,
In Martem uomit immixtas mugitibus auras
Bisque dei summas uibrauit turbine cristas.

Quae dum Romuleis exercet proelia turmis
Aeolius furor et Martem succendit in iras, 525
Affatur Uirgo, socia Iunone, parentem:
'Quantos Gradius fluctus in Punica castra,
Respice, agit quantisque furens se caedibus implet!
Nunc, quaeso, terris descendere non placet Irim?
Quamquam ego non Teucros — nostro cum pignore regnet
Roma, et Palladio sedes hac urbe locarim — 531
Non Teucros delere aderam; sed lumen alumnae
Hannibalem Libyae pelli florentibus annis
Uita atque exstingui primordia tanta negabam.'

Excipit hic Iuno longique laboris ab ira: 535
'Immo,' ait, 'ut noscant gentes, immania quantum
Regna Iouis ualeant, cunctisque potentia quantum
Antistet, coniux, superis tua, disice telo
Flagranti — nil oramus — Carthaginis arces
Sidoniamque aciem uasto telluris hiatu 540
Tartareis immerge uadis aut obrue ponto.'

Contra quae miti respondet Iupiter ore:
'Certatis fatis et spes extenditis aegras.
Ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,
Contundet Tyrios iuuenis ac nomina gentis 545
Induet et Libycam feret in Capitolia laurum.
At, cui tu, coniux, cui das animosque decusque —
Fata cano — auertat populis Laurentibus arma.
Nec longe cladis metae. uenit hora diesque,
Qua nullas umquam transisse optauerit Alpes.' 550
Sic ait atque Irim propere demittit Olympo,

522 auras] iras Ch 523 uibrauit LF librauit O libauit V,
ut coni. Gronov 531 hac L ac FOV 535 hic OV hec LF
538 disice LV disire uel disice corr. in dissijce F dissite O
discute uulgo 539 nil obstamus Heinsius 545 iuuenis
Tyrios Bothe, sed cf. X. 23 (L. Mueller d. r. m. p. 326) 548 auer-
tet] uertit LF uertet O uertent V

Quae reuocet Martem iubeatque abscedere pugna.
 Nec uetitis luctatus abit Gradius in altis
 Cum fremitu nubes, quamquam lituique tubaeque
 Uulneraque et sanguis et clamor et arma iuuarent. 555

Ut patuit liber superum certamine tandem
 Laxatusque deo campus, ruit aequore ab imo
 Poenus, quo sensim caelestia fugerat arma,
 Magna uoce trahens equitemque uirosque feraeque
 Turrigeræ molem tormentorumque labores. 560

Atque ubi turbantem leuioris ense cateruas
 Agnouit iuuenem, scintillauitque cruentis
 Ira genis: 'Quaenam Furiae quisue egit in hostem,
 En, Minuci, deus, ut rursus te credere nobis
 Auderes?' inquit. 'genitor tibi natus ab armis 565
 Ille meis, ubi nunc Fabius? semel, improbe, nostras
 Sit satis euasisse manus.' Atque inde superbis
 Hasta comes dictis murali turbine pectus
 Transforat et uoces uenturas occupat ictu.

Nec ferro saeuire sat est. appellitur atra 570
 Mole fera, et monstris componitur Itala pubes.
 Nam, praeuectus equo, moderantem cuspide Lucas
 Maurum in bella boues stimulis maioribus ire
 Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
 Immane stridens agitur, crebroque coacta 575
 Uulnere, bellatrix properos fert belua gressus.
 Liuenti dorso turris, flammaque uirisque
 Et iaculis armata, sedet; procul aspera grando
 Saxorum super arma ruit, passimque uolanti
 Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum. 580
 Stat niueis longum stipata per agmina uallum
 Dentibus, atque ebori praefixa comminus hasta

553 uetitis] uentis F 563 quae iam Furiae, quis te e.
 i. h. An, M. Barth — 564 En] Nunc Schrader — Minuci Cd
 minici L munci F mimici OV 572 praeuectus Ch pro-
 uectus ■ 575 Immani (uulnere) *Liuiueius* Immanis (belua)
 Blass 577 flaminaque L 578 hic u. in F m. 2 in marg.
 adscr.

Fulget ab incuruo directa cacumine cuspis.
 Hic, inter trepidos rerum, per membra, per arma
 Exigit Ufentis sceleratum belua dentem 585
 Clamantemque ferens calcata per agmina portat.
 Nec leuius Tadio letum: qua tegmine thorax
 Multiplicis lini claudit latus, improba sensim,
 Corpore non laeso, penetrarunt spicula dentis
 Et sublime uirum, clipeo resonante, tulerunt. 590
 Haud excussa noui uirtus terrore pericli.
 Utitur ad laudem casu geminumque citato
 Uicinus fronti lumen transuerberat ense.
 Extimulata graui sese fera tollit ad auras
 Uulnere et erectis excussam cruribus alte 595
 Pone iacit uoluens reflexo pondere turrim.
 Arma uirique simul spoliataque belua uisu
 Sternuntur subita, miserandum, mixta ruina.
 Spargi flagrantis contra bellantia monstra
 Dardanius taedas uictor iubet et facis atrae, 600
 Quos fera circumfert, compleri sulphure muros.
 Nec iusso mora: collectis fumantia lucent
 Terga elephantorum flammis; pastusque sonoro
 Ignis edax uento per propugnacula fertur.
 Non aliter, Pindo Rhodopeue incendia pastor 605
 Cum iacit, et siluis spatiat feruida pestis,
 Frondosi ignescunt scopuli; subitoque per alta
 Collucet iuga dissultans Uulcanius ardor.
 It fera candenti torrente bitumine corpus
 Amens et laxo diducit limite turmas. 610
 Nec cuiquam uirtus propiora capessere bella:

583 directa **ChFV** de recta **L** deiecta **O** 585 Exiit **Ch**
 (cf. I. 642) 586 furens *Heinsius et Ruperti* 587 Nec]
 Hic *Blass* — Tadio **Ch** radio **O** — letum ■ laeuum *uulgo mu-*
tata interpunctione — qua **OV** que **LF** 595 ereptis **V**
 arrectis *Heinsius* 596 Pone **LF** Pene **OV** 598 mirandum
Bothe 599 Spargi **Ch** 600 uictor] ductor uel rector *Barth*
et Heinsius 602 coniectis *Heinsius* correptis *Schrader*
 603 pastusque **Cm** *Ep. 1* partusque **LFV** parcusque ■ 610 di-
 ducit **FV** deducit **LO**

Longinquis audent iaculis et harundinis ictu.
 Uritur impatiens et magni corporis aestu
 Huc atque huc iactas accendit belua flammās,
 Donec uicini tandem se fluminis undis 615
 Praecipitem dedit et, tenui decepta liquore
 Stagnantis per plana uadi, tulit incita longis
 Extantem ripis flammam; tum denique sese
 Gurgitis immersit, molem capiente profundo.

At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis 620
 Igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes
 Nunc iaculis, nunc et saxis, nunc alite plumbo
 Eminus incessunt, ut qui castella per altos
 Oppugnat munita locos atque assidet arces.
 Ausus digna uiro, fortuna digna secunda, 625
 Extulerat dextram atque aduersum comminus ensem
 Mincius, infelix ausi; sed stridula, anhelum
 Feruorem effundens, monstri manus abstulit acri
 Implicitum nexu diroque ligamine torsit
 Et superas alte miserum iaculata per auras 630
 Telluri elisis afflixit, flebile, membris.

Has inter clades uiso Uarrone sub armis
 Increpitans Paulus: 'Quin imus comminus,' inquit,
 'Ductori Tyrio, quem uinctum colla catenis
 Staturum ante tuos currus promissimus urbi? 635
 Heu patria, heu plebes scelerata et praua fauoris!
 Haud umquam expedies tam dura sorte malorum,
 Quem tibi non nasci fuerit per uota petendum,
 Uarronem Hannibalemne magis.' Dum talia Paulus,
 Urget praecipitis Libys atque in terga ruentum 640
 Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.

614 sic Cm *Ep. 1* 619 immergit ■ 623 ut] ne ■
 624 assidet Cm *l. l.* LOV absidet F obsidet *uulgo* 626 dextra-
 que Ch dextramque ■ 627 Mincius Cm *l. l.* 631 Telluri
 elisis afflixit Cm (*T. p. 211*) Tellure elisit ac flexit FOV flixit L
 636 scelerataque S 637 expies F 639 Hannibalemne F,
ut con. Bentley Hannibalemue LOV 640 praecipiti Ch 641 Atque
 oculos Ch — iunctas Heinsius

Pulsatur galea, et quatiuntur consulis arma;
 Acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostis.

Tum uero, excussus mentem, in certamina Paulo
 Auia diducto, conuertit Uarro manuque 645
 Cornipedem inflectens: 'Das,' inquit, 'patria, poenas,
 Quae, Fabio incolumi, Uarronem ad bella uocasti.
 Quaenam autem mentis uel quae discordia fati?
 Parcarumque latens fraus est? abrumpere cuncta
 Iamdudum cum luce libet. sed comprimit ensem 650
 Nescio qui deus et meme ad grauiora reseruat.
 Uiuamne? et fractos sparsosque cruore meorum
 Hos referam populo fasces? atque ora per urbes
 Iratas spectanda dabo? et, quo saeuus ipse
 Hannibal haud poscat, fugiam et te, Roma, uidebo?' 655
 Plura indignantem telis propioribus hostes
 Egere, et sonipes rapuit laxatus habenas.

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER DECIMUS.

Paulus, ut aduersam uidet increbrescere pugnam,
 Ceu fera, quae, telis circumcingentibus, ultro
 Assilit in ferrum et per uulnera colligit hostem,
 In medios fert arma globos seseque periclis
 Ingerit atque omni letum molitur ab ense. 5
 Increpat horrendum: 'Perstate et fortiter, oro,
 Pectoribus ferrum accipite ac sine uulnere terga

645 diducto **Ch** deducto **O** 651 Nescio qui deus **Ch**
 Nescio qui. deus est? mene *Bothe* 657 rapuit **OV** rapiat **LF**
 1 increbrescere **O** 2 circumfulgentibus *Schrader* 3 cor-
 ripit *Schrader*

Ad manis deferte, uiri. nisi gloria mortis,
 Nil superest. idem sedes adeuntibus imas
 Hic uobis dux Paulus erit.' Uelocius inde 10
 Haemonio Borea pennaque citatior ibat,
 Quae redit in pugnas fugientis harundine Parthi;
 Atque ubi certamen primi ciet immemor aeui,
 Plenus Gradiuo mentem, Cato, fertur in hostis
 Ac iuuenem, quem Uasco leuis, quem spicula densus
 Cantaber urgebat, letalibus eripit armis. 16
 Abscessere retro pauidique in terga relatos
 Abduxere gradus. ut, laetus ualle remota
 Cum capream uenator agit fessamque propinquo
 Insequitur cursu et sperat iam tangere dextra, 20
 Si ferus aduerso subitum se protulit antro
 Et stetit ante oculos frendens leo: deserit una
 Et color et sanguis et tela minora periclo,
 Nec iam speratae cura est in pectore praedae.
 Nunc in restantibus mucronem comminus urget, 25
 Nunc trepidos ac terga mala formidine uersos
 Assequitur telis. furere ac decorare labores
 Et saeuire iuuat; cadit ingens nominis expers
 Uni turba uiro; atque alter si detur in armis
 Paulus Dardaniis, amittant nomina Cannae. 30

Tandem inclinato cornu sine more ruebat
 Prima acies, non parca fugae. Labienus et Ocris
 Sternuntur leto atque Opiter, quos Setia colle
 Uitifero, celsis Labienum Cingula saxa
 Miserunt muris. iunxit fera tempora leti 35
 Sidonius non consimili discrimine miles:
 Nam Labienus obit penetrante per ilia corno;
 Fratres, hic humero, cecidere, hic poplite, caesis.

8 deferte. uiris, n. *Burmam* 10 uelocior *Withof et*
Cortte ad Lucan. I. 229 14 Plenus uel Fetus *Heinsius* Poe-
 nus **ChF** Penus **LOV** 15 uasto **LOV** nesca **F** — densis **Ch**
 densans *Liuiueius* densens *Heinsius* 18 Adduxere *Heinsius*
 32 Ocris *Heinsius* acres ■ Ocris *uulgo* 37 corno **Ch** cor-
 non **LF** cornu **OV** (cf. u. 121) 38 poplite caesis **Ch**

Oppetis et Tyrio super inguina fixe ueruto
 Maecenas, cui Maeonia uenerabile terra 40
 Et sceptris olim celebratum nomen Etruscis.
 Per medios agitur, proiecto lucis amore
 Hannibalem lustrans, Paulus. sors una uidetur
 Aspera, si occumbat ductore superstite Poeno.

Quam metuens molem — neque enim, certamine sumpto,
 Tempestas tanta et rabies impune fuisset — 46
 In faciem pauidi Iuno conuersa Metelli:
 'Quid uanos,' inquit, 'Latio spes unica consul,
 Incassumque moues, fato renuente, furores?
 Si superest Paulus, restant Aeneia regna; 50
 Sin secus, Ausoniam tecum trahis. ire tumentem
 Tu contra iuuenem et caput hoc abscidere rebus
 Turbatis, o Paule, paras? nunc Hannibal ipsi —
 Tam laetus bello est — ausit certare Tonanti.
 Et iam conuersis — uidi nam flectere — habenis 55
 Euasit Uarro ac sese ad meliora reseruat.
 Sit spatium fati; et, dum datur, eripe leto
 Hanc nostris maiorem animam; mox bella capesses.'

Ad quae suspirans ductor: 'Mortemne sub armis
 Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostrae
 Pertulerunt aures suadentem monstra Metellum? 61
 I, demens, i, carpe fugam. non hostica tela
 Excipias tergo, superos precor. integer, oro,
 Intactusque abeas atque intres moenia Romae
 Cum Uarrone simul. talin', pauidissime, dignum 65
 Me uita pulchraque indignum morte putasti?
 Quippe sinit Poenus, qui nunc contraria bella
 Ipsi ferre Ioui ualeat. pro degener altae

40 Maecenas **Ch** Macenas **S** 43 sors] mors *D. Heinsius*
 46 fuisset **S** fuissent *edd. recc.* 49 Incassumque moues **ChLF**
 Incassum remoues **OV** renouas *Pomponius Laetus* 52 absci-
 dere **Ch** abscindere **O** 54 belli *Heinsius* 58 Hanc **S**
 Huc **Ch** Nunc *Bothe* Huic *Blass* 60 poscam] parcam **LF**
 pascam **OV** 61 Pertulerunt **Ch** Pertulerint **O** 67 sinit **LFV**
 sunt **ChO** furit *edd. pleraque ex ed. Marsi*

Uirtutis patrum! quando certamen inire,
Cuiue uirum mallet memet componere, quam qui 70
Et uictus dabit et uictor per saecula nomen?’

Talibus increpitat mediosque aufertur in hostis
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina et in densis furantem membra manipulis
Per conferta uirum et stipata umbonibus arma 75
Consequitur, melior planta, atque obtruncat Acherram.
Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros
Erroresque ferae sollers per deuia mersa
Nare legit tacitoque premens uestigia rostro
Lustrat inaccessos uenantum indagine saltus 80
Nec sistit, nisi, conceptum sectatus odorem,
Deprendit spissis arcana cubilia dumis.

At coniux Iouis, ut Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, et consul non desinit irae,
In faciem Mauri rursus mutata Gelestae, 85
Auocat ignarum saeuo a certamine Poenum:
‘Huc tela, huc,’ inquit, ‘dextram implorantibus affer,
O decus aeternum Carthaginis. horrida iuxta
Stagnantis consul molitur proelia ripas;
Et laus haud alio maior datur hoste perempto.’ 90
Haec ait et iuuenem diuersa ad proelia raptat.

Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem —
Cristae nomen erat. bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati; pauperque penatum,
Sed domus haud obscura Tudor, notusque per Umbros
Bellator populos factis et caede docebat 96
Natorum armigeram pugnās tractare cohortem.
Unanima inde phalanx, crudo ducente magistro,
Postquam hominum satiata necem, prostrauerat ictu

69 certamina ■ 70 Cuiue uirum Ch V uiro LFO 76 Acherram Ch acerram ■ 77 belgicus ■ bellicus Cd 84 destitit van Veen — irae Cm Ep. 1 86 sic Cm l. l. LF aduocat ignauum saeua ad certamina OV 93 Cristae Ch Cristi ■ 96 ducebat L 99 necem ■ nece est Liwineius aliiue

Innumero cum turre feram facibusque secutis 100
 Ardentem monstri spectabat laeta ruinam,
 Cum subitus galeae fulgor conoque coruscae
 Maiore intremuere iubae; nec tarda senectus —
 Agnouit nam luce uirum — rapit agmina, natos,
 Saeua parens ultro in certamina et addere passim 105
 Tela iubet nec manantis ex ore feroci,
 Aut quae flagrarent galea, exhorrescere flammās.
 Armiger haud aliter magni Iouis, anxia nido
 Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,
 Obuersam spectans ora ad Phaethontia prolem, 110
 Explorat dubios Phoebea lampade natos.
 Iamque suis daret ut pugnae documenta uocantis,
 En — medias hasta uelox praeteruolat auras.
 Haesit multiplici non alte cuspis in auro
 Ac senium inualido dependens prodidit ictu. 115
 Cui Poenus: 'Quinam ad cassos furor impulit ictus
 Exanguem senio dextram? uix prima momordit
 Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
 En, reddo tua tela tibi; memorabilis ista
 A nobis melius discet bellare iuuentus.' 120
 Sic propria miseri transfigit pectora corno.
 At contra, horrendum, bis terna spicula dextra
 Torta uolant, paribusque ruunt conatibus hastae.
 Haud secus ac Libyca fetam tellure leaenam
 Uenator premit obsesso cum Maurus in antro, 125

100 secutis **LFV** secutus **Ch O** 101 laeta ruinam] latya
 romam (!) **F** 104 agmina natos **Ch** agmine n. **S** 110 phe-
 tontia ■ 112 uocantis ■ (sic con. *Heinsius*) uacantis **Ch**
 uocatis uulgo (an uacantis restituendum coll. *Stat. Theb. VIII. 186?*)
 113 En *Lefebure et Ruperti* Et ■ — praeteruolat] transuerberat
 uel diuerberat *Ruperti* 115 Ac senium **Ch LF** Ac senem **O**
 Atque senem **V** — deprendens **L** dependens **F** dephendens **OV**
 116 quisnam *edd. nonnullae* 117 senio dextram **Ch d. s. S**
 119 ista **LOV** hastae **F**, ut con. *Heinsius* 121 corno **Ch**
 cornu ■ 124 Libyca fetam *primum ed. Basil. 1543 et con.*
Heinsius prob. Bentley Libycam **Cm Ep. 1 S** — fera **L** ferax **F**
 saeua **OV** — leaenam **Cm l. l.** 125 uersum, qui deerat in *edd.*
uett., inser. Modius Ep. 1

Inuadunt rabidi iam dudum et inania tentant
 Nondum sat firmo catuli certamina dente.
 Consumit clipeo tela et, collectus in arma,
 Sustinet urgentis crepitantibus ictibus hastas
 Sidonius ductor; nec iam per uulnera credit 130
 Aut per tot caedes actum satis; iraque anhelat,
 Ni leto det cuncta uirum iungatque parenti
 Corpora et excidat miseros cum stirpe penatis.

Tunc Abarim affatur; namque una hic armiger ira
 Flammabat Martem atque omnis comes ibat in actus:
 'Suppedita mihi tela. uadis liuentis Auerni 136
 Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessit
 Tegmina, iam stultae fructus pietatis habebit.'
 Haec fatus iaculo Lucam, qui maximus aevi,
 Transadigit; pressa iuuenis cum cuspidе labens 140
 Arma super fratrum resupino concidit ore.
 Mortiferum inde manu properantem uellere ferrum
 Pilo Uolsonem — namque hoc de strage iacentum
 Fors dabat — affixa sternit per tegmina nare. 144
 Tum Uesulum, calido lapsantem in sanguine fratrum,
 Ense metit rapido plenamque — heu barbara uirtus! —
 Abscisi galeam capitis, ceu missile telum,
 Conuersis in terga iacit. Telesinus, ad ossa
 Illiso saxo, qua spina interstruit artus,
 Occumbit; fratrisque uidet labentia membra 150
 Quercentis, quem funda procul per inane uoluta
 Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
 Exhalat lucem et dubitantia lumina condit.
 At fessus maerore simul cursuque metuque
 Et tamen haud irae uacuus, non certa per aequor 155
 Interdum insistens Perusinus membra ferebat;
 Hunc sude, quam raptam Libyci per terga iacentis

126 rabidi *Cm l. l.* 129 urgentis *Heinsius ingentis s*
(cf. V. 158) 134 abarim *LV abarum F abarmi O* 137 lacessat
edd. nonnullae 140 prensa *Bothe* — labens] habenis *L* 151 Quer-
 centis *Cm Ep. 1 LF Quertontis O Quertentis V Quaerentis uulgo*

Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
 Obtruncat quercuque premit uiolentus obusta.
 Tentarat precibus saeuum lenire furorem, 160
 Sed Stygius primos impleuit feruor hiatus,
 Et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
 Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Umbro
 Clarum, Crista, diu populo. ceu fulmine celsa
 Aesculus aut, proauis ab origine cognita, quercus 165
 Cum fumat percussa Ioui, sacrosque per aeuum
 Aetherio ramos populantur sulphure flammae,
 Donec uicta deo late procumbit et omnem
 Collabens operit spatioso stipite prolem. 169

Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
 Molitur, Paulus, numerosa caede futuram
 Ultus iam mortem, ceu uictor bella gerebat
 Inter mille uiros. iacet ingens Phorcys ab antris
 Herculeae Calpes, caelatus Gorgone parmam,
 Unde genus tristique deae manabat origo. 175
 Hunc obiectantem sese atque antiqua tumentem
 Nomina saxificae monstrosa e stirpe Medusae,
 Dum laeuum petit incumbens uiolentius inguen,
 Detrahit, excelsi correptum uertice coni,
 Afflictumque premens, tergo qua balteus imo 180
 Sinuatur, coxaeque sedet munimen utrique,
 Coniecto fodit ense super; uomit ille calentem
 Sanguinis effundens per hiantia uiscera riuum,
 Et subit Aetolos Athlanticus accola campos.

162 demisit **Ch** dempsit **O** depressit *uulgo* 163 Tandem]
 Tantum **S** (cf. *ad I. 71*) 165 cognita] consita *Heinsius* 169 ope-
 rit **LF** aperit **OV** 172 mortem] noctem **■** — post gerebat
interpunxit Lefebure 173 Phorcys *Heinsius* Porcis **Ch** por-
 tus **LF** porcus **V** *deest uocabulum in O* Phorcus *uulgo* (cf. *III. 402*)
 175 tristique deae **Ch** tristisque d. **■** tristisque dea *Barth*
 176 Hunc **■** Hinc *edd. nonnullae* 177 e] a **O** 178 inguen **L**
 ignem **FOV** 181 Sumatur **■** — utrique **Ch**, unde coxaeque
Heinsius coxaeque — utraque **S** 182 super uomit **ChS** (*in O*
 uomet) superuomit *uulgo*

Has inter strages rapido terrore coorti, 185
 Inuadunt terga atque auerso turbine miscent
 Bella inopina uiri, Tyrius quos fallere doctos
 Hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem;
 Succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra,
 Dediderant dextras. tum totis mentibus actam 190
 In caedes aciem pone atque in terga ruentes
 Praecipitant. non hasta uiro, non deficit ensis.
 E strage est ferrum atque euulsa cadauere tela.
 Raptum Galba procul — neque enim uirtutis amorem
 Aduersa exemisse ualent — ut uidit ab hoste 195
 Auferri signum, conixus corpore toto
 Uictorem assequitur letalique occupat ictu.
 Ac dum comprehensam caeso de corpore praedam
 Auellit, tardeque manus moribunda remittit,
 Transfixus gladio propere accurrentis Amorgi 200
 Occidit, immoriens magnis non prosperus ausis.
 Haec inter, ueluti nondum satiasset Enyo
 Iras saeua truces, sublatum puluere campum
 Uulturnus rotat et candentis torquet harenas.
 Iamque reluctantis stridens immane procella 205
 Per longum tulit ad campi suprema cauisque
 Afflictos ripis tumidum demersit in amnem.
 Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aevi
 Seruabat tacito, non felix Curio, leto.
 Namque, furens animi dum consternata moratur 210
 Agmina et oppositu membrorum sistere certat,
 In praeceps magna propulsus mole ruentum
 Turbatis hauritur aquis fundoque uolutus
 Hadriaca iacuit sine nomine mortis harena.

185 cohorti ■ coorto *Heinsius* coacti *Burmam* 186 ad-
 uerso ■ euerso *Ch* 187 doctus *Heinsius et Bothe* 192 uiro ■
 uiros *Heinsius, sed cf. VIII. 659* 193 euulsa cadauere *Cm*
Ep. 13 auulsa ■ 195 uadent *LFV* uadunt *O* 200 accurren-
 tis *Cm l. l.* occurrentis *O* 201 prosperus *Cm l. l.* 202 Enyo]
 euro *LOV* erinis *F (T. p. 244)* 205 procella *LF* reluctantes — pro-
 cellas *Ch* procellaz *O* procellam *V* 206 canisque ■ 208 erit *Ch*

Ingens ferre mala et Fortunae subdere colla 215
 Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
 Uincentum consul; pereundi Martius ardor
 Atque animos iam sola dabat fiducia mortis;
 Cum Uiriathus agens telis, regnator Hiberæ
 Magnanimus terræ, iuxta atque ante ora furentis 220
 Obtruncat Pauli fessum certaminis hostem.
 Heu dolor, heu lacrimæ! Seruilius, optima belli,
 Post Paulum belli pars optima, corruit ictu
 Barbarico magnamque cadens leto addidit uno
 Inuidiam Cannis. tristem non pertulit iram 225
 Consul et, insani quamquam contraria uenti
 Exarmat uis atque obtendit puluere lucem,
 Squalentem rumpens ingestæ toruus harenæ
 Ingreditur nimbum ac ritu iam moris Hiberi
 Carmina pulsata fundentem barbara caetra 230
 Inuadit laeuaeque fodit uitalia mammae.
 Hic fuit extremus caedum labor. addere bello
 Haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
 Uti, Roma, tibi posthac ad proelia Paulo.
 Saxum ingens, uasto libratum pondere, caeca 235
 Uenit in ora manu et, perfractæ cassidis aera
 Ossibus infodiens, compleuit sanguine uultus.
 Inde pedem referens, labentia membra propinquo
 Imposuit scopulo atque, undanti uulnere anhelans,
 Sedit terribilis clipeum super ore cruento: 240
 Immanis ceu, depulsis leuioribus hastis,
 Accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
 Stat teli patiens media tremebundus harena
 Ac, manante iubis rictuque et naribus unda
 Sanguinis, interdum languentia murmura torquens, 245
 Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.

219 Uiriathus **Ch**OV uiriattus **L** uirat tus **F** 220 ante
 om. **LFO** 229 iam moris] uictoris *Ruperti* 233 relictum
 est **Ch** relictum **S** 235 Saxo ■ 239 uulnere **Cm** *Ep. 1*
 241 delapsis **O** 243 impatiens *Heinsius* — fremebundus
Gronov et Heinsius

Tum uero incumbunt Libyes super, ipse citato
 Ductor equo, qua flatus agit, qua peruius ensis,
 Qua sonipes, qua belligero fera belua dente.
 Obrutus hic telis ferri per corpora Piso 250
 Rectorem ut uidit Libyae, conixus in hastam
 Ilia cornipedis subrecta cuspide transit
 Collapsoque super nequicquam incumbere coepat:
 Cum Poenus, propere collecto corpore, quamquam
 Cernuus inflexo sonipes effuderat armo: 255
 'Umbraene Ausoniae rediuiua bella retractant
 Post obitum dextra? nec in ipsa morte quiescunt?'
 Sic ait atque aegrum coeptanti attollere corpus
 Arduus insurgens totum permiscuit ensem.

Ecce, Cydonea uiolatus harundine plantam, 260
 Lentulus effusis campum linquebat habenis,
 Cum uidet in scopulo rorantem saxa cruore
 Toruoque obtutu labentem in Tartara Paulum.
 Mens abiit, puduitque fugae. tum uisa cremari
 Roma uiro, tunc ad portas iam stare cruentus 265
 Hannibal; Aetoli tum primum ante ora fuere
 Sorbentes Latium campi. 'Quid deinde relictum,
 Crastina cur Tyrios lux non deducat ad urbem,
 Deseris in tantis puppim si, Paule, procellis?
 Testor caelicolas,' inquit, 'ni damna gubernas 270
 Crudelis belli uiuisque in turbine tanto
 Inuitus, plus, Paule — dolor uerba aspera dictat —
 Plus Uarrone nocēs. cape, quaeso, hunc, unice rerum
 Fessarum, cape cornipedem. languentia membra
 Ipse leuabo humeris et dorso tuta locabo.' 275

247 incumbunt Libyes super **Ch** Libyes, super *interp.* **Bothe**
 252 subrecta **OV** subiecta **LF** 254 Cum Poenus **ChS** Cui Poenus
uulgo 256. 257 rediuiua — dextra ■ rediuiua in b. — dextras
uulgo 262 cruorem **Cd** (*T. p. 212*) 264 abiit] rediit **Blass**
 265 uiros **S** — cruentos ■ 266 Aetoli *scr. cum Heinsio* et toti **LFV**
 et totum **O** — tum **LFV** tū **O** tunc *uulgo* 267 quid deinde
 relictum **Ch** relictum est **S** 268 deducat **OV** deducit **LF**
 269 si **Ch** sic **S** 273. 274 cape, spes, hunc, unica r. **F.** cape c.
uel cape, dux, quaeso, unice r. **F.**, hunc cape c. *Burmānn*

Haec inter, lacero manantem ex ore cruorem
 Eiectans, consul: 'Macte o uirtute paterna!
 Nec uero spes angustae, cum talia restent
 Pectora Romuleo regno. calcaribus aufer, 279
 Qua uulnus permittit, equum atque hinc: ocius urbis
 Claudantur portae, ruet haec ad moenia pestis,
 Dic, oro; rerum Fabio tradantur habenae.
 Nostris pugnavit monitis furor. amplius acta
 Quid superest uita, nisi caecae ostendere plebi 284
 Paulum scire mori? feror an consumptus in urbem
 Uulneribus? quantine emptum uelit Hannibal, ut nos
 Uertentis terga aspiciat? nec talia Paulo
 Pectora, nec manis tam parua intramus imago.
 Ille ego — sed uano quid enim te demoror aeger,
 Lentule, conquestu? perge atque hinc cuspide fessum
 Eripe quadrupedem propere.' Tum Lentulus urbem, 291
 Magna ferens mandata, petit; nec Paulus inultum,
 Quod superest de luce, sinit. ceu uulnere tigris
 Letifero cedens tandem proiectaque corpus
 Luctatur morti et languentem pandit hiatum 295
 In uanos morsus, nec sufficientibus irae
 Ictibus extrema lambit uenabula lingua.
 Iamque coruscanti telum propiusque ferenti
 Gressum exultantem et securo caedis Iertae
 Non expectatum surgens defixerat ensem 300
 Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa
 Exoptans animam certantem ponere dextra.
 Sed uicere uirum coeuntibus undique telis
 Et Nomas et Garamas et Celtæ et Maurus et Astur.

282 oro **LF** ergo **OV** 283 actae — uitae *Heinsius*
 285 feror **ChLF** furor **OV** — in urbem **Cm** *Ep.* 13 286 quantine
 emptum **Cm** *l. l.* quantine **S** quantique *Luineius* quanti heu
Heinsius 289 uano **Cm** *l. l.* **LF** uario **OV** 291 Eripe **OV**
 Erige **ChLF** Exige *Heinsius* 297 Rictibus *Heinsius* 299 Ier-
 tae **ChLF** in erte **O** inerte **V** Ilerdae *Cellarius* 300 deflexerat **Cd**
 302 restantem *Heinsius* luctantem *Drakenborch* 303 fixere
Heinsius 304 Celta *Burmann*

Hic finis Paulo. iacet altum pectus et ingens 305
 Dexterâ, quem, soli si bella agitanda darentur,
 Aequares forsan Fabio. mors additur urbi
 Pulchra decus misitque uiri inter sidera nomen.

Postquam spes Italum mentesque in consule lapsae,
 Ceu truncus capitis, saeuus exercitus armis 310
 Sternitur, et uictrix toto fremit Africa campo.
 Hic Picentum acies, hic Umber Martius, illic
 Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
 Passim signa iacent, quae Samnis belliger, et quae
 Sarrastes populi Marsaeque tulere cohortes; 315
 Transfixi clipei galeaeque et inutile ferrum
 Fractaque conflictu parmarum tegmina et ore
 Cornipedum derepta fero spumantia frena.
 Sanguineus tumidas in campos Aufidus undas
 Eiectat redditque furens sua corpora ripis. 320
 Sic Lagea ratis, uasto uelut insula ponto
 Conspecta, illisit scopulis ubi nubifer Eurys,
 Naufragium spargens operit freta. iamque per undas
 Et transtra et mali laceroque aplustria uelo
 Ac miseri fluitant reuomentes aequora nautae. 325

At Poenus, per longa diem certamina saeuus
 Caedibus emensus, postquam eripuerunt furori
 Insignem tenebrae lucem, tum denique Martem
 Dimisit tandemque suis in caede pepercit.
 Sed mens inuigilat curis noctisque quietem 330
 Ferre nequit. stimulat dona inter tanta deorum
 Hortatus, nondum portas intrasse Quirini.

307 addidit *Dausqueius* — urbi] illi *Blass* 311 fremit *Ch*
 furit *S* 312 illuc *S* 317 ori *Heinsius* 318 derepta *ChOV*
 direpta *L* derecta *F* 320 Eiectat *Ch* — ferens *Heinsius*
 323 Naufragio *Heinsius* 324 amplustria *OV* 332 Hortatus
scr. (ut sit subst.) Hortatur ■ Hortatus dudum *Liuius* Hor-
 tator *Barth* Hortatu *Heinsius* Cunctatum *Burmman* Culpaturuel
 Culpatum *Schrader* Corda pudor *Bentley* Sacratas *Withof* Op-
 tatas *Ernesti et Luc. Mueller d. r. m. p. 173* Corque acuit
Ruperti Hastatum (*sc. se*) *Bothe* Corda uiri uel ducis *Blass* Or-
 batas *Koch* — nondum] nudi *Lefebure*, qui Hortatur retinet

Proxima lux placet. hinc strictos ferre ocus enses,
 Dum feruet cruor, et perfusae caede cohortes, 334
 Destinat ac iam claustra manu, iam moenia flamma
 Occupat et iungit Tarpeia incendia Cannis.

Quo turbata uiri coniux Saturnia coepto
 Irarumque Iouis Latiiue haud inscia fati,
 Incautum ardorem atque auidas ad futile uotum
 Spes iuuenis frenare parat. ciet inde quietis 340
 Regnantem tenebris Somnum; quo saepe ministro
 Edomita inuiti componit lumina fratris.

Atque huic arridens: 'Non te maioribus,' inquit,
 'Auis, diue, uoco nec posco, ut mollibus alis
 Des uictum mihi, Somne, Iouem. non mille premendi
 Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos 346
 Inachiae multa superandus nocte iuuencae.

Ductori, precor, immittas noua somnia Poeno,
 Ne Romam et uetitos cupiat nunc uisere muros,
 Quos intrare dabit numquam regnator Olympi.' 350

Imperium celer exequitur curuoque uolucris
 Per tenebras portat medicata papauera cornu.
 Ast ubi, per tacitum allapsus, tentoria prima
 Barcaei petiit iuuenis, quatit inde soporas
 Deuexo capiti pennas oculisque quietem 355
 Irrorat, tangens Lethaea tempora uirga.

Exercent rabidam truculenta insomnia mentem:
 Iamque uidebatur multo sibi milite Thybrim
 Cingere et insultans astare ad moenia Romae.
 Ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis, 360
 Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
 Iupiter, et lati fumabant sulphure campi,
 Ac gelidis Anien trepidabat caerulus undis;
 Et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum

333 huc *Heinsius* 337 Que **LOV** Quae **F** 338 inscia **Ch**
 343 hinc ■ 345 non] nec **F** 361 Elata **OV** Flata **LF**
 362 lati] Latii *Heinsius* 363 gelidus **LF** — Anien *scr.*
 anies **LF** anie ■ anio **V**

Uibrabant ignes. tunc uox effusa per auras: 365
 'Sat magna, o iuuenis, prensa est tibi gloria Cannis.
 Siste gradum; nec enim sacris irrumpere muris,
 Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere caelum.'
 Attonitum uisis maioraque bella pauentem
 Post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit; 370
 Nec lux terribili purgauit imagine mentem.

Quos inter motus somni uanosque tumultus
 Dedita per noctem reliquo cum milite castra
 Nuntiat et praedam pleno trahit agmine Mago.
 Huic ductor laetas Tarpeio uertice mensas 375
 Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
 Celatis superum monitis clausoque pauore,
 Uulnera et exhaustas saeuo certamine uires
 Ac nimium laetis excusat fidere rebus.

Tum spe deiectus iuuenis, ceu uertere ab ipsis 380
 Terga iuberetur muris ac signa referre:

'Tanta mole,' inquit, 'non Roma, ut credidit ipsa,
 Sed Uarro est uictus. quaenam tam prospera Martis
 Munera destituis fato patriamque moraris?
 Mecum exultet eques; iuro hoc caput, accipe muros
 Iliacos portasque tibi sine Marte patentis.' 386

Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri,
 Iam Latius sese Canusina in moenia miles
 Colligere et profugos uicino cingere uallo
 Coeperat. heu rebus facies inhonora sinistris! 390
 Non aquilae, non signa uiris, non consulis altum

365 per aures *Ch*, unde offusa p. a. *coni. Heinsius* 366 Stat *OV*
 — pressa *O*, unde pressis — Cannis *Heinsius* parta *Drakenborch*
 367 nec enim *LF0* neque enim *V* 368 scandere *Casaubonus*
 exscindere *Heinsius* 372 monitus somni *Gronov et Heinsius*
 motus animi *Burmman* — uariosque *O* 375 Huic *FV* Hinc *LO* —
 Tarpeio uertice *Ch V* tarpeia in u. *L* tarpeio in u. *FO* 376 dies *OV*
 378 exhaustas *OV* conchaustas *L* exaustas *F* 379 Ac] Nec
Blass 382 ut credidit ipsa *Heinsius* ut credidit, ipsa *uulgo*
 383 quenam *S*, unde quaenam iam *Lefebure* quonam *uulgo*
 384 destituis *O* distituis *LFV* 387 tanto *O* 389 profugus
Heinsius

Imperium, non subnixae lictore secures.

Trunca atque aegra metu, ceu magna elisa ruina,
Corpora debilibus nituntur sistere membris.

Clamor saepe repens et saepe silentia fixis 395

In tellurem oculis, nudae plerisque sinistrae

Detrito clipeo; desunt pugnacibus enses;

Saucius omnis eques; galeis carpsere superbum

Cristarum decus et damnarunt Martis honores.

At multa thorax perfossus cuspide, et haerens 400

Loricæ interdum Maurusia pendet harundo.

Interdum maesto socios clamore requirunt.

Hic Galba, hic Piso et, leto non dignus inertī,

Curio deflentur, grauis illic Scaeuola bello.

Hos passim; at Pauli pariter, ceu dira parentis 405

Fata gemunt: ut uera mali praesentia numquam

Cessarit canere et Uarronis sistere mentem,

Utque diem hunc totiens nequicquam auerterit urbi,

Atque idem quantus dextra. Sed cura futuri

Quos premit, aut fossas instant praeducere muris, 410

Aut portarum aditus, ut rerum est copia, firmant.

Quaque patet campus planis ingressibus hostis,

Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,

Et stilus occulitur, caecum in uestigia telum.

Ecce, super clades et non medicabile uulnus, 415

Reliquias belli atque imperdita corpora Poenis

Impia formido ac maior iactabat Erinnyes.

Trans aequor Tyrios enses atque arma parabant

Punica et Hannibalem mutato euadere caelo.

Dux erat exilio collectis Marte Metellus, 420

397 Detecto **L** Detracto *uel* Deterto *uel* Deterso *uel* De-
repto *Heinsius* — pugnacibus **LF** pugnantibus **OV** 398 equus
Blass 399 Martis] mortis **S** 400 Ac *Heinsius* 404 de-
flentur **Ch** defletur **O** — illic **LF** ibi **OV** 405 at **V** ac **LFO**
406 praesentia] pñcia **O** praesagia *Barth et Bentley* — dura
mali impendentia *Blass* 408 Utque **Ch** Atque **S** 410 prae-
ducere *Liuius et Heinsius* producere **S** 412 hostis ■ hosti
uulgo 413 imitantes **F** mutantes **LV** mutantus **O** 414 sti-
lus **Ch** 420 exilis *Liuius* ex illo (Marte) *Heinsius*

Sed stirpe haud parui cognominis. is mala bello
 Pectora degeneremque manum ad deformia agebat
 Consulta atque alio positas spectabat in orbe,
 Quis sese occulerent, terras, quo nomina nulla
 Poenorum, aut patriae penetraret fama relictæ. 425

Quae postquam accepit flammata Scipio mente,
 Quantus Sidonium contra, fera proelia miscens,
 Ductorem stetit in campis, rapit ocius ensem
 Atque, ubi turpe malum Latioque extrema coquebant
 Coepta uiri, ruptis foribus sese arduus infert. 430

Tum, quatiens strictum cum uoce ante ora pauentum
 Mucronem: "Tarpeia, pater, qui templa secundam
 Incolis a caelo sedem, et Saturnia, nondum
 Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus
 Aegide Gorgoneos uirgo succincta furores, 435

Indigetesque dei, sponte en per numina uestra
 Perque caput, nullo leuius mihi numine, patris
 Magnanimi iuro: numquam Lauinia regna
 Linquam nec linqui patiar, dum uita manebit.
 Ocius en testare deos, si moenia taedis 440

Flagrabunt Libycis, nullas te ferre, Metelle,
 Ausurum in terras gressus. ni talia sancis,
 Quem tremis et cuius somnos formidine rumpis,
 Hannibal hic armatus adest. moriere, nec ullo
 Poenorum melior parietur gloria caeso.' 445

His excussa incepta minis. iamque ordine iusso

421 parui uir nominis *Ruperti* — is mala *Gronov ex ed. Rom.* 3 is mana **Ch S** (*T. p. 188*) is noua *uulgo* 423 ore ■
 430 arduus **LF** arctius **OV** 433 ac caelo ■ 434 Italicis **Ch**
 436 sponte en per n. u. *Lefebure et Withof* sponte inter n. uestra **Ch LFV** — nostra ■ spondens per n. u. *Heinsius* positi per n. nostra *Schrader* sponte et p. n. n. *Bothe* 438 iuro **F** uiro **LOV** (*in V m. 2 i. marg.* iuro) 440 antestare *Heinsius* — taedis **O** cedis **LFV** 441 nullos *Scaliger* 442 interrumpere **F** e terra hac *Thilo* extorres *Blass* nullas efferre, *M.*, Orsurum uel Ausonia i. t. g. *Heinsius* — sancis **F** saucis **LOV** 444 moriere **Cm Ep. 13** 446 iussi *Burmman*

Obstringunt animas patriae dictataque iurant
Sacramenta deis et purgant pectora culpa.

Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Lustrabat campos et saevae tristia dextrae 450
Facta recensebat, pertractans uulnera uisu,
Hannibal et, magna circumstipante caterua,
Dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis.
Quas strages inter, confossus pectora telis,
Seminecem extremo uitam exhalabat in auras 455
Murmure deficiens iam Cloelius oraque nisu
Languida uix aegro et dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes, arrectisque auribus acrem
Hinnitum effundens, sternit tellure Bagesum,
Quem tum captiuo portabat in agmina dorso. 460
Hinc, rapidum glomerans cursum, per lubrica pingui
Stante cruore soli et mulcata cadauera caede
Euolat ac domini consistit in ora iacentis.
Inde, inclinatus colla et submissus in armos,
De more inflexis praebebat scandere terga 465
Cruribus ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo, uel si resupina citato
Proiectus dorso ferretur membra, uel idem
Si nudo staret tergo, dum rapta uolucris 470
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys, humanos aequantem pectore sensus

454 confossis pectora **LF** confossis pectore **OV** 455 exha-
labat **Ch** 456 Murmure *Gronov et Heinsius* Munere ■ —
delius **L** doelius *corr. m. 1 in* clodius **F** clodelius **OV** (*T. p. 243*)
— nisu **F** uisu **LOV** 459 Hinnitum **OV** Hinnitum **F** Inuitum **L**
— Bagesum **ChLFO** uagesum **V** 460 tum **S** tunc *edd.* 461 pin-
gui **Ch** 462 mulcata c. caede *scr. cum Drackenborchio*
(*cf. u. 505 lacerata corpora*) mulcata c. caedi **ChLO** multata **FV**
caedis uel mactata caedi *Heinsius* (*coll. Uerg. Aen. XI. 197*)
cumulata c. caede *Bentley et Baehrens* mutilata *Thilo* macu-
lata *Blass* 463 in ore *Heinsius* ad ora *Burmann* 464 in-
clinatus colla et **Ch** 466 proprio **O** proprio *Barth* 469 ferretur
Gronov *aliquae* ferret cum ■ ferret sua *Burmann* 472 pectora **Cd**

Haud parce miratus equum, quinam ille sinistrae
 Depugnet morti iuuenis, nomenque decusque
 Erogitat letique simul compendia donat. 475
 Hic Cinna — ad Tyrios namque is sua uerterat arma,
 Credulus aduersis, et tum comes ibat ouanti —:
 ‘Auribus huic,’ inquit, ‘ductor fortissime, origo est
 Non indigna tuis. quondam sub regibus illa,
 Quae Libycos renuit frenos, sub regibus olim 480
 Roma fuit. sedenim, solium indignata Superbi,
 Ut sceptrata exegit, confestim ingentia bella
 Clusina uenere domo, si Porsena fando
 Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra.
 Ille, ope Maeonia et populo succinctus Etrusco, 485
 Certabat pulsos per bella reponere reges.
 Multa adeo nequicquam ausi; pressitque tyrannus
 Ianiculum incumbens. ubi mox, iam pace probata,
 Compressere odia, et positum cum foedere bellum,
 Obsidibusque obstricta fides — mansuescere corda 490
 Nescia, pro superi! et nil non immite parata
 Gens Italum pro laude pati — bis Cloelia senos
 Nondum complerat primaevi corporis annos,
 Una puellarum Laurentum et pignora pacis
 Inter uirgineas regi tramissa cateruas; 495
 — Facta uirum sileo — rege haec et foedere et annis
 Et fluuio spretis, mirantem interrita Thybrim
 Tranauit, frangens undam puerilibus ulnis.
 Cui si mutasset sexum natura, reuerti
 Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras, 500
 Porsena. sed iuueni, ne sim tibi longior, hinc est
 Et genus et clara memorandum uirgine nomen.’
 Talia dum pandit, uicinus parte sinistra
 Per subitum erumpit clamor. permixta ruina
 Inter et arma uirum et lacerata cadauera Pauli 505

476 Hic Ch 477 aduersis et tum Ch aduersi sat tunc LFV
 tum O 488 incumbens urbi. mox p. p. Blass 489 tum OV
 492 si delia seuos LOV saeuis F 498 undis F corr. in uinclis,
 i. marg. m. 2 ulnis

Eruerant corpus media de strage iacentum.
 Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
 Agmina turbanti! uel cum Taulantia regna
 Uertit, et Illyrico sunt addita uincla tyranno!
 Puluere canities atro arentique cruore 510
 Squalebat barba, et perfracti turbine dentes
 Muralis saxi, tum toto corpore uulnus.

Quae postquam aspexit geminatus gaudia ductor
 Sidonius: 'Fuge, Uarro,' inquit, 'fuge, Uarro, superstes,
 Dum iaceat Paulus. patribus Fabioque sedenti 515
 Et populo consul totas edissere Cannas.
 Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
 Concedam tibi, Uarro, fugam. at, cui fortia et hoste
 Me digna haud paruo caluerunt corda uigore,
 Funere supremo et tumuli decoretur honore. 520
 Quantus, Paule, iaces! qui tot mihi milibus unus
 Maior laetitiae causa es. cum fata uocabunt,
 Tale precor nobis, salua Carthagine, letum.'
 Haec ait et socium mandari corpora terrae,
 Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis, 525
 Imperat armorumque iubet consurgere acruos,
 Arsuros, Gradiue, tibi. tum munera iussa,
 Defessi quamquam, accelerant sparsoque propinquos
 Agmine prosternunt lucos; sonat acta bipenni
 Frondosis silua alta iugis. hinc ornus et altae 530
 Populus alba comae, ualidis accisa lacertis,
 Scinditur, hinc ilex, proauorum condita saeclo.
 Deuoluunt quercus et amantem litora pinum
 Ac, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
 Funereas tum deinde pyras certamine texunt, 535

512 totum in Bentley unum toto Lesebure toto unum
 Barth 513 Quae postquam Ch — geminatus FV gematus LO
 514 uarro V uero LFO 520 Munere Gronov et Schrader
 523 nobis OV uobis LF 525 ruebat ■ 528 sparsoque Cm
 Ep. 13 529 icta Gronov et Heinsius 530 silua atra Hein-
 sius — alte LV altae FO albae edd. 531 alba LV alma O
 alta F 532 consita Heinsius et Bentley 534 Ac V At LFO
 535 certamine L certamina FOV

Officium infelix et munus inane peremptis,
 Donec anhelantis stagna in Tartessia Phoebus
 Mersit equos, fugiensque polo Titania caecam
 Orbita nigranti traxit caligine noctem.
 Post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena 540
 Ignibus, atque sui terris rediere colores,
 Supponunt flammam et manantia corpora tabo
 Hostili tellure cremant. subit horrida mentem
 Formido incerti casus, tacitusque pererrat
 Intima corda pauor, si fors ita Martis iniqui 545
 Mox ferat, hac ipsis inimica sede iacendum.
 At tibi, bellipotens, sacrum, constructus aceruo
 Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
 Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem
 Attollens, ductor Graduum in uota ciebat: 550
 'Primitias pugnae et laeti libamina belli
 Hannibal Ausonio cremat haec de nomine uictor,
 Et tibi, Mars genitor, uotorum haud surde meorum,
 Arma electa dicat spirantum turba uirorum.'
 Tum, face coniecta, populatur feruidus ignis 555
 Flagrantem molem, et, rupta caligine, in auras
 Actus apex claro perfundit lumine campos.
 Hinc citus ad tumultum donataque funera Paulo
 Ibat et hostilis leti iactabat honorem.
 Sublimem eduxere pyram mollisque uirenti 560
 Stramine composuere toros. superaddita dona,
 Funereum decus: expertis inuisus et ensis
 Et clipeus, terrorque modo atque insigne superbum,
 Tum laceri fascēs captāque in Marte secures.
 Non coniux nativae aderant, non iuncta propinquo 565
 Sanguine turba uirum, aut celsis de more feretris
 Praecedens prisca exequias decorabat imago.

546 hac *Heinsius* ast **S** ac *edd.* atque *Lefebure* — iacendum **Ch** 547 At **S** Ac **Ch** Ast *edd.* 549 conantem **S**, sed in **V** corr. 550 nota **LOV** noua **F** 554 superantem *Heinsius* 563 terrorque modum ■ terror *Nomadum Barth* 564 deest in *Col.* (*T.* p. 173) — laceri **OV** lateri **LF**

Omnibus exuuiis nudo iamque Hannibal unus
 Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui
 Murice suspirans inicit uelamina et auro 570
 Intextam chlamydem ac supremo affatur honore:
 'I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas
 Uirtute et factis animas. tibi gloria leto
 Iam parta insigni. nostros Fortuna labores
 Uersat adhuc casusque iubet nescire futuros.' 575
 Haec Libys; atque repens, crepitantibus undique flammis,
 Aetherias anima exultans euasit in auras.

Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat;
 Iam maria ac terras primamque intrauerat urbem.
 Diffidunt muris; solam pauitantibus arcem 580
 Sperauisse sat est. nec enim superesse iuuentam,
 Ac stare Ausoniae uacuum sine corpore nomen.
 Quodque adeo nondum portis irruperit hostis,
 Contemptu cessare putant. iam tecta cremari,
 Ac delubra rapi, caedesque ante ora nefandae 585
 Natorum, septemque arces fumare uidentur.
 Lux una euersas bis centum in strage curulis,
 Ac iuuenum bis tricenis orbata gemebat
 Milibus exhaustae nutantia moenia Romae;
 Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna profundi,
 Nec socium numero pariter leuiore perempto. 591
 Sed uero sed enim reliqui pia turba senatus
 Munera sortito inuadunt. celer omnia lustrans
 Clamitat attonitis Fabius: 'Non ulla relictæ est,
 Credite, cunctandi ratio. appropere mus, ut hostis 595
 Nequicquam armatos ausit succedere muros.
 Dura inter pauidos alitur fortuna sedendo,
 Et gliscunt aduersa metu; ite ocus, arma
 Deripite, o pubes, templis. uos atria raptim

579 primamque] pauidamque uel patriamque Gronov 587 in
 strage Marsus instare S (cf. XI. 529) hac strage uel infame
 Burmann 594 attonitis Luuineius alique attonitus ■ 595 ac
 properemus S 598 auersa F — ite ocus CaS (T. p. 215)
 ite, ite edd. nonnullae 599 Diripite OV

Nudate et clipeos in bella refigite captos. 600

Sat patriae sumus, e numero si ad proelia nostro
Nil minuit pauor. in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues; muros haud fregerit umquam,
Exultare leuis nudato corpore, Maurus.'

Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes, 605

Uarronem aduentare uagus per moenia rumor
Spargit et occulto perfundit pectora motu.

Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
Litoribus solus uacuis ex aequore sospes
Adnatet, incerti trepidant, tendantne negentne 610

Iactato dextras, ipsamque odere salutem
Unius amissa superantis puppe magistri.

Quam restare uiro labem, qui accedere portis
Audeat ac dirum ueniat pauitantibus omen!

Hos mulcens questus Fabius deforme docebat 615
Cladibus irasci uulgumque arcebat ab ira.

Aduersis etenim ferri non esse uirorum,
Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
Condere et ex poena solatia poscere luctus.

Si uero exprobrare sinant, sibi tristius illum 620
Illuxisse diem, quo castris uiderit ire

Uarronem, quam quo uideat remeare sine armis.

His dictis sedere minae, et conuersa repente

Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno
Consulibus reputant caesis erepta duobus. 625

Ergo omne effundit longo iam se agmine uulgus

Gratantum, magnaue actum se credere mente

Testantur, quod, fisus auis sceptrisque superbis,
Laomedontiadam non desperauerit urbi.

Nec minus infelix culpa grandique pudore 630

Turbatus, consul titubantem ad moenia gressum

Portabat lacrimans; deiectum attollere uultum

601 nostro *Marsus* nostre **LOV** nostrae **F** noster *Ruperti*
605 lassas **V** 610 tendantne negentne *Bentley* tendantne
negentue **ChS** 617 ferri **Ch** frangi **S** 618 nec *Blass* 620 uera
Gronov et Bentley 627 arcum **LOV** arcum **F**

Ac patriam aspicere et luctus renouare pigebat.
 Quod uero reduci tum se populusque patresque
 Offerrent, non gratari, sed poscere natos 635
 Quisque suos fratresque simul miseraeque parentes
 Ire uidebantur laceranda ad consulis ora.
 Sic igitur muto lictore inuectus in urbem,
 Damnatum superis aspernabatur honorem.

At patres Fabiusque, procul maerore remoto, 640
 Praecipitant curas. raptim delecta iuuenta
 Seruitia armantur; nec claudit castra saluti
 Postpositus pudor. infixum est Aeneia regna
 Parcarum in leges quacumque reducere dextra
 Proque arce et sceptris et libertatis honore 645
 Uel famulas armare manus. primaeva suorum
 Corpora praetexto spoliant uelamine et armis
 Insolitis cingunt. puerilis casside uultus
 Clauditur atque hostis pubescere caede iubetur.
 Idem obsecrantis, captium uulgus ut auro 650
 Pensarent paruo — nec pauca fuere precantum
 Milia — miranti durarunt prodere Poeno.
 Cuncta adeo scelera et noxam superauerat omnem,
 Armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
 Damnatis Siculas longe meritare per oras 655
 Impositum, donec Latio decederet hostis.
 Haec tum Roma fuit; post te cui uertere mores
 Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

633 renouare Ch reuocare ■ 638 muto] multo S amoto
 igitur Heinsius nullo Lefebure aliquo misso uel nullo L. Mueller
 d. r. m. 173 642 claustra OV 652 duranti mirarunt L

SILI ITALICI
PUNICA

EDIDIT

LUDOVICUS BAUER.

VOLUMEN ALTERUM.

LIBROS XI—XVII CONTINENS.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXCII.

LIPSIAE. TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Ex quo uolumen prius huius editionis in lucem prodiit, nonnulla scripta ad Silium pertinentia edita sunt, quae h. l. enumerare mihi liceat ad supplenda ea, quae laudaui in praefatione uol. I p. XII sqq.

Ac primum quidem commemorandus est Eduardus Altenburg, qui dissertatione, quae inscribitur 'Observationes in Italici Iliadis Latinae et Silii Italici Punicorum dictionem. Marpurgi Cattorum MDCCCLXXXX' copia et delectu uerborum utriusque carminis diligentissime inter se collatis Silium poetam non composuisse Iliadem Latinam statuit; idem quoniam etiam P. Verres (u. praef. uol. I p. XIV) quaestionibus grammaticis et metricis institutis conclusit, horum uiro-
rum doctorum dissertationibus quaestio illa, quoad id fieri potest, mihi quidem uidetur esse absoluta.

Ad rem criticam autem spectant haec:

- 1) van Veen, Notulae criticae ad Silium Italicum in '*Mnemosyne*' XVIII p. 300—306 (ad libros V et VI); XIX p. 191—199 (ad libros VII et VIII),
- 2) O. Rofs bach
 - a) in recensione editionis meae uol. I in '*Deutsches Litteraturblatt*' 1890 p. 1869 sqq.,
 - b) in Museo Rhenano, 1891 p. 311 sq.,
- 3) L. Bauer in '*Blätter für das bayer. Gymnasial-schulwesen*' 1891 p. 190—199 (ad libros XII—XVII),
- 4) G. Thilo in '*Jahrbücher für klassische Philologie*' 1891 p. 589—624.

Coniecturas, quas van Veen et Rofsbach l. l. ad libros I—X protulerunt, infra per singulos libros enumerabo notatis eis, quae probandae mihi uidentur. Iam quae summa sit disputationis, quam Thilo scripsit, uir de Silianis studiis prouehendis optime meritus, paucis exponam.

Primum nonnullas lectiones codicis Coloniensis a Modio et Heinsio traditas, de quibus mecum dissentit, in quaestionem uocat; in hac re quoad mihi persuaserit doctus ille uir, ut I 373, II 127, IV 355, V 18, VII 184, VIII 470, apparet ex eis, quae infra ad singulos libros annotabo; de ceteris locis, ubi mea me sententia non mouit, alio loco disputabo. Tum quae ratio intercedat inter libros manuscriptos LFOV et inde, quo modo, quae fuerint in ipso codice Sangallensi, qui aetatem non tulit, coniectura possimus assequi, demonstrare studet. Neque enim prorsus stat ab Hermanni Blassii sententia, quam equidem secutus sum. Rem autem ita instituit, ut omnes lectiones, quas illi codices in primis quattuor libris exhibent, diligentissime inter se comparet; unde haec ei uidentur esse statuenda:

Ipsum codicem Sangallensem, id quod iam Blass coniecerat, non esse in Italiam translatum, sed apographon eius tantum manu Germani librarii magna incuria exscriptum. Id apographon (S), priusquam in Italia diuulgatum sit, uel ab uno uiro docto — eum Bart. de Montepulciano fuisse haud scio an recte opinetur — uel a compluribus ita esse correctum, ut iis locis, qui manu librarii corrupti aut fuerint aut uisi sint, coniecturae, interdum etiam glossae eaeque perbreues supra scriberentur. Eos autem, qui postea illum codicem transscripserint, temere modo eas lectiones, quae in textu, modo eas, quae supra lineas fuerint, recepissee. Quodsi solum illos codices, de quibus agitur, LFOV, respiciamus, codicem S uideri bis esse exscriptum; alterum apographon

esse F, ex altero, quod uocat X, in quo nonnullis locis duplices codicis S lectiones, et eas, quae in lineis fuerint, et correcturas fuisse existimandum sit, pendere OV; neque tamen pro certo dicere audet ex ipso codice X illos esse transcriptos. Codicem L denique qui scripserit, eum exemplari quodam codicis X usum esse simulque et apographon S et codicem F adhibuisse. Inde hoc potissimum sequi codici L non plane eam esse auctoritatem tribuendam, quam tribuerit ei Blafs, codicis F autem auctoritatem maiorem esse, quam ille opinatus sit; codicum OV denique non solum eis locis rationem esse habendam, quibus L et F inter is discrepent, sed ubique, potissimum autem eis locis, ubi in S duplices lectiones fuisse verisimile sit.

Ad hanc sententiam quamuis magnis, ut uidetur, documentis confirmatam, ut in omnibus me rebus traderet, non contigit docto illi uiro. Immo etiam nunc persuasum habeo recta ea esse, quae Blafs de codd. exposuit, cum diceret LF ex eodem fluxisse fonte, ex alio quodam OV. De hac re et de ceteris locis, de quibus Thilo altera disputationis suae parte quaestionem facit nec persuasit mihi, alio loco accuratius disseram. Etsi igitur de illis rebus a Thilone dissentio, tamen libenter concedo non paucis eum locis ueram restituisse lectionem.

Iam per singulos libros coniecturas uirorum doctorum, quos supra commemorauit, annotare simulque errata nonnulla corrigere et emendare mihi liceat.

Liber I. 33 *lege conamine* 36 *agmina*] *magnas Thilo, quod haud scio an rectum sit, nisi Silius scripsit: dux diuae sufficit unus etc.* 65 l. *Alpis* 71 *fortasse uersus sic restituendus: addiderat quondam (uel tantam) puero iam patrius aestus.* 113 l. *His acuit stimulis subicitque sublata distinctione; in appa-*

ratu l. Hic caluit st. Chory et 121 Spirantis 126
 dele in app. uerba: et Koch 186 l. in app. fama
 240. 41 Thilo sic legi uult: Utque dati rerum freni,
 tunc arte p. C. uiros, armis c. s. etc.; in app. l. nunc
 scita Dausqueius 281 l. duraeque 373 l. certa-
 tim pro certantum; illud recte defenderunt C. Koch*)
 (l. l. p. 11) et Thilo 425 fortasse poeta scripsit:
 Iam torquet uel Iamque regit geminum c. u. dentem
 (cf. Ov. Met. VIII 400 summa ferus geminos direxit
 in inguina dentes); ceterum uu. 421—425 ad suum lo-
 cum reponendos esse mihi Thilo persuasit.

Liber II. 47. 48 — carinam: nil moror. en
 uincta etc. Thilo 51. 52 poetam haec scripsisse opi-
 nor: Rhoeteius immo Aeternum imperitet populus
 saeculisque etc. 127 lege Et ducti pro Educti; illud
 recte def. Thilo 149 l. in app. Thero 201 ac
 rapta, pr. c. ostentare, bipenni Amputat etc. rectius
 distinxit Thilo 463 lento — tabo] lenta — tabe
 Thilo cum Benteio — lento m. purantia (= suppu-
 rantia) tabo O. Rofsbach, recte, ut opinor; in app. l.
 rorantia Heinsius 497 tectisque Iouis (LF) pro
 tectisque nouis (OV) in textum recipi mauult Thilo,
 quem sequor; idem mihi persuasit u. 595 addita pro
 abdita et 597 perferre legendum esse.

Liber III. 27 sq. — clauo; — cubile. Irrestincta
 — flammas, Sed etc. Thilo; rectius foci pro focis Blafs
 229 raptis] iunctis uel Phrygibus Thilo; in app. l.
 ruptis Ch 230 Acrius] Argis Rofsbach 253 prauos
 fidei] prauae fidei Rofsbach 293 adde in app.
 docilis uirgae Bothe 301. 2 adde in app. ad quo-
 rum cantus mites i. c. L 317 l. in app. marce
 corr. in in arce F 335 l. Marti natus, quam con-
 iecturam Heinsii recte defendit Thilo 362 l. in app.
 arbatus LFV 398 adde in app. ter denos] ter qui-

*) Sic lege in praefatione p. XV pro E. Koch; ibidem l.
 p. XVI Isidorus Hilberg et dele p. XI uerbum excidere.

nos *Mariang. Accurs. ad Auson. Ep. X 5* (v. *Drakenborch ad h. l.*) 414 l. *conectunt pro conuertunt; illud recte defendit Rosbach* 479. 80 *hic locus cum Dausqueio sic restituendus: Cuncta — tecta Aequaeuam glaciem (uel cum Barthio: Aequam aeui glaciem) cohibent cf. XIV 66 sq.* 619 l. *in app.* Qui serit LFV 677 nam cui dona ignota dei, uulgata p. o. *Thilo.*

Liber IV. 41 *laetis] laetos Thilo* 59 *quaecunque uetantur Hiberno Thilo* 166 *arma] ora recte defendit Thilo* 262 *Haud notum uultu] Haud motus uultu Rosbach* 355 *sacra] fera recte def. Thilo* 378 *perfractaque] persectaque Rosbach* 451 l. *in app.* *cecinere tubae Lenz et Bothe* 453 *Rosbach conicit: Et libat saeua traiectionem cuspide pectus* 481 l. *in app.* *afflata rotis] radiis afflata van Veen* 652 *sustinet pro sustulit recte def. Thilo* 722 l. *in app.* *noscenda V nascenda LFO et postea haec noscenda ad Thilo* 822 *adde in app.* *namque paro sacra] namque operosa sacra Heinsius, quod probat Thilo.*

Liber V. 18 l. *iuuenum, quod recte def. Thilo* 49 *Cautius] Artius van Veen* 50 *Fastigans fortasse recte def. Thilo cf. XII 356* 65 *Incertam van Veen* 147 *humantia] spumantia Heinsius et van Veen* 154 l. *in app.* *atris Cm l. l.* 191 *ut pendente] impendente Heinsius et van Veen* 192 *Exiret van Veen* 220 *flauam] saeuam uel effusam idem* 238 *adde in app.* *geminisque corusci] geminique corusca Lefebure* 250 *regnis] campis A. Dryander et Thilo* 298 l. *in app.* *tollere Cm Ep. 16* 354 *misisse] im-misisse Heinsius et van Veen* 358 *pater] patri idem, fortasse recte* 363 *Synhalus, Garamantica proles, M. Rosbach* 365 *numerabat] uenerabat van Veen* 401 *tacitas] faciles van Veen* 463 *Oeagrio idem* 471 *relictus idem* 540 l. *Fontanus* 583 *iacentia] tacentia van Veen* 601 *seroque] auroque Thilo.*

Liber VI. 87 estis ubi superi? en iterum *etc.*
Thilo 145 saevis] sacris *van Veen* 307 Martem
 regere] M. struere uel instruere, nisi ciere retineri
 possit, conicit *Thilo* 327 adde in app. certamine
 Graius Ch(?) 353 l. intortos 362. 63 Et remis
 dictet sonitum pariterque relatis, Ad numerum ut
 plaudant res. caerulea, tonsis *van Veen* 451 l. in app.
 se clusit Cm 467 dator] auctor *van Veen* 474
 annis] armis *idem* 560 canentes] squalentes *idem*
 665 donumque] decumamque *Thilo recte, ut opinor*
 682 l. seras 689 inter uerba religatus et ordine ex-
 cidisse aliquid putat *Thilo* 708 clausa] plausa *Hein-*
sius densa van Veen.

Liber VII. 4 post hostem *van Veen recte leuiorem*
distinctionem ponit 85 uaria — corona] uario — co-
 lore *van Veen* 146 irae] intus *idem* 184 recte,
ut opinor, Thilo praefert decerpit cf. Ov. Met. XI 112
 211 l. lacibus (*cf. Georges in "Lexicon der latein. Wort-*
formen" p. 755) 246 l. Artior, et nullo T. certa-
 mine quantum *etc. sublata distinctione* 260 l. cura
 295 dire] deses *Thilo* 412 totus] motus *Baehrens*
ad Catull. p. 365 440 sacrae lentus] sacra electus
van Veen recte, ut opinor, cf. Stat. Ach. II 51 516
 l. aequantur penitus, quod recte def. *Thilo* 629 fu-
 sus] fossus *van Veen* 723 Tyriis retinet *Thilo post*
hoc uerbum duos hemistichios excidisse existimans.

Liber VIII. 14 pugnaque manuque] pugnaeque
 manusque uel pugnaeque manuque *van Veen* 91 l.
 in app. fulgentis Iuli Cm *Ep. 28* fulgentis deest in
 S *etc.* 176 suspecta] suspensa *van Veen* 246
 Atque] Namque et 247 et] at *idem* 309 ictu] ictum
idem 313 qui ritus hostis] quantus sit hostis *Rofs-*
bach 325 irritauerit] tibi fauerit *Thilo cum Hein-*
sio 387. 88 — uirtus, Inuicta species. finire *etc.*
Rofsbach in Mus. Rhen. 1891 p. 311 sq. fortasse recte
 418 retortus] resectus *Thilo* 420 laeti] laeta *van*
Veen 439 adde in app. Uopicus Col. teste *Heriberto*

Rosweydio 441 *formae*] *forma van Veen* 445
tum] *iam idem* 450 *lauat*] *luit idem* 470 *l. in*
app. orditor Cm l. l. errore, ut uidetur, typographico, et
dele uerba: quod probat Modius 500. 1 *et stridori-*
bus a. Frenasse ac s. etc. van Veen, fortasse recte
583 falcatosque enses van Veen 619 *Rhoeteia litora*
(ut Schrader) et 620 Mycenae et idem 642 *l. in app.*
(T. p. 224).

Liber IX. 79. 80 *ita distingue: uoces, Postquam*
105 l. Auctorem 293 *l. in app. Cybebe* 425 *l.*
Si tibi 519 *l. in app. conamine* 534 *l. extingui*
582 atque] utque Thilo recte.

Liber X. 76 *l. in app. Acheram Ch, sed cf. III*
299 144 *affixa — nare] affixo — nari Thilo; idem*
inter 174 et 175 uersum excidisse putat 383 *l. quo-*
nam, quod recte def. Thilo 406 *praesentia] prae-*
nuntia Thilo, quod proba 587 *l. in app. XI* 526
597 adde in app. alitur Cm Ep. 13.

ADDENDA ET CORRIGENDA

AD VOL. II.

- p. 27 *lege* XII 107 Dicarchea *pro* Dicarchaea
,, 29 *distingue* XII 175 Uolscorum, Tulli, decus
,, 41 *lege in app.* 498 Capuaue *pro* Capuane
,, 41 *distingue* XII 516 Quam tanti fuerit, cadere ut
,, 63 *lege* XIII 380 Iussa *pro* Iusta *et adde in apparatu* Iusta
 Nicander
,, 71 *lege* XIII 592 Alecto *pro* Allecto
,, 73 *lege* XIII 664 gratia *pro* gloria
,, 91 *lege* XIV 260 sedes *pro* sede
,, 110 *lege* XIV 79 Amphitryoniaden *et adde in app.* Amphi-
 tryoniadem S
,, 113 *scribe in app.* 155 superiacit *Wagner ad Verg. Aen.*
 XI 625
,, 146 *lege* XVI 285 nulla — relictā *et adde in app.* nulla —
 relictā *van Veen (p. l.)* nullo — relicto S
-

SILI ITALICI P U N I C O R U M

LIBER UNDECIMUS.

Nunc age, quos clades insignis Iapyge campo
 Uerterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
 Expediam. stat nulla diu mortalibus usquam,
 Fortuna titubante, fides. adiungere dextras
 Certauere palam rumpenti foedera Poeno, 5
 Heu nimium faciles laesis diffidere rebus.
 Saeuior ante alios iras seruasse repostas
 Atque odium renouare ferox in tempore Samnis;
 Mox leuis et sero pressurus facta pudore
 Bruttius, ambiguis fallax mox Apulus armis; 10
 Tum gens Iripini uana indocilisque quieti
 Et rupisse indigna fidem — ceu dira per omnis
 Manarent populos foedi contagia morbi.
 Iamque Atella suas iamque et Calatia adegit,
 Fas superante metu, Poenorum in castra cohortes. 15
 Inde Phalanteo leuitas animosa Tarento,
 Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
 Alta Croton portas Afrisque ad barbara iussa

5 rumpentes *Blass* 7 Scenior ■ Sceuior V 9 pressu-
 rus facta ■ pressurus fata Ch pensurus facta *Bentley prob.*
Blass 10 Bruttius Ch — Apulus Ch 11 Iripini Ch LFO
 repini V (cf. IV. 595) — uana] naua *Schrader* — quieti Ch LF
 quietem OV 12 Et] Nec *Bentley* — Erupisse OV — dura ■
 13 foedi] feri O ferri V 14 galatia LF galacia OV 16 pha-
 lantea OV 18 croton F troton LOV

Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
 Idem etiam Locros habuit furor. ora uadosi 20
 Litoris, Argiuos maior qua Graecia muros
 Seruat et Ionio luitur curuata profundo,
 Laetas res Libyae et fortunam in Marte secuta,
 Iurauit pauitans Tyrio sua proelia Marti.
 Iam uero, Eridani tumidissimus accola, Celtae 25
 Incubere malis Italum ueteresque doloris
 Tota se socios properarunt iungere mole.
 Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
 Boiorum fuerit populis: Capuaene furorem, 29
 Quem Senonum genti, placuisse, et Dardana ab ortu
 Moenia barbarico Nomadum sociata tyranno
 Quisnam, mutato tantum nunc tempore, credat?
 Luxus et insanis nutrita ignauia lustris
 Consumptusque pudor peccando unisque relictus
 Diuitiis probrosus honor lacerabat hiantem 35
 Desidia populum ac resolutam legibus urbem.
 Insuper exitio truculenta superbia agebat.
 Nec uitii deerant uires. non largior ulli
 Ausoniae populo — sic tum Fortuna fouebat —
 Aurique argentique modus; madefacta ueneno 40
 Assyrio manicas uestis medioque dierum
 Regales epulae atque ortu conuiuia solis
 Deprensa et nulla macula non illita uita.

22 lauitur *Liuius et Burmann* 23 in marte ■ in
 morte *Marsus errore ed. Basil. 1522 aliaeque e more Barth*
 26 Italum **Cm** *Ep. 13* ■ iterum *uulgo* 28 fas sit *ed. Rom. 1*
aliaeque prob. Heinsius, qui et fas, Di, C. coni. 29 capuaene **V**
 31 Nomadum *Heinsius et Gronov* nondum **S** iam tum *Marsus*
 numquam uel tandem alii demum *Barth* 32 Quisquam
Liuius Quis, nisi m. *Ruperti* — imitato **L** 34 imisque **OV**
 36 Desiria **V** De Syria **O** 38 derant **F** (*ut saepius cf. u.*
50, XVI. 32 etc.) — longior **V** 41 manicas *Ruperti* mani-
 bus ■ maribus *Gronov et Bentley* madidis *Barth* iam bis
Heinsius 43 nulli maculam *Heinsius* nulli maculis *Withof*
 — illita **L** inlita **FV** inclita **O** inclyta **Ch** — post h. u. *inseri*
uult Barth uu. 51—54 probb. Lesebure aliiisque

Tum populo saeui patres, plebesque senatus
 Inuidia laeta, et collidens dissona corda 45
 Seditio. sed enim interea temeraria pubis
 Delicta augebat, pollutior ipsa, senectus.
 Nec, quos uile genus despectaque lucis origo
 Foedabat, sperare sibi et deposcere primi
 Deerant imperia ac patriae pereuntis habenas. 50
 Quin etiam exhilarare uiris conuiuia caede
 Mos olim, et miscere epulis spectacula dira
 Certantum ferro, saepe et super ipsa cadentum
 Pocula, respersis non parco sanguine mensis.

Has astu aggressus, quo uerteret acrius aegras 55
 Ad Tyrios mentes, quae nulla sorte daturam
 Certus erat Romam — neque enim impetranda uolebat —
 Pacuio fuit haud obscurum crimine nomen —
 Hortatur summi partem deposcere iuris
 Atque alternatos sociato consule fasces; 60
 Et, si partita renuant sedisse curuli
 Aequatumque decus geminasque uidere secures,
 Ultorem ante oculos atque ora astare repulsae.
 Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
 Antistat cunctis praecellens Uirrius ore, 65
 Sed genus obscurum nullique furore secundus.
 Qui postquam coetu patrum ingentique senatu
 Impia dementis uulgi ac uix tota profudit

44 populo auersi *ul* populo serui *Heinsius* 45 Inuida
 lauitiae *Withof* — laeta **Cm** *Ep. 101 L* (*T. p. 225*) latea **F**
 (*cf. IX. 504*) lacera **OV** elata *Heinsius* feta *Schrader* 46 in-
 terea] tenerae *Ruperti* incestae *Thilo* infectae nos — pubis
Barth pubes ■ 48 despectaque ■ dispectaque **Ch LFV**
 50 imperia **Cm** *Ep. 101* 51 exhilarare **LO** exilare **FV** 52 diro
Heinsius 55 Hac *Barth* 56 quae **FV** que **LO** quia *edd.*
pleraeque 57 impetranda *Liuius* impetrata ■ imperitata
Blass 58 Pacuio *Marsus* Paculo **Ch** Paccullo **LF** Patulo **O**
 Pattullo **V** Pacuio *L. Mueller d. r. m. p. 251* — Pacuius subit
 — Hortatus *Bentley* 62 Aequatumque **O** Aequantumque **LF**
 Equantumque **V** 65 Uirrius **Ch** 66 obscurus *Modius*
 67 *h. u. eiecit Marsus, inseruit rursus ex Col. Modius Ep. 101*
 68 ac **Cd** (*T. p. 215*) ■ et uulgo — profundit **S**

Consulta et tumidis incendit uocibus aures,
 Concordi fremitu renuentum effunditur asper 70
 Toto e concilio clamor; tum quisque fatigat
 Increpitans, uocumque tremit certamine templum.

Hic Torquatus, auum fronte aequauisse seuera
 Nobilis: 'Heu Capua portantes talia dicta
 Romuleis durastis,' ait, 'succedere muris? 75
 Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
 Post Cannas afferre suas? numquamne per auris
 It uestras, in Tarpeia cum sede Latini
 Orarent paria, haud uerbis, haud uoce, sed acri
 Propulsum dextra, qui tum mandata superbo 80
 Ore apportabat, tanto per limina templi
 Turbine praecipitem reuoluti corporis actum,
 Ut, saeuo afflictus saxo, spectante piaret
 Tristia dicta Ioue et lueret uerba impia leto?
 En ego progenies eius, qui sede Tonantis 85
 Expulit orantem et nuda Capitolia consul
 Defendit dextra.' Rabidum hinc palmasque uirorum
 Intentantem oculis proauitaque facta parantem
 Ut uidit maiore adeo crudescere motu,
 Excipit his frendens Fabius: 'Pro cuncta pudendi! 90
 Sedes, ecce, uacat, belli uiduata procella;
 Quem, quaeso, e uobis huic imposuisse paratis?
 Inque locum Pauli quemnam datis? an tua, Uirri,
 Prima atque ante alias sors, concedente senatu,
 Te citat ac nostris aequat iam purpura Brutis? 95
 I, demens, i, quo tendis; tibi perfida fascis

69 et om. ■ 71 tum] quem uel quod uel quo *Ruperti*
 nam uel dum nos 72 fremit *Schrader* 74 Capuae *Heinsius*
 75 Romuleos — muros *Ruperti coll. X. 596* 77 nunquamue **S**
 78 nostras **O** 81 apportabat **Ch** asportabat **S** — limina **O**
 lumina **LFV** (cf. u. 103) 84 Ioue] leue **F** 87 rabidum
 ed. *Ald.* rapidum **ChS** — hinc **Ch** 88 Intentans **LOV** Inten-
 tam **F** 90 pro **Cd** (*T. p. 215*) — prope iuncta *Heinsius* pro
 monstra! pud. *Burmam* pro summa p. *Schrader* 91 ecce]
 una *Schrader* 92 huic **LV** hinc **FO** 94 ante alias **Ch**
 a. alios ■ 95 uestris **O**

Det Carthago suos.' Medio feruore loquentis,
 Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
 Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira:
 'Quae tandem et quam lenta tenet patientia mentem,
 O confuse nimis Gradiui turbine Uarro, 101
 Ut perferre queas furibunda insomnia consul?
 Nonne exturbatos iam dudum limine templi
 Praecipites agis ad portas? et discere cogis
 Semiuiros, quod sit nostro de more creati 105
 Consulis imperium? non umquam sobria pubes
 Et peritura breui, moneo, ocius urbe facesse.
 Muros ante tuos, ut par est, debita ductor
 Armatus responsa dabit.' Consurgere cuncti
 Hinc pariter magnoque uiros clamore premebant. 110
 Necnon et foribus propere Campana iuuentus
 Extulit ipsa gradum, tantaque dolore repulsae
 Concitus, Hannibalem uoluebat Uirrius ore.
 Fuluius — huic nam spondebant praesagia mentis
 Uenturum decus, et Capuae pereuntis imago 115
 Iam tum erat ante oculos —: 'Non si Carthaginis,' inquit,
 'Ductorem uestris deuinctum colla catenis
 Romam uictor agis, posthac intrare Quirini
 Sacratas dabitur sedes. tende ocius, oro,
 Quo mens aegra uocat.' Referunt haec inde citati 120
 Mixta minis et torua trucis responsa senatus.
 Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
 Fata placet? ueniet quondam felicior aetas,
 Cum pia Campano gaudebit consule Roma
 Et per bella diu fasces perque arma negatos 125

100 Quo *Heinsius* 102 furibunda examina *Heinsius* furi-
 bundi somnia *Burmman* furibundi insomnia *Ruperti* 103 Nonne
 OV Non ue LF Non *Liuiueius* — limine O lumine LFV
 (cf. u. 81) 111 e foribus *Lefebure* 112 Expulit OV —
 ipsa ChS acta uulgo 113 ore] orans *Schrader* 114 huic
 nam Ch hinc iam ■ 117 nostris O — deuinctum O 118 agis Ch
 agas S 119 oro] hortor *Heinsius* 121 nimis F 122 Tan-
 tane LV Tantaue FO

Ultro ad magnanimos referet secura nepotes.
 Poena superborum tamen haec durabit auorum,
 Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
 Quam Carthago suos. — postquam nunc dicta senatus,
 Nunc facta exposuit, tum ueris falsa per artem 130
 Uirrius admiscens cecinit fatale cruenti
 Turbatis signum belli. furiata iuuentus
 Arma, arma Hannibalemque uolunt. ruit undique uulgus
 Et Poenos in tecta uocant; ingentia facta
 Sidonii iuuenis celebrant, ut ruperit Alpes 135
 Herculei socius decoris diuisque propinquas
 Transierit cursu rupes; ut caede referta
 Clauserit Eridani uictor uada; uictor ut idem
 Lydia Romano turbarit stagna cruore;
 Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae 140
 Tradiderit Paulumque idem inter proelia et idem
 Flaminium, procures rerum, demiserit umbris.
 His super excisam primori Marte Saguntum
 Et iuga Pyrenes et Hiberum et sacra parentis
 Iuratumque uiro bellum puerilibus annis 145
 Accumulant. unum, ducibus tot caede peremptis,
 Tot fuis acie, stare inter proelia nullis
 Attactum telis. superum cum munere detur
 Huic sociare uiro dextras et foedere iungi,
 Fastus exanguis populi uanumque tumorem 150
 Nimirum Capua et dominatum perferat urbis,
 Ceu famulis fascēs aequataque iura negantis?
 Prorsus enim tanto potioꝛem nomine habendum
 Uarronem, ut fugiat consul fulgentioꝛ ostro.
 Talia iactantes iam lectam sorte parabant 155
 Mittere, quae Tyrios adiungat foedere, pubem.
 Sed non inuictum ponebat pectore robur

126 referet Ch 127 durabat OV 129 suos] ruat Schrader
 132 Turbatis ed. Rom. 1 Turbati ■ 133 alterum arma deest
 in O 135 ruperit Cm Ep. 101 137 refecta L 139 tur-
 parit Schrader 141 ut idem OV 149 Hinc ■ 150 Fastus
 exanguis Ch 151 urbi Ch

Tum solum Decius Capuae decus. isque receptus
 In medios coetus, neque enim differe dabatur:
 'Itis,' ait, 'ciues uiolanda ad iura parentum? 160
 Damnatumque caput temerati foederis aris
 Iungitis hospitio? quae tanta obliuio recti,
 Magnam atque in magnis positam populisque uirisque
 Aduersam ostentare fidem! nunc tempus inire
 Proelia pro Rutulis; nunc signa aciemque mouere, 165
 Dum trepidae res, et medicinam uulnera poscunt;
 Is locus officio, cum cessant prospera, cumque
 Dura ad opem Fortuna uocat. nam laeta fouere
 Haud quaquam magni est animi decus; huc, age, adeste.
 Noui dis animas similes et pectora magnis 170
 Numquam angusta malis; capiunt, mihi credite, Cannas
 Et Thrasymenna uada et Pauli memorabile letum.
 Hi sunt, qui uestris infixum moenibus hostem
 Deiecere manu et Capuam eripuerunt superbis
 Samnitum iussis. hi sunt, qui iura dedere 175
 Terrore expulso Sidicinaeque bella remorunt.
 Quos fugitis socios? quosue additis? ille ego sanguis
 Dardanius, cui sacra pater, cui nomina liquit
 Ab Ioue ducta Capys, magno cognatus Iulo;
 Ille ego semihomines inter Nasamonas et inter 180

161 armis *Buchwald* 162 *interrogationis notam post*
recti positam recte deleuit Ruperti 163 *Magnam Lefebure*
 Magna **ChS** Sacram uel Sanctam *Ruperti* Ingenuam i. m. *Blass*
 Canam nos 164 Aduersam ostentare **ChO** Aduersa ostendere **LF**
 Aduersam ostendere **V** — Auersam uel Inuersam *Ruperti* 163. 164
 Magnum utique in magnis rebus populisque u. Aduersis seruare fidem
ed. Basil. 1522 Magnum atque i. m. positum, p. u. Aduersa ostentare
 f. *Heinsius* Dignum atque i. m. positum p. u. Aduersis seruare
 f. uel Haud uersam ostentare f. *Burmman* Aduersa ostendere
 f. *deleto uersu* 163 *Bentley* 167 [Is] Sit uel Fit uel Est *Heinsius*
 169 huc **OV** hinc **L** hoc **F** 171 angusta **OV** angusta **LF** — Cannas **ChF**
 canni **L** canne **OV** 173 nostris **O** 175 Samnitum **F** Sannitum **LOV**
 177 Quos f. socios? quosue a. *interpunxi cum Bentleio* Quos
 fugitis? socios etc. *uulgo* — auditis **Ch** 179 Ab **V** A **LFO**
 180 inter **OV** nitor **LF**

Saeuum atque aequantem ritus Garamanta ferarum
 Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
 Ductoremque feram, cui nunc pro foedere proque
 Iustitia est ensis solaeque e sanguine laudes?
 Non ita, non Decio permixtum fasque nefasque, 185
 Haec ut uelle queat. nullo nos inuida tanto
 Armauit Natura bono, quam ianua mortis
 Quod patet et uita non aequa exire potestas.
 Haec uana auersas Decius iactauit ad auris.

Ast delecta manus iungebat foedera Poeno. 190
 Iamque aderat praemissa duci turbante tumultu
 Autololes numerosa cohors. ipse agmine magno
 Festinata citus per campos signa mouebat.
 Et Decius: 'Nunc hora, uiri, nunc tempus. adeste,
 Dum Capua dignum, dum me duce dextera uindex 195
 Molitur facinus; procumbat barbara pubes.
 Pro se quisque alacres rapite hoc decus. hostis adire
 Si parat, obstructas praebete cadauere portas
 Et ferro purgate nefas. hic denique solus
 Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.' 200

Dumque ea nequicquam non ulli laeta profatur,
 Audita asperitate uiri coeptoque feroci,
 Multa feta gerens ira praecordia, Poenus
 Astabat muris propereque accersere lectos
 Immitem castris Decium iubet. horrida uirtus 205
 Armatumque fide pectus rectique cupido
 Et maior Capua mens imperterrita mole
 Inuicta stabat toruoque minacia uultu
 Iussa ducis uerbisque etiam incessebat amaris.

181 ritus **Cm** *Ep. 101* rictum *Marsus* 186 uos *Marsus* —
 uiuida *Liuiineius* 187 morti *Bentley* Mortis *Ruperti* 188 e uita
Marsus 189 aduersas **F** 190 iungebat **S** iungebant *edd.*
pleraeque 191 aderat **■** aderant *edd. pleraeque* 193 citus]
 ortus **OV** 195 alterum dum deest in **F** 198 prebete **S**
 replete *edd. nonnullae c. cod. Put.* obstructa prohibete c. porta
Blass 199 Aut s. Uel *Ruperti* 201 laeta] latea **F**
 (cf. u. 45) 208 minacia **ChL** minantia **F** uinacia **OV**

Quem Libyae rector tot signa, tot arma ferentis 210
 Spernentem increpitans magno clamore profatur:
 'Post Paulum, post Flaminium componimur eheu
 Uecordi Decio, mecum certasse uolenti
 In decus et famam leti. rapite, ite citati,
 Signa, duces. pateatne mihi Campana uetante 215
 Urbs Decio, explorare libet, noua bella mouenti
 Cui patuere Alpes, saxa impellentia caelum
 Atque uni calcata deo.' Suffuderat ora
 Sanguis, et a toruo surgebant lumine flammae.
 Tum rictus spumans et anhelis faucibus acta 220
 Uersabant penitus dirum suspiria murmur.
 Sic urbem inuectus, toto comitante senatu
 Et uulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
 Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
 Necnon et Decio propiora pericula mentem 225
 Flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
 Quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
 Non illum fuga, non clausi occuluere penates;
 Sed liber, ueluti nullus penetrasset in urbem
 Hannibal, intrepido seruauerat otia uultu, 230
 Cum iuuenem saeuis, horrendum, concitus armis
 Inuadit globus et pedibus sublime sedentis
 Ductoris sistit. tonat inde ferocibus alte
 Incessens uictor dictis: 'Solusne ruentem
 Fulcire ac reuocare paras a funere Romam? 235
 O demens! en, qui diuum mihi munera tanta
 Eripiat. Decio prorsus seruabar inert
 Vincendus, Decio imbelli, cui femina nulla,
 Orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris,
 Cesserit. huic agedum — nam cur indigna feramus? —

212 Paullum et eheu Cm Ep. 101 214 leti Cm l. l. — ite
 Cm l. l. 215 pateatne Cm l. l. pateat ■ pateatque uulgo
 218 diffuderat O 220 rictu spumante Marsus, quod prob.
 Withof 222 inuectus toto Cm Ep. 101 232 Inuadunt Ch
 233 sistunt Heinsius 237 seruabat S 240 huic OV huc LF,
 quod fortasse retinendum

Magnanimo, miles, meritas innecte catenas.' 241
 Dixerat haec, necdum finem conuicia norant.
 Illatus uelut armentis super ardua colla
 Cum sese imposuit uictorque immane sub ira
 Infremuit leo et immersis grauis unguibus haesit, 245
 Mandit anhelantem pendens ceruice iuuen- cum.
 At Decius, dum uincla ligant: 'Necte ocus,' inquit, —
 'Nam sic Hannibalem decet intrauisse — catenas,
 Foederis infausti pretium. sic uictima prorsus
 Digna cadit Decius. nec enim te, sanguine laetum 250
 Humano, sit fas caesis placasse iuuen- cis.
 En dextra! en foedus! nondum tibi curia necdum
 Templorum intrati postes; iam panditur acri
 Imperio carcer. perge ac primordia tanta
 Accumula paribus factis. mihi fama sub umbras 255
 Te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.'
 Nec plura effari concessum. obnubitor atra
 Ueste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
 Exin uictor ouans sedato pectore tandem
 Spectandis urbis tectis templisque serenos 260
 Laetus circumfert oculos et singula discit:
 Quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
 Quot bello pateant argenti aerisque talenta;
 Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
 Copia quanta uiris. monstrant capitolia celsa 265

241 Magnanimo miles **LF** Magnanime m. **OV** Magnanime
 o miles *edd. c. cod. Tell.* Magnanime, i, miles *Heinsius* Magna-
 nimo, miles, meritas, i, necte c. *Bentley ad Hor. Epod. XVII. 72*
 hunc aedum — Magnanimo o uel i miles, meritis inn. catenis
Ruperti 243 ardua] agmina **O** 244 immanis ab ira *Heinsius*
 249 prorsus] pressus **OV** Poenis *Heinsius* 250 cadat **V** et
edd. pleraeque 252 en foedus **OV** heu foedus **LF** 253 intrati
Cm *Ep. 101* — postes **OV** poscis **L** posces **F** 255 umbras
Cm l. l. umbris **S** 257 affari **OV** — arta *Drakenborch* 263 sic
uersum exhibet Ch — argenti **O** — erisque **LFO** aurique **V** —
 lateant *Burmman* iaceant *Schrader* — armisque *Heinsius* —
 Quot bello p. auri argentique talenta *edd. nonnullae cum cod.*
Put. Quotque auri p. belli argentique t. *Marsus alique*

Stellatisque docent campos Cereremque benignam.
 Iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo
 Impellebat equis, fuscabat et Hesperos umbra
 Paulatim infusa properantem ad litora currum.
 Instituunt de more epulas festamque per urbem 270
 Regifice exstructis celebrant conuiuia mensis.
 Ipse, deum cultu et sacro dignatus honore,
 Praecipuis multoque procul splendentibus ostro
 Accipitur sublime toris. non una ministri
 Turba gregis; posuisse dapes his addita cura, 275
 His adolere focos, his ordine pocula ferre;
 Necnon et certis struitur penus. aspera mensa
 Pondera caelati fulgent antiquitus auri.
 Eripiunt flammae noctem, strepituque mouentum
 Murmurat alta domus. stupet inconsuetus opimae 280
 Sidonius mensae miles faciemque superbi
 Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
 Uescitur ipse silens et tantos damnat honores
 Esse epulis facilesque coli tanto agmine mensas,
 Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram 285
 Laxarunt mentem. tum frontis reddita demum
 Laetitia, et positae grauiiores pectore curae.
 Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes
 Incôla, et obtusas immiti murmure saeuae
 Inter bella tubae permulcet cantibus auris. 290
 Namque Iouem et laetos per furta canebat amores
 Electraeque toros Atlantidos; unde creatus,
 Proles digna deum, tum Dardanus; isque Tonanti
 Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.

266 Stellantisque S 268 hesperos S Hesperus *uulgo*
 269 obfusa *Drakenborch* 273 Praecipuus *Lefebure cum ed.*
Rom. 2 276 adolere] dolere F 277 Necnon certatim uel
 Nec non et Cereri *Heinsius* 279 mouentum] uocantam
Rupertii — strepitusque m. Murmure tecta sonant *Withof*
 283 tantos] cautos V 284 colit *Bentley* 286 frontis ChS
 fronti *Marsus* 288 teuthras in lacunam m. 2 insertum in FV
 tenthras L theucras O — Cymes] crines ■ 291 Namque ■
 Iamque *uulgo* 294 erithonium LV erichthonium F erichonum O

Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo 295
 Assaracus, nulloque minor famaue manuue
 Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
 Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes
 Campanaeque manus. ante omnis ductor honori
 Nominis augusto libat carchesia ritu; 300
 Cetera quem sequitur Bacchique e more liquorem
 Irrorat mensis turba ardescitque Lyaeo.

Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu
 Conuerso — neque enim, iuuenis non digne sileri,
 Tramittam tua coepta libens famamque negabo 305
 Quamquam imperfectis, magnae tamen indolis, ausis —
 Mens una, inuiolata mero nullisque uenenis
 Potando exarmata, decus pugnaeque necisque
 Sidoniae tacito uoluebat pectore molem.
 Quoque esset miranda magis tam sacra libido, 310
 Pacuio genitus patrias damnauerat artis.
 Is uariis oneratum epulis atque atria tardo
 Linquentem gressu comitatus pone parentem,
 Postquam posse datum meditata aperire nouosque
 Pandere conatus, et liber parte relictâ 315
 Tectorum a tergo patuit locus: 'Accipe digna
 Et Capua et nobis,' inquit, 'consulta'. togaque
 Armatum amota nudat latus, 'hoc ego bellum'
 Conficere ense paro atque auulsum ferre Tonanti
 Rectoris Libyci uictor caput. hic erit ille, 320
 Qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.
 Si perferre nequit spectacula tanta senectus
 Et tremit inceptis lasso maioribus aeuo,

297 primus, *ut ed. Marsus* L primis FOV 298 plausa S
 300 Numinis *Dausqueius* — augusti *Ruperti cum cod. Tell.*
 301 e more S ex m. *uulgo* 307 uni et 308 Potanti et 309
 poenaeque *Heinsius* 308 Potandi *Blass* — decus] duci et
 309 Sidonio *L. Müller d. r. m. p. 174, sed cf. Koch p. 26*
 310 tam *ed. Rom. 1* tam LFV cum O 311 Pacullo ChLFV
 Pacculo O Pacuio *L. Müller (cf. u. 58)* 313 pene LOV
 poenae F

At tu securis concede penatibus et me
 Linque meae menti; summum quod credis et aequas 325
 Hannibalem superis, o quantum nomine maior
 Iam Poeno tibi natus erit! Uibrabat ab ore
 Ignis atrox, animusque uiri iam bella gerebat,
 Cum senior, tanti pondus conaminis aegra
 Iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem 330
 Sternitur et pedibus crebro pauida oscula figens:
 'Per si quid superest uitae, per iura parentis
 Perque tuam nostra potioem, nate, salutem,
 Absiste inceptis, oro, ne sanguine cernam
 Polluta hospitia ac tabo repleta cruento 335
 Pocula et euersas pugnae certamine mensas.
 Tune illum, quem non acies, non moenia et urbes
 Ferre ualent, cum frons propior lumenque corusco
 Igne micat, tune illa uiri, quae uertice fundit,
 Fulmina pertuleris, si uiso intorserit ense 340
 Diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
 Fallit te, mensas inter quod credis inermem.
 Tot bellis quaesita uiro, tot caedibus armat
 Maiestas aeterna ducem. si admoueris ora, 344
 Cannas et Trebiam ante oculos Thrasyminnaeque busta
 Et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
 Quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
 Torpebunt dextrae? parce, oro, et desine uelle,
 Cui nequeas uictor superesse. an tristia uincla
 Et Decius non erudiunt componere mentem?' 350
 Talia commemorans, famae maioris amore
 Flagrantem ut uidit iuuenem surdumque timori:
 'Nil ultra posco, refer in conuiuia gressum;

324 At tu Ch Et tu S — securus uel secretis Heinsius
 331 pedibus] genibus Schrader 336 inuersas Blass 337 non
 moenia FV nec m. LO 338 propior LV 340 interserit L —
 ense OV 341 quam OV 344 interna Bothe 345 busta]
 lustra Blass 347 tanta in rabie Ruperti 348 uelle] belli
 Heinsius bello Bothe 349 Cum Dausqueius 352 timoris
 Heinsius

Approperemus,' ait. 'non iam tibi pectora pubis
 Sidoniae fodienda manu tutantia regem. 355
 Hoc iugulo dextram explora. namque haec tibi ferrum,
 Si Poenum inuasisse paras, per uiscera ferrum
 Nostra est ducendum. tardam ne sperne senectam.
 Opponam membra atque ensem extorquere negatum
 Morte mea eripiam.' Lacrimae tunc ore profusae, 360
 Et magna superum cura seruatus in arma
 Scipiadae Poenus; nec tantum fata dederunt
 Externa peragi dextra. pulcherrimus irae
 Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
 Amisit quantam posito conamine laudem, 365
 Cui tantum est uoluisse decus? tum reddere sese
 Festinant epulis et tristia fronte serenant,
 Donec laeta uirum soluit conuiuia somnus.

Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
 Iam rapido summis curru splendente sub undis, 370
 Et iuuenis, magno generatus Hamilcare, duras
 Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
 Ire ferox Mago et patribus portare iubetur
 Nuncia facta ducis. praeda et captiua leguntur
 Corpora dereptaeque uiris sub Marte cruento 375
 Exuuiæ, fausti superis libamina belli.
 Altera curarum Libycis dimittitur oris
 Heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras,
 Ni poenae iuuenem indignae miseratus ab alto
 Iupiter antiquam Batti uertisset ad urbem. 380
 Hic Pellaea uirum Ptolomaei sceptræ uehementum

356 haec Cm *Ep.* 101 huc *Heinsius* 357 ferrum Cm l. l.
 364 campos OV 366 tanta *Heinsius* — reddere] cedere LOV
 tedere F 369 phetontis LOV foetontis F 370 rapido
 summis Cm l. l. rapidos omnis ■ 371 At *Heinsius* — duras]
 crudas *idem* 374 Nuntius acta *Blass* 375 dereptaeque Ch
 dereptaque ■ 377 dimittitur S, ut ed. *Basil.* 1543 et *coni.*
L. Müller demittitur *uulgo* 378 reduce OV 380 bacchi L
 bacci F batri OV 381 Pellaea *Ruperti* peleæ LV poelea F
 pellea O — ptolemaei LF ptholomaei OV

Eripuere minis, resolutaque uincula collo.
 Atque eadem uitae custos mox deinde quieto
 Accepit tellus ossa inuiolata sepulcro.

Nec Uenerem interea fugit exoptabile tempus 385
 Poenorum mentes caeco per laeta premendi
 Exitio et luxu corda importuna domandi.
 Spargere tela manu passim fallentia natis
 Imperat et tacitas in pectora mittere flammās.
 Tum pueris dulce arridens: 'Eat improba Iuno 390
 Et nos — nec mirum, quid enim sumus? — acta secundis
 Despiciat. ualet illa manu, ualet illa lacertis;
 Paruula nos arcu puerili spicula sensim
 Fundimus, et nullus nostro de uulnere sanguis. 394
 Verum, agite, o mea turba, precor, nunc tempus, adeste
 Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
 Amplexu multoque mero somnoque uirorum
 Profliganda acies, quam non perfregerit ensis,
 Non ignes, non immissis Gradibus habenis.
 Combibat illapsos ductor per uiscera luxus, 400
 Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
 Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
 Ille, sub hiberno somnos educere caelo
 Iactator; tectis malit consumere noctes;
 Ac ponat ritus uescendi, saepe citato 405
 Dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
 Imbellem donare diem. tum deinde madenti
 Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas,
 Aut nostro uigiles ducat sub numine noctes.'

Haec postquam Uenus, applaudit lasciuus et alto 410
 Mittit se caelo niueis exercitus alis.

389 tacitas] tantas ■

391 aucta *D. Heinsius* alta

Schrader

392 Despiciat ■

394 et] it *Heinsius* probb.

Lefebure et Drakenborch 396 telis] taedis *Heinsius* 399 im-

missus **F** 402 pugnet **LV** pugne **F** piget **O** 403 se ducere

Barth 404 iactatus *c. cod. Teil. Lefebure* Laetatus *Heinsius*

— tectis] telis **O** de . . **Ch** (*T. p. 246*) taedis *Barth* dapibus

Heinsius 408 chelis **FOV** telis **L**

Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
 Et pariter fusis tepuerunt pectora telis.
 Bacchi dona uolunt epulasque et carmina rursus
 Pieria liquefacta lyra. non acer aperto 415
 Desudat campo sonipes, non ulla per auras
 Lancea nudatos exercet torta lacertos.
 Mollitae flammis lymphae languentia somno
 Membra fouent, miserisque bonis perit horrida uirtus.
 Ipse etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor 420
 Instaurat mensas dapibus repetitque uolentum
 Hospitia et patrias paulatim decolor artis
 Exuit, occulta mentem uitiantem sagitta.
 Altera iam patria atque aequo sub honore uocatur
 Altera Carthago Capua, intactumque secundae 425
 Fortunae ingenium uitia allectantia quassant.
 Nec luxus ullus mersaeque libidine uitae
 Campanis modus; accumulans uariasque per artis
 Scenarum certant epulas distinguere ludo,
 Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton 430
 Memphis* Amyclaeo passim lasciua Canopo.
 Inprimis dulcem, Poeno laetante, per auras
 Nunc uoce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.
 Isque ubi mirantem resonantia pollice fila
 Ductorem uidit Libyae, canere inde superbas 435
 Aoniae laudes sensim testudinis orsus,

414 rursus] cursus L prorsus Schrader 417 nodatos
 Heinsius duratos uel durandos Schrader 419 horrida] obruta
 Heinsius 423 sagina Heinsius 425 intectumque D. Heinsius
 et Cellarius 426 allectantia Bothe et van Veen adlatrantia S
 adsultantia Bentley oblectantia Schrader allabentia Blass
 430 ad Phrygiam Heinsius prob. Bentley Phrygiae ad Nilotida
 l. Dausqueius 431 post Memphis duo excidisse hemistichia
 mihi persuasit Hilberg (p. l.) — passim] par iam Schlichteisen
 (p. l.) — M. Amyclaei in fossa (ad fossam) l. Canopi uel M.
 Amyclaeo fossae (fossam) insultante Canopo Ruperti M. Amy-
 claei simulans lasciua Canopi Thilo (p. l.) 430. 31 Et str. a.
 Phrygium ad Nilotica lotos Tympanum Amyclaeo passim l.
 Canopo Blass 435 cauere OV

Concordem citharae mouit per carmina linguam,
 Uincere linquentis uitam quae possit olores.
 Atque haec e multis carpsit mollissima mensae:
 'Argolicis quondam populis, mirabile dictu,
 Exaudita chelys, lapidem testudine felix 441
 Ducere et in muris posuisse uolentia saxa.
 Haec Amphionio uallauit pectine Thebas
 Ac, silice aggeribus per se scandente uocatis,
 Iussit in immensum cantatas surgere turris. 445
 Altera, turbatum plectro moderata profundum,
 Et tenuit phocas et in omni Protea forma
 Traxit et aequoreo portauit Ariona dorso.
 Iam, quae Peliaca formabat rupe canendo
 Heroum mentes et magni pectora Achillis, 450
 Centauro dilecta chelys compesceret iras,
 Percussa fide, uel pelagi uel tristis Auerni.
 Iamque chaos, caecam quondam sine sidere molem
 Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
 Tum deus ut liquidi discisset stagna profundi 455
 Tellurisque globum media compage locasset;
 Ut celsum superis habitare dedisset Olympum,
 Castaque Saturni monstrabat saecula patris.
 Sed, quos pulsabat Riphæum ad Strymona, nerui,
 Auditus superis, auditus manibus Orpheus, 460
 Emerito fulgent clara inter sidera caelo.
 Hunc etiam mater, tota comitante sororum

439 mensae] musae *Heinsius* 440 scopulis *Gronov*
 441 testudine] uel pectine *Ruperti* dulcedine *Thilo* 442 muris ■
 muros *edd.* — uolentia **ChLF** uolantia **OV** 444 locatis *Hein-*
sius 447 Detinuit *Heinsius* 449 Iam *Dausqueius* Nam **S**
 Tum *Ruperti* — formabat **Ch** 453 Iamque *Dausqueius*
 Namque ■ 454 fulgente *Schrader* 455 discisset **ChF**,
sed in F m. 2 corr. in discusset — discussit **L** discusse **OV**
 discusset *Liuiueius* aliique dissepsset uel discreisset *Heinsius*
 disclusset *Bentley* diuisset *Blass* 459 rhipheum **LFO** rhipheum **V**
 Rhodopeum *Ruperti* — neruis **ChLFO** uernis **V** neruos *Cella-*
rius et Schrader, qui et u. 460 Auditos s. auditos m. *legi uult*
 462 Nunc **OV**

Aonidum turba, mater mirata canentem.
 Non illo Pangaea iuga aut Mauortius Haemus,
 Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace; 465
 Cum siluis uenere ferae, cum montibus amnes.
 Immemor et dulcis nidi positoque uolatu
 Non mota uolucris captiua pependit in aethra.
 Quin etiam, Pagasaea ratis cum caerula — nondum
 Cognita terrenae — pontonque intrare negaret, 470
 Ad puppim sacrae, cithara elicente, carinae
 Adductum cantu uenit mare. pallida regna
 Bistonius uates flammisque Acheronta sonantem
 Placauit plectro et fixit reuolubile saxum.
 O dirae Ciconum matres Geticique furores 475
 Et damnata deis Rhodope! tulit ora reuulsa
 In pontum, ripis utraque sequentibus, Hebrus.
 Tum quoque, cum rapidi caput a ceruice recisum
 Portarent fluctus, subito emicuere per undas
 Ad murmur cete toto exultantia ponto.' 480
 Sic tunc Pierius bellis durata uirorum
 Pectora Castalio frangebat carmine Teuthras.
 Interea placida attulerant iam flamina terris
 Magonem Libycis. lauro redimita subibat
 Optatos puppis portus, pelagoque micabant 485
 Captiua arma procul celsa fulgentia prora.
 At, patulo surgens iam dudum ex aequore, late
 Nauticus implebat resonantia litora clamor,
 Et, simul adductis percussa ad pectora tonsis,
 Centeno fractus spumabat uerbere pontus. 490

466 fontibus *Schrader* 468 mora **S** 469 pagasea **V**
 pegasaea **LFO** 470 terrenae **F** terrene **LOV** terrigenis *uulgo*
 terrenis *Heinsius* — pontonque *Liuiueius et Lachmann ad*
Lucr. V. 507 pontoque ■ — negaret *Liuiueius et Koch p. 28*
 negarent ■ 473 Bistonius **OV** Bisthonius **LF** 477 utra-
 que **S** utrimque *uulgo* — querentibus *Schrader* 478 rescis-
 sum *Schrader* 481 tunc **LF** tum **V** tu **O** 483 placita ap-
 pulerant *Heinsius* — terris] tēis **F** (*cf. XII. 90*)

Nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
 Procurrit fluctus, elataque turba fauore
 Certatim ingenti celebrat noua gaudia plausu.
 Aequatur rector diuis. illum undique matres,
 Illum turba minor, moniti gaudere nepotes, 495
 Et senior manus et iuxta populusque patresque
 Mactatis superum dignantur honore iuuenis.
 Sic patriam Mago et portas ingressus ouantis
 Fraternae laudis fama. ruit inde senatus,
 Et multo patrum stipatur curia coetu. 500
 Tum diuos ueneratus auum de more uetusto:
 'Martem,' ait, 'egregium et fractas, quis Itala tellus
 Nitebatur, opes, pars ipse haud parua laborum,
 Nuntio. pugnatum superis in uota secundis.
 Est locus, Aetoli signat quem gloria regis, 505
 Possessus quondam prisca inter saecula Dauno;
 Umentis rapido circumdat gurgite campos
 Aufidus et stagnis intercipit arua refusis;
 Mox fluctus ferit Hadriacos magnoque fragore
 Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum. 510
 Hic Uarro et magnum Latia inter nomina Paulus
 Nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,
 Uix dum depulsa nigrae caligine noctis,
 Inuadunt campum et late fulgentibus armis
 Accendunt ultro lucem surgentis Eoi. 515
 Nos contra — nam germanum furor acer agebat
 Optatae pugnae — castris cita signa mouemus.
 Intremuit et tellus, et pulsus mugit Olympus.
 Hic fluuium et campos abscondit caede uirorum
 Ductor, quo numquam maiorem ad bella tulerunt 520

493 celebrat **ChS** celebrant *uulgo* — gaudia] praemia *Bothe*
 497 dignatur ■ 507 Umentis **LF** Umentes *Cd* (*T. p. 216*)
 Humentis **V** Uiuientis ■ 508 interstrepit *uel* interluit *Blass*
 511 Hunc *Bothe* 512 Lumen *Heinsius* 515 Accendunt **FOV**
 Accedunt **L** Offundunt *uel* Abscondunt *Blass* 518 Intremuit
 et **S** Intremuit *uulgo*

Rectorem terrae. uidi, cum turbine saeuo
 Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros
 Uni terga daret. uidi, cum Uarro citato
 Auferretur equo, proiectis degener armis.
 Quin et magnanimum, perfosso corpore telis, 525
 Strage super socium uidi te, Paule, cadentem.
 Aegatis ille et seruilia foedera larga
 Ultus caede dies; non plus optasse liberet,
 Quam tum concessit dexter deus. altera iam lux
 Si talis redeat, populis sis omnibus una 530
 Tum, Carthago, caput terrasque colere per omnis.
 Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
 Mos laeua gestare uiris.' Tum funditur ante
 Ora admirantum praefulgens anulus auro;
 Datque fidem uerbis haud paruo insignis aceruo. 535
 Hinc iterum repetens: 'Restat nunc sedibus imis
 Uertenda atque aequanda solo iam subruta Roma.
 Annitamur,' ait, 'uires refouete tot haustas
 Casibus, et pateant non parca aeraria dextris,
 Quas emimus bello. deficit iam belua, tristic 540
 Ausoniis terror, necnon alimenta fatigant.'

Atque ea dum memorat, toruo conuersus in ora
 Hannonis uultu, quem gliscens gloria prauum
 Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo:
 'Iamne tibi dextras inceptaque nostra probamus? 545
 Iam fas Dardanio me non seruire colono?
 Anne iterum Hannibalem dedi placet? atra ueneno

522 tonitru bellantis uel bellanti *Heinsius* 525 magna-
 nimum **L** magna nimium **FOV** 526 Strage **V**, ut *coni. Liui-*
neius Stare **LFO** (cf. X. 587) 527 illa **F** 529 Quam tum
Cm *Ep.* 64 **V** Quantum **LFO** 530 talis **Cm** *l. l.* **LF** *deest in*
OV (*T. p.* 219) — sis] eris *Withof* 531 colere **S** colare *ed.*
Ald. aliaque 536 restet **OV** 537 iam *om.* **O** 538 re-
 fouete **S** refouere *edd. pleraque* 539 et pateant ■ ut *p.* **Ch**
 540 bello **Ch** — tristic] castris *Heinsius* cristis *Burmman*
 541 elementa **OV** — fatiscunt *Burmman* 544 Ductori **ChS**
 — aceruo **OV** 545 Iamne **Cm** *l. l.* 546 Colono **Cm** *l. l.*

Inuidiae nigroque undantia pectora felle,
 Tandem tot titulis totque exorata trophaeis,
 Infelix muta. dextra en, en dextera, quam tu 550
 Aeneadis lacerare dabas, et litora et amnes
 Et stagna et latos impleuit sanguine campos.
 Haec Mago, atque animos fauor haud obscurus alebat.

Cui, simul inuidia atque ira stimulantibus, Hannon:
 'Talia uesani iuuenis conuicia miror 555

Haud equidem; tumet ingenio, fraternaue corda
 Non tarde agnoscas et uirus futile linguae.

Qui ne mutatum uanis absistere credat,
 Nunc pacem orandum, nunc improba foedere rupto
 Arma reponendum et bellum exitiale cauendum 560

Auctor ego. atque adeo uosmet perpendite, quaeso,
 Quid ferat; haud aliud nobis censere relictum est.

Tela, uiros, aurum, classis, alimenta precatur
 Belligeramque feram. uictus non plura petisset.
 Sanguine Dardanio Rutulos saturauimus agros, 565

Et iacet in campis Latium. deponere curas
 Tandem ergo, bone, da, uictor, liceatque sedere

In patria; liceat non exhaustire rapacis
 Impensis belli uacuatos saepe penates.

Nunc en, nunc, inquam — falsa ut praesagia nostra 570
 Sint, oro, mensque augurio ludatur inani —

Haud procul est funesta dies. atrocia noui
 Corda ac prospicio natas e cladibus iras.

Uos ego, uos metuo, Cannae. submittite signa
 Atque adeo temptate, agedum, ac deposcite pacem: 575
 Non dabitur. parat ille dolor, mihi credite, maius

548 nudantia L 549 exorata Cm l. l. exornata ■ exar-
 mata Schrader 550 dextra en dextera Cm l. l. 552 latos]
 Latios Heinsius Latio compleuit Schrader 554 Hannon Blass
 hanno S 558 Qui S Quin Marsus — credat Cm l. l. credas ■
 559 orandum Cm l. l. orandam ■ 560 reponenda ■ 564
 petisset scr. cum Heinsio dedissem S — uicto n. pl. dedissem
 ed. Raphel. 1600, quod prob. Barth uictis n. pl. ded. Liwineius
 uictus uel uictis uel uicto num pl. petisset Heinsius

Exitium accepto; citiusque haec foedera uictor,
 Quam uictus, dabit. atque adeo, qui tanta superbo
 Facta sonas ore et spumanti turbine perflas
 Ignorantum aures, dic, en, germanus in armis 580
 Ille tuus par Gradiuo, per saecula tellus
 Cui similem numquam ductorem in bella creauit,
 Moenia Romuleae cur nondum uiderit urbis?
 Scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
 Nondum portandis habiles grauioribus armis? 585
 Aeratas iussi texamus mille carinas,
 Atque omnis Libyae quaeratur belua terris,
 Ut longa imperia atque armatos proroget annos
 Hannibal et regnum trahat usque in tempora fati?
 Uos uero — neque enim occulto circumdamur astu — 590
 Ne dulcis spoliare domos; castrisque potentum
 Atque opibus sancite modum. pax optima rerum,
 Quas homini nouisse datum est; pax una triumphis
 Innumeris potior; pax, custodire salutem
 Et ciuis aequare potens, reuocetur in arcis 595
 Tandem Sidonias; et fama fugetur ab urbe
 Perfidiae, Phoenissa, tua. si tanta libido
 Armorum tenet atque enses non reddere perstat
 Poscenti patriae, nil suppeditare furori
 Hortor et haec fratri Magonem dicta referre.' 600
 Plura annectentem — neque enim satiauerat iras
 Dicendo — clamor turbat diuersa uolentum:
 'Si Libyae decus, haud ulli superabilis armis,
 Hannibal est irae tibi, destituemus ad ipsas
 Uictorem metas? nec opum adiumenta feremus? 605
 Inuidia unius sceptrum ut iam parta retardet?'
 Inde alacres tribuunt, quae belli posceret usus,
 Absentique suum iactant sub teste fauorem.

583 uicerit *Heinsius* 584 e gremio **Ch** 586 iussi **Ch**
 591 spoliata ■ 597 tuae **Ch S** 601 satiauerat **OV**
 sauciauerat **LF**

Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
 Dum malus obtrectat facta immortalia liuor 610
 Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

SILI ITALICI
 P U N I C O R U M

LIBER DUODECIMUS.

Iam terra glaciale caput fecundaque nimbis
 Tempora et austrifero nebulosam uertice frontem
 Immitis condebat Hiems, blandisque salubre
 Uer Zephyris tepido mulcebat rura sereno:
 Prorumpit Capua Poenus uicinaque late 5
 Praemisso terrore quatit. ceu condita bruma,
 Dum Rhiphaea rigent Aquilonis flamine, tandem
 Euoluit serpens arcano membra cubili
 Et spondente die nouus emicat atque coruscum
 Fert caput et saniem sublatis faucibus efflat. 10
 At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
 Desolata metu cuncta, et suadente pauore
 Uallo se clausere simul trepidique salutis
 Expectant ipsis metuentes moenibus hostem.
 Sed non ille uigor, qui ruptis Alpibus arma 15
 Intulerat dederatque uias Trebiaque potitus
 Maeonios Italo scelerauit sanguine fluctus,

611 sinit **V** sunt **LFO** (cf. X. 67) — ad uitas **V** attritas
 ductoris *uel* ad iustas ductorem *Heinsius* ad metas *Ruperti* et
L. Müller d. r. m. p. 174 1 terrae ■ 7 riphea ■ (cf. XI.
 459) — flamine *Ruperti* flumina ■ flamina *uulgo* 9 spon-
 dente **ChLFO** (cf. *Öv. Ib. 217*) Splendente **V** 10 afflat **O**
 11 libici ducis **O** ducis libyci. **LF** dulcis libici **V** 16 Impulerat
Heinsius

Tunc inerat. molli luxu madefacta meroque,
 Illecebris somni torpentia membra fluebant.
 Quis gelidas suetum noctes thorace grauatis 20
 Sub Ioue non aequo trahere et tentoria saepe
 Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi,
 Ac ne nocte quidem clipeiue ensesue reposti,
 Non pharetrae aut iacula, et pro membris arma fuere:
 Tum graue cassis onus maioraque pondera uisa 25
 Parmarum, ac nullis fusae stridoribus hastae.

Prima instaurantem sensit certamina mitis
 Parthenope, non diues opum, non spreta uigoris;
 Sed portus traxere ducem secura uolentem
 Aequora, quae peteret ueniens Carthagine puppis. 30
 Nunc molles urbi ritus atque hospita Musis
 Otia et exemptum curis grauioribus aeuum.
 Sirenum dedit una suum, memorabile, nomen
 Parthenope muris Acheloias, aequore cuius
 Regnauere diu cantus, cum dulce per undas 35
 Exitium miseris caneret non prospera nautis.
 Haec pone aggressus — nam frontem clauserat aequor —
 Moenia, non ullas ualuit perfringere Poenus
 Tota mole uias frustraue inglorius ausi
 Pulsauit quatiens obstructas ariete portas. 40
 Stabat Cannarum Graia ad munimina uictor
 Nequicquam et caetae mentis consulta probabat
 Euentu, qui post Dauni stagnantia regna
 Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
 'En, qui nos segnes et nescire addere cursum 45

18 labefacta *Heinsius et Schrader* 19 Et somni illecebris
Heinsius 24 fouere *Heinsius* 25 Tum s Tunc *wulgo*
 28 tum spr. u. *Heinsius* non laeta uel feta u. *Burmann* non
 sueta nigori *Schrader* 30 Litora *Schrader* — quos *Heinsius*
 31 Nunc *ChS* Nam *wulgo* 33 suum et *Nicander* suis (muris)
Heinsius sacrum et. *Withof*, sed cf. III. 669 37 peno *LOV*
 poeno *F* — aegressus *F* egressus *LOV* 38. 39 non ulla —
 Tutas uel non ullas — Tuta *Heinsius*

Factis iactastis, quod uobis scandere nuper
 Non acie ex ipsa concessum moenia Romae,
 Intrate atque epulas promissas sede Tonantis
 His, quae Graia manus defendit, reddite tectis.
 Talia iactabat famaеque pudore futurae, 50
 Irritus incepti prima si absisteret urbe,
 Audebat cuncta atque acuebat fraudibus enses.
 Sed subitae muris flammae totoque fluebant
 Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
 Haud secus, occuluit saxi quo uertice fetus 55
 Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
 Euasit serpens terretque propinquus hiatu,
 Illa, hostem rostro atque assuetis fulmina ferre
 Unguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
 Tandem ad uicinos Cumarum uertere portus 60
 Defessus subiit uarioque lacessere motu
 Fortunam et famaе turbando obstare sinistrae.
 Sed custos urbi Gracchus, tutela uel ipsis
 Certior, arcebat muris iterumque sedere
 Portis atque aditus iterum sperare uetabat. 65
 Lustrat inops animi rimaturque omnia circum
 Alite uectus equo rursusque hortatibus infit
 Laudum agitare suos: 'Pro di, quis terminus,' inquit,
 'Ante urbes standi Graias, oblite tuorum

46 Factis **S** Fatis *uulgo* — uobis **V** nobis **LFO** 48 aede
Heinsius 49 Hisque ■ 51 incepti *Marsus alique* incepta
S et *uulgo* — prima uel primi *Heinsius* primis **ChOV** primus
LF et *uulgo* — inceptus prima *Barth* incepti *Poenus Gronov*
 incepti uel insessa uel obsaepta primus *Dausqueius* 53 e
 muris et pluebant *Heinsius* 55—59 hos uersus *Blass* post u.
 65 poni uult 55 quo *Blass* quos **S** quae *Heinsius* cum *Li-*
uineius et *Dausqueius* 56 nisu **F** uisu **LOV** 58 fulmine **S**
 59 nidum c. umbra *Schrader* 61 subiit **Ch** subigit ■ —
 Defesso subiit *Gronov* et *Heinsius* Defessum subiit *Lefebure* et
Bothe Defessos subiit *Ruperti* Defessos subigit *Barth* Defessus
 subigit *Ernesti* 65 Portis **S** Portus **Ch** — sedere, Portus
Drakenborch alique s. Ad portas aditusque *Heinsius* s. Por-
 tarumque aditus *Withof* tenere Portus *Burmamn* nocere Portis
 uel ferire Portas *Ruperti* 68 qui ■

Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat 70
 Nimirum maior moles, et scandere caelum
 Pulsantis iubeo scopulos; quamquam altera detur
 Si similis tellus, aliaeque repente sub astra
 Exurgant rupes, non ibis et arduus arma
 Me ducente feres? tene heu Cumanus hiantem 75
 Agger adhuc murusque tenet Gracchusue, moueri
 Non ausus portis? paruo in discrimine cerno,
 An uobis gentes, quaecumque labore parastis,
 Casu gesta putent? per uos Tyrrhena fauentum
 Stagna deum, per ego et Trebiam cineresque Sagunti 80
 Obtestor, dignos iam uosmet reddite uestra,
 Quam trahitis, fama et reuocate in pectora Cannas.'

Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
 Erigere et uerbis tentabat sistere mentes.
 Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit 85
 Arcis templa iugo, quorum tum Uirrius, altae
 Immitis ductor Capuae, primordia pandit:
 'Non est hoc,' inquit, 'nostri, quod suspicis, aeui;
 Maiores fecere manus. cum regna timeret
 Dictaei regis, sic fama est, linquere terras 90
 Daedalus inuenit nec toto signa sequenti
 Orbe dare, aetherias aliena tollere in auras
 Ausus se penna atque homini monstrare uolatus.
 Suspensum hic librans media inter nubila corpus
 Enauit superosque nouus conterruit ales. 95
 Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae

71 scindere *Schrader* 75 tene *Cm Ep. 64* te ne *LF*
 tenet *OV* — euntem *Schrader* 76 gracchusue *LO* gracchus-
 que *FV* Gracchumque et 77 ausum *uulgo mutata distinctione*
et interrogationis signo post cerno posito 78 An *Cm l. l.* —
 nobis *O* 79 per uos *Cm l. l. S* uos per *uulgo* 81. 82
 uestrae *Ch*, unde uestrae — famae *Heinsius* — reddite, gestis
 Quam trahitis, fama *Ruperti* — in pectora *Ch* 85 hinc
Heinsius 86 alta *Schrader* 87 Immitis] Immeritus uel
 Ante omnis uel Intuitus *Heinsius* Infidus *Burmman* lam mitis
Schrader 89 regna timeret *Cm Ep. 64 S* bella timeret *Ch*—
 90 terras] tēas *F* (cf. *XI. 483*) 91 sequendi *Gronov*

Attentare uias uolucrum; lapsumque solutis
 Pennarum remis et non felicibus alis
 Turbida plaudentem uidit freta. dumque dolori
 Indulget subito, motis ad pectora palmis, 100
 Nescius heu planctu duxit moderante uolatus.
 Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
 Instituit Phoebi atque audacis exuit alas.'

Uirrius haec. sed enim ductor numerabat inertis
 Atque actos sine Marte dies ac stare pudebat. 105
 Ingemit aduersis respectansque irrita tecta
 Urbe Dicarchaea parat exsatiare dolorem.
 Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
 Officit audenti defensantumque labores.
 Dumque tenet socios dura atque obsaepta uiarum 110
 Rumpere nitentis lentus labor, ipse propinqua
 Stagnorum terraeque simul miracula lustrat.

Primores adsunt Capuae: docet ille, tepentes
 Unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
 Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat. 115
 Ast hic Lucrino mansisse uocabula quondam
 Cocyti memorat medioque in gurgite ponti
 Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
 Amphitryoniades, armenti uictor Hiberi.
 Ille, olim populis dictum Styga, nomine uerso 120
 Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum;
 Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens
 Et formidatus uolucris, letale uomebat
 Suffuso uirus caelo Stygiaque per urbes
 Religione sacer saeuum retinebat honorem. 125
 Hinc uicina palus — fama est Acherontis ad undas

98 non] cum L 103 phoebi S Phoebo uulgo 104 sed enim]
 sedem F 105 artos V 106 despectans uel detrectans
 Schrader — inuia tecta uel irrita coepta Heinsius 110 ob-
 saepta] abspecta F 116 manasse Koch transisse Blass
 118 discidit Cm Ep. 64 119 uictor Cm l. l. F uector LOV
 abductor uel rector uel ductor Heinsius 123 uomebat]
 mouebat S 126 Huic Liuius et Gronov

Pandere iter — caecas stagnante uoragine fauces
 Laxat et horrendos aperit telluris hiatus
 Interdumque nouo perturbat lumine manis.
 At iuxta caligantis longumque per aeuum 130
 Infernis pressas nebulis pallente sub umbra
 Cimmerias iacuisse domos noctemque profundam
 Tartareae narrant urbis. tum sulphure et igni
 Semper anhelantis coctoque bitumine campos
 Ostentant. tellus, atro exundante uapore 135
 Suspirans ustisque diu calefacta medullis,
 Aestuat et Stygios exhalat in aëra flatus;
 Parturit et tremulis metuendum exsibilat antris,
 Interdumque cauas luctatus rumpere sedis,
 Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci 140
 Mulciber immugit lacerataque uiscera terrae
 Mandit et exesos labefactat murmure montis.
 Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
 Tellurem iniectam quater, et spiramine anhelō
 Torrerī late campos, quotiensque minantur 145
 Rumpere compagem impositam, expallescere caelum.
 Apparet Prochyte saeuum sortita Mimanta,
 Apparet procul Inarime, quae turbine nigro
 Fumantem premit Iapetum flammisque rebelli
 Ore eiectantem et, si quando euadere detur, 150
 Bella Ioui rursus superisque iterare uolentem.
 Monstrantur Uesuina iuga atque in uertice summo
 Depasti flammis scopuli stratusque ruina
 Mons circum atque Aetnae fatīs certantia saxa.

127 uoramine Ch 130 At iuxta caligantes Ch 131 Squa-
 lente Corte ad Lucan. VI. 646 (cf. I. 83) 135 Obstentant V
 Ostentat ChLFO 138 Parturit] Pars ruit Barth Par furit
 uel Perfurit Heinsius, quod prob. Bothe 140 Aut] Atque
 Liuius — fretis Ch 143 gigantas L gigantes FOV
 145 minantur Ch 146 impositum ■ 147 Mimanta Cd
 (T. p. 214) numanto LEV munanto O 148 inarme S 152 uesu-
 uina LV uessuina F uesūna O Besuina Ch Uesuina Heinsius
 Uesenā uulgo 153 stratusque V. ut conī. Heinsius fractus-
 que LFO 154 fatīs LfV satis O saxis Dausquius factis Bothe

Necnon Misenum seruantem Idaea sepulcro 155
 Nomina et Herculeos uidet ipso in litore Baulos.
 Miratur pelagique minas terraeque labores.

Quae postquam perspecta uiro, regressus ad altos
 Inde Pheretiadum muros, frondentia laeto
 Palmite deuastat Nysaea cacumina Gauri. 160

Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nola.
 Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
 Turribus, et celso facilem tutatur adiri

Planitiem uallo; sed, qui non turribus arma
 Defendenda daret, uerum ultro moenia dextra 165
 Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.

Isque ubi Agenoream procul aduentare per aequor
 Et ferri ad muros nubem uidet: 'Arma, cruentus
 Hostis adest, capite arma, uiri,' clamatque capitque.
 Circumstant rapidi iuuenes aptantque frementi 170

Sanguineas de more iubas; sonat inde, citato
 Agmina disponens passu: 'Tu limina dextrae
 Seruabis portae, Nero; tu conuerte cohortes
 Ad laeuam patrias et Larinatia signa,

Clarum Uolscorum Tulli decus; ast ubi iusso, 175
 Per tacitum ruptis subita ui fundite portis
 Telorum in campos nimbum. ferar ipse reuulsa

In medios equitumque traham certamina porta.'
 Dumque ea Marcellus, iam claustra reuellere Poeni
 Et scalis spretis tentabant rumpere muros. 180

Insonuere tubae passim clamorque uirorum
 Hinntusque, simul litui raucoque tumultu

155 seruantem **OV** seruante **LF** 159 Pheretiad um *Gronov*
 Phereciadum **Ch** pherochiadum **L** ferochiadum **F** pherechia-
 dum **OV** Pherecyadum *Drakenborch* Dicarchiadum *uel* Dicar-
 chaeum *Schrader* 161 calchidicam **LOV** chalcidicam **F**
 168 uidit **O**. 170 Circumdant rapide *Heinsius* 171 de Marte
Schrader — tonat *Liuiueius* uelat *Heinsius* 174 larinancia **OV**
 177 ferat **LFV** ferit **O** — ipsa **O** 179 reuellere **ChLF**
 euellere **OV** 180 Spretis *Nodell et Blass* spretos ■ — tentare
 irrumpere *Lefebure* 182 Hinntusque **Cm** *Ep. 64 LF* Inni-
 tusque **V** Inuitusque **O** Tinnitusque *uulgo* Tinnituque *Gronov*

Cornua et in membris concussa furentibus arma.
 Fertur acerba lues disiectis incita portis,
 Effusaeque ruunt inopino flumine turmae; 185
 Improbis ut fractis exundat molibus amnis,
 Propulsum ut Borea scopulis impingitur aequor,
 Ut rupto terras inuadunt carcere uenti.
 Nec torrente Libys uiso armorumque uirumque
 Deiectus sperare ualet. dux Dardanus instat 190
 Attonito, praegressus equo, tergisque ruentum
 Incumbens hasta, socios nunc uoce fatigat:
 'Perge, age, fer gressus. dexter deus; horaque nostra est.
 Hac iter ad muros Capuae.' Nunc rursus in hostem
 Conuersus: 'Sta. quo raperis? non terga tuorum, 195
 Te, ductor Libyaë, increpito. sta. campus et arma
 Et Mars in manibus. dimitto e caede cohortes,
 Spectemur soli. Marcellus proelia posco.'
 Sic rector Latius; iuuenique inuadere pugnam
 Barcaeo suadebat honor pretiumque pericli. 200
 Sed non haec placido cernebat pectore Iuno
 Coeptoque auertit suprema in fata ruentem.
 Sistere perculsos ille et reuocare laborat:
 'Talesne e gremio Capuae tectisque sinistris
 Egredimur? state, o miseri, quis gloria summa 205
 Dedecori est. nil uos hodie, mihi credite, terga
 Uertentis fidum expectat. meruistis, ut omnis
 Ingruat Ausonia, et saeuo Mauorte parastis,
 Ne qua spes fusos pacis uitaeque maneret.'
 Uincebat clamore tubas uocisque uigore 210
 Quamuis obstructas saeuus penetrabat in auris.

184 acerbum **S** — incita **LFO** (in **F** incita m. 2 in
 lacunam insertum) in **V** — portis *codd. Put. et Tell.*
 alique turmis **Ch** (*T. p. 248*) — undique telis *uulgo* 189 uiso
cod. Put. nisu **ChLF** uisu **■** niso **V** — terrente **L**. uisu *uulgo*
 — uirumque **FV** uirum **L** utrūque **O** 190 Deiectus spe, stare
 ualet *Ruperti* 191 praegressus **ChLF** progressus **OV** 193 fert
 gressus dexter d. *Heinsius* 196 stet campus *Dausqueius*
 197 e caede **LFV** a caede **O** caede **Ch** — dimitte c. *Heinsius*
 205 summo *Heinsius* 206 Dedecori **V** Decori **LFO**

Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
 Bella agitabat atrox Troianaque semina et ortus
 Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
 Haud leuior generis fama sacroque Tinauo 215
 Gloria et Euganeis dilectum nomen in oris.
 Huic pater Eridanus Uenetaeque ex ordine gentes
 Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret
 Seu Musas placidus doctaeque silentia uitae
 Mallet et Aonio plectro mulcere labores, 220
 Non ullum dixere parem; nec notior alter
 Gradiuo iuuenis, nec Phoebo notior alter.
 Qui postquam, effusis urgens uestigia frenis
 Poenorum, iuxta galeam atque insigne perempti
 Agnouit spoliū Pauli — puer illa gerebat, 225
 Non paruo laetus ductoris munere, Cinyps,
 Dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
 Non fuit ac nulla nituit plus fronte decoris;
 Quale micat semperque nouum est, quod Tiburis aura
 Pascit, ebur, uel qui miro candoris honore 230
 Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab undis —
 Quem postquam egregium cristis et casside nota
 Fulgentem extremo Pedianus in agmine uidit,
 Ceu subita ante oculos Pauli emersisset imago
 Sedibus infernis amissaque posceret arma, 235
 Inuadit frendens: 'Tune, ignauissime, sacri
 Portabis capitis, quae non sine crimine uester
 Inuidiaque deum gestaret tegmina ductor?
 En Paulus.' Uocat inde uiri ad spectacula manis
 Et fugientis agit costis penetrabile telum. 240
 Tum, delapsus equo, galeam atque insignia magni

212 Pulidamanteis F, sed o suprascr.

215 sacrone L

218 opano LFO opauo V

220 Aonio Heinsius aonios S

221 duxere Heinsius

222 h. u. inser. Cm Ep. 53, extat in LF

deest in OV (T. p. 224) — natior Ch (T. p. 211), unde gratior

uel carior Heinsius

227 ora Ch hora O

229 semper

quod OV

231 ab Indis Schrader c. edd. uett.

234 Ceu Cm

Ep. 53

Consulis abrumpit dextra spoliatque nitentem.
 Soluitur omne decus leto, niueosque per artus
 It Stygius color et formae populatur honores.
 Ambrosiae cecidere comae, uiolataque ceruix 245
 Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
 Haud secus Oceano rediens Cythereius ignis,
 Cum sese Ueneri iactat splendore refeito,
 Si subita inuadat nubes, hebetatur et, atris
 Decrescens tenebris, languentia lumina condit. 250
 Ipse etiam rapta Pedianus casside nudos
 Attonitus stupet ad uultus irasque coercet.
 Tum, galeam magno socium clamore reportans,
 Immitem quatiebat equum, spumantia saeuo
 Frena cruentantem morsu; cui turbidus armis 255
 Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu
 Agnoscensque decus: 'Macte o uirtutis auitae,
 Macte Antenoride! nunc,' inquit, 'rapta petamus,
 Quod superest, Libyci ductoris tegmina' — et ardens
 Terrificis saeuam fundit stridoribus hastam. 260
 Nec forsán uoti uanus foret, obuia ni uis
 Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
 Qui dum uicinis ductorem protégit armis,
 Transabiit non hunc sitiens grauis hasta cruorem
 Ingentisque minas mutata morte peregit. 265
 Auehitur raptim ductor, discrimine leti
 Turbatus, cursumque furens ad castra capessit.
 Iamque fugae immodicus tendit certamine gressum
 Praecipitem uersis Poenorum exercitus armis.
 Assequitur telis hostis, longasque uiritim 270

242 nitentem *Blass* uidentem ■ iacentem *Burmann*
 245 uiolataque] tum lactea *Heinsius* et uiolacea *Ruperti*
 248 iactat] sacrat *Ch* 251 rapta, ut con. *Liuiueius* et *Hein-*
sius, *LF* capta *OV* 253 socium *Cm* *Ep.* 53 254 Immitis
Schrader 255 cui] fortasse cum scribendum 257 o deest in *S*
 258 Antenorida *Heinsius* — rupta *Bothe* 263 Quem *Bentley*
 266 Auehitur *L* — leti] uitae uel *A.* parno d. d. leti *Ruperti*
 267 ferens *O*

Exsatiant iras cladum caeloque cruentos
 Certatim ostentant et dis ultoribus enses.
 Ille dies primus docuit, quod credere nemo
 Auderet superis, Martis certamine sisti
 Posse ducem Libyae. raptant currusque uirosque 275
 Massylamque feram; et uiuis auulsa reportant
 Tegmina bellantum atque abeunt, sub cuspide terga
 Contenti uidisse ducis. tum Martis adaequant
 Marcellum decori. graditur comitante triumpho
 Maior, quam ferret cum uictor opima Tonanti. 280

Inde furens, postquam uallo uix depulit hostem,
 Ductor Agenoreus: 'Quando hanc quantoque cruore
 Hostili labem eluerim? mea terga uidere
 Contigit Ausoniae? mene,' inquit, 'summe deorum,
 Post Trebiam statuis tam turpi funere dignum? 285
 Uosque, inuicta diu, nunc heu sine Marte iuuentus
 Debellata bonis Capuae, non degener ipse
 Gestorum Ausoniis uerti uictricia signa,
 Uobis terga dedi. uidi, cum ad bella uocarem,
 Non secus atque Italo fugere a ductore pauentis. 290
 Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
 Me reuocante potes?' Fundebat talia Poenus;
 Et Latiae sese Nolana ad moenia turmae,
 Portantes spolia insigni clamore, ferebant.

At consueta grauis per longum audire suorum 295
 Euentus Roma et numquam recreata secundis,
 Allato tandem faustae certamine pugnae,
 Erigitur primoque deum se munere tollit.
 Ante omnis pigra in Martem fugiensque laborum,
 Dum bellum tonat, et sese furata iuuentus 300
 Dat poenas latebrae; tum, qui dulcedine uitae
 Inuenere dolos iurataque foedera Poeno
 Corruptere, notant et purgant crimine gentem.

273 primus Ch 277 sub casside *Dausqueius* 285 statui
Heinsius, quod prob. Ruperti — turpi LFV tristi O 289 ad om. V
 293 At nos 294 spoliū Ch 295 At iam sueta *Withof* 296 re-
 creata Cm Ep. 53 LF recreare OV 300 fucata L 301 quid L

Punitur patriam meditati linquere terram
 Consilium infelix scelerataque culpa Metelli. 305
 Talia corda uirum. sed enim nec femina cessat
 Mentem aequare uiros et laudis poscere partem.
 Omnis, prae sese portans capitisque manusque
 Antiquum decus ac derepta monilia collo,
 Certatim matrona ruit belloque ministrant. 310
 Haud tanta cessisse uiros in tempore tali
 Laudis sorte piget; factoque in saecula ituro
 Laetantur tribuisse locum. tum celsa senatus
 Subsequitur turba. in medium certamine magno
 Priuatae cumulantur opes. nudare penatis 315
 Ac nihil arcanos uitae melioris ad usus
 Seposuisse iuuat. coit et sine nomine uulgu.
 Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
 Exanguis rursus tollebat ad aethera uultus.
 Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha 320
 Portantes responsa uiri. nam laeta ferebant
 Exaudisse adytis, sacra cum uoce tonaret
 Antrum, et mugiret Phoebos iam intrata sacerdos:
 'Soluite, gens Ueneris, grauioris corde timores;
 Aduersa, et quicquid duri sub Marte manebat, 325
 Exhaustum est uobis. restant leuiores laborum
 Et sine perniciem terror. dis uota precesque
 Ferte modo et tepidos aris libate cruores.
 Neu date terga malis. aderit Gradivus, et ipse
 Delius auertat propiora pericula uates, 330
 Troianos notus semper minuisse labores.
 Sed uero, sed enim ante omnis altaria fument

304 meditati Cm l. l. V meditata □ meditari LF 306 nec
 Cm l. l. non ■ — cessat Cm l. l. 307 Mentem S Mente uulgo
 309 derepta ChOV directa LF 311 tantae Heinsius —
 cessisse □ sessisse LF sensisse V 312 Laudis forte Cd ad
 IV. 803 (T. p. 215) 313 locum OV iocum L focum F
 320 Parnaside Heinsius — cirrha F circa LOV deerat uocabu-
 lum in Col. teste Heinsio (T. p. 246) 331. 332 labores Sic
 ueros, sed enim Bothe

Centum festa Ioui; centum cadat hostia cultris.
 Ille truce[m] belli nubem saeuasque procellas
 In Libyam uiolentus aget; spectabitis ipsi 335
 Aegida turbato quatientem in proelia mundo.
 Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
 Allatum, uulgique deus peruenit ad auris,
 In Capitolinas certatim scanditur arces,
 Sternunturque Ioui et delubrum sanguine honorant. 340
 Tum paeana canunt responsaque fida precantur.

Interea assuetis senior Torquatus in armis
 Sardoas patrio quatiebat milite terras.
 Namque, ortum Iliaca iactans ab origine nomen,
 In bella Hampsagoras Tyrios renouata uocarat. 345
 Proles pulchra uiro nec tali digna parente
 Hostus erat; cuius fretus fulgente iuuenta,
 Ipse asper paci, crudos sine uiribus annos
 Barbarici studio ritus refouebat in armis.
 Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem 350
 Signa uidet pugnaeque auidas accedere dextras,
 Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
 Euolat et, prouisa fugae compendia captans,
 Uirgulta tegitur ualle ac frondentibus umbris.

Insula, fluctisq[ue] circumuallata profundo, 355
 Fastigatur aquis compressaque gurgite terras
 Enormis cohibet nudae sub imagine plantae.
 Inde Ichnusa prius Grai[s] memorata colonis;
 Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
 Herculis, ex sese mutauit nomina terrae. 360

333 cadit ■ 334 crucem bebli (!) L 335 uiolentus Cd
 (T. p. 215) LFV uiolentis ■ uiolenter uulgo 337 Atque ea Ch
 At ea ■ 343 turres Heinsius 345 ansagoras L 347 Hostus Ch
 (T. p. 237) Ortus LOV Hortus F — cuius F cumis LOV
 350 furentem OV 351 accedere Cd (T. p. 215) S accendere
 edd. recc. c. cod. Put. 352 latebrosa S tenebrosa Ch salebrosa
 Heinsius 353 prouisa et captans Cm Ep. 53 carpens S
 354 Uirgulta — ualle Ch — et OV 356 Fastigatur ChLF
 Castigatur OV 358 Ichnusa] idunisa L id musa V idnuisa
 m. 2 in lacunam ins. F deest in ■

Affluxere etiam et sedes posuere coactas
 Dispersi pelago post eruta Pergama Teucri.
 Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
 Agmine Thespiadum, terris, Iolaë, dedisti.
 Fama est, cum laceris Actaeon flebile membris 365
 Supplicium lueret spectatae in fonte Dianae,
 Attonitum nouitate mali fugisse parentem
 Per freta Aristaeum et Sardoos isse recessus;
 Cyrenen monstrasse ferunt noua litora matrem.
 Serpentum tellus pura ac uiduata uenenis, 370
 Sed tristis caelo et multa uitiata palude.
 Qua uidet Italiam, saxoso torrida dorso
 Exercet scopulis late freta pallidaque intus
 Arua coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
 Cetera propensae Cereris nutrita fauore. 375

Hoc habitu terrae nemorosa per inuia crebro
 Torquatum eludens Hostus, Sidonia pugnae
 Tela expectabat sociosque laboris Hiberos.
 Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
 Haud mora: prorumpit latebris; aduersaque late 380
 Agmina inhorrescunt, longumque coire uidetur
 Et conferre gradum. media interualla patentis
 Corripiunt campi properatis eminus hastis,
 Donec ad expertos enses, fidissima tela,
 Peruentum. dira inde lues, caeduntque caduntque 385
 Alternique animas saeuo in mucrone relinquunt.

Non equidem inumeras caedes totque horrida facta
 Sperarim tanto digne pro nomine rerum
 Pandere nec dictis bellantum aequare calorem.
 Sed uos, Calliope, nostro donate labori, 390

362 diruta *Gronov* 364 iole **LFO** yole **V** 365 etheon **L**
 aetaeon **FOV** 366 in *deest in* ■ 369 Cyrenen **V** Cyrenem **LFO**
 370 ac uiduata] inuiduata ■ — ueneni *Heinsius* 371 tristi
Heinsius 374 fumantibus] candentibus *Ruperti* feruentibus
Blass — astris *Bothe* 377 Hostus *Heinsius* hostis **S** (*cf. u. 403*)
 379 Cui *Heinsius* 384 exsertos *Liuiueius* 385 dira et
 caeduntque **Ch**

Nota parum magni longo tradantur ut aeuo
 Facta uiri, et meritum uati sacremus honorem.
 Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
 Miscebat primas acies, Latiaeque superbum
 Uitis adornabat dextram decus; hispida tellus 395
 Miserunt Calabri; Rudiae genuere uetustae;
 Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna — uates ut Thracius olim,
 Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
 Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit — 400
 Spectandum sese non parua strage uirorum
 Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
 Aduolat, aeternum sperans fore, pelleret Hostus
 Si tantam labem, ac perlibrat uiribus hastam.
 Risit nube sedens uani conamina coepti 405
 Et telum procul in uentos dimisit Apollo
 Ac super his: 'Nimium, iuuenis, nimiumque superbi
 Sperata hausisti. sacer hic ac magna sororum
 Aonidum cura est et dignus Apolline uates.
 Hic canet illustri primus bella Itala uersu 410
 Attolletque duces caelo; resonare docebit
 Hic Latiis Helicon modis nec cedit honore

393 Messapi Cd (*T. p. 216*) V mesapi LF massapi O
 395 dextram Scaliger dextra S 399 cum Cyzicus Argo Ch —
 cyricus LEV citicus O 400 torsit ■ torsti LEV 403 sper-
 nens ChS, sed in F m. 2 corr. in sperans — hostis ChS
 404 peruibrat Schrader 407. 408 superbe Scaliger alique
 superbi Sperati quidam ap. Dausqueium superba Sperata Gronov
 et Liuiueius — n. superbi Irrita spes ausi est uel Spes ablata
 ausi est uel Spe fata hausisti Heinsius n. superbi Sperare haec
 ausi est Withof nimium in uanam n. superbam Spem mente
 hausisti Ruperti nimium es iuuenis nimiumque superbis; Sperato
 absistas Bothe n. superba Spe rata duxisti Koestlin n. superbi
 Spes erat hunc sisti Blass n. superbi Spe uana (uel Sperando)
 hausisti nos n. superbus Spem uanam hausisti Thilo (*p. l.*);
 an scribendum: nimium iuuenis (= iuuenilis, ut νέος = νεανικός)
 nimiumque superbi Speras, Hoste, tibi. ? 409 cura est Ch
 412 latis elicon S — honore] Homero Wesseling Obs. uar. II.
 c. 30 p. 280 sq.

Ascraeo famaue seni.' Sic Phoebus, et Hosto
 Ultrix per geminum transcurrit tempus harundo.
 Uertuntur iuuenis casu perculsa per agros 415
 Agmina, et effusae pariter dant terga cateruae.
 Tum pater, audita nati nece turbidus irae,
 Barbaricum atque immane gemens, transfigit anhelum
 Pectus et ad manis urget uestigia nati.'

At Libyaë ductor, Marcello fractus et acri 420
 Contusus pugna, campos damnarat et arma
 Uerterat ad miseras non aequi Martis Acerras.
 Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
 Nuceriae, nihilo leuior nec parciore ira,
 Incussit sese atque aequauit moenia terrae. 425
 Post Casilina sibi, multum obluctatus iniquis
 Defendentum armis, aegre reserauerat astu
 Limina et obsessis uitam pensauerat auro.
 Iamque, in Dauniacos transfundens agmina campos,
 Flectebat rabiem, quo praeda uel ira uocasset. 430
 Fumabat uersis incensa Petilia tectis,
 Infelix fidei miseraeque secunda Sagunto,
 At quondam Herculeam seruare superba pharetram.

Uerterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
 Portisque intrarant Poeni. sed enim arce corusca, 435
 Fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.
 Hic, miranda mouens, classem, quae condita portu
 Astabat — namque angustis e faucibus aequor
 Erumpit scopulos inter patuloque recessu

413 Ascraeo] Cumaeo uel Smyrnaeo *Ruperti* — famaue]
 Smyrnaeue *Barth* — Hosto *Ch* hosco *LOV* hesto *F* 417 Dum *s*
 424 leuior *OV* laenior *F* lenior *L* — irae *Gronov* alique
 426 iniqui *Ch* 427 armis] animis *Dausqueius* — aegre res.
 astu] et uel uix re res. arta *Ruperti* — astu] aestu *Bothe*
 428 obsessos *OV*, unde at obsessus *Barth* 429 in Dauniacos
Scaliger et Heinsius indauniuagos *LF* in dauniugos *O* in dāpni-
 uagos *V* (*praeter da litteras omnes m. 2 in lacunam scr.*) Iamque
 uaga in Dauni tr. *Thilo* — transfundens *s* perfundens *uulgo*
 430 uocassent *Heinsius* 433 At *Ch* 438 e] se *Heinsius*
 et *Bothe* 439 Irrumpit *Bothe*

Infundit campis secretum gurgite pontum — 440
 Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
 Arce superposita, claustris maris extulit astu
 Perque auersa tulit portatas arua carinas.
 Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
 Atque, recens caesi tergo prolapsa iuueni, 445
 Aequaream rota ducebat per gramina puppim.
 Et iam, per collis dumosque ad litus adacta,
 Innabat pelago ueniens sine remige classis.

Nuntius interea uectis non more carinis
 Terrentem freta curarum feruoribus implet, 450
 Dum procul Oebalios amet expugnare nepotes
 Et primus rostris sulcet naualibus arua,
 Assessos Capuae muros, claustra ipsa reuelli
 Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
 Linqvit coepta ferox, pennasque addente pudore 455
 Atque ira simul, immani per proxima motu
 Euolat et minitans auida ad certamina fertur.
 Haud secus, amisso tigris si concita fetu
 Emicet, attonitae paucis lustratur in horis
 Caucasus et saltu tramittitur alite Ganges; 460
 Donec fulmineo partus uestigia cursu
 Colligat et rabiem preno consumat in hoste.

Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
 Funditur, audendi prauus facilisque periclis.

440 Infundit **Cm** *Ep.* 53 Diffundit **LF** Effundit **OV** 442 ex-
 suit *Gronov* expulit *Heinsius* extrahit *Withof* 443 aduersa **F**
 — tulit] uehit *Withof* — portatas arua **Ch** portatus a. **LF**
 portatus in a. **OV** 444 aderant **S** sederant **Ch** sed erant
Lachmann ad Lucr. VI. 613 — substramina **V** substamina **LF**
 445 Atque] Inque *Lachmann l. l.* — perlapsa *Scaliger et Schrader*
 444. 45. 46 L. r. sed erant substr. aplustris Atque — Aequo-
 ream in freta ducebant p. gr. p. *Blass* 448 Innabant **L**
 Lunabant **FOV** 451 auet *Nicander alique* — et pugnare **S**
 452 Ut **S** 453 Assessos **Cm** *Ep.* 1 Ad fessos **V** — ipsa] illa **F**
 456 post immani distinguere uult *Heinsius* 457 auida *Draken-*
borch et Schrader 462 Colligat **O** Colligit **LFV** 463 hinc **OV**
 — centennis **LOV** certennuis **F**

Sed paruum decus Hannibali. nam, uitis honore 465
 Perfunctus Latiae, subito stimularat agrestis
 Semermemque manum sternendam obiecerat hosti.
 Bis septem demissa neci — nec substitit agmen —
 Milia; bis septem, quae non sollertior ense,
 Sed genus insignis, iustis ducebat in armis 470
 Fuluius; ast aequae per corpora fusa iacentum
 Raptum iter est, uictorque moram non passus eundi.
 Exequiae tantum famam nomenque uolentem
 Mitificae mentis tenuerunt funere laeto. 474
 Namque per insidias, infandum, et ab hospite caesus,
 Colloquium et promissa petit dum perfida gentis
 Lucanae, Gracchus, caeco circumdatus astu,
 Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.

Sed non, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
 Abstabat res ulla loco: iam consul uterque 480
 Praecipites aderant; Nola uis omnis, et Arpis
 Aeui floridior Fabius rapida arma ferebat;
 Hinc Nero et hinc uolucris Silanus nocte dieque
 Impellebat agens properata ad bella cohortis.
 Undique conueniunt, pariterque opponere cunctos 485
 Uni ductores iuueni placet. arduus ipse
 Tifata insidit, propior qua moenibus instat
 Collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
 Uerum ubi tot sese circumfundentibus armis
 Uallatas socium portas unaque negari 490
 Intrauisse sibi Capuaeque erumpere cernit,

466 subitos *Gronov et Heinsius* 468 Plus septem et
 469 bis septem quoque non s. e. *Ruperti* 471 Fuluius **LF**
 Buluius **OV** — ast] haec *Gronov* 472 euntis ■ 474 Miti-
 ficae **Cm** ad *Liu.* p. 520 (*T.* p. 198) **LFV** Artificae **O** Horrificae
uulgo 475 caeso **ChS** falso *Ruperti* 480 Abstabat (= aberat)
scr. (cf. *Archiv f. latein. Lexicographie VII.* p. 277) Astabat **S**
 Sat stabat *Dausqueius* Restabat spes ulla loco uel Hoc stabat
 spes illa loco *Heinsius* Cessabat res ulla . loco *Withof* Ad-
 stabat spes ulla . loco *Bothe* 482 rabida **Ch** — ferebat **Ch**
 ferebant ■ 483 uolucris **Ch** uolucres **S** — Silanus **Ch** 487 Tefata
 insidit **Ch** — Te fata incidit **S** 491 irrumpere *Heinsius*

Anxius euentus, nunc ferro frangere coetum
 Obstantum meditatur, init nunc auia coepto
 Consilia atque astu quaerit tot milia portis
 Abstrahere artatis cinctosque resolvere muros. 495
 Sic igitur secum curasque ita corde fatigat:
 'Quo, mens aegra, uocas? rursusne pericula sumam,
 Non aequus regione loci? Capuaque uidente
 Terga dabo? an, residens uicini uertice montis,
 Excindi ante oculos patiar socialia tecta? 500
 Non ita me experti Fabius Fabiique magister,
 Turbarum experiens cum clausos milite collis
 Euasi uictor sparsosque per arua iuuenos
 Iactare accensis stimulauit cornibus ignes.
 Haud dum omnes abihere doli. defendere nobis 505
 Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Romam.'
 Haec postquam placita, et tenuit sententia mentem,
 Non expectato, Titan dum gurgite lucem
 Spirantis proferret equos, impellit in agmen
 Uoce manumque uiros et coepta immania pandit: 510
 'Perge, age, uince omnem, miles, uirtute laborem
 Et, quantum humani possunt se tendere passus,
 Arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
 Hoc Cannae strauere tibi. eia, incute muris
 Umbonem Iliacis Capuaeque repende ruinas; 515
 Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas
 Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.

492 euentus *Gronov, Bentley, Ruperti* aduentus **S** ad
 uentos *Bothe* 493 init **Cm** *Ep. 53* huc **S** — coepti *Heinsius*
 497 rursusue ■ 498 Capuane *Ruperti* 501 Fabiique **Ch**
 Fabioque ■ 502 experiens *scr.* asperior **Ch** (*T. p. 204. 211*) **LF**
 hesperior ■ esperior **V** 501. 502 Fabioque m. Turbarum ex-
 pertor, c. *uulgo* Fabioque m. Turmarum asperior *Liuius*,
quod prob. Blass Fabioque m. Turbarum inceptor *uel* Fabiique
 m. Turbarum expertem *Dausqueius* Fabiique m. Turbarum *uel*
 Turmarum, experto *Barth* 509 in] en et 510 uiris *Ruperti*
 511 uince] unice **L** 512 possint *Heinsius* 514 strauere **Cm**
Ep. 38 statuere **O** (*cf. IV. 701*) 515 Terrorem *Ruperti* 516 Quae
 tanti fuerint, cadere ut *Gronov* 517 demigrantem **LFV**, ut
coni. Modius denigrantem ■ **Cm** *Ep. 38* Cd (*T. p. 213. 214*)

Instincti glomerant gressus. Roma auribus haeret,
 Roma oculis. creduntque ducis sollertibus actis
 Aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso 520
 Fatali Aeneadis campo. Uulturna citata
 Tramittunt alno uada postremique relinquunt
 Tardandis Italis corruptas igne carinas.
 Tum Sidicina legunt pernicipibus arua maniplis
 Threiciamque Calen, uestras a nomine nati, 525
 Orithyia, domos. hinc Allifanus Iaccho
 Haud inamatus ager nymphisque habitata Casinis
 Rura euastantur; mox et uicinus Aquinas
 Et, quae fumantem texere giganta, Fregellae
 Agmine carpuntur uolucris. fert concitus inde 530
 Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
 Bellator Frusino, et surgit suspensa tumentis
 Dorso frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
 Iamque adeo est campos ingressus et arua Labici,
 Linqvens Telegoni pulsatos ariete muros, 535
 Haud dignam inter tanta moram. nec amoena retentant
 Algida nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
 Praeceptis ad ripas immani turbine fertur,
 Sulphureis gelidus qua serpit leniter undis
 Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thybrim. 540
 Hic ut signa ferox dimensaue castra locauit
 Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsus
 Ilia prima uadis sacro se coniugis antro
 Condedit, et cunctae fugerunt gurgite nymphae.
 At matres Latiae, ceu moenia nulla supersint, 545
 Attonitae passim furibundis gressibus errant.
 Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,

518 Instincti **Cm l. l. S** Instructi *edd. nonnullae* 520 quam
 si **Cm l. l.** 522 alno **Cm l. l. aluo** ■ 526 Orythia **LF**
 Orithia **OV** — Aelifanus **Cd (T. p. 215)** 527 inamatus **Cm l. l.**
 — nymphis h. Casinis **Ch casini S** 529 Et **OV At ChLF**
 Ac *Heinsius* — fregellae **L fragellae FOV** 531 thuris **Ch**
 534 Labyci **Ch** 545 supersunt **L** 546 hic u. in *Col. teste*
Heinsio proxime sequenti postpositus erat

Quaeque grauem ad Trebiam, quaeque ad Ticina fluenta
 Oppetiere necem, Paulus Gracchusque cruenti
 Flaminiusque simul, miseris ante ora uagantur. 550
 Clausit turba uias. stat celsus et asper ab ira
 Ingentemque metum toruo domat ore senatus.
 Interdum tamen erumpunt sub casside fusae
 Per tacitum lacrimae: quidnam Fortuna minetur,
 Quidue parent superi? Pubes dispersa per altas 555
 Stat turris atque huc uentum sub corde uolutat,
 Ut iam Roma satis credat defendere muros.

Poenus ut ad somnos uix totam cursibus actae
 Indulsit pubi noctem, uigil ipse nec ullam
 Ad requiem facilis credensque abscedere uitae, 560
 Quod sopor eripiat, tempus: radiantibus armis
 Induitur Nomadumque iubet prorumpere turmas.
 Inde, leuis frenis, circum pauitancia fertur
 Quadrupedante sono percussae moenia Romae.
 Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat 565
 Infesta portas fruiturque timore pauentum.
 Nunc, lentus celsis astans in collibus, intrat
 Urbem oculis discitque locos causasque locorum.
 Ac legeret uisu cuncta et penetraret in omnis
 Spectando partis, ni magno turbine adesset 570
 Fuluius, haud tota Capuae obsidione relicta.
 Tum demum castris turmas inflexit ouantis
 Spectata ductor satiatus pectora Roma.
 Atque ubi nox depulsa polo primaque rubescit
 Lampade Neptunus reuocatque Aurora labores, 575
 Effundit rupto persultans agmina uallo
 Et, quantum clamare ualet: 'Per plurima uestra,
 O socii, decora et sacras in sanguine dextras,

559 Inclusit ■ 562 numidumque S, sed in F o et a
 suprascr. 563 freni Heinsius 567 lentus ■ laetus uulgo
 571 toto ■ 572 influxit O subduxit Gronov et Burmann
 subuexit Schrader 573 Spectant (et da m. 2 superascr.) V
 577 uestra L nostra FOV 578 sacras in s.] saturatas s.
 Heinsius satiatus s. Drakenborch

Uobis ite pares et tantum audete sub armis,
Quantum Roma timet. reliquam hanc excindite molem;
Nil, quod uincatis, toto restabit in orbe. 581

Neu populi uos Martigenae tardarit origo;
Intratam Senonum capietis milibus urbem
Assuetamque capi. fortasse curulibus altis
Iam uos, exemplo proauorum, ad nobile letum 585
Expectant de more senes mortique parantur.'

Talibus hic Poenus; sed contra Oenotria pubes
Non ullas uoces ducis aut praecepta requirit.
Sat matres stimulant natique et cara supinas
Tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum. 590
Ostentant paruos uagituque incita pulsant
Corda uirum, armatis infigunt oscula dextris.
Ire uolunt et pro muris opponere densi
Pectora respectantque suos fletumque resorbent.
Ut uero impulso patefactae cardine portae 595
Et simul erupit motis exercitus armis,
Funditur immixtus gemitu precibusque per altos
Ad caelum muros plangor, sparsaeque solutis
Crinibus exululant matres atque ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen: 'Quis nesciat,' inquit, 600
'Non sponte ad nostros Poenum uenisse penatis?
A portis fugit Capuae.' Subnectere plura
Conantem tristis caeli cum murmure uasto
Turbauit fragor et subita de nube procellae.

Iupiter, Aethiopum remeans tellure, minantem 605
Romuleo Poenum ut uidit succedere uallo,
Caelicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana et in septem discurrere iusserat arces.

579 Uobis **Ch** 582 Ne **Ch** 585 ad n. letum **Ch** 587 hic
Marsus hinc **LFV** huic, *corr. in his* **O** 589 Stat **OV**
596 motis **Ch** uictis **S** iunctis *wulgo prob. Blass* 598 plangor
Heinsius clangor **S** 603 tristis] his dictis Heinsius dictis
uel dirus *Ruperti* — cum] tum **LFV** dum **O** 607 Caelicolas
r. excitos *Gronov* 608 discurrere] descendere **V**

Ipse e Tarpeio sublimis uertice cuncta,
 Et uentos simul et nubes et grandinis iras 610
 Fulminaque et tonitrus et nimbos conciet atros.
 Concussi tremuere poli, caelumque tenebris
 Clauditur, et terras caeco nox condit amictu.
 Instat tempestas oculis, hostique propinquo
 Roma latet. iactae in turmas per nubila flammae 615
 Stridorem seruant, membrisque insibilat ignis.
 Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
 Bella mouent, quantis animos et pectora possint
 Irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum,
 Turbine confusum piceo et nigrante procella, 620
 Atque omnis circa campos spumantibus undis
 Inuoluit. celsus summo de culmine montis
 Regnator superum sublata fulmina dextra
 Librauit clipeoque ducis, non cedere certi,
 Incussit. summa liquefacta est cuspis in hasta, 625
 Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.

Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
 Sistebat socios et caecum e nubibus ignem
 Murmuraque a uentis misceri uana docebat.
 Tandem post clades socium caelique ruinam, 630
 Non hoste in nimbis uiso, non ense, referri
 Signa iubet castris maestasque resuscitat iras:
 'Uentis debebis nimirum hiemisque procellis
 Unum, Roma, diem. sed non te crastina nobis
 Lux umquam eripiet; descendat Iupiter ipse 635
 In terras licet.' Infrendens dum talia fatur,
 Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
 Purgatusque nitet discussis nubibus aether.
 Aeneadae sensere deum telisque repostis

609 cuncta] iuncta *Heinsius* nutu *Lefebure* iunctim uel
 cunctos *Withof* 611 concitet (t *supraser.*) V 612 tenere O
 616 membrisque Ch 619 ruit *Heinsius* 623 fulmine L
 626 fulxit L 631 ense V hoste LFO urbe *Blass* 633 Uentis]
 nimbis *Withof* 636 infrendens] miscendus ■ 637 serenatus F
 — asse L

Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras 640
 Et festa cingunt montis penetralia lauro.
 Tum uultus, modo non paruo sudore madentis,
 Nunc laetos Iouis aspectant: 'Da, summe deorum,
 Da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
 Concidat. haud alia potis est occumbere dextra.' 645

Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
 Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris.
 Quem simul attollens rutilantem lampada Titan
 Obruit, et uitae rediit mortalibus usus,
 Poenus adest, nec se castris Oenotria pubes 650
 Continet. haud dum enses stricti, mediumque iacebat
 Tantum ad bella loci, quantum tramittere iactae
 Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere caeli
 Per subitum coepit, densaeque subire tenebrae,
 Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus 655
 Iupiter. incumbunt uenti, crassusque rotante
 Austro nimborum feruet globus. intonat ipse,
 Quod tremat et Rhodope Taurusque et Pindus et Atlas.
 Audiuerunt lacus Erebi, mersusque profundis
 Agnouit tenebris caelestia bella Typhoeus. 660
 Inuadit Notus ac, piceam cum grandine multa
 Intorquens nubem, cunctantem et uana minantem
 Circumagit castrisque ducem succedere cogit.

Uerum ubi depositis saepsit sese aggere telis,
 Laeta serenati facies aperitur Olympi, 665
 Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
 Fulmina, nec placido commota tonitrua caelo.
 Durat et affirmans non ultra spondet in ipsos
 Uenturam hanc aethra rabiem, modo patria uirtus

643 exspectant O 650 claustris *Burmann* 651 medique
Heinsius — patebat *Gronov* 654 Per sudum *Schrader*
 655 fulgere L 658 Quo V 659 erebi V crebri LO
 crebi F 666 iam *Nicander alii* 668 offirmans *Liuius*
et Heinsius 669 U. hanc aethra rabiem *scr. cum Heinsio*
 U. crebra diem Ch U. crebraque diem *Modius teste Dausqueio*
 (T. p. 204 et 211) U. crebro diem LF U. crebroque diem OV

In dextras redeat, nec Romam excindere Poeni 670
 Credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
 Inuicti latuisse Iouis, cum sterneret ensis
 Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
 Stagna cruore uirum? 'pugnat pro moenibus,' inquit,
 'Si rector superum tot iactis fulmine telis, 675
 Inter tot motus cur me contra arma ferentem
 Afflxisse piget? uentis hiemique fugaces
 Terga damus? remeet, quaeso, mens illa uigorque,
 Qua uobis, cum pacta patrum, cum foedera adessent,
 Integrare acies placitum.' Sic pectora flammant, 680
 Donec equum Titan spumantia frena resoluat.
 Nec nox composuit curas, somnusue frementem
 Ausus adire uirum, et redeunt cum luce furores.
 Rursus in arma uocat trepidos clipeoque tremendum
 Increpat atque armis imitatur murmura caeli. 685

Ut uero accepit tantum confidere diuis
 Ausonios patres, summissaque Baetis ad oras
 Auxilia, et noctu progressum moenibus agmen:
 Sic agitare fremens obsessos otia, tamque
 Securam Hannibalis Romam, uiolentior instat. 690
 Iamque propinquabat muro, cum Iupiter aegram
 Iunonem alloquitur curis mulcetque monendo:
 'Nullane Sidonio iuueni, coniuxque sororque

Uentorum restare diem *Liuius* Uentorum e caelo rabiem
uel Uenturam caelo rabiem *Dausqueius* U. caeli rabiem *Lefebure*,
quod prob. Ruperti in ipsos, U. retroque luem *uel* i. ipsos U.,
 retro ire luem s. diem *Barth* U. hanc Erebo rabiem *Bothe*
 U. retro cladem *Blass*; *possis etiam conicere*: U. hanc retro rabiem
 — uirtus **OV** iustas **L** iustus **F** et i. marg. m. 2 uictas 672
 Inuicti **OV** Inuiti **LF** Inuisi *Heinsius* Immitis nos —
 latuisse **Ch** iacuisse **LOV** lacuisse **F** 673 cum **OV** tum **LF**
 675 culmine *Bothe* fulminis alis *Heinsius* — superum, eur
 tactis fulmine telis *uel* superum, tot tactis f. telis, Inter
 tot mortes *Burmman* 679 uobis **Ch** nobis **■** — obsessent *Blass*
 681 resoluat **■** resoluit *uulgo* 685 armis] uenus **S** ac quatiens
(sc. clipeum) *Blass* atque sonans *uel* fremens nos 689 tamque
Heinsius namque **Ch** iamque **S**

Cara mihi, non ulla umquam sine fine feroci
 Addes frena uiro? fuerit delere Saguntum, 695
 Exaequare Alpes, imponere uincula sacro
 Eridano, foedare lacus. etiamne parabit
 Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
 Siste uirum. namque, ut cernis, iam flagitat ignes
 Et parat accensis imitari fulmina flammis.' 700

His dictis grates agit ac turbata per auras
 Deuolat et prensa iuuenis Saturnia dextra:
 'Quo ruis, o uecors? maioraque bella capessis,
 Mortali quam ferre datum?' Iuno inquit et atram
 Dimouit nubem ueroque apparuit ore. 705
 'Non tibi cum Phrygio res Laurentiue colono;
 En, age — namque, oculis amota nube parumper,
 Cernere cuncta dabo — surgit qua celsus ad auras,
 Aspice, montis apex, uocitata Palatia regi
 Parrhasio plena tenet et resonante pharetra 710
 Intenditque arcum et pugnas meditatur Apollo.
 At, qua uicinis tollit se collibus altae
 Molis Auentinus, uiden', ut Latonia uirgo
 Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas,
 Exertos auide pugnae nudata lacertos? 715
 Parte alia, cerne, ut saeuus Gradivus in armis
 Implerit dictum proprio de nomine campum.
 Hinc Ianus mouet arma manu, mouet inde Quirinus,
 Quisque suo de colle deus. sed enim aspice, quantus
 Aegida commoueat nimbos flammisque uomentem 720
 Iupiter et quantis pascit ferus ignibus iras.
 Huc uultus flecte atque aude spectare Tonantem,
 Quas hiemes, quantos concusso uertice cernis
 Sub nutu tonitrus! oculis qui fulgurat ignis!

694 umquam] inquam *Liuius* 703 maiorane *Ruperti*
 712 At qui S 713 uiden' F uidetis L uidens OV (*in V m. 2*
corr. in uidet) 715 auide, *ut con. Dausqueius* LOV auidae F
 716 saeuus F 717 Impleret S 719 quantus Ch 720 flam-
 masque V flammisque LF flaminisque O — mouentem OV

Cede deis tandem et Titania desine bella.' 725

Sic affata uirum indocilem pacisque modique,
Mirantem superum uultus et flammea membra,
Abstrahit ac pacem terris caeloque reponit.

Respectans abit et castris auulsa moueri
Signa iubet ductor remeaturumque minatur. 730

Redditur extemplo flagrantior aethere lampas,
Et tremula infuso resplendent caerulea Phoebus.
At procul e muris uidere ut signa reuelli
Aeneadae uersumque ducem, tacita ora uicissim
Ostentant nutuque docent, quod credere magno 735

Non audent haerente metu; nec abire uolentis,
Sed fraudem insidiasque putant et Punica corda,
Ac tacitae natis infigunt oscula matres:

Donec procedens oculis sese abstulit agmen
Suspectosque dolos dempto terrore resoluit. 740

Tum uero passim sacra in Capitolia pergunt
Inque uicem amplexi permixta uoce triumphum
Tarpeii clamant Iouis ac delubra coronant.

Iamque omnis pandunt portas; ruit undique laetum,
Non sperata petens dudum sibi gaudia, uulgus. 745

Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis

Astiterint; hi, qua celsus de sede uocatas

Affatus fuerit turmas; ubi belliger Astur

Atque ubi atrox Garamas saeuusque tetenderit Hammon.

Corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda; 750

Nunc Anienicolis statuunt altaria nymphis.

Tum festam repetunt, lustratis moenibus, urbem.

726 affata **B** effata *uulgo* 735 nutuque **OV** metuque **L**
uictumque **F** 736 uolentis **Ch** uolentes **O** 737 corda]
coepta *Schrader* 738 Ac **OV** At **LF** 743 coronant **Cm**
Ep. 38 749 Hammon *Marsus aliiq*ue Hannon **ChLFO** amon **V**

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER TERTIUS DECIMUS.

Segne iter emenso uix dum Tarpeia uidéri
 Culmina desierant, toruos cum uersus ad urbem
 Ductor Agenoreus uultus remeare parabat.
 Castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
 Tutia deducit tenuem sine nomine riuum 5
 Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
 Hic modo primores socium, modo iussa deorum,
 Nunc sese increpitat: 'Dic o, cui Lydia caede
 Creuerunt stagna et concussa est Daunia tellus
 Armorum tonitru, quas exanimatus in oras 10
 Signa refers? qui mucro tuum, quae lancea tandem
 Intrauit pectus? si nunc existeret alma
 Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
 Quas abitus, miles, causas, illaese, dedisses?
 "Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos 15
 Et tonitrus fugio." procul hanc expellite, gentes,
 Feminream, Tyriae, labem, nisi luce serena
 Nescire ac liquida Mauortem agitare sub aethra.'
 Terror adhuc inerat superum ac redolentia in armis
 Fulmina et ante oculos irati pugna Tonantis. 20
 Parendi tamen et cuicumque incumbere iusso
 Durabat uigor, ac, sensim diffusus ad oras,
 Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
 Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,

4 laedens] radens *Heinsius* lambens *Blass*, sed cf. *Verg.*
Aen. VII. 809 5 Tutia *LFV* Tucia *O* Turia *Cd* (*T. p. 213*
et 214) 6 tacite *OV* tante *LF* 8 cui] tu *O* 14 abitus *FO*
 habitus *LV* 15 grandine *Cm Ep. 38* 16 gentes *Heinsius*
 gentis ■ genti *Drakenborch* 18 liquido *S* 22 diffusus *V*
 diffusis *LF* diffusus *O* — oras *Blass* (cf. *u. 28*) auris *S*

Exiguos format per prima uolumina gyros, 25
 Mox, tremulum uibrans motu gliscente liquorem,
 Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes:

Donec postremo laxatis circulus oris
 Contingat geminas patulo curuamine ripas. 29

At contra Argyripae prauum decus — inclita namque
 Semina ab Oenea ductoris stirpe trahebat

Aetoli — Dasio fuit haud ignobile nomen —

Laetus opum, sed clauda fides; seseque calenti

Addiderat Poeno, Latiae diffusus habenae —

Is, uoluens ueterum memorata antiqua parentum: 35

'Longo, miles,' ait, 'quateret cum Teucria bello

Pergama, et ad muros staret sine sanguine Mauors,

Sollicitis Calchas — nam sic fortissimus heros

Poscenti socero saepe inter pocula Dauno

Narrabat memori Diomedes condita mente — 40

Sed Calchas Danaïs, nisi clausum ex sedibus arcis

Armisonae curent simulacrum auellere diuae,

Non umquam affirmat Therapnaeis Ilion armis

Cessurum, aut Ledaë rediturum nomen Amyclas.

Quippe deis uisum, ne cui perrumpere detur, 45

Effigies ea quas umquam possederit, urbes.

Tum meus adiuncto monstratam euadit in arcem

Tydidēs Ithaco et, dextra amolitus in ipso

Custodes aditu templi, caeleste reportat

Palladium ac nostris aperit mala Pergama fati. 50

30 Argyripae prouum (*errore typographico*) decus Ch 'ap.
Drakenborchium Argyripae prauum decus Ch ap. *Burmanni*
Syll. III. ep. 387 (T. p. 209) — argyripa L agrippe FV
 agrippae O — paruum O proauum *Bothe* 31 Oenea Ch ap.
Burm. l. l. O enea LV aenaea F 32 Aetoli Dasio *Heinsius*
 Etolidas id L Aetolidas id F Etholidas id OV Autolidas id Ch
 (*T. p. 211*) Oetolidas inter *uulgo* Aetolos inter *Liuius* Oeni-
 das inter *Dausqueius* 34 diffusus LO diffusus FV 41 e V
 47 monstratam] sacratam *Schrader* — euadit S euasit *uulgo*
 48 Titydes L Tidides F Thetides O Tytides V — amolitus
Gronov et Heinsius molitus S 50 male ed. *Rom. 2 probb.*
Heinsio aliisque

Nam postquam Oenotris fundauit finibus urbem,
 Aeger delicti, Phrygium placare colendo
 Numen et Iliacos parat exorare penatis.
 Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
 Laomedontaeae sedes ingrata Mineruae: 55
 Cum medios inter somnos altamque quietem
 Nec celata deam et minitans Tritonia uirgo:
 "Non haec, Tydide, tantae pro laudis honore
 Digna paras, non Garganus nec Daunia tellus
 Debentur nobis. quaere in Laurentibus aruis, 60
 Qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
 Huc uittas castumque refer penetrale parentum."
 Quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
 Iam Phryx condebat Lauinia Pergama uictor
 Armaque Laurenti figebat Troia luco. 65
 Uerum ubi Tyrrheni peruentum ad fluminis undas
 Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,
 Priamidae intremuere metu. tum, pignora pacis
 Praetendens dextra ramum canentis oliuae,
 Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum: 70
 "Pone, Anchisiade, memores irasque metusque;
 Quicquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
 Sanguine sudatum Scaetaeque ad limina portae,
 Haud nostrum est; egere dei duraeque sorores.
 Nunc age, quod superest, cur non melioribus, aeu, 75
 Ducimus auspiciis? dextras iungamus inermis.
 Foederis, en, haec testis erit." ueniamque precatus
 Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
 Haec ausos Celtas irrumpere moenia Romae
 Corripuit leto neque tot de milibus unum 80
 Ingentis populi patrias dimisit ad aras.'

51 Nam ChS Sed uulgo, quod prob. Drakenborch 61 meliori
 Heinsius 62 uittas castumque Cm Ep. 38 intras castumque LV
 intras castrumque FO 67 h. u. uncis inclusit Heinsius
 68 pignore Ch 71 Anchisiada Heinsius 72 simoentaque F
 simeonthaque L simeontaque OV 76 inermes Cm Ep. 62
 78 trepidus Ch 81 aras Ch

His fractus ductor conuelli signa maniplis
 Optato laetis abitu iubet. itur in agros,
 Diues ubi ante omnis colitur Feronia luco,
 Et sacer umectat Flauinia rura Capenas. 85
 Fama est intactas longaeui ab origine fani
 Creuisse, in medium congestis undique donis,
 Immensum per tempus opes, lustrisque relictum
 Innumeris aurum, solo seruante pauore.
 Hac auidas mentes ac barbara corda rapina 90
 Polluit atque armat contemptu pectora diuum.
 Auia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro
 Ad freta porrectis Trinacria Bruttius aruis.

Dum Libys haud laetus Regina ad litora tendit,
 Victor, summoto patriis a finibus hoste, 95
 Fuluius infaustam Campana ad moenia clausis
 Portabat famam miserisque extrema mouebat.
 Tum prensans passim, cuicumque est nomen in armis:
 'Dedecus hoc defende manu; cur perfida et urbi
 Altera Carthago nostrae post foedera rupta 100
 Et missum ad portas Poenum, post iura petita
 Consulis alterni stat adhuc? et turribus altis
 Hannibalem ac Libycas expectat lenta cohortis?'
 Miscebat dictis facta et nunc robore celsas
 Educi turris, quis uinceret ardua muri, 105
 Cogebat, nunc coniunctas astringere nodis
 Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
 Portarum postes quateretque morantia claustra.
 Hic latera intextus stellatis axibus agger,
 Hic grauida armato surgebat uinea dorso. 110
 At postquam properata satis, quae commonet usus,
 Dat signum atque alacer scalis transcendere muros

84 ante omnis] annoso uel antiquo *Heinsius* 85 humectat **LF**
 inuectat **OV** — Flauinia *Lat. Latinus (Bibl. prof. Romae 1677)*
 fluuialia ■ floralia *Bothe* 86 fani **Cm Ep. 62** fauni **S** 90 Hac **Ch**
 Hanc **V** — ac] et **O** 94 laetus] lentus *Heinsius* — regina **S**
 98 Tum **V** Dum **LFO** 99 urbis **Ch** 101 Admissum hic p. **Q**
 111 At **ChL** Ac **F0V** — commouet **OV**

Imperat ac saevis urbem terroribus implet:
Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.

Cerua fuit, raro terris spectata colore, 115
Quae candore niuem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
Signaret, grato paruae mollitus amore,
Nutrierat sensusque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram docilisque accedere mensis 120
Atque ultro blanda attactu gaudebat erili.
Aurato matres assuetae pectine mitem
Comere et umentis fluuio reuocare colorem.
Numen erat iam cerua loci; famulamque Dianae
Credebant, ac tura deum de more dabantur. 125
Haec, aevi uitaeque tenax felixque senectam
Mille indefessos uiridem duxisse per annos,
Saeclorum numero Troianis condita tecta
Aequabat; sed iam longo nox uenerat aeuo.
Nam, subito incursu saeuorum agitata luporum, 130
Qui noctis tenebris urbem — miserabile bello
Prodigium — intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis pauidaue petebat
Consternata fuga positos ad moenia campos.
Exceptam laeto iuuenum certamine ductor 135
Mactat, diua, tibi — tibi enim haec gratissima sacra —
Fuluius atque: 'adsis,' orat, 'Latonia, coeptis.'
Inde alacer fidensque dea circumdata clausis
Arma mouet, quaque obliquo curuantur in orbem
Moenia flexa sinu, spissa uallata corona 140
Alligat et telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans,
Euehitur porta sublimis Taurea cristis

114 Tam *Dausqueius* — offulsit **Ch** effulsit **S** 115 terris]
Teucris *Heinsius* 129 iam **S** enim *uulgo* — nox **LFV** *deest*
in O mors *uulgo* nex *Bothe* 136 alterum tibi et haec
deerrant in Col. teste Heinsio — Mactat, diua, tibi, tibi enim
hanc, gr. s. *Heinsius et Lefebure* 139 orbem] ore **S** 140 sinu]
situ *Gronov* 142 pauitans **S** — corda] colla uel terga *Schrader*

Bellator, cui Sidonius superare lacerto
 Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela. 145
 Is trepido ac lituum tinnitu stare neganti
 Imperitat uiolenter equo, postquam auribus hostis
 Uicinum sese uidet, et clamore propinquo:
 'Claudius huic,' inquit — praestabat Claudius arte
 Bellandi et merita mille inter proelia fama — 150
 'Huic,' inquit, 'solum, si qua est fiducia dextrae,
 Det sese campo atque ineat certamina mecum.'

Una mora Aeneadae, postquam uox attigit auris,
 Dum daret auspicium iusque in certamina ductor:
 Praeuetitum namque et capital, committere Martem 155
 Sponte uiris. erumpit ouans, ut Fuluius arma
 Imperio soluit, patulumque inuectus in aequor
 Erigit undantem glomerato puluere nubem.
 Indignatus opem ammenti socioque iuuare
 Expulsum nodo iaculum atque accersere uires 160
 Taurea uibrabat nudis conatibus hastam.
 Inde ruens ira telum contorquet in auras.
 At non idem animus Rutulo; speculatur et omni

144 superare] parere *Heinsius* superante *Markland* et *Schrader* 144. 145 Sidonios — Robur *Withof* 145 dabat *Ch deest uocabulum in O* 146 ac lituum *Cd (T. p. 215)* alituum ■ et lituum *Marsus* — Is trepido lituum tinnitu *Scaliger* Is strepitu ac lituum tinnitu *Burmman* 147 Imperitat *scr.* Imperitans *S* — uiolenter *OV*, unde uiolentus *edd. nonnullae* 148 et *Cd (T. p. 215)* *LFV* ac ■ huic *Heinsius* en *Lefebure* — uidet et] uidit *Blass seruata u.* 147 lectione Imperitans; an scribendum: Imperitans — et clamare propinquum? 149 huic *LV* hinc *FO* 151 Huic *V* Hinc *LFO* 153 attigit] accidit *Drakenborch* 154 iusque *Liuiueius* usque *Cc Em. I. 3* ■ (*T. p. 188*) 153. 154 Una mora Aeneadae usque in certamina ductor Dum daret auspicium usque in certamina ductor *Cc Em. I. 3* 155 Praeuetitum *Cm Ep. 62 F* Praeuehitur *LOV* — namque et capital *Cm l. l. LF* n. et capita *OV (T. p. 224)* 160 accersere *Cd (cf. ad I. 264)* 161 librabat *Schrader* 162 ruens] furens *Heinsius* amens uel errans *Blass* 163 At *V* Ac *LFO* — speculatur *Liuiueius* aliique spectatur *S*, unde spectatur, ut *Gronov* spectatur in o. C. perlustrans *Ruperti* speculatur in o. C., perlustrat *Lefebure*

Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro 164
 In uulnus uia. nunc uibrat, nunc comprimit hastam
 Mentiturque minas; mediam tunc transiit ictu
 Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
 Tum strictum propere uagina detegit ensem.
 Et iam ferrata rapiebat calce uolantem
 Taurea cornipedem, fugiens minitancia fata. 170
 At Rutulus leuior cedentis prendere terga
 Iam profugo rapidus fuis instabat habenis.
 Utque metus uictum, sic ira et gloria portis
 Victorem immisit meritique cupido cruoris.
 Ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hostem 175
 Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
 Per mediam propere trepidantum interritus urbem
 Egit equum aduersaque euasit ad agmina porta.
 Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
 Ignescunt animi penetrataque tecta subire. 180
 Tela simul flammaeque micant. tunc saxeus imber
 Ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.
 Nec pronum audendi uirtutem excellere cuiquam;
 Aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
 Tranat et in medium perlabitur urbis harundo. 185
 Laetatur non hortandi, non plura monendi
 Fuluius esse locum. rapiunt sibi quisque laborem.
 Quos ubi tam erectos animi uidet, et super esse

165 librat *Heinsius* 166 Metiturque *Bothe* — transiit *Ch*
 (cf. *Lachmann ad Lucr. III. 1042 et L. Müller d. r. m. p. 325*)
 transigit *LF* transfigit *OV* — Mentitusque m. — transigit *Hein-*
sius 167 fraudata] fundata ■ 168 deripit *Burmman*
 (et sic cod. *Tell.*) 169 rapiebat] quatiebat *Heinsius* fodiebat
Drakenborch 171 At *Thilo* Nec ■ — cedentia *Heinsius* —
 prendere *Cm Ep. 62* prodere *LF* perdere *OV* 172 Iam *Bur-*
mann et Thilo Nam *S* 178 auersaque *Heinsius* 182 et
 missae succedunt t. h. *Markland Ep. crit. p. 42* — ascendunt]
 adduntur *Heinsius* accedunt uel funduntur *Drakenborch* desce-
 dunt *Burmman* adstantum *Withof* 183 audenti *Ruperti c. cod.*
Put. — uirtutem *LFO* uirtute *V* audendi uirtutem extendere *Hein-*
sius audenti uirtutem ostendere *Burmman* 188 Quam *S* — erectos]
 certos *Schrader* — animum *OV* 188 super esse *scr. superesse* ■

Fortunae sibi quemque ducem, ruit impete uasto
 Ad portam magnaeque optat discrimina famae. 190
 Tres claustra aequaeuo seruabant corpore fratres,
 Quis delecta manus centeni cuique ferebant
 Excubias unaque locum statione tenebant.
 Forma ex his Numitor, cursu plantaue uolucris
 Praestabat Laurens, membrorum mole Taburnus. 195
 Sed non una uiris tela: hic mirabilis arcu,
 Ille hastam quater ac medicatae cuspidis ictu
 Proelia moliri et nudo non credere ferro,
 Tertius aptabat flammis ac sulphure taedas.
 Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam 200
 Monstrum Geryones immane tricorporis irae,
 Cui tres in pugna dextrae uaria arma gerebant.
 Una ignes saeuos, ast altera pone sagittas
 Fundebat, ualidam torquebat tertia cornum,
 Atque uno diuersa dabat tria uulnera nisu. 205
 Hos ubi non aequis uariantes proelia consul
 Conspexit telis et portae limina circum
 Stragem ac perfusos subeuntum sanguine postis,
 Concitat intortam furiatis uiribus hastam.
 Letum triste ferens auras secut Italae taxus 210
 Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
 Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
 At, non obsaepto contentus limine Martem
 Exercere, leuis bello, sed turbidus ausi,
 Uirrius incauto feruore eruperat amens 215
 Reclusa in campum porta miseramque furori

189 Fortunae *Marsus* Fortunam **S**, unde fortasse Factorum scribendum (cf. Liv. XXII. 5. 7 sibi quisque dux adhortatorque factus ad rem gerendam) Fortuitum uel super esse Fortunam *Barth* superasse Fortunam *Bothe* 190 optat] parat *Heinsius* 194 uolucris **Ch** 195 Taburnus *Heinsius* laburnus **S** 199 armabat *Burmann* 202 pugnam *Heinsius* pugnas *Lefebure* (cf. VII. 67) 208 ac **Cd** (T. p. 215) **LF** et **OV** 213. 214 obsaepti — Exercere tenuis ualli uel breui uallo uel leui bello *Heinsius* 215 intento **O**

Uincentum obtulerat pubem. ruit obuia in arma
Scipio et oblatum metit insatiabilis agmen.

Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem; nec corpore magno 220
Mens erat inferior. subsidere saepe leonem,
Nudus inire caput pugnās, certare iuuenco
Atque obliqua truci deducere cornua tauri
Assuerat crudoque aliqua se attollere facto.
Is, dum praecipites expellit Uirrius urbe, 225
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequor
Thorace exierat leuiorque premebat anhelos
Pondere loricae et palantis uictor agebat.
Iamque Ueliternum media transegerat aluo,
Iam solitum aequali ludo committere equestris 230
Scipiadae pugnās Marium tellure reuulso
Perculerat saxo. miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulusque premebat hiantem.
Sed, ualidas saeuo uires duplicante dolore,
Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem 235
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit, uolucris liquidas ceu scinderet auras,
Hasta uiri pectus rupitque immania membra.
Quanta est uis agili per caerula summa Liburnae, 240
Quae, pariter quotiens reuocatae ad pectora tonsae
Percussere fretum, uentis fugit ocior et se,
Quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
Ascanium Uolesus, proiectis ocuis armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta uolantem 245
Assequitur planta. deiectum protinus ense

219 Sifata **OV** 221 subsidere] sibi subdere *Barth*
224 aliqua **Ch** obliqua **F** oblique **LOV** — facto **ChF** fato **LOV**
231 marium **V** macium **LO** matium **F** — repulso **F** 232 Per-
tulerat ■ 235 Effundit **OV** 238 uolucris liquidas **S l. u.**
uulgo — scinderet **OV** findere **LF** 240 Quantaue uis —
Liburnae est *Bothe* 241 tonsae] muse **L** 246 desectum
Heinsius

Ante pedes domini iacuit caput; ipse secutus
 Corruit ulterior procursus impete truncus.
 Nec spes obsessis ultra reserata tueri
 Moenia. conuertunt gressus recipique precantis 250
 Infandum! excludunt socios. tum cardine uerso
 Obnixi torquent obices, munimina sera.
 Acrius hoc instant Itali clausosque fatigant.
 Et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,
 Perfractae rapido patuissent milite portae. 255
 Sed non in requiem pariter cessere tenebrae.
 Hinc sopor impavidus, qualem uictoria mouit;
 At Capua, aut maestis ululantum flebile matrum
 Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrum,
 Tormentis finem metamque laboribus orat. 260
 Mussat perfidiae ductorque caputque senatus
 Uirrius, a Poeno nullam docet esse salutem,
 Uociferans, pulsus uiuendi e pectore curis:
 'Sperauit sceptrum Ausoniae pepigique, sub armis
 Si dexter Poenis deus et Fortuna fuisset, 265
 Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini;
 Qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, misi;
 Nec mihi poscendi uigor afuit, alter ut aequos
 Portaret fascēs nostro de nomine consul.
 Hactenus est uixisse satis; dum copia noctis, 270
 Cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam
 Libertas, petat ille meas mensasque dapesque;

247 latuit OV 250 precantes Ch petentis LF petentes O
 pecentis V 251 tum] qui *Ruperti* nam nos 252 sera ChS serae
wulgo, quod prob. Drakenborch qui obicis legere uult — muni-
 mina ahena Barth munimina saeua *Burmān et Ruperti* —
 Obnixi intorquent obicis munimen ahenae *Heinsius* 255 rapido ■
 rabido *wulgo* 256 pariles *Heinsius* 257 mouit Ch V
 nouit LFO fouit *Heinsius* 258 Aut S 261 Mutat *Bothe* —
 Mussat perfidia, et d. uel ut d. uel Mussat perfidiae structorque
Heinsius 268 Nec — afuit — aequos Cm Ep. 62 Hoc —
 affuit ■ (T. p. 238) 270 Hactenus e. u. satis, dum c. noctis
alii distinguunt — noctis] mortis uel uoti est *Heinsius*

Et, uictus mentem fuso per membra Lyaeo
 Sopitoque necis morsu, medicamina cladis
 Hauriat ac placidis exarmet fata uenenis.' 275
 Haec ait et turba repetit comitante penatis.

Aedibus in mediis consurgens ilice multa
 Extruitur rogos, hospitium commune peremptis.
 Nec uulgum cessat furiare dolorque pauorque.
 Nunc menti Decius serae redit, et bona uirtus 280
 Exilio punita truci. despectat ab alto
 Sacra Fides agitatque uirum fallacia corda.
 Uox occulta subit, passim diffusa per auras;
 'Foedera, mortales, ne saeuo rumpite ferro,
 Sed castam seruate Fidem. fulgentibus ostro 285
 Haec potior regnis. dubio qui frangere rerum
 Gaudebit pacta ac tenuis spes linquet amici,
 Non illi domus, aut coniux, aut uita manebit
 Umquam expers luctus lacrimaeque. aget, aequore semper
 Ac tellure premens, aget aegrum nocte dieque 290
 Despecta ac uiolata Fides.' Adit omnia iamque
 Concilia ac mensas contingit et, abdita nube,
 Accumbitque toris epulaturque improba Erins.
 Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
 Porrigit et large poenas letumque ministrat. 295
 Uirrius interea, dum dat penetrare medullas
 Exitio, ascenditque pyram atque amplexibus haeret
 Iungentum fata et subici iubet ocus ignis.

Stringebant tenebrae metas, uictorque ruebat.
 Iamque superstantem muro sociosque Milonem 300
 Uoce attollentem pubes Campana uidebat.
 Pandunt attoniti portas trepidoque capessunt

273 uinctus *Heinsius* 275 ac Cd (*T. p. 215*) et ■
 280 decius serae LF serae decius OV 281 Exitio *Schrader*
 283 auras LF aures OV 284 rumpere L 286 dubia L
 287 at OV — linquit F 291 Dispecta S — omina L —
 namque Cd (*T. p. 215*) 292 continget OV 296 dat Cm
Ep. 62 297 ascendit om. que F 298 Iungentum Cm l. l. LF
 Iungentum OV — subici Ch

Castra inimica gradu, quis leto auertere poenas
 Defuerant animi. patet urbs, confessa furorem,
 Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes. 305

Matronae puerique ruunt maestumque senatus
 Concilium nullique hominum lacrimabile uulgus.
 Stabant innixi pilis exercitus omnis
 Spectabantque uiros, et laeta et tristia ferre
 Indocilis, nunc propexis in pectora barbis 310

Uerrere humum, nunc foedantis in puluere crinem
 Canentem et turpi lacrima precibusque pudendis
 Feminum tenues ululatum fundere in auras.

Atque ea dum miles miratur inertia facta
 Expectatque ferox sternendi moenia signum, 315
 Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
 Religio et saeuas componit numine mentis,
 Ne flammam taedasque uelint, ne templa sub uno
 In cinerem traxisse rogo. subit intima corda,
 Perlabens sensim, mitis deus. ille superbae 320

Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
 Non cuiquam uisus, passim monet; ille refusus
 In spatium immensum campis habitanda relinqui
 Utile tecta docet. paulatim atrocibus irae
 Languescunt animis, et uis mollita senescit. 325

Pan Ioue missus erat, seruari tecta uolente
 Troia, pendenti similis Pan semper et imo
 Uix ulla inscribens terrae uestigia cornu.
 Dexterâ lasciuit caesa Tegeatide capra
 Uerbera laeta mouens festo per compita coetu. 330
 Cingit acuta comas et opacat tempora pinus,
 Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte;

304 Defuerunt *Heinsius* 307 illacrimabile *uel* multisque
 h. lacr. *Dausqueius* 310 nunc] ierat **OV** — propexis **V** pro-
 pensis **L** propeisis **F** propeis ■ 311 Uerrere **OV** 319 traxisse
Cm Ep. 62 327 similis **V** simili **LFO** — imo **Ch** uno ■
 unco *Barth* 330 festo — coetu *scr.* festa — cauda **S**
 festo — ludo *Heinsius* festo — cursu *uel* saltu *Ruperti* festa
 — causa *Blass* 331 opacat **Cm Ep. 62** 332 fronde ■

Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
 Pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
 Uelat grata latus tenerae de corpore dammae. 335
 Nulla in praeruptum tam prona et inhospita cautes,
 In qua non, librans corpus similisque uolanti,
 Cornipedem tulerit praecisa per auia plantam.
 Interdum inflexus medio nascentia tergo
 Respicit arridens hirtae ludibria caudae. 340
 Obtendensque manum solem inferuescere fronti
 Arcet et umbrato perlustrat pascua uisu.
 Hic, postquam mandata dei perfecta malamque
 Sedauit rabiem et permulsit corda furentum,
 Arcadiae uolucris saltus et amata reuisit 345
 Maenala; ubi, argutis longe de uertice sacro
 Dulce sonans calamis, ducit stabula omnia cantu.
 At legio Ausonidum, flammās ductore iubente
 Arceri portis stantisque relinquere muros,
 — Mite decus mentis — condunt ensesque facesque. 350
 Multa deum templis domibusque nitentibus auro
 Egeritur praeda, et uictus alimenta superbi,
 Quisque bonis periere, uirum de corpore uestes
 Femineae, mensaeque alia tellure petitaе,
 Poculaque Eoa luxum irritantia gemma. 355
 Nec modus argento, caelataque pondera facti
 Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
 Ordine captiua, et domibus deprompta talenta,
 Pascere longinquum non deficientia bellum,
 Immensique greges famulae ad conuiuia turbae. 360
 Fuluius, ut finem spoliandis aedibus, aere

333 imoque Cm l. l. imaque m. 2 in lacunam insertum et
 suprascr. simoque F (quod coni. Heinsius) sumoque L summo-
 que OV (T. p. 233) 335 grata] rapta Heinsius Graia Bothe
 — damnae LF damne V dampne O 337 In quam Lefebure
 344 permulsit Cm l. l. 346 longe] Tegeae Heinsius 347 sonans
 Heinsius et Bentley sonant S sonat uulgo 355 Pocula om.
 que OV — oea ■ — luxum] lucem Blass 360 gregis Nicander
 alique — conuiuia L comunia FO cōia V

Belligero reuocante, dedit, sublimis ab alto
 Suggestu, magnis fautor non futilis ausis:
 'Lanuuiο generate,' inquit, 'quem Sospita Iuno
 Dat nobis, Milo, Gradiui cape uictor honorem, 365
 Tempora murali cinctus turrita corona.'

Tum sontes procerum meritosque piacula prima
 Acciet et iusta punit commissa securi.

Hic atrox uirtus — nec enim oculuisse probarim
 Spectatum uel in hoste decus — clamore feroci 370

Taurea: 'Tune,' inquit, 'ferro spoliabis inultus
 Te maiorem anima? et iusso lictore recisa
 Ignaus cadet ante pedes fortissima ceruix?
 Haud umquam hoc uobis dederit deus.' Inde, minaci
 Obtutu toruum contra et furiale renidens, 375

Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
 Cui ductor: 'Patriam moriens comitare cadentem.
 Qui nobis animus, quae dextera cuique uiritim,
 Decernet Mauors. tibi, si rebare pudendum
 Iusta pati, licuit pugnanti occumbere letum.' 380

Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
 Interea geminos terra crudelis Hibera
 Fortuna abstulerat, permiscens tristia laetis,
 Scipiadas, magnumque decus magnumque dolorem.
 Forte Dicarchea iuuenis dum sedit in urbe 385
 Scipio, post belli repetens extrema penatis,
 Huc tristis lacrimas et funera acerba suorum

363 fautor] auctor *Scaliger alii*que 364 Lanuuiο *Ch et F*
m. 2 (T. p. 233) Ianuino *L* Lauino *O* Lauinno *V* — hospita ■
 366 cinctus *Cm Ep. 62* 368 Acciet ■ Acciit *uulgo* — iusta]
 infra ■ stricta *Blass* 369 uirtus] uisu *Bentley* — probarim *Cm*
Ep. 62 precarim *Ch (T. p. 211)* precarum *LO* procarum *V* prae-
 clarum *F ex corr. (T. p. 234)* probatum *uulgo* probatur *Mark-*
land 371 tune *Cm l. l. LF* tune *OV* — spoliabis] uiolabis
Bentley 372 anima *scr.* animam ■ — iusso] uiso *OV* 374 uobis
Cm l. l. nobis *V* 376 transigit *OV* 378 cuique *Gronov et*
Heinsius quidue ■ quidue uiri sim *Withof* quaeue uiritim uel
 quidue uirilis *Ruperti* 379 Decreuit *Blass* 381 infaustum *OV*
 385 dum sedit] consedit *Marsus alii*que tum sedit *Heinsius*

Fama tulit. duris quamquam non cedere suetus,
 Pulsato lacerat uiolenter pectore amictus.
 Non comites tenuisse ualent, non ullus honorum 390
 Militiaeue pudor. pietas irata sinistris
 Caelicolis furit atque odit solatia luctus.
 Iamque dies iterumque dies absumpta querelis.
 Uersatur species ante ora oculosque parentum.
 Ergo excire parat manis animasque suorum 395
 Alloquioque uirum tantos mulcere dolores.
 Hortatur uicina palus, ubi signat Auerni
 Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
 Noscere uenturos agitat mens protinus annos.
 Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi 400
 Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
 Fert gressus iuuenis consultaque pectoris aegri
 Pandit et aspectus orat contingere patrum.
 Nec cunctata diu uates: 'Mactare repostis
 Mos umbris,' inquit, 'consueta piacula nigras 405
 Sub lucem pecudes reclusaeque abdere terrae
 Manantem iugulis spirantum caede cruorem.
 Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
 Cetera, quae poscis, maiori uate canentur.
 Namque tibi Elysio repetita oracula campo 410
 Eliciam ueterisque dabo inter sacra Sibyllae
 Cernere fatidicam Phoebai pectoris umbram.
 Uade, age et, a medio cum se nox humida cursu
 Flexerit, ad fauces uicini castus Auerni
 Duc praedicta sacris duro placamina Diti. 415
 Mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.
 Hoc alacer monitu et promissae nomine uatis,
 Apparat occulto monstrata piacula coepto.

389 Pulsata ■ 399 *h. u. Bothe post u. 396 poni uult*
 400 Sed **O** — Cymaeam **ChL** crimeam **F** crineam **OV** — numine
Heinsius 401 Autone **LOV** Actonite **F** 404 cunctata]
 cunctam ■ 405 Mos **Ch** 406 Sub] Sed **S** — addere **LFO**
 adere **V** 413 humida] uiuida **L**

Inde, ubi nox iussam procedens contigit horam,
 Et spatia aequarunt tenebras transacta futuras, 420
 Consurgit stratis pergitque ad turbida portae
 Ostia Tartareae; penitus quis abdita uates
 Promissa implerat Stygioque sedebat in antro.
 Tum, qua se primum rupta tellure recludit
 Inuisus caelo specus atque eructat acerbam 425
 Cocyti laxo suspirans ore paludem,
 Inducit iuuenem ferroque cauare refossam
 Ocius urget humum atque, arcanum murmur anhelans,
 Ordine mactari pecudes iubet. ater operto
 Ante omnis taurus regi, tum proxima diuae 430
 Caeditur Hennaeae casta ceruice iuuenca.
 Inde tibi, Allecto, tibi, numquam laeta Megaera,
 Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
 Fundunt mella super Bacchique et lactis honorem.
 'Sta, iuuenis, faciemque, Erebo quae surgit ab omni,'
 Exclamat uates, 'patere. accedentia cerno 436
 Tartara et ante oculos assistere tertia regna.
 Ecce ruunt uariae species, et quicquid ab imo
 Natum hominum extinctumque chao est' — iam cuncta
 uidebat,
 Cyclopas Scyllamque et pastos membra uirorum 440
 Odrysiae telluris equos — 'contende tueri
 Eductumque tene uagina interritus ensem.
 Quaecumque ante animae tendent potare cruorem,
 Dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
 Interea cerne, ut gressus inhumata citatos 445
 Fert umbra et properat tecum coniungere dicta;
 Cui datur ante atros absumpti corporis ignes,

422 addita **LF** adita **OV** (cf. u. 406) 425 Inuisus **ChS**
 Inuisum *uulgo* 429 acer **OV** — operto **FO** aperto **LV**
 430 dum ■ 431 Hennaeae **Ch** ethnee **L** aethnaeae **F** hennae-
 aeque **O** hennee **V** 434 *h. u. Lefebure post u.* 431 poni *uult*
 435 Sta, *ut coni. D. Heinsius* **FOV** (in **V** m. 2 corr. in Stat)
 Stat **L** 439 uidebis *Ruperti* — nam c. uolebam *Bothe*
 444 Dissice **Ch** Discite **O** — precedat **S** 445 inhumacia **L**
 inhumantia **F** inhumana **OV** 446 Fert **OV** Est **LF**

Sanguine non tacto, solitas effundere uoces.
 Aspicit et subito turbatus Scipio uisu;
 'Quinam te, qui casus,' ait, 'dux maxime, fessae 450
 Eripuit patriae, cum talis horrida poscant
 Bella uiros? nec enim dextra concesserit ulli
 Appius, aut astu. decimum lux rettulit ortum,
 Ut te, cum Capua remearem, uulnera uidi
 Mulcentem, hoc uno maestum, quod adire nequires 455
 Saucius ad muros et Martis honore careres.'

Contra quae ductor: 'Fesso mihi proxima tandem
 Lux gratos Phaethontis equos auertit et atris
 Aeternum demisit aquis. sed lenta meorum,
 Dum uanos ritus cura et sollemnia uulgi 460
 Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
 Ut portet tumulis per longum membra paternis.
 Quod te per nostri Martis precor aemula facta,
 Arce, quae putris artus medicamina seruant,
 Daque uago portas quamprimum Acherontis adire.' 465

Tunc iuuenis: 'Gens o ueteris pulcherrima Clausi,
 Haud ulla ante tuam, quamquam non parua fatigent,
 Curarum prior extiterit. namque ista per omnis
 Discrimen seruat populos uariatque iacentum
 Exequias tumuli et cinerum sententia discors. 470
 Tellure — ut perhibent, is mos antiquus — Hibera
 Exanima obscoenus consumit corpora uultur.
 Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
 Hyrcanis adhibere canes. Aegyptia tellus
 Claudit odorato post funus stantia saxo 475

450 quis **F** 459 dimisit **Cd** (*T. p. 215*) 464 putres
Dausqueius et Heinsius patris **Chs** (*cf. III. 643*) patriis *uulgo*
Phariis Barth 466 Tum **OV** — Clausi *Marsus* claudi **LFO**
dandi **V** 467 tuam] mihi *uel* animum (*mutata distinctione*)
Heinsius tui hanc *Withof* 468. 469 nam iusta — seruant
Liuiueius 471 sic *distinxit Withof* Tellure (ut perhibent) is
m. a. Hibera *uulgo* 472 Exanima **FV** Examina **LO** 474 Hyrcanus
O Hyrcanas **V** 475 odorato — saxo *Bothe* honorato — saxo
uel Condit odorato — succo *Schrader* odorato — taxo *D. Heinsius*
od. gypso *uel* odorata — capsula *Burmann*

Corpora et a mensis exanguem haud separat umbram.
 Exhausto instituit Pontus uacuare cerebro
 Ora uirum et longum medicata reponit in aeuum.
 Quid, qui reclusa nudos Garamantes harena
 Infodiunt? quid, qui saeuo sepelire profundo 480
 Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
 At Celtæ uacui capitis circumdare gaudent
 Ossa, nefas, auro ac mensis ea pocula seruant.
 Cecropidae ob patriam Mauortis sorte peremptos
 Decreuere simul communibus urere flammis. 485
 At gente in Scythica suffixa cadauera truncis
 Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.'

Talia dum memorant, umbra ueniente Sibyllae,
 Autonoe: 'Finem hic,' inquit, 'sermonibus adde
 Alternis. haec, haec ueri secunda sacerdos; 490
 Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
 Plus nouisse deus. me iam comitante tuorum
 Tempus abire globo et pecudes imponere flammis.'

At grauida arcanis Cymes anus attigit ore
 Postquam sacrificum delibauitque cruorem, 495
 In decus egregiae uultus intenta iuuentae:
 'Aetherea fruerer cum luce, haud segniter,' inquit,
 'Cymaeo populis uox nostra sonabat in antro.
 Tum te permixtum saeculis rebusque futuris
 Aeneadum cecini. sed non sat digna mearum 500
 Cura tuis uocum. nec enim conquirere dicta,
 Aut seruare fuit proauis sollertia uestris.
 Uerum age, disce, puer, quando cognoscere cordi est,

477 Pontus] Poenus uel Parthus *Schrader* 478 medi-
 cata Ch mechata L mechiata m. 2 corr. in mercata F mer-
 cata OV 483 ac] et OV 486 Ac ■ 487 tabe *Heinsius*
 488 ueniente] uehemente F, ut saepius 491 quanto *Barth*
prob. Bothe 494 Cymes] crynes L crines FOV (cf. VIII. 531)
 Cymeias *Heinsius* — anus V auus LFO 498 Cymeo L
 Crinaea F Crineo OV 499 Tum S Tunc uulgo — promissum
Bothe 500 cecini L cecum F tecum OV 503 quando V
 quō FO quoniam Ch quomodo L (cf. u. 519)

Iam tua deque tuis pendentia Dardana fatis.
 Namque tibi cerno properatum oracula uitae 505
 Hinc petere et patrios uisu contingere manis.
 Armifero uictor patrem ulcisceris Hiberno,
 Creditus ante annos Marti, ferroque resolves
 Gaudia Poenorum et missum laetabere bello
 Omen, Hiberiacis uicta Carthagine terris. 510
 Maius ad imperium posthac capiere, nec ante
 Iupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
 In Libyam bella et uincendum duxerit ipse
 Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquae, 514
 Quod post haec decus hoc patriaue domoque carebit.
 Sic uates gressumque lacus uertebat ad atros.

Tum iuuenis: 'Quaecumque datur sors durior aevi,
 Obnitemur,' ait, 'culpa modo pectora cessent.
 Sed, te oro, quando uitae tibi causa labores
 Humanos iuuisse fuit, siste, inclita uirgo, 520
 Paulisper gressum et nobis manisque silentum
 Enumera Stygiaeque aperi formidinis aulam.'

Annuat illa quidem, sed: 'Non optanda recludis
 Regna,' ait. 'hic tenebras habitant uolitantque per umbras
 Innumeri quondam populi. domus omnibus una. 525
 In medio uastum late se tendit inane;
 Huc, quicquid terrae, quicquid freta et igneus aer
 Nutriuit primo mundi genitalis ab aeuo,
 — Mors communis agit — descendunt cuncta; capitque
 Campus iners, quantum interiit restatque futurum. 530
 Cingunt regna decem portae: quarum una receptat
 Belligeros, dura Gradiui sorte creatos.
 Altera, qui legis posuere atque inclita iura

505 cerno **OV** terno **LF** — properandum *Scaliger* propositum
Bentley 507 Armiferi — Hiberi *Bothe* 508 martem **S**
 511 posthac **ChLF** post haec **OV** — rapiere *Heinsius* 515 post
 hoc decus p. **O** 517 Dum **Ch** Cum *Heinsius* 519 quando **V**
 quomodo **LF0** (*T. p. 242*) 523 Adnuat **F** Adimit **L** Adiuuit **O**
 Audiit **V** m. 2 in lacunam insert. 527 aer **S** aether *uulgo*
 532 dura] cruda *Heinsius* — crematos *Lefebure* necatos *Ruperti*

Gentibus et primas fundarunt moenibus urbes.
 Tertia ruricolae, Cereris iustissima turba 535
 Quae uenit ad manis et fraudum illaesa ueneno.
 Exin, qui laetas artis uitaeque colendae
 Inuenere uiam nec dedignanda parenti
 Carmina fuderunt Phoebus, sua limina seruant.
 Proxima, quos uenti saeuaeque hausere procellae, 540
 Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
 Finitima huic noxa grauido et peccasse fatenti
 Uasta patet populo. poenas Rhadamanthus in ipso
 Expetit introitu mortemque exercet inanem.
 Septima femineis reseratur porta cateruis, 545
 Umentis ubi casta fouet Proserpina lucos.
 Infantum hinc gregibus uersasque ad funera taedas
 Passis uirginibus turbaeque in limine lucis
 Est iter extinctae, et uagitu ianua nota.
 Tum, seducta loco et laxata lucida nocte, 550
 Claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
 Elysios ducunt campos; hic turba piorum,
 Nec Stygio in regno, caeli nec posta sub axe;
 Uerum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,
 Lethaeos potat latices, obliuia mentis. 555
 Extrema hinc, auro fulgens, iam lucis honorem
 Sentit et admoto splendet ceu sidere lunae.
 Hac animae caelum repetunt ac mille peractis,
 Oblitae Ditem, redeunt in corpora lustris.
 Hac passim nigrum pandens Mors lurida rictum 560
 Itque reditque uias et portis omnibus errat.
 Tum iacet in spatium sine corpore pigra uorago

535 certissima F 539 limina FV lumina LO — seruent OV
 541 capit Buchwald 542 hinc OV 546 Umentes Ch —
 Uiuentis ubi V Uiuentis tibi O Humentibus L Umentibus F —
 Lucentes Barth Uuentes Heinsius Liuentes uulgo, quod prob.
 Ruperti 554 contermina Cm Ep. 78 LF coteamina (sed r
 supra a scr.) V certamina O (T. p. 243) 555 latices OV laties
 (sed c suprascr.) F lacies L 557 Sentis L 560 Hac Ch
 Has S

Limosique lacus; large exundantibus urit
 Ripas saeuus aquis Phlegethon et, turbine anhelō
 Flammarum resonans, saxosa incendia torquet. 565
 Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
 Uerticibus furit et spumanti gurgite fertur.
 At, magnis semper diuis regique deorum
 Iurari dignata palus, picis horrida riuo,
 Fumiferum uoluit Styx inter sulphura limum. 570
 Tristior his Acheron sanie crassoque ueneno
 Aestuat et, gelidam eructans cum murmure harenam,
 Descendit nigra lentus per stagna palude.
 Hanc potat saniem non uno Cerberus ore.
 Haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Megaera 575
 Hanc sitit, ac nullo rabies restinguitur haustu.
 Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis
 Ante aulam atque aditus et inexorabile limen.

Quanta cohors, omni stabulante per atria monstro,
 Excubat et manis permixto murmure terret! 580
 Luctus edax Maciesque, malis comes addita morbis,
 Et Maeror pastus Fletu et sine sanguine Pallor
 Curaeque Insidiaeque atque hinc queribunda Senectus,
 Hinc angens utraque manu sua guttura Liur
 Et, deforme malum ac sceleri procliuis, Egestas 585
 Errorque infido gressu et Discordia gaudens
 Permiscere fretum caelo; sedet ostia Ditis
 Centenis suetus Briareus recludere palmis
 Et Sphinx, uirgineos rictus infecta cruore,
 Scyllaque Centaurique truces umbraeque Gigantum. 590
 Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara uinclis,

563 large et exundantibus **LOV** large ex exund. **F** late
 exund. *uulgo* 568 At **OV** Ac **LF** 569 picis] *piu* **L**
 572 calidam *Schrader* 573 pigra *Schrader* 574 potat **Cm**
Ep. 78 576 Hanc *Blass* Hinc **Cm** *l. l. S* — restinguitur **Cm**
l. l. LF extinguitur **OV** 579 Quanta **Ch** — atria **ChS** auia
uulgo 583 senecte **L** 585 ac *delendum censet Heyne ad*
Verg. Ae. VI. 276 587 sedet, *ut con. Liuiueius* **LF** sed et **OV**
 588 suetus] *ausus Schrader* 590 Cylaque **L**

Non ipsa Allecto, non feta furore Megaera
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Uiperea latrans circumligat ilia cauda.

Dextra uasta comas nemorosaque brachia fundit 595
Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.

Hic dirae uolucres pastusque cadauere uultur
Et multus bubo ac sparsis strix sanguine pennis
Harpyiaequae fouent nidos atque omnibus haerent
Condensae foliis; saeuit stridoribus arbor. 600

Has inter formas coniux Iunonis Auernae,
Suggestu residens, cognoscit crimina regum.
Stant uincti, seroque piget sub iudice culpa;
Circumerrant Furiae Poenarumque omnis imago.

Quam uellent numquam sceptris fulsisse superbis! 605
Insultant duro imperio non digna nec aequa

Ad superos passi manes; quaeque ante profari
Non licitum uiuis, tandem permissa queruntur.

Tunc alius saeuis religatur rupe catenis,
Ast alius subigit saxum contra ardua montis, 610

Uipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
Talia letiferis restant patienda tyrannis. —

Sed te maternos tempus cognoscere uultus,
Cuius prima uenit non tardis passibus umbra.?

Astabat fecunda Iouis Pomponia furto. 615

Namque ubi cognouit Latio surgentia bella

Poenorum Uenus, insidias anteire laborans

Iunonis, fusa sensim per pectora patrem

Implicuit flamma. quae ni prouisa fuissent,

Sidonia Iliacas nunc uirgo accenderet aras. 620

Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla

592 nec feta V	593 tractis <i>Schrader</i>	595 numerosa-
que <i>Heinsius</i>	600 arbor V ardor LFO	603 iuncti L —
seraeque <i>Heinsius</i>	604 Poenarumque <i>Ruperti</i>	poen. <i>uulgo</i>
611 alterna <i>Heinsius</i>	inferna <i>Schrader</i>	612 facienda OV
613 cognosceret L	615 secunda L	617 laborant L
618. 619 fusam — patri — flammam <i>Ruperti</i>		620 Sidonis
<i>Heinsius</i> — ascenderet arces <i>Blass</i>		

Et dedit alternos ambobus noscere uultus,
 Sic iuuenis prior: 'O magni mihi numinis instar,
 Cara parens, quam, te ut nobis uidisse liceret,
 Optassem Stygias uel leto intrare tenebras. 625
 Quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
 Eripuit sine honore dies et funere carpsit?'
 Excipit his mater: 'Nullos, o nate, labores
 Mors habuit nostra; aetherio dum pondere partum
 Exsoluor, miti dextra Cyllenias proles 630
 Imperio Iouis Elysias deduxit ad oras
 Attribuitque parisi sedes, ubi magna moratur
 Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
 Uerum age, nate, tuos ortus, ne bella pauescas
 Ulla, nec in caelum dubites te attollere factis, 635
 Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
 Sola die caperem medio cum forte petitos
 Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
 Amplexus, non ille, meo ueniente marito,
 Assuetus facilisque mihi; tum luce corusca, 640
 Implebat quamquam languentia lumina somnus,
 Uidi, crede, Iouem. nec me mutata fefellit
 Forma dei, quod, squalentem conuersus in anguem,
 Ingenti traxit curuata uolumina gyro.
 Sed mihi post partum non ultra ducere uitam 645
 Concessum. heu, quantum gemui, quod spiritus ante,
 Haec tibi quam noscenda darem, discessit in auras!
 His alacer colla amplexu materna petebat;
 Umbraeque ter frustra per inane petita fefellit.
 Succedunt simulacra uirum concordia, patris 650
 Unanimique simul patrui. ruit ipse per umbram,
 Oscula uana petens, iuuenis fumoque uolucris

625 intrasse F 627 carpsit] mersit Bentley, sed cf. V. 591
 629 partum Ch patrum F — partu Marsus aetherei-partus
 Heinsius 630 Exsoluor Ch 631 in] ad ■ 635 ne OV —
 attollere S tollere uulgo 636 nobiscum denique Ch 640 co-
 ruscas Ch, unde coruscans Heinsius coruscum Lefebure
 641 somno ■ 646 gemui L gemini FO ge . . . V

Et nebulis similes animas apprehendere certat.
 'Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
 Exosus Latium deus abstulit? hei mihi! nam cur 655
 Ulla fuere adeo, quibus a te saeuus abessem,
 Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
 Quantos funeribus uestris gens Itala passim
 Dat gemitus! tumulus uobis, censente senatu,
 Mauortis geminus surgit per gramina campo.' 660
 Nec passi plura, in medio sermone loquentis
 Sic adeo incipiunt. prior haec genitoris imago:
 'Ipsa quidem uirtus sibimet pulcherrima merces;
 Dulce tamen uenit ad manis, cum gloria uitae
 Durat apud superos, nec edunt obliuia laudem. 665
 Uerum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget
 Militia. heu, quotiens intrat mea pectora terror,
 Cum repeto, quam saeuus eas, ubi magna pericla
 Contingunt tibi! per nostri, fortissime, leti
 Obtestor causas, Martis moderare furori. 670
 Sat tibi sint documenta domus! octaua terebat
 Arentem culmis messem crepitantibus aestas,
 Ex quo cuncta mihi calcata meoque subibat
 Germano deuexa iugum Tartessia tellus.
 Nos miserae muros et tecta renata Sagunto, 675
 Nos dedimus Baetem nullo potare sub hoste;
 Nobis indomitus conuertit terque quaterque
 Germanus terga Hannibalis. pro barbara numquam
 Impolluta fides! peterem cum uictor adesum
 Cladibus Hasdrubalem, subito uenale, cohortes 680
 Hispanae, uulgus, Libyci quas fecerat auri

654 quod stabant **Ch** 656 scaeuus *uel* laeuus *Bothe*
 659 uobis **OV** nobis **LF** 661 passim **F** — plures medio **Ch**,
unde plura, et m. *Heinsius* 670 causa **Ch**, *unde* causam
Heinsius casus *Schrader* — sudore **F** 671 sint **Ch** sunt **■**
 674 lugum **V** lugam **■** — tartesia **OV** 676 baetem **LO**
 baetym **F** betem **V** 681 libici **OV** libya **L** libia **F** — auri **■**
 Libyco — auro *uulgo* Libyco quas ceperat auro *Schrader* et
Ruperti, qui et emerat coni. Libyae (Libyum nos) qu. f. auro *Blass*

Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
 Tunc hostis socio desertos milite, multum
 Ditior ipse uiris, spisso circumdedit orbe.
 Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est 685
 Illa suprema dies, et laude inclusimus aeuum.'

Excipit inde suos frater coniungere casus:
 'Excelsae turris post ultima rebus in artis
 Subsidium optaram supremaque bella ciebam.
 Fumantis taedas ac lata incendia passim 690
 Et mille iniecere faces. nil nomine leti
 De superis queror. haud paruo data membra sepulcro
 Nostra cremauerunt in morte haerentibus armis.
 Sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae
 Cesserit affusis oppressa Hispania Poenis.' 695

Contra quae iuuenis turbato fletibus ore:
 'Di, quaeso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
 Carthago expendat poenas. sed continet acris
 Pyrenes populos, qui, uestro Marte probatus,
 Excepit fessos et notis Marcius armis 700
 Successit bello. fusos quoque fama ferebat
 Victores acie, atque exacta piacula caedis.'
 His laeti rediere duces loca amoena piorum,
 Prosequiturque oculis puer adueneratus euntis.

Iamque aderat multa uix agnoscendus in umbra 705
 Paulus et epoto fundebat sanguine uerba:
 'Lux Italum, cuius spectauit Martia facta,
 Multum uno maiora uiro, descendere nocti
 Atque habitanda semel subigit quis uisere regna?'
 Cui contra talis effundit Scipio uoces: 710
 'Armipotens ductor, quam sunt tua fata per urbem
 Lamentata diu! quam paene ruentia tecum
 Traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras.

684 Ductor **F** 685 est *om.* **O** 686 et] at *uel* sed
Drakenborch — laudi iudulsimus *Heinsius* 700 marcius **V**
 martius **O** maretius **LF** 702 caedis] ceptis **L** 708 nocti **Cm**
Ep. 78 nosci **LF** nosti **OV** 710 Cui **Cm** *l. l.* Qui **O** 713 tecta]
 regna *L. Müller d. r. m. p. 174*

Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit laudemque tuo quaesiuit honore.' 715

Dumque audit lacrimans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus et aegro
Absumptus Cannis stabat Seruilius ore.

Appellare uiros erat ardor et addere uerba,
Sed raptabat amor priscos cognoscere manis. 720

Nunc meritum saeua Brutum immortale securi
Nomen, nunc superos aequantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non umquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet uenientum et nomina pandit.
Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portae 725
Reiecit, uisus orbus. tulit ille ruentem

Thybridis in ripas regem solusque reuulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
'Si tibi dulce uirum, primo qui foedera bello
Phoenicum pepigit, uidisse: hic inclitus ille 730
Aequoreis uictor cum classe Lutatius armis.

Si studium et saeuam cognoscere Hamilcaris umbram:
Ille est — cerne procul — cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem. si iungere cordi est
Colloquium: sine, gustato det sanguine uocem.' 735

Atque ubi permissum, et sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio uultu:

'Taliane, o fraudum genitor, sunt foedera uobis?

Aut haec Sicania pepigisti captus in ora?

Bella tuus toto natus contra omnia pacta 740

Exercet Latio et, perruptis molibus, Alpīs

Eluctatus adest, feruet gens Itala Marte

722 superos aequantem **OV** s. aequantum **LF** superis aequan-
tem *uulgo* superis aequatum *Marsus* superis aequandum *Hein-*
sius 725 pirrumque **OV** pyryliumque **LF** (*in F corr. in pre-*
liumque T. p. 234) — portat **S** 726 Reiecit *Withof* Deiecit **S**
730 inclitus] medius **O** 731 uictor] uultor **V** — luctatius **Q**
732 et] est *Liuiineius* 733 morte] mesta **O** meste **V** 736 se
impleuit **F** semimpleuit **LOV** 737 mitis **S** 739 Haud *Heinsius*
sublata interrogationis nota 740 toto] nostro *Blass* 742 Flucta-
tus **S**, *sed in F corr. in Eluctatus*

Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.
 Post quae Poenus ait: 'Decimum modo coeperat annum
 Excessisse puer, nostro cum bella Latinis 745
 Concepit iussu, licitum nec fallere diuos
 Iuratos patri. quod si Laurentia uastat
 Nunc igni regna et Phrygias res uertere tentat,
 O pietas, o sancta fides, o uera propago!
 Atque utinam amissum reparet decus!' Inde citato 750
 Celsus abit gressu, maiorque recessit imago.

Exin designat uates, qui iura sub armis
 Poscenti dederint populo primique petitas
 Miscuerint Italis Piraeo litore leges.
 Laetatur spectatque uirum insatiabilis ora 755
 Scipio et appellet cunctos, ni magna sacerdos
 Admoneat turbae innumerae: 'Quot milia toto
 Credis in orbe, puer, lustras dum singula uisu,
 Descendisse Erebo? nullo non tempore abundans
 Umbrarum huc agitur torrens, uectatque capaci 760
 Agmina mole Charon, nec sufficit improba puppis.'
 Post haec, ostendens iuuenem, sic uirgo profatur:
 'Hic ille est, tellure uagus qui uictor in omni
 Cursu signa tulit, cui peruia Bactra Dahaeque,
 Qui Gangen bibit et Pellaeo ponte Niphaten 765
 Astrinxit, cui stant sacro sua moenia Nilo.'
 Incipit Aeneades: 'Libyci certissima proles
 Hammonis, quando exuperat tua gloria cunctos
 Indubitata duces, similique cupidine rerum
 Pectora nostra calent, quae te uia, fare, superbum 770

744 decimum **L** demum **FOV**, sed in **F** corr. in decimum
 750 utinam] utilem **OV** 755 spiratque **S** — uirum **OV**
 uicum **LF** 757 in numera **S** — quod ■ 759 herebo **F**
m. 2 crebro **L** credo **OV** 761 nec *L. Müller d. r. m. p. 174*
 et **S**; fortasse uix scribendum cf. *Petron. sat. 121, 117* 762 iuuenem
Cm Ep. 78 iuueni ■ 762—771 *hos uersus Modius Ep. 78 ex*
Colon. citat 764 Cursu **CmS** Cursim *Modius* — Dahaeque
Modius Dacaeque **Cm** dabaeque **LOV** dabaeque **F** 765 Gangen
CmLO Gangem **FV** — Peleaeo **Cm** pallaeo **S** 768 quando **CmS**
 quanto *wulgo* 770 fare **Cm** sure **LF** scire **OV**

Ad decus et summas laudum perduxerit arces.
 Ille sub haec: 'Turpis lenti sollertia Martis.
 Audendo bella expedias. pigra extulit artis
 Haud umquam sese uirtus. tu magna gerendi
 Praecipita tempus; mors atra impendet agenti.' 775
 Haec effatus abit. Croesi mox aduolat umbra,
 Diues apud superos; sed mors aequarat egenis.

Atque hic, Elysio tendentem limite cernens
 Effigiem iuuenis, caste cui uitta ligabat
 Purpurea effusus per colla nitentia crines: 780

'Dic,' ait, 'hic quinam, uirgo? nam luce refulget
 Praecipua frons sacra uiro, multaeque secuntur
 Mirantes animae et laeto clamore frequentant.
 Qui uultus! quam, si Stygia non esset in umbra,
 Dixissem facile esse deum!' 'Non falleris,' inquit 785
 Docta comes Triuiæ, 'meruit deus esse uideri,
 Et fuit in tanto non paruum pectore numen.

Carminē complexus terram, mare, sidera, manis
 Et cantu Musas et Phoebum aequauit honore. 789

Atque haec cuncta, prius quam cerneret, ordine terris
 Prodidit ac uestram tulit usque ad sidera Troiam.'

Scipio, perlustrans oculis laetantibus umbram:
 'Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
 Hic caneret uates, quanto maiora futuros
 Facta eadem intrarent hoc,' inquit, 'teste nepotes! 795
 Felix Aeacide, cui tali contigit ore
 Gentibus ostendi! creuit tua carmine uirtus.'

Sed, quae tanta adeo grassantum turba, requirens,
 Heroum effigies maiorisque accipit umbras.

771 arces Cm artis ■ 773 artis Ch astris S actis Withof
 775 egenti ■ 779 caste LOV castae F — Eff. iuuenis casti
 Liwineius aliiq̃ue Eff. iuuenis castam Heinsius Eff. iuuenis, castae
 Lefebure — uitta V uicta LFO 784 quam ChS quem uulgo
 785 facile] facie Heinsius 789 honore] Homerus Schrader
 791 ac] et OV 796 aeacide LV eaciēda (sed e suprascr.) F
 aeacide O Aeacida Ruperti 798 grassantum Lefebure gra-
 tantum S stridentum Ruperti 799 aspicit Liwineius et
 Dausqueius

Inuicto stupet Aeacide, stupet Hectore magno 800
 Aiacisque gradum uenerandaque Nestoris ora
 Miratur, geminos aspectat laetus Atridas
 Iamque Ithacum, corde aequantem Peleia facta.
 Uicturam hinc cernit Ledaei Castoris umbram,
 Alternam lucem peragebat in aethere Pollux. 805

Sed subito uultus monstrata Lauinia traxit.
 Nam uirgo admonuit, tempus cognoscere manis
 Femineos, ne cunctantem lux alma uocaret.
 'Felix haec,' inquit, 'Ueneris nurus ordine longo
 Troiugenas iunxit sociata prole Latinis. 810
 Uis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
 Hersiliam cerne; hirsutos cum sperneret olim
 Gens uicina procos, pastori rapta marito
 Intrauitque casae culmique e stramine fultum
 Pressit laeta torum et soceros reuocauit ab armis. 815
 Aspice Carmentis gressus. Euandria mater
 Haec fuit et uestros tetigit praesaga labores.
 Uis et, quos Tanaquil uultus gerat? haec quoque castae
 Augurio ualuit mentis uenturaque dixit
 Regna uiro et dextros agnouit in alite diuos. 820
 Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
 Fert frontem atque oculos terrae Lucretia fixos.
 Non datur, heu tibi, Roma, nec est, quod malle deceret,
 Hanc laudem retinere diu. Uerginia iuxta,

800 Inuicto *Thilo* Ire uiro **S** In toruo *uel* In primo *Hein-*
sius Hinc uiso *uel* In Pthio *uel* In diro *uel* Inde fero *Burm-*
mann Inque uno *Liui-neius* Iam claro *uel* Inde truci *uel* acri *uel* alto
Withof Iamque fero *Schrader* Ecce uiro *Lefebure* Irato *Hoeufft*
in Peric. poet. ed. 1783 In saeuo *Peerlkamp* (*Aen. II. p. 263 b*)
 Inque uiro *Ernesti* Immiti *Ruperti* In rapido *Blass* 801 uene-
 randaque **V** uenerandoque **LF** ueneranda **O** 802 geminosque
Dausqueius geminos iam spectat *Heinsius* geminos et sp. *Liui-*
neius — aspectans *uulgo* 809 nurus **V** mirus **LFO** 814 In-
 trauitque **ChLF** Lustrauitque **OV**, unde L. casam *uulgo* In-
 strauitque casae *Marsus* — e stramine **V** extramine **LFO** —
 fluctum **O** fulcrum **V** 817 nostros **S** — cecinit *Drakenborch*
 — praesago **S** 824 Uerginia **ChS** Uirginia *uulgo*

Cerne, cruentato uulnus sub pectore seruat, 825
 Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
 Et patriam laudat miserando in uulnere dextram.
 Illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydia bella,
 Nondum passa marem, qualis optabat habere
 Quondam Roma uiros, contemptrix Cloelia sexus' — 830
 Cum, subito aspectu turbatus, Scipio poscit,
 Quae poenae causa, et qui sint in crimine manes.
 Tum uirgo: 'Patrios fregit quae curribus artus
 Et stetit adductis super ora trementia frenis,
 Tullia, non ullos satis exhaustura labores, 835
 Ardenti Phlegethonte natat. fornacibus atris
 Fons rapidus furit atque uistas sub gurgite cautes
 Egerit et scopulis pulsat flagrantibus ora.
 Illa autem, quae tondetur praecordia rostro
 Alitis — en quantum resonat plangentibus alis 840
 Armiger ad pastus rediens Iouis! — hostibus arcem
 Uirgo, immane nefas, adamato prodidit auro
 Tarpeia et pactis reserauit claustra Sabinis.
 Iuxta — nonne uides? neque enim leuiora domantur
 Delicta — illatrat ieiunis faucibus Orthrus, 845
 Armenti quondam custos immanis Hiberi,
 Et morsu petit et polluto euiscerat ungue.
 Nec par poena tamen sceleri; sacraria Uestae
 Polluit, exuta sibi uirginitate, sacerdos.
 Sed satis haec uidisse, satis.'

Mox deinde: 'Uidenti 850
 Nunc animas tibi, quae potant obliuia, paucas
 In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.

828 spreuit *Blass* — bella] tela *Schrader* 829 parem **OV**
 — optabit *Bentley* et *L. Müller d. r. m. p. 174* 830 cloelia **L**
deest in F clodia **O** doelia **V** 833 curribus **FO** turribus **LV**
 838 Ingerit *Bothe* — ora] auras uel astra *Schrader* 841 arcem **O**
 artem **LFV** 845 Orthrus **Ch** orthus **F** 847 pollutam *Lefebure*
 polluctam *Bothe* 848 sceleri] sideri **F** 850 uidentem **LOV**
 iubentem **F** — sic *distinxit Withof* mox deinde uidenti *uulgo*
 852 enumerasse **Ch**

Hic Marius — nec multa dies iam restat ituro
 Aetheriam in lucem — ueniet tibi origine parua
 In longum imperium consul, nec Sulla morari 855
 Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
 Lux uocat et nulli diuum mutabile fatum.
 Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpae,
 Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam
 Existet, Sullae qui se uelit esse secundum. 860
 Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
 Et gratum terris Magnus caput; ille deum gens,
 Stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo
 Caesar auo; quantas moles, cum sede reclusa 864
 Hinc tandem erumpent, terraque marique mouebunt!
 Heu miseri, quotiens toto pugnabitis orbe!
 Nec leuiores lues, quam uictus, crimina uictor.'

Tum iuuenis lacrimans: 'Restare haec ordine duro
 Lamentor rebus Latiis. sed luce remota
 Si nulla est uenia, et merito mors ipsa laborat: 870
 Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in undis
 Exuret ductor scelus, aut quae digna renatos
 Ales in aeternum laniabit morsibus artus?'
 'Ne metue,' exclamat uates. 'non uita sequetur
 Inuiolata uirum: patria non ossa quiescent. 875
 Namque ubi, fractus opum, magnae certamine pugnae
 Pertulerit uinci turpemque orare salutem,
 Rursus bella uolet Macetum instaurare sub armis.
 Damnatusque doli, desertis coniuge fida
 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces 880
 Atque una profugus lustrabit caerula puppe.
 Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina uiset.
 Pro! quanto leuius mortalibus aegra subire

854 ueniens ab *Heinsius* 855 sulla **L** silla **FO** sylla **V**
 860 syllae **LV** sille **FO** 865 Hinc *Blass* Hanc **Ch** Hac **S**
 866 pugnabitis **Ch** pugnabit in **LF** pugnabitur **OV** 868 dura
Heinsius et Ruperti 875 quiescent **OV** quiessent **LF**
 878 Macetum **Ch** macerum **L** — lacerare **L**

Seruitia atque hiemes aestusque fugamque fretumque
 Atque famem, quam posse mori! post Itala bella 885
 Assyrio famulus regi falsusque cupiti
 Ausoniae motus, dubio petet aequora uelo,
 Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
 Altera seruitia imbelli patietur in aevo
 Et latebram munus regni. perstantibus inde 890
 Aeneadis reddique sibi poscentibus hostem,
 Pocula furtiuo rapiet properata ueneno
 Ac tandem terras longa formidine soluet.
 Haec uates Erebike cauis se reddidit umbris.
 Tum laetus socios iuuenis portumque reuisit. 895

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER QUARTUS DECIMUS.

Flectite nunc uestros, Heliconis numina, cantus
 Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
 Muneris hic uestri labor est, modo Daunia regna
 Aeneadam, modo Sicanios accedere portus,
 Aut Macetum lustrare domos et Achaica rura, 5
 Aut uaga Sardoo uestigia tingere fluctu,
 Uel Tyriae quondam regnata mapalia genti,

884 aestusque **s**, ut coni. *Liuiueius et Bentley* aestus uulgo
 885 nosse *Bentley* 886 falsusque **L** fassusque **FOV** cassusque
Heinsius 889 imbellis **LOV** limbelli **F** 893 Ac **Cm Ep. 44**
 At **L** 894 reddidit **Cm l. l.** rettulit **F** retulit **LO** rutulit **V**
 895 laetus **Cm l. l.** — iuuenis] micenis **L (!)** 1 Heliconia
Heinsius et Bentley 3 hinc *Ruperti* 5 Macetum **Cm Ep. 44**
 — Achaia **O**, quod prob. *Drakenborch* 6 tingere **Cm l. l.**
 7 magalia uel magaria *Ruperti*

Extremumue diem et terrarum inuisere metas.
 Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
 Ergo age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur. 10
 Ausoniae pars magna iacet Trinacria tellus,
 Ut semel expugnante Noto et uastantibus undis
 Accepit freta, caeruleo propulsa tridente.
 Namque per occultum caeca ui turbinis olim
 Impactum pelagus laceratae uiscera terrae 15
 Discidit et, medio perrumpens arua profundo,
 Cum populis pariter conuulsis transtulit urbes.
 Ex illo, seruans rapidus diuortia, Nereus
 Saeuo diuiduos coniungi pernegat aestu.
 Sed spatium, quod dissociat consortia terrae, 20
 Latratus fama est — sic arta interuenit unda —
 Et matutinos uolucrum tramittere cantus.
 Multa solo uirtus: iam reddere foenus aratris,
 Iam montis umbrare olea, dare nomina Baccho
 Cornipedemque citum lituis generasse ferendis, 25
 Nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
 Hic et Paeonios arcano sulphure fontis,
 Hic Phoebo digna et Musis uenerabere uatum
 Ora excellentum, sacras qui carmine siluas,
 Quique Syracosia resonant Helicon camena. 30
 Promptae gens linguae; ast eadem, cum bella cieret,
 Portus aequoreis sueta insignire trophaeis.
 Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopia regna
 Uomere uerterunt primum noua rura Sicano:

12 semel] senies ■ 16 Discidit Cm l. l. 17 con-
 uulsis Ch conuulsas V 18 ravidus et 19 diuiduas *Ruperti*
 — aestus ■ 22 Et matutinos F E. m. LO Ematutinos V
 23 foenus Cm l. l. V seuus LO saeuus F (*T. p. 219*) — aranti
Schrader 24 montis] monitis ■ — olea F dea LOV, *quod*
prob. Barth 26 accedere *Barth* alique accendere S 28 uene-
 rabere V, *ut coni. Gronov et Heinsius* uenerabile LFO — Haec
 Ph. d. et Musis (uenerabile!) u. Ora (= *insula*) Barth 31 ast]
 est L — cierent *Heinsius* 33 antiphee L antiphaeae F
 antiphe OV — Cyclopia Ch 34 Sicani *Liuius c. cod. Put.*

Pyrene misit populos, qui nomen ab amne 35
 Ascitum patrio terrae imposuere uacanti.

Mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit
 Possessis bello mutata uocabula regnis.

Nec Cres dedecori fuit accola: duxerat actos
 Moenibus e centum non fausta ad proelia Minos, 40

Daedaleam repetens poenam. qui fraude nefanda

Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras

Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba

Bellandi studio Siculis subsedit in oris.

Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes 45

Troianusque Helymus, structis qui pube secuta

In longum ex sese donarunt nomina muris.

Nec Zancleaea gerunt obscuram moenia famam,

Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.

Sed decus Hennaeis haud ullum pulchrius oris, 50

Quam quae Sisypchio fundauit nomen ab Isthmo

Et multum ante alias Ephyraeis fulget alumnis.

Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat

Alpheon, sacrae portantem signa coronae.

At non aequus amat Trinacria Mulciber antra. 55

Nam Lipare, uastis subter depasta caminis,

Sulphureum uomit exeso de uertice fumum.

Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignis

Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem,

Murmure per caecos tonat irrequieta fragoris 60

Nocte dieque simul. fonte e Phlegethontis ut atro

Flammarum exundat torrens piceaque procella

36 Abscitum ■ — uocanti S 37 ligurum patrio pubes LEV
 (in V corr.) 39 Cres, ut coni. Heinsius, V res ChLFO
 40 Moenibus e centum Ch Moenibus o centum L . . . otten-
 tum F Moenibus erentum OV 41 poenam Cm Ep. 44
 43 fesso] casso uel misso Dausqueius 46 helymus LF hebe-
 rimus O hebrus V 48 zanelea L zanela F zenelaa OV
 50 Hannaeis CdLF hannaois OV Aetnaeis Scaliger 51 Isthmo]
 Hista ChOV ista LF (cf. u. 341) 52 Et] Haec Bothe
 56 super L 58 At O — aetna F aethna LOV (cf. u. 579)
 — eructat ■ eruptat LFV 59 imitata] mutata S

Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
 Sed quamquam largo flammaram exaestuēt intus
 Turbine, et assidue subnascens profluat ignis, 65
 Summo cana iugo cohibet, mirabile dictu,
 Uicinam flammis glaciem, aeternoque rigore
 Ardentes horrent scopuli; stat uertice celsi
 Collis hiems, calidamque niuem tegit atra fauilla.

Quid referam Aeolio regnatas nomine terras? 70
 Uentorumque domos atque addita claustra procellis?
 Hic uersi penitus Pelopea ad regna Pachyni
 Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
 Hic, contra Libyamque situm Caurosque furentis,
 Cernit deuexas Lilybaeon nobile chelas. 75
 At, qua diuersi lateris frons tertia terrae
 Uergit in Italiam prolato ad litora dorso,
 Celsus harenosa tollit se mole Pelorus.

His longo mitis placide dominator in aeuo
 Praefuerat terris Hieron, tractare sereno 80
 Imperio uulgum pollens et pectora nullo
 Parentum exagitare metu, pactamque per aras
 Haud facilis temerare fidem, socialia iura
 Ausoniis multos seruauit casta per annos.
 Uerum, ubi fata uirum fragili soluere senecta, 85
 Primaueo cessit sceptrum exitiale nepoti,
 Et placida indomitos accepit regia mores.
 Namque, bis octonis nondum rex praeditus annis,

63 Semiambusta **OV** Semambusta **LF** (*sed cf. II. 681*)
 64 exaestuēt **Ch** exaestuāt **V** 65 profluat **ChLF** perfluat **OV** 66 cana **F** caua **LOV** plana *Dausqueius* 67 glaciem aeternoque **V** glaciemque aeterno **L** glaciemque aeternoque **F** glaciemque aeternae **O** 69 calidamque *Drakenborch* calidaque ■ altamque uel canamque *Dausqueius* gelidamque *Schrader* — niuem tetigit **F** iuueni tetigit **LOV** 70 numine *Heinsius*
 72 Pelopea **Cd** (*T. p. 215*) **LF** pelopeia **OV** 73 resplendent *Ruperti* 74 Libyamque situm **Cd** (*T. p. 214*) 75 libyeon **L** libyaeon **F** libreon **O** libreon **V** (*T. p. 243*) 76 terris *edd.*
 87 indomitos **OV** indomitus **LF** 88 praeditus **S** perditus **Ch**
proditus Heinsius et Burmann

Caligare alto in solio nec pondera regni
 Posse pati et nimium fluxis confidere rebus. 90
 Iamque breui nullum, delicta tuentibus armis,
 Fas notum ignotumque nefas; uilissima regi
 Cura pudor. tam praecipiti materna furori
 Pyrrhus origo dabat stimulos proauique superbum
 Aeacidae genus atque aeternus carmine Achilles. 95
 Ergo ardor subitus Poenorum incepta fouendi;
 Nec sceleri mora: iam iungit noua foedera, pacto,
 Cederet ut Siculis uictor Sidonius oris.
 Sed stabant Poenae, tumulumque negabat Erinnyes,
 Qua modo pactus erat socium non cernere, terra. 100
 Saeuos namque pati fastus iuuenemque cruento
 Flagrantem luxu et miscentem turpia diris
 Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
 Iurati obtruncant; nec iam modus ensibus: addunt
 Femineam caedem atque insontum rapta sororum 105
 Corpora prosternunt ferro. noua saeuit in armis
 Libertas iactatque iugum. pars Punica castra,
 Pars Italos et nota uolunt; nec turba furentum
 Defit, quae neutro sociari foedere malit.
 Tali Trinacriae motu rebusque Sicanis 110
 Exitio regis trepidis, sublimis honore —
 Tertia nam Latios renouarat purpura fasces —
 Marcellus classem Zancleis appulit oris.
 Atque ubi cuncta uiro caedesque exposita tyranni
 Ambiguaeque hominum mentes, Carthaginis arma 115
 Quos teneant et quanta locos, quod uulguis amicum
 Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
 Concipiat perstetque suas non pandere portas:

89 pondera **LV** pondere **FO** 90 flexis **S** 93 furore **■**
 97 iam iungit *scr.* (*cf.* *IV.* 101, *V.* 130, *VI.* 350) iungit **S** con-
 iungit *uel* iunguntur *uel* iungebat *Heinsius* iungit enim *Liui-*
neius nam iungit *Lefebure* quin iungit *Barth* mora fit; iungit
Burmman 99 Poenae *pro* poenae *Ruperti* 102 diris **Ch**
 ducis **■** 105 ac consortium *Bothe* 113 zancleis **OV**
 zandaeis **LF**

Incumbit bello ac totam per proxima raptim
 Armorum effundit flammato pectore pestem. 120
 Non aliter Boreas, Rhodopes a uertice praeceps
 Cum sese immisit decimoque uolumine pontum
 Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
 Eiecti maris et stridentibus affremit alis.
 Prima Leontinos uastarunt proelia campos, 125
 Regnatam diro quondam Laestrygone terram.
 Instabat ductor, cui tarde uincere Graias
 Par erat ac uinci turmas. ruit aequore toto
 — Feminum credas maribus concurrere uulgum —
 Et Cereri placitos fecundat sanguine campos. 130
 Sternuntur passim; pedibusque euadere letum
 Eripuit rapidus Mauors. nam ut cuique salutem
 Promisit fuga, praeueniens dux occupat ense.
 ‘Ite, gregem metite imbellem ac succidite ferro,’
 Clamat, cunctantis urgens umbone cateruas, 135
 ‘Pigro luctandi studio certamen in umbra
 Molle pati docta et gaudens splendescere oliuo,
 Stat, mediocre decus uincendum, ignaua iuuentus.
 Haec laus sola datur, si uiso uincitis hoste.’
 Ingruit, audito ductore, exercitus omnis; 140
 Solaque, quod superest, secum certamina norunt,
 Quis dextra antistet spoliisque excellat opimis.
 Euboici non, per scopulos illisa Caphareo,
 Euripi magis unda furit, pontumue sonantem
 Eicit angusto uiolentius ore Propontis; 145
 Nec feruet maiore fretum rapiturque tumultu,
 Quod ferit Herculeas extremo sole columnas.

Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta

127 uincere] incidere **F** 128 Pererrat **V** 130 placitos **Ch**
 placidos **V** 132 rabidus *Markland ad Stat. silv. II. 2. 111*
 — nam *deest uulgo* 139 Haec] Nec **O** — uisi et hostem
Gronov uisu — hostem *Barth* 141 morunt *Heinsius alique*
 143 Euboica **Ch** — illisa] uilis a **L** — caphareo **LF** caphareo **OV**
 144 Euripi **F** Erupi **LOV** (*T. p. 243*) 148 inter] nostre ■

Enituit fama. miles Tyrrhenus, Asilo 149
 Nomen erat, captus quondam ad Thrasymenna fluenta,
 Seruitium facile et dominantis mollia iussa
 Expertus Beryae, patrias remearat ad oras
 Sponte fauentis eri; repetitisque impiger armis
 Tum ueteres Siculo casus Mauorte piabat.
 Atque is, dum medios inter fera proelia miscet, 155
 Illatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
 Poenorum a populis sociataque bella gerenti,
 Aerato cassis munimine clauserat ora,
 Inuadit ferro iuuenem trepideque ferentem
 Instabilis retro gressus prosternit harena. 160
 At miser, audita uictoris uoce, trementem
 Cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,
 Cassidis a mento malefidae uincula rumpit
 Iungebatque preces atque addere uerba parabat.
 Sed, subito aspectu et noto conterritus ore, 165
 Tyrrhenus ferrumque manu reuocauit et ultro
 Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
 'Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare;
 Fas hostem seruare mihi. multo optimus ille
 Militiae, cui postremum est primumque, tueri 170
 Inter bella fidem: tu letum euadere nobis
 Das prior et seruas nondum seruatus ab hoste.
 Haud equidem dignum memet, quae tristitia uidi,
 Abnuerim dignumque iterum in peiora reuolui,
 Si tibi per medios ignis mediosque per ensis 175
 Non dederit mea dextra uiam.' Sic fatur et ultro
 Attollit uitaque exaequat munera uitae.

149 Asilo **ChS** Asylo *wulgo* Asylae *Ruperti* (*cf. Verg. Aen. X. 175*) 152 Beryae **Ch** berre **L** berrae **F** boree **OV** —
 remearat **Ch** 153 eri ■ 156 beryae **V** berre **L** berrae **F**
 boree ■ (*cf. u. 152*) 161 At **ChOV** Ac **LF** 162 Luctan-
 temque *Blass* — ceu **ChLF** cui **OV** 167 effundit **O** — ab
 ortis **OV** 172 Das **V** Des **LFO** 173 dignum *Blass*
 indignum ■ 177 uitaque] uictoque *Heinsius* curaue
Withof

At, compos Sicula primum certaminis ora
 Coepti, Marcellus uictricia signa, quieto
 Agmine progrediens, Ephyraea ad moenia uertit. 180
 Inde Syracosias castris circumdedit arces.
 Sed ferri languebat amor. sedare monendo
 Pectora caeca uirum atque iras euellere hauebat.
 Nec, renuant si forte sibi et si mitia malle
 Credant esse metum, laxis seruatur omissa 185
 Obsidio claustris; quin contra intentior ipse
 Inuigilat cautis, frontem imperterritus, armis
 Et struit arcana necopina pericula cura.
 Haud secus Eridani stagnis ripaue Caystri
 Innatat albus olor pronoque immobile corpus 190
 Dat fluuio et pedibus tacitas eremigat undas.
 Interea, dum incerta labat sententia clausis,
 Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
 Incumbens Messena freto minimumque reuulsa
 Discreta Italia atque Osco memorabilis ortu; 195
 Tum Catane, nimium ardenti uicina Typhoeo
 Et generasse pios quondam celeberrima fratres,
 Et, cui non licitum fatis, Camarina, moueri.
 Tum, quae nectareis uocat ad certamen Hymetton,
 Audax Hybla, fauis, palmaque arbusta Selinus 200
 Et, iusti quondam portus, nunc litore solo
 Subsidium infidum fugientibus aequora, Mylae.
 Necnon altus Eryx, necnon e uertice celso
 Centuripae largoque uirens Entella Lyaeo,

178 campos **OV** 179 quieta **■** 183 hauebat **Cd**
 habebat **■** (*cf. ad I. 61*) 185 metum **OV** mecum **LF** —
 seruatur] reseratur *Blass* 186 quin] quem **F** 187 frontem **O**
 fronte **ChLF** *deest in V* 194 Messena **ChLOV** mesena **F**
 Messana *edd.* 196 tipheo **L** typhoeo **F** trophoeo **O** tropheo **V**
 (*T. p. 243*) 199 uocabat **L** 200 palmaeque *Gronov*
 palmisque *Lefebure* palmis quoque onusta *uulgo* — selimis **LO**
 selinis **F** selinnis **V** 202 Mylae *Liuius aliiq.* myle **S**
 203 e uertice **LF** (*cf. u. 206*) et u. **OV** 204 Centuripae **ChS**
 Centuripe *uulgo* — uirens **FV** uiretis **LO**

Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae. 205
 Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acrae
 Defuerunt; Agyrina manus geminoque Lacone
 Tyndaris attollens sese affluit. altus equorum
 Mille rapit turmam atque hinnitibus aera flammam,
 Pulueream uoluens Agragas ad inania nubem. 210
 Ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
 Taurum parma trucem, poenae monimenta uetustae.
 Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
 Mutabat gemitus mugitibus; actaque ueras
 Credere erat stabulis armenta effundere uoces. 215
 Haud impune quidem; nam dirae conditor artis
 Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
 Uenit, ab amne trahens nomen, Gela; uenit Halaesa
 Et, qui praesenti domitant periura, Palici,
 Pectora supplicio; Troianaque uenit Acesta; 220
 Quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines
 Et dulci gratam Nereida perluit unda.
 Aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
 Dum fugit agrestem uiolenti pectoris iram,
 In tenuis liquefactus aquas euasit et hostem 225
 Et tibi uictricem, Galatea, immiscuit undam.
 Necnon qui potant Hypsamque Alabimque sonoros
 Et perlucem splendenti gurgite Achaten;

205 hectoree **LV** hectoreae **F** hectore **Q** 206 Thapsos
Heinsius tapsos **■** — acrae **OV** atrae **LF** 207 Agyrina *Gronov*
 agathirna **LOV** agathyna **F** (*cf. u. 259*) Agyrena uel Abacaena
Heinsius 208 affluit **Ch** affluit **S** — altus **S** altor **Cd**, *sed cf.*
T. p. 214 altor *Nicander* 209 turmam **Ch** — hinnitibus]
 humentibus **L** — era **L** — flammam **V** flammant **ChLFO** — turmas,
 quae h. a. flammant *Dausqueius* 210 agragos **■** — inania
Gronov menia **S** 215 stabulis] stimulis *Blass* 218 uenit
 Halaesa **Ch** uehalsa **LF** uehesa **OV** — Alaesa *Ruperti* 219 domi-
 tauit **S** damnant *Heinsius* 221 aethnaeos **LF** ethu-
 nes **OV** 226 uectricem *Bothe* — galatea **O** gulatea **LF**
 galeata **V** 227 Hypsamque **ChLV** hispanique **F** hispa-
 nique **■** — Alabimque **Ch** — sonoro **S** 228 achaten **L**
 achatem **FOV**

Qui fontis, uage Chrysa, tuos et pauperis aluei
 Hipparim ac facilem superari gurgite parco 230
 Pantagian rapidique colunt uada flaua Symaethi.
 Litora Thermarum, prisca dotata camena,
 Armauere suos, qua mergitur Himera ponto
 Aeolio. nam diuiduas se scindit in oras;
 Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus. 235
 Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,
 Quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
 Henna deum lucis sacras dedit ardua dextras.
 Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
 Caecum iter ad manis tenebroso limite pandit, 240
 Qua nouus ignotas Hymenaeus uenit in oras:
 Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, rector
 Ausus adire diem, maestoque Acheronte relicto,
 Egit in illicitas currum per inania terras.
 Tum rapta praeceps Hennaea uirgine flexit 245
 Attonitos caeli uisus lucemque pauentis
 In Styga rursus equos et praedam condidit umbris.
 Romanos Petraea duces, Romana petiuit
 Foedera Callipolis lapidosique Engyon arui,
 Hadranum Ergetiumque simul telaque superba 250

229 uage Chrysa **Ch** uagethirsa **L** uagechyrsa **F** uagedrasa **Q**
 uage chrasa **V** Uagedrusa *uulgo*, unde Arethusa *Liuius*
 Agathyrsa *Dausqueius* 230 Hipparim **Ch** Hipparem **■** Hip-
 parin *Heinsius* 231 Pantagian **L** Pantagiam **FOV** — Symaethi
Dausqueius symathi **LF** simathi **OV** 236 diuortia fontis **OV**
 diuocortia fortis **L** diuocercia fontis **F** 238 sacras — dextras
Heinsius sacra — dextra **■** sacram — dextram *uulgo* 240 mandit **L**
 241 in oras] ad auras *Blass* 242 Hac] Ac *Heinsius*, quod
prob. Ruperti — quondam] postquam *Gronov* 244 in **LF**
 per **OV** 245 Cum *Gronov*, quod *prob. Ruperti* — hennaea **O**
 hennaea **V** ethnaea **L** hemiae **F** — flexit **Cm** *Ep. 44* 246 uisus **S**
 (cf. II. 222, VI. 231) uisu *uulgo* — pauentes **Cm l. l.** 249 Engyon
 uel Enguion *Heinsius* Engion arui **Ch** eugyon arui **L** eugion
 artu **F** eugron arcu **OV** Eugeon arcus *Dausqueius* 250 Adra-
 num *Ruperti* — Ergetiumque **ChF** orgatiumque **L** ergentum-
 que **O** ergetumque **V**, quod *prob. Heinsius* — telaque s. Lani-
 gerae *Heinsius*

Lanigera Melite et litus piscosa Calacte,
 Quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
 Caeruleis horret campis pascentia cete,
 Et qui correptas sorbentem uerticis haustu
 Atque iterum e fundo iaculantem ad sidera puppis 255
 Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
 Haec Latium manus et Laurentia signa fouebat.

Cetera Elissaeis aderat gens Sicana uotis.
 Mille Agathyrna dedit perflataque Trogilos Austris,
 Mille Thoanteae sede Phacelina Dianae. 260
 Tergemino uenit numero fecunda Panhormos,
 Seu siluis sectere feras, seu retibus aequor
 Uerrere, seu caelo libeat traxisse uolucrum.
 Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
 Sederunt, non frondosis Morgentia campis 265
 Abstinuit Marte infido; comitata Menaeis
 Uenit Amastra uiris et paruo nomine Tisse
 Et Netum et Mutyce pubesque liquentis Achaeti.
 Sidonios Drepane atque undae clamosus Helorus
 Et mox seruili uastata Triocala bello, 270

251 Calacte *Cluuerus* aliiq[ue] melacte ■ 252 Cephaloe-
 dias **ChFO** cephaloedias **LV** 256 Tauromenitana **Ch** Tauro-
 mentana **S** Tauromenitana *uulgo* — cernunt] cecidit **L** 257 foue-
 bat *Barth* mouebat ■ 258 Elissaeis **Ch** — sicania **L**
 259 agatina **L** agathina **FOV** Agyrina *Heinsius*, sed cf. u. 208
 — trogilos **OV** trogylos **LF** Troylos **Ch** Strongylos *uulgo* Tro-
 tilon *Heinsius* Trotilos *Bothe* 260 Facelina Dianae **Ch**
 phacelina chane **L** paelina cauae **F** phacentina chuae **O**
 phacentina oae **V** Fascellina uel Fascelina Diuae *uulgo* 261 pan-
 hormos **LOV** panchormos **F** 262 sectere **Cm** *Ep.* 44 **F**
 seccere **L** sectare **OV** 263 Uerrere **Cm** l. l. **S** Uertere *uulgo*
 264 herbesos **LF** herbosus **OV** Herbessos *Heinsius* Erbessos
Ruperti — naulocha ■ nauloca **L** naulodia **F** manlocha **V**
 265 morgentia **LF** inorguentia **OV** Morgantia *Ruperti* 267 Tisse **Ch**
 268 netum **F** necum **LOV** — Mutyce *Cluuerus* Mytice **Ch**
 mytite **L** myttite **F** micite **OV** — Achaeti **Ch** archaeti **L** areti **F**
 arheti **OV** Acithi *Dausqueius* et *Heinsius*, quod prob. *Bothe*
Echetlae Ruperti 269 Sidonios Drepane **Cd** (*T.* p. 215) —
 helosus ■ 270 uallata *Bothe* — triochema **LOV** trochitala **F**

Sidonios Arbela ferox et celsus Ietas
 Et bellare Tabas docilis Cossyraque parua
 Nec maior Mazara iunctae concordibus ausis
 Iuere et strato Gaulum spectabile ponto,
 Cum sonat alcyones cantu nidosque natantis 275
 Immota gestat, sopitis fluctibus, unda.
 Ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros
 Milite collecto uariisque impleuerat armis.
 Ductores facilem impelli laetamque tumultus
 Uaniloquo plebem furiabant insuper ore: 280
 Numquam hoste intratos muros et quattuor arces;
 Et Salaminias quantam Eoisque trophaeis
 Ingenio portus urbs inuia fecerit umbram,
 Spectatum proavis: ter centum ante ora triremes
 Unum naufragium, mersasque impune profundo 285
 Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
 Flammabant uulgum geniti Carthagine fratres,
 Poeni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus
 Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
 Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum 290
 Astus miscebant Tyrios leuitate Sicana.
 Quae cernens ductor, postquam immedicabile uisum
 Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
 Testatus diuos Siculorum amnesque lacusque
 Et fontis. Arethusa, tuos, ad bella uocari 295

271 Arbela *Cluuerus* Arbeia **ChS** Arabeia *uulgo* Herbita
uel Acrilla *uel* Onobala *Ruperti* Abolla *Blass* — ferax *Heinsius*
 272 tabas **LFO** thabas **V** Tubas **Ch** 273 Mazara *Sieglin* (p. l.)
 megara **S** — iunctae **LF** iunctae **Ch** mite **O** mute **V**, unde Mute
uulgo Motyce *uel* Mutyce *Cluuerus* Motye *uel* Mutye *Draken-*
borch — Megaris iunctae *Blass* 274 strato Gaulos (spectabile)
 ponto *uel* strato, Gaulos, spectabile ponto *Gronov* 275 nidos-
 que **OV** indosque **LF** 277 Syracosae **ChLF** siracusae **OV**
 Syracosias *Heinsius* Syracosie *Lachmann ad Lucr. p. 407* Syra-
 cossae *Blass* — patulo **■** — muro **■** 280 plebem **S** pubem
uulgo 281 hosti *Heinsius* 284 centum *deest in* **OV**
 288 sub crimine] discrimene **F** ob crimina *Heinsius* 291 Altus **O**
 292 uisa *Bothe*

Inuitum; quae sponte diu non sumpserit, hostem
 Induere arma sibi: telorum turbine uasto
 Aggreditur muros atque armis intonat urbi.
 Par omnis simul ira rapit; certantque ruuntque.
 Turris, multiplici surgens ad sidera tecto, 300
 Exhibat, tabulata decem cui crescere Graius
 Fecerat et multas nemorum consumpserat umbras.
 Armatam hinc igni pinum et deuoluere saxa
 Certabant calidaeque picis diffundere pestem.
 Huic procul ardentem iaculatus lampada Cimber 305
 Conicit et lateri telum exitiabile figit.
 Pascitur adiutus Uulcanus turbine uenti,
 Gliscentemque trahens turris per uiscera labem
 Perque altam molem et totiens crescentia tecta,
 Scandit ouans rapidusque uorat crepitantia flammis 310
 Robora et, ingenti simul exundante uapore
 Ad caelum, uictor nutantia culmina lambit.
 Implentur fumo et nebula caliginis atrae,
 Nec cuiquam euasisse datur; ceu fulminis ictu
 Correptae rapido in cineres abiire ruinae. 315
 Par contra pelago miseris fortuna carinis.
 Namque ubi se propius tectis urbique tulere,
 Qua portus muris pacatas applicat undas,
 Improuisa nouo pestis conterruit astu.
 Trabs fabre teres atque, erasis undique nodis, 320
 Nauali similis malo, praefixa gerebat

296 Inuitumque a sponte ■ Inuitum quia sp. Ch — diu
 deest in O deum Heinsius sua Schrader animi L. Müller in
 Mus. Rhen. XVII. p. 187 299 omnis simul] omnem Siculum
 Bothe 301 graius OV grauis LF 303 hinc OV huic LF
 — pinum LFV deest in O molem uulgo 305 Huic ■ Hinc LFV
 Hic uulgo 307 adiutus cod. Put. adiuto S adiecto uel
 adiuncto Liuius et Dausqueius 308 tabem Schrader
 309 totiens] tenens O totiens crescentia Cm Ep. 44 nascentia S
 310 rapidusque S rapidisque uulgo — crepitantia Cm l. l.
 311 Rora S 312 nutantia Dausqueius nitentia ■ 315 in
 cineres] moneres L — abire S 320 Trabs trabe iuncta teres
 derasis u. nodis Lefebure — noctis OV

Uncae tela manus; ea celso ex aggere muri
 Bellantis curui rapiebat in aera ferri
 Unguibus et mediam reuocata ferebat in urbem.
 Nec solos uis illa uiros, quin saepe triremem 325
 Belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
 Incuterent puppi chalybem morsusque tenacis.
 Qui, simul affixo uicina in robora ferro
 Sustulerant sublime ratem, miserabile uisu,
 Per subitum rursus laxatis arte catenis 330
 Tanta praecipitem reddebant mole profundo,
 Ut totam haurirent undae cum milite puppem.
 His super insidiis angusta foramina murus
 Arte cauata dabat, per quae clam fundere tela
 Tutum erat, opposito mittentibus aggere ualli. 335
 Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
 Spicula ab hoste uia uicibus contorta redirent.
 Calliditas Graia atque astus pollentior armis
 Marcellum tantasque minas terraque marique
 Arcebat; stabatque ingens ad moenia bellum. 340
 Uir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
 Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
 Nudus opum, sed cui caelum terraeque paterent.
 Ille, nouus pluuias Titan ut proderet ortu
 Fuscatis tristis radiis; ille, haereat anne 345
 Pendeat instabilis tellus; cur foedere certo
 Hunc affusa globum Tethys circumliget undis,
 Nouerat atque una pelagi lunaeque labores,
 Et pater Oceanus qua lege effunderet aestus.
 Non illum mundi numerasse capacis harenas 350

325 ulla **Ch** — saepetiremem **F** septiremem **L** septiremem **OV** 326 Teligerae uel Belligeram *Schrader* 327 morsusque tenaci **Ch** 332 undae] nudae **L** 334 clam fundere *Burmamn* (cf. *Liv. XXIV. 34. 9*) cum fundere **ChLF** confundere **OV** 335 apposito **OV** 336 Nec] Tum ■ 341 isthumacis **L** histimacis **F** istumachis **O** isthumatis **V** (cf. *u. 51 et 642*) 342 facili *Bothe* 343 opum] apion **L** 345 anne] amne **S** 347 undis] ulnis *Heinsius* 349 refunderet *Heinsius*

Una fides; puppis etiam constructaque saxa
Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.

Hic dum Italum ductorem astu Teucrosque fatigat,
Adnabat centum late Sidonia uelis
Classis subsidio et scindebat caerula rostris. 355
Erigitur subitas in spes Arethusia proles
Adiungitque suas, portu progressa, carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat mersisque celer fodit aequora remis.
Uerberibus torsere fretum; salis icta frequenti 360
Albescit pulsu facies, perque aequora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago; ac Neptunia regna
Tempestate noua trepidant. tum uocibus aequor
Personat, et clamat scopulis clamoris imago. 365
Ac iam diffusus uacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
Nauali claudens umentem indagine campum.
Ac simili curuata sinu diuersa ruebat
Classis et artabat lunato caerula gyro. 370
Nec mora: terrificis saeuae stridoribus aeris,
Per uacuum late cantu resonante profundum,
Incubuere tubae, quis excitus aequore Triton
Expauit tortae certantia murmura conchae.
Uix meminere maris; tam uasto ad proelia nisu 375
Incumbunt proni positisque in margine puppis
Extremae plantis nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,

351 Una ChV Uana LFO 354 Annabat L 360 torsere OV
tersere L corsere F 365 clamat] clangit uel resilit uel
plaudit uel plangit scopulos *Ruperti* reboat *Withof* — clangoris
Heinsius 368 umentem O humentem F niuentem L claudens
hummentem m. 2 in lacunam inser. V uuentem *Gronov* 369 Ac ChS
At uulgo 370 artabat LV arctabat O artato et lunabato F
arabat Ch arquabat *Heinsius* 371 terrifici *Heinsius* —
saeuae] ceu O 372 uacuum] uastum *Ruperti* 373 Increpuere
Gronov Incinuere *Heinsius* — triton V tritim LO tritin F
378 area LO aera FV

Celsaque anhelatis exurgens ictibus alnus
Caerula nigranti findit spumantia sulco. 380

Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
Detergent remos; aliae per uiscera pinus
Tramissis ipso retinentur uulnere rostris,
Quo retinent. medias inter sublimior ibat
Terribilis uisu puppis, qua nulla per omne 385
Egressa est Libycis maior naualibus aeuum.

Sed quater haec centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, ueloque superba capaci
Cum rapidum hauriret Borean et cornibus omnis
Colligeret flatus, lento se robore agebat, 390
Intraret fluctus solis ceu pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili docilesque regentis
Audiuisse manum Latio cum milite puppes.

Has ut per laeuum uenientis aequor Himilco
In latus obliquas iussamque incurrere proram 395
Conspexit, propere diuis in uota uocatis
Aequoris, intento uolucrum de more sagittam
Assignat neruo; utque oculis librauit in hostem
Et calamo monstraui iter, diuersa relaxans
Brachia, deduxit uultu comitante per auras 400
In uulnus telum ac residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram; nec deinde regenda
Puppe manus ualuit, flectenti immortalis clauo.
Dumque ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatoque pari neruoque sagitta, 405

379 alnus *m. 2 in lacuna V* almis LFO 380 findit L
fundit FOV — nigranti] candenti Schrader 381 latere Cm
Ep. 90 LV lacere F late O latera Bothe — roboris] arboris O
— actu Schrader 387 Acta quater centum Heinsius Nam
quater haec c. *Lefebure* Ter quater Schrader 389 boream O
390 robore Cm *Ep. 90* 391 fluctu (= fluctui) Heinsius —
ceu *Liuius alique* si LFV se O quasi *Withof* ut *Bothe*
400 deduxit OV diduxit ChLF, unde fortasse direxit scribendum
(cf. II. 92, IX. 171) 401 ac Ch et O 403 flectendo *Gronov*
404 puppe] pinu Schrader

In medium perlapsa globum, transuerberat ictu
Orba gubernaculi subeuntem munera Taurum.

Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
Numen erat celsae puppis Lucrina Dione. 410

Sed superingestis propior quia subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda
Diuisitque fretum. clamantum spumeus ora
Nereus implet aquis, palmaeque, trahente profundo,
Luctantum frustra summis in fluctibus extant. 415

Hic, audax ira, magno per caerula saltu
Corbulo transgressus — nam textam robore turrim
Appulerant nexae ferri compage triremes —
Euadit tabulata super flammaque comantem
Multifida pinum celso de culmine quassat. 420

Inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
Ammentante Noto, Poenorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Uulcania passim
Atque implet dispersa foros; trepidatur omisso
Summis remigio; sed enim tam rebus in artis 425

Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
At rapidus feruor, per pinguis unguine taedas
Illapsus, flammis uictricibus insonat alueo.
Qua nondum tamen intulerat uim Dardana lampas,
Parcebatque uapor, saxorum grandine dirus 430

Arcebat fatumque ratis retinebat Himilco.
Hic miser, igniferam dum uentilat aere pinum,

407 gubernandi **OV** 408 Campana *Drakenborch* 409 Lecta-
que **Ch** — stabularum **FV** stabularum **LO** 410 Nomen **Ch** —
Lucrina Heinsius (cf. *Stat. Silv. III. 1. 150*) uicina **S** *Erycina*
Schrader puppi uicina *Lefebure* 411 quia *scr.* quae ■ qua
Bentley 413 clamantum **Ch** 415 extant **V** exstant **O**
extrant **L** hestant **F** (cf. *u. 483*) 421 atros **LO** atrox **FV**
422 Ammentante **LF** Amentante **Cm** *Ep. 90* Aduentante **OV**
Augmentante *D. Heinsius* Adiutante *Dausquius* Aduertente
Gronov — amplustribus **OV** 423 diffisos *Bothe* 425 tam]
iam *Heinsius* tum nos 427 Ac **S** Nec *Blass* 429 tamen]
tandem **F** — intulerat ■ impulerat *edd. nonnullae* — uim] non **L**

Murali saxo per lubrica sanguine transtra
 Uoluitur in fluctus, Lycchaei uulnere, Cydnus.
 Fax nidore graui foedauit comminus auras, 435
 Ambusto instridens pelago. ferus inde citatum
 Missile adorata contorquet Sabratha puppe —
 Hammon numen erat Libycae gentile carinae
 Cornigeraque sedens spectabat caerula fronte —:
 'Fer, pater, afflictis, fer,' ait, 'Garamantice uates, 440
 Rebus opem inque Italos da certa effundere tela.'
 Has inter uoces tremulo uenit agmine cornus
 Et Neptunicolae transuerberat ora Telonis.

Urgebant nihilo leuius iam in limine mortis,
 Quos fuga praecipitis partem glomerarat in unam 445
 Puppis, adhuc uacuam taedae; sed, proxima cursu
 Fulmineo populatus, ineuitabilis ardor
 Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
 Primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
 Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber aestus, 450
 Ambustus socium remis aufertur Himilco.
 Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
 Desertam ductore ratem. bonus ille per artem
 Crudo luctari pelago atque exire procellas.
 Idem, quid Boreas, quid uellet crastinus Auster, 455
 Anteibat; nec peruigilem tu fallere uultum,
 Obscuro quamuis cursu, Cynosura, ualeres.
 Is, postquam aduersis nullus modus: 'Accipe nostrum,
 Hammon, sanguinem,' ait, 'spectator cladis iniquae.'
 Atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruorem 460
 Excipit et large sacra inter cornua fundit.

434 Lycchaei **Ch** licchaei **L** lichaei **F** luchaei **OV** Lychaei
Drakenborch — cyduns **L** cydinis **F** ciclus **O** cidus **V** 437 ado-
 rata] ab aurata *Ruperti* — sabratha **FV** sabracha **L** sub rata **Q**
 Sabatra *Heinsius* Tabraca *Schrader* Sabatha *Ruperti* 444 Ur-
 uebant **Ch** 446 taedae] cede **L** 449 aequoreas *Heinsius*
 452 Batonis **ChF** bathonis **LOV** Baconis *Heinsius* 454 Surdo
Schrader — obluctari *Heinsius* 456 Anteibat] Callebat uel
 Anticipat uel Anticipans *Ruperti* 458 His **F**

Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen
 Antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus
 Et mutare casas infido marmore uisum.
 At princeps generis quanto maiora parauit 465
 Intra pastorem sibi nomina: Daphnin amarunt
 Sicelides Musae; dexter donauit auena
 Phoebus Castalia et iussit, proiectus in herba
 Si quando caneret, laetos per prata, per arua
 Ad Daphnin properare greges riuosque silere. 470
 Ille ubi, septena modulatus harundine carmen,
 Mulcebat siluas, non umquam tempore eodem
 Siren assuetos effudit in aequore cantus;
 Scyllaei tacuere canes; stetit atra Charybdis;
 Et laetus scopulis audiuit iubila Cyclops. 475
 Progeniem hauserunt et nomen amabile flammae.
 Innatat ecce super transtris fumantibus asper
 Ornytos ac longam sibimet facit aequore mortem,
 Qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerua,
 Surgentis domuit fluctus ardentibus ulnis. 480
 Transigitur valida medius, dum se alleuat, alni
 Cuspide Marmarides Sciron. pars subnatat unda
 Membrorum, pars extat aquis; totumque per aequor
 Portatur, rigido, miserandum, immortua rostro.
 Accelerant puppes utrimque atque ora ruentum 485
 Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
 Ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat
 Pulsibus et ualido superabat remige uentos.

462 daphius **OV** 463 fuit] perit *Bentley* 465 At **LF**
 Et **OV** — parabit **S** 466 Intra pastores *Lefebure* Inter
 pastores *Heinsius* — daphni' **L** daphini **F** claphū **D** daphium **V**
 473 Sirem **F** 475 laetus] laeta e sc. *Heinsius* lentus *Lefebure*
 — audiuit] sedauit *Gronov* desiuit *Blass* — ciclops **V** cydops **L**
 cyclopes **F** ciclopos **D** 476 hauserunt **OV** auserunt **LF**
 480 Urgentes *Heinsius* 481 alni **ChLV** alui **O**, quod prob.
Dausqueius alno c. ed. *Parm. Bentley* 482 sciron **S** Scyron
uulgo Sithon uel Cothon u. Syrton *Schrader* 483 estat **F**
 484 immortua] in monstrea **F** — rostro] ferro c. cod. *Put. Hein-*
sius 487 senis **Cm** *Ep. 90 LF* senis **OV**, unde saeuus *uulgo*

Quam rapidis puppem manibus frenare Lilaeus
 Dum tentat, saeua truncatur membra bipenni, 490
 Ac fert haerentis trabibus ratis incita palmas.

Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.
 Hic, aeuo quamquam nondum excessisset ephebos —
 Seu laeui traxere dei, seu feruida corda
 Nec sat maturus laudum bellicque cupido — 495
 Arma puer niueis aptarat picta lacertis
 Et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.
 Iamque super Rutula, super et Garamantide pinu
 Ibat ouans, melior remo meliorque sagitta;
 Et iam turrigerum demerserat aequore Nessum; 500
 Heu puero malesuada rudi noua gloria pugnae!
 Dum cristam galeae trucis exuiasque precatur
 De duce Marcello superos temerarius, hasta
 Excepit raptim uulnus letale remissa.
 Pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu 505
 Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
 Surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas
 Uix tacto, uel dimensi spatia improba campi
 Transiret uelox saltu, decuere labores.
 Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto, 510
 Sat laudis. cur facta, puer, maiora petebas?
 Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
 Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
 Fleuerunt freta, fleuerunt Cyclopia saxa
 Et Cyane et Anapus et Ortygie Arethusa. 515

491 Ac **ChLF** At **V** Art **O** 492 aeolidem **O** — Podaetum **Ch**
 Podarcen *Schrader* (cf. u. 507) 494. 495 *Bothe sic legi uult:*
 ephebos, Nec — laudum, seu feruida corda Seu laeui tr. d.
 bellicque cupido, Arma etc. — *uulgo uerba nec — laudum uncis*
inclusa erant, quas recte deleuit Bentley 502 trux *Blass*
 505 nisu **O** uisu **LFV** 508 tacto **O** tacta **LFV** — dimens **LF**
 dimeus **O** *deest in V, sed m. 2 i. marg.* climens 509 decuere **Ch**
 docuere ■ nocuere *Barth et Gronov* 510 toto **F** 511 facta **S**
 fata *edd. nonnullae* 514 freta] flecta **F** — cyclopia **OV**
 cyclopea **L** cordopa **F** 515 Et cyane **LF** Et trane **OV** Cyanes
uulgo — ortigie L ortiage F orthigie OV Ortygies Ruperti,
sed cf. Lachmann ad Lucr. p. 407

Parte alia Perseus — puppem hanc Tiberinus agebat —
 Quaque uehebatur Crantor Sidonius, Io
 Concurrent. iniecta ligant hinc uincula ferri
 Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.
 Nec iaculo aut longe certatur harundine fusa, 520
 Comminus et gladio terrestria proelia miscent.
 Perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit
 Monstrauitque uiam; uasta sed mole catenas
 Hortatur socios et uinclâ abrumpere ferri
 Ac parat hostili resoluta puppe receptos 525
 Auehere et paribus pelago diducere ab armis:
 Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro
 Atque inde antiquae nomen feritatis amabat;
 Ubera prae buerat paruo lupa; corporis alti
 Terribilis moles, mens aspera, uultus in ira 530
 Semper et ad caedes Cyclopia corde libido.
 Isque relaxatis membrorum pondere uinclis
 Impulerat puppim et mergebat gurgite tonsas
 Duxissetque ratem, pressa Latronius hasta
 Ni propere duro nitentem exurgere uelox 535
 Affixet transtro. uix morte incepta remittit;
 Namque manus seruat dum suetos languida ductus,
 Ignauum summo traxit super aequore remum.

Perculsi cuneo Poeni densentur in unum,
 Quod caret hoste, latus, subito cum pondere uictus, 540
 Insiliente mari, submergitur alueus undis.
 Scuta uirum cristaeque et inertî spicula ferro

516 Perseus **ChLF** presens **OV** — puppem hanc **Ch** — hac **O**
 517 Crantor Sidonius **ChLF** crantor s. **V** et auctor s. **O** 518 Con-
 currunt **Ch** 521 et] at *Lefebure et Ernesti* 523 uasta sed m.
Lefebure uastas et m. ■ uastas et Maela *Marsus* u. et Mela *Cella-*
rius uasta sub mole *Heinsius* uasta dux mole *Thilo* 527 Aeth-
 naeo **LFO** Ethneo **V** 530 multus in ira *Heinsius* 531 cyclo-
 peia **S** 532 relapsatis **L** 534 Latronius **Ch** Larionius ■
 535 insurgere *Bothe* 536 Affixet **L** Affixae **F** Affixit **OV**
 538 Ignarum *Heinsius* — summo traxit **Ch** somno traxit **S**
 summa attraxit *uulgo* — aequore *scr.* aequora **S** 539 Per-
 cussi ■ — densentur **S** densantur *uulgo*

Tutelaeque deum fluitant. hic robore fracto
 Pugnat inops chalybis seseque in proelia rursus
 Armata naufragio; remis male feruidus ille 545
 Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
 Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
 Non plectro ratis aut frangendae in uulnera prorae
 Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
 Uulneribus patulis intrat mare. mox sua ponto 550
 Singultante anima propulsa refunditur unda.
 Nec desunt, qui correptos complexibus artis
 Immergant pelago et, iaculis cessantibus, hostem
 Morte sua perimant. remeantum gurgite mentes
 Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti. 555
 Haurit sanguineus contorta cadauera uertex.
 Hinc clamor, gemitus illinc mortesque fugaeque
 Remorumque fragor flictuque sonantia rostra.
 Perfusum bello feruet mare; fessus acerbis
 Terga fuga celeri Libyae conuertit ad oras, 560
 Exigua sese furatus Himilco carina.
 Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
 Et iam captivae uinclis ad litora longo
 Ordine ducuntur puppes. flagrantibus alto
 Stant aliae taedis. splendet lucente profundo 565
 Mulciber, et tremula uibratur imagine pontus.
 Ardet nota fretis Cyane pennataque Siren.
 Ardet et Europe, niuei sub imagine tauri
 Uecta Ioui ac preno tramittens aequora cornu;

543 fluctant ■ — fracto OV freto LF 548 in uulnera ■
 i. uulnere uulgo 549 Pascitur ■ — e pelago Heinsius
 550 patulis deest in O — mare] maior O 552 complexibus ■
 amplexibus uulgo 553 cessantibus V cassantibus LFO
 554 Mole Heinsius 558 flictuque L fluctuque FOV — uersum
 inser. Cm Ep. 90 559 fessus OV fossus LF 561 himilco L
 in mulco F in multo OV (cf. III. 97) 563 uinclis LF
 undis OV (V i. marg. m. 2. uinclis) 565 taedis] caedis LFO
 cedis V — Nant aliae textis Heinsius 567 trane OV (cf. u. 515)
 568 Europe] etiope F 569 ioui V ioue LFO

Et quae, fusa comas, curuum per caerula piscem 570
Nereis umentis moderatur roscida freno.

Uritur undiuagus Python et corniger Hammon

Et, quae Sidonios uultus portabat Elissae,

Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.

At uinclis trahitur cognata in litora Anapus 575

Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas.

Ducitur et Libyae puppis signata figuram

Et Triton captiuus et ardua rupibus Aetne,

Spirantis rogos Enceladi, Cadmeaque Sidon. 579

Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere muros

Signaque ferre deum templis iam iamque fuisset,

Ni subito importuna lues inimicaque pestis,

Inuidia diuum pelagique labore parata,

Polluto miseris rapuisset gaudia caelo.

Criniger aestiferis Titan feruoribus auras 585

Et patulam Cyanen lateque palustribus undis

Stagnantem Stygio Coeysi oppleuit odore

Temporaque autumnis, laetis florentia donis,

Foedauit rapidoque accendit fulminis igni.

Fumabat crassus nebulis caliginis aer; 590

Squalebat tellus, uitiatum feruida dorso;

Nec uictum dabat aut ullas languentibus umbras.

Atque ater picea uapor expirabat in aethra.

Uim primi sensere canes. mox nubibus atris

Fluxit deficiens penna labente uolucris; 595

Inde ferae siluis sterni; tum serpere labes

570 Quaeque effusa — pristem uel pristin *Heinsius*
 572 Python **ChLF** phiton **OV** 573 Sidoniae *Bentley* 575 At
ChLF Ac **OV** — uinctus *Heinsius et Bentley* — litore **F**
 578 aethne **LFO** ethne **V** 581 iamiamque **OV** ianuamque **LF**
 — ruisset *Heinsius* 582 Ni] Et **S** 583 labore] uapore
Heinsius 585 Criniger **LF** Eriniger **O** Armiger, sed i. marg.
 m. 2 Criniger **V** — aestiferis **Cm Ep. 90 LF** astriferis **OV** (T. p. 224)
 586 cyanen **L** cyanem **F** tranem **OV** 588 laetis **Cm l. l.**
 lactis **■** 590 crassus **Cm l. l.** crassae *Gronov et Heinsius*
prob. Bothe 596 tabes *Schrader*

Tartarea atque haustis populari castra manipulis.
 Arebat lingua, et gelidus per uiscera sudor
 Corpore manabat tremulo; descendere fauces
 Abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum. 600
 Aspera pulmonem tussis quatit, et per anihela
 Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
 Lumina, ferre grauem uix sufficientia lucem,
 Unca nare iacent, saniesque immixta cruore
 Expuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis. 605
 Heu dolor! insignis notis bellator in armis
 Ignauo rapitur leto. iactantur in ignem
 Dona superba uirum, multo Mauorte parata.
 Succubuit medicina malis. cumulantur aceruo
 Labentum et magno cineres sese aggere tollunt. 610
 Passim etiam deserta iacent inhumataque late
 Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
 Serpit pascendo crescens Acherusia pestis
 Nec leuiore quatit Trinacria moenia luctu
 Poenorumque parem castris fert atra laborem. 615
 Aequato par exitio et communis ubique
 Ira deum atque eadem leti uersatur imago.
 Nulla tamen Latios fregit uis dura malorum,
 Incolumi ductore, uiros, clademque rependit
 Unum inter strages tutum caput. ut grauis ergo 620
 Primum letiferos repressit Sirius aestus,
 Et minuere auidae mortis contagia pestes:
 Ceu, sidente Noto cum se maria alta reponunt,
 Propulsa inuadit piscator caerulea cumba:
 Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat 625

597 haustis **OV** austis **LF** (cf. u. 476) 598 Ardebat
Ruperti 599 et 600 fauci uel fance sicca *Heinsius* fauces
 siccas *Drakenborch* f. saeptae *Ruperti* — iustorum uel missorum
quidam ap. Dausqueium — Abnuerunt ustae siccorum uel A.
 siccas introrsum *Blass* 607 iactantur] uictantur **S** 608 multo]
 inuulto **F** 609 acerui *Heinsius et Scaliger* 618 dira *Heinsius*
 620 ergo **LOV** egro **F** aegre *Heinsius* 622 Et minuere **ChL**
 Et numiere **F** Et timuere **OV** 624 cumba **LF** cimba **O** cymba **V**

Marcellus pubem, lustratis rite manipulis.
 Circumstant alacres signa auditisque tubarum
 Respirant laeti clangoribus. itur in hostem;
 Et, si fata ferant, iuuat inter proelia ferro
 Posse mori. socium miseret, qui sorte pudenda 630
 In morem pecudum effudere cubilibus atris
 Illaudatam animam. tumulos inhonoraque busta
 Respiciunt et uel nullo iacuisse sepulcro,
 Quam debellari morbis, placet. ardua primus
 Ad muros dux signa rapit. tenuata iacendo 635
 Et macie in galeis abscondunt ora, malusque,
 Ne sit spes hosti, uelatur casside pallor.
 Infundunt rapidum conuulsis moenibus agmen
 Condensique ruunt: tot bellis inuia tecta
 Totque uno introitu capiuntur militis arces. 640
 Totum, qua uehitur Titan, non ulla per orbem
 Tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
 Tot delubra deum totque intra moenia portus,
 Adde fora et celsis suggesta theatra columnis
 Certantisque mari moles, adde ordine longo 645
 Innumeras spatioque domos, aequare superbas
 Rura. quid, inclusos porrecto limite longis
 Porticibus sacros iuuenum certamine lucos?
 Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?
 Armaque fixa deis? aut quae Marathoniis hostis 650
 Perdidit, aut Libya quae sunt aduecta subacta?
 Hic Agathocleis sedes ornata trophaeis;
 Hic mites Hieronis opes; hic sancta uetustas

627 auditisque LF audisque OV 628 itur in] ire et in
 uel ire per Heinsius 629 ferant OV ferunt LF 630 sorte
 Cm Ep. 90 S morte uulgo 634 primus L primis FOV
 636 macie in g. Barth maciem g. S macie g. Marsus alique
 637 uellatur OV celatur Heinsius 640 Totque Liuius
 Tot S — una Heinsius 642 isthimacis L histimacis F
 isthumacis OV (cf. u. 51 et 341) 647 Rura] Ricea F
 648 sacros, iuuenum certamina, lucos Ruperti 649 Quid V
 Qui LFO 652 sedes] aedes Heinsius 653 mites Ch S
 mitis uulgo — hinc ■ — uetusta OV

Artificum manibus. non usquam clarior illo
 Gloria picturae saeclo; non aera iuuabat 655
 Ascire ex Ephyre; fuluo certauerit auro
 Uestis, spirantis referens subtemine uultus,
 Quae radio caelat Babylon, uel murice picto
 Laeta Tyros, quaeque Attalicis uariata per artem
 Aulais scribuntur acu aut Memphitide tela. 660
 Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
 Quis gemma quaesitus honos, simulacra deorum
 Numen ab arte datum seruantia; munera rubri
 Praeterea ponti depexaque uellera ramis,
 Femineus labor.
 His tectis opibusque potitus 665
 Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
 Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
 Inque suo positum nutu, stent moenia regum,
 An nullos oriens uideat lux crastina muros,

654 illo **ChLF** ullo **OV** 655 iuuabat **ChLF** iuuabant **OV**
 656 Ascire ex Ephyre *scr.* Quem scire Ephyren **S** Quem accire
 ex Eph. *Ruperti* — certauerit *Barth* certaret ut **S** 655 sqq. non
 aera uacabant, Quae scirent Ephyren; f. certaret ut auro *uulgo*
 non aera uacabant, Quis scires Ephyren; f. certauerit auro
Barth n. ae. iuuabant, Qui scirent Ephyren, f. certaret ut auro.
 Uestis *uel* n. ae. uacabant, Quis scires Ephyren f. certasse uel
 auro. Uestis — uultus. Quae r. *Gronov* n. aeris, auitam Qua
 scires Ephyren, f. certaret ut auro. Uestis *uel* f. consertaque
 ab auro U. *Heinsius* n. aera iuuabant, Quae scirent Ephyren;
 f. certaret ut auro Uestis — uultus. Quae *Cellarius* n. aera
 iuuabant, Quae scirent Ephyren, f. certaret ut auro U., — uultus,
 Quae *Drakenborch* n. aere uacabat Quaesito ex Ephyre, f.
 certaret ut auro. U. *Burmman* n. aera iuuabat Quaesisse ex
 Ephyre; f. haud certauerit auro *Lefebure* n. aera iuuabant,
 Quae scirent Ephyren; f. certauerit auro Uestis, — uultus,
 Cui radio cedat B. *Bothe* non aera iuuabant, Quae uicere Ephyren;
 f. certauerit auro *Baehrens* n. aera iuuabant, Quae miscens
 Ephyre fuluo certauerat auro *Thilo* (p. l.) qui post hunc uersum
unum excidisse putat 657 subtemine **F** subtegmine **LOV**
 658 cedat **O** 662 gemina **■** 665 labor **V** pudor **ChLFO**
 sudor. tectis *Heinsius* 667 plangoribus *Heinsius* 668 stent]
 stetit **L** — moenia, rerum *Heinsius* — regum] longum *Schrader*

Ingemuit nimio iuris tantumque licere 670
 Horruit et, propere reuocata militis ira,
 Iussit stare domos, indulgens templa uetustis
 Incolere atque habitare deis. sic parcere uictis
 Pro praeda fuit, et sese contenta nec ullo
 Sanguine pollutis plausit Uictoria pennis. 675
 Tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,
 Defensor patriae, meditantem in puluere formas
 Nec turbatum animi tanta feriente ruina.

Ast reliquum uulgus, resoluta in gaudia mente,
 Certarunt uicti uictoribus. aemulus ipse 680
 Ingenii superum, seruando condidit urbem.
 Ergo extat saeculis stabitque insigne trophaeum
 Et dabit antiquos ductorum noscere mores.

Felices populi! si, quondam ut bella solebant, 684
 Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.
 At, ni cura uiri, qui nunc dedit otia mundo,
 Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
 Nudassent auidae terrasque fretumque rapinae.

670 nimio iuris *Blass* iuno uiris **L** in uno iuris **F** in uno
 uiris **OV** nimium iuris *uulgo* nimium uictis *Barth* nimias uires
uel nimius iuris *Heinsius* 679 Ast ■ At *uulgo* 680 Cer-
 tarent **S** 682 seclis **F** sedis **LOV** 686 Ac **Ch**

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER QUINTUS DECIMUS.

At noua Romuleum carpebat cura senatum,
 Quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum,
 Attritis rebus. geminus iacet hoste superbo
 Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
 Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges 5
 Concedat tellus propioraque bella pauescat.
 Anxia turba patrum quasso medicamina maesti
 Imperio circumspectant diuosque precantur,
 Qui laceris ausit ductor succedere castris.
 Absterret iuuenem, patrios patruique piare 10
 Optantem manis, tristi conterrita luctu
 Et reputans annos cognato sanguine turba.
 Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
 Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
 Qui consulta ducum ac flagret meliore Gradiuo. 15
 Nec promptum teneris immania bella lacertis
 Moliri regimenque rudi deposcere in aeuo.
 Has, lauri residens iuuenis uiridante sub umbra,
 Aedibus extremis uoluebat pectore curas,
 Cum subito assistunt, dextra laeuaque per auras 20
 Allapsae, haud paulum mortali maior imago,
 Hinc Uirtus, illinc uirtuti inimica Uoluptas.

4 pectora] pignora *Bothe* 5 Hic ■ — tartessia *FV*
 tartesia *O* charchesia *L* 6 propioraque *L* propioraque *Fov*
 probioraque *Bothe* — tellus, p. b. pauescit Anxia t. patrum:
 quasso *Blass* 7 patres *Heinsius* — A. corda patres *Bentley*
 — maeste *Bothe* 9 Quis *Heinsius* — ausit *FV*, sed in *F* h
suprascr. auxit *LO* 10 patriaque *F* patruosque *Heinsius*
 12 cognato e s. *Heinsius* 13 busta] turba *F* 17 rudi]
 duri *F* 19 extremis] et mediis *Ruperti*

Altera Achaemenium spirabat uertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas et ueste refulgens,
 Ostrum qua fuluo Tyrium suffuderat auro; 25
 Fronte decor quaesitus acu, lasciuaque crebras
 Ancipiti motu iaciebant lumina flammās.
 Alterius dispar habitus: frons hirta nec umquam
 Composita mutata coma; stans uultus, et ore
 Incessuque uiro propior laetique pudoris, 30
 Celsa humeros niueae fulgebat stamine pallae.
 Occupat inde prior, promissis fisa, Uoluptas:
 'Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem aeuī? Cannaene tibi grauiorque palude
 Maeonius Stygia lacus excessere Padusque? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata lacesces?
 Tune etiam tentare paras Atlantica regna
 Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
 Desine et armisonae caput obiectare procellae.
 Ni fugis hos ritus, Uirtus te saeua iubebit 40
 Per medias uolitare acies mediosque per ignis.
 Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga Paulum,
 Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas,
 Dum cineri titulum memorandaque nomina bustis
 Praetendit nec sensurae, quod gesserit, umbrae. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
 Haud umquam trepidos abrumpet bucina somnos;
 Non glaciem Arctoam, non experire furentis
 Ardorem Cancrī nec mensas saepe cruento 50
 Gramine compositas; aberunt sitis aspera et haustus
 Sub galea puluis partique timore labores;

25 quae Gronov 29. 30 ora Incessusque Dausqueius
 37 atlantica F athlantica L adlantica O ad lautica V 40 ritus]
 artus F 42 hoc S 43 Nec L — erebi OV erebri L crebi F
 45 quod ■ quid uulgo 49 experire S 52 timore]
 minore ■ — pastique timore labores Heinsius partique labore
 timores Ruperti patrisque e more labores uel partique in
 morte lab. Blass partique in Marte labores nos (cf. XI. 23)

Sed current albusque dies horaeque serenae,
 Et molli dabitur uictu sperare senectam.
 Quantas ipse deus laetos generauit in usus 55
 Res homini plenaque dedit bona gaudia dextra!
 Atque idem, exemplar lenis mortalibus aevi,
 Imperturbata placidus tenet otia mente.
 Illa ego sum, Anchisae Uenerem Simoentos ad undas
 Quae iunxi, generis uobis unde editus auctor. 60
 Illa ego sum, uerti superum quae saepe parentem
 Nunc auis in formam, nunc torui in cornua tauri.
 Huc aduerte aures. currit mortalibus aeuum,
 Nec nasci bis posse datur; fugit hora, rapitque
 Tartareus torrens ac secum ferre sub umbras, 65
 Si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
 Dimisisse meas sero non ingemit horas?

Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
 Tum Uirtus: 'Quasnam iuuenem florentibus,' inquit,
 'Pellicis in fraudes annis uitaeque tenebras, 70
 Cui ratio et magnae caelestia semina mentis
 Munere sunt concessa deum? mortalibus alti
 Quantum caelicolae, tantumdem animalibus isti
 Praecellunt cunctis. tribuit namque ipsa minores
 Hos terris Natura deos; sed foedere certo 75
 Degeneres tenebris animas damnauit Auernis.
 At, quis aetherii seruatur seminis ortus,
 Caeli porta patet. referam quid cuncta domantem
 Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
 Captiuo Liber cum signa referret ab Euro, 80
 Caucaseae currum duxere per oppida tigres?
 Quid suspiratos magno in discrimine nautis
 Ledaeos referam fratres uestrumque Quirinum?

57 lenis ■ leuis LFV 58 tenet V tener LFO terit Heinsius
 59 simoentos LF (cf. XVI. 370) simeonta ■ simeuntis V
 68 abdita F 74. 75 minore — deo S, quod prob. Heinsius
 minores — deo ed. Rom. 2 aliaeque 76 clamauit L 78 do-
 nantem ■ 83 fratrem F

Nonne uides, hominum ut celsos ad sidera uultus
 Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora, 85
 Cum pecudes uolucrumque genus formasque ferarum
 Segnem atque obscoenam passim strauisset in aluum?
 Ad laudes genitum, capiat si munera diuum,
 Felix ad laudes hominum genus. huc, age, paulum
 Aspice — nec longe repetam — modo Roma minanti 90
 Impar Fidenae contentaque crescere asylo,
 Quo sese extulerit dextris; idem aspice, late
 Florentis quondam luxus quas uerterit urbes.
 Quippe nec ira deum tantum nec tela nec hostes,
 Quantum sola nocēs animis illapsa Uoluptas. 95
 Ebrietas tibi foeda comes, tibi Luxus et atris
 Circa te semper uolitans Infamia pennis;
 Mecum Honor ac Laudes et laeto Gloria uultu
 Et Decus ac niueis Uictoria concolor alis.
 Me cinctus lauro producit ad astra Triumphus. 100
 Casta mihi domus et celso stant colle penates,
 Ardua saxoso perducit semita cliuo.
 Asper principio — neque enim mihi fallere mos est —
 Prosequitur labor. annitendum intrare uolenti,
 Nec bona censendum, quae Fors infida dedisse 105
 Atque eadem rapuisse ualet. mox celsus ab alto
 Infra te cernes hominum genus. omnia contra
 Experienda manent, quam spondet blanda Uoluptas.
 Stramine proiectus duro patiere sub astris
 Insomnis noctes frigusque famemque domabis. 110
 Idem iustitiae cultor, quaecumque capesses,

85 finxerat V fixerit Ch 87 passum F pastu Blass
 88 genitum est Heinsius — post diuum distinxit Bentley diuum
 felix, ad uulgo 91 Uix par Bothe — Fidenae] Porsenae
 Ruperti 92 Que ■ 93 uerteret S 95 nocēs ■ uoces LFV
 — animas O 96 feda S fida uulgo 100 producit ChLF
 perducit OV 103 neque ■ nec uulgo 105 censendum Cm
 Ep. 115 concendunt O — fors Cm l. l. — dedisse Barth de-
 disset S 108 spondet Cm l. l. — Uoluptas Cm l. l. 109 Gramine
 pr. nudo Schrader

Testis factorum stare arbitrare diuos.

Tunc, quotiens patriae rerumque pericula poscēt,
Arma feres primus; primus te in moenia tolles
Hostica; nec ferro mentem uincere nec auro. 115
Hinc tibi non Tyrio uitiatas murice uestes,
Nec donum deforme uiro fragrantis amomi,
Sed dabo, qui uestrum saeuo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu laurumque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Poenis.' 120

Quae postquam cecinit sacrato pectore Uirtus,
Exemplis laetum uultuque audita probantem
Conuertit iuuenem. sedenim indignata Uoluptas
Non tenuit uoces. 'Nil uos iam demoror ultra,'
Exclamat. 'uenient, uenient mea tempora quondam, 125
Cum docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet imperiis, et honos mihi habebitur uni.'
Sic quassans caput in nubis se sustulit atras.

At iuuenis, plenus monitis, ingentia corde
Molitur iussaeque calet uirtutis amore. 130
Ardua rostra petit, nullo fera bella uolente,
Et grauiā ancipitis deposcit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi; pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrum reuiescere uultus. 134
Sed quamquam instinctis tacitus tamen aegra periculis
Pectora subrepat terror, molemque pauentes
Expendunt belli, et numerat fauor anxius annos.

Dumque ea confuso percenset murmure uulgas,
Ecce, per obliquum caeli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila uisus 140
Anguis et ardenti radiare per aera sulco,
Quaque ad caeliferi tendit plaga litus Atlantis,

112 adstare *Heinsius* 113 Tu *Heinsius* 117 fragrantis **O**,
ut *coni.* *Dausqueius* fragrantis **LFV** 127 honos **Ch** 128 in
om. **OV** 129 urgentia **O** 134 reuiescere **Cm Ep.** 115 135 in-
stinctis tacitus tamen **Cm l. l.** instinctis *deest in* ■ (*T. p. 221*)
quamquam tacitus magnis tamen *vulgo* — instinctos *Bothe* —
periculi *Heinsius* 142 athlantis ■

Perlabi resonante polo. bis terque coruscum
 Addidit augurio fulmen pater, et uaga late
 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo. 145
 Tum uero capere arma iubent genibusque salutant
 Summissi augurium, atque iret, qua ducere diuos
 Perspicuum, et patrio monstraret semita signo.

Certatim comites rerum bellicque ministros
 Agglomerant sese atque acris sociare labores 150
 Exposcunt; laudumque loco est isdem esse sub armis.
 Tum noua caeruleum descendit classis in aequor.
 It comes Ausonia atque in terras transit Hiberas.
 Ut, cum saeua fretis immisit proelia, Corus
 Isthmon curuata sublime superiacit unda 155
 Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,
 Ionium Aegaeo miscet mare. celsus in arma
 Emicat ac prima stans Scipio puppe profatur:
 'Diue tridentipotens, cuius maria ire per alta
 Ordimur, si iusta paro, decurrere classi 160
 Da, pater, ac nostros ne sperne iuuare labores.
 Per pontum pia bella ueho.' Lewis inde secunda
 Aspirans aura propellit carbasa flatus;
 Iamque agiles, Tyrrhena sonant qua caerula, puppes
 Ausonium euasere latus Ligurumque citatis 165
 Litora tramittunt proris. hinc gurgite ab alto
 Tellurem procul irrumpentem in sidera cernunt,
 Aerias Alpīs. occurrunt moenia Graiis
 Condita Massiliae. populis haec cincta superbis,

145 Per sudum *Schrader* (cf. XII. 654) — crepuere *idem*
 149 rerum] operum *Heinsius* 150 Agglomerant V Agglo-
 merat LFO — acris] alacres *Schrader* 151 esse] isse *Daus-*
queius 155 superiacit *scr.* suberigit LOV subegerit F super-
 rigat *Heinsius* — Isthmo incuruatam s. suberigit undam *Lefebure*
 — Corus, Isthmon curuata in sublime superstetit unda *Bentley*
 Ut — Corus Isthmo curuatas s. suberigit undas *Bothe*
 157 aegaeo OV egeo F egro L 159 tridentipotens Cm *Ep.* 115
 163 carbasa OV carbasia LF 168 Graiis Cm l. l. graio ■
 169 massile OV — haec Cm l. l. hinc O

Barbarus immani cum territet accola ritu, 170
 Antiquae morem patriae cultumque habitumque
 Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.
 Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
 Anfractus pelagi. nemoroso uertice celsus
 Apparet collis, fugiuntque in nubila siluae 175
 Pyrenes; tunc Emporiae ueteresque per ortus
 Graiorum uulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
 Considunt portu. securae gurgite clauso
 Stant puppes, positusque labor terrorque profundi.

Nox similes morti dederat placidissima somnos: 180
 Uisa uiro stare effigies ante ora parentis
 Atque hac aspectu turbatum uoce monere:
 'Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
 Et post fata decus, bellorum dira creatrix
 Euastanda tibi tellus, et caede superbi 185
 Ductores Libyae cauta uirtute domandi,
 Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
 Si conferre manum libeat, coeantque uocatae
 Hinc atque hinc acies, ualeat quis ferre ruentis
 Tergemina cum mole uiros? absiste labore 190
 Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
 Urbs colitur, Teucro quondam fundata uetusto,
 Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
 Ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
 Haec caput est. non ulla opibus certauerit auri, 195
 Non portu celsoue situ, non dotibus arui
 Uberis aut agili fabricanda ad tela uigore.
 Inuade auersis, nate, hanc ductoribus urbem.
 Nulla acies famae tantum praedaeue pararit.'

170 in mani **F** in imam **LV** mimam **O** — cum territet
Cm l. l. tunc territet **O** 171 cultumque **Cm l. l.** cultusque **LF**
 cultum **O** cultus **V** 172 armiferas **Cm Ep. 115 S** armisonas
uulgo 173 sinuatas **OV** 182 aspectus *Heinsius* — mouere **OV**
 185 clade *Bothe* 187 diducunt, *ut con. Heinsius* **LFV** de-
 ducunt **O** 188 conferre manum **Ch** — liceat *Heinsius* —
 uocatae] coactae *idem* 193 Nomine **Ch** 195 illa *Daus-*
queius — auri] urbi *uel* aut ui *Heinsius* 198 aduersis ■

Talia monstrabat genitor propiusque monebat, 200
 Cum iuuenem sopor et dilapsa reliquit imago.
 Surgit et infernis habitantia numina lucis
 Ac supplex patrios compellat nomine manis:
 'Este duces bello et monstratam ducite ad urbem;
 Uobis ultor ego et, Sarrano murice fulgens, 205
 Inferias mittam fuis insignis Hiberis
 Et tumulis addam sacros certamine ludos.'
 Praegreditur celeratque uias et corripit agmen
 Pernici rapidum cursu camposque fatigat.
 Sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps, 210
 Non solum ante alios, sedenim, mirabile dictu,
 Ante suos it uictor equus, currumque per auras
 Haud ulli durant uisus aequare uolantem.

Iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
 Sensim attollebat propius subeuntibus arces 215
 Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
 Ac pelago uectus seruata Laelius hora,
 Quam dederat ductor subigendae ad moenia classi,
 A tergo affusis cingebat tecta carinis.
 Carthago, impenso naturae adiuta fauore, 220
 Excelsos tollit pelago circumflua muros.
 Artatas ponti fauces modica insula claudit,
 Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
 At, qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
 Pigram in planiciem stagnantis egerit undas, 225
 Quas auget ueniens refluusque reciprocatur aestus.
 Sed gelidas ■ fronte sedet sublimis ad Arctos
 Urbs imposta iugo pronumque excurrit in aequor
 Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.

202 inferius L — lumina L 203 At L — numine LV
 minime F numina ■ 207 sacros, certamina, ludos *Lefebure*
 208 Praegreditur Ch Progreditur S 212 currumque] curritque
ed. Basil. 1522 aliaque 215 propius L proprius FÖV 217 At V
 — aductus uel inuectus *Heinsius* 222 ponti] ponit ■
 224 prospectant *Bothe* 228 imposita OV 229 aeterno]
Etneo ed. Rom. 1 alterno Gronov et Heinsius interno Bothe

Audax, ceu plano gradiens uictricia campo 230
 Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
 Aris ductor erat. qui contra, amplexus in artis
 Auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.
 Pugnabat natura soli; paruoque superne
 Bellantum nisu passim per prona uoluti 235
 Truncato instabiles fundebant corpore uitam.
 Uerum ubi concessit pelagi reuolubilis unda,
 Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
 Quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
 Hac impune dabat Nereus transcurrere planta: 240
 Hinc tacite nitens informidatus adire
 Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pubem,
 Perque undas muris pedes aduolat. inde citati
 A tergo accelerant, qua fisus fluctibus Aris
 Incustoditam sine milite liquerat urbem. 245
 Tum prostratus humi, miserandum, uicta catenis
 Poenus colla dedit populumque addixit inermem.
 Hanc oriens uidit Titan, cum surgeret, urbem
 Uallari castris captamque aspexit eandem
 Ocuis, Hesperio quam gurgite tingeret axem. 250
 Aurora ingrediens terris exegerat umbras;
 Principio statuunt aras. cadit ardua taurus

232 Arris *edd. nonnullae* Armes uel Arnes *Heinsius* Arin
Ruperti 233 Auxilium atque excelsa loci praesepserat
 arcem *Cm Ep. 115* Auxiliumque exc. l. precesserat artem *L*
 Auxiliumque exc. l. praecepserat artem *FV* Auxiliumque exc.
 l. processerat artem *O* — Auxilium excelsamque loci prae-
 cinxerat arcem *ed. Basil. 1522* — qui cuncta a. i. a. Auxilia,
 excelsam sociis praecinxerat arcem *Dausqueius* qui contra a.
 i. a. Auxilium, qua excelsa loci, protexerat arcem *Barth* qui
 contra, ampl. inertis Auxilium uel qui ponti a. i. artis Auxilium,
 qua excelsa, loci praesepserat arcem *Burmman* qui, cunctum
 a. i. a. Auxilium, qua exc. loci, praecinxerat arce *Bothe*
 235 uisu *OV* 240 Hic *O* — plantae *Heinsius* 241 tacite
 nitens *Dausqueius* aliiue taciti nectens *S* tacite enitens *Heinsius*
 tacite innitens *Lefebure* 244 fisus *Cm Ep. 115* 246 uicta
Cm l. l. uincta *L* 247 Poenus *Cm l. l.*

Uictima Neptuno pariter pariterque Tonanti.

Tum merita aequantur donis, ac praemia uirtus
Sanguine parta capit: phaleris hic pectora fulget; 255

Hic torque aurato circumdat bellica colla;

Ille nitet celsus muralis honore coronae.

Laelius ante omnis, cui dextera clara domusque,

Ter dena boue et aequorei certaminis alto

Donatur titulo Poenique recentibus armis 260

Rectoris. tunc hasta uiris, tunc Martia cuique

Uexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur.

Postquam perfectae laudes hominumque deumque,

Captivae spectantur opes digestaque praeda:

Hoc aurum patribus, bello haec Martique talenta, 265

Hoc regum donis, diuum hoc ante omnia templis,

Cetera bellantum dextrae pulchroque labori.

Quin etiam accitus populi regnator Hiberi,

Cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor;

Hanc notam formae concessit laetus ouansque 270

Indelibata gaudenti uirgine donum.

Tum uacui curis uicino litore mensas

Instituunt festoque agitant conuiuia ludo.

Laelius effatur: 'Macte, o uenerande, pudici,

Ductor, macte animi. cedat tibi gloria lausque 275

Magnorum heroum celebrataque carmine uirtus.

Mille Mycenaeus qui traxit in aequora proras

Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,

Femineo socium uiolarunt foedus amore.

Nullaque tum Phrygio steterunt tentoria campo, 280

Captiuus non plena toris; tibi barbara soli

Sanctius Iliaca seruata est Phoebade uirgo.'

253 pariter *om.* O 259 Ter dena boue Ch 261 hasto ■
— tunc Martia Cm l. l. 262 ut Cm l. l. 263 profectae OV
264 spectantur] uectantur uel auectantur Heinsius apportantur
Schrader 266 regnum OV 270 Huic Dausqueius et Heinsius
274 effatur ChLF affatur OV — uenerande OV uenerabile LF
278 arua OV 279 uiolarunt] uigilauit ■ 280 steterunt,
ut con. Heinsius LF steterant OV

Haec atque his paria alterno sermone serebant,
 Donec Nox, atro circumdata corpus amictu,
 Nigrantis inuexit equos suavitque quietem. 285

Emathio interea tellus Aetola tumultu
 Feruebat, Macetum subitis perculsa carinis.
 Proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
 Causa noui motus Poenis regique Philippo
 In bellum Ausonium sociatae foedere uires. 290

Hic, gente egregius ueterisque ab origine regni,
 Aeacidum sceptris proauoque tumebat Achille.

Ille et nocturnis conterruit Oricon armis;
 Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
 Exiguos habitat non ullo nomine muros, 295

Turbidus incessit telis. ille aequore uectus,
 Nunc et Phaeacum Thesprotiaque arua lacessens,
 Epirum cassis lustrabat futilis ausis.

Nunc et Anactoria signa ostentauit in ora
 Ambraciosque sinus Olpaeaque litora bello 300
 Perfudit rapido. pepulit uada feruida remis
 Leucatae et Phoebi uidit citus Actia templa.

Nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
 Liquit inaccessam fluctuque sonantia cano
 Saxa Cephallenum et scopulosis Neriton aruis. 305

Ille etiam, Pelopis sedes et Achaica adire
 Moenia praegaudens, tristem Calydonia Dianae
 Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
 Promittens contra Hesperiam sua proelia Graiis.

283 serebant *Heinsius* ferebant **S** 287 Macetum **ChLF**
 macedum **O** macerum **V** 288 hinc **ChF** huic **LV** *deest in O*
 294 Taulentius **Ch** 297 Hinc *Liuius et Dausqueius* —
 tesprotiaque **F** 298 cassi — ausi *Heinsius* 300 Ambro-
 tiosque **LFV** Ambrosiosque **O** — Olpaeaque *scr.* pellaeaque **S**
 Pallaeaque *uel* Pharaeaeque *uel* Palaeraque *Ruperti* Eleaque
Schrader Pelopeaque *uel* Neleaque *Blass* 301 Perfudit **ChLF**
 Perfundit **OV** 304 inaccensam **Ch** — cauo **OV** 305 scopu-
 losae **N.** arcis *Heinsius* 306 achaica **L** ateiaca **F** achaia **OV**
(cf. XIV. 5) 307 praegaudens **Ch** gauisus **S** (*T. p. 238*)
 309 graiis **S**

Tum lustrata Ephyre Patraeque et regia Pleuron 310
Parnasusque biceps Phoeboque loquentia saxa.

Ac saepe ad patrios bello reuocante penatis,
Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum uis exundasset in agros,
Incepto tamen haud facilis desistere uano, 315

Belli per Graias umbram circumtulit oras:
Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
Spem positam in Tyriis et supplex foedera sanxit
Dardana nec legem regno accepisse refugit.

Tunc et Tyndarei Latias fortuna Tarenti 320
Auxit opes laudemque simul. nam perfida tandem
Urbs Fabio deuicta seni, postremus in armis
Ductoris titulus cauti. sollertia tutum

Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.
Namque ut compertum, qui Punica signa regebat, 325
Feminea exuri flamma, tacitusque quietae

Exin uirtuti placuit dolus: ire sorori —

Nam castris erat in Rutulis — germanus amatae
Cogitur et magnis muliebria uincere corda

Pollicitis, si reclusas tramittere portas 330

Concedat Libycus rector. uotique potitus

Euicto Fabius Poeno circumdata telis

Incustodita penetrauit moenia nocte.

Sed quisnam auersos Phoebum tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem 335

Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?

Moles illa uiri calidoque habitata Gradiuo

Pectora et haud ullis umquam tremefacta periclis —

311 Peruasusque ■ — biceps] ineps L — phoeboque V
phoebo LFO 313 Sarmaticus] Dalmaticus Schrader — regno O
— horestes L Eropus ex Liv. XXVII. 32. 9 uel Cum modo
Sarmata ei r. inf., Orestum uel Orestis a. n. Ruperti 320 tyn-
darei F tindarei LO tindarii V 321 Auxit LO Ausit FV
323 Ductores S 324 Tu OV 325 Namque et Ch 326 quietae Ch
327 sororis Ch 334 auersos Cm Ep. 7 336 appetiisse OV
337 uiri calidoque Cm l. l. 338 ullis deest in OV

Heu quanta Hannibalem clarum factura ruina! —
 Procubuere. iacet campis Carthagini horror. 340
 Forsan Scipiadae confecti nomina belli
 Rapturus, si quis paulum deus adderet aevo.
 Collis Agenoreum dirimebat ab aggere uallum
 Ausonio — Dauni Mauors consederat aruis.
 Curarum comes et summi Crispinus honoris 345
 Marcello socius communia bella ciebat.
 Ad quem Marcellus: 'Gestit lustrare propinquas
 Mens siluas medioque uiros imponere monti,
 Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
 Si cordi est, te participem, Crispine, laboris 350
 Esse uelim. numquam desunt consulta duobus.'
 Haec ubi sedere, ardentis attollere sese
 Iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
 Aptantem natum aspexit laetumque tumultu:
 'Uincis,' ait, 'nostros mirando ardore uigores. 355
 Sit praematurus felix labor, urbe Sicana
 Qualem te uidi, nondum permetteret aetas
 Cum tibi bella, meo tractantem proelia uultu.
 Huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno
 Et me disce nouum Martem tentare magistro.' 360
 Tum, pueri colla amplexens, sic pauca precatur:
 'Summe deum, Libyco, faxis, de praeside nunc his,
 His humeris tibi opima feram.' Nec plura, sereno
 Sanguineos fudit cum Iupiter aethere rores
 Atque atris arma aspersit non prospera guttis. 365
 Uixdum finitis intrarant uocibus artas
 Letiferi collis fauces, cum turba uolucris
 Inuadunt Nomades iaculis nimboque feruntur

339 Heu quanta, H. clarum factura, ruina *Gronov et Heinsius* H. quantum H. clara fractura r. **S** H. quantum H. clara factura r. *Bothe* 341 nomine **OV** 347 propinquus ■
 349 occulti — astus uel occulto — astu *Heinsius* 352 Nec **OV**
 354 tumultus *Heinsius* 358 uultu] ritu *Heinsius* nutu uel ductu *Withof* 362 nunc his **Ch** nunchis **LF** uinclis **OV**
 368 momades **F** meniades **LO** nioniades **V**

Aetherio similes, caeca fundente latebra
 Armatos in bella globos. circumdata postquam 370
 Nil restare uidet uirtus, quod debeat ultra
 Iam superis, magnum secum portare sub umbras
 Nomen mortis hauet. tortae nunc eminus hastae
 Altius insurgit, nunc saeuit comminus ense.
 Forsan et enasset rapidi freta saeua pericli, 375
 Ni telum aduersos nati uenisset in artus.
 Tum patriae tremuere manus, laxataque luctu
 Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
 Obuia nudatum tramittit lancea pectus,
 Labensque impresso signauit gramina mento. 380
 At postquam Tyrius saeua inter proelia ductor
 Infixum aduerso uidit sub pectore telum,
 Immane exclamat: 'Latias, Carthago, timere
 Desine iam leges; iacet exitiabile nomen,
 Ausonii columen regni. sed dextera nostrae 385
 Tam similis non obscurus mittatur ad umbras.
 Magnanima inuidia uirtus caret.' Alta sepulchri
 Protinus extruitur caeloque educitur ara.
 Conuectant siluis ingentia robora. credas
 Sidonium cecidisse ducem. tum tura dapesque 390
 Et fasces clipeusque uiri, pompa ultima, fertur.
 Ipse facem subdens: 'Laus,' inquit, 'parta perennis.
 Marcellum abstulimus Latio. deponere forsā
 Gens Italum tandem arma uelit. uos ite superbae
 Exequias animae et cinerem donate supremi 395
 Muneris officio; numquam hoc tibi, Roma, negabo.'
 Alterius par atque eadem fortuna laborum
 Consulis: exanimem sonipes ad signa reuexit.

373 hauet] habet S (cf. I. 61) 375 enasset Cm Ep. 7 OV
 enasset LF — saeua] caeca Schrader 376 uenisset Cm l. l.
 euenisset S 381 At LV Ac F Ast ■ 385 culmen O
 386 obscurus scr. obscuras ■ 389 Conuectant ■ 390 dapes
 om. que L latexque Gronov tapesque Koestlin 396 post hunc
 uersum tres alios inseruit Nicander, quos ex Col. deleuere
 Modius Ep. 7 et Carrion Em. I. 6 397 pars Bothe — labori
 Heinsius 398 exanimem L exanimus FOV

Talia in Ausonia. sed non et talis Hiberis
 Armorum euentus campis. Carthaginis omnes 400
 Per subitum raptae pernix uictoria late
 Terruerat gentes. ducibus spes una salutis,
 Si socias iungant uires. ingentibus orsum
 Auspiciis iuuenem, ceu patria gestet in armis
 Fulmina, sublimi uallatam uertice montis 405
 Et scopulis urbem, cumulatam strage uirorum,
 Non toto rapuisse die, qua Martius ille
 Hannibal in terra consumpto uerterit anno
 Nec pube aequandam nec opum ubertate Saguntum.
 Proximus, applicito saxosis aggere siluis, 410
 Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
 Hasdrubal. hic robur mixtusque rebellibus Afris
 Cantaber, hic uolucris Mauro perniciosior Astur;
 Tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
 Hannibalis quantus Laurenti terror in ora. 415
 Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
 Rettulerat, quo, primum orsi Carthaginis altae
 Fundamenta, nouam coepere mapalibus urbem.
 Et laetus, repetens gentis primordia, ductor
 Festa coronatis agitabat gaudia signis, 420
 Pacificans diuos. fraternum laena nitebat
 Demissa ex humeris donum, quam foederis arti
 Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
 Miserat, Aeoliis gestatum insigne tyrannis.
 Aurata puerum rapiebat ad aethera penna 425
 Per nubes aquila, intexto librata uolatu.
 Antrum ingens iuxta, quod acus simulauit in ostro,

406 Et scopulis *Heinsius* Ex oculis **S** In scopulis *Bothe*
 — cumulatam *Heinsius* 407 quo **Ch** cum *Liuius* et *Daus-*
queius 408 euerterit *Heinsius* 409 Non **Ch** 412 robur]
Uasco Schrader 412 et 413 huic *Liuius* 413 mauro **V**
 in auro **LFO** 418 coepere **V** corpore **LF** capere **O** saepsero
Heinsius — magalibus uel magaribus *Ruperti* (cf. XIV. 7)
 420 gaudia **Cm** *Ep.* 7 421 laena **S** 426 intexto **OV** in-
 testo **LF** — librata **Cm** l. l. 427 simulauit *Ruperti* (cf. II. 533)

Cyclosum domus. hic recubans manantia tabo
 Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
 Circa fracta iacent excussaue morsibus ossa. 430
 Ipse manu extenta Laertia pocula poscit
 Permiscetque mero ructatos ore cruores.

Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
 Gramineas pacem superum poscebat ad aras:
 Ecce inter medios hostilia nuntius arma, 435
 Quadrupedante inuectus equo, aduentare ferebat.
 Turbatae mentes, imperfectusque deorum
 Cessat honos. ruptis linquunt altaria sacris;
 Clauduntur uallo; tenuemque ut roscida misit
 Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis. 440
 Audax Scipiadae stridentem Sabura cornum
 Excepit, geminaeque acies uelut omine motae.
 Exclamat Latius ductor: 'Prima hostia uobis,
 Sacra manes, campo iacet. en age, miles,
 In pugnam et caedes, qualis spirantibus ire 445
 Assueras ducibus, talis rue.' Dumque ea fatur,
 Incumbunt. Myconum Laenas Cirtamque Latinus
 Et Thysdrum Maro et incestum Catilina Nealcen
 Germanae thalamo obtruncat. cadit obuius acri
 Kartalo Nasidio, Libycae regnator harenae. 450
 Te quoque Pyrenes uidit conterrita tellus
 Permixture Poenis et uix credenda furentem,
 Magnum Dardaniae, Laeli, decus, omnia felix
 Cui natura dedit, nullo renuente deorum.

428 excubans OV 430 exesaue van Veen 433 sub-
 temine F subtegmine LOV — arte FV arce LO 438 Cessat
Heinsius et Schrader Cesset Ch Cessit ■ 441 sabura L
 sabbura FOV Sabrata *Dausqueius* 443 primo ■ 446 As-
 sueras OV Assuetas LF 447 Laenas ChF laenas L lenas OV
 448 thysdrum L tysdrum F tisdram ■ tisebeum V 450 Car-
 talo Cm Ep. 7 Castabo S Karthalo *Drakenborch* (cf. I. 406)
 Castulo *Schrader* — Nasidio Cm l. l. uasidio LFO uascidio V
 — harenae Cm l. l. 451 Pyrenes Cm l. l. tirenes OV
 452 furentis Ch 453 Laeli Cm l. l.

Ille foro auditus, cum dulcia soluerat ora, 455
 Aequabat Pyliae Neleia mella senectae.
 Ille, ubi suspensi patres, et curia uocem
 Posceret, ut cantu, ducebat corda senatus.
 Idem, cum subitum campo perstrinxerat auris
 Murmur triste tubae, tanto feruore ruebat 460
 In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret
 Bella: nihil uitae peragi sine laude placebat.
 Tunc et furtiua tractantem proelia luce
 Deiecit Galam; sacris Carthaginis illum
 Supposito mater partu subduxerat olim, 465
 Sed stant nulla diu deceptis gaudia diuis.
 Tunc Alabim, Murrum atque Dracen demisit ad umbras,
 Femineo clamore Dracen extrema rogantem;
 Huius ceruicem gladio inter uerba precesque
 Amputat. absciso durabant murmura collo. 470
 At non ductori Libyco par ardor in armis.
 Frondosi collis latebras ac saxa capessit
 Auia, nec caedes extremaue damna mouebant
 Agminis. Italiam profugus spectabat et Alpis,
 Praemia magna fugae. tacitum dat tessera signum: 475
 Dimissa in collis pugna siluasque ferantur
 Dispersi et summam, quicumque euaserit, arcem
 Pyrenes culmenque petat. tum primus, honore
 Armorum exuto et parma celatus Hibera,
 In montis abit atque uolens palantia linquit 480
 Agmina. desertis Latius uictricia signa

455 foro] fero S — cum dulcia] dulci cum ■ — soluerat Ch
 solueret S 456 neleia LF uoleya O ueleia V — mella Cm
 Ep. 7 LF membra OV (T. p. 224) 458 ut Cm l. l. 459 subitae
 (tubae) uel subitas (auris) Heinsius 463 et furtiua ChLF
 e furtiua OV — luce OV luci ChL luo F e furtiuo — lustro
 Burmann e furtiuo — luco Gronov et Heinsius 467 Murrum Ch
 — tracen LOV tracem F — dimisit V 468 dracen FOV
 dacen L — rogantem] negantem Bothe morantem Thilo
 470 absciso Ch 471 in arma Bothe 477 artem S
 479 parma OV peruia L parua F 480 uolens S uolans uulgo,
 quod prob. Blass

Immittit miles castris. non urbe recepta
 Plus ulla partum praedae tenuitque moratas
 A caede, ut Libycus ductor prouiderat, iras.
 Fluminei ueluti deprensus gurgitis undis, 485
 Auulsa parte inguinibus causaque pericli,
 Enatat intento praedae fiber auius hoste.
 Impiger occultis Poenus postquam abditur umbris,
 Saxosae fidens siluae, maiora petuntur
 Rursus bella retro et superari certior hostis. 490
 Pyrenes tumulo clipeum cum carmine figunt:
 HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIUO SCIPIO UICTOR.

Terrore interea posito trans ardua montis
 Bebrycia populos armabat Poenus in aula,
 Mercandi dextras largus belloque parata 495
 Prodigere in bellum facilis. praemissa ferocis
 Augebant animos argenti pondera et auri,
 Parta metalliferis longo discrimine terris.
 Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
 Uenales animae, Rhodani qui gurgite gaudent, 500
 Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undae.
 Iamque, hieme affecta, mitescere coeperat annus.
 Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
 Miratur domitas Alpis ac peruia montis
 Ardua et Herculeae quaerit uestigia plantae 505
 Germanique uias diuinis comparat ausis.

Ut uero uentum in culmen, castrisque resedit
 Hannibalis: 'Quos Roma,' inquit, 'quos altius, oro,
 Attollit muros, qui post haec moenia fratri
 Uicta meo stent incolumes? sit gloria dextrae 510
 Felix tanta precor; neue usque ad sidera adisse
 Inuideat laeuis nobis deus.' Agmine celso
 Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto

484 Accede **OV** — prouiderit **Ch** 488 abditur *Liuiineius*
 additur ■ 490 retro] uiro *Schrader* 498 Parta **OV** Parca **LF**
 499 Huic **L** 500 rodani **F** rhodan **L** rodan **OV** 508 altius]
 acius **S**, unde fort. acrius scribendum — quo R. i. quo celsius
Blass 511 neu quisquam *Heinsius* 512 deus om. **O**

Agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
 Non tanto strepuere metu primordia belli; 515
 Nunc geminum Hannibalem, nunc iactant bina coire
 Hinc atque hinc castra, et pastos per prospera bella
 Sanguine ductores Italo coniungere Martem
 Et duplicare acies; uenturum ad moenia cursu
 Hostem praecipiti et uisurum haerentia porta 520
 Spicula, Elissaeis nuper contorta lacertis.

His super infrendens sic secum Oenotria Tellus:
 'Tantone, heu superi! spernor contempta furore
 Sidoniae gentis, quae quondam sceptrata timentem
 Nati Saturnum nostris considerare in oris 525
 Et regnare dedi? decima haec iam uertitur aestas,
 Ex quo proterimur; iuuenis, cui sola supersunt
 In superos bella, extremo de litore raptata
 Intulit arma mihi temeratisque Alpibus ardens
 In nostros descendit agros. quot corpora texi 530
 Caesarum, stratis totiens deformis alumnis!
 Nulla mihi floret bacis felicibus arbor;
 Immatura seges rapido succiditur ense;
 Culmina uillarum nostrum delapsa feruntur
 In gremium foedantque suis mea regna ruinis. 535
 Hunc etiam, uastis qui nunc sese intulit oris,
 Perpetiar, miseris quaerentem exurere belli
 Reliquias? tum me scindat uagus Afer aratro,
 Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
 Ni cuncta, exultant quae latis agmina campis, 540
 Uno condiderim tumulo.' Dum talia uersat,
 Et thalamos claudit Nox atra deumque hominumque,
 Tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.
 Is tum Lucanis cohibentem finibus arma

517 belli *Heinsius* 526 iam om. ■ 527 cui sola V
 sola cui LFO 533 rabido *Bothe* 534 ferentur F 535 regna]
 terga *Heinsius* 536 Hunc Ch Nunc LOV Num F — oris]
 armis *Ruperti* 537 bello *Drakenborch* 542 Ut *Bothe* —
 claudit LFV clausit ■ — hominumque deumque *uulgo*

Poenum uicini seruabat caespite ualli. 545

Hic iuuenem aggreditur Latiae telluris imago:

'Clausorum decus atque erepto maxima Romae
Spes Nero Marcello, rumpe atque expelle quietem.
Magnum aliquid tibi, si patriae uis addere fata,
Audendum est, quod, depulso quoque moenibus hoste,
Victores fecisse tremant. fulgentibus armis 551

Poenus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum a populis seruat per saecula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletae post auxiliabere Romae. 555

Surge, age, fer gressus. patulos regione Metauri
Damnaui tumulis Poenorum atque ossibus agros.'
His dictis abit atque abscedens uisa pauentem
Attrahere et fractis turmas propellere portis.

Rumpit flammato turbatus corde soporem 560

Ac, supplex geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem Noctemque et caelo sparsa precatur
Astra ducemque uiae tacito sub lumine Phoeben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.

Quaque iacet superi Larinas accola ponti, 565

Qua duri bello gens Marrucina fidemque
Exuere indocilis sociis Frentanus in armis,
Tum, qua uitiferos domitat Praetutia pubes,
Laeta laboris, agros, et penna et fulmine et undis
Hibernis et Achaemenio uelocior arcu 570

Euolat. hortator sibi quisque: 'Age, perge, salutem
Ausoniae ancipites superi et, stet Roma cadatne,
In pedibus posuere tuis,' clamantque ruuntque.
Hortandi genus — acer hauet praecedere ductor.

545 ual, *sed i. marg.* ualli **F** uallis **L** uallum **OV**

548 Nero] uero **S** 549 fata *scr.* fatis **S** uires *Ruperti* —

te addere fastis *Blass* 554 turmas] pugnas **L** 555 deletae **LO**

delectae **F** dilectae **V** 556 metauri **FOV** Matauri **ChL**

(*cf. VII. 486*) 558 abscedens **Cm** *Ep. 4* descendens **O**

561 At **L** 563 lumine **LO** limine **FV** 570 Achaemenio

Cm *Ep. 4* 572 cadatne **Q** cadatue **LFV** 573 clamatue **O**

— ruuntue **OV** 574 hauet *scr.* habet **■** (*cf. I. 61*)

Illum augent cursus annisi aequare sequendo 575
Atque indefessi noctemque diemque feruntur.

At Roma, aduersi tantum mala gliscere belli
Accipiens, trepidare metu nimiumque Neronem
Sperauisse queri, atque uno sibi uulnere posse
Auferri restantem animam. non arma nec aurum 580
Nec pubem nec, quem fundat, superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem inuadat, qui ad proelia soli
Hannibali satis esse nequit? iam rursus, ubi arma
Auertisse suo cognorit deuia uallo,

Haesurum portis Poenum; uenisse, superbo 585
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Urbis deletae: fremit amens corde sub imo
Ordo patrum ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris, quonam se fine minanti
Seruitio eripiat diuosque euadat iniquos. 590

Hos inter gemitus obscuro noctis opacae
Succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali uallo custode tenebat.
Belliger is quondam scitusque accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in aeuo. 595

Mox falso laesus non aequi crimine uulgi,
Secretis ruris tristes absconderat annos.
Sed, postquam grauior moles terrorque periclo
Poscebat propiore uirum, reuocatus ad arma
Tot caesis ducibus, patriae donauerat iram. 600

At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quamquam tenebris Nox texerat astus.

575 augent] ardent *uel* urgent *Heinsius* 577 Atque ■ — tan-
tum mala **V** tantum et mala **LF0**, unde tantum en mala *Lefebure*
579 Spirauisse *Heinsius* 581 ne quem ■ — fundat **S** fundant *uulgo*
582 inuadat **Cm** *Ep.* 4 — qui *deest* in ■ — proelia **Cm** *l. l.*
585 poenum **OV** penum **L** plenum **F** 586 cedit ■ 587 tremit
uel premit *Schrader* — imo **Cm** *Ep.* 4 **LF** uno **OV** 589 quonam
Cm *l. l.* 592 nero **LV** uero **FO** 594 Belligeris **Cm** *l. l.* **LV**
B. his **FO** 596 aequi **Cm** *l. l.* 597 Secretis ruris **Cm** *l. l.*
600 donauerat **Cm** *l. l.* **LF** deuouerat **OV** (*T. p.* 224) 601 At **OV**
Ac **LF** — repentum *Heinsius* nitentum *Schrader*

Pulueris in clipeis uestigia uisa mouebant
 Et — properi signum accursus — sonipesque uirique
 Substricti corpus; bis cantans bucina signum 605
 Praeterea gemino prodebat iuncta magistro
 Castra regi. uerum, fratri si uita supersit,
 Qui tandem licitum socias coniungere uires
 Consulibus? sedenim solum, dum uera patescant,
 Cunctandi restare dolum Martemque trahendi. 610
 Nec consulta fugae segni formidine differt.

Nox, somni genetrix, mortalia pectora curis
 Purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
 Erepat, suspensa ferens uestigia, castris
 Et muta elabi tacito iubet agmina passu. 615
 Illunem nacti per rura tacentia noctem
 Accelerant uitantque sonos; sed percita falli
 Sub tanto motu Tellus nequit. implicat actas
 Caeco errore uias umbrisque fauentibus arto
 Circumagit spatia sua per uestigia ductos. 620
 Nam, qua curuatas sinuosis flexibus amnis
 Obliquat ripas refluoque per aspera lapsu
 In sese redit, hac, casso ducente labore,
 Exiguum inuoluunt frustratis gressibus orbem,
 Inque errore uiae tenebrarum munus ademptum. 625

603 mouebant **Cm** l. l. **S** monebant *uulgo* 604 Et properi
 signum accursus *Col. teste Dausqueio (T. p. 203) — propere S*
 605 cantans *Thilo* clarum **S** claro — signo *Blass* — Stricti
 corpus bis clarum quoque buccina signum **Ch**, unde *Stricti*
 corpus: bis clara bucina uoce — prodebat *Bachrens in Bursiani*
annall. 1877 p. 224 606 prodebat *Thilo* prodebant **S**
 609 patescant **ChLF** patescunt **OV** 611 formidine] torpedine
Bothe 612 somni] sonum **F** 614 Erepat **ChF** Eripit **LO**
 Eripuit **V** Erupit *uulgo* 615 multa ■ (*cf. X. 638*) 616 Illunem **Ch**
 In lumen **S** 617 uitantque sonos **Cm** *Ep. 4* uitant sonos,
sed m. 2 suprascr. que et socios **F** uitant socios **LOV** uitant
 sonitus *Barth* 618 Tellus *Thilo* tellus *uulgo* 619 fauen-
 tibus *Thilo* ferentibus **S** fluentibus *Bothe* tegentibus *Blass*
 621 sinuosis **Ch** 623 hac] ac **F** 624 Exiguum] Irriguum
Heinsius

Lux surgit panditque fugam. ruit acer apertis
 Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late
 Tempestas operit campos. nondum arma manusque
 Permixtae, iam tela bibunt praemissa cruorem.
 Hinc, iussae Poenum fugientem sistere, pennae 630
 Dictaeae uolitant; hinc lancea turbine nigro
 Fert letum cuicumque uiro, quem prenderit ictus.
 Deponunt abitus curam trepidique coactas
 Constituunt acies et spes ad proelia uertunt.

Ipse inter medios — nam rerum dura uidebat — 635
 Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
 Quadrupedantis equi, tendens uocemque manusque:
 'Per decora, extremo uobis quaesita sub axe,
 Per fratris laudes oro, uenisse probemus
 Germanum Hannibalis; Latio Fortuna laborat 640
 Aduersis documenta dare atque ostendere, quantus
 Uerterit in Rutulos domitor telluris Hiberæ,
 Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
 Forsitan et pugnas ueniat germanus in ipsas.
 Digna uiro, digna, obtestor, spectacula pleno 645
 Corporibus properate solo. quicumque timeri
 Dux bello poterat, fratri iacet; unica nunc spes,
 Et poena et latebris infracto Liuius aeuo
 Damnatum offertur uobis caput. ite, agite, oro,
 Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri 650
 Sit pudor, et turpi finem donate senectæ.'

626 surgit *Bothe* urget ■ — ater *OV* 629 praemissa
Cm Ep. 4 631 Dictaeae *Cm l. l.* — lancea] lenta *F* 632 pren-
 derit *Cm l. l. L* prendit *F* prendidit *OV* (*T. p. 222. 225. 242*)
 633 abitus *FV* habitus *LO* 634 Constituunt *Cm l. l.* 635 uide-
 bat] iuebant *Heinsius* 636 albo *Schrader* 637 intendens
Heinsius 641 Aduersi *L* 644 ueniat *Ch* ueniet *V* 645 uiro]
 uiri, o *Heinsius* 648 Et poena et latebris *Modius* Et poena
 latebris *Cm Ep. 10* E pene lateribus *L* E poneae (*an pone ac?*)
 latebris, *sed m. 2 suprascr.* lateribus *F* E poeno lateribus *O*
 Et pene lateribus *V* (*T. p. 243*) Ex poenae latebris *Barth*
 649 caput *deest in E* 651 turpi *Modius* turpis ■ *in Col.*
cubabat uocabulum in litura teste Modio Ep. 10

At contra Nero: 'Quid cessas cluisse labores
 Ingentis belli? pedibus tibi gloria, miles,
 Parta ingens. nunc accumula coepta ardua dextra.
 Heu temere abducto liquisti robore castra, 655
 Ni factum absoluit uictoria. praecipe laudem.
 Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.'

Parte alia, insignis nudatis casside canis,
 Liuius: 'Huc, iuuenes, huc me spectate ruentem
 In pugnās. quantumque meus patefecerit ensis, 660
 Tantum intrate loci; et tandem praecludite ferro
 Iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpīs.
 Quod ni ueloci prosternimus agmina Marte,
 Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit, 664
 Qui deus infernis quemquam nostrum eximat umbris?'
 Hinc, galea capite accepta, dicta horrida ferro
 Sancit et, obtectus senium, fera proelia miscet.
 Illum, per cuneos et per densissima campi
 Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
 Turbati fugere Macae, fugere feroces 670
 Autololes Rhodanique comas intonsa iuuentus.

Fatidicis Nabis ueniens Hammonis harenis
 Improbā miscebat securus proelia fati,
 Ceu tutante deo; ac patriis spolia Itala templis
 Fixurum uano tumidus promiserat ore. 675
 Ardebat gemma Garamantide caerula uestis,
 Ut cum sparsa micant stellarum lumina caelo,
 Et gemmis galeam clipeumque accenderet auro.
 Casside cornigera dependens infula sacros
 Prae se terrores diuumque ferebat honorem. 680

652 Nero] uero O — cluisse Cm l. l. clussisse F 655 ab-
 ducto, *ut con.* Modius F abducta L adducte O aducte V —
 liquisti Cm Ep. 10 LF rupisti OV (T. p. 225) 656 praecipe S
 praeripe uulgo 658 nudatus F 660 patefecerit V pre-
 fecerit LFO 664 Hannibal] adniba (!) F 666 Hinc FV
 Hic O In L 669 dantem] tandem F 674 Itala templis
 Cm Ep. 10 679 conigera Heinsius — infula LV insula FO
 680 diuique (sc. Hammonis) Lefebure

Arcus erat pharetraeque uiro atque incocta cerastis
 Spicula, et armatus peragebat bella ueneno.
 Necnon, cornipedis tergo de more repostus,
 Sustentata genu per campum pondera conti
 Sarmatici prona aduersos urgebat in hostis. 685
 Tum quoque transfixum telo per membra, per arma
 Consulis ante oculos magno clamore Sabellum
 Asportabat ouans et ouans Hammona canebat.
 Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores
 Barbarico senior telumque intorsit et una 690
 Praedam animamque simul uictori uictor ademit.

Assilit, audito tristis clamore ruinae,
 Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare perempto
 Gemmiferi spoliū cultus auroque rigentis
 Exuuias iaculum a tergo perlibrat ad ossa. 695
 Iam correpta miser geminis uelamina palmis
 Carpebat propere et trepidos nudauerat artus.
 Concidit ac sacras uestes atque aurea fila
 Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
 At Canthus Rutilum, Canthus possessor harenae, 700
 Qua celebre inuicti nomen posuere Philaeni,
 Ditem ouium Rutilum obtruncat, cui mille sub altis
 Lanigeræ balant stabulis. ipse, otia molli
 Exercens cura, gelido nunc flumine soles
 Frangebat nimios pecori, nunc laetus in herba 705
 Tondebat niueae splendentia uellera lanae,
 Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret,
 Noscentis matres spectabat ouilibus agnos.

681 erant *Heinsius* 684 Sustentata **V** Sustenta **LO**
 Substenta **F** 686 Tum quoque **Cm** *Ep. 10* Tantum quoque **LF**
 Tantum **OV** (*T. p. 222. 242*) 692 Assilit **Cm** *l. l.* Adsisit **O**
 693 arabum **S** Atabum *uulgo, quod prob. Bentley* 697 trepi-
 dos **S** tepidos **Cd** (*T. p. 214*) 698 ac] et **O** 700 rutilum **LFV**
 rutulum **O** 700—702 uerba Canthus p. — Rutilum *desunt*
in OV (*T. p. 217. 240*) 701 Philaeni **Cd** 702 ouium **Cm**
Ep. 10 707 e] a **L** — tecta] saepta *Heinsius* 708 Poscentes
 matrem *Heinsius* — pectebat uel claudibat *Schrader*

Occubuit clipei transfixo proditus aere
Et sero ingemuit stabulis exire paternis. 710

Acrius hoc Italum pubes incurrit et urget:
Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis, ut Borean pontus fugit, ut caua currunt
Nubila, cum pelago caelum permiscuit Euris.
Proceras stabant, Celtarum signa, cohortes, 715

Prima acies; hos impulsu cuneoque feroci
Laxat uis subita; et fessos errore uiarum
Nec soli faciles longique laboris anhelos
Auertit patrius genti pavor. addere tergo
Hastas Ausonius teloque instare sequaci 720

Nec donare fugam. cadit uno uulnere Thyrmis,
Non uno Rhodanus; profligatumque sagitta
Lancea deturbat Morinum et iam iamque cadentem.
Cedentis urget, totas largitus habenas,
Liuius acer equo et turmis abeuntibus infert 725

Cornipedem. tunc auersi turgentia colla
Disicit ense Mosae. percussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, at residentem
Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
Hic Cato — nam medio uibrarat et ipse tumultu —: 730
'Si, primas,' inquit, 'bello cum amissis Alpes,
Hic iuueni oppositus Tyrio foret, hei mihi quanta
Cessauit Latio dextra, et quot funera Poenis
Donarunt prauis suffragia tristia campi!'

Iamque inclinabant acies, cunctisque pauorem 735
Gallorum induerat pavor, et Fortuna ruebat

710 exire ■ exisse *uulgo* — parentis **Ch** 713 boream **F**
— borea pontus fuit *Heinsius* 717 uis subita **Ch** 718 solis
Lefebure — Ac solui faciles *Dausqueius* 721 Thyrmis **ChF**
thyrens **L** thirus **OV** Turus *Cellarius* 722 sagitta *Lefebure*
sagittae **S** proclinatorumque sagitta *Schrader* 726 turgentia]
fugientia *Heinsius* 727 Disicit *scr. cum Heinsio* Destitit ■
Deripit *Lefebure* Diripit *Ruperti* Demetit *Blass* (cf. *IV. 213*,
V. 286) 728 at **ChLF** ac **OV** 730 uibrarat **S** uibrabat *uulgo*
732. 733 uerba hei — dextra *desunt in OV* (*T. p. 240*)
735 cuneisque *Heinsius*

Sidonia; ad Rutulos Uictoria uerterat alas.
 Celsus, ceu prima reflorescente iuuenta,
 Ibat consul, ouans maior maiorque uideri.
 Ecce, trahens secum canentem puluere turmam, 740
 Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
 Tela, sonat: 'Cohibete fugam. cui cedimus hosti?
 Nonne pudet? conuersa senex marcentibus annis
 Agmina agit; nunc, quaeso, mihi nunc dextera in armis
 Degenerat, nostrique piget? mihi Belus auorum 745
 Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
 Nomen, et ante omnis bello numerandus Hamilcar
 Est genitor; mihi, cui cedunt montesque lacusque
 Et campi atque amnes, frater; me magna secundum
 Carthago putat Hannibali; me Baetis in oris 750
 Aequant germano passae mea proelia gentes.'
 Talia dum memorat, medios ablatus in hostis,
 Ut noua conspecti fulserunt consulis arma,
 Hastam praepropero nisu iacit. illa per oras
 Aerati clipei et loricae tegmina summo 755
 Incidit haud felix umero parceque petitem
 Perstrinxit corpus nec multo tincta cruore;
 Uana sed optanti promisit gaudia Poeno.
 Turbati Rutuli, confusaque pectora uisu
 Terrifico. tunc increpitans conamina consul: 760
 'Femineis laesum uana inter cornua corpus
 Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
 Ite, docete, uiri, Romanae uulnera suerint

737 Rutilos Ch — uerterat V uerteret LFO 743 annis Ch
 744 nunc — nunc] num — num *Heinsius* 747 mirandus O
 belli memorandus uel Belo adnumerandus *Heinsius* 748 Est LV
 Et FO 750 baetis FO betis V bethis L 751 Aequat Ch
 752 ablatus OV ablatis LF 755 tegmine O 757 Prae-
 strinxit *Lefebure* 760 tunc LFV nunc ■ tum *uulgo* 761 uana
 inter cornua] u. i. carmina *Gronov* u. i. crimina uel uano
 conamine uel u. certamine *Dausqueius* uana inter iurgia *Liui-*
neius et Barth probb. Bentley et Blass, sed cf. cornua tollere
in aliquem, cornua sumere, c. obuertere alicui aliaque id genus
 763 docere ■

Quanta afferre manus.' Tum uero effunditur ingens
Telorum uis, et densa sol uincitur umbra. 765

Iamque per extentos alterna strage uirorum
Corpora fusa iacent campos, demersaque in undam
Iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas.

Ut, cum uenatu saltus exercet opacos
Dictynna et laetae praebet spectacula matri, 770

Aut Cynthi nemora excutiens aut Maenala lustrans,
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris

Turba ruit, striduntque sagittiferi goryti.

Tum per saxa ferae perque ipsa cubilia fusae,
Per uallis fluuiosque atque antra uirentia musco 775

Multa strage iacent. exultat uertice montis

Gratam perlustrans oculis Latonia praedam.

Audito ante alios senioris uulnere, rumpit

Per medios Nero saeuus iter, uisaeque uirorum 779

Aequali pugna: 'Quid enim, quid deinde relictum est

Italiae fatis? hunc si non uincitis hostem,

Hannibalem uincetis?' ait. Ruit ocius amens

In medios; Tyriumque ducem inter prima frementem

Agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti,

Per longum sterili ad pastus iactata profundo, 785

Cum procul in fluctu piscem male saucia uidit,

Aestuat et, lustrans nantem sub gurgite praedam,

Absorbet late permixtum piscibus aequor.

Non telo mora, non dictis. 'Haud amplius,' inquit,

'Elabere mihi. non hic nemora auia fallent 790

Pyrenes, nec promissis frustrabere uanis,

Ut quondam terra fallax deprensus Hibera

Euasti nostram mentito foedere dextram.'

767 demersaque **Cm** *Ep. 10* diuersaque **Q** 771 Cynthi
Schrader pindi **S** 773 ruunt **Cc** *Em. I. 6* (*T. p. 197*) —
striduntque sagittiferi coryti **Cm** *Ep. 10 et Cc Em. I. 6* 774 et
per ipsa **O** 775 antra] atra **S** 776 exulta **L** 777 Gratam
perlustrans **Cm et Cc ll. ll. LF** Et latam perlustrans **OV** (*T. p. 224*)
780 est *om.* **Q** 785 sterili pastus sectata *Blass* 788 late]
lete **LO** (*cf. XVI. 519*) lattae *corr. in* laetae **F l... V** 792 de-
pressus **OV**

Haec Nero et intorquet iaculum; nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit. 795

Inuadit stricto super haec interritus ense
Collapsique premens umbone trementia membra:
'Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano uis forte tuo, portabimus,' inquit.
Contra Sidonius: 'Leto non terreor ullo. 800

Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
Actutum uindex. mea si suprema referre
Fratrī uerba paras, mando: Capitolia uictor
Exurat cinerique Iouis permisceat ossa
Et cineres nostros.' Cupientem annectere plura 805
Feruentemque ira mortis transuerberat ense
Et rapit infidum uictor caput. agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.

Iamque diem solisque uias nox abstulit atra,
Cum uires parco uictu somnoque reducunt; 810
Ac, nondum remeante die, uictricia signa,
Qua uentum, referunt clausis formidine castris.
Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi: 'Cannas pensauimus,' inquit,
'Hannibal, et Trebiam et Thrasymenti litora tecum 815
Fraterno capite. i, duplica nunc perfida bella
Et geminas accerse acies. haec praemia restant,
Qui tua tramissis optarint Alpibus arma.'
Compressit lacrimas Poenus minuitque ferendo
Constanter mala et inferias in tempore dignas 820
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum, castris procul amotis, aduersa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

795 librata ChLF uibrata OV 802 Actutus OV 805 Ut ■
— annectere] aduertere V 809 uias S uices *uulgo* solisque
iubar *Heinsius* 813 nero F uero LOV 816 i duplica]
duplicia L — perfida] feruida O 822 auersa V 823 dubii
Heinsius

SILI ITALICI
P U N I C O R U M

LIBER SEXTUS DECIMUS.

Bruttia maerentem casus patriaeque suosque
Hannibalem accepit tellus. hic aggere saeptus
In tempus posita ad renouandum bella coquebat:
Abditus ut silua, stabulis cum cessit adeptis,
Amisso taurus regno gregis auia clauso 5
Molitur saltu certamina iamque feroci
Mugitu nemora exterret perque ardua cursu
Saxa ruit; sternit siluas rupesque lacessit
Irato rabidus cornu; tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem. 10
Sed uigor, hausurus Latium, si cetera Marti
Adiumenta forent, praua obtrectante suorum
Inuidia, reuocare animos ac stare negata
Cogebatur ope et senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu et tot caedibus olim 15
Quaesitus terror uelut inuiolabile telis
Seruabant sacrumque caput; proque omnibus armis
Et castrorum opibus dextrisque recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat. tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu 20
Corda uirum mansere gradu, rebusque retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.

Nec uero Ausonia tantum se laetus agebat
Dardanidis Mauors; iam terra cedit Hibera

1 Bruttia **V** Bructia **LF** Bruccia **O** 4 cessit **OV** cesset **LF**
9 rabidus **ChLF** rapidus **OV** 11 hausurus **ChOV** ausurus **LF**,
sed in **L** h m. 1 suprascr. 13 ac stare *Liuius et Gronov*
agitare **S** — Inuidia reuocari (sc. coepit): animos agitare
negata **C. o.** *Ruperti* 15 olim *deest in O* 19 linguis *Ruperti*
21 retrusis **OV**

Auriferis tandem Phoenix depulsus ab aruis. 25
 Iam Mago, exutus castris, agitante pauore
 In Libyam propero tramisit caerula uelo.

Ecce aliud decus, haud uno contenta fauore,
 Nutribat Fortuna duci. nam concitus Hannon
 Aduentabat, agens crepitantibus agmina caetris 30
 Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.

Non ars aut astus belli uel dextera deerat,
 Si non Scipiadae concurreret. omnia ductor
 Magna adeo Ausonius maiori mole premebat:
 Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoben 35
 Exuperant montisque Atlas et flumina Nilus,
 Ut pater Oceanus Neptunia caerula uincit.

Uallantem castra — obscuro nam uesper Olympo
 Fundere non aequam trepidanti coeperat umbram —
 Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu 40

Caeduntur passim coepti munimina ualli
 Imperfecta. supercontexere herbida lapsos
 Pondera, et in tumuli concessit caespes honorem.

Uix uni mens digna uiro, nouisse minores
 Quam deceat pretiumque operis sit tradere famae. 45
 Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
 Uel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
 More securigera miscebat proelia dextra.
 Et, quamquam fundi se circum pulsa uideret
 Agmina, deleta gentilis pube cateruae, 50
 Caesarum implebat solus loca; seu foret hostis
 Comminus, expleri gaudebat uulnere frontis

28 uno Ch deest in S, sed in F paruo suprascr. et in
 marg. l' primo (T. p. 233) 30 crepitantibus Cm Ep. 19
 crepidantibus Ch (T. p. 211) 31 captabat O 32 deerat LO
 derat F (cf. XI. 38) V 33 omnia Cm l. l. omina V agmina
 uulgo 34 Magnum Heinsius 35 fratri ■ 36 athlas S
 — et Ch ut ■ 39 crepitanti OV — umbra S 42 super-
 contexere V super contexere LFO super texerunt Heinsius
 44 Uis OV 46 ingenti membrorum mole Heinsius 47 teli
 idem 49 postquam ■ — sese S

Aduersae; seu laeua acies in bella uocaret,
 Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
 At, cum pone ferox auersi in terga ueniret 55
 Uictor, nil trepidans retro iactare bipennem
 Callebat, nulla belli non parte timendus.
 Huic ducis inuicti germanus turbine uasto
 Scipio contorquens hastam, cudone comantis
 Disiecit crinis. namque altius acta cucurrit 60
 Cuspis, et elata procul est eiecta securi.
 At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
 Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
 Incutit. intremuere acies, sonuitque per auras
 Pondere belligero pulsati tegminis umbo. 65
 Haud impune quidem. remeans nam dextera ab ictu
 Decisa est gladio ac dilecto immortua telo.
 Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
 Auertit fuga confestim dispersa per agros.
 Nec pugnae species, sed poenae tristis imago 70
 Illa erat, hinc tantum caedentum atque inde ruentum.
 Per medios Hannon, palmas post terga reuinctus,
 Ecce trahebatur lucemque — heu dulcia caeli
 Lumina! — captius lucem inter uincla petebat.
 Cui rector Latius: 'Tanta, en, qui regna reposcant, 75
 Quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini,
 Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?'
 Haec inter celerare gradum, coniungat ut arma,
 Hasdrubalem ignarum cladis praenuntius affert
 Explorator eques. raptat dux obuia signa 80
 Ac, postquam optatam laetus contingere pugnam
 Uidit et ad letum magno uenientia cursu
 Agmina, suspiciens caelum: 'Nil amplius,' inquit,

53 laeua] lata *Bothe*

54 refluxum *Ch* reflexus *Lefebure*

55 Ac *L* — pone *Cm Ep. 19* — auersa *Heinsius* 60 crinis *OV*
 trinis *LF* cristas *Blass* 61 reiecta *Heinsius* deiecta *Lefebure*

67 dilecto] directo *uel* adducto *Heinsius* 68 consors *idem*

71 caedentum *Ch* cedentum *LFV* cadentum *O* 75 en *OV*

heu *LF* 81 Ac *Ch* At *O* 83 nil *LF* nihil *OV*

' Uos hodie posco, superi. protraxtis ad arma
 Quod profugos, satis est. in dextra cetera nobis 85
 Uota, uiri; rapite, ite, precor. uocat ecce furentis
 Hinc pater, hinc patruus. gemina o mihi numina belli,
 Ducite, adeste; sequor. dignas spectabitis, aut me
 Praescia mens fallit, uestro iam nomine caedes.
 Nam quis erit tandem campis telluris Hiberæ 90
 Bellandi modus? en umquam lucebit in orbe
 Ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
 Aspiciam sonitus admotaque bella trementem?'

Dixerat, et raucus stridenti murmure clangor
 Increpuit; tonuere feris clamoribus astra. 95
 Concurrunt; quantumque rapit uiolentia ponti
 Et Notus et Boreas et inexorabilis Auster,
 Cum mergunt plenas tumefacta sub aequora classes;
 Aut cum letiferos accendens Sirius ignes,
 Torret anhelantem saeuis ardoribus orbem; 100
 Tantum acies hominumque ferox discordia ferro
 Demetit. haud ullus terrarum aequarit hiatus
 Pugnarum damna; aut strages per inhospita lustra
 Umquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
 Iam campi uallesque madent, hebetataque tela. 105
 Et Libys occubere et amantes Martis Hiberi.
 Stat tamen una loco perfossis debilis armis
 Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal hastam.
 Nec finem daret ille dies animosaque uirtus,
 Ni perlapsa uiro loricae tegmine harundo 110
 Et parco summum uiolasset uulnere corpus
 Suasissetque fugam. rapido certamina linquit
 In latebras euectus equo noctisque per umbram
 Ad Tartessiacos tendit per litora portus.

84 protraxtis **Ch** protractis **S** 85 profugos **Ch** 86 ite]
 ire *Bothe* 93 sonitus] tonitrus *Heinsius* — bella] tela *Schrader*
 97 It nothus **L** Edonus *Bothe* 103 aut] haud *Lefebure*
 109 illa **OV** 110 uiro **Ch** — tegmina *Liuius* tegmen
Dausqueius 111 uiolasset] libasset *Heinsius* 113 auectus
Heinsius et Lefebure

Proximus in pugna ductori Marte manuque 115
 Regnator Nomadum fuerat; mox foedere longo
 Cultuque Aeneadam nomen Masinissa superbum.
 Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
 Carpentī somnos subitus rutilante coruscum
 Uertice fulsit apex, crispamque inuoluere uisa est 120
 Mitis flamma comam atque hirta se spargere fronte.
 Concurrunt famuli et serpentis tempora circum
 Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
 At grandaeva, deum praenoscens omina, mater:
 'Sic, sic, caelicolae; portentaque uestra secundi 125
 Condite,' ait. 'duret capiti per saecula lumen.
 Ne uero, ne, nate, deum tam laeta pauesce
 Prodigia aut sacras metue inter tempora flammās.
 Hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
 Hic tibi regna dabit, regnis maiora paternis, 130
 Ignis et adiunget Latiis tua nomina fastis.'
 Sic uates, iuuenisque animum tam clara mouebant
 Monstra, nec a Poenis ulli uirtutis honores,
 Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis.
 Aurora obscuri tergebat nubila caeli 135
 Uixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
 Tendit in Ausonios et adhuc hostilia castra.
 Atque, ubi se uallo intulerat, ductorque benigno
 Accepit Latius uultu, rex talibus infit:
 'Caelestum monita et sacrae responsa parentis 140
 Disque tua, o Rutulum rector, gratissima uirtus
 Auulsum Tyriis huc me duxere uolentem.
 Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe

117 masinissa V massinissa LF massimissa O Masanissa
*Dausqueius alii*que 118 Hinc OV — dura] cruda *Heinsius*
 — fugae *Schrader* 123 restringere OV 124 Ac s —
 omina V omnia LFO 125 Sic sic, ut ed. *Marsus*, LFV Sic O
 Sic sit *edd. pleraeque* 126 dure ■ 127 tam LF tum O tu V
 131 latiis OV latus LF — fastis Cm *Ep.* 74 fatis LOV fatus F
 134 armis] annis *Bentley* 136 sororum Cm *Ep.* 74 137 in s
 ad *uulgo*

Uisi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
 Afferimus dextram. nec nos aut uana subegit 145
 Incertae mentis leuitas et mobile pectus,
 Aut spes et laeti sectamur praemia Martis;
 Perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
 Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
 Nunc ipsam belli nobiscum inuade parentem. 150
 Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustrō
 Possedit regna et scalas ad moenia Romae
 Admouet, in Libyam flammis ferroque trahendus.'

Sic Nomadum ductor. tunc dextra Scipio dextram
 Amplexus: 'Si pulchra tibi Mauorte uidetur, 155
 Pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilinguis
 Ex animo socios. magna hinc te praemia clarae
 Uirtutis, Masinissa, manent. citiusque uel armis,
 Quam gratae studio uincetur Scipio mentis.
 Cetera quae Libyam portari incendia suades, 160
 Expediet tempus. nec enim sunt talia rerum
 Non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat.'
 Hinc iuueni dona insignem uelamine picto
 Dat chlamydem stratumque ostro, quem ceperat ipse
 Deiecto uictor Magone animique probarat, 165
 Cornipedem; tum, qua diuum libabat ad aras
 Hasdrubal, ex auro pateram galeamque comantem.
 Exin, firmato sociali foedere regis,
 Uertendas agitāt iam nunc Carthaginis arces.

Massylis regnator erat ditissimus oris 170
 Nec nudus uirtute Syphax; quo iura petebant
 Innumerae gentes extremaque litore Tethys.

145 nos **LO** uos **FV** 150 Nunc] Hanc *edd. nonnullae*
 Hinc *Liuius* 151 tergeminō *Dausqueius* 157 hic
Liuius — clarae **□** dare **LFV** 158 masinissa **FV** massi-
 nissa **LO** 159 gratae **Cm Ep. 19** 160 quae] quod *Blass*
 — Libyam **■** in Libyam *uulgo* Libyae *Heinsius* 163 uelamine]
 subtemine *Schrader* 165 animique **Cm Ep. 19 LF** aumque **OV**
 166 tum **Cm l. l.** 168 formato **OV**, sed in **V** i *suprascr.* —
 sociati *Heinsius prob. Ruperti* 171 quo] quem *Schrader*
 172 gentis **S**

Multa uiro terra ac sonipes et belua, terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus.

Nec foret, aut ebore aut solido qui uinceret auro 175
Gaetulisiae magis fucaret uellus aenis.

Has adiungere opes audius reputansque laborem,
Si uertat rex ad Poenos, dare uela per altum
Imperat atque animo iam tum Africa bella capessit.
Uerum ubi peruentum, et portus tenuere carinae, 180
Iam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
Hasdrubal afflictis aderat noua foedera quaerens
Rebus et ad Tyrios Massylia signa trahebat.

Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent 185
Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat et tanto regni se tollit honore.

Tum laetos uoluens oculos aduersa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem ac prior incipit ultro: 190
'Quam te, Dardanide pulcherrime, mente serena
Accipio intueorque libens! quamque ora recordor
Laetus Scipiadae! reuocat tua forma parentem.
Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades
Cum studio pelagi et spectandis aestibus undae 195
Uenissem, magnos uicina ad flumina Baetis
Ductores miro quodam me cernere amore.

Tum mihi dona uiri praeda delecta tulere,
Arma simul regnoque meo tum cognita primum
Cornipedum frena atque arcus, quis cedere nostra 200
Nunc norunt iacula, et ueteris tribuere magistros

175 foret] fuit *Liuiineius* — Nec tereti aut ebore *Heinsius*
176 aenis Cd (cf. VII. 642) 179 Africa Cm *Ep.* 19 190 ac]
et L 191 dardanide S Dardanida *uulgo* 194 erythia LF
erichia OV Erythrea uel Erythraea *uulgo* Erithea *Scaliger*
196 baetis FO betis L bethis V (cf. XV. 750) 197 quodam LF
quondam OV 200 Cornipedem ■ 201 Nunc norunt *Schrader*
Non norunt ■ Non nolint *Gronov* Iam uel Tum norant *Blass*
— qui cedere nostro Non norint iaculo *Heinsius* qui cedere
nostris Non norint iaculis *Lefebure*

Militiae, qui dispersas sine lege cateruas
 Uestro formarent ritu ad certamina Martis.
 Ast ego, cum contra, nostris quae copia regnis,
 Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis, 205
 Nil ualui precibus. solos sibi cepit uterque,
 Quos cohibebat ebur uaginae sectilis, enses.
 Quare, age, laetus haue nostros intrare penatis
 Ac, mea quando affert Libycum fortuna per undas
 Ductorem, facili, quae dicam, percipe mente. 210
 Et uos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
 Hasdrubal, huc aures, huc quaeso aduertite sensus.
 Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
 Tempestas ruat et Latio suprema minetur,
 Utque bibant Tyrium bis quinos saeua per annos 215
 Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
 Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
 Considunt bella, et deponitis arma uolentes?
 Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
 Haud deformis erit uobis ad foedera uersis 220
 Pacator mediusque Syphax.' Subiungere plura
 Non passus, gentis morem arbitriumque senatus
 Scipio demonstrat; uanique absistere coepti
 Spe iubet et patres docet haec expendere solos.
 Suadendi modus hic; quodque est de parte diei 225
 Exacti super, ad mensas et pocula uertunt.
 Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno
 Et dura in noctem curarum uincula soluunt.
 Iamque nouum terris pariebat limine primo
 Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant 230

204 contra *Withof* nostra **LFO** uestra **V** uestro *edd. non-nullae* — nostris **S** in nostris *uulgo* 208 haue **Ch** habe **S** (*cf. I. 61*) habes *Ruperti* ames *uel* ades *Blass* 209 affert **Cm** *Ep. 74* **LF** abest **OV** (*T. p. 220. 225*) 212 huc **OV** hinc **LF** 213 torrentibus ■ terrentibus *Bothe* horrentibus nos 215 ter quinos *Dausqueius* (*cf. u. 151*) 223 uanique **Ch** **F** namque **LO** nanque **V**, unde namque illum *uulgo* iamque illum *Luineius aliiqve* 226 Exacta ■ 229 limine **Cm** *Ep. 19* lumine **S**

Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem,
 Sed prorupturis rutilabant aequora flammis:
 Exigit e stratis corpus uultuque sereno
 Scipio contendit Massyli ad limina regis.
 Illi mos patrius fetus nutrire leonum 235
 Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
 Tum quoque fulua manu mulcebat colla iubasque
 Et fera tractabat ludentum interritus ora.
 Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
 Induitur chlamydem, regnique insigne uetusti 240
 Gestat laeua decus; cinguntur tempora uitta
 Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
 Hinc in tecta uocat, secretisque aedibus hospes
 Sceptribero cum rege pari sub honore residunt.
 Tum prior his infit terrae pacator Hiberæ: 245
 'Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
 Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
 O sceptri uenerande Syphax. nec me aequore saeuus
 Tardauit medio pontus. non ardua regnis
 Quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis 250
 Unanimum pectus sociusque accede secundis.
 Non tibi Massylae gentes extentaque tellus
 Syrtibus et latis proauita potentia campis
 Amplius attulerint decoris, quam Romula uirtus
 Certa iuncta fide et populi Laurentis honores. 255
 Cetera quid referam? non ullus scilicet ulli
 Aequus caelicolum, qui Dardana laeserit arma.'
 Audiuit laeto Massylus et annuit ore
 Complexusque uirum: 'Firmemus prospera,' dixit,
 'Omina, nec uotis superi concordibus absint, 260
 Cornigerumque Iouem Tarpeiumque ore uocemus.'
 Et simul extructis caespes surrexerat aris;

233 Erigit *Blass* — e] a **F** 235 nutrire **ChS** nutrisse
uulgo 241 uitta] uicta ■ 244 Sceptribero **LF** Sceptribero **OV**
 252 praetentaque *Heinsius* 255 iuncta **Cm Ep. 14 LF**
 inuicta **OV** — honores **Cm l. l.** 260 Omina **LV** Omnia **FO**

Uictimaque admotae stabat subiecta bipenni,
 Cum subito abruptis fugiens altaria taurus
 Exiuit uinclis mugituque excita late 265
 Impleuit tecta et, fremitu suspiria rauco
 Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula.
 Uittaque, maiorum decoramen, fronte sine ullo
 Delapsa attactu, nudauit tempora regis.
 Talia caelicolae casuro tristia regno 270
 Signa dabant, saeuique aderant grauiua omina fati.
 Hunc fractum bello regem solioque reuulsum,
 Tempus erit, cum ducet agens ad templa Tonantis,
 Qui tunc orabat socialia foedera supplex.
 His actis repetit portum puppesque secundo 275
 Dat uento et notis reddit se Scipio terris.
 Concurrere auidae gentes, uariosque subacta
 Pyrene misit populos. mens omnibus una;
 Concordes regem appellant regemque salutant;
 Scilicet hunc summum norunt uirtutis honorem. 280
 Sed, postquam miti reiecit munera uultu,
 Ausonio non digna uiro, patriosque uicissim
 Edocuit ritus et Romam nomina regum
 Monstrauit nescire pati, tum uersus in unam,
 Quae restat, curam, nullo super hoste relicto, 285
 Et Latios simul et uulgum Baetisque Tagique
 Conuocat ac medio in coetu sic deinde profatur:
 'Quando ita caelicolum nobis propensa uoluntas
 Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
 Aut his occideret campis, aut, axe relicto 290
 Hesperio, patrias exul lustraret harenas:

265 Exiliit **OV** 267 Congeminans *Liuiineius et Gronov*
 Congeminant **S** 268 Uictaque **S** (*cf. u. 241*) 272 Hunc **LF**,
ut coni. Gronov Hinc **O**, *quod prob. Ruperti* Hic **V**, *ut coni.*
Liuiineius 277 Concurrere **Ch** 278 mens **LF** en **OV** 280 norant
Drakenborch 286 E Latio simul et u. *Gronov* — baetisque **L**
 beatisque **F** bethisque **OV** (*cf. u. 196*) 290 occideret **LOV**
 accideret **F** excideret **Ch** *prob. Lefebure* occiderit et 291 lustrarit
Heinsius

Iam uestra tumulos terra celebrare meorum
 Est animus pacemque dare exposcentibus umbris.
 Mente fauete pari atque aures aduertite uestras.
 Septima cum solis renouabitur orbita caelo, 295
 Quique armis ferroque ualent, quique arte regendi
 Quadriugos pollent currus, quis uincere planta
 Spes est, et studium iaculis impellere uentos,
 Adsint ac pulchrae certent de laude coronae.
 Praemia digna dabo, e Tyria spolia incluta praeda, 300
 Nec quisquam nostri discedet muneris experts.
 Sic donis uulgum laudumque cupidine flammatur.

Iamque dies praedicta aderat, coetuque sonabat
 Innumero campus, simulatasque ordine iusto
 Exequias rector lacrimis ducebat obortis. 305
 Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
 Dona ferunt tumulisque super flagrantibus addunt.
 Ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyaeo
 Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
 Tum manis uocat excitos laudesque uirorum 310
 Cum fletu canit et ueneratur facta iacentum.
 Inde refert sese circo et certamina prima
 Inchoat ac rapidos cursus proponit equorum.
 Fluctuat aequoreo fremitu rabieque fauentum,
 Carceribus nondum reseratis, mobile uulgus 315
 Atque fores oculis et limina seruat equorum.

Iamque, ubi prolato sonuere repagula signo,
 Et toto prima emicuit uix ungula cornu,
 Tollitur in caelum furiali turbine clamor.

292 uestra **OV** nostra **LF** 293 Est] Fert *Heinsius*
 294 fauere **S** — nostras **■** 299 ac] et **OV** 300 Praemia **V**
 Prima **LFO** — e *Liuius* et **S** 304 simulatasque *Ruperti*
 (cf. II. 553) 305 abortis **OV** 309 floribus] roribus *Heinsius*
 311 canit et ueneratur *Barth* cantet ueneratur **LFO** cantet et
 uen. **V** caneret uen. **Ch** canere et uenerari *Heinsius* 313 ac]
 et **V** 314 aequoreo] aequato *Heinsius* interea uel incerto
Schrader 316 lumina **OV** 318 toto] moto *Heinsius* —
 cornu] curru *Schrader*, sed cf. *Verg. Ge. III. 88*

Pronique ac similes certantibus ore secuntur 320
 Quisque suos currus magnaue uolantibus idem
 Uoce locuntur equis. quatitur certamine circus
 Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
 Instant praecipites et equos clamore gubernant.
 Fuluus, harenosa surgens tellure, sub auras 325
 Erigitur globus atque operit caligine densa
 Cornipedumque uias aurigarumque labores.
 Hic studio furit acris equi, furit ille magistri.
 Hos patriae fauor, hos accendit nobile nomen
 Antiqui stabuli. sunt, quos spes grata fatiget 330
 Et noua ferre iugum ceruix. sunt, cruda senectus
 Quos iuuat et longo sonipes spectatus in aeuo.
 Euolat ante omnis rapidoque per aera curru
 Callaicus Lampon fugit atque ingentia tranat
 Exultans spatia et uentos post terga relinquit. 335
 Conclamant plausuque fremunt uotique peractam
 Maiorem credunt praerepto limite partem.
 At, quis interior cura et prudentia circi
 Altior, effusas primo certamine uires
 Damnare et cassis longe increpitare querelis 340
 Indispensato lassantem corpora nisu:
 'Quo nimius, quo, Cyrne, ruis? — nam Cynus agebat —
 Uerbera dimitte et reuoca moderatus habenas.'
 Heu surdas aures! fertur securus equorum
 Nec meminit, quantum campi decurrere restet. 345
 Proximus, a primo distans, quantum aequore currus
 Occupat ipse, loci tantum; sed proximus ibat

320 certantibus] agitantibus *Bentley* 321 cursus *Ch*
 322 locuntur *LF* loquantur *OV* — certamine] conamine *Bothe*
 323 Certantum] Hortantum *Bentley* et *Ruperti*, qui et caeden-
 tum *coni.* 324 praecipites *Modius* alique praeceptis *S*, quod
prob. Bentley 333 raptique *Heinsius* — aera] aequora
Schrader — curru *ChLF* cursu *OV* 334 Lampo *Ch* 337 prae-
 repto *LFV* praecepto *O* — praecepto limine *Heinsius* 339 uires
Cm Ep. 19 342 nimius] minus *LFO* mimus *V* — Cyrne]
 crine *L* cryne *F* cerne *OV* — ruit *S* — Cynus] crinus *LFV*
 crinis *O*

Astur Panchates; patrium frons alba nitebat
 Insigne et patrio pes omnis concolor albo;
 Ingentes animi, membra haud procera decusque 350
 Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
 Concitus atque ibat campo indignatus habenas.
 Crescere sublimem atque augeri membra putares.
 Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.

Tertius aequata currebat fronte Peloro 355
 Caucasus. ipse asper, nec qui ceruicis amaret
 Applausae blandos sonitus clausumque cruento
 Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
 At, docilis freni et melior parere, Pelorus
 Non umquam effusum sinuabat deuius axem; 360
 Sed laeuo interior stringebat tramite metam.
 Insignis multa ceruice et plurimus idem
 Ludentis per colla iubae; mirabile dictu,
 Nullus erat pater: ad Zephyri noua flamina campis
 Uettonum eductum genetrix effuderat Harpe. 365
 Nobilis hunc Durius stimulabat in aequore currum;
 Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
 Ipsum Aetola, uago Diomedii condita, Tyde
 Miserat; exceptum Troiana ab origine equorum
 Tradebant, quos Aeneae Simoentos ad undas 370

348 panchates LF pauchatos O pauchates V 349 pes
 summus Gronov 351 tum] enim Heinsius 354 cocco
 Cm Ep. 74 LF toto OV, sed in V m. 2 suprascr. coccho
 354. 355 uerba Hiberus — currebat, quae desunt in S, in-
 seruere Cm Ep. 74 et Cc Em. I. 17 (T. p. 173. 225. 238. 240)
 356 Caucasus Cm l. l. Caufasus LF Camphasus O Cauphasus V
 357 clausumque] rosumque uel rasumque Heinsius 358 Spu-
 meus Cm l. l. 360 sinuabat LF fumabat OV 364 Nullus
 erat pater. ad Cm l. l. LF pater deest in OV (T. p. 224)
 365 Uettonum F Uectonum LOV (cf. III. 378) — harpe OV
 arpe L alpe F 367 Caucasus Cm l. l. S (cf. u. 356) —
 fidebat OV sidebat LF — magistro Cm l. l. 368 Tyde]
 tybe LF tibe OV — Ipsumque Aetolo Diomedii c. Tinde Sal-
 masius et Gronov 370 Tradebant Ch tadebant F Cadebant LOV
 (T. p. 230) — simoentos L simoentis F simeuntis O simeontis V

Uictor Tydides magnis abduxerat ausis.
 Iamque, fere medium euecti certamine campum,
 In spatia addebant; nisusque apprehendere primos
 Panchates animosus equos, super altior ire
 Et praecedentem iam iamque ascendere currum 375
 Pone uidebatur, curuatisque ungula prima
 Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.

At postremus Atlas, sed non et segnior ibat
 Postremo Durio; pacis de more putares
 Aequata fronte et concordi currere freno. 380
 Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
 Callaicas Cynni uires, nec, ut ante, salire
 Praecipitem currum, et fumantis uerbere cogi
 Assiduo uiolenter equos, ceu monte procella
 Cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente 385
 Cornipedum protentus et in capita ardua pendens,
 Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
 Panchatem uocesque addit cum uerbere mixtas:
 'Tene, Astur, certante feret quisquam aequore palmam
 Erepto? consurge, uola, perlabere campum 390
 Assuetis uelox pennis. decrescit anhelio
 Pectore consumptus Lampon; nec restat hianti,
 Quem ferat ad metas, iam spiritus.' Haec ubi dicta,
 Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo
 Corriperet spatium, et nitentem opponere curuos 395
 Aut aequare gradus Cynnum post terga relinquit.
 Confremit et caelum et percussus uocibus altis
 Spectantum circus. fertur sublime per auras
 Altius attollens ceruicem uictor ouantem
 Panchates sociosque trahit prior ipse iugalis. 400

At postremus Atlas, Durius postremus in orbem

373 In spatio **ChS**, sed cf. *Verg. Ge. I. 513* — addebat **L** —
 uisusque **OV** 374 equos] aequos **F** 379 durio **LF** claro **OV**
 Durius *Liuius* 381 ut **Cm** *Ep. 19* et **O** 382 Cynni **Cm l. l.** **L**
 crini **F** cerni **OV** (*T. p. 226*) 388 Panchatem **LO** Pancatem **F**
 Pauchatem **V** 393 Qui ferat *Lefebure* 396 crynum **L**
 cyrimum **F** currum **OV** — terga] regna **L** 398 circum **OV**

Exercent artis; laeuos nunc appetit ille
 Conatus, nunc ille premit certatque subire
 Dexter, et alterni nequicquam fallere tentant:
 Donec, confisus primaevae flore iuuentae, 405
 Obliquum Durius conuersis pronus habenis
 Opposuit currum atque euersum propulit axem
 Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis:
 'Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
 Et nobis et equis letum commune laboras.' 410
 Dumque ea proclamat, perfracto uoluitur axe
 Cernuus, ac pariter fusi, miserabile, campo
 Discordes sternuntur equi; quatit aequore aperto
 Lora suis uictor, mediaque Pelorus harena
 Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit. 415
 Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
 Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina equorum
 Discentem, rapido praeteruolat incitus axe;
 Impellit currum clamor uocesque fauentum. 419
 Iamque etiam dorso atque umeris trepidantis Hiberi
 Ora superposuit sonipes, flatusque uapore
 Terga premi et spumis auriga calescere sentit.
 Incubuit campo Durius misitque citatos
 Uerbere quadrupedes, nec frustra: aequare uidetur,
 Aut etiam aequauit iuga praecedentia dexter. 425
 Attonitus tum spe tanta: 'Genitore, Pelore,
 Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
 Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
 Quantum diuini praecellat seminis ortus.
 Uictor dona dabis statuesque altaria patri.' 430
 Et, ni successu nimio laetoque pauore
 Proditus elapso foret inter uerba flagello,

402. 403 laeuo — conatu *Heinsius* 406 pronus] premis **L**
 412 Cernuus **L** Cernius **F** Germnus **■** Gerimus **V** 414 peloros **L**
 415 relinquit *edd. nonnullae* 416 cyrni **L** cyrin **F** cirrin **OV**
 417 Hunc **V** Nunc **LFO** 420 atque **LF** ac **O** et *corr. in* at **V**
 426 peloro **S** 431 ni] tu **■** — fauore *Gronov*

Forsan sacrasset Zephyro, quas uouerat, aras.
 Tum uero infelix, ueluti delapsa corona
 Uictoris capiti foret, in se uersus ab ira, 435
 Auratam medio discindit pectore uestem,
 Ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
 Nec iam subducto parebat uerbere currus.
 Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.

Interea metis, certus iam laudis, agebat 440
 Sese Panchates et praemia prima petebat
 Arduus. effusas lenis per colla, per armos
 Uentilat aura iubas; tum, mollia crura superbi
 Attollens gressus, magno clamore triumphat.
 Par donum solido argento caelata bipennis 445
 Omnibus, at uario distantia cetera honore.
 Primus equum uolucrum, Massyli munera regis
 Haud spernenda, tulit; tulit hinc uirtute secundus
 E Tyria, quae multa iacet, duo pocula, praeda,
 Aurifero perfusa Tago. uillosa leonis 450
 Terga feri et cristis horrens Sidonia cassis
 Tertius inde honor est; postremo munere Atlantem,
 Quamuis perfracto senior subsederat axe,
 Accitum donat ductor, miseratus et aeuum
 Et sortem casus. famulus florente iuuenta 455
 Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.

His actis ductor laeta ad certamina plantae
 Inuitat positisque accendit pectora donis:
 'Hanc primus galeam — hac acies terrebat Hiberas
 Hasdrubal —; hunc ensem, cui proxima gloria cursus,
 Accipiet; caeso pater hunc detraxit Hyempsae. 461
 Tertius extremam tauro solabere palmam.

433 nouerat ■ 439 patiuntur OV 440 certis ■
 442 leuis S — āmos F amos L annos OV 446 at Ch ac S
 448 hinc S huic *edd. nonnullae* 452 est] et O, unde honor;
 et p. *edd. pleraeque* — at uel ast *Heinsius, quod prob. Ruperti*
 — Atlantem *Liwineius* athlantis ■ Atlanta *Heinsius* 454 Acci-
 tum Cm *Ep. 55* Acritum O 456 Hinc S 460 cursus
 Cm l. l. LF currus OV

Cetera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox iaculis, quae dat gentile metallum.'

Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora 465
Ostendere simul uulgi clamore secundo.

Hos Tyria misere domo patria inclita Gades.
Mox subit, aspersus prima lanugine malas,
Baeticus; hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba et haud paruo certamina laeta fouebat. 470

Inde, comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurytus; excelso nutritum colle crearat

Saetabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus et Sicoris, proles bellacis Ilerdae, 475

Et Theron, potator aquae, sub nomine Lethes
Quae fluit, immemori perstringens gurgite ripas.

Qui postquam, arrecti plantis et pectora proni
Pulsantesque aestu laudum exultantia corda,
Accepere tuba spatium, exilueri per auras 480
Ocius effusis neruo exturbante sagittis.

Diuersa et studia et clamor, pendentque fauentes
Unguibus atque suos, ut cuique est gratia, anhel
Nomine quemque cient. grex inclitus aequore fertur,
Nullaque tramissa uestigia signat harena. 485

Omnes primaevi flauentiaque ora decori,
Omnes ire leues atque omnes uincere digni.

Extulit, incumbens medio iam limite, gressum

463 discedens **Ch** 465 tartessos ■ 467 inclita **OV**
indita **LF** 468 hunc uersum, qui deerat in nonnullis edd.,
inser. **Cm Ep. 55** — Nox **LFV** Nos ■ — aspersus **S** Asperus
Cm l. l. 469 puero] patrio **Heinsius** 470 paruo certamina
Cm l. l. parto certamine **S** parce certamina **Modius** parco cer-
tamine uulgo, quod prob. **Barth** — certamina] conamina
Schrader 471 uulgore **S** 473 Eurytus ■ 474 Saecabis **O**
— atque om. **O** 475 lamus **F** lanius **LO** lanus (nus m. 2
in lacuna) **V** 480 tubae signum uel t. sonitum **Schrader**
483 Unguibus] Uocibus **Heinsius** Auribus **Liuius** — haneli **FO**
484 inclitus] incitus **Heinsius** 486 florentiaque **Bothe** 488 Et
tulit **S**

Eurytus et primus breuibus, sed primus, abibat
 Praecedens spatiis. instat non segnus acer 490
 Hesperos ac prima stringit uestigia planta
 Praegressae calcis. satis est huic esse priori;
 Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
 Acrius hoc tendunt gressus animique uigore
 Corpora agunt. auget pueris labor ipse decorem. 495
 Ecce, leui nisu postremoque agmine currens,
 Postquam sat uisus sibi concepissee uigoris,
 Celsus inexhaustas effundit turbine uires
 Non expectato subitusque erumpit et auras
 Praeuehitur Theron. credas Cyllenida plantam 500
 Aetherio nexis cursu talaribus ire.
 Iamque hos iamque illos, populo mirante, relinquit
 Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
 Hesperon infestat sua per uestigia pressum.
 Nec iam, quem sequitur tantum, sed prima coronae 505
 Spes trepidat tantis uenientibus Eurytus alis.
 Quartus sorte loci, sed, si tres ordine seruent
 Inceptos cursus, nequicquam uana laborans,
 Tartessos fratrem medio Therone premebat.
 Nec patiens ultra tollit sese aequare Theron 510
 Igneus et plenum praeteruolat Hesperon irae.
 Unus erat super, et metae propioribus aegros
 Urebat finis stimulis; quascumque reliquit
 Hinc labor, hinc penetrans pauor in praecordia uires,
 Dum sperare licet, breuia ad conanima uterque 515

489 Eurytus ChS Eurythus *uulgo* 492 Praegressae, *ut coni. Liuiueius*, LF Progressae OV — huic V hinc LFO — isse *Heinsius* 493 Hinc ■ 496 uisu OV — currens Cm Ep. 55 currus O 497 uisus Cm l. l. F ex corr. nisu L uisu OV 499 et auras, *ut coni. Liuiueius*, ChL et aucas F ad auras OV 500 thero O 505 quem sequitur] consequitur *Heinsius* 506 tantis euentibus Eur. ales uel tactus uenientibus E. alis *Heinsius* tantis contreritus E. alis *Withof* — uenientibus] fortasse urgentibus — eurutus LV eurictus F eurytus O 509 therona S 513 finis] limes *Heinsius*

Aduocat. aequantur cursus, pariterque ruebant.
 Et forsán gemina meruissent praemia palma,
 Peruecti simul ad metas, nī, terga secutus
 Theronis, fusam late per lactea colla
 Hesperos ingenti tenuisset saeuus ab ira 520
 Traxissetque comam. tardato laetus ouansque
 Eurytus euadit iuuenē atque ad praemia uictor
 Emicat et galeae fert donum insigne coruscae.
 Cetera promisso donata est munere pubes
 Intonsasque comas uiridi redimita corona 525
 Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.

Hinc grauiora uirum certamina, comminus ensis
 Destructus bellique feri simulacra cientur.
 Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia uitae,
 Sed uirtus animusque ferox ad laudis amorem, 530
 Hi creuere pares ferro; spectacula digna
 Martigena uulgo suetique laboris imago.
 Hos inter gemini — quid iam non regibus ausum?
 Aut quod iam regni restat scelus? — impia circo
 Innumero fratres, cauea damnante furorem, 535
 Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
 Is genti mos dirus erat; patriumque petebant
 Orbati solium lucis discrimine fratres.
 Concurrere animis, quantis configere par est,
 Quos regni furor exagitat; multoque cruore 540
 Exsatiata simul portantes corda sub umbras
 Occubuere. pari nisu per pectora adactus
 Intima descendit mucro; superaddita saeuīs
 Ultima uulneribus uerba; et, conuicia uoluens,

516 aequatur *Marsus aliiq̃ue* 518 nī] in **S**, sed in **F** nī
m. 2 suprascr. 519 lete **O** (cf. *XV. 788*) 522 Eurytus **L**
 et **F** ex corr. Euritus **OV** — ad praemia **Cm Ep. 55** 529 crimine
 noxia uita *Heinsius* 531 Hys **O** Hic *Heinsius* — Discreuere
Barth 533 Hos] Quos *Heinsius* — quidnam et 534 quod-
 nam *idem* — quod **V** quoque **LFO** 537 durus **F** 539 ani-
 mis **V** animus **F** animus **L** animas **O** 540 multumque
Heinsius

Dirus in inuitas effugit spiritus auras. 545
 Nec manes pacem passi. nam corpora iunctus
 Una cum raperet flamma rogos, impius ignis
 Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
 Cetera distincto donata est munere turba,
 Ut uirtus et dextra fuit. duxere iuuenecos, 550
 Impressis dociles terram proscindere aratris;
 Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
 Uenatu iuuenes, quos dat Maurusia praeda.
 Necnon argenti necnon insignia uestis
 Captivae pretia et sonipes et crista nitenti 555
 Insurgens cono, spolia exuiviaeque Libyssae.
 Tum iaculo petiere decus, spectacula circi
 Postrema, et metae certarunt uincere finem
 Burnus auis pollens, quem misit ripa metalli,
 Qua Tagus auriferis pallet turbatus harenis; 560
 Et Glagus, insignis uentos anteire lacerto;
 Et, cuius numquam fugisse hastilia cerui
 Praerapida potuere fuga, uenator Aconteus,
 Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
 Iam socius; uolucresque uagas deprendere nube 565
 Assuetus iaculis, idem et bellator, Ilerdes.
 Laus Burni prima, infixit qui spicula metae;
 Est donum serua, albentis inuertere lanas
 Murice Gaetulo docta. at, quem proxima honorant
 Praemia, uicinam metae qui propulit hastam, 570

545 inuisas *Blass* 546 iunctus *Cm Ep. 55 FO* uinctus *LV*
 iuncta *ed. Basil. 1522 aliaeque* 547 flammam ■ 555 hactenus
Coloniensis liber, qui hinc usque ad finem mutilus erat — nitenti]
 rubenti *Schrader* 559 Burnus *F* Burinis *LV* Burius *O* Burrus
uulgo — Burnus, agris p. qu. etc. *Hoeufft in Peric. crit. ed. 1808* —
 ripa, metallis Qua — harenas *Bothe* 562 cerui *V* cerni *LFO*
 564 Ludibilisque ■ Missilibusque *D. Heinsius* 565 uolucrisque
 uagam nubem *Heinsius* 567—571 desunt in ■ (*T. p. 219. 240*)
 567 burni *F* burin *L* buryn *V* — metae] mente *LFV* 568 Est,
ut con. Scaliger et Barth, V Et *LF* 569 honorant *LFV* —
 ad quem proxima honore *Pr. Lefebure ex cod. Put.* at cui pr.
 honore *Heinsius* 570 metae] mente *LFV* (*cf. u. 567*) — prepulit *L*

Accepto laetus puero discessit Ilerdes,
 Cui ludus, nullam cursu non tollere dammam.
 Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
 Nec timidos agitare canes latratibus aprum. 574

Quos postquam clamor plaususque probauit honores,
 Germanus ducis atque effulgens Laelius ostro
 Nomina magna uocant laeti manesque iacentum
 Atque hastas simul effundunt. celebrare iuuabat
 Sacratos cineres atque hoc decus addere ludis.
 Ipse etiam, mentis testatus gaudia uultu, 580
 Ductor, ut aequauit meritis pia pectora donis,
 Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
 Laelius Asturica rapidos de gente iugales,
 Contorquet magnis uictricem uiribus hastam
 Consurgens umbrisque dari testatur honorem. 585
 Hasta uolans, mirum dictu, medio incit acampo
 Substitit ante oculos et terrae infixi cohaesit:
 Tum subitae frondes celsoque cacumine rami
 Et — latam spargens quercus, dum nascitur, umbram.
 Ad maiora iubent praesagi tendere uates 590
 Id monstrare deos atque hoc portendere signis.

Quo super augurio, pulsus de litore cunctis
 Hesperio Poenis, ultor patriaeque domusque
 Ausoniam repetit, fama ducente triumphum.
 Nec Latium curis ardet flagrantius ullis, 595
 Quam iuueni Libyam et summos permittere fasces.
 Sed non par animis nec bello prospera turba

585 testatus **O** 589 Et] Est *Barth* (cf. u. 568) Fit
Burmam — dum] tum *Bothe* — noscitur **OV** (unde fortasse
 iam noscitur scribendum) — dum nascitur] subnascitur *Schrader*
 — rami En latam spargunt, quercus dum nascitur, u. *Lefebure* —
 Latam spargentes, qu. d. n., u. uel Tum subitas frondes c. c.
 ramos Fert latam spargens qu., d. n., u. *Withof* 591 porten-
 dere **LF** praetendere **O** protendere **V** — signi uel signo *Heinsius*
 et *Burmam* 594 fama uel palma addicente *Heinsius* —
 f. donante *Withof* f. uincente uel ludente *Blass* — triumphum]
curulem Ruperti 597 non par **LFV** (in **V** par m. 2 in lacunam
 insertum) deest in **O** frigens edd. fere omnes frigens annis *Liuiueius*

Ancipiti senior temeraria coepta uetabant
Magnosque horrebant cauta formidine casus.

Ergo, ubi delato consul sublimis honore 600
Ad patres consulta refert, deturque potestas,
Orat, delendae Carthaginis, altius orsus
Hoc grandaeva modo Fabius pater ora resoluit:
'Haud equidem metuisse queam, satiatum et aevi
Et decoris, cui tam superest et gloria et aetas, 605
Ne credat nos inuidiae certamine consul
Laudibus obtrectare suis. satis inclita nomen
Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
Facta noua; uerum et patriae, dum uita manebit,
Deesse nefas animumque nefas scelerare silendo. 610
Bella noua in Libyae moliris ducere terras?
Hostis enim deest Ausoniae; nec uincere nobis
Est satis Hannibalem. petitur quae gloria maior
Litore Elissaeo? stimuli si laudis agunt nos,
Hanc segetem mete. composuit propioribus ausis 615
Dignum te Fortuna parem. uult Itala tellus
Ductoris saeui, uult tandem, haurire cruorem.
Quo Martem aut quo signa trahis? restinguere primum est
Ardentem Italiam. tu fessos auis hostis
Deseris ac septem denudas proditor arces. 620
An, cum tu Syrtim ac sterilis uastabis harenas,
Non dira illa lues notis iam moenibus urbis
Assiliet? uacuumque Iouem sine pube, sine armis
Inuadet? quanti, ut cedas Romamque relinquant,
Emerit! — et tanto percussi fulmine belli 625

603 resoluet **S**, sed in **F** i suprascr. 604 sociatus **OV**
605 tam] iam *Heinsius* 607 inclita **OV** indita **LF** (cf. u. 467)
610 Desse **FOV** 612 dest **FV** — ausoniae **V** ausonia **LFO**
614 uos *Schrader et Blass* 615 ausis] ausu *Barth* oris *Schrader*
619 auisus, ut *coni. Heinsius*, **LF** obuius **OV** — tu fessos, obuius
hosti, Deseris *Lefebure* 621 ac] et **V** — uastabis] lustrabis
van Veen 622 notae *Heinsius* 624 credas **OV**
624. 625 quanti est, ut eas R. r. Emerito? ac tanti *D. Heinsius*
et *Dausqueius* quanti est, cedas R. r. Emerito? ah! tanti

Sicine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
 Fuluius, aequoreis Libyae reuocabimus oris?
 Uince domi et trinis maerentem funera lustris
 Ausoniam purga bello. tum tende remotos
 In Garamantas iter Nasamoniacosque triumphos 630
 Molire. angustae prohibent nunc talia coepta
 Res Italiae. pater ille tuus, qui nomina uestrae
 Addidit haud segnis genti, cum consul Hiberi
 Tenderet ad ripas, reuocato milite primus
 Descendenti auide superatis Alpius ultro 635
 Opposuit sese Hannibali. tu consul abire
 A uictore paras hoste atque auellere nobis
 Scilicet hoc astu Poenum? si deinde sedebit
 Impavidus nec te in Libyam tuaque arma sequetur,
 Capta damnabis consulta improuida Roma. 640
 Sed fac turbatum conuertere signa tuaeque
 Classis uela sequi. nempe idem erit Hannibal, idem,
 Cuius tu uallum uidisti e moenibus urbis.
 Haec Fabius; seniorque manus paria ore fremebat.
 Tum contra consul: 'Caesis ductoribus olim 645
 Magnanimis gemino leto, cum tota subisset
 Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
 Non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
 Quoquam ad opem uerso, fateor, primoribus annis
 Excepi nubem belli solusque ruenti 650
 Obieci caelo caput atque in me omnia uerti.
 Tum grandaeua manus puero male credita bella,

Liuiineius quanti est, cedas R. r. Emerito? ast tanto *Lefebure*
 quanti, ut cedas R. r. Emerito, est? tanto *Drakenborch* aliique
 — Emerit *L. Müller d. r. m. p. 175* Emerito S — et *L. Müller*;
 ast S (*in O corr. ex ex*) fortasse ah! cum *Liuiineio* scribendum
 — percussi S perculsi uulgo 626 arcitus OV 629 tum]
 cum L 631 angustae OV augustae LF 642 idem LF
 erit OV, sed in V m. 2 ad marg. idem 644 fremebant O
 646 gemino leto S l. g. uulgo 648 fabius OV — non quis
 deest in ■ 651 caelo F celo LOV telo uulgo — in me F
 mine LOV 652 bello OV

Atque idem hic uates temeraria coepta canebat.
 Dis grates laudemque fero, sub numine quorum
 Gens Troiana sumus. puer ille et futilis aetas 655
 Imbellesque anni necdum maturus ad arma
 Scipio restituit terras illaesus Hiberas
 Troiugenis; pepulit Poenos, solisque secutus
 Extremas ad Atlanta uias, exegit ab orbe
 Hesperio nomen Libyae nec rettulit ora 660
 Signa prius, quam fumantis circa aequora uidit
 Romano Phoebum soluentem litore currus.
 Asciiuit reges idem. nunc ultimus actis
 Restat Carthago nostris labor. hoc sator aevi
 Iupiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus 665
 Intremit, aut aegros simulat mentita timores,
 Ne finem longis tandem peperisse ruinis
 Sit noster titulus. certe iam dextera nobis
 Experta, et robur florentibus auximus annis.
 Ne uero fabricate moras; sed currere sortem 670
 Hanc sinite ad ueterum delenda opprobria cladum,
 Quam mihi seruauere dei. sat gloria cauto
 Non uinci pulchra est Fabio, peperitque sedendo
 Omnia Cunctator; nobis nec Mago nec Hannon
 Nec Gisgone satus nec Hamilcare terga dedisset, 675
 Si segnes clauso traheremus proelia uallo.
 Sidoniusne puer, uix pubescente iuuenta,
 Laurentis potuit populos et Troia adire
 Moenia flauentemque sacro cum gurgite Thybrim?
 Et potuit Latium longo depascere bello? 680

654 numine, *ut conl. Liuiueius*, LFV nomine ■ 655 sum-
 mus OV 660 ora *scr. auri S prob. Ernesti ante ed. Parm.*
prob. Schrader audi Liuiueius urbi Dausqueius prob. Ruperti
Afris uel aruis Barth inde uel ultor Heinsius Euri uel Euro
Blass 661 circa] *citra Barth — aequare Blass* 665 mouet OV
 667 Nec S — *tantum van Veen* 669 Exserta *Heinsius*
 670 fabricare OV 672 seruare ■ 674 ante nobis *distinxit*
Blass 675 dedisset ■ *dedissent uulgo* 676 segne OV
 680 depascere *Barth* deposcere ■

Nos Libyae terris tramittere signa pigebit?
 Et Tyrias agitare domos? secura pericli
 Litora lata patent, et opima pace quieta
 Stat tellus. timeat tandem Carthago, timeri
 Assueta, et nobis, quamuis Oenotria nondum 685
 Hannibale arua uacent, superesse intellegat arma.
 Illum ego, quem uosmet cauti consultaque uestra
 In Latio fecere senem, cui tertia large
 Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
 Illum ego ad incensas trepidantem et sera pauentem 690
 Aduertam patriae sedes. an Roma uidebit
 Turpia Agenoreae muris uestigia dextrae?
 Carthago immunis nostros secura labores
 Audiet interea et portis bellabit apertis?
 Tum uero pulset nostras iterum improbus hostis 695
 Ariete Sidonio turris, si templa suorum
 Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
 Talibus accensi patres, fatoque uocante,
 Consulis annuerunt dictis, faustumque precati
 Ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt. 700

690 pauentem] cauentem *Ruperti* 691 Auertam *edd.*
nonnullae 692 agenorie *OV* 695 improbet *S*, *sed in F*
in improbus corr. 696 suorum] deorum *Bothe* 699 an-
 nuerunt *LF* annuerent *OV* annuerant *wulgo* 700 foret *V*
 forte *LFO*

SILI ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

Hostis ut Ausoniis decederet aduena terris,
 Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae,
 Caelicolum Phrygia genetricem sede petitam
 Laomedontaeae sacrandam moenibus urbis;
 Aduectum exciperet numen, qui, lectus ab omni 5
 Concilio patrum, praesentis degeret aevi
 Optimus. en nomen melius maiusque triumphis!
 Iamque petita aderat Latia portante Cybele
 Puppe; atque ante omnis, magno cedente senatu,
 Obuius accitis properabat Scipio sacris, 10
 Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
 Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
 Isque ubi longinquo uenientia numina ponto
 Accepit supplex palmis Tuscique sonora
 Thybridis adduxit sublimis ad ostia puppim, 15
 Femineae tum deinde manus subiere, per amnem
 Quae traherent celsam religatis funibus alnum.
 Circum arguta cauis tinnitibus aera, simulque

1 decederet LF descenderet V discederet O et uulgo
 2 Fatidica OV — fuerant] tulerant Heinsius 5 acciperet O
 6 Consilio O — degeret LV degerit FO 7 en L. Müller d. r.
 m. p. 335 heu S — maiusque] manisque L 8 aderant Marsus
 aliqua — Cybele Barth cybeles L cybeben (sed len suprascr.) F
 cibelen OV Cybebe Ruperti Cybeben Heinsius prob. Bentley
 9 atque ante omnis LF atque omnis OV atque intrepidus
 primum ed. Mediol. 1481 atque in trepidis ed. Basil. 1522 —
 cedente LFV sedente (sed c suprascr.) O sedente Marsus cen-
 sente Heinsius 13 uenientia] tremencia O, unde tranantia
 Barth 14 Excepit Schrader — Tuscique] tristisque O —
 sonoram Heinsius 15 adduxit LF adducit OV 16 subiere V
 subire LFO 17 alnum FV aluum LO 18 canis S

Certabant rauco resonantia tympana pulsu,
 Semiuirique chori, gemino qui Dindyma monte 20
 Casta colunt, qui Dictaeo bacchantur in antro,
 Quique Idaea iuga et lucos nouere silentis.

Hos inter fremitus ac laeto uota tumultu
 Substitit adductis renuens procedere uinclis
 Sacra ratis subitisque uadis immobilis haesit. 25

Tum puppe e media magno clamore sacerdos:
 'Parcite pollutis contingere uincula palmis
 Et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque profanae,
 Ferte gradus nec uos casto miscete labori,
 Dum satis est monuisse deae. quod si qua pudica 30
 Mente ualet, si qua illaesi sibi corporis astat
 Conscia, uel sola subeat pia munera dextra.'

Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
 Claudia, non aequa populi male credita fama,
 In puppim uersis palmisque oculisque profatur: 35

'Caelicolum genetrix, numen, quod numina nobis
 Cuncta creas, cuius proles terramque fretumque
 Sideraque et manis regnorum sorte gubernant,
 Si nostrum nullo uiolatum est crimine corpus,
 Testis, diua, ueni et facili me absolue carina.' 40

Tum secura capit funem; fremitusque leonum
 Audiri uisus subito, et grauiora per auris
 Nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuae.
 Fertur prona ratis — uentos impellere credas —
 Contraque aduersas ducentem praeuenit undas. 45
 Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet
 Finem armis tandem finemque uenire periclis.

Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
 Abscondit late propulsis puppibus aequor,

21 Casta] Lustra [Blass — Dictaeo] Rhoeteo Schrader
 23 Hos] Nos L 25 subitique L 30 munisse V 34 male ■
 mala ed. Rom. 1 aliaeque — non aequae p. male cr. famae
 Heinsius populo mala cr. Hoeufft in *Peric. crit. ed.* 1808
 38 Sidera OV — regno consorte Barth 42 auris ■ auras
 uulgo aera Heinsius

Cui numen pelagi placauerat hostia taurus, 50
 Iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
 Tunc a sede deum purumque per aethera lapsae
 Armigerae Iouis ante oculos coepere uolucres
 Aequoreas monstrare uias ac ducere classem.
 Augurium clangor laetum dabat. inde, secuti 55
 Tantum praegressos liquida sub nube uolatus,
 Quantum non frustra speculantum lumina seruant,
 Litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.

Nec segnis, tanta in semet ueniente procella,
 Africa terribilem magno sub nomine molem, 60
 Regis opes, contra et Massyla parauerat arma;
 Spesque Syphax Libycis una et Laurentibus unus
 Terror erat. campos pariter uallesque refusas
 Litoraue implerat, nullo decorare tapete
 Cornipedem Nomas assuetus, densaeque per auras 65
 Condebant iaculis stridentibus aethera nubes.
 Immemor hic dextraeque datae iunctique per aras
 Foederis, et mensas testis atque hospita iura
 Fasque fidemque simul, prauo mutatus amore,
 Ruperat atque toros regni mercede pararat. 70
 Uirgo erat eximia specie claroque parente,
 Hasdrubalis proles; thalamis quam cepit ut altis,
 Ceu face succensus prima taedaeque iugali,
 Uertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto
 Foedere amicitiae, dotalia transtulit arma. 75

Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
 Ductori monuisse fuit; missique minantur:
 Stet regno, reputet superos, pacta hospita seruet;
 Longe coniugia ac longe Tyrios Hymenaeos
 Inter Dardanias acies fore. sanguine quippe, 80

51 iuuabant ■ 56 praegressos, *ut con.* Heinsius, LFV
 progressos ■ 57 seruent Heinsius 60. 61 molem, Regis
 opes, c. *distinxi* 67 hic ■ is *uulgo* — iunctique] uinclique L
 73 succensus OV 77 missique] nullique L — minantur Hein-
 sius minentur ■ 78 regno] recto Bothe 79 Longa ■

Si renuat, blando nimium facilique marito
Statura obsequia et thalami flagrantis amores.

Sic Latius permixta minis, sed cassa monebat
Ductor; nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses 85
Aduocat et, castas polluti foederis aras
Testatus, uaria Martem mouet impiger arte.
Castra, leui calamo cannaque intacta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris, 90
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
Coeperunt ignes et se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras
Et fumos uolucris propellunt lumine flammae. 95
It totis inimica lues cum turbine castris,
Atque alimenta uorat strepitu Uulcanus anhelos
Arida, et ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
Excitis somno, multorumque ora uocantum 100
Auxilium inuadunt flammae. fluit undique uictor
Mulciber et rapidis amplexibus arma uirosque
Corripit; exundat pestis, semustaque castra
Albenti uolitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu 105

83 minis] nimis **LF**, sed in **F** minis m. 2 suprascr. unius **OV**
— sed *Liuius* et **S** at *Barth alique* — monebat **LF** monebat **OV** 87 uaria] uafra *Heinsius* 88 cannaque **LF**
carinaque **OV** — intacta **FV** intorta **LO** intexta *Heinsius prob. Bentley* 90 tutantibus **LF** uitentibus **O** nitentibus **V** 91 celata] celerata *Heinsius* 92 coniecti *Heinsius*, sed cf. *IX. 602* — rabidam **F** 94 clarae *Burmman* late *Heinsius et Schrader* 95 fumos **LF** frenos **OV** ramos *Dausqueius* tenebras *Withof* — flumine *Barth* — Et uolucris effrenes p. l. flammas uel Et se mox u. p. l. flammae *Heinsius* Et Poenos u. p. flamine flammae *Burmman* 96 cum] ceu *Heinsius et Withof* 97 uolat **S** 101 fluit] furit *Heinsius* 102 Mulciber **OV** Mulcifer **LF** (cf. *IV. 668; XII. 141*) 104 Albenti **S** Ardenti uulgo

Lugubre increpitans late circumuolat ardor;
 Hausissetque uirum, trepidus ni clade satelles
 E somno ac stratis rapuisset multa precantem.

Uerum ubi mox iuncto sociarant aggere uires
 Massylus Tyriusque duces, accitaeque regno 110
 Lenierat pubes infaustae uulnera noctis,
 Ira pudorque dabant et coniux, tertius ignis,
 Immanis animos; afflataque barbarus ora
 Castrorum flammis et se uelamine nullo
 Uix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas 115
 Frendebat minitans; sed enim non luce Syphacem
 Nec claro potuisse die nec sole tuente
 A quoquam uinci. iactarat talia uecors,
 Sed iam claudebat flatus nec plura sinebat
 Atropos et tumidae properabat stamina linguae. 120
 Namque, ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis,
 Qui, siluas ac saxa trahens, per deuia praeceps
 Uoluitur et ripas spumanti gurgite laxat,
 Ante omnis praeuectus equo, trahit agmina uoce.
 Contra naua manus Rutuli celsusque ruebat 125
 Uiso rege procul raptis exercitus armis.
 Ac sibi quisque: 'Uidesne? uidesne, ut in agmine primo
 Massylus uolitet, deposcens proelia, rector?
 Fac nostrum hoc, mea dextra, decus. uiolauit et aras
 Caelicolum et casti ductoris foedera rupit. 130
 Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.'
 Sic secum taciti et certatim spicula fundunt.

107 ni] in **S**, sed in **F** corr. 108 dira pr. *Barth* m. pauentem *Nodell* m. frementem *Ruperti* m. precando *Bothe* 115 hoste] morte *Withof* 116 etenim *Schrader* 117 tuente] fort. nitente 120 properabat *ed. Benessae* properarant **L** properabant **F** properant **OV** (sed in **V** ra m. 2 suprascr.) properantur uulgo 125 naua, ut em. *Heinsius*, corr. in uana **F** uana **LOV** sana uulgo — celsusque] laetusque *Withof* 127 uidesne uidesne ut in agm. pr. **F** (sic con. *Heinsius*) uidesne uides ut agm. pr. **LO** uidesne uides ut in agm. pr. **V**, quod prob. *Luc. Müller d. r. m. p. 200* 131 Sat ■

Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
 Naribus hasta uolans erexitque ore cruento
 Quadrupedem, elatis pulsantem calcibus auras. 135
 Corruit asper equus, confixaque cuspidē membra
 Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
 Inuadunt uanumque fugae atque attollere fessos
 Annitentem artus reuocato a uulnere telo 139
 Corripiunt; tum uincla uiro manicaeque, pudendum,
 Addita, et — exemplum non umquam fidere laetis —
 Sceptraferas arta palmas uinxere catena.
 Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
 Qui modo sub pedibus terras et sceptrā patensque
 Litora ad Oceani sub nutu uiderat aequor. 145
 Prostratis opibus regni Phoenissa metuntur
 Agmina, et inuisus Marti notusque fugarum
 Uertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
 Stabat Carthago, truncatis undique membris,
 Uni nixa uiro; tantoque fragore ruentem 150
 Hannibal absenti retinebat nomine molem.
 Id reliquum fessos opis auxiliiue ciere
 Rerum extrema iubent; huc confugere pauentes,
 Postquam se superum desertos numine cernunt.
 Nec mora: propulsa sulcant uada salsa carina, 155
 Qui reuocent patriaeque ferant mandata monentes,
 Ne lentus nullas uideat Carthaginis arces.
 Quarta Aurora ratem Dauni deuexerat oras,
 Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
 Namque grauis curis carpit dum nocte quietem, 160
 Cernere Flaminium Gracchumque et cernere Paulum
 Uisus erat simul aduersos mucronibus in se

137 nectorem *Heinsius* 138 uanumque fugae *Liuiueius*
 uanamque fugam 5 fort. clauduntque fugam 139 a] e V
 140 tunc OV — pudendum *Liuiueius* pudenda ■ pudendae *Cellarius*
 pudendae Additae *Dausqueius* 142 iunxere OV 145 ad] et OV
 147 et] at *Barth* — fugarum OV figurarum LF 150 innixa
Heinsius 151 numine *Barth* 155 salsa] falsa OV
 156 monentes LFV mouentes ■ monentis *Heinsius*

Destrictis ruere atque Itala depellere terra;
 Omnisque a Cannis Thrasymennique omnis ab undis
 In pontum impellens umbrarum exercitus ibat. 165
 Ipse, fugam cupiens, notas euadere ad Alpes
 Quaerebat terraeque ulnis amplexus utrisque
 Haerebat Latiae: donec uis saeua profundo
 Truderet et rapidis daret asportare procellis.

His aegrum uisis adeunt mandata ferentes 170
 Legati patriaeque extrema pericula pandunt:
 Massyla ut ruerint arma, ut ceruice catenas
 Regnator tulerit Libyae, letoque negato,
 Seruetur noua pompa Ioui; Carthago laboret
 Ut trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitarit habenas, 175
 Non una concussa fuga. se, triste profatu,
 Uidisse, arderent cum bina in nocte silenti
 Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
 Praerapidum iuuenem minitari, Bruttia seruet
 Litora dum Poenus, detracturum ignibus atris, 180
 In quam se referat, patriam suaeque inclita facta.
 Haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
 Effundunt lacrimas dextramque ut numen adorant.

Audiuit toruo obtutu defixus et aegra
 Expendit tacite cura secum ipse uolutans, 185
 An tanti Carthago foret; sic deinde profatur:
 'O dirum exitium mortalibus! o nihil umquam
 Crescere nec magnas patiens exurgere laudes,
 Inuidia! euersam iam pridem excindere Romam
 Atque aequasse solo potui, traducere captam 190
 Seruitum gentem Latioque imponere leges.

163 Districtis **O** 166 cupiens **LFV** capiens **O** 168 saeua]
 caeca *Schrader* 169 rapidus **O** rapidum *edd. pleraeque*
 raptum *Liwineius et Heinsius* 170 furentes **V** 175 trepida
Liwineius 176 profatur **S**, unde se teste profatur *Scaliger*
 178 celeratis *Heinsius* (cf. u. 91) 180 depasturum *Heinsius*
prob. Ruperti 184 abtutu **O**, quod *prob. Barth* — aegram et
 185 curam *Lefebure ex cod. Tell.* — tacito **O**, quod *prob. Barth*
 187 durum **OV**

Dum sumptus dumque arma duci fessosque secundis
 Summisso tirone negant recreare maniplos,
 Dumque etiam Cerere et uictu fraudasse cohortis
 Hannoni placet: induitur tota Africa flammis, 195
 Pulsat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
 Nunc patriae decus et patriae nunc Hannibal unus
 Subsidium; nunc in nostra spes ultima dextra.
 Uertentur signa, ut patres statuere; simulque
 Et patriae muros et te seruabimus, Hannon.' 200

Haec ubi detonuit, celsas e litore puppes
 Propellit multumque gemens mouet aequore classem.
 Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
 Non reuocare uirum; cunctis praestare uidentur,
 Quod sponte abscedat, superi, tandemque resoluat 205
 Ausoniam. uentos optant, et litora ab hoste
 Nuda uidere sat est. ceu flamina comprimit Auster
 Cum fera et abscedens reddit mare, nauita parco
 Interea uoto non auras poscit amicas,
 Contentus caruisse Noto, pacemque quietam 210
 Pro facili cursu reputat satis. omnis in altum
 Sidonius uisus conuerterat undique miles;
 Ductor defixos Italia tellure tenebat
 Intentus uultus, manantesque ora rigabant
 Per tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat, 215
 Haud secus ac patriam pulsus dulcisque penatis
 Linqueret et tristis exul traheretur in oras.

Ut uero affusis puppes procedere uentis,
 Et sensim coepere procul subsidere montes, 219
 Nullaque iam Hesperia et nusquam iam Daunia tellus,
 Haec secum infrendens: 'Mentisne ego compos et hoc nunc
 Indignus reditu, qui memet finibus umquam
 Amorim Ausoniae? flagrasset subdita taedis

202 gemens] fremens *Heinsius* 203 cedentum **LF**
 redeuntum **OV** cedenti *uel* redeunti *Heinsius* 204 cunctis
Liuiineius cuncti ■ 211 satis *Scaliger* salis **S** 212 miles]
 nubes **OV** 221 Hic **S** — mentisne **FV** mentisue **LO**

Carthago, et potius cecidisset nomen Elissae.
 Quid? tunc sat compos, qui non ardentia tela 225
 A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iouemque
 Detraxi solio? sparsissem incendia montis
 Per septem bello uacuos gentique superbae
 Iliacum exitium et proauorum fata dedissem.
 Cur porro haec angant? nunc, nunc inuadere ferro 230
 Quis prohibet? rursumque ad moenia tendere gressus?
 Ibo et, castrorum relegens monumenta meorum,
 Qua uia nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
 Flectite in Italiam proras, auertite classem.
 Faxo, ut uallata reuocetur Scipio Roma.' 235
 Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto
 Prospexit uertique rates ad litora uidit,
 Quassans caeruleum genitor caput aequora fundo
 Eruit et tumidum mouet ultra litora pontum.
 Extemplo uentos imbresque et rupe procellas 240
 Concitat Aeolias ac nubibus aethera condit.
 Tum, penitus telo molitus regna tridenti
 Intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu
 Ac totum Oceani turbat caput. aequora surgunt
 Spumea, et illisu scopulus tremit omnis aquarum. 245
 Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Auster
 Nudauit Syrtim correpta nubilus unda.
 Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
 Abruptum Boreas ponti latus; intonat ater
 Discordi flatu et partem rapit aequoris Euris. 250
 Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare

224 potius] totum *Heinsius* penitus *Schrader* 225 Quid?
 num *Heinsius* prob. *Bentley* Quid tunc? uulgo Quin! tunc
Lefebure — ardentia] horrentia *Schrader* 231 Quid *Heinsius*
 233 Qua uia nota mihi est *cod. Tell.* Qua uia notat *S* Qua
 mihi nota uia est *ed. Pomp. Laeti* 234 auertite] a uertice *O*
 ac uertite *Liuius* age, uertite *Heinsius* 236 ab alto *V*
 241 nubibus] imbribus *OV* 245 fremit *Schrader* 247 syrtim *V*
 syrtem *LFO* — nubilus] nubibus *OV* 249 ater] acer *O*
 251 poli deest in *O*

Fulmina, et in classem ruere implacabile caelum.
 Consensere ignes nimbiue et fluctus et ira
 Uentorum, noctemque freto imposuere tenebrae.
 Ecce, intorta Noto ueniensque a rupe procella 255
 Antemnae immugit — stridorque immite rudentum
 Sibilat — ac similem monti nigrante profundo
 Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
 Exclamat, uoluens oculos caeloque fretoque:
 'Felix, o frater, diuisque aequae cadendo, 260
 Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
 Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,
 Ausoniam extremo tellurem apprehendere morsu.
 At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, ubi illae
 Egregiae occubuere animae, dimittere uitam 265
 Non licitum; uel, cum ferrem in Capitolia flammis,
 Tarpeio Iouis ad manis descendere telo.'

Talia dum maeret, diuersis flatibus acta
 In geminum ruit unda latus puppimque sub atris
 Aequis aggeribus tenuit, ceu turbine mersam. 270
 Mox, nigris alte pulsa exundantis harenae
 Uerticibus, ratis aetherias remeant ad auras
 Et fluctus supra, uento librante, pependit.
 At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa
 Dura sorte rapit, miserandum et triste, biremis. 275
 Increpuere ictu prorae. tum murice acuto
 Dissiliens sonuit, rupta compage, carina.
 Hic uaria ante oculos facies: natat aequore toto
 Arma inter galeasque uirum cristasque rubentis
 Florentis Capuae gaza et seposita triumpho 280
 Laurens praeda ducis, tripodes mensaeque deorum
 Cultaque nequicquam miseris simulacra Latinis.

255 ueniens O — a rupe] a puppe *Heinsius* e nube
Schrader (sed cf. u. 240) 256 Antennae OV — immite]
 immane *Schrader* 257 migrante *Barth* 258 frementia
Drakenborch 261 furtis L 264 et illae O 271 alte V,
 ut em. *Barth* altae LFO 278 Hic] It *Heinsius* 281 duci
Lefebure

Tum Uenus, emoti facie conterrita ponti,
 Talibus alloquitur regem maris: 'Hoc satis irae
 Interea, genitor; satis ad maiora minarum. 285
 Cetera parce, precor, pelago, ne tollat acerba
 Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
 Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
 Aeneadas undis totoque eguisse profundo.'

Sic Uenus — et tumidi considunt gurgite fluctus 290
 Obuiaque aduersis propellunt agmina castris. —

Dux, uetus armorum scitusque accendere corda
 Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
 Hortatu decorisque urebat pectora flammis:
 'Tu mihi Flamini portas rorantia caesi 295
 Ora ducis; nosco dextram. tu primus in ictus
 Ingentis Pauli ruis ac defigis in ossa
 Mucronem. tibi pugnacis gestantur opima
 Marcelli. Gracchusque cadens tibi proluit ensem.
 Ecce manus, quae pulsantem te, belliger Appi, 300
 Moenia sublimis Capuae de culmine muri
 Excelso fusa moribundum perculit hasta.
 Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
 Fuluius excepit non unum pectore uulnus.
 Huc prima te siste acie, cui consul in armis 305
 Crispinus cecidit. me tu comitare per hostis,
 Qui nobis, memini, ad Cannas laetissimus irae
 Seruili fers ora ducis suffixa ueruto.
 Cerno flagrantis oculos uultumque timendum

283 Tum *scr.* Cum **S** 285 Interea] Internae *Bothe*
 289 totoque] motoque *Heinsius* 291 castris] transtris *uel*
 rostris *Heinsius* — *Barthius et Heinsius hoc loco lacunam esse*
existimant; id negat Ernesti, quem sequor. Bothe sic legi uult:
Sic — fluctus. Obuia ut adu. propulerunt a. castris, Dux . . .
 293 iras **V** 295 caesi] caede *Ernesti* 296 nosco] nos
 quo **OV** 299 perluit *Drakenborch* 300 pulsantem te **S**
 te puls. *uulgo* 302 fusa] fixa *Bothe* — perculit *ed. Gryph.*
 1547 pertulit **LF** protulit **OV** propulit *edd. pleraeque* 305 cui]
 cur **L** 306 comitante **S**, unde cecidit, me tum comitante *p.*
h. ed. Benessae, quod prob. Lefebure 307 nobis **F** uobis **LOV**

Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum 310
 O iuuenis; qualem uidi, cum flumine saeuo
 Insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
 Mersisti fundo luctantem uana tribunum.
 At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
 Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum, 315
 Incepta exequere et nati mihi redde cruorem.
 Horrescamne ipsos, ueniant si ad proelia, diuos,
 Cum stetis, turmae, uidi contermina caelo
 Quas iuga calcantis summas uolitare per Alpīs,
 Cum uideam, quorum ferro manibusque capaces 320
 Arsere Argyripae campi? num segnior ibis
 Nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
 Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
 Te uero, te, te extimulem, qui, fulmina contra
 Et nimbos tonitrusque ac summi numinis iras 325
 Cum starem, perferre sonos ac uana iubebas
 Nubila et ante ducem Capitolia celsa petebas?
 Quid uos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
 Exhorter, quos nobilem primordia belli?
 Ut meque et uobis dignum, defendite, quaeso, 330
 Praeteritas dextra laudes. diuum ipse fauore
 Uincendoque senex patriam post trina labantem
 Lustra et non uisos tam longa aetate penatis
 Ac natum et fidae iam pridem coniugis ora,

317 si *deest* in **OV**, quod prob. *Ruperti* 318 *stetis* (= *steteris*) **F** — contermina **LF** certamina **OV** 319 calcantes *Lefebure* calcastis ■ 318. 319 Cum *steteris* turma? u. certantia c. Cum iuga calcastis *uulgo* Cum *steteris* prope me *etc.* *Nicander* Cum stetis pro me — Dum iuga calcatis *Heinsius* 322 torques *deest* in **O** — in moenia] mino **V** 324 Ten' uero, tene *Heinsius* Te uero, tene *Scaliger* 326 sonos ac uana **LF** seuos ac uana **O** ferox ac uana **V**, unde perf. ferox haec uana uel ceu uana *Heinsius* tam uana uel ea uana *Withof* Albana *Bothe* perstare ferox ad uana *Liuius* — iubebas] uidebas *ed. Rom.* 2 prob. *Lefebure* docebas *Dausqueius* 328 Quis ■ — nos **OV** — deleta e. M. Saguntus *ed. Basil.* 1522 329 Exortes **LFV** Exsortes **O** 331 dextrae **OV** 333 uisos] uictos ■

Confisus uobis, repeto. non altera restat 335
 Iam Libyae, nec Dardaniis pugna altera restat.
 Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
 Hannibal haec; sed non patiens remorantia uerba
 Ausonius miles, quotiens dux coeperat ora
 Soluere ad effatus, signum pugnamque petebant. 340

Haec procul aeria speculantem nube sororem
 Ut uidit diuum genitor maestosque sub acri
 Obtutu uultus, sic ore effatus amico est:
 'Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux;
 Num Poeni casus ducis et Carthaginis angit 345
 Cura tuae? sed enim reputa tecum ipsa furores
 Sidonios. gentem contra et fatalia regna
 Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
 Fractis foederibus populo modus? ipsa malorum
 Non plus Carthago tulit exhaustique laboris, 350
 Quam pro Cadmea subiisti exercita gente.
 Turbasti maria ac terras iuuenemque ferocem
 Immisti Latio; tremuerunt moenia Romae,
 Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
 Humani generis. tempus componere gentem. 355
 Ad finem uentum est; claudenda est ianua belli.'

Tum supplex Iuno: 'Neque ego, haec mutare laborans,
 Quis est fixa dies, pendenti nube resedi;
 Nec reuocare acies bellumue extendere quaero;
 Quae donare potes — quoniam mihi gratia languet, 360

336 *uersus deest in LF, sed in F m. 2 ad marg. adscr. Libyae ed. Ald. libye FOV* 339 *quotiens Liwineius quatiens S* 340 *affatus O* 342 *subacri Heinsius subacto Bothe* 343 *affatus Lefebure* 344 *edant Heinsius* 351 *subiisti Gronov et Withof tulisti S, sed in V re suprascr. tolerasti Heinsius* — *Quam pro Cadmea ipsa tulisti e. g. ed. Rom. 1* *Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti Marsus aliique* 353 *Immixti L* 355 *gentes Bothe mentem Schrader* 356 *uentum est scr. uentum et S uentum ed. Rom. 2, quod probb. Lefebure aliique* 357 *haec mutare, ut coni. Heinsius, LFV hoc m. O haec uulgo omissum* 358 *pendenti] Poeno duce Barth speculatum Withof* 359 *bellumue S bellumque uulgo*

Et cecidit iam primus amor — nil fila sororum
 Aduersus posco: uertat terga Hannibal hosti,
 Ut placet, et cineres Troiae Carthagine regnent.

Illud te gemini per mutua pignora amoris

Et soror et coniux oro: tranare pericla 365

Magnanimum patiare ducem uitamque remittas

Neue sinas captum Ausonias perferre catenas.

Stent etiam contusa malis mea moenia, fracto

Nomine Sidonio, et nostro seruentur honori.'

Sic Iuno, et contra breuiter sic Iupiter orsus: 370

'Do spatium muris, ut uis, Carthaginis altae.

Stent lacrimis precibusque tuis. sed percipe, coniux,

Quatenus indulsisse uacet. non longa supersunt

Fata urbi, uenietque pari sub nomine ductor,

Qui nunc seruatas euertat funditus arces. 375

Aetherias quoque, uti poscis, trahat Hannibal auras,

Ereptus pugnae. miscere hic sidera ponto

Et terras implere uolet redeuntibus armis.

Noui feta uiri bello praecordia; sed lex

Muneris haec esto nostri: Saturnia regna 380

Ne post haec uideat, repetat neue amplius umquam

Ausoniam. nunc instanti raptum auehe leto,

Ne, latis si miscebit fera proelia campis,

Romulei nequeas iuuenis subducere dextrae.'

Dum statuit fata omnipotens urbique ducique, 385

Inuadunt acies pugnam et clamore lacesunt

Sidera. non alio grauiores tempore uidit

Aut populos tellus, aut, qui patria arma mouerent,

Maioris certare duces. discriminis alta

In medio merces, quicquid tegit undique caelum. 390

361 cecidit] cessit *Schrader* 363 Troiae om. ■ — regent ■
 366 uitaeque *Marsus alii*que 369 sidonie ■ 370 et] at
Drakenborch 377 at miscere *Bothe* 379 fera *OV* 381 post-
 haec ■ posthac *ulgo* 383 latis si miscebit *LF* si m. l. *OV*
 et *ulgo* 386 acies] acres uel alacres *Heinsius* 387 grauiores]
 maiores *Schrader* 388 patria] paria *Marsus* — nouerent *O*
 nouerunt *V*

Ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,
 Excelsumque caput penna nutante leuabat
 Crista rubens. saeuus magno de nomine terror
 Praecedit, Latioque micat bene cognitus ensis.
 At contra ardenti radiabat Scipio cocco, 395
 Terribilem ostentans clipeum, quo patris et una
 Caelarat patruī spirantis proelia dira
 Effigies; flammam ingentem frons alta uomebat.
 Sub tanta cunctis ui telorumque uirumque,
 In ducibus stabat spes et uictoria solis. 400
 Quin etiam, fauor ut subigit plerosque metusue,
 Scipio si Libycis esset generatus in oris,
 Sceptra ad Agenoreos credunt uentura nepotes.
 Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset,
 Haud dubitant terras Italia in ditione futuras. 405
 Contremuere aurae, rapido uibrantibus hastis
 Turbine, et horrificam traxere per aethera nubem.
 Inde ensis propiorque acies et comminus ora
 Admota ac dira flagrantia lumina flamma.
 Sternitur in medium contemptrix turba pericli, 410
 Quae primis se praecipitem tulit obuia telis,
 Gentilemque bibit tellus inuita cruorem.
 Feruidus ingenii Masinissa et feruidus aeui
 In primas Macetum turmas immania membra
 Infert et iaculo circumuolat alite campum. 415
 Caerulus haud aliter, cum dimicat, incola Thyles
 Agmina falcigero circumuenit arta couinno.
 Graia phalanx patrio densarat more cateruas
 Iunctisque astabat nulli penetrabilis hastis.

394 micat] nutat **OV** 399 cunctis] iunctis *Schrader* —
 ui **OV** in **LF** — uirorumque **■** 410 turba **V** pugna **LFO**
 412 bibit] uidit **OV** — inuita, *ut coni. Liuiueius*, **V** inuisa **LFO**
 413 ingenii] ingenti **S** 414 macedum **OV** — turbas **S**, *sed in ■*
corr. ex turmas 416 aliter *deest in O m. 2 insertum in V* —
 tyles **F** tiles **OV** tile **L** 417 falcigero **■** falcifero *uulgo* —
 comino **■** 419 iunctisque *scr.* Inuictisque astabat **L** In-
 uictusque (*sed i suprascr.*) hastabat **F** Inuitisque astabat **O**
 Immitisque astabat **V** (*sed i. marg. m. 2 Inuictis*)

Immemor has pacti post foedus in arma Philippus 420
 Miserat et quassam refouebat Agenoris urbem.
 Rarescit multo lassatus uulnere miles
 Atque aperit patulas prostrato corpore late
 Inter tela uias. irrumpit mole ruinae
 Ausonius globus et periuria Graia resignat. 425
 Archemorum Rutilus, Teucrum Norbanus — et ambo
 Mantua pubenti genetrix dimiserat aevo —
 Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni,
 At Clytium Selius, Pellaeum et uana tumentem
 Ad nomen patriae Clytium, sed gloria Pellae 430
 Haud ualuit misero defendere Daunia tela.

Saeuior his Latius uastabat Bruttia signa
 Laelius increpitans: 'Adeone Oenotria tellus
 Detestanda fuit, quam per maria aspera perque
 Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus? 435
 Sed fugisse satis fuerit. Latione cruore
 Insuper externas petitis perfundere terras?'
 Haec dicens Silarum, meditantem in proelia, telo
 Praeuenit. hasta uolans imo sub gutture sedit
 Et uitae uocisque uias simul incita clausit. 440
 Uergilio Caudinus, acerbo Laus Amano
 Sternitur. accendunt iras uultusque uirorum
 Armorumque habitus noti et uox consona linguae.

420 hos *Heinsius* — pactum *Bothe* 422 lassatus **LOV**
 laxatus **F** — laxatus funere *Heinsius* laxatus uulnere limes
Bentley 425 globus] rogos **OV** — resignant **S** 426 Artemo-
 rum **OV** — rutilus **S** cf. *XV.700* Rullus *Liuius* et *Heinsius*
 Ruilus *Marsus* 427 pubenti *Schrader* bibenti **S** labenti *uulgo*
 florenti *Withof* flauenti — aruo *Heinsius* 428 Samium]
 sanium **LFV** senium **O** 429 clitium **LF** decium **OV** — Salius
Liuius 430 Ad] Ob *Schrader* — clytium **F** clitium **LOV**
 ac Lycium (*sc. nomen*) *Bothe* 432 Latius *Withof* latios ■
 (*sed in* ■ *corr. ex latius*) late *Liuius* alique *prob. Bentley*
 — Saeuior in Latios, u. *Bothe* 436 fuerat *Liuius* — latioue **OV**
 437 effundere **OV** 441 Uirgilio **OV** — Lāus *Blass* — acer
 bosans **L** acerbo sans **FOV** Sarris *uulgo* Satis *Marsus* Saris
ed. Parm. Sarnus *Heinsius* 442 cultusque *Schrader* 443 noti
 deest in **O**

Quos ubi nudantis conspexit Hamilcare cretus
 Terga fuga: 'State ac nostram ne prodite gentem,' 445
 Uociferans subit et conuertit proelia dextra:
 Qualis in aestiferis Garamantum feta ueneno
 Attollit campis feruenti pastus harena
 Colla Paraetionius serpens lateque per auras
 Undantem torquet perfundens nubila tabem. 450
 Continuo infesta portantem cuspide uulnus
 Impedit anteuolans Herium; cui nobile nomen
 Marrucina domus clarumque Teate ferebat.
 Atque illi, magnum nitenti et laudibus hostis
 Arrecto, capuli ad finem manus incita sedit; 455
 Quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
 Cum iuuenis subit et, leto stimulatus acerbo,
 Pleminius saeuum mucronem ante ora coruscat
 Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
 Huic proles Barcae: 'Germanum reddere uero 460
 Si placet, haud renuo. maneant modo foedera nostra,
 Hasdrubalem reuocate umbris. egone aspera ponam
 Umquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
 Nostra sinam? parcamque uiro, quem terra crearit
 Itala? tum manes inimicos sede repellat 465
 Aeterna socioque abigat me frater Auerno.'

444 nudantis, *ut coni. Scaliger*, LF nudantis OV 445 Hanni-
 bal terga OV (*T. p. 244*) — fuga ■ fugae *Scaliger alii*que
 452 Impetit *Heinsius* — herum OV 454 nitenti] intenti ■
 455 sedit LFV fodit O — inguina fodit *Liuius et Gronov*
 ilia fodit *Ruperti* 454. 455 Ilia huic magnum n. — fodit
Barth Iliaque huic — fodit *Heinsius* Ilia enim — fodit *Withof*
post u. 455 unum atque alterum excidisse suspicatur *Heinsius*
 458 Pleminius LV Plaeminius F Flamminius ■ 460 Huic F
 Hinc LOV — uero] Auerno *Heinsius* 461 haud OV aut LF,
sed in F corr. 461. 462 foedera, nostrum H. reuocari *Hein-*
sius — reuocate, *ut coni. Liuius*, S reuocare *uulgo* 464 par-
 camque V pareamque LFO 465 tum FO dum LV — inimicos
Liuius inimica ■ inimicus *Cellarius* — repellat ■ 465.
 466 t. m. inimica sede repellat Aeternum *Heinsius* uterque
 t. m. inimicos aede repellat Aeterna uel inimica mente rep.
 Aeternum *Ruperti*

Sic ait et clipei propulsum pondere toto,
 Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
 Fallebat nisus, prosternit et occupat ense.
 Extendit labens palmas, Heriumque iacentem 470
 Amplexus, iuncta leniuit morte dolores.
 Tum Libys inuadit mixtae certamina turbae
 Conuertitque ruens per longum hostilia terga:
 Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum
 Terrificant, summique labat domus alta parentis; 475
 Omne hominum terris trepidat genus; ipsaque ob ora
 Lux atrox micat, et praesens astare uiritim
 Creditur intento percussis Iupiter igne.

Parte alia, ceu sola forent discrimina campo,
 Qua misceret agens truculentum Scipio Martem, 480
 Aspera pugna nouas uaria sub imagine leti
 Dat formas. hic ense iacet prostratus adacto;
 Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
 Ast hos, turpe, pauor fusos proiecit in ora;
 Horum aduersa dedit Gradiuo pectora uirtus. 485
 Ipse super strages ductor Rhoeteius instat.
 Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum
 Et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors
 Laetus caede niues, glaciemque Aquilonibus actam
 Perrumpit stridens sub pondere belliger axis. 490
 Iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
 Nomina obit ferro. claris spectata per orbem
 Stragibus occumbit late inter tela iuuentus.
 Qui muros rapuere tuos miserasque nefandi
 Principium belli fecere, Sagunte, ruinas; 495
 Qui sacros, Thrasyenne, lacus, Phaethontia quique

469 uisus L 471 dolores ■ dolorem *uulgo* 476 terris ■
 in terris *uulgo* 478 percussis L percussus FOV 480 misceret
Blass miseret ■ miscebat *uulgo* — truculentum LF truculen-
 tus OV 483 Hic] Is O 484 Ast S Atque *uulgo* — proiecit ■
 deiecit *uulgo* 487 altior] acrior *Bothe* 489 caede] saede F
 sede LOV 496 Quique tuos *Liuius et Bentley*

Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta
 Quos tulit, ut superum regi soliumque domosque
 Irent direptum: mactantur comminus uno
 Exitio; redduntque animas, temerata ferebant 500
 Qui secreta deum et primos reserasse negatas
 Gressibus humanis Alpīs. formidinis huius
 Plena acies propere retro exanimata ruebat.
 Haud secus, ac tectis urbis Uulcania pestis
 Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus 505
 Uentilat et uolucris spargit per culmina flammās:
 Attonitum erumpit subita formidine uulgus,
 Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.

Uerum ubi cunctari taedet dispersa uirorum
 Proelia sectantem et leuiori Marte teneri, 510
 Omnes in causam belli auctoremque malorum
 Uertere iam uires tandem placet. Hannibal unus
 Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
 Subdatur, caesique cadant exercitus omnis,
 Profectum Latio; contra, si concidat unus, 515
 Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma uirosque.
 Illum igitur lustrans circumfert lumina campo
 Rimaturque ducem. iuuat in certamina summa
 Ferre gradum; cuperetque uiro concurrere, tota
 Spectante Ausonia; celsus clamore feroci 520
 Prouocat increpitans hostem et noua proelia poscit.

Quas postquam audiuit uoces conterrita Iuno,
 Ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
 Effigiem informat Latiam propereque coruscis
 Attollit cristis; addit clipeumque iubasque 525
 Romulei ducis atque umeris imponit honorem

497 Polluerunt *Heinsius* 498. 499 regis — direptum *uel*
 regi dereptum *sive* ereptum *van Veen* 500 ferebat ■
 501 primos *scr. cum Heinsio* primo ■ primi *Liuius* —
 reserasse ■ pressere *ed. Basil. Wolfi aliaeque* — Quos s. deum,
 et primos r. *Heinsius* 505 infundit *edd. nonnullae* 509 diuersa
Heinsius 515 concitet *OV* 519 cuperetque] atque cupit
uel aspiratque *Blass* cupiensque *nos* 525 iubarque *Bothe*

Fulgentis saguli; dat gressum habitusque cientis
 Proelia et audacis adicit sine corpore motus.
 Tum par effigies fallacis imagine uana
 Cornipedis moderanda cito per deuia passu 530
 Belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.
 Sic Poeni ducis ante oculos exultat et ultro
 Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
 At, uiso laetus rectore ante ora Latino
 Et tandem propius sperans ingentia, Poenus 535
 Quadrupedi citus imponit uelocia membra
 Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
 Dat terga et, campo fugiens, uolat ales imago
 Tramittitque acies. tum uero, ut uictor et alti
 Iam compos uoti, ferrata calce cruentat 540
 Cornipedem et largas Poenus quatit asper habenas:
 'Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
 Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.'
 Haec ait et stricto sequitur mucrone uolantem,
 Donec longinquo frustratum duxit in arua 545
 Diuersa spatio procul a certamine pugnae.
 Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
 Fulmineus ductor: 'Quisnam se numine caeco
 Composuit nobis,' inquit, 'deus? aut latet idem
 Cur monstro? tantumne obstat mea gloria diuis? 550
 Sed non auelles umquam, quicumque secundus
 Caelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
 Eripies uerum nobis.' Frena inde citati
 Conuertit furibundus equi campumque petēbat,
 Cum subito occultae pestis collapsa tremore 555

528 adicit **LV** adigit **F** addicit **O** addit *uulgo* 533 Iunone **S**
 — similatus *Ruperti* 534 At *Liuius* **Ac** ■ 535 spirans
Heinsius et Bentley 538 uolat *deest in* **O** 542 credere *Bothe*
 546 Diuerso *edd. nonnullae* Diuersae *Heinsius, sed cf. Ruperti*
ad VII. 618 548 Flamineus ■ — numine **LF** lumine **OV**
 549 idem] ictum *Bothe* 553. 554 citati — equi *Heinsius*
 citatis — equi **LF** citatis — equis **OV** 555 subito occultae **LF**
 subito occulta ■ subitae occulta **V** subitae occulto *edd. non-*
nullae

Cornipedis moles ruit atque efflauit anhelō

Pectore Iunonis curis in nubila uitam.

Tum uero impatiens: 'Uestra est haec altera, uestra
Fraus,' inquit, 'superi; non fallitis. aequore mersum
Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae! 560
Anne huic seruabar leto? mea signa secuti,
Quis pugnae auspiciū dedimus, caeduntur; et absens
Accipio gemitus uocesque ac uerba uocantum
Hannibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens?' Simul haec fundebat et una 565
Spectabat dextram ac leti feruebat amore.

Tunc Iuno, miserata uirum, pastoris in ora
Uertitur ac siluis subito procedit opacis
Atque his alloquitur uersantem ingloria fata:
'Quaenam te siluis accedere causa subegit 570
Armatum nostris? num dura ad proelia tendis,
Magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal armis?
Si uelox gaudes ire, et compendia grata
Sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam.'
Annuat atque onerat promissis pectora largis 575
Pastoris patresque docet Carthaginis altae
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Praecipitem et uasto superantem proxima saltu
Circumagat Iuno ac, fallens regione uiarum,
Non gratam inuito seruat celata salutem. 580

Interea Cadmea manus, deserta pauensque,
Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
Saeui nota ducis. pars ferro occumbere credunt,

558 uestra est haec altera uestra V uestra e. h. a. nostra LF
nostra e. h. a. uestra O 559 fallitis OV fullitis L fullicis F
561 huic] hinc ■ — seruabat L 563 ac LFO et V 565 Tar-
tareos OV 567 Tum OV 569 Atque his OV Atque is F
At his L 570 succedere *Liuius* 571 num] unum L
572 armis L arma FOV 578 superantem] properantem OV
— uasti sup. pr. saltus *Heinsius* uastos s. p. saltus *Withof*
579 ac LF et O at V 580 celata] dea laeta
Heinsius

Pars damnasse aciem et diuis cessisse sinistris.
 Ingruit Ausonius uersosque agit aequore toto 585
 Rector, iamque ipsae trepidant Carthaginis arces.
 Impletur terrore uago cuncta Africa pulsis
 Agminibus, uolucrique fuga sine Marte ruentes
 Tendunt attonitos extrema ad litora cursus
 Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras; 590
 Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
 Sic ubi, ui caeca tandem deuictus, ad astra
 Euomuit pastos per saecula Uesbius ignes,
 Et pelago et terris fusa est Uulcania pestis,
 Uidere Eoi, monstrum admirabile, Seres 595
 Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.

At fessum tumulo tandem regina propinquo
 Sistit Iuno ducem, facies unde omnis et atrae
 Apparent admota oculis uestigia pugnae.
 Qualem Gargani campum Trebiaequae paludem 600
 Et Tyrrhena uada et Phaethontis uiderat amnem
 Strage uirum undantem; talis, miserabile uisu,
 Prostratis facies aperitur dira manipulis.
 Tunc superas Iuno sedes turbata reuisit.
 Iamque propinquabant hostes tumuloque subibant, 605
 Cum secum Poenus: 'Caelum licet omne soluta
 In caput hoc compage ruat, terraeque dehiscant,
 Non ullo Cannas abolebis, Iupiter, aeuo,
 Decedesque prius regnis, quam nomina gentes
 Aut facta Hannibalis sileant. nec deinde relinquo 610
 Securam te, Roma, mei; patriaeque superstes

584 diuis LF superis OV 588 morte ■ more *Heinsius*
et Bentley 590 Ac] Hi *Lefebure* — cartessiacas LFO
 cartesiacas V 591 batti V bacci LF bacchi ○ — largi ■
 592 ui caeca] in ceca L inceca FV incelta ○ 597 At] Et ■
 600 garganii ■ 601 phetontis LF fetontis V frontis ○
 602 uirum] uera ■ atra uel nigra *Blass; an fera scribendum?*
 604 Tum OV 607 dehiscant V dehiscat LFO 610 sileant]
 sinent F, sed sileant post *suprascr.*

Ad spes armorum uiuam tibi. nam modo pugna
 Praecellis, resident hostes: mihi satque superque,
 Ut me Dardaniae matres atque Itala tellus,
 Dum uiuam, expectent nec pacem pectore norint.' 615
 Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
 Inde petit retro montis tutasque latebras.

Hic finis bello. reserantur protinus arces
 Ausonio iam sponte duci. iura improba adempta
 Armaque, et incisae leges, opibusque superbis 620
 Uis fracta, et posuit gestatas belua turris.
 Excelsae tum saeua rates spectacula Poenis
 Flammiferam accepere facem, subitaque procella
 Arserunt maria, atque expauit lumina Nereus.

Mansuri compos decoris per saecula rector, 625
 Deuictae referens primus cognomina terrae,
 Securus sceptri, repetit per caerula Romam
 Et patria inuehitur sublimi tecta triumpho.
 Ante Syphax, feretro residens, captiua premebat
 Lumina, et auratae seruabant colla catenae. 630
 Hic Hannon clarique genus Phoenissa iuuenta
 Et Macetum primi atque incocti corpora Mauri,
 Tum Nomades notusque sacro, cum lustrat harenas,
 Hammoni Garamas et semper naufraga Syrtis.
 Mox uictas tendens Carthago ad sidera palmas 635
 Ibat et effigies orae iam lenis Hiberiae,
 Terrarum finis Gades ac laudibus olim
 Terminus Herculeis Calpe Baetisque lauare
 Solis equos dulci consuetus fluminis unda.

613 Procellis O — Praecellis resides hostes *Heinsius* Pr.
 residentem hostem *Bothe* resident hostes mihi satque superque
iungi uult Barth 612. 613 dum m. p. Praecellis, resident
 hostes mihi s. s. *Ruperti* nam m. p. Praecellis: sed adhuc
 hostes *Withof* 616 immixtus *Heinsius* 618 artes L
 620 Armaque] Atque aeri inc. uel Aeraque et inc. *Heinsius*
 Aruaque *Dausqueius* — inuisae *Withof* 624 lumina] fulmina
Heinsius — nereus] neruis L 627 sceptri] coepti *Heinsius*
 631 Hinc OV 634 Hannoni L 636 leuis S 637 et finis
Heinsius 638 hercideis L — calpe deest in O — baetesque S

Frondosumque apicem subigens ad sidera mater 640
Bellorum fera Pyrene nec mitis Hiberus,
Cum simul illidit ponto, quos attulit, amnes.
Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
Quam uisa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse, astans curru atque auro decoratus et ostro, 645
Martia praebebat spectanda Quiritibus ora:
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus;
Aut cum Phlegraeis, confecta mole Gigantum,
Incessit campis tangens Tirynthius astra. 650
Salve, inuicte parens, non concessure Quirino
Laudibus ac meritis non concessure Camillo.
Nec uero, cum te memorat de stirpe deorum,
Prolem Tarpei mentitur Roma Tonantis.

652. 653 *uerba* Quirino — concessure *desunt in O*

I.

ARGUMENTA LIBRORUM.

Liber I. Exordium carminis 1—20. Iunonis in Romanos odium bellorum Punicorum causa; Hannibalem ad bellum illis inferendum inflammat 21—55. eius ingenium (a) 56—69. pueri iusiurandum 70—139. — Hamilcare in Hispania mortuo Hasdrubali imperium traditur; eius mores, res gestae, mors 140—181. Hannibal ab universo exercitu, qui ex Afris (189—219) et Hispanis (220—238) constat, imperator salutatur 182—238. eius ingenium (b) 239—267. Saguntum aggredi statuit; urbis situs et origo 268—295. Sagunti oppugnatio 296—II 695. — Saguntini legatos Romam mittunt. Sisoris oratio 564—671. Cn. Corneli Lentuli et Q. Fabii Maximi diuersae sententiae; legatio ad Hannibalem mittitur 672—694.

Liber II. Romanorum legati ab Hannibale repulsi Carthaginem petunt 1—24. Hannibal militum animis denuo incensis Saguntum oppugnare pergit 25—269. — Romanorum legati in senatu Carthaginensium: Hannonis et Gestaris orationes; Fabius bellum indicit 270—390. — Hannibal aliquot gentibus, quae defecerant, celeriter oppressis ad Saguntum oppugnandum redit; arma ab Hispanis dono missa accipit 391—456. Saguntinorum miseriae 457—474. Hercules, conditor urbis, Fidem deam mittit, quae illorum animos erigit 475—525. contra Iuno Tisiphonen furiam ab inferis euocat, quae eos ad summam desperationem adducit 526—649. rogos exstruitur et incenditur. Hannibal urbem capit 650—695. epilogus poëtae 696—707.

Liber III. Sagunto expugnato Bostar in Libyam mittitur oraculum Iouis Hammonis de bello consulturus 1—13. Hannibal ipse Gades petit; ibi templum Herculis perlustrat et maris accessum recessumque admiratur 14—60. dein Himilcen uxorem cum filiolo Carthaginem mittit 61—157. somnium Hannibalis 158—213. eius profectio. catalogus copiarum 214—405. Pyrenaeum saltum superat 406—441. Rhodanum et Dru-

entiam transit 442—476. Alpium aspectus; earum descriptio 477—499. maximis laboribus periculisque exanclatis in summo monte castra ponit 500—556. Ueneris et Iouis de Romanorum fati colloquium 557—629. Hannibal in Taurinis castra collocat 630—646. Bostar ex Africa reuersus oraculum exponit 647—714.

Liber IV. Nuntio de Hannibalis in Italiam aduentu allato Romae magna trepidatio oritur; senatus animo non deficit 1—38. Hannibal Gallos sibi conciliat. Scipio ex Massilia redit 39—55. uterque militum animis confirmatis ad proelium se expedit 56—100. omen ante pugnam 101—134. proelium ad Ticinum commissum 135—479. — Scipio copias ad Trebiam ducit, ubi cum Ti. Sempronio Longo se coniungit 480—497. Hannibal Romanos ad pugnandum elicit 498—524. pugna ad Trebiam facta 525—704. — C. Flaminius consul creatus exercitum in Etruriam ducit 705—721. Hannibal a Iunone excitatus Apenninum transgressus ad Trasumennum lacum castra collocat a. 217 722—762. Legati a Carthaginiensibus missi sciscitantur ab eo, utrum filium suum dis patriis ex more immolari an reiecta sorte seruari uelit 763—829.

Liber V. Hannibal milites in insidiis collocat. Trasumenni nomen 1—23. Flaminius malis ominibus et Coruini auguris monitis contemptis militum animos ad pugnandum inflamat 24—185. pugna ad Trasumennum lacum commissa 186—687.

Liber VI. Uariae stragis imagines. Romanorum fuga 1—61. Serranus, Reguli filius, in fuga ad Marum, patris sui armigerum, peruenit et ab eo curatur 62—100. tum Marus Reguli res gestas narrat 101—551. — Romae ingens luctus et trepidatio oritur. Serranus ad Marciam matrem redit 552—589. senatus de bello gerendo consultat. Hannibal consilio Romam petendi a Ioue deterretur. Romae Q. Fabius Maximus dictator dicitur 590—618. eius prudentia 619—640. Hannibal per Umbriam et agrum Picenum in Campaniam profectus Literni templum, cuius in porticibus res primo bello Punico gestae tabulis pictis expressae erant, incendio delet 641—716.

Liber VII. Fabius cunctando rem gerere statuit 1—19. Hannibal a Cilnio quodam captiuo de Fabii genere et indole edocetur 20—73. Romae supplicationes habentur 74—89. Fabius disciplinam militarem restituit; Hannibal frustra eum ad certamen prouocat 90—122. tum hic in Apuliam castris motis uariis dolis dictatorem tentat 123—145. In Campaniam reuersus agrum Falernum depopulatur; narratio de Baccho et Falerno 147—211. Fabius militum indignationem et iram sedat 212—259. Fraus Hannibalis ad augendam dictatoris inuidiam 260—267. Hannibal intra colles et angustias inclusus euadit

et in agro Allifano castra ponit 268—376. Fabius sacrorum causa Romam profecturus Minucium monet, ut a pugna se absterneat 377—408. Interim classis Poenorum ad Caietam appellit; terror nympharum; Proteus eas Romanorum fatiis expositis consolatur 409—493. Minucio imperium cum dictatore aequatur 494—522. Fabio reuerso atque exercitu diuiso Minucius temere cum hoste congressus a Fabio seruatur 523—729. Fabius a Minucio et militibus pater salutatur 730—750.

a. 216. **Liber VIII.** Hannibalis curae 1—24. Iuno Annam, Didonis sororem et Numici fluuii nympham, cuius casus poëta describit (39—200), ad illum mittit eique sollicitudines adimit pugnam Cannensem praedicens 25—241. Romae C. Terentius Uarro consul creatur; eius iactationes 242—277. collega eius L. Aemilius Paulus, qui nil contra Uarronem dicere audet (278—297), a Fabio admonetur, ut prauis eius conatibus resistat 298—348. tum consules in Apuliam proficiscuntur; catalogus copiarum 349—621. mala ante pugnam omina, quibus militum animis metus incitur 622—676.

Liber IX. Uarro cupiditate pugnandi ardet; eius temeritas augetur proelio tumultuario. consulum de pugna committenda altercationes 1—65. Funesto facinore, quod noctu patrat, Romanis clades portenditur 66—171. Hannibal militum animos inflamat 178—216; deinde aciem instruit 217—243; idem facit Uarro 244—277. Pugna Cannensis 278—X 325.

Liber X. Elatus uictoria Hannibal postero die Romam petere constituit 326—336; sed a Iunone per Somnum uetitus (337—370) Magone uehementer urgente consilio desistit 371—386. Romanorum reliquiae Canusii se colligunt; earum tristis conditio 387—414. Metelli consilium patriam deserendi a Scipione reprimitur 415—448. Hannibal campum perlustrat: narratio de Cloelii equo; Cloeliae historia; Pauli corpus a militibus repertum crematur 449—577. Romanorum angor 578—591. Fabius ciuium animos erigit 592—604. idem plebis iram in Uarronem oratione sedat 605—622. Uarronis reditus 623—639. senatus noua consilia init de copiis restaurandis et bello continuando 640—658.

Liber XI. Multae Italiae gentes ad Hannibalem deficiunt 1—27. Etiam Capua ad Poenos inclinat; Campanorum diuitiae et mores perdit 28—54. Pacuio auctore legatos Romam mittunt Virrio duce, qui postulent, ut alter consul ex Campanis creetur; huic postulationi Torquatus, Fabius, Marcellus uehementer resistunt 55—129. tum Campani ad Hannibalem deficiunt solo Decio frustra renitente 130—189. Hannibal Capuam profectus Decium in uincla conici iubet; (eius mors 377—384). deinde perlustrata urbe conuiuio interest 259—368: Teuthras Cumanus ad lyram canit (288—302); Pacuuii filius a

consilio Hannibalem inter cenam necandi a patre deterretur (303—368). — Mago nuntius uictoriae Carthaginem mittitur 369—376. Hannibal Capuae hibernat: Uenus militum animos effeminat; ipse dux Teuthrantis cantu delectatur 377—482. Interea Mago in Carthaginensium senatu res ab Hannibale gestas enarrat et Hannonem uehementer increpat 483—553; ad quae respondens Hanno, pax ut fiat, suadet 554—600. sed subsidia mittuntur et in Hispaniam et in Italiam 600—611.

Liber XII. Hannibal Capua castris motis militibus prorsus effeminatis frustra Neapolim (27—59), deinde Cumas, quas Ti. Sempronius Gracchus defendit (60—103), tum Puteolos oppugnat; inter quae loca clara, Baias aliaque adit 103—157. Iam Nolam profectus pugna Nolana a Marcello uincitur 158—294. Romanorum spes erigitur, erecta oraculo Delphico confirmatur 295—341. — res in Sardinia gestae: M. Torquatus Hampsagoram uincit; Ennii laus 342—419. — Hannibal Aceris Nuceriaque incensis Casilinum petit, Petelium solo aequat 420—433. inde Tarentum expugnat praeter arcem 434—448. Tum Capuae a Romanis obsessae auxilio uenit; in itinere M. Centenium Penulam et Cn. Fuluium uincit, Ti. Semproni Gracchi in insidiis interfecti exsequias celebrat 449—478. cum ad Capuam perrumpere non posset, Romam petit 479—540. Romanorum trepidatio 541—557. moenia situmque urbis contemplatus Hannibal a Fulvio Flacco, qui ex Campania aduolauerat, in castra redigitur 558—573. pugna bis a Ioue tempestate saeua immissa dirimitur 574—667. Hannibal tertium Romam oppugnaturus a Iunone Iouis iussu repellitur 668—730. Romanorum gaudium 731—752.

Liber XIII. Hannibal ad Tutiam fluuium castris relatis denuo Romam petere parat, sed a Dasio quodam transfuga edoctus urbem propter Palladium (eius historia 35—81) non posse expugnari, Feroniae templo diruto in Bruttios se recipit 1—93. Capua a Romanis expugnatur 94—380. — Cn. et P. Scipiones in Hispania cadunt 381—384. nuntio eius rei allato Scipio iuuenis inferos adire in animum inducit, ut ibi patris patruisque umbras uideat 385—396. Scipio apud inferos umbras clarissimorum uirorum et feminarum uidet. postremo Sibylla ei ultima Hannibalis fata praedicit 397—893. tum ille ad suos redit 894—895.

Liber XIV. Res in Sicilia a Marcello gestae: insulae descriptio 1—78. belli causa et origo; Hierone mortuo regnum ad Hieronymum peruenerat 79—95; eo interfecto pars Siculorum Poenis, pars Romanis fauebat 96—109. Iam Cl. Marcellus bellum parat 110—124. Leontinos expugnat 125—177.

tum Syracusas terra marique oppugnat 178—191. auxilia Syracusanorum 192—247. Romanorum socii 248—257. Carthaginiensium socii 258—276. Syracusanorum animi 277—291. omnia Romanorum consilia Archimedis arte ad irritum cadunt 292—352. pugna naualis 353—579. pestilentia orta rei moram affert 580—617. tandem urbs expugnatur 618—684.

- Liber XV.** Senatu deliberante, cui imperium in Hispania
- a. 211. tradatur, P. Cornelius Scipio, Publii filius, primum, ne id petat, consiliis cognatorum deterretur 1—17. tum iuueni Uoluptas et Uirtus deae apparent 18—128. iam Uirtutis monitis inflammatus imperium petit et omine fausto oblato accipit 129—151. classe Tarraconem appellitur 152—179. species parentis per somnum oblata eum monet, ut Carthaginem Nouam expugnet; id perficit 180—250. deinde Neptuno et Ioui sacrificat, militibus dona dat, praedam diuidit, uirginem iuueni Hispano sponsam reddit, quamobrem a Laelio maximis laudibus effertur 251—285. — bellum contra Philippum, Macedonum
 - a. 209. regem, gestum 286—319. — Tarentum a Fabio dolo expugnatur 320—333. Marcellus et Crispinus consules ab Hannibale
 - a. 208. uincuntur; Marcelli mors 334—398. — In Hispania Hasdrubal a Scipione fugatur; Laelii uirtus 399—492. Hasdrubal Alpes transgreditur, ut cum fratre se coniungat 493—514. magnus Romae terror; Italiae telluris imago per somnum C. Claudium Neronem, qui in Lucanis aduersus Hannibalem castra posuerat, monet, ut illi obuiam eat 515—559. Nero cum collega M. Liuius
 - a. 207. se coniungit 560—600. pugna ad Metaurum facta 601—807. Nero in Lucanos reuersus Hannibali caput Hasdrubalis hastae infixum ostendit 807—823.

- Liber XVI.** Hannibal in Brutiis uersatur 1—22. Carthaginenses ex Hispania pelluntur: Mago uictus Carthaginem
- (a. 208.) fugit 25—26. Hanno a Scipione capitur 28—77. Hasdrubalis,
 - a. 207. Gisgonis filii, exercitus deletur 78—114. Masinissa, Noma dum rex, ad Scipionem transit 115—167. Scipio et Hasdrubal apud Syphacem, Massylorum regem; is foedus cum Romanis icit, sed postea prodigiis terretur 168—274. Scipio in Hispaniam reuersus ludos funebres in honorem patris patrique instituit 275—591. tum Romam profectus consul creatur, eique Fabio uehementer resistente permittitur, ut in Africam traiciat 592—700.

- Liber XVII.** Cybele, id quod libri Sibyllini monuere, ex Phrygia Romam aduecta a P. Scipione Nasica excipitur; Claudiae pudicitia probata 1—45. Scipio a Sicilia in Africam traicit 46—58. Syphacem frustra admonet, ne foedus cum Romanis initum rumpat; tum eius castra incenduntur, ipse capitur 59—145. Hasdrubal Carthaginem fugit; ciues Hannibalem ex
- a. 204.

Italia reuocant 146—157. Hannibalis somnium ante legatorum a. 203. aduentum 158—169. legatorum monitis permotus Italiam relinquit 170—217. consilio eo redeundi saeuissima tempestate a Neptuno in mari excitata desistit 218—282. deinde ad Libyam appulsus Scipioni obuiam it 283—291; militum animos ad pugnandum inflammat 292—337. Iunonis et Iouis de Hannibalis fato colloquium 338—384. pugna ad Zamam commissa a. 202. 385—617. Scipio triumphans Romam redit 618—654.

II.

INDEX NOMINUM.*

- ABARIS**, *armiger Hannibalis*, Abarim X 134.
- Abella**, *Campaniae oppidum*, pauper sulci cerealis VIII 543.
[Aborigines], *prisci incolae Latii, v. Rutuli Faunigenae*.
- Acarnan**, 1) *adi. amnis (Achelous)* III 42. 2) *subst.* XV 288.
v. Cureticus.
- Acca**, *uxor Satrici (v. h. n.)*, Acca (*voc.*) IX 117.
- Acerrae**, *Campaniae oppidum*, Clanio semper contemptae VIII 535. Acerras miseras non aequi Martis XII 422.
- Acesta**, *Siciliae oppidum*, Troiana XIV 220.
- Acestes**, *conditor Acestae urbis*, Troianus XIV 45. Acestae Hectoreo XIV 205.
- Achaemenius (Persicus)**: arcu XV 570; odorem XV 23; ritu VII 647.
- Achaetus**, *Siciliae fluvius*, Achaeti liquentis pubes XIV 268.
- Achaicus**: moenia XV 306; rura XIV 5.
- Achates**, *Siciliae fluvius*, Achaten XIV 228.
- Acheloidas**, *Acheloi filia*, Parthenope XII 34.
[Achelous] *v. Acarnan*.
- Acheron**, *fluvius inferorum*, XIII 571. Acherontis undas XII 126; undam XIII 271; portas XIII 465. Acheronta I 94; II 367, 536; XI 473. Acheronte maesto XIV 243.
v. Tartareus.
- Acherusius**: stagnans humor XIII 398; pestis XIV 613.
- Acherras**, *germanus Asbytes (v. h. n.)*, dux Gaetulorum, III 299.
Acherrae tentoria VII 338. Acherram X 76.
- Achilles aeternus carmine** XIV 95 [XV 278]. Achillis magni pectora XI 450. Achille proauo XV 292. *v. Aeacides. Thetis. Peleus. Thessalus. Vulcanius*.
- Acis**, *adulescens pulcher a Galatea Nereide in fluvium conuersus*, XIV 221.
- Aconteus**, *Hispanus*, XVI 563, 573.

* Ad hunc indicem perficiendum uti mihi licuit indice *personarum* ab Ioanne Schlichteisen a. 1888. composito, quam Franciscus Ruehl pro sua liberalitate ad me misit.

- Acrae, *Siciliae oppidum*, e tumulis glacialibus XIV 206.
 Acrisioneis muris (*Ardea*) I 661.
 Actaeon, *Aristaei filius*, XII 365.
 Actia templa Phoebi XV 302.
 Adherbes, *miles Carthaginiensis*, Adherben VII 601.
 Adyrmachidae, *Libyae gens*, uulgu ferro uiuere laetum IX 224.
 Adyrmachidis (*dat.*) III 279.
 Aeacides: Aeacidae (*Persei, Macedonum regis*) spolia I 627;
 genus XIV 95. Aeacide felix (*Achilles*) XIII 796. Aeacide
 inuicto XIII 800. Aeacidum sceptris XV 292.
 Aeetes, *rex Colchicus*, Aeetae prolem VIII 498. *v. Angitia*.
 Aegaeus: mari XV 157; ponto I 468. *v. Carpathius*.
 Aegates, *insulae*, IV 800; V 246. Aegatis (*acc.*) I 61, 622;
 II 310; IV 80; geminas VI 685; XI 527.
 Aegyptia tellus XIII 474. *v. Lageus. Pellaesus*.
 Aeneades = *Romanus*: Aeneades (*Scipio* 3) XIII 767. Aene-
 adae (*dat.*) *Claudio, v. h. n.*) XIII 153. Aeneadae (*n. pl.*)
 VIII 193; XII 639, 734. Aeneadum gloria I 2; stirps
 II 55; mentes II 295; classis II 420; bella II 428; metus
 III 70; regnis VIII 47; rebus futuris XIII 500; Daunia
 regna XIV 4; cultu XVI 117. Aeneadis III 560; IV 133,
 317; V 187; VI 610; VIII 2; XI 551; XII 521. Aeneadas
 VIII 175; XVII 289. Aeneadis XIII 891.
 Aeneas pius VII 474; VIII 71, 104. Aeneae coniux (*Dido*) VIII
 143; sceptrum IX 74. Aeneae (*dat.*) XVI 370. Aenean
 II 413; VIII 87. *v. Anchisiades. Dardanus. Iliacus. Phryx.*
Troius.
 Aeneia regna VII 562; X 50, 643.
 Aeoliden Podaetum (*v. h. n.*) XIV 492.
 Aeolius: austri I 193; furor IX 525; nomine XIV 70; ponto
 XIV 234; procellas XVII 241; tyrannis (*Siculis*) XV 424.
 [Aeolus] uentis positus custos IX 491.
 Aequana *iuga*, felicia Baccho V 466.
 Aequanus, *miles*, Soracte satus V 176, 182.
 Aequi Falisci VIII 489.
 Aequicula rura VIII 369.
 Aesernia, *Samnii oppidum*, VIII 566.
 Aesis, *Pelasgorum rex*, VIII 444.
 Aesis, *Umbriae fluiuius*, VIII 448.
 Aethiopes, *gens haud incognita Nilo* III 265. Aethiopum
 tellure XII 605.
 Aetna, *mons*, XIV 58. Aetnae barathro IX 497; fati certan-
 tia saxa XII 154. Aetna (*abl.*) Sicula VIII 614. Aetne
 ardua rupibus XIV 578.
 Aetnaeus: antro XIV 527; ensem IX 459; fines XIV 221; ignis
 VIII 653; incendia IX 448; triumphis IX 196.

- Aetolus:** campos (*Apulos*) I 125; VIII 351; X 184; XII 673; campis IX 495; campi X 266; ductoris (*Diomedis*) III 707; XIII 32; regis XI 505; tellus XV 286; Thoantis (*v. h. n.*) IX 99; Tyde III 367; XVI 368; umbrae (*Diomedis*) VII 484.
- Afer** uagus XV 538. **Afrorum** regem (*Hannibalem*) IV 722. **Afris** (*dat.*) III 257; XI 18; rebellibus XV 412. **Afros** III 599.
- Africa** I 211; VI 302; VII 491; uictrix X 311; XVII 60, 178; tota 195; cuncta 587.
- Africus** 1) *adi.* bella XVI 179; XVII 11. 2) *subst., uentus*, III 659; VII 571; XII 617.
- [**Agamemnon**] *v. Atridis. Mycenaesus.*
- Agamemnoniam** Mycenen I 27.
- Agathocleis** trophaeis XIV 652.
- Agathyrna, Siciliae oppidum**, XIV 259.
- Agenor, Phoenix**, gloria gentis I 88. **Agenoris urbe** (*Carthagine*) VI 387; urbem XVII 421.
- Agenoreus** 1) *adi.* aenis VII 642; arces I 15; dextrae (*Hannibalis*) XVI 692; ductor III 631; XII 282; XIII 3; XV 741; XVII 391; lictor VIII 671; nepotes XVII 403; nubem XII 167; oris XI 239; portas XVII 196; terrae XVII 58; uallum XV 343. 2) *subst.* Agenoreis (*dat.*) VI 303; XVII 516.
- Agenoridae** (*Carthaginieneses*), **Agenoridum terga** VIII 1. **Agenoridis** (*dat.*) VIII 214.
- Agragas, Siciliae oppidum**, XIV 210.
- Agylle, Etruriae oppidum**, V 17.
- Agyrina** manus XIV 207.
- Aias** 1) *Telamonius*, **Aiacis gradum** XIII 801. 2) *Oiliades* XIV 479.
- Alabis, Siciliae fluius**, **Alabim sonorum** XIV 227.
- Alabis, miles Hasdrubalis**, **Alabim** XV 467.
- Alba, urbs Latina**, VIII 507.
- Albana arce** VI 598.
- Albanus, unus ex trigeminis Aricinis**, IV 381, 383. *v. Capys. Uirbius.*
- Albula, uetus Tiberis nomen**, VI 391; pater VIII 455.
- Alcides (Hercules)**, **Alcidae templi custos** (*v. Theron*) II 150; labor III 32; sudatus labor (*Alpes*) 91; hospitis III 421; noctem III 429; genetrix (*Alcmena*) XIII 633. **Alcide** (*voc.*) conditor (*Sagunti*) I 505, 511. **Alcidae comes** (*Zacynthos*) I 276.
- Alcmena, mater Herculis**, **Alcmena satus** II 493; [XIII 633].
- Alecto, furia**, II 673; XIII 592. **Alecto** (*roc.*) XIII 432.
- [**Alexander Magnus**] XIII 763; **Libyci certissima proles** **Hammonis** XIII 767.
- [**Alexandria**] XIII 766.
- Algida amoena** XII 537.

- Allia, fluuius*, I 547; VI 555; VIII 647.
Allifae, Samnii oppidum, VIII 535.
Allifanus ager haud inamatus Iaccho XII 526.
Allius, miles Apulus, IV 554, 566.
Almo, riuus, Almone tepido VIII 363.
Alpes celsae I 117; clausae mortalibus I 546; immensae II 313; II 353; bellis labor acrior III 92; III 478; IV 34, 75, 818; VIII 648; IX 187; saxa impellentia caelum XI 217; XII 513.
Alpium descriptio III 478 sq. *Alpibus (dat.)* II 314; III 563. *Alpes* I 487, 589; II 333; ignotas III 645; IV 66, 407, 746; perfractas V 160; altas V 386; VI 106; domitas VI 703; IX 550; XI 135; XII 696; XV 731; XVII 166. *Alpis summas* I 65 = XVII 319; XIII 741; aerias XV 168, 474; domitas XV 504; patulas Poenis grassantibus XV 662; negatas humanis gressibus XVII 502. *Alpibus altis* I 370; perdomitis III 211, 469, 503; ruptis XII 15, 70; temeratis XV 529; tramissis 818; superatis XVI 635.
v. Alcides.
Alpinus: aggeribus III 447; domo III 492; gaesa I 629; manus III 544.
Alpheos, Peloponnesi fluuius, *Alpheon* XIV 54.
Alsium (Etruriae urbs) litus VIII 475.
Amanus, miles Romanus, XVII 441.
Amastra, Siciliae oppidum, XIV 267.
[Amazones] v. Martius. Thermodontiacus. Threicius.
Amazonius Thermodon (v. h. n.) VIII 430.
Ambracios sinus XV 300.
Amerinus (Ameria, Umbriae urbs) VIII 460.
Amiterna (Amiternum, Sabinorum oppidum) cohors VIII 414.
Amorgus, Poenus, X 200.
[Amphinomus et Anapus] pii fratres XIV 197.
Amphionio pectine XI 443.
Amphitryoniades (Hercules) II 582; IX 293; XII 119. *Amphitryoniadae (dat.)* IV 64. *Amphitryoniaden* VI 183; XV 79.
Amulius, Numitoris frater, VIII 295.
Amyclae 1) *Latii oppidum*, A., quas euertere silentia VIII 528.
 2) *Laconica civitas*, A. nobile nomen IV 358. *Amyclas* XIII 44. *Amyclis Ledaeis* II 434.
Amyclaeus (Laconicus): Canopo XI 431; ductorem (= *Xanthippum*) VI 504; nepotis (= *Claudii Neronis consulis*) XV 543; *Phalanti (v. h. n.)* VII 665; rectorem (= *Xanthippum*) VI 681.
Anactoria ora XV 299.
Anagnia, Latii oppidum, V 543; VIII 392; cerealis XII 533.
Anapus, Siciliae fluuius, XIV 515.

- Anapus, nomen navis Carthaginiensis*, XIV 575.
Anchises, Aeneae pater, Anchisae (dat.) XV 59.
Anchisiades (Aeneas), Anchisiade (voc.) XIII 71.
Ancon, Piceni urbs, fucare colus nec Sidone uilior murice nec Libyco VIII 436.
Angitia, Aetae filia, VIII 498.
Anguis, sidus, III 193.
Anien, Latii fluvius, caeruleus X 363. *Anio labens sine murmure* XII 540 [IV 224]. *Anienis undis* I 606; *ripas* VIII 368; *undas* XVII 233.
Anienicola: Catilli (v. h. n.) IV 225; *nymphis* XII 751.
Anna, Didonis soror, VIII 55, 79, 115, 185. *Annae numen* VIII 43. *Annam* VIII 28, 161; *Anna (voc.)* VIII 106. *v. Elissa. Sidonis.*
[L. Annii Setinus] Campanus (cf. Liv. VIII 4 sq.) XI 77 sq.
Antaeus, Afrorum dux, III 264.
Antemna, Sabinorum urbs, prisco Crustumio prior VIII 365.
Antenor, Troianus, Patavii conditor, Antenoris sacris oris VIII 603.
Antenorea stirpe XII 214.
Antenorides (Pedianus v. h. n.), Antenoride (voc.) XII 258.
Antiphates, Laestrygonum rex, Antiphatae domus, compressa freto (Formiae) VIII 530; *sceptrum* XIV 33.
Anxur, uetus Latii urbs, IV 532; *scopulosi uerticis* VIII 390.
Aonidum sororum XI 463; XII 409.
Aonius: cantu VIII 594; *plectro* XII 220; *testudinis* XI 436.
Apenninicola: Aquino (v. h. n.) VI 167; *Fauni* V 626.
Apenninus, Alpibus aequatum attollens caput II 314, 354; *summo piniferum caelo miscens caput* IV 742; VIII 649. *Apennini uertice* V 206. *Apenninum* II 333.
Apollinea pruna V 179.
Apollo IV 400; V. 204; IX 290; XII 406, 711. *Apolline* XII 409. *v. Arcitenens. Delius. Phoebus.*
Aponus, fons prope Patavium, XII 218.
Appius, miles Romanus, V 268, 292, 300, 316, 330, 373.
Appius (Claudius Caudex) VI 661.
Appius (Claudius Pulcher) XIII 452; XVII 300.
[Appius] uisus orbus XIII 726.
Apulus 1) *adi. arua* VII 131; *spicula* IV 557. *v. Aetolus. Argyripa. Dauniacus. Daunius. Daunus. Diomedes. Garganus. Graius. Iapyx.* 2) *subst. ambiguus fallax armis* XI 10.
Aquileia, Uenetiae urbs, VIII 604.
Aquilo, uentus, Aquilonis flamine XII 7. *Aquilonibus* XVII 489.
Aquinas, incolae Aquini, XII 528.
Aquinum, Uolsorum urbs, ingens VIII 403.

- Aquinus, *commilito Mari (v. h. n.) in Reguli exercitu*, Aquino Apennincola VI 166, 201.
- Arabum telas III 374.
- Arabus, *miles Romanus*, XV 693.
- Aradus, *Poenus*, I 380.
- Arar, *Galliae fluvius*, stanti similis III 452; pigerrimus undae XV 501.
- Arauricus, *dux Hispanus*, grauis bellator III 403; V 557.
- Arbacus, *Celtiberiae urbs (?)*, III 362.
- Arbela, *Siciliae urbs*, ferox XIV 271.
- Arcadiae saltus XIII 345.
- Arcadius ductor (= *Euander*) VI 631. *v. Parrhasius*.
- Arcas mater VI 636.
- Archemorus, *Macedo*, XVII 426.
- [Archimedes] Graius XIV 301; Isthmiacis colonis decus immortale 341, 676.
- Arcitenens pius V 177.
- Arctos, *sidus*, Arcto glaciali I 590. Arctos diuersas I 198; non aequas III 192; gelidas XV 227.
- Arctous: axe III 614; glaciem XV 49.
- Ardea, *Rutulorum urbs*, clarum nomen I 293; nimium felix I 667; Phrygibus quondam grauis VIII 359. *v. Acrisioneus. Rutulus*.
- Arethusa, *Siciliae fons prope Syracusas*, XIV 53; Ortygie XIV 515; (*Syracusae*) 117. Arethusa (*voc.*) V 490; XIV 295.
- Arethusia proles XIV 356.
- Arganthoniacos nepotes (*Arganthonius, priscus Tartessi rex*) III 396. *v. Carteia*.
- Argi, *Peloponnesi urbs Iunoni sacra*, Argos I 26.
- Argiuos muros XI 21. *v. Inachus*.
- Argo, *navis*, Argo infestam XII 399. *v. Pagasaea ratis*.
- Argolicus: Halaeso (*v. h. n.*) VIII 474; populis XI 440.
- [Argus] custos Inachiae iuuencae X 346.
- Argyripa, *Apuliae urbs*. Argyripae prauum decus (*Dasius v. h. n.*) XIII 30; campi XVII 321. Argyripa (*abl.*) IV 554. *v. Arpi*.
- Aricia, *Latii oppidum*, immitis IV 367. *v. Egeria. Triuiiae*.
- Arion, *Lesbius, citharoedus*, Ariona XI 448.
- Aris, *dux Poenus*, XV 232, 244.
- Arisbas, *sacerdos Iouis Hammonis*, III 668.
- Aristaeus, *Apollinis et Cyrenes filius, Actaeonis pater*, XII 368.
- Ariusia pocula VII 210.
- Arna, *Umbriae urbs*, VIII 456.
- Arnus, *uetus Etruriae rex*, Arni lacrimabilis tellus VI 109. Arno Faunigeno (*dat.*) V 7.
- Arpi, *Apuliae urbs*, Arpos VIII 242. Arpis (*abl.*) XII 481. *v. Argyripa*.

Arpinas VIII 401.

Arretium, *Etruriae oppidum*, Arreti muros V 123; Tyrrheni in oris VII 29.

Arsacidum monili fuluo VIII 467.

Arses, miles *Punicus*, Arsen VII 598.

Asbyte, *bellicosa uirgo Afra*, proles Garamantis Hiarbae II 58.

Asbytes currum II 166; germanus (*Acherras v. h. n.*) III 299. Asbyten II 197, 209, 258.

Ascanins, *Campanus*, XIII 244.

Asclum, *Piceni urbs*, Ascli hirsuti inclemens signifer VIII 438.

Ascraeo seni (*Hesiodo*) XII 413.

Asiae ingens latus I 195.

Asilos populos (*in Umbria*) VIII 445.

Asilus, miles *Tyrrhenus*, XIV 149.

Aspis, *urbs maritima Africae (Clupea)* III 244.

Assaracus, *Troianus, Iouis proles*, VIII 296; XI 296. Assarici larem III 566; prolem III 701; alumnum V 145; de gente domum VIII 347. Assaracum VIII 295.

Assyrius: amomo XI 402; regi (*Antiocho*) XIII 886; ueneno XI 41.

Astur 1) *adi. Astur Panchates (equus v. h. n.)* XVI 348 = 389 (*voc.*). 2) *subst. auarus* I 231; exterritus I 252; V 192; X 304; belliger XII 748; perniciosior uolucris Mauro XV 413.

Asturica gente XVI 583.

Astyr, *armiger Memnonis, auctor gentis Asturum*, III 334.

Atella, *uetus Uolscorum urbs*, XI 14.

Athenae: Athenas subnixas clade pharetrigeri regis XIV 286. *v. Cecropidae. Marathoniis.*

Athesis, *fluvius*, Athesi (*abl.*) VIII 595.

Athlas *v. Atlas*.

Athos, *mons*, III 494.

Athyr, *Poenus*, I 412.

Atina, *Latii oppidum*, monte niuoso descendens VIII 397.

Atlantiaco litore XIII 200.

Atlantiadum sororum (*Atlantis filiae, Pleiades*) XVI 136.

Atlanticus: accola (*Phorcys*) X 184; regna (*Hispania*) XV 37.

Atlantidos Electrae toros XI 292. *v. Dardanus.*

Atlas 1) *Iapeti filius*, subducto uertice tracturus caelum I 201, 202. Atlantis caeliferi XV 142. Atlanta XVI 659.

2) *mons* XII 658; XVI 36. Atlantem VII 434.

Atlas, *Afer*, V 271.

Atlas, *Hispanus*, XVI 378, 401. Atlantis 408. Atlanta 415; Atlantem 452. Atlante 367.

Atridas geminos XIII 802.

Atropos, *Parca*, XVII 120.

Attaliciis aulaeis XIV 659.

- Aueia**, *Uestinorum oppidum*, Aueiae pascua VIII 518.
- Auens**, miles, VI 191. Auente Umbro VI 167.
- Auentinus** altae molis XII 713.
- Auernus**, 1) Auernos lucos VI 154. 2) Auerni liuentis uadis X 136; tristis iras XI 452; introitum squalentem XIII 397; fauces XIII 414. Auernum XII 121. Auerno XVII 466. 3) Auernae lunonis (= *Proserpinae*) XIII 601; Auernis tenebris XV 76.
- Aufidus**, *Apuliae fluvius*, tumidus VII 482; anhelans VIII 630; fumans VIII 670; IX 228; X 208, 319; XI 508. Aufide I 52. Aufida stagna X 170.
- [**Aulocrene**] v. *Crenae Phrygiae*.
- Aurora** X 525; XII 575; XV 251, 440; XVI 135, 230; XVII 158. Aurorae lacrimis III 332. v. *Tithonius*.
- Auruncae** (*Romanae*) cassidis cristas IV 516.
- Ausonia** (*Italia*) VI 390; XI 522; XII 208; XV 153. Ausoniae populis II 272; VIII 407; populo XI 39; urbes IV 1; decus (*Tullus v. h. n.*) IV 184; diuitis iuuenem IV 220; luctus IV 703; decus (*Paulus*) X 572; uacuum nomen X 582; manus XII 436; sceptras XIII 264; motus XIII 887; pars magna XIV 11; salutem XV 572; finibus XVII 223; reliquos XVII 572. Ausoniae (*dat.*) IV 730; ruenti VI 596; VIII 333; XII 284; XVI 612, 700; XVII 552. Ausoniam I 302; III 511; IV 11; ruentem VI 104, 244; aegram uulnere VII 3; VIII 201; IX 2; X 51; XVI 594, 629; XVII 206, 382. Ausonia (*abl.*) VII 107; XV 399; XVI 23, 219; XVII 520.
- Ausonidae**: Ausonidum turba VII 80; legio XIII 348.
- Ausonis**: Ausonidum aquarum IX 188.
- Ausonius**: 1) *adi.* aggere XV 344; bellator IX 368; bellum X 290; caede IX 210; carinam II 47; castris VII 215; catenas XVII 367; cinere XVII 596; cohortes IX 521; corpore IV 734; cruor I 51; II 455; ductor (*Scipio* 1) IV 243, 445, 530; (*Marcellus*) XIV 666; (= *Scipio* 3) XV 173; XVI 34; XVII 76; duci XVII 619; ensis IV 609; fastus II 10; fratres IV 366; gentis III 709; globus XVII 425; iugum IX 17; latus IV 46; XV 165; miles II 331; XVII 339; nominis VII 227; nomine X 552; patres XII 687; penates IV 787; populos XVI 213; pubem IV 124; Quirino IV 813; rector (*Scipio* 3) XVII 585; regni XV 385; Sagunto I 332; sede XVII 404; sulcis XV 539; tellurem XVII 263; terris XVII 1; triumphis VIII 673; uallo IX 92; uiro XVI 282; umbrae X 256. 2) *subst.* Ausonius VII 529; XIV 358; XV 720. Ausonium (*gen. pl.*) proelia VIII 300. Ausoniis (*dat.*) IX 179; XI 541; XII 288; XIV 84. Ausonios III 119; XVI 137.
- Auster**, uentus: XIV 455; inexorabilis XVI 97; XVII 207, 246.

- Austro rotante XII 657. Austris Aeoliis I 193; stridentibus VI 231; fumantibus XII 374; XIV 259.
- Autololes, *Mauretaniae gens*, III 306; VI 675; numerosa cohors XI 192; feroces XV 671. Autololum nemora II 63; moderator (*Ithemon v. h. n.*) V 547; regi IX 69. Autololas XIII 145.
- Autonoe, *Cymaea uates*, XIII 401, 489.
- BABYLON** XIV 658.
- Bacchus III 101; VII 192. Bacchi munera XI 285; liquorem XI 301; dona XI 414; honorem XIII 434. Baccho I 237; III 423; V 465; XIV 24; XV 177. Bacchum IV 777. Bacche VII 162, 205. Baccho III 615. *v. Iacchus. Liber. Lyaeus.*
- Bactra III 613; XIII 764. Bactris (*abl.*) VIII 414.
- Baeticolas uiros I 146.
- Baeticus, *Cordubensis*, XVI 469.
- Baetigenae uiri IX 234.
- Baetis, *Hispaniae fluius*, III 405; XVI 286. Baetis oras XII 687; oris XV 750; flumina XVI 196; fluminis unda XVII 638. Baetem XIII 676.
- Bagas, miles *Hannibalis*, Bagam 1) II 111. 2) V 235.
- Bagasus (*an Pagasus?*), miles *Hannibalis*, V 410.
- Bagesus, miles *Hannibalis*, X 459.
- Bagrada, *Libyae flumen*, VI 141, 289; lentus 677.
- Bagrada 1) miles *Hannibalis*, I 407. 2) *Nubarum dux* VII 663.
- Baias, sedes *Ithacesia* Bai VIII 539; tepentes XII 114.
- Baius, comes *Ulixis*, Bai VIII 539.
- Balarus, *dux Uettonum*, III 378.
- Baliaris 1) *adi. telum* VII 297; uerbere I 314. 2) *subst.* III 365; saeuus V 193; torto plumbo miscens proelia IX 233.
- Baniurae, *Mauretaniae gens*, cruda iuuentus III 303.
- Barcaeus: iuuenis (*Hannibalis*) tentoria X 354; iuueni XII 200.
- Barcas, *Beli filius*, Barcae prisci Sarrana gente I 72; proles XVII 460. *v. Belides.*
- Barce, *urbs Cyrenaicae*, aeternum arida II 62; III 251.
- Barce, *Poena uxor Xanthippi Lacedaemonii*, Sidonia IV 356.
- Batauo auricomus III 608.
- Baton, gubernator *Poenus*, Batonis XIV 452.
- Battiadae (*Cyrenaei*), Battiadas II 61; prauos fidei III 253.
- Battus, rex *Cyrenes*, VIII 57; mitis 58. Batti urbem XI 380; domos XVII 591. Batto (*abl.*) VIII 63. *v. Nomas. Pelopeus.*
- Batulum, *Samnitium oppidum*, VIII 564.
- Batus, miles *Gallus*, IV 239.
- Bauli, *uilla nobilis apud Baias sita*, Baulos Herculeos XII 156.

- Bebrycius:** aulæ III 443; XV 494 (*Gallia*); uirgine (*Pyrene v. h. n.*) III 420.
Bebryx, pater Pyrenes, III 423.
Belgicus canis X 77.
Belides iuuenis (= *Barcas*) I 75. *Belide maxime* (*Hannibal*) III 650.
Bellona, comes et auriga Martis, IV 439; V 221. *v. Tartarcus. Enyo.*
Belus, pater Didonis, parens I 87; XV 745. *Beli Eoi origine* II 49; sanguine IV 221. *Belo (abl.)* I 73, 88; VIII 31.
Berenicis, regio Cyrenaica, Berenicide undosa III 249.
Beryas, Poenus, Beryae iussa XIV 152. *Beryae (dat.)* XIV 156.
Bibulus, miles Romanus, VII 623.
Bistones, Thraciae gens, II 76.
Bistonius: oris I 433; uates (*Orpheus*) XI 473.
Bitias, comes Didonis, Bitia (voc.) II 409.
Bocchus, Aethiopum dux, atrox III 285.
Bogus, uates Carthaginensis, IV 131; V 402.
Boii, gens Gallica, Boiorum mobilis ala IV 148; undae IV 159; populos IV 704; XI 29; bella V 107; rege (*Gargeno v. h. n.*) V 138; cateruis V 647; terror (*Flaminius*) V 650.
Bononia, Italiae urbs, parui Rheni VIII 599. *v. Ocnus.*
Boreas, uentus, Thracius I 587; *Geticus* IV 224; IV 322; *Odrysus* VII 570; XII 617; XIV 121, 455; XVI 97; XVII 249. *Boreae furorem* I 595; auras VIII 513. *Borean rapidum* XIV 389; XV 713. *Borea Haemonio* X 11; XII 187. *Boreae (nom. pl.)* IX 493.
Bostar, Carthaginensis, III 6, 649, 713. *Bostar (voc.)* 676.
Bouiania lustra VIII 564.
Brennus, Gallorum dux, Brenni stirpe IV 150; populus IV 280.
Breucus, miles Gallus, IV 233.
Briareus, gigas centimanus, XIII 588.
Brundisium, quo desinit Itala tellus VIII 574.
Bruttius 1) *adi. litora* XVII 179; *signa* XVII 431; *tellus* XVI 1. 2) *subst.* VIII 568; *leuis* VIII 574, XIII 93.
Bruttius, aquilifer Romanus, VI 15.
Brutus (L. Iunius Collatinus), Bruti casti altrix Collatia VIII 361. *Brutum immortale nomen* XIII 721. *Brutis nostris (dat.)* XI 95.
Brutus, miles Romanus, VII 652; VIII 607; *primo descendens consule* IX 415. *Brutum* VII 644.
Burnus, Hispanus, XVI 559, 567.
Buta, Anagninus, V 540.
Butes, miles Hannibalis, Buten VII 598.
Buxentia pubes VIII 583.

Byrsa, *arx Carthaginiis*, Byrsae ueteris arces III 242; sanguine IX 209. Byrsa Thyria (*abl.*) II 363.
 Byzacia rura, centum Cereri fruticantia culmis IX 204.

CADMEUS (*Carthaginiensis*): gens perfida pacti I 6; gente XVII 351; manus XVII 581; Sidon XIV 579; stirps I 106.

Cadmus: Cadmi gens (*Carthaginienses*) VII 637.

Caere, *Etruriae urbs*, VIII 472.

Caesar (*C. Iulius*); deum gens, stelligerum attollens caput, Troianus Iulo avo XIII 864.

Caeso, *dux Hispanus*, III 377.

Caicus, *Saguntinus*, I 306.

Caieta, *Latii portus*. regnata Lamo VIII 529. Caietae litora VII 410.

Calaber 1) *adi.* Calabros saltus VII 365. 2) *subst.* Calaber VIII 573, 632. Calabri hispida tellus XII 396.

Calacte, *Siciliae oppidum*, litus piscosa XIV 251.

Calais, *Boreae filius*, conditor Calium, *Campaniae urbis*, VIII 513.

Calatia, *Campaniae oppidum*, paruis muris VIII 542; XI 14.

Calchas, *uates*, XIII 38, 41.

Caledonios (*Britannos*) lucos III 598.

Calenus, *Campanus*, XIII 219.

Calenus, *miles Romanus*, XVII 428.

Cales, *Campaniae urbs*, VIII 512. Calen Threiciam XII 525. *v. Calais. Orithyia.*

Callaecia, *regio Hispaniae*, diues III 345.

Callaicus: auro II 602; axem XVI 377; Lampon (*equus*) XVI 334; manus II 417; mariti III 353; metalli X 118; tegminis IV 326, telluris II 397; uires XVI 382.

Calliope, *Musa*, Calliope (*voc.*) III 222; XII 390. [*mater Orphei* XI 463.]

Callipolis, *uetus Siciliae urbs*, XIV 249.

Calpe, laudibus olim terminus Herculeis XVII 638. *Calpes* Herculeae antris X 174; litora VII 171. Calpen, hominum finem I 141, 644; III 102; Herculeam V 395; extrema antra VII 434; IX 320. *v. Herculeus.*

Calydon, *Aetoliae urbs*, Calydona tristem Dianae XV 307.

Camarina, *Siciliae oppidum*, XIV 198.

Camers (*subst.*), armis nel rastris laudande VIII 461. Camertum phalanx IV 157.

Camillus (*M. Furius*): Camilli Gallis ex arce fugatis reuerentis arma pompa gestata I 626. Camillo (*dat.*) XVII 652. Camillum superos aequantem laude XIII 722; Camille VII 559.

Campania, diues opum, diues auorum VIII 525; mitis VI 651.

Campanus 1) *adi.* consule XI 124; iuuentus XI 111; manus XI

- 299; moenia I 663; XIII 96; oras VII 158; pubes XIII 301; urbs XI 215. 2) *subst.* Campanis XI 428.
- Campus Martius** VIII 257, 284.
- Cancer, sidus:** Cancri furentis ardorem XV 50. Cancro (*dat.*) subdita Libye I 194. Cancro (*abl.*) fumantibus Austris XII 374.
- Cannae** X 30; XII 514; XV 34. Cannarum praescia Iuno VIII 27; uictor XII 41; campis XVII 264. Cannis (*dat.*) X 225, 336. Cannas, tumulum Hesperiae I 50; malum exitiale VIII 256; urbis uestigia priscae VIII 622; IX 343; X 516; XI 77, 171, 345; XII 82; XV 814; XVII 306, 608. Cannae (*uoc.*) XI 574. Cannis (*abl.*) X 366; XIII 718; XVII 164, 226. *v.* Aetolus. Apulus etc.
- Canopus, Aegypti urbs,** Canopo Amyclaeo XI 431.
- Cantaber** III 326; V 197, 639; IX 232; spicula densus X 16; mixtus rebellibus Afris XV 413; Larus XVI 46.
- Canthus, Afer,** XV 700.
- Canusina moenia** X 388.
- Capenas, fluuius,** sacer XIII 85.
- Caper, miles Romanus,** IX 401.
- Caphereus, Euboeae promontorium,** Caphereo XIV 143.
- Capitolium:** Capitolia (*acc.*) I 64, 270, 384; aurea III 623; capta IV 151; sacri montis IV 288, 758; alta V 654; VII 493, 558; IX 216, 546; nuda XI 86; alta XII 640; sacra XII 741; XV 803; XVII 266; celsa XVII 327. — *Capuae arx* XI 265.
- Capitolina arce** III 86.
- [**Capreae insula**], Teleboum regna pumicaeque sedes VII 418. *v.* Telon.
- Capua:** rebus seruare serenis inconsulta modum VIII 544; XI 128, 151; altera Carthago XI 425 (= XIII 100); XIII 258, 381. Capuae furorem XI 29; pereuntis imago XI 115; decus (= *Decius*) XI 158; ruinis XI 256; ruinas XII 515; altae ductor (= *Virrius*) XII 87; primores 113; muros 194, 453; gremio 204; bonis 287; obsidione 571; portis 602; florentis gaza XVII 280; sublimis moenia XVII 301. Capuae (*dat.*) XII 491. Capuam XI 174; XII 506; XIII 266. Capua (*abl.*) XI 74, 195, 207, 317; XII 5, 498; XIII 454; alta XVI 626. *v.* Campanus. Troianus.
- Capys, Troianus, conditor Capuae,** magno cognatus lulo XI 179, 297; XIII 117. Capyn XIII 321.
- Capys, unus ex trigeminis Aricinis,** IV 381. Capyn IV 385. *v.* Albanus. Urbius.
- Caralis, miles Hannibalis,** Caralim IX 380.
- Carmelus, miles Romanus,** Phoebei Soractis honor VII 662, 672.
- Carmentis Euandria mater** XIII 816. Carmentis opes VII 18.

- Carpathium aequor (*pars maris Aegaei*) III 681.
 Carteia, *Hispaniae urbs*, armat Arganthoniacos nepotes III 396.
 Carthago ferox I 3; II 373; uictrix II 573; VIII 676; trepidans II 703; III 143; IV 79, 790; periura VI 89; fraudum domus VI 479, 582; VII 491; ruens VII 576; alma, turrita celsa figura XIII 13; magna XV 750 *etc.* Carthaginis arua I 678; arces I 693; II 406; III 138; IV 472; VIII 144; arcem VI 83; arce VII 37; VIII 229; altae spes III 69; muris XVII 371; muros III 592; iras VI 507; armis VII 281; urbem VIII 133; ductor XI 117; Tyriae XVI 211 *etc.* Carthago (*voc.*) II 303, 326; parens IV 811; VI 344, 410, 701, 712 *etc.* Carthagine II 365; Tyria III 231; IV 130, 763 *etc.* *v. Agenor. Agenoreus. Byrsa. Cadmeus. Poenus. Punicus. Phenissa. Sidonius. Tyrius.*
 Carthago Noua, Teucro fundata uetusto III 368 = XV 192; impenso naturae adiuta fauore XV 220.
 Carthalo, *Poenus*, 1) I 406. 2) Libycae regnator harenae XV 450.
 Casca, *miles Romanus*, VII 649.
 Casilina limina XII 426.
 Casinum, *Samnitium urbs*, Casini nebulosi rura IV 227.
 Casinis nymphis XII 527.
 Casperia, *Sabinorum urbs*, Bactris nomina ducens VIII 415.
 [Cassandra] Iliaca Phoebade XV 282.
 Castalins: carmine XI 482; auena XIV 468.
 Castalius, *unus ex maioribus Imilces, uxoris Hannibalis*, Castalii Cirrhaei sanguis III 98. *v. Imilce.*
 Castor: Castoris Ledaevi umbram XIII 804. Castore IX 295. *v. Lacon. Ledaevs. Pollux.*
 Castrum Inui (*in Etruria situm*) VIII 359.
 Castulo, *Hispaniae urbs*, III 99; Parnasia III 391.
 Catane, *Siciliae urbs*, XIV 196. [Catanaei] pii fratres XIV 197.
 Catilina, *miles Romanus*, XV 448.
 Catillus, *conditor Tiburis*, Catilli Anienicolae IV 225. Catille VIII 364.
 Cato 1) *M. Porcius (Censorius)* VII 691; plenus Gradiuo mentem X 14. 2) *L. Porcius Licinus (cf. Liv. XXVII 46, 6 sq.)* XV 730.
 Catus, *miles Romanus*, IV 139.
 Caucasius: antris IV 331; tigrim V 148; tigres XV 81.
 Caucasus 1) *mons* XII 460. 2) *equus Hispanus* XVI 356, 367.
 Caudinis faucibus VIII 565.
 Caudinus, *Bruttius miles*, XVII 441.
 Caunus, *miles Gallus*, IV 233.
 Caurus, *uentus*, Cauri rabiem II 290. Cauros furentis XIV 74.
 Caystrus, *Lydiae fluvius*, Caystri ripa XIV 189.
 Cecropidae (*Athenienses*) XIII 484.
 Cecropius: ceras XIV 26; Hymettos II 217.

- Celtae** 1) = *Celtiberi*, *Celtae sociati nomen Hiberis* III 340.
 2) = *Galli* IV 300; uniloquum genus ac mutabile mentis
 VIII 17 [= inania corda ac fluxam morum gentem IV 49 sq.];
 X 304; Eridani tumidissimus accola XI 25; XIII 482. *Cel-*
tarum cateruis IX 236; signa XV 715. *Celtis* XI 28.
Celtas III 448; IV 63, 153; XIII 79. *Celtis (abl.)* III 418.
v. Boii. Galli. Senones.
- Celticus**: arma VI 23; cruor V 143; furor IV 190; rura I 46;
 XV 503.
- Centaurus**: *Centauro (Chironi)* XI 451. *Centauri bimembres*,
 genus deforme III 41; truces XIII 590.
- Centenius** (*M. Centenius Paenula cf. Liv. XXV 19, 9*), XII 463.
- Centuripae**, *uetus Siciliae oppidum*, e uertice celso XIV 204.
- Cephallenum saxa** XV 305.
- Cephaloedias** (*Cephaloedis, Siciliae urbs*) ora XIV 252.
- Ceraunia mixta caelo** V 386; accensa VIII 631.
- Cerbereo stridore** VI 178.
- Cerberus** II 538; non uno ore XIII 574; XIII 591. *v. Ianitor.*
- Ceres**: *Cereris propensae fauore* XII 375; iustissima turba
 (*ruricolae*) XIII 535. *Cereri* I 237; IX 205; XIV 130.
Cererem benignam XI 266. *Cerere Henna* I 214;
 XVII 194 (= *frumento*). *v. Henna*.
- Cerillae**, *Bruttiorum oppidum*, exhaustae Poeno Marte VIII 579.
- Cerretani**, *gens Hiberica*, quondam Tirynthia castra III 357.
- Cethegus**, *Samnitium dux*, VIII 575.
- Chalcidicam Nola** XII 161.
- Chaonias** (*Epiri*) oras III 679.
- Charon**, *portitor inferorum*, XIII 761; [IX 251].
- Charybdis atra** XIV 474. **Charybdim** XIV 256. **Charybdim**
 II 308.
- Chimaera**, *nomen nauis*, XIV 497.
- [**Chiron**], *Centaurus* XI 451.
- Choaspes**, *dux Garamantum*, spectatus Marte III 317. **Choaspe**
 (*voc.*) IV 824.
- Chremes**, *Poenus*, I 403.
- Chromis**, *Saguntinus*, *Chromin* I 439.
- Chrysas**, *Siciliae fluuius*, uage *Chrysa* XIV 229.
 [**Cicero**], orator VIII 406.
- Cicones**, *gens Thracia*, II 75. **Ciconum dirae matres** XI 475.
- Cilicis Tauri saxosa cacumina** XIII 882.
- Cilnius**, *Arretinus*, VII 29.
- Cimber**, *miles Romanus*, XIV 305.
- Cimini lacum** VIII 491.
- Cimmerias domus** (*prope lacum Auernum*) XII 132.
- Cingula saxa** (*in Piceno*) X 34.
- Cinna**, *transfuga*, X 476.

- Cinyphius: aere V 296; crocco XVI 354; Isalcas V 288; Macen II 60; Macae III 275; turmae V 185.
 Cinyps, *Poenus pulcher*, dilectus Poeno (*Hannibali*) XII 226, 227.
 Circaeus: dorso VII 692; iuga (*Latii promunturium*) VIII 390.
 Circe VIII 440.
 Cirrha (*Delphi*), Cirrha (*abl.*) XII 320.
 Cirrhaeus: antris III 9; Castalii (*v. h. n.*) III 97.
 Cirta, *Poenus*, XV 447.
 Clanis, *Etruriae fluvius*, VIII 453.
 Clanius, *miles Romanus*, IV 188.
 Clanius, *Campaniae fluvius*, VIII 535.
 Claudia, *quae Cybeles nauem subito in Tiberi haerentem sola in urbem fune induxit* XVII 34.
 Claudius (*Asellus cf. Liv. XXIII 46, 12*) XIII 149. *v. Aeneades. Rutulus.*
 Clausus, *auctor gentis Claudiae*, Clausi a sanguine Therapneo (*Nero Consul*) VIII 412; Clausi ueteris pulcherrima gens XIII 466. Clausorum decus (*Nero*) XV 547; origine XVII 33.
 Cleadas, *Sidonius*, gens Cadmi VII 637.
 Cleonaei leonis III 34.
 Clitumnus, *Umbriae fluvius*, ingentem perfundens flumine sacro taurum VIII 451; IV 545.
 Cloelia X 492; contemptrix sexus XIII 830.
 Cloelius *eiusque equus* X 456 sq.
 Clotho dura IV 369. Clotho longam V 404.
 [Clupea] *v. Aspis.*
 Clusinus: domo X 483; moenia V 124; uulcus, antiquus Romanis moenibus horror VIII 478.
 Clytius, *Macedo*, Clytium Pellaeum XVII 429, 430.
 Cocalidum (*Cocali regis filiarum*) insidiis XIV 43.
 Coeles (*Horatius*) X 484. [XIII 726].
 Coeythos, torrens sanguinis atri XIII 566. Coccythi uocabula XII 117; acerbam paludem XIII 426; rigua unda XIII 596; Stygio odore XIV 587.
 Collatia, *Latii urbs*, altrix casti Bruti VIII 361.
 Collinus, *miles Romanus*, IV 344.
 Concanus, *Hispaniae gens*, III 361.
 Cora, *Volscorum urbs*, VIII 378. Coram IV 220.
 [Corbis] *Hispanus (cf. Liv. XXVIII 21, 6 sq.)* XVI 533 sq. *v. Orsua.*
 Corbulo, *dux navis Cumanae in classe Marcelli*, XIV 408, 417.
 [Coreyra] *insula, v. Phaeacum arua* XV 297.
 Corduba, *Hispaniae urbs*, III 401; XVI 470.
 Corfini populos VIII 520.
 [Corinthus] *v. Ephyre.*

- Cortona, *uetus Etruriae urbs*, VIII 472. *v. Corythus*.
 Corus, *uentus*, III 523, 659; XV 154. Cori uasto murmure I 469. Corum I 688. Cori (*n. pl.*) IX 493. *v. Caurus*.
 Coruinus, *Romanus rerum diuinarum peritus*, egregius linguae nomenque superbum V 78, 101. Coruine V 121.
 Corythus, *conditor Cortonae*, Corythi IV 720, V 123. *v. Cortona*.
 Cossyra, *insula*, parua XIV 272.
 Cotho 1) *miles Hannibalis*, Cothonis Marmaridae II 164.
 2) *gubernator nauis* VI 357.
 Crantor, *dux Punicae nauis*, Sidonius XIV 517.
 Crassi *iuuenes de exercitu Fabii dictatoris* VII 618.
 Cremerae ripas II 6.
 Cremona, *urbs*, VIII 592.
 Crenas Phrygias VIII 503.
 Cres II 93; Cres accola XIV 39. *v. Cydonius. Dictaeus. Gortynius*.
 Crispinus (*T. Quinctius*), *consul*, summi honoris Marcello socius XV 345; XVII 306. Crispine XV 350.
 Crista, *nomen in Umbro clarum diu populo* X 93, 164.
 Critias, *unus ex trigeminis Xanthippi Lacedaemonii filiis*, IV 371, 383. *v. Eumachus. Xanthippus*.
 Crixus, *Boiorum dux*, IV 151, 175, 248, 267, 277. Crixum IV 261, 270. Crixo *duce* IV 148.
 Croesus, *diues apud superos* XIII 776.
 Croton alta XI 18. *v. Thespiades*.
 Crustumium, *Sabinorum urbs*, Crustumio *prisco* VIII 366.
 Cumarum portus XII 60. *v. Cyme*.
 Cumanus: *agger* XII 75; *ratis* XIV 408.
 Cunctator (*Fabius*) VII 536; XVI 674.
 Cupeneus, *miles Hannibalis*, IV 535.
 Cupido, *filius Ueneris*, VII 442; Cupidine XI 420; XIV 242.
 Cupra, *Picenum oppidum*, Cuprae litora VIII 432.
 Curae XIII 583.
 Cures, *Sabinorum urbs*, Curibus III 594.
 Curetum aerisonis ab antris II 93.
 Curetica tecta (*Acarmania vel Aetolia*) XV 308.
 Curio, *dux Picentium*, VIII 425; *flauus comarum* IX 415; *non dignus leto inertis* X 403. Curio (*voc.*) *non felix* X 209.
 Curius (*M' Dentatus*), *consul*, Curium auro *non umquam amicum* XIII 723.
 Cyane, *Siciliae fons*, XIV 515; *nota fretis* XIV 567. Cyanen *patulam* XIV 586.
 Cybele, *magna mater deorum*, IX 293; XVII 8. Cybelen VIII 363. *v. Mater*.
 Cyclas, *insula*, cuncta IV 247. Cycladas *pauidas* I 472.
 Cyclops XIV 475. Cyclopum *labore* IV 433; *caminis* V 71; *munere* IX 448; *domus* XV 428. Cyclopas IX 307; XIII 440.

- Cyclopius: libido XIV 531; regna XIV 33; saxa XIV 514.
 Cydnus, *dux Cantabrorum et Asturum*, III 338.
 Cydnus, *miles Carthaginiensis*, XIV 434.
 Cydon latrator = *canis Cretensis*, II 444.
 Cydoneus: cornu II 109; harundine X 260.
 Cyllene, *Arcadiae mons*, Cyllenes almae gelidis antris editus
 (*Mercurius*) III 203.
 Cyllenida plantam XVI 500.
 Cyllenius (*Mercurius*) III 168, 219; VIII 111. Cyllenia proles
 XIII 630.
 Cymaeus: antro XIII 498; uates IX 57, XIII 400.
 Cyme, quondam fatorum conscia VIII 531. Cymes anus XIII
 494. v. *Cumae*.
 Cymodoce, nympharum maxima natu Italidum VII 428.
 Cymothoe, *nympha*, Cymothoes uagae regna III 58.
 Cynosura, *sidus*, fidissima nautis Sidoniis III 665. Cynosura
 (*voc.*) XIV 457.
 Cynthi nemora XV 771.
 Cynthia (= *Luna*) IV 480. v. *Diana*.
 Cypros, *insula*, Cypron VII 456.
 Cyrenaeam urbem VIII 158.
 Cyrene, *Africae urbs*, III 252. Cyrenes incola IV 628. Cy-
 renen VIII 57. v. *Battus*. *Battiadae*.
 Cyrene, *nympha*, *Aristaei mater*, Cyrenen XII 369.
 Cynrus, *Hispanus*, XVI 342. Cynri Callaicas uires 382; currus
 416. Cynrum 396. Cyrne 342.
 Cytherea (*Venus*) VII 458. Cytherea (*voc.*) III 572, 593.
 Cythereius: ales III 683; ignis (*Lucifer*) XII 247.
 Cyzicus, *rex Dolionum*, XII 399.
- DACUS I 324.
 Daedaleam poenam XIV 41.
 Daedalus XII 91.
 Dahae, *Scythica gens*, XIII 764.
 Dauai (*Graeci*) Danaïs XIII 41.
 Daphnis, *pastor Siculus*, Daphnin XIV 466, 470.
 Daphnis, *unus ex posteris illius pastoris*, XIV 462.
 Dardania (*Troia*) I 43; XV 453. (*Roma*).
 Dardanides (*Romanus*): Dardanide pulcherrime (*Scipio* 3) XVI
 191. Dardanidis (*dat.*) XVI 24.
 Dardanius 1) *adi. acies* XVII 80; *agmen* IV 487; *amoris* VIII
 149; *colono* XI 546; *ductor* (*Minucius*) VII 585; *ductor*
 (*Scipio* 3) XV 242; *ductorem* XVI 239; *finis* I 486; *furores*
 III 359; *gentem* III 164; *gentis* XVI 129; *manes* II 336;
matres XVII 614; *nominis* VII 11; *penatis* VII 475; *sanguis*
 XI 178; *sanguine* XI 565; *uictor* (*Paulus*) IX 600;

- urbis (*Romae*) IV 782; umbras II 336. 2) *subst.* Dardaniis (*Romanis*) X 30; XVII 336.
- Dardanus, *Iovis et Electrae filius, Troiae urbis auctor*, XI 293. *v. Electra.*
- Dardanus 1) *adi.* arma XVI 257; bella IV 733; ductor (*Scipio* 3) I 14; dux (*Marcellus*) XII 190; fata XIII 504; foedera XV 319; lampas XIV 429; moenia XI 30; XVII 323; origo IX 72; proelia V 291; pubes IX 317; puppis II 1; raptor IX 201; regna III 710; Roma IV 670; signa III 616; tecta XII 608. 2) *subst.* Dardanus (*Aeneas*) II 425; diues auri (*Romanus*) III 151.
- Dasius, *Arpinus transfuga* (cf. *Liv XXIV 45, 1 sq.*) haud ignobile nomen XIII 32. *v. Argyripa.*
- Dauniacos (*Apulos*) campos XII 429.
- Daunius: iuuenis (*Theron Saguntinus*) II 244; pubes I 291; V 631; tela XVII 431; tellus XIII 9, 59; XVII 220; regna IV 125; VIII 357; IX 499; XIV 3.
- Daunus = *Daunius*: uetus incola Daunus I 665.
- Daunus, *Turni pater, Rutulorum rex, Diomedis socer*, Dauni sanguine II 557; nepotum manus IV 502; aruis IV 554; tellure VII 157; ora IX 212; regna XII 43; gener (*Diomedes*) XIII 70; aruis XV 344; oras XVII 158. Dauno XI 506; socero XIII 39.
- Daunus, *Saguntinus*, I 440.
- Decius, solum Capuae decus XI 158, 189, 194, 247, 250, 350, 378; XIII 280. Decio XI 185, 213, 225, 237, 238. Decium 205.
- Decii XV 43.
- Decus XV 99.
- Delius uates (*Apollo*) XII 330.
- [*Delphi*] Phoebo loquentia saxa XV 311.
- Delus, *insula*, V 204.
- Diana: Dianae aram IV 369; Thoanteae sacra ritusque IV 769; Thoanteae sedes XIV 260; spectatae in fonte supplicium XII 366; famulam XIII 124; XV 307. *v. Cynthia. Dictynna. Latonia. Luna. Phoebe. Phoebeius. Titania.*
- Dicarcheus: prole VIII 533; urbe (*Puteolis*) XII 107; XIII 385.
- Dictaeus (*Dictae, Cretae mons*); antro XVII 21; harundo XIII 184; pennae XV 631; regis (*Minois*) XII 90; saltus II 94.
- Dictynna XV 770. Dictynnam II 71. Dictynna (*voc.*) II 191.
- Dido I 23, 74; II 406; saucia II 422; aduena IV 765; VIII 50, 166; Sidonia XV 746. Dido (*acc.*) VIII 122, 231. *v. Aeneas. Elissa. Phoenissa. Uenus.*
- Dindyma, *Phrygiae mons*, casta XVII 20.
- Diomedes, *Tydei filius* [gener Dauni XIII 70]; XIII 40. Diomedis nomine campum (*Apuliam*) VIII 241. Diomedi uago

- XVI 368. Diomede Graio IX 63. *v. Aetolus. Daunus. Oeneus. Tydides.*
 Dione (*Uenus*) laeta VI 697; Lucrina, numen nauis, XIV 410.
 Diones aues IV 106. Dionen VII 87.
 Dis, *inferorum rex*, Ditis ostia XIII 587. Diti duro XIII 415.
 Ditem XIII 559.
 Discordia XIII 586.
 Dodonida quercum III 680.
 Dolopes, *Thessaliae gens*, Dolopum aspera uis XV 314.
 Dolor II 550.
 [Domitianus] III 607; XIV 686 sq. *v. Eous. Germanicus.*
 Dorylas, *filius Mopsi*, Dorylae ictu II 126.
 Draces, *miles Hasdrubalis*, Dracen XV 467, 468.
 Drepane, *Siciliæ oppidum*, XIV 269.
 Druentia, *Galliae fluvius*, III 468.
 Ducarius, *dux Boiorum*, V 645.
 Duilius (*Caius*) VI 665.
 Dulichius: arma II 603; nepotes I 379; puppis (*Ulixis*) XII 115.
 Durius, *Hispaniae fluvius*, I 234.
 Durius, *Hispanus*, XVI 366, 401, 406, 423. Durio 379.
 Durius, *Saguntinus*, Durio V 323. Durium I 438.
 EBRIETAS, *comes Uoluptatis*, XV 96.
 Ebusus, *insula*, III 362.
 Edonis, *Baccha*, IV 776.
 Egeria, *nympha*, Egeriae lucis altis (*Aricia*) IV 367; pubes (*fratres trigemini Aricini. v. Capys*) IV 380.
 Egestas, *deforme malum ac sceleri procliuis*, XIII 585.
 Electrae Atlantidos toros XI 292. *v. Dardanus.*
 Eleus axis I 224.
 Elissa (*Dido*): Elissae sacrum I 81; uultus I 98; profugae regnis II 391; litus VII 488; germana VIII 47; infelicis letum VIII 78; Sidonios uultus XIV 573; nomen XVII 224.
 Elissa (*abl.*) II 421.
 Elissaeus: aras III 82; lacertis XV 521; litore XVI 614; patres VI 346; tyranno (*Hannibali*) II 239; uotis XIV 258.
 Elysium II 698.
 Elysium: campos XIII 410, 552; limite XIII 778; oras XIII 631.
 Emathius (*Macedonicus*): labores III 400; tumultu XV 286.
 Emporiae Phocaicae III 369; XV 176.
 Enceladi spirantis rogos Aetne XIV 579.
 Engyon, *Siciliae oppidum*, lapidosi arui XIV 249.
 Enna *v. Henna.*
 Ennius, *poëta*, antiqua Messapi ab origine regis XII 393.
 Entella, *Siciliae urbs*, largo uirens Lyaeo XIV 204.
 Enyo saena X 202. *v. Bellona.*

- Eous** (*Lucifer*): Eoi surgentis lucem XI 515. Eoo roseo IX 180.
- Eous**: aequore IV 481; ala VII 636; Beli II 49; gemma XIII 355; litoribus VI 2; Memnonis III 334; ortu XV 223; sagittis II 101; Seres XVII 595; triumphos (*Domitiani de Indis et Parthis*) III 615; trophaeis (*Atheniensium ex Xerxe*) XIV 282.
- Ephyraeus** (*Corinthius*): alumnis XIV 52; moenia (*Syracusae*) XIV 180.
- Ephyre** (*Corinthus*), XV 310. Ephyre (*abl.*) XIV 656.
- [**Epicyles et Hippocrates**] geniti Carthagine fratres XIV 287 (*cf. Liv. XXIV 6, 2*). *v. Trinacrius*.
- Epirotica** signa I 627.
- Epirus** XV 298. *v. Chaonius. Thesprotius*.
- Erebus**: Erebi lacus XII 659; cauis umbris XIII 894; undas XV 43. Erebo potenti (*dat.*) I 92; II 451; XIII 759. Erebo (*abl.*) XIII 435.
- Ergetium**, *Siciliae oppidum*, XIV 250.
- Erichthonius**, *Dardani filius*, XI 294.
- Eridanus**, *fluvius*, cruentus I 132; IV 634; pater IV 691 = XII 217; ater stragibus VI 108; pater superbus aquarum Ausonidum IX 188. Eridani rapidas undas IV 488; aquis V 129; alta stagna V 156; gentes VIII 589; tumidissimus accola (*Celtae*) XI 25; uada XI 138; stagnis XIV 189. Eridano (*dat.*) IV 634; sacro XII 697. Eridano (*abl.*) IX 236.
- Erinnys**, addita II 595; feralis II 609, 625, 693; X 417; improba XIII 293; XIV 99.
- Error** XIII 586.
- Erymanthia** pestis III 38.
- Erythia** litora (*Gades*) XVI 194.
- Eryx**, *Siciliae mons*, altus XIV 203. Eryce summo VI 697.
- [**Eteoclis et Polynicis**] manes XVI 546.
- Etruscus**: colles V I; maniplos VIII 468; populo X 485; sceptris X 41. *v. Arnus. Lydius. Maconius. Tmolus*.
- [**Euander**] *v. Arcadius. Parrhasius*.
- Euandrius**: mater (*Carmenta*) XIII 816; regna (*Romana*) VII 18.
- Euboicus**: Euripi XIV 143; testudine XI 288.
- Euganeus** (*Uenetus*): oris XII 216; tellure VIII 603.
- Eumachus**, *unus ex trigeminis Xanthippi filiis*, IV 371, 385, 392. *v. Critias. Xanthippus*.
- Eumenis** II 559. Eumenida saeuam II 544. Eumenides IV 437. *v. Furiae*.
- Euripi** Euboici unda XIV 144.
- Europe**: Europes arua I 200. Europe (*abl.*) I 221.
- Europe**, *nomen nauis*, XIV 568.
- Eurotas**, *fluvius*, Eurotae ripis VI 312. Eurotan IV 364.

Eurus, *uentus*, IV 322; *nubifer* X 322; XV 714; XVII 250.
Euri furor improbus VI 525. **Euro ocior** II 173; *uolucritatior* IV 6; *insano saeuior* VI 175; *captiuo* XV 80. **Euri** (*n. pl.*) IX 493. **Euris uelocior** III 292; *rapidis* VIII 111.
Eurydamas, *Saguntinus*, II 178, 186.
Eurymedon, *Saguntinus*, II 637, 641. **Eurymedon** (*voc.*) 645.
Eurythas, *Hispanus*, XVI 473, 489, 506. 522.

FABIA gente incolumi VII 59.

Fabios ter centum VI 637; VII 39; [II 4].

Fabius, *auctor gentis Fabiae*. VI 634.

Fabius (*Q. Maximus*), *cauta speculator mente futuri etc.* I 679, 686; *Tirynthia proles* II 3, 44, 368, 382; III 587; VI 620, 639; *trepidis spes unica rebus* VII 1; *ultima fessis ancora* VII 24, 91; *sollers cunctandi* 126, 262, 305, 306, 526, 538; VIII 2, 297; IX 53, 566; X 594, 605, 615, 640; XI 90; *aeui floridior* XII 482 (*nisi h. l. poeta alium Fabium intellegit*), 501; XV 332; *pater* XVI 603, 644. **Fabii** *magister* (*Minucius*) XII 501. **Fabio ductori** VI 611; VII 114, 268, 336, 398, 515, 621, 750; VIII 10, 236; X 282, 307, 515; *seni* XV 322; *cauto* XVI 673. **Fabium** VII 225, 379, 495, 587, 734; VIII 33, 263. **Fabio** VII 214, 745; VIII 277; IX 647; XVI 648. **Fabios** VIII 253. *v. Hercules. Tirynthius.*

Fabrateria, *Latii oppidum*, *Fabrateriae uulgus* VIII 396.

Fadus, *miles Romanus*, V 565.

Faesula, *Etruriae oppidum*, VIII 447.

Falernus, *uetus agricola, qui a Baccho edoctus primus uitam Falernam coluit*, VII 166. **Falerni uiticolae** 193. **Falerne** 199.

Falernus ager: **Falerni uberis arua** VII 159. **Falernis prelis** VII 165; *lacibus* VII 211.

Falisci, *Etruriae ciuitas*, **Faliscos**, *indutos gentilia lina* IV 223. **Aequi Falisci** VIII 489.

Farfarus, *miles Romanus*, IV 182.

Fauentia, *Umbriae oppidum*, VIII 596.

Faunigena: **Arno** (*v. h. n.*) V 7. **Rutuli** (*Aborigines*) VIII 356.

Faunus, *deus indiges Italiae*, IX 294. — **Fauni Apenninicolae** V 626.

Feretinis (*Feretinum, Latii oppidum*) *maniplis* VIII 393.

Feronia, *dea Latinorum indiges*, XIII 84.

Fibrenus, *Tyrrhenus*, IV 605.

Fibrenus, *Latii fluius*, VIII 399.

Fidena, *Latii oppidum*, XV 91.

Fides, *priscis numen populis, at nomine solo in terris iam nota* I 330; *casta* II 525 = VI 548; II 542; *alma* VI 132; *diua* VI 468; *sacra* XIII 282; *despecta ac uiolata* XIII 291.

- Fidei domus inclita (*Saguntum*) I 598; [II 654]; sanctae limina II 480; poenas II 651. Fidei (*dat.*) II 561, 654.
- Fiscellus, *mons Sabinus*, VIII 517.
- Flaminius, *consul*, IV 705, V 599, 639; [maximus ille Boiorum terror V 650]; ingens corpore et armis VI 709; VII 230; VIII 310; IX 55, 422; XII 550; XIII 717. Flamini caesi rorantia ora XVII 295. Flaminio V 103; acri VI 23. Flaminium V 104, 416, 608, 658; VI 113; XI 142, 212; XVII 161. Flaminio VII 34, 111; VIII 218; Flaminio sepulcro XI 190.
- [Flauia gens] III 594.
- Flauina, *Etruriae oppidum*, VIII 490.
- Flauinia rura XIII 85.
- Fletus XIII 582.
- Fontanus, *miles Fregellanus*, V 540.
- [Formiae], Antiphatae domus VIII 530. *v. Laestrygonius*.
- Fors, non aequa labori II 5; VI 46; infida XV 105.
- Fortuna I 8; III 93; IV 38, 57, 730, brevis magni fauoris 732; improba V 93, 265; VI 368; VII 245, 387; IX 157, 328, 354, 409; X 574; XI 39; dura 168; XII 554; XIII 265; crudelis 383; XV 640, Sidonia 736; haud uno contenta fauore XVI 29, 616. Fortunae secundis (*sc. rebus*) VII 99; ira IX 48. Fortunae (*dat.*) IV 448; VII 93; VIII 365; X 215. Fortunam VII 10; stantem super omnia tela VIII 316; XII 62. Fortuna (*voc.*) IV 607; IX 162. Fortuna titubante XI 4.
- Foruli, *uicus Sabinus*, VIII 415.
- Fregellae, *Latii oppidum*, V 542; XII 529.
- Fregenae, *Etruriae oppidum*, obsessae campo squalente VIII 475.
- Frentanus, *Samnitium ciuitas*, indocilis exuere fidem XV 567. Frentanis VIII 519.
- Frusino, *Hernicorum oppidum*, haud imbellis a duro aratro VIII 398; bellator XII 530.
- Fucinus, *lacus*, IV 344.
- Fulgina, *Umbriae oppidum*, diuitis uber campi IV 545; patulo iacens sine moenibus aruo VIII 460.
- Fulius (*Q. Flaccus*), *consul*, XI 114, XII 571, 600; uictor XIII 96, 137, 156, 187, 361; XVI 627.
- Fulius (*Cn. Flaccus*), *praetor* (*cf. Liv. XXV 20, 6 sq.*) XII 471; nobile nomen XVII 304.
- Fundi, *Latii oppidum*, VIII 529.
- Furiae I 444; IX 265, 563; XIII 604. *v. Eumenis*.
- Furnius, *miles Romanus*, VII 619.
- Furor IV 325.

GABAR, *Afer*, IX 387. Gabaris IX 385.

Gabinae (*Gabii, Latii oppidum*) Iunonis tecta XII 537.

- Gades, *Hispaniae urbs*, XVI 467; terrarum finis XVII 637.
 Gades (*acc.*) III 4; Herculeas XVI 194. Gadis, hominum finem I 141. *v. Erythius. Herculeus.*
- Gaetulia, *Africae terra*, III 288.
- Gaetulus 1) *adi. aenis* XVI 176: murice XVI 569. 2) *subst. levis* II 64. Gaetulis (*dat.*) IX 79.
- Gala, *miles Hasdrubalis*, XV 464.
- Galaesus, *Saguntinus*, I 438.
- Galatea, *nympha* XIV 226.
- Galba, *Etruscorum dux*, X 194, 403. Galbam rectorem nomine magno VIII 469.
- Galli = Gallorum populi IV 216; populis XV 553; manes VIII 642; paucor XV 736. Gallis (*abl.*) I 625. *v. Brennus. Celtæ. Rhodanus.*
- Gallia fera I 656.
- Gallica rura IV 644. *v. Bebrycius.*
- Ganges, *fluvius*, XII 460. Gangen VIII 408; XIII 765.
- Gangetica pubes III 612.
- [Ganymedes] XV 425.
- Garadus, *miles Hannibalis*, VII 601.
- Garamantis: *gemma* XV 676; *pinu* XIV 498.
- Garamanticus: *accola* I 414; *Hammon* V 357; *monstrata* V 363; *pubes* IV 445; *signa* I 142; *tela* VII 628; *uates* XIV 440.
- Garamas, *Libyca gens*, IV 452; V 194; VI 676, 705; VIII 267; IX 222; X 304; *atrox* XII 749; *notus sacro Hammoni* XVII 634. Garamantis *Hiarbae proles (Asbyte)* II 58. Garamanta *saeuum atque aequantem ritus ferarum* XI 182.
- Garamantes III 313; XIII 479. Garamantum *harenis* III 648; *aestiferis campis* XVII 447. Garamantas *anhelantis* III 10; *remotos* XVI 630.
- Garamus, *miles Hannibalis*, II 110.
- Gargana *cacumina* IX 34.
- Garganus, *Apuliae mons*, *celsus* VIII 223, 629; IX 212; XIII 59. Gargani *uertice* VII 366; *arua caedibus feruentia* IX 483; *campum* XVII 600. Gargano (*abl.*) IV 561.
- Garganus, *equus Scipionis (1)*, IV 266.
- Gargenus, *Boiorum rex*, V 137.
- Gaulum, *insula*, XIV 274.
- Gaurus, *Campaniae mons*, VIII 532. Gauri *cacumina Nysaea laeto palmite frondentia* XII 160.
- Gela, *Siciliae urbs*, *ab amne trahens nomen* XIV 218.
- Gelesta, *Maurus*, X 85.
- Germanicus (*Domitianus*), *Germanice* III 607.
- Geryones, *monstrum immane tricorporis irae* XIII 201. Geryonae *tricorporis arua longa (Hispania)* III 422. Geryone *extincto* I 277.

- Gestar**, *senator Carthaginiensis*, II 327.
Gestar, *miles Hannibalis*, 1) IV 627. 2) XII 262.
Getae, *Thraciae gens*, II 75.
Geticus: antris VIII 514; Boreas IV 244; furores XI 475; niues XVII 488; tellus I 324.
Gigantes, *armati* VI 181. *Gigantum umbrae* XIII 590; *mole* XVII 649.
Gisgo, *miles Hannibalis*, II 111.
Gisgo, *pater Hasdrubalis*, *Gisgone satus* XVI 675.
Glagus, *Hispanus*, XVI 561.
Gloria XV 98.
Gorgo: *Gorgonis ora* III 314. *Gorgona* IX 462. *Gorgone* X 174. *v. Medusa*.
Gorgoneus: *alas* XIV 576; *furores* X 435; *ore* IX 442; *uultu* IV 234. *v. Medusaeus*.
Gortyna, *Cretae urbs*, II 101.
Gortynius: *advena (Mopsus v. h. n.)* II 148; *harundo* V 447; *tela* II 90.
Gracchi VII 106. *Gracchorum proles* IV 495. *Gracchis (abl.)* IV 515.
Gracchus i. e. Tib. Sempronius Longus (poetae errore), *Gracchi feruida consulta* VII 34. *Graccho comitante* IV 699 (*cf.* IV 495, 515.)
Gracchus (Tib. Sempronius), *consul*, XII 63, 76, 477, 549; XIII 717; XVII 299. *Gracchum* XVII 161.
Gradiunicolam Tudertem IV 222.
Gradius (Mars) I 433; IX 457; *atrox* IX 486; *furens* 527, 533; XI 399; XII 329, 716. *Gradiui turbine* XI 101; *honorem* XIII 365; *sorte creatos* XIII 532. *Gradio* XI 581; XII 222; *calido* XV 337, 492; XVII 483. *Gradium trucem* III 702; IV 419, 460; IX 290; X 550. *Gradiue* IV 201; VI 340; X 527. *Gradio plenus* X 14; *meliore* XV 15.
Graecia maior XI 21.
Graius: 1) *adi. aequare (Cannensi)* VIII 257; *calliditas* XIV 338; *colonis* XII 358; *Diomede* IX 63; *ductor (Xanthippus)* VI 327; *manus* XII 49; *munimina* XII 41; *oras* XV 316; *Parthenope (Neapolis)* VIII 533; *periuria* XVII 425; *phalanx* XVII 418; *pontus* I 289; *res* IV 358; *Saguntos* III 178; *turmas* XIV 127; *urbes* XII 69. 2) *subst. Graius* I 378; *Archimedes* XIV 301, 562. *Graiorum vulgus* XV 177. *Graium nomine* III 366. *Grais* XV 168, 309.
Grauii, *Hispaniae gens*, *Grauios* I 235; III 366.
Grauiscae, *Etruriae oppidum*, *ueteres* VIII 473.
Grosphus, *dux Siculus*, XIV 211.
Gyas, *Saguntinus*, *Gyan* I 439.

HADRANUM, *Siciliae oppidum*, XIV 250.

Hadria, *Piceni oppidum*, humectata Uomano VIII 438.

Hadriacus: fluctus XI 509; harena X 214; portus I 54; Sasonis VII 480.

Haemonio Borea X 11.

Haemus, *Thraciae mons*, III 495; Mauortius XI 464.

Halaesa, *Siciliae oppidum*, XIV 218.

Halaesus, *Argolicus, conditor Alsî, urbis Etruriae*, VIII 474.

Hamilcar, *pater Hannibalis*, dextra spectatus I 77, 100; II 429; V 566, 575, 598; VI 689; [fraudum genitor XIII 738]; bello numerandus XV 747. *Hamilcaris umbris* I 398; umbra XIII 732. *Hamilcare antiquo* III 254; magno generatus (*Hannibal*) XI 371; IV 542; satus XVI 675; cretus XVII 444.

Hammon, *deus Libycus*, corniger III 10; Garamanticus V 357; patrius flexis per tempora cornibus IX 298; XIV 438. *Hammonis comitem (Synhalum)* V 365; *Libyci certissima proles (Alexander M.)* XIII 768; *fatidicis harenis* XV 672. *Hammoni sacro* XVII 634. *Hammona* XV 688. *Hammon (voc.)* XIV 459. *Hammonne genitus (Hiarbas v. h. n.)* II 59.

Hammon, *nomen navis*, corniger XIV 572.

Hammon = *Libys* VI 675; saeuus XII 749.

Hampsagoras, *princeps Sardiniae*, XII 345 (*Hampsicora Liv. XXIII 32, 10*).

Hampsicus, *miles Hannibalis*, VII 671.

Hannibal: belliger I 39; haustus medullis I 346; ore ferens iramque minasque II 209; aequatus superis IV 810; arduus VI 61; cruentus X 266; Libyae decus, haud ulli superabilis armis XI 604; Martius ille XV 408; geminus (*cum Hasdrubale fratre*) XV 516; subitum Carthaginis fulmen XV 664 etc. *Hannibalis prolem* IV 771 etc. *Hannibali* I 79 etc. *Hannibalem* I 184; lumen alumnae Libyae IX 533 etc. *Hannibal (voc.)* Latiae lacrimabile nomen IV 730 etc. *v. Afer. Agenoreus. Barcaeus. Belides. Elissaeus. Libya. Libys. Libycus. Nomas. Poenus. Punicus. Sidonius. Tyrius.*

Hannon, *senator Carthaginiensis, aduersarius Hannibalis*, II 277; serus uates 285, 326, 360, 376; IV 771; VIII 22; XI 554. *Hannonis ora* XI 543. *Hannoni* XVII 195. *Hannon (voc.)* XVII 200.

Hannon, *Poenorum dux*, XVI 29, 72, 674; XVII 631.

Harpe, *comes Asbytes, Nasamonias* II 117.

Harpe, *equa*, XVI 365.

Hasdrubal, *gener Hamilcaris, Hasdrubali* I 144. *Hasdrubale* V 596.

Hasdrubal, *frater Hannibalis*, XIII 682; fratris spirans ingentia

- facta XV 412, 693. Hasdrubalis strage VII 486; spoli-
um XV 492. Hasdrubali XV 593. Hasdrubalem
adesum cladibus XIII 680; XV 582, 601; XVII 462. Has-
drubal (*voc.*) XVII 261.
- Hasdrubal**, *Gisgonis filius, socer Syphacis*, XVI 108, 167, 182,
460; XVII 148. Hasdrubalis proles (*filia*) XVII 72;
repidi fuga XVII 175. Hasdrubalem XVI 79. Has-
druhal (*voc.*) XVI 212. *v. Giso.*
- Hebrus**, *Thraciae fluvius*, III 620; XI 477. Hebrum II 75;
gelidum XVII 487.
- Hectore magno** XIII 800.
- Hectoreus**: Acestae (*v. h. n.*) XIV 205; gentis (*Romanae*) II 343.
[*Helena*] *v. Leda.*
- Helicon**, *Boeotiae mons*, Heliconis numina XIV 1. Helicon a
XII 412; XIV 30.
- Hellespontus** Leandrius VIII 621.
- Helorus**, *Siciliae oppidum*, undae clamosus XIV 269.
- Helymus** *Troianus* XIV 46.
- Henna**, *Siciliae oppidum*, XIV 238.
- Hennaeus**: Cerere I 214; cohors V 489; diuiae I 93; XIII 431;
oris XIV 50, uallis II 304; uirgine VII 689; XIV 245.
- Herbesos**, *Siciliae oppidum*, XIV 264.
- Hercules**: Herculis magni uestigia III 514; Libyci generoso
sanguine XII 360. Hercule tritas uias II 356. [Nemeae
pacator II 483.] *v. Alcides. Alcmena. Amphitryoniades.*
Tirynthius.
- Herculeus**: arae II 237; arce (*Sagunti*) IV 72; Baulos XII 156;
Calpen V 396; Calpes X 174; colles I 585; columnis I 142;
columnas XIV 147; XV 643; decoris XI 136; exuuias II
191; famam III 263; freto I 199; Gades XVI 194; iter XII
118; labor I 369; laboris IV 4; laudibus XVII 638; metis
IX 185; XVI 149; mole XII 143; muri (*Sagunti*) I 273;
muris IV 224; nepotes (*Fabios*) VI 636; numinis VII 50;
penates VII 44; pharetram XII 433; plantae XV 505; rogi
VI 453; uoce III 436.
- Herdonia**, *Hirpini oppidum*, obscura VIII 567.
- Herius**, *Teatinus*, XVII 452, 470.
- Herminius**, *miles Romanus*, V 580.
- Hermus**, *Lydiae fluvius*, Hermi harenis I 159.
- Hernicus**: saxa IV 226; VIII 391; turma X 313.
- Hersilia**, *Sabina, uxor Romuli*, Hersiliam thalamos Martigenae
Quirini XIII 812.
- [*Hesiodus*] *v. Aonius. Ascræus.*
- Hesperia**: Hesperiae antiquae laborum decus I 4; tumulus
(*Cannae*) I 50. Hesperiam II 344; XV 309. Hesperia
(*abl.*) IV 816.

- Hesperides, nymphae, malorum aureorum custodes, Hesperidum* litore I 431; dono II 78; lucis III 283; domus IV 636.
- Hesperius*: axe I 130; XVI 291; cladibus VII 15; gurgite XV 250; latus III 703; litore XVI 593; orbe XVI 660; tellus XVII 220.
- Hesperos, stella*, XI 268. *Hesperus* XII 647.
- Hesperos, Gaditanus*, XVI 465, 491, 520. *Hesperon* 504, 511.
- Hiarbas, proculus Didonis*, despectus taedae VIII 54.
- Hiarbas, Poenus*, I 417.
- Hiarbas, pater Asbytes*, Hammone genitus II 58.
- Hiber omnis* I 656; IV 470; XVI 306; levis IV 549.
- Hiberiacis terris* XIII 510.
- Hiberis* = *Hiberia* IV 59.
- Hiberus, Hispaniae fluvius*, I 480; II 449; non mitis XVII 641.
Hiberi uetiti nomen V 161; ripas VII 110; XVI 633.
Hiberum I 643; XI 144. *Hibero crudo* VIII 323; diti IX 195.
- Hiberus* 1) *adi.* acies XVI 459; alitibus II 269; armenti XII 119; XIII 846; bellator I 190; campis II 185; XV 399; indigenas XVI 31; litora XVI 216; Martem XV 2; moris X 229; nymphis I 156; orae XVII 636; parma XV 479; populos III 101; populi XV 268; tellure XIII 471; telluris XV 642; XVI 90; terrae I 287; X 219; XVI 245; terrā III 176; XIII 382; XV 414, 792; XVI 24; terras XV 153; XVI 657; terris XI 609; XV 194; uulgi I 145. 2) *subst.* *Hibero armifero* XIII 507. *Hiberi Martis amantes* XVI 106. *Hiberis* III 340. *Hiberos* III 418; XII 378. *Hiberis* II 50; III 224; XV 206. *v. Hispanus*.
- Hiberus, miles Hannibalis*, I 387, 392, 394.
- Hiberus, Hispanus*, XVI 354, 381, 420.
- Hiempsal, Nasamon*, I 408.
- Hiems* XII 3.
- Hieron, Syracusarum rex*, mitis XIV 80, 653; [fidus Sicula regnator ab Aetna VIII 614; V 490].
- [*Hieronimus, Syracusarum rex*] XIV 85 sq. *v. Trinacrius*.
- Himera, Siciliae fluvius*, XIV 233.
- Himilco, Poenus*, XIV 394, 431, 451, 561.
- Hipparis, Siciliae fluvius*, *Hipparim* XIV 230.
- Hippo, Numidiae urbs*, antiquis dilectus regibus III 259.
- [*Hippocrates*] *v. Epicydes*.
- Hirpinus v. Irpinus*.
- Hispal, Hispaniae urbs*, celebre Oceano atque alternis aestibus III 392.
- Hispania* XIII 695 *v. Atlantiacus. Baetis. Geryones. Hesperia. Hesperius. Hiberis. Hiberiacus. Hiberus. Pyrene. Tagus. Tartessiacus. Tartessus*.

- Hispanus: cohortes I 220; XIII 681; gente I 629. *v. Baeticola. Baetigena. Hiber. Hiberus. Hispania.*
- Hispellatem Metaurum IV 187.
- Hispellum, *Umbriae oppidum*, VIII 457.
- Hister, *fluuius*, Histri binominis ripas I 326. Histrum III 617.
- [Homerus] XIII 788 sq. *v. Maeonius. Smyrnaeus.*
- Honor XV 98.
- [Horatius Cocles] XIII 726. *v. Cocles.*
- Hostus, *Saguntinus*, I 437.
- Hostus, *Sardus, Hampsagorae filius*, XII 347, 377, 403. Hosto 413.
- Hybla, *Siciliae oppidum*, XIV 200.
- Hyblaeo nectare XIV 26.
- Hyempsa, *miles Carthaginiensis*. XVI 461.
- Hymenaeus 1) *adi.* Tyrios XVII 79. 2) *subst.* Hymenaeus XIV 241. Hymenaeo primo III 64; lasciuo V 22.
- Hymettos Cecropius II 218. Hymetton XIV 199.
- Hyperionia lampade XV 214.
- Hypsa, *Siciliae fluuius*, sonorus XIV 227.
- Hyrcani XIII 474.
- Hyrcana tigride V 281.
- IACCHUS: Iaccho (*dat.*) XII 526. Iacche VII 187.
- Ianiculum X 488.
- Ianitor (*Cerberus*), insomnis lacrimosae aulae II 552; Stygius III 36.
- Ianus XII 718.
- Iapetum fumantem XII 149.
- Iapyx, *Daedali filius*, Iapygis agros (*Apuliam*) IX 185.
- Iapyx (*adi.* = *Apulus*): alumno IX 170; campum I 51; III 707; VIII 37; campo XI 11; equo IV 555.
- Iapygios agros VIII 223.
- Iarbas *v. Hiarbas.*
- Icarium mare IV 245.
- Icarus, *Mopsi Saguntini filius*, II 133. Icare II 142.
- Ichnusa (*Sardinia*), prius Grais memorata colonis XII 358.
- Ida, *Phrygiae mons*, Iden VII 465. Ida Phrygia (*abl.*) VII 437.
- Idaeus (*Troianus, Romanus*): generis III 207; iuga XVII 22; nomina XII 155; sanguis I 126; Idaeos Xanthum Simoen-
taque XIII 72.
- Idalius (*Idalia, Cypri oppidum*): sagitta V 19.
- Idmon, *Nasamonius*, VII 609.
- Idumaeas palmas VII 456. *v. Idyme.*
- Idus, *miles Hannibalis*, II 164.
- Idyme, *Syriae pars*, Idymen palmiferam III 600.
- Iertes, *Poenus*, altus V 259. Iertae (*dat.*) X 299.
- Ietas, *Siciliae oppidum*, celsus XIV 271.

- Igunium, *Umbriae oppidum*, infestum olim nebulis umentibus VIII 549.
- Ilerda, *Hispaniae urbs*, III 359. Ilerdae bellacis proles XVI 475. *v. Sicoris*.
- Ilerdes, *Hispanus*, XVI 566, 571.
- Ilerter, *Afrorum dux*, III 255.
- Ilia (*Rhea Silva*) XII 543.
- Iliacus: aras (*Romae*) XIII 620; cuspidis V 595; exitium XVII 229; flammas V 82; hospite (*Aeneas*) VIII 50; malis X 434; muros (*Romae*) X 386; muris XII 515; nurus (*Romana*) III 151; origine XII 344; penatis XIII 53; Phoebade (*Cassandra*) XV 282; procellis VI 106; Quirini XIII 266.
- Ilion XIII 43.
- Illyricus: litus XV 294; tyranno (*Demetrio Phario*) X 509. *v. Taulentius*.
- Illyris ora VIII 290.
- Ilua, *insula*, VIII 615.
- Ilus, *Troianus*, XI 295.
- Imilce, *uxor Hannibalis*, Cirrhaei sanguis Castalii III 97, 106; IV 775, 806.
- Inachus: armis (*Argivus*) XV 278; iuvencae X 347; uirum (*Zacynthum v. h. n.*) I 287.
- Inarime, *insula*, ardentem sortita Typhoea VIII 541; XII 148.
- Indibilis, *Hispanus*, XVI 564.
- Indus 1) *adi. litore* VII 477. 2) *subst. Indos* VIII 408; XV 79. *Indis (abl.) odoratis* XVII 647.
- Infamia XV 97.
- Insidiae XIII 583.
- Io, *nomen navis*, XIV 517.
- Iolaus, *amicus Herculis*, XII 364.
- Ionius: mare XV 157; profundo XI 22; XIV 73.
- Irarum exercitus IV 437.
- Iris: Irim IX 471, 529, 551.
- Irpina pubes VIII 569.
- Irpini, *Samnitium ciuitas*, gens uana indocilisque quieti XI 11.
- Irpinus, *miles Romanus*, IV 595.
- Isalca, *Cinyphius*, V 289, 296.
- Isthmiacus (*Syracusanus*): colonis XIV 341; tectis XIV 642.
- Isthmos: Isthmon XV 155. Isthmo Sisyphio (*abl.*) XIV 51.
- Italia: Italiae fati XV 781. Italiam I 344, 485; III 212; VIII 268; XII 372; XIV 77; XV 474; ardentem XVI 619; XVII 234. Italia (*abl.*) XIV 195. *v. Ausonia. Hesperia. Dardania*.
- Italidum nympharum VII 429.
- Italus 1) *adi. bella* XII 410; XIII 885; colonis IX 76; ditione XVII 405; ductore XII 290; ductorem XIV 353; finibus

IV 122; gentis VI 130; gens XIII 658, 742; hostem IV 759; origo V 563; oris VIII 183; pubes VI 242; IX 571; regnis VI 596; regna XIII 654; res XVI 632; ruinae V 329; sanguine XII 17; XV 518; spolia XV 674; taxus XIII 210; tellure VII 475; XVII 213; tellus VIII 353, 574; XI 502; XVI 616; XVII 614; terra XVII 163, 465; uirtus VI 14; uiscera VII 489. 2) *subst.* Itali IV 315; VII 149, 681; IX 490; XIII 253; XIV 522. Italum fines I 70; ductores IV 504; res VI 104; pugnas VIII 202; globos IX 503, spes X 309; gens X 492; XV 394; malis XI 26; lux (*Scipio* 3) XIII 707; pubes XV 711. Italis I 379; III 400; IV 721; XII 523; XIII 574. Italos XIV 108, 441.

Ithacae portus XV 303.

Ithacesia sedes Bai VIII 539.

Ithacus (*Ulixes*) II 183. Ithaci torum II 180. Ithacum corde aequantem Peleia facta XIII 803. Ithaco (*abl.*) XIII 48.

Ithemon, Autololum moderator V 546.

Iuba, miles *Hannibalis*, II 160.

Iugurtha, miles *Hannibalis*, II 165.

Iulus, *Acneae filius*, Iuli lacrimantis genibus VIII 74; fulgentis sideream effigiem VIII 91; mitis dilectum caput VIII 107. Iulo (*abl.*) sacro VIII 71; magno XI 179; auo (*v. Caesar*) XIII 863. Iulis (*dat.*) sacris III 595.

Iuno: I 26, 63, 138, 547; II 533, IV 725; V 207; Sarrana (*Punica*) VI 468; Cannarum praescia VIII 27; Saturnia IX 296, 535; X 47; XII 201, 704; Sospita XIII 364; supplex XVII 357, 370; conterrita 522, 567, 579; regina 598; turbata 604. Iunonis precibus IV 574 = IX 494; Gabinae XII 537; Auernae (*Proserpinae*) coniux XIII 601; insidias XIII 618; curis XVII 557. Iunoni II 694; VII 77; XVII 533. Iunonem aegram curis XII 691. Iunone VII 457; IX 526. *v. Iupiter. Saturnia.*

Iunonius: anguis VI 184; iussa X 370; sedes (*Lanuvium*) VIII 360.

Iupiter III 630; [dium genitor V 70; VI 618]; V 385; VI 600; mitis VII 240; IX 308, 542; X 362; XI 380; XII 605, 635, 656, 691, 721; XIII 512; XV 364; sator aevi aeterni XVI 665; XVII 370; [Omnipotens XVII 385]; XVII 478. Iouis summum culmen III 510; uoces III 647; cornigeri regna III 667; dona III 677; ales IV 113; armiger IV 126 = XIII 841; proles (*Scipio*) IV 476; cura VI 595; tecta VIII 342; templis VIII 645; regna immania IX 537; coniux X 83; magni armiger X 108; irarum X 338; ales fulua XII 56; irati pectora XII 619; uultus XII 643; inuicti fulmina XII 672; Tarpeii triumphum XII 743; farto XIII 615; imperio XIII 631; gremio XV 120; cineri XV 804; armigerae uolucres XVII 53; Tarpeio telo XVII 267. Ioui I 9; Stygio

I 386. Tartareo II 674; III 676; V 168; VI 620, 648; nigro VIII 116, 254; X 68, 166; XII 151, 333, 340; XIV 569; XVII 174. Iouem bellantem I 137; torquentem tela I 253, 417; proauum II 66, 115, 484; summum 535; VI 693; VIII 296; [superum regem IX 470]; X 345; XI 291; XIII 642; cornigerum XVI 261; Tarpeium XVI 261, 623; XVII 226. Iupiter (*voc.*) II 26; VIII 666; [pater X 432]; XVII 608. Ioue non aequo II 364 = XII 21; VI 642; XI 84, 179; XIII 326. *v. Omnipotens. Pater. Tarpeius. Tonans.*

KARTHALO *v. Carthalo.*

LABARUS, *miles Gallus*, IV 232.

Labici, *Latii ciuitas*, habiles ad aratra VIII 366.

Labici arua XII 534.

Labicus, *miles Romanus*, V 565.

Labienus, *Cingulanus*, X 32, 37. Labienum 34.

Lacon 1) *adi. uenator (canis)* III 295. 2) *subst. Laconi* claro VII 666. *Lacona (Xanthippum)* parentem IV 361. *Lacone (Xanthippo)* conducto II 305; *Lacone gemino (Castor et Pollux)* XIV 207. *Laconum densa nubes* VI 336. *Laconas* VI 345.

Ladmus, *Poenus*, I 397.

Laelius, *Scipionis amicus et legatus*, XV 217, 258, 274; XVI 576, 583; XVII 433. *Laeli (voc.)*, magnum Dardaniae decus XV 453.

Laenas, *miles Romanus*, XV 447.

Laertae nepoti (*Telegono*) VII 693.

Laertius: pocula XV 431; regna I 290; XV 303.

Laestrygone diro XIV 126.

Laestrygonius: recessus VII 410; rupes VII 276.

Laeuinus, *miles Romanus*, V 544.

Laeuinus, *Priuernas, centurio Romanus*, VI 42.

Lageus: amnis (*Nilus*) I 196; ratis X 321.

Lagi flumina (*Nilus*) XVII 591.

Lampon, *equus Callaicus*, XVI 334, 392.

Lamus, *Laestrygo, uetus rex Caietae*, VIII 529.

Lamus, *Ilerdensis*, XVI 475.

Lanuuium, *Latii oppidum*, Iunonia sedes VIII 361; Lanuuiio (*abl.*) XIII 364.

Laomedonteus (*Laomedon, Troianorum rex*): flammae I 543; Mineruae XIII 55; pastor (*Paris*) VII 437; telluris VIII 172; urbis (*Romae*) XVII 4.

Laomedontiadum urbi (*Romae*) X 629.

Larinas (*Larinum, Frentanorum urbs*) 1) *adi. Larinatia signa* XII 174. 2) *subst. Larinas*, accola superi ponti XV 565. *Larinatum dextris* VIII 402.

Larus, miles Gallus, IV 234.

Larus, Cantaber, XVI 47.

Lateranus, miles Romanus, V 229, 251.

Latinus, miles Romanus, XV 447.

Latinus, uetus Latinorum rex, Latini regna I 40; III 223, 644.

Latinus 1) *adi.* populis V 59; rectore (*Scipio* 3) XVII 534. sanguine VI 603. 2) *subst.* Latini VI 641; XI 78. Latinis (*dat.*) VII 21; XIII 745, 810; XVI 250, 564; XVII 282. Latinos VI 489, 693; VII 694; VIII 33.

Latium, VI 594; XI 566; XVI 595. Latii fluxas res VII 17; cruorem VII 204. Latio (*dat.*) I 42; II 379; III 588; IV 729; VI 339; VIII 234; X 48, 429; XIII 616; XV 393, 640, 733; XVI 214; XVII 191, 353, 394, 515. Latium III 700; VIII 252, 651; X 267; XIII 655; XIV 257; XVI 11, 680. Latio III 591; turbato monstris IX 1; X 656; toto XIII 741; XVI 688.

Latius 1) *adi.* amicitiae XVII 74; arma I 567; catena VIII 276; classes I 603; cruorem VIII 7; cruore XVII 436; decus XIII 821; ductor IX 437; XV 443; XVI 139; XVII 83; effigiem XVII 524; fasces VI 444; XIV 112; fastis XVI 131; finis IV 76; focus VI 470; habenae XIII 34; honores VIII 43; iuuenem (*Scipio* 3) XVI 190; Laelius XVII 432; leges XV 383; Lyaeo III 370; manus IV 502; miles IV 512; X 388; XV 481; milite V 120; XIV 393; modis XII 412; nomine XVI 306; nurus VII 74; opes XV 320; oras V 10; pubem III 175; puppe XVII 8; rebus XIII 869; rector (*Marcellus*) XII 199; (*Scipio* 3) XVI 40, 75; ruinas VIII 676; Telluris XV 546; terra VIII 70; terrae XVII 168; turmae XII 293; uiros XIV 618; uitis VI 43; XII 394, 466; uoces IX 79. 2) *subst.* Latios XVI 280.

Latonia (Diana) XV 777. *Latonia (voc.)* XIII 137; uirgo XII 713.

Latronius, classiarius Romanus, XIV 534.

Laudes XV 98.

Lauinia, Latini filia, suspecta VIII 176; XIII 806.

Lauinius: Pergama (*Lauinium*) XIII 64; regna X 438; sceptras I 44. *v. Troia*.

Laurens, Campanus, XIII 195.

Laurens 1) *adi.* aruis XIII 60; bella III 83; VIII 598; colono XII 706; domo VIII 358; larem I 659; luco XIII 65; nomina I 669; oras I 605; VIII 68; ora XV 415; populis IX 548; populi honores XVI 255; populos XVI 678; praeda XVII 281; puellarum X 494; regna XIII 747; signa XIV 257; XVI 151; stagnis VIII 28; tellus IX 203. 2) *subst.* Laurentum decus IV 221. Laurentibus (*dat.*) I 110; XVII 62.

Laurus, miles Romanus, 1) IV 176, 177. 2) IV 343.

Laus, *miles Bruttius*, XVII 441.

Leandrius Hellespontus VIII 621.

Leda XIII 633. Ledaë nomen (*Helena*) XIII 44.

Ledaëus: Amyclis II 434; Castoris XIII 804; fratres XV 83; Xanthippo IV 356.

Lentulus, *senator Romanus*, I 676.

Lentulus, *miles Romanus*, V 231, 253; X 261, 291. Lentule X 290.

Leontinos campos XIV 125.

Leponticus, *miles Gallus*, IV 235.

Leptis, *Africae urbs*, Sarrana III 256.

Lernae undis VI 182.

Lernaëus: hydra III 32; monstra II 158.

Lethaeus: latices XIII 555; uirga X 356.

Lethe, *inferorum fluvius*, Lethes infernae obliuia I 236. [XVI 476].

Lethes, *Hispaniae fluvius*, XVI 476; [I 235].

Leucatae uada XV 302.

Leucosiae scopulis VIII 578.

Liber (*Bacchus*) XV 80; XVII 647.

Libo, *miles Romanus*, V 411.

Liburna agilis XIII 240.

Libya: Libyae populis II 50; fluitantia membra II 310; concilio II 330; clades II 358; gremio II 574; rector (*Hannibal*) III 173; XI 210; rectorem X 251; ductor IV 39, 529; V 345, 532, 555; VII 20, 305; XII 196, 420; ductorem VIII 661; XI 435; ductores XV 186; subactae fata IV 130; ducem IV 423; IX 272; XII 275; stragem V 89; cinerem VII 493; res laetas XI 23; terris XI 587; XVI 681; terras XVI 611; decus XI 603; oras XIV 560; oris XVI 627; nomen XVI 660; regnator (*Syphax*) XVII 173. Libyae (*dat.*) II 388; VI 516; VII 13, 63; XV 194; XVII 336. Libyam III 315, 563; VII 432; VIII 673; XI 2; XII 335; XIII 513; XIV 74; XVI 27, 153, 160, 596, 639. Libya XIV 651; XVI 219.

Libye, subdita Cancro I 194; III 226. Libyes orae I 23; parte VIII 650. Libyen I 623; III 324, 682.

Libycus: 1) *adi.* anguibus VI 243; aras III 651; carinae XIV 438; castris II 527; catenis VII 32; coeptis I 35; cohortis XIII 103; cornu IV 550; ducis XII 11; XVII 523; ductoris XII 259; XV 471, 484; XVI 209; ferarum IX 574; finibus VI 141; frenos X 480; Hammonis XIII 768; harenae XV 450; Herculis XII 359; laurum IX 546; leonem (*Hannibal*) VII 401; litoribus VI 673; IX 197; lymphis IX 297; monstri X 157; murice VIII 437; naualibus XIV 386; nisu IX 317; oris IX 67; XI 377; XIII 481; XIV 289; XVII 402; praeside

- (*Hannibal*) XV 362; pubem X 92; rectoris XI 320; XV 331; (regi) XV 423; res I 478; taedis X 441; telluris III 40; X 124; terras IV 799; XI 484; XVII 543; turmae II 348; tyranni (*Hannibal*) V 203. 2) *subst.* Libycis (*dat.*) XVII 62.
- Libys** 1) *adi.* bellator V 250; ductor IX 181. 2) *subst.* Libys I 657; asper IV 469; V 193, 217, 320 (*Mago*); 639; VI 695; IX 580; XIV 562; XV 539; XVI 106, 289; (*Hannibal*): VII 132, 241, 526; improbus VIII 319; IX 244, 640; X 472, 576; XII 189, 478, 644; XIII 94; XV 349; XVII 472. Libyes I 189; VI 485, 500; X 247. Libyas discinctos II 56; VI 454; VIII 270. Libyes (*voc.*) III 701.
- Libyssus**: belua III 459; coniux IV 376; exuuiæ XVI 556; facibus VI 712; gentis VIII 205; turba I 247.
- Ligaunus**, miles *Gallus*, IV 206.
- Liger**, uates *Romanus*, IV 120.
- Ligures**: Ligurum horrentes coni I 628; pubes XIV 37; litora XV 166.
- Ligus** (*Ligur*) pernix VIII 605.
- Ligus**, miles *Romanus*, IV 591.
- Lilæus**, classarius *Poenus*, XIV 489.
- Lilybaeon** nobile XIV 75.
- Lindus**, *Rhodi urbs*, III 364.
- Lipare**, *insula*, XIV 56.
- Liris**, *Latii fluvius*, Liris aquis IV 348. Lirim VIII 399.
- Liternum**, *Campaniae urbs*, stagnis palustre VIII 531. *Literni* stagnosi templum domosque VI 654.
- Literna** palus VII 278.
- Liuius** (*M. Salinator*) XV 593, 648, 659, 725.
- Liur** XIII 584.
- Lixus**, miles *Hannibalis*, II 112.
- Lixus**, *fluvius et urbs Mauretaniae*, III 258; V 400.
- Locri** XI 20.
- [*Lotophagi*] III 310 sq.
- Lucanus**: finibus XV 544; gentis XII 477; iugis VIII 569.
- Lucas** boues (*elephantos*) IX 572.
- Lucas**, *Cristae (v. h. n.) filius*, Lucam X 139.
- Lucifer** VII 639. *v. Eous. Cythereius.*
- Lucretia** inclita leti XIII 822.
- Lucrina** Dione XIV 410.
- Lucrinus**, *Campaniae lacus*, Lucrino XII 116.
- Luctus** II 549; edax XIII 581.
- Luna** III 59; *Lunae orbes* III 67.
- Luna**, *Etruriae urbs*, insignis portu VIII 480.
- Lusitanus** 1) *adi.* manus V 335. 2) *subst.* Lusitanum remotis extractum lustris III 354.

- Lutatius** (*C. Catulus*) VI 687; inclitus ille aequoreis victor armis XIII 731.
- Luxus** XV 96.
- Lyaeus** (*Bacchus*); *Lyaei* latices VI 138; *sucis* VII 169; *munera* VII 748; *mensis* VIII 376; *dona* XIII 416. *Lyaeo* (*dat.*) *Latio* III 370; *patri* VII 201; XI 406. *Lyaeum* VII 172. *Lyaeo* *arcano* III 395; XI 302; *fuso* per membra XIII 273; XIV 204; XVI 308.
- Lycchaeus**, *classarius Romanus*, XIV 434.
- Lycios** *arcus* VIII 494.
- Lycormas**, *Saguntinus*, II 644. *Lycorma* (*voc.*) II 637, 643.
- Lycurgi** *ritus* IV 364.
- Lycus**, *Saguntinus*, II 177.
- Lydius** (*Etruscus*); *bella* XIII 828; *castra* X 484; *genitor* (*Tyr-rhenus*) V 9; *ora* IX 190; *stagna* (*Thrasymennus*) I 157; XI 139; XIII 8.
- Lydorum** *populos* (*Etrusci*) IV 719.
- Lygdus**, *Saguntinus*, I 438.
- MACES**, *Libyae gens*, *multus* V 194; IX 222. *Macen Cinyphium* II 60. *Maca* *hoste* IX 89. *Macae Cinyphii* III 275; IX 11; XV 670.
- Macetes** (*Macedones*), *Macetum* *bella* XIII 878; *domos* XIV 5; *carinis* XV 287; *turmas* XVII 414; *primi* XVII 632. *v. Ema-thius. Pellaeus. Phlegraeus.*
- Macies**, *malis comes addita morbis* XIII 581.
- Maeandrus**, *Cariae fluvius*, VII 139.
- Maecenas**, *Etruscus*, X 40.
- Maenala**, *Arcadiae mons*, XIII 346; XV 771.
- Maenas**, *Baccha*, *nocturna* III 395. *Maenade armata* III 102.
- Maeonidum** *tellus* (*Etruria*) VI 607.
- Maeonius**: *aequore* (*campo Etrusco*) V 329; *colonos* IV 721; *fluctus* (*Thrasymennus*) XII 17; *lacus* XV 35; *gentis* VIII 483; *linguae* (*Homeri*) IV 525; *ora* VII 139; *ope* X 485; *pubem* V 10; *terra* X 40; *uadum* (*Pactolus, Lydiae fluvius*) I 157.
- Maeror** II 550; *pastus Fletu* XIII 582.
- Magios** *Tiburtes*, *olim celeberrima nomina bello* IV 187.
- Mago**, *frater Hannibalis*, *fratrem spirat in armis* III 240; IV 311, 562; V 369, 531; *asper* VI 61; VII 328; IX 229; X 374, 387; *ferox* XI 373, 498, 533; XVI 26, 674. *Magonis ante oculos* V 288. *Magonem* XI 484, 600. *Mago* (*voc.*) IV 823. *Magone* XVI 165.
- Mahalces**, *miles Hannibalis*, *Mahalcen* VII 599.
- Maharbal**, *dux Poenorum*, IV 562.
- Mamercus**, *miles Romanus*, V 333.

- Mancinus**, *Sulmonensis, Satrici filius*, IX 13, 71. Mancini armis 86; corpus 94; dolor 257. Mancine 112.
- Mandonius**, *dux Hispanus*, III 376.
- Mantua** VIII 592; Musarum domus 593; XVII 427.
- Marathonius** hostis (*Athenienses*) XIV 650.
- Maraxes**, *Poenorum dux*, VII 324.
- Marcellus** (*M. Claudius*), *tertia qui tulerit sublimis opima Tonanti* I 133, *gratus mihi (Ioui) opimis* III 587; XI 99; XII 166, 179, 198, 256; XIV 113, 179, 626; XV 347, 353; [Carthaginis horror XV 340]. Marcelli pugnacis opima XVII 299. Marcello (*dat.*) XII 420; XV 346. Marcel- lum Ioui spolia alta ferentem VIII 255; XII 279; XIV 339; XV 336, 393. Marcello XIV 505; XV 548. [Marcelli filius XV 354 sq.].
- Marcia**, *uxor Reguli*, VI 403, 576.
- Marcus**, *dux Romanus*, XIII 700.
- Marius**, *miles Romanus*, IX 401.
- Marius**, *amicus Scipionis*, XIII 231.
- Marius consul** XIII 853.
- Marmaricus**: *alumno* XI 182; *nubem* VII 84; *populis* III 687; *signis* II 57; *uires* VIII 215.
- Marmarides** 1) *adi.* Othrys V 437. Sciron XIV 482. Marmaridae Cothonis II 165. 2) *subst.* Marmarides, *immanior artus* IX 222. Marmaridae, *medicum uulgu* III 300. Mar- maridum phalangem V 184; manus VII 629.
- Maro**, *miles Romanus*, XV 448.
- Marrucinus**: domus XVII 453; gens XV 566; pubes VIII 519.
- Marrus**, *cuius de nomine dictum est Marruium*, VIII 505.
- Marruium**, *caput Marsorum*, ueteris celebratum nomine Marri VIII 505.
- Mars** 1) *deus*: Martis nostri (= *Carthaginiensis*) numina I 118; nostri (= *Romani*) aemula facta XIII 463; fauore V 228; decori XII 278. Marti VI 665; VIII 253; Tyrio XI 24; XIII 508; XV 265; XVII 147. Martem I 680; IX 468, 522, 525, 552; X 618. Mars genitor (*voc.*) X 553. 2) = *bel- lum* I 8, 116, 160 et saepissime.
- Marsica** pubes VIII 495.
- Marsus** 1) *adi.* cohortes X 315; milite IX 269. 2) *subst.* Marsos IV 220.
- Marsya** VIII 503.
- Martigena**: populi XII 582; Quirini XIII 811; uulgo XVI 532.
- Martius**: ardor X 217; clamor V 171; facta XIII 707; frons VIII 559; Hannibal XV 407; lupus VII 717; membra V 278; ora XVII 646; plebes VIII 269; sonipes I 222; tela IV 505; uexilla XV 261; uirgo (*Amazones*) VIII 429; Umber X 312.

- Marus**, *Reguli eques ueteranus*, VI 74, 98, 136, 261, 431, 551, 575. **Marum** 579. **Mare** 425.
- Masinissa**, *Numidarum rex*, nomen superbum XVI 117; feruidus ingenii et feruidus aevi XVII 413. **Masinissa** (voc.) XVI 158. v. *Nomas*.
- Massageten** parentem III 360.
- Massica** iuga VII 166.
- Massicus**, *mons*, VII 207, 263.
- Massicus**, *miles Romanus*, IV 346.
- Massilia** XV 169 (v. *Phocais*).
- Massylia** signa XVI 183.
- Massylus** 1) *adi. acies* IX 223; *arma* XVII 61; *dux* (*Syphax*) XVII 110; *ensis* V 413; *feram* XII 276; *gentis* II 108; VIII 99; *gentes* XVI 252; *oris* XVI 170; *rektor* XVII 128; *regis* XVI 234, 447; *uates* I 101; II 298. 2) *subst. Massylus* (*Syphax*) XVI 258. **Massyli** III 282. **Massylum** alis IV 510.
- Masulis**, *Poenus*, I 405.
- Matri** *Caelicolum magnae* VIII 416. v. *Cybele*.
- Mauors** (*Mars*) II 365; *subitus* IV 11, 430, 459, 472, 477; V 203; IX 290, 439, 447, 465; XIII 379; *rapidus* XIV 132; *laetus* XVI 24; *laetus caede* XVII 488. **Mauortis** *insani opus* VI 6; *campo* XIII 660. **Mauors** = *bellum* V 458, 530, 609 et *saepius*.
- Mauortius**: *facta* I 55; *Haemus* XI 464; *pectora* XV 4.
- Maurus** 1) *adi. Gelestae* X 85; *iaculo* III 339; *pastor* XVII 89; *Sacen* II 161; *Tunger* VII 682; *uenator* X 125. 2) *subst. Maurus* *pernix* IV 376, 549; VI 675; VII 703; *adustus corpora* VIII 267; *atrox* IX 222; X 304; *exultare leuis nudato corpore* X 604. **Mauri** *soror horrida* II 439. **Maurum** IX 573. **Mauro** *volucris* XV 413. **Mauri** *incocti corpora* XVII 632.
- Maurusius**: *harundo* X 401; *pestis* IX 620; *praeda* XVI 553; *pubes* XI 412; *taxus* IV 567; *tela* XIII 145.
- Mazaëus**, *miles Hannibalis*, IV 627.
- Mazara**, *Siciliae oppidum*, XIV 273.
- Medusae** *Phorceynidos antra* II 59. **Medusae** *stirpe* X 177. v. *Gorgo*.
- Medusaeis** *chelydris* III 316. v. *Gorgoneus*.
- Megaera**, *furia*, III 37, *numquam laeta* XIII 432; *atra* XIII 575; *feta furore* XIII 592; 611.
- Melite**, *insula*, *superba tela lanigera* XIV 251.
- Memnon**, *Aurorae filius*, *Eous* III 334.
- Memphis** *Nilotica* XI 430.
- Memphitide** *tela* XIV 660.
- Menaeis** (*Menae, Siciliae oppidum*) *uiris* XIV 266.

- Meninge** (*Africae insula*) Neritia III 318.
[Mercurius] Cyllenes almae gelidis antris editus III 203. *v. Cyllenius*.
Meroe, *coniux Mopsi Cretensis*, II 104.
Messapus, *uetus Calabriae rex*, XII 393.
Messena incumbens freto XIV 194. *v. Zancle*.
Metabus, *miles Romanus*, IV 337, 340.
Metaurus, *miles Romanus*, Metaurum Hispellatem IV 187.
Metaurus, *fluvius*, VII 486; contorquens undas per saxa VIII 449.
Metauri (*montis*) regione XV 555.
Metellus, *miles Romanus*, VII 618.
Metellus, *auctor consilii patriae deserendae*, X 420. *Metelli* faciem X 47; *scelerata culpa* XII 305. *Metellum* X 61. *Metelle* X 441.
Methymna, *Lesbi urbs*, ferox VII 211.
Metiscus, *Saguntinus*, I 437.
Metus IV 325.
Meuanas Uarens IV 544.
Meuania, *Umbriae urbs*, VI 647; *laetis pratis* VIII 456.
Micipsa, *miles Hannibalis*, II 160.
Milichus, *uetus Hispaniae rex*, III 104.
Milo, *Lanuvius*, XIII 300, 365.
Mimas, *Ioniae promunturium*, *Mimanti* III 494.
Mimas, *gigas*, Telluris alumnus IV 276. *Mimanta saeuum* XII 147.
Mincius, *miles Romanus*, IX 627.
Minerua: *Mineruae Laomedontaeae* XIII 55. *Mineruam Troianam* XIII 78. *Minerua (abl.)* XIV 479. *v. Pallas. Tritonia. Virgo*.
Mincius: *tela* II 107; *turba* XIV 43.
Minos, *Cretensium rex*, VIII 470; XIV 40. *v. Dictaeus*.
Minucius, *magister equitum*, *Minuci uecordia* VII 523. *Minuci (voc.)* VII 386; IX 564.
Misenus, *Campaniae promunturium et urbs*, VIII 538. *Misenum seruantem Idaea sepulcro nomina* XII 155.
Molossus *custos (canis)* II 689.
Monaesus, *miles Hannibalis*, VII 604.
Monoeci *saxa nebulosa (Liguriae promunturium)* I 586.
Mopsus, *Cretensis*, II 89, 95, 138. *v. Gortynius*.
Morgentia, *Siciliae oppidum*, XIV 265.
Morinus, *tubicen Hannibalis*, VII 605.
Morinus, *miles Gallus*, XV 723.
Mors *lurida* XIII 560.
Mosa, *miles Gallus*, XV 727.
Mucius (*Scaeuola v. h. n.*) VIII 386.
Mulciber (*Vulcanus*) IV 668; XII 141; XIV 55, 450, 566; XVII 102.

- Munda**, *Hispaniae urbs*, Emathios Italis paritura labores III 400.
Murranus, *miles Romanus*, 1) IV 529, 532. 2) V 172, 461.
Murrus, *Saguntinus*, insignis Rutulo de sanguine I 377, 479, 482, 499, 504. Murri tumultum II 670. Murro I 457. Murrum II 563. Murre II 570. Murro II 556.
Murrus, *miles Hasdrubalis*, XV 467.
Musa: Musae (*dat.*) III 619. Musa (*voc.*) I 3; VII 217. Musae Sicelides XIV 467. Musarum domus (*Mantua*) VIII 593. Musis XII 31. Musas XII 219; XIII 789. Musae V 420; [deae IX 340]. Musis XIV 28. *v. Aonis. Helicon.*
Mutina, *Galliae cisalpinæ urbs*, VIII 591.
Mutyce, *Siciliæ oppidum*, XIV 268.
Mycenæus rector (*Agamemnon*) XV 277.
Mycenæ: Mycenen Agamemnoniam I 27. Mycenæ (*nom.*) magnæ VIII 620.
Myconus, *miles Hasdrubalis*, XV 447.
Mygdoniam loton VIII 504.
Mylæ, *Siciliæ castellum*, XIV 202.
Myrice nympha III 103.

NABIS, *sacerdos Ammonis*, XV 672.
Nais: Naides V 21. Naiadum sororum famulum VI 289; turba XV 772.
Nar, *Sabinorum fluvius*, albescentibus undis in Thybrim properans VIII 451.
Naris, *miles Hannibalis*, Narin VII 598.
Narnia, *Umbriæ oppidum*, duro monti recumbens VIII 458.
Nasamon 1) *adi. bellator* IX 221; Hiempsal I 408; Nasamona Tyren VI 44. 2) *subst.* Nasamon II 62; aequoreus III 320. Nasamones XIII 481. Nasamonum sedibus XVII 246. Nasamonas XI 180.
Nasamoniacos triumphos XVI 630.
Nasamonias Harpe II 117.
Nasamonius Idmon VII 609.
Nasidius, *Hispanus*, XV 450.
Natura XI 187; XV 75.
Naulocha, *Siciliæ oppidum*, XIV 264.
Nealces, *Poenorum dux*, IX 226, 268, 363. Nealcae tela 392. Nealcen incestum XV 448.
[Neapolis] *v. Parthenope. Pheretiadae.*
Nebrissa, *Hispaniæ urbs*, III 393.
Nebrodes, *mons Siculus*, XIV 236.
Neleia mella XV 456.
Nemeæ pacator (*Hercules*) II 483.
Nepesina (*Nepete, Etruriæ urbs*) cohors VIII 489.
Neptunicolæ Telonis XIV 443.

- Neptunius:** caerulea XVI 37; freta III 50; regna XIV 363.
- Neptunus** III 412; VII 255; [domitor tumidi maris IX 291;] XII 575; XVII 236. **Neptuno** (*dat.*) XV 253. [diue tridentipotens XV 159.]
- Nereia** turba VII 416.
- Nereis** XIV 571. **Nereida** XIV 222. **Nereidum** chorus III 413.
- Nereus, deus marinus**, II 49; IV 298; XIV 18; spumeus 414; XV 240; XVII 624.
- Neritius:** Meninge III 318; prole (*Saguntinis*) II 317.
- Neritos, insula**, **Neriton** scopulosis aruis XV 305.
- Nerius, miles Romanus**, V 260.
- Nero** (*C. Claudius*) VIII 413; XII 483; erepto Marcello maxima Romae spes XV 548, 592, 652; saeuus 779, 794, 813. **Neronem** XV 578. **Nero** (*voc.*) XII 173. *v. Amyclaeus. Clausus.*
- Nestoris** ueneranda ora XIII 801. *v. Pylius.*
- Nessus, nomen nauis**, **Nessum** turrigerum XIV 500.
- Netum, Siciliae oppidum**, XIV 268.
- Nilotica** Memphis XI 430.
- Nilus** XVI 36. **Nili** accola IX 224. **Nilo** (*dat.*) III 265. **Nilo** sacro (*abl.*) XIII 766. *v. Lageus.*
- Niphates, pars Tauri montis**, **Niphaten** XIII 765.
- Nola, Campaniae urbs**, **Poenon** non peruia VIII 534; XII 162. **Nolam** **Chalcidicam** XII 161. **Nola** (*abl.*) XII 481.
- Nolana** moenia XII 293.
- Nomas, Libyae gens**, VI 705; X 304; XVII 65. **Nomados** dextra II 186. **Nomades** VI 675; turba uolueris XV 368; XVII 633. **Nomadum** furibunda cohors II 264; tyranno (*Battus*) VIII 56; tyranno (*Hannibal*) XI 31; uoluerem manum IX 275; turmas XII 562; rector (*Masinissa*) XVI 116; ductor XVI 154. **Nomadas** V 194.
- Norbanus, miles Mantuanus**, XVII 426.
- Notus, uentus**, XII 617, 661; XVI 97; XVII 274. **Noto** (*abl.*) I 288; XIV 12, 422, 623; XVII 210, 255. **Noti** (*pl.*) IX 493.
- Nox** XV 284; atra XV 542, 602. **Noctem** XV 562.
- Nuba** 1) *adi.* **Nubae** populi dux (*Bagrada*) VII 664. 2) *subst.* **Nubae** exusti III 269.
- Nuceria, Campaniae oppidum**, VIII 532; XII 424.
- Nucrae, Samnitium oppidum**, VIII 564.
- Numana, Piceni oppidum**, **Numanae** scopulosa rura VIII 431.
- Numicius, Latii fluius**, VIII 190. **Numici** stagna arcana I 666; fonte VIII 358. **Numicus**, paruo descendens fonte VIII 179.
- Numidae, gens inscia freni** I 215. **Numidis** (*abl.*) IX 242.
- Numitor, Campanus**, XIII 194, 212.
- Nursia, Sabinorum urbs**, habitata pruinis VIII 417.
- Nympha** V 19; VIII 227 (*voc.*). **Nymphae** hilares VIII 182.

- Nympharum chorus IV 691. Nymphas VI 171 *etc.*
v. Nais. Nereis.
- Nysaeus: cacumina (*Gauri*) XII 160; palmite VII 198; thyrsis
 III 393.
- OCEANUS III 52; pater V 395; XIV 349; XVI 37. Oceani
 gentes II 396; unda VII 639; litora XVII 145; caput XVII 244.
 Oceanum VII 109; XIII 554. Oceano III 392; XII 247.
- Oeni prisca domus (*Bononia*) VIII 599.
- Oeres, miles Romanus, X 32.
- Odrysius: Boreas VII 570; tellure IV 431; telluris XIII 441.
- Oea, *Africae urbs*, III 257.
- Oegrios neruos V 463.
- Oebalios nepotes (*Tarentinos*) XII 451.
- Oeneus: domus (*Tyde*) III 367; domos XV 308; stirpe XIII 31.
- Oenotri VIII 46.
- Oenotrius: arua XVI 686; bella II 57; finibus XIII 51; iura I 2;
 oris VIII 220; pubes XII 587, 650; tecta XIII 713; tellus
 XV 522; XVII 433; terris IX 473.
- Oete, mons, III 43. Oetā (*abl.*) VI 452.
- Oiliades (*Aiax*) XIV 479.
- Olpaea litora XV 300.
- Olympus XI 518. Olympi regnator X 350; serenati facies
 XII 665. Olympum III 671; celsum XI 457. Olympo
 alto IV 417; IX 551; XI 267; obscuro XVI 38.
- Omnipotens VII 372.
- Opiter, miles Romanus, X 33.
- Orestes, dux Sarmaticus, XV 313.
- Orfitus, miles Romanus, V 166.
- Oricos, *Epiri urbs*, Oricon XV 293.
- Orithyia, uxor Boreae, mater Calaidis, VIII 514; XII 526.
- Ornytos, miles Carthaginiensis, XIV 478.
- Orpheus XI 460. *v. Thracius. Bistonius. Oeacrius.*
 [Orsua] *v. Corbis.*
- Orthrus, biceps canis, XIII 485.
- Ortygie, *Syracusarum insula*, Arethusa XIV 515. Ortygiae
 pelagus XIV 2.
- Oscus 1) *adi.* Osco ortu XIV 195. 2) *subst.* Osci VIII 526.
- Ossa, mons, III 495.
- Othrys, mons, III 495.
- Othrys, *Afer*, Marmarides V 437.
- PACHYNI saxa XIV 72.
- Pacis faciem VI 692.
- Pactolus, *Lydiae fluvius*, I 234. *v. Maeonius.*
- Pacuius, *Campanus*, XI 58, 311.

- Padus, miles Gallus*, IV 232.
Padus, fluvius, XV 35. *Padi ripis* IV 177. *Pado (dat.)* IV 647.
v. Eridanus. Phaeton. Phaetontius.
Paenios fontis XIV 27.
Paestum, Lucaniae urbs, VIII 578.
Pagasaea ratis (Argo) XI 469.
Palaestinae gentis fera bella III 606.
Palatia I 15; VI 632; XII 516; regi *Parrhasio uocitata* XII 709.
Palici, incolae Palicae, urbis Siculae, XIV 219.
Palladium IX 531; XIII 50. §
Palladius: agros (Picenum) VI 648; *arbor* I 238; *ramo* III 405.
Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis IX 297; 442, 456, 474.
Pallada VII 86. *Pallade* VII 456; IX 481. *v. Minerva.*
Virgo.
Pallor sine sanguine XIII 582.
Pan XIII 326, 327. *v. Faunus.*
Panchates, equus, *Astur* XVI 348; *animosus* 374, 400, 441. *Pan-*
chatem 388.
Pangaeus: Edonis IV 776; *iuga* XI 464; *nemora* II 73.
Panhormos, Siciliae oppidum; fecunda XIV 261.
Pantagias, Siciliae rivus, Pantagian gurgite parco XIV 231.
Paphos, Cypri urbs, VII 457.
Paraetoniis: litore III 225; *serpens* XVII 449; *Syrtis* V 356.
Parcae IV 203. *Parcarum metas* V 406; *auxilium* VIII 6;
leges IX 475 = X 644; *latens fraus* IX 649. *Parcas* V 75.
v. Sorores.
[Paris] v. Laomedonteus. Phryx.
Parnasius: Castulo III 391; *responsa* XII 320.
Parnasus biceps XV 311. *Parnasi antris* XII 337.
Parrhasio regi (Euandro) XII 710.
Parthenope (Neapolis) Graia VIII 534; XII 28.
Parthenope Acheloiis XII 34.
Parthi fugientis harundine X 12.
Pasiphae, Minois uxor, illusa tauro VIII 471.
[Patauim] v. Antenor. Troianus.
Pater (Iupiter) I 537.
Patrae, Achaiae urbs, XV 310.
Paulus (L. Aemilius) III 586; VIII 284, 667; IX 38, 65, 274,
 633, 639, 643; X 1, 10, 30, 43, 50, 171, 292, 515; *magnum*
Latia inter nomina nomen XI 511; XII 239; *cruentus*
 XII 549; XIII 706, 716; XVII 264. *Pauli furentis ora*
 X 221; *fata* 405; *lacerata cadauera* 505; *locum* XI 93; *me-*
morabile letum 172; *ingentem umbram* 346; *perempti spo-*
lium XII 225; *imago* 234; *ingentis ictus* XVII 297. *Paulo*
ductori IX 135, 262, 424; X 287, 305, 558. *Paulum*
 VIII 348; IX 6; X 83, 223, 263, 285; XI 141, 212, XV 42;

- XVII 161. Paule VIII 300, 306, 316; IX 26; X 53, 269, 272, 521; [decus Ausoniae X 572]; XI 526. Paulo IX 15, 21, 644; X 234.
- Pauor VI 557.
- Pedianus, *miles Romanus*, XII 212, 233, 251.
- Pegasus, *nomen navis*, Gorgoneas ferens ad sidera alas XIV 576.
- Pelasgi VIII 443.
- Peleia facta XIII 803.
- Peliaca rupe XI 449.
- Pelignus 1) *adi. domus* IX 116; tecta IX 80. 2) *subst. Pelignus acer* VIII 510.
- Pelion, *Thessaliae mons*, Pelio (*abl.*) III 495. *v. Peliacus.*
- Pella, *Macedoniae urbs*, Pellae gloria XVII 430.
- Pellaeus: Clytium XVII 429; ponte XIII 765; Ptolomaei sceptrum XI 381.
- Pelopeus: nepotis (*Batti*) III 252; regna XIV 72; Telgon IV 628.
- Pelopis sedes (*Peloponnesus*) XV 306.
- Pelorus, *Siciliae promunturium*, celsus XIV 78. Peloro Trinacrio IV 494.
- Pelorus, *miles Hannibalis*, IV 167.
- Pelorus, *equus*, XVI 355, 359, 414, 426.
- Pelusiacus: lino III 375; stamine III 25.
- Pergama III 569; eruta XII 362; Teucra XIII 37; mala 50; Lauinia XIII 64.
- Pergameus: sanguis I 47; Solimo IX 113.
- Perseus, *Iouis filius*, III 315.
- [Perseus, *ultimus Macedoniae rex*]. *v. Acacides.*
- Perseus, *nomen navis*, XIV 516.
- Perusina arua VI 71.
- Perusinus, *Cristae filius*, X 156.
- Petilia, *Bruttiorum urbs*, infelix fidei miseraeque secunda Sagunto XII 432.
- Petraea, *Siciliae oppidum*, XIV 248.
- Phacelina sedes Thoanteae Dianae XIV 260.
- Phaeacum arua XV 297.
- Phaeton, *Apollinis filius*, Phaetontis equos XI 369; XIII 458; amnem (*Padus*) XVII 601.
- Phaetontius: amnis (*Padus*) VII 149; frena X 540; ora X 110; stagna XVII 496; ungula VII 206.
- Phalanteo Tarento XI 16.
- Phalantus, *Lacedaemonius*, Phalanti Amyclaei stirps (*Zeusis*) VII 665. Phalantum IV 529. Phalante IV 533.
- [Phalaridis] taurus XIV 212.
- Phario colono I 214.
- Pheretiadum muros (*Neapolim*) XII 159.
- Philaeni, *fratres Carthaginienses*, XV 701.

- Philippus**, *Macedonum rex*, XV 289; XVII 420. *v. Aeacides*.
- Phlegethon**, *inferorum fluvius*, saeuus aquis XIII 564. *Phlegethontis undis* II 610; XIII 871; *gurgite* XII 714; *fonte* XIV 61. *Phlegethonte ardenti* XIII 836.
- Phlegraeus**: *aruis (Macedonicis)* IV 275; *campis* IX 305; XVII 649; *sinus (prope sinum Baianum)* VIII 538; *uertex (Uesuuius)* VIII 655.
- Phocaicus**; *Emporiae* III 369; *oris* IV 52.
- Phocais**: *balista* I 335; *hospita (Massilia)* XV 172.
- Phoebade Iliaca** XV 282.
- Phoebe**, *soror Phoebi*, XVI 35. *Phoeben* XV 563; XVI 35.
- Phoebeus**: *ales* V 78; *cubilia* III 411; *lampade* X 111; *ortu* IV 113; *pectoris* XIII 412; *Sibyllae* IX 62; *Soractis* VII 662; *uatis* III 99. *v. Hyperionius*.
- Phoebus**: *pater* IV 526; IX 34; X 537; XI 267; XII 413; XIV 468. *Phoebi lampade* I 193 (pectine VIII 504; *templa* XII 103; *nomine* XIII 400; *cadentis iuga sera* XV 224; *Actia templa* XV 302. *Phoebo stabulanti* III 399; *surgenti* III 481, 621; *serenato* V 181; VII 206; VIII 492; XII 222, 323; *parenti* XIII 539; XV 311. *Phoebum* VII 87; *parentem* IX 345; XIII 789; XV 334; XVI 662. *Phoebo immodico* IX 225; XII 732; XIV 28.
- Phoenissa** 1) *adi. agmina* XVII 146; *arma* III 362; *classis* VII 409; *iuuenta* XVII 631; *mater* VII 666. 2) *subst. = Dido* VIII 184. *Phoenissae moenia* VI 313. *Phoenissa (voc.)* XI 597.
- Phoenix**, *qui longa dedit cognomina terris* I 89.
- Phoenix (Poenus)** XVI 25. *Phoenicum corda* I 33; *ritu* III 274; *tellus* VII 576; *bello* XIII 730. *v. Pygmalioneus*.
- Pholus**, *Saguntinus*, I 437.
- Phoreynidos Medusae** II 59.
- Phorceys**, *dux Hispanus*, III 402; *ingens* X 173.
- Phrygius**: *campis* VII 120; *campo* XV 208; *colono* XII 706; *Crenas* VIII 503; *ensis* I 91; *gentem* II 352; *Ida* VII 437; *loton* XI 430; *numen* XIII 52; *proauo* IX 73; *prolem* XIV 45; *res* XIII 748; *sede* XVII 3; *stirpis* I 514; *tectis* VIII 163; *uestem* VIII 134. *v. Mygdonius*.
- Phryx uictor (Aeneas)** XIII 64. *Phrygis pastoris (Paris)* VII 465. *Phrygum gens recidiua (Romani)* I 106. *Phrygibus* VIII 241, 359.
- Picano summo** IV 302.
- Picens**, *miles Romanus*, IV 175, 176.
- Picentes**: *Picentum acies* X 312; *agmina* V 208. *Picentis (acc.)* IX 273.
- Picentia**, *Campaniae oppidum*, VIII 578.
- Picenae telluris** VIII 425.
- Picenum**, *Palladios agros* VI 649.
- Picus**, *auctor gentis Picenae*, VIII 439.

Pierius: *lyra* XI 415; *Teuthras* XI 482.

Pindus, *mons*, XII 658. *Pindi celsi uertice* IV 520. *Pindo* (*abl.*) IX 605.

Pinna, *Piceni oppidum*, *Pinnam uirentem* VIII 517.

Piraeo *litore* XIII 754.

Pisaeo (*Pisa, urbs Elidis*) *carcere* XV 210.

Piso, *dux Umbrorum*, VIII 463; X 250, 403.

Placentia, *urbs Galliae cispadanae*, VIII 591.

Planetus II 550.

[Pleiades] *v. Atlantiades*.

Pleminius, *miles Romanus*, XVII 458.

Pleuron, *Aetoliae urbs, regia* XV 310.

[Pluto] *rex opertus* XIII 430. *v. Dis. Jupiter. Stygius. Tartareus.*

Podaetus, *Siculus*, *Podaetum Aeoliden* XIV 492.

Poenae II 551; XIV 99. *Poenarum omnis imago* XIII 604.

Poenicus *v. Punicus*.

Poenus 1) *adi. ducis* V 152; *ductoris* VI 671; *Marte* VIII 579; *rektoris* XV 261; *uelamine* VI 407; *uigilem armenti* II 442.
2) *subst.* *Poenum fugientem* XV 630. *Poene fallax* (*Aradus v. h. n.*) I 384. *Poeni, gens laeta saeuis* I 269, 252 *etc.* *Poenorum* I 16 *etc.* *Poenum* II 204. *Poenis* I 295; *infidis* VI 64; *trucibus* X 453 *etc.* *Poenos* II 230 *etc.*
— *Poenus = Hannibal* I 515; II 25 *et saepissime.* *Poeni uictoria* II 565 *etc.* *Poenos* II 509; *rumpenti foedera* XI 5; *calenti* XIII 34 *etc.* *Poenum* III 591 *etc.* *Poene* IV 122 *etc.*
v. Agenoreus. Agenoridae. Cadmeus. Carthago. Elissaeus. Marmaricus. Pygmalioneus. Phoenix. Phoenissa. Sarra-nus. Tyrius.

Pollentia, *Liguriae urbs, fuscus ferax uilli* VIII 597.

Pollux, *Castoris frater*, IX 295; XIII 805. *v. Castor.*

Polydamanteis *armis* XII 212. *v. Pedianus.*

Polyphemus, *cyclops*, XIV 223; XV 429.

Polyphemus, *miles Carthaginensis*, XIV 527.

[Pompeius] *Magnus* XIII 862.

Pomponia, *Scipionis* (3) *mater, fecunda Iouis furto* XIII 615.

Pomptini *campi* VIII 379.

Pontus (*terra*) XIII 477.

Porsena, *Clusinatorum rex*, VIII 389, 478; X 483, 501. *v. Lydius.*

Praeneste, *Latii oppidum*, *sacris dicatum Fortunae iugis* VIII 365.

Praeneste sacro IX 404.

Praetutia *pubes, laeta laboris* XV 568.

Priamidae XIII 68.

Priuernatum *maniplis* VIII 393.

Priuernum, *Latii oppidum*, *Priuerno ab alto* VI 43.

Prochyte, *Campaniae insula*, VIII 540; *saeuum sortita Mimanta* XII 147.

- Propontis XIV 145.
 Proserpina XIII 546. *v. Auernus. Iuno. Hennaecus.*
 Proteus VII 420. Protea XI 447.
 Prusiacas oras XIII 888.
 Ptolomaei (*Philopatoris*) Pellaea sceptrum XI 381.
 Publicola (*P. Ualerius Flaccus cf. Liv. XXI 6, 8*) II 8.
 Punicus: agmina X 507; arma X 419; bella I 621; VI 65; carcer VI 437; castra II 652, 661; VII 12, 522; IX 527; X 189; XIV 107; corda XII 737; ensis II 567; ignis I 602; regna IV 801; signa XV 325; spicula VII 485.
 [Puteoli] *v. Dicarcheus.*
 Pygmalion, frater Didonis, Pygmaliona VIII 64.
 Pygmalioneus: gentem (*Carthaginienses*) VI 532; terris (*Phoenicia*) I 21.
 Pylus: rector (*Nestor*) VII 597; senectae XV 456.
 Pyrenaei montis cacumina III 415. *v. Pyrene.*
 Pyrene, *Bebrycis regis filia*, Pyrenen III 425, 438, 439. *v. Bebrycius.*
 Pyrene, saltus, III 417; horrida IX 230; XIV 35; XVI 278; mater fera bellorum XVII 641. Pyrenes populi I 190; XIII 699; iuga I 643; III 338; XI 144; niuosae, celsis iugis I 353; celsae uertice I 548; siluae XV 176; tellus XV 451; arcem culmenque XV 478; tumulo XV 491; nemora auia XV 791; gentibus XVI 246. Pyrenen niualem I 487, 699; IV 61.
 Pyrrhus, *Epiri rex*, XIII 725; XIV 94.
 [Pythia] Phoebus intrata sacerdos XII 323.
 Python, *navis*, undiuagus XIV 572.
- QUERCENS, *Cristae filius*, X 151.
 Quirinius, *miles Romanus*, IV 192.
 Quirinus (*Romulus*) III 627; sator IX 294; XII 718. Quirini sceptrum VI 103; patris effigies VIII 646; portas X 332; sacratas sedes XI 118; Iliaci regna XIII 266; Martigenae thalamos XIII 811; armiferi gens sacra XVI 76. Quirino XVII 651. Quirinum uestrum XV 83. Quirino Ausonio IV 813.
 Quirites capti IV 48. Quiritibus XVII 646.
- RAUENNAE paludosae stagna VIII 601.
 Reate, *Sabinorum urbs*, magnae dicatum caelicolum Matri VIII 415.
 Regina litora XIII 94.
 Regulus, spes et fiducia gentis Herculeae II 343, 436; IV 360; VI 88, 128; [Italae gentis lumen 130]; 257, 318, 478, 658, 675. Regule VI 62, 342, 438, 682.
 Remulus, *miles Romanus*, IV 186.
 Rhadamanthus XIII 543.

- Rhenus**, *fluvius*, *Rhenum* I 594; III 599.
Rhenus, *Italiae riuus*, parvus VIII 599.
Rhesus, *Thracum rex*, *Rhesi domus* II 76.
Rhodanus III 449, 464. *Rhodani ripas* III 446; *gurgite* XV 500; *comas intonsa iuuentus* (*Galli*) XV 671. *Rhodanum* I 594; *ferocem* IV 61.
Rhodanus, *miles Gallus*, XV 722.
Rhodope, *Thraciae mons*, III 494, 621; XII 658. *Rhodopes uertice* XIV 121. *Rhodopen* II 73. *Rhodope* (*voc.*) *damnata deis* XI 476. *Rhodope* (*abl.*) IX 605.
Rhodopeia *spicula* XII 400.
Rhoeteius 1) *adi. ductor* (*Marcellus*) XIV 487; XVII 486; *lancea* XVII 196; *pubes* IX 621; *regna* VII 431. 2) *subst. Rhoeteius* II 51.
Rhoeteus: *fata* I 115; *litore* VIII 618; *nomine* IX 72.
Rhyndacus, *dux Hispanus*, III 388.
Riphaea (*sc. iuga*) XII 7. *Riphaeum Strymona* XI 459.
Roma I 5, 16, 340; *Dardana* IV 670; *pia* XI 124 *etc. etc.* *Romae moenia* I 389, 608; III 182, 509 *etc.* *Romam* I 29, 269 *etc.* *Roma* (*voc.*) II 32; VI 483 *etc. v. Dardania. Laomedonteus. Quirinus. Saturnius. Tarpeius. Tonans. Troia. Troius. Romanus. Romuleus.*
Romanus 1) *adi. agmina* IV 570; *bellum* I 80; *belli* I 479; *bella* II 452; *cadauera* I 45; *castra* VII 522; VIII 2; *cruore* XI 139; *damnis* III 356; *duces* XIV 248; *ductor* IX 181; *foedera* I 447; XIV 248; *iuga* III 138; *litore* XVI 662; *manus* XV 763; *moenibus* VIII 477; *signa* IV 115; *tela* VII 379; *turmas* II 322. 2) *subst. Romane* VII 95; IX 346. *Romanos* I 114; XVII 463. *v. Aeneades. Auruncus. Ausonius. Ausonidae. Assaracus. Dardanidae. Dardanius. Dardanus. Daunus. Daunius. Euandrius. Hectoreus. Hesperius. Idaeus. Iliacus. Italus. Latinus. Latius. Laurens. Martigena. Oenotri. Oenotrius. Phryges. Phrygius. Quirinus. Rhoeteius. Rhoeteus. Romulus. Romuleus. Rutulus. Saturnius. Sigeus. Teucris. Troianus. Troiugena. Troius. Tyrrhenus. Uenus.*
Romuleus: *ducis* XVII 526; *iuuenis* XVII 384; *muros* VII 485; *muris* XI 75; *nepotes* III 618; *regno* X 279; *sedem* VI 611; *senatum* XV 1; *turmis* IX 524; *uallo* XII 606; *urbis* XI 583; *urbe* XV 335.
Romulus *v. Quirinus*,
Romulus: *facta* XIII 793; *uirtus* XVI 254.
Bothus, *miles Hannibalis*, II 165.
Rubico VIII 453.
Rubri ponti munera XIV 663.
Rudiae, *Calabriae urbs*, *uetustae* XII 396, 397.

Rufrae, *Campaniae oppidum*, VIII 566.

Rullus, *miles Romanus*, V 260.

Ruspina, *Africae urbs*, III 260.

Rutilus, *miles Romanus*, XVII 426.

Rutulus, *miles Romanus*, XV 700, 702.

Rutulus 1) *adi. agrum* VIII 194; *agros* XI 565; *castris* XV 328; *flammis* XVI 697; *gentis* I 658; *Pholum* I 437; *pinu* XIV 498; *Saguntum* IV 62; *sanguine* I 377; III 261. 2) *subst.*
a) *Ardeates*: *Rutulorum urbe* II 604. b) *Saguntini*: *Rutuli* II 567. *Rutulis* I 584. *Rutulos* II 541. c) *Romani*: *Rutulo* (v. *Claudius*) XIII 163, 171. *Rutuli* XV 759; XVII 125. *Rutulum rector* XVI 141. *Rutulis* IX 507; X 449. *Rutulos* V 403; XV 642, 737. *Rutulis* XI 165.
d) *Aborigines*: *Rutuli faunigenae*, *sacra manus* VIII 357.

SABATIA *stagna (lacus Etruriae)* VIII 490.

Sabellum *iaculatorem* IV 221.

Sabellus, *miles Romanus*, XV 687.

Sabini VIII 423; XIII 843. v. *Sabus*. *Sancus*. *Spartanus*. *Uolesus*.

Sabino *bacifero* III 596.

Sabratha, *Africae urbs*, III 256.

Sabratha, *miles classiarius*, XIV 437.

Sabura, *miles Hasdrubalis*, XV 441.

Sabus, *auctor nominis Sabini*, VIII 422.

Saces, *Maurus*, *Sacen* II 161.

Saetabis, *Hispaniae urbs*, *telas Arabum spreuisse superba e/c.* III 373, 374; XVI 474.

Saguntinus: *matre* I 378; *portae* I 271; *umbrae* II 704.

Saguntos I 502, 573; II 446; *Graia* III 178; *animosa* IX 186. *Sagunti extrema precantis imago* I 631; *accensae tecta* I 676; *tectis* II 229; *arce* II 369; *muros* 394; *exitium dirum* 487; *castae moenia* III 2; *fumantis arce* 16; *obsessae ore* 66; *casus* 564; *moenibus* V 322; *miseræ poenas* VII 280; *captae caede* IX 292; *cineres* XII 80. *Sagunto superatae* I 650, 654; II 436; *miseræ* XII 432; XIII 675. *Saguntum miseram* II 105; *luctantem fatis* II 514, 541, 662; *Rutulam* IV 62; *passam infanda* V 160; *captam* VI 701; XII 695; XV 409. *Sagunte* II 569; XVII 495. *Sagunto Ausonia* I 332; *fumante* II 284. v. *Daunius*. *Dulichius*. *Fides*. *Herculeus*. *Neritius*. *Rutulus*. *Tirynthius*. *Zacynthos*.

Saguntum XVII 328.

Salaminiacis *trophaeis* XIV 282.

Salerni *tela* VIII 582.

Sallentinae *cohortes* VIII 573.

Same, *insula prope Cephalleniam*, *Samen* XV 303.

Samius, *Macedo*, XVII 428.

Samnis 1) *adi.* Samnitis ursae IV 558. 2) *subst.* Samnis VIII 562; belliger X 314; odium renouare ferox XI 8. Samnitum robore I 664; signis IX 270; superbis iussis XI 175.

Sancus, *auctor gentis Sabinorum*, VIII 420.

Sapharus, *miles Hannibalis*, VII 604.

Sapis, *fluvius Galliae Cispadanae*, VIII 448.

Sardous: luctu XIV 6; recessus XII 368; terra VI 672; terras XII 343.

Sardus, *Libys*, XII 359.

Sarmaticus: conti XV 685; muros III 384 (*v. Uxama*); Orestes XV 313; sedibus III 617.

Sarmens, *miles Gallus*, IV 200.

Sarnus, *Campaniae fluvius*, Sarni mitis opes VIII 537.

Sarranus (*Tyrius, Carthaginienensis*): caede VI 662; castra XI 2; gente I 72; Iuno VI 468; Leptis III 256; manus IX 319; murice XV 205; nauita VII 432; nomen IX 202; numina VIII 46.

Sarrastes (*Campaniae*) populi X 315; populos VIII 536.

Sason, *insula*, IX 469. Sasonis Hadriaci infaustas harenas VII 480.

Sassina, *Umbriae oppidum*, VIII 461.

Satricus, *Sulmonensis*, IX 68, 77, 104; Solimi genus 128. Satrice 111.

Saturae nebulosa palus VIII 380.

Saturnia (*Iuno*) II 527; IV 709; VII 464, 511; VIII 202; IX 296; X 433; XII 702.

Saturnius: arua I 70; coniux X 337; dextera XIV 49; pubes III 711; regna III 184; XIII 63; XVII 380; sedes IV 442.

Saturnus altus VIII 440. Saturni patris casta saecula XI 458. Saturnum XV 525.

Satyrus: Satyro lasciuo III 103. Satyri leues III 394.

Scaee limina portae XIII 73.

Scaeuola, *dux Romanus*, VIII 384; IX 372; X 404.

Scaptia pubes VIII 395.

Scaurus, *dux Romanus*, VIII 370.

Scelerata limina portae VII 48.

Scipiades 1) = *Scipio* (1): Scipiadae ora XVI 193; patris sanguine XVII 315. 2) = *Scipio* (3): Scipiadae arma XI 362; cornum XV 441. Scipiadae (*dat.*) IX 276, 439; XIII 231; XV 341; XVI 33. 3) Scipiadae = *Scipiones* (1) et (2): fulmina gentis VII 107. Scipiadas sacrata nomina Marti VIII 254; XIII 384.

Scipio (1), *P. Cornelius, consul a. 218*: IV 52, 230; implacabilis 624; 669, 698; VI 710; geminus (*cum fratre*) XV 4. *v. Scipiades*.

- [Scipio (2), *Cn. Cornelius*] *v. Scipiadēs. Scipio* (1).
 Scipio (3), *P. Cornelius, Africanus maior*: IV 117; VIII 546; IX 413, 430; X 426; XIII 218, 236, 386, 449, 710, 737, 792, 831; XV 158, 492; XVI 154, 159, 223, 234, 276, 657; XVII 48, 235, 395, 402, 480, 533, 543. [uera Iouis proles IV 476; lux Italum XIII 707; Aeneades XIII 767; nate Tonantis XVI 144; Rutulum rector XVI 141; Latius iuuenis XVI 190; Dardanide pulcherrime XVI 191; pacator terrae Hiberæ XVI 245; Tarpei Tonantis prolem XVII 654]. *v. Scipiadēs.*
 Scipio (4), *L. Cornelius, Barbatī filius*, Sardoā uictor terrā VI 671.
 Scipio (5), *L. Cornelius, Africani maioris frater*, XVI 59.
 Scipio (6), *P. Cornelius Nasica*, genitus patruo ductoris ad Africa bella tunc lecti XVII 10.
 [Scipio (7), *Africanus minor*] XVII 374.
 Sciron, *Marmarides*, XIV 482.
 Scylla V 135; XIII 440, 590.
 Scyllæus: antra II 306; canes XIV 474; litoris II 334.
 Scythica gente XIII 486.
 Sedetana cohors III 372.
 Selinus, *Siciliæ oppidum*, palma arbusta XIV 200.
 Seliū, *miles Romanus*, XVII 429.
 Sena, *fluuius*, Senonum de nomine VIII 453; XV 552.
 Senectus queribunda XIII 583.
 Senones infandi IV 160; VI 555. Senonum galeæ I 624; nomine VIII 453; genti XI 30; milibus XII 583.
 Seres, primi nouo Phaetonte relecti VI 4; Eoi XVII 595. Seras XV 79.
 Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles VI 62, 295. Serranum 575. Serrane 292.
 Seruilius *Cn.* V 98, 114; VIII 665; IX 272; optima post Paulum pars belli X 222; XIII 718. Seruili ora suffixa ueruto XVII 308.
 Setia, *Latii oppidum*, ipsius mensis seposita Lyæi VIII 377; colle uitifero X 33.
 Sibylla, *uates Cumæa*, XIII 621, 724. Sibyllæ Phœbeæ dicta IX 62; sacra XIII 411; castæ imago 444; umbra 488; fatidicæ prisca oracula XVII 2. *v. Trivia.*
 Sicania IV 502. Sicaniaæ freta II 334. Sicania (*abl.*) XIV 237. *v. Hennaëus. Scyllæus. Trinacria. Triquetrus.*
 Sicanus: gurgite I 35; muro III 243; ora XIII 739; portus XIV 4; transtra XIV 492.
 Sicanus: gens XIV 258; leuitate XIV 291; pubes X 313; rebus XIV 110; socio VIII 356; tellus XVI 216; uomere XIV 34; urbe XV 356.
 Siccha, *Poenus*, IX 385, 388.

Sicelides musae XIV 467.

Sicoris, *legatus Saguntinus*, I 633.

Sicoris, *Ilerdensis*, XVI 475.

Siculus, *Ligurum ductor*, XIV 37.

Siculus 1) *adi.* Aetna VIII 614; aruis II 429; litoris XIV 2; Mauorte XIV 154; oras X 655; oris XIV 44, 98; ora XIV 178; pontus I 62; subteminis XV 433; terris V 566; terra XVII 48; tyranni I 662. 2) *subst.* Siculorum diuos XIV 294. *v.* *Aeolius. Aetnaeus. Hennaesus.*

Sidicinus: arua XII 524; bella XI 176; cohors V 551; miles VIII 511.

Sidon, *urbs*, Cadmea XIV 579. **Sidone** Tyria VII 634; VIII 436.

Sidonis = *Anna, Didonis soror*, naufraga VIII 70; 199. **Sidonida** 193.

Sidonius: 1) *adi.* aciem IX 540; aggere IX 97; amnem IV 648; arcis XI 595; ardore IV 268; ariete XVI 696; auos III 708; Barce IV 356; cassis XVI 451; carcer VI 343; classis XIV 354; Crantor XIV 517; cuspis V 474; Dido XV 746; domos XV 38; duces I 10; ducem X 301; XV 390; ductor I 297; III 406; IV 325; V 2 *et saepius*; ense IX 427; flammae I 131; fortuna XV 737; furores XVII 347; gentis II 656; VIII 212; XV 524; hostis XIII 714; iugum XVI 647; iuuenis XI 135; XII 693; litora VI 370; manipulis III 241; matres II 571; VI 411; miles X 36; XI 281; XVII 212; nautis III 665; nomine XVII 369; pubes XI 298; pubis XI 355; puer XVI 677; pugnae necisque XI 309; rectorem XIII 514; sponsa V 290; tecta I 444; VI 85; tela XII 377; trophaeis VI 109; uictor XIV 96; uirgo XIII 620; uulnera IX 104; Elissae uultus XIV 573. 2) *subst.* **Sidonius** (*Hasdrubal*) XV 800. **Sidonii** (*Hannibalis*) VII 98. **Sidoniis** IX 161. **Sidonios** XIV 269, 271.

Sigeus: auis I 665; colono IX 203.

Signia, *Latii oppidum*, spumans immiti musto VIII 378.

Silanus, *dux Romanus*, XII 483.

Silarus, *Lucaniae fluvius*, VIII 580.

Silarus, *miles Bruttius*, XVII 438.

Simbrunium, *Latii regio*, Simbrunio gelido VIII 369.

Simois, *Troadis fluvius*, Simoentos undas XV 59; XVI 370.

Simoenta Idaeum XIII 72.

Sinuessa, *Latii oppidum*, tepens VIII 527.

Sipus, *Apuliae urbs maritima*, VIII 633.

Siren XIV 473. **Sirenum una** (*Parthenope*) XII 34.

Siren, *nomen nauis*, pennata XIV 567.

Sirius, *sidus*, I 256; XIV 621; letiferos accendens ignes XVI 99.

Sisyphio Isthmo XIV 51.

Smyrnaeis (*Homeri*) plectris VIII 594.

- Solimos** (*Sulmo*) IX 75.
Solimus 1) *filius Satrici* IX 72, 91. 2) *Phryx, comes Aeneae, atavus Satrici* IX 75. Solimi genus IX 128. Solimo Pergameo IX 113.
Somnus IV 89; comes Baccho additus VII 204. Somnum regnantem tenebris X 341. Somne X 345.
[Sophonisbe, Hasdrubalis filia] XVII 71.
Sopor X 370.
Sora, Uolscorum oppidum, Sorae iuventus VIII 394.
Soracte, Etruriae mons, sacrum Phoebō VIII 492. Soractis Phoebei honor VII 662. Soracte satum Aequanum V 175.
Sorores durae I 281; XIII 74; impropere III 96. Sororum filia XVII 361. *v. Parca*.
Spartam IV 365.
Spartanus: catenis IV 359; cohors II 433; latratibus I 421; propaga (*Uolesi*) II 8. *v. Therapnaeus*.
Sphinx XIII 589.
Stabiae, Campaniae urbs, XIV 409.
Sthenius, miles Romanus, IV 343.
Strymona Rhiphaeum XI 459.
Stygius: aestus VI 219; XIV 450; antro XIII 423; aras IV 786; caligine VII 690; color XII 244; feruor X 161; flagello II 616; flatus XII 137; formidinis XIII 522; frigore V 528; Ianitor III 35; Ioui I 386; nemus VI 146; nocti V 242; nocte VI 33; odore XIV 587; palude XV 35; penatis VI 488; rector XIV 242; regno XIII 553; religione XII 124; sede XIV 162; tabo XIII 294; tenebrae VII 724; tenebras XIII 625, 713; uates II 427; uestis I 94; umbra V 597; IX 45; XIII 784; umbras V 617; undae II 706; undas XV 43.
Styx XIII 570. Stygis lacus III 601. Styga VII 586; XII 120; XIV 247. *v. Tartareus*.
Sucro, Hispaniae urbs et fluuius, III 372.
Suessa, Uolscorum oppidum, detrita bellis VIII 398.
Sueuo crine V 134.
Sulla, dictator, XIII 855, 860.
Sulla, dux Romanus, VIII 393.
Sulmo, Pelignorum urbs, IX 76. Sulmone gelido VIII 510; IX 70, 111.
Superbi (Tarquinii) solium X 481. Superbos pulsos VIII 479.
Surrentum, Campaniae oppidum, molle Zephyro salubri V 466; VIII 543.
Sutria (Sutrium, Etruriae urbs), tecta VIII 491.
Sychaeus, Didonis maritus, I 90; VIII 123.
Sychaeus, Hasdrubalis filius, III 245; IV 825; V 461, 468, 500. Sychaei corpus 602. Sychaeo 518. Sychaeum 584. Sychaeae 591.

Syllae iuuenes de Fabii exercitu VII 618.

Symaethus, miles Hannibalis, IX 410; XIV 231.

Synhalus, clarus medicus, V 352, 363; *eius proauus* 358. *v. Hammon*.

Syphax, Massylorum rex, ditissimus nec nudus uirtute XVI 171; celsus mente 187; 221; spes Libycis una et Laurentibus unus terror XVII 62; feretro residens 629. *Syphacem* XVII 76, 116. *Syphax uenerande sceptri* XVI 248. *v. Massylus*.

Syracosius: arces XIV 181; busto XIV 513; camena XIV 30; urbe XIV 289.

Syracusae XIV 277. *v. Arethusa. Ephyraeus. Isthmiacus. Trinacrius*.

Syrcticus, Poenus, V 243.

Syrtis perfundens sidera III 652; semper naufraga XVII 634. *Syrtis uastae populator* I 408; harenis I 644: infidae litora II 63; *Paraetoniae litora* V 356. *Syrtim* VII 570; XVI 621; XVII 247. *Syrtibus* XVI 253.

TABAS, *Siciliae oppidum*, bellare docilis XIV 272.

Taburnus, Campanus, XIII 195.

Tadius, miles Romanus, IX 587.

Tagus, Hispanus, ascito cognomine auriferi fontis I 155, 164. *Tagum ore excellentem et spectatum fortibus ausis* I 152.

Tagus, fluuius, I 234; auriferis harenis turbatus XVI 560. *Tagi opibus* II 404; uulgum XVI 286. *Tago aurifero (abl.)* XVI 450.

Tanaquil, uxor Tarquinii Prisci, XIII 818.

Tarchon, conditor urbis Tarquiniorum, VIII 473.

Tarentum, urbs: *Tarentus* XII 434. *Tarenti Tyndarei fortuna* XV 320. *Tarento Phalanteo (dat.) leuitas animosa* XI 16. *v. Oebalius*.

Tarius, miles Romanus, IV 252.

Tarpeia, uirgo, XIII 843.

Tarpeius: arces III 573; arce VI 417; arcis XII 44; cacumina XIII 1; collem VI 604; culminis III 609; culmina VI 103; incendia X 336; Iouis XII 743; XVII 267; louem XVI 261; iugo IV 152; moenia XIII 267; pater IV 48; rupes I 541; V 109; VIII 341, 644; rupe III 623; VI 713; rupis X 360; saxa I 117; V 82; scopulos II 33; sede IV 287; XI 78; XII 517; tectis IV 784; tecta V 635; templa VII 56; X 432; XVII 226; Tonanti IV 548; Tonantis XVII 654; uertice X 375; XII 609. — *Tarpeio (dat.)* V 164.

Tarraco, Hispaniae urbs, uitifera III 369; hospita Baccho XV 177.

Tartara II 695; V 388; VI 40, 315; X 263; XIII 437, 591.

- Tartareus:** cymba V 267; diuae (*Bellona*) V 222; hiatus III 483; Ioui II 674; labes XIV 597; portae XIII 422; torrens (*Acheron*) XV 65; XVII 565; turbo VI 175; uadis IX 541; urbis XII 133.
- Tartessiacus** (*occidentalis, Hispanus*): aequore VI 1; oras XVII 590; portus XVI 114.
- Tartessus:** stagna X 537; tellus XIII 674; XV 5; XVI 647.
- Tartessos, Hispaniae urbs**, stabulanti conscia Phoebus III 399; V 399.
- Tartessos, Hispanus**, XVI 465, 509.
- Taulantius:** incola (*Illyrii*) XV 294, regna X 508.
- Tauranus, miles Romanus**, V 472.
- Taurea, Campanus** (cf. *Liv. XXIII 46, 12*), XIII 143, 161, 170, 371.
- [**Tauricus**] v. *Thoanteus*.
- Taurinis campis** III 646.
- Tauromenitana sede** (*Tauromenium, Siciliae oppidum*) XIV 256.
- Taurus, mons**, XII 658. **Tauri** Cilicis saxosa cacumina XIII 882. **Tauro** (*dat.*) III 494.
- Taurus, gubernator navis Romanae**, XIV 407.
- Taygeta, Laconiae mons**, gelidos montis IV 363. **Taygeta** (*voc.*) VI 311.
- Teate, Samnitorium oppidum**, magnum VIII 520; clarum XVII 453.
- Tegeatide** (*Arcadia*) capra XIII 329.
- Teleboun regna** (*Capreae insula*) VII 418.
- Telegonus, Ulixis et Circes filius, conditor Tusculi**, Telegoni muros XII 535. v. *Laertes*.
- Telesinus, Cristae filius**, X 148, 152.
- Tellus** XV 618; **Oenotria** XV 522. **Telluris alumnus** (*Mimas*) IV 275; ira monstrum genitum (*serpens*) VI 152 (cf. V 111); **Latiae imago** XV 546. **Tellurem** XV 562.
- Telon, Teleboun rex**, antiqui Telonis saxosa insula (*Capreae*) VIII 541.
- Telon, classiarius Marcelli**, Telonis Neptunicolae ora XIV 443.
- Temisus, Hispanus**, litore ab Hesperidum I 431.
- Terror** IV 325.
- Tethys, Oceani uxor**, reciproca III 60; XIV 347; extrema litore XVI 172. **Tethyn extremam** III 411; XVII 243. **Tethye saeua** V 395.
- Tetrica rupe** (*Sabini mons*) VIII 417.
- Teucer, conditor Carthaginis Nouae**, Teucro uetusto III 368; XV 192.
- Teucer, Graecus**, XVII 426.
- Teuceri (Romani)** XII 362. **Teucrum murmura** XIII 70; **Teucrorum gentem et fatalia regna** XVII 348. **Teucris** I 44;

- III 127; VII 484; VIII 598. Teucros VIII 199; IX 530, 532; XIV 353.
- Teucra Pergama XIII 36.
- Tentalus, miles Gallus, IV 199.
- Teuthras, Cumaesus, XI 288, 433.
- Thamyris, Saguntinus, II 177.
- Thapsos, Siciliae urbs, XIV 206.
- Thapsus, miles Hannibalis, 1) II 160. 2) IV 635.
- Thapsus, Africae urbs, uberior Rutulo nunc sanguine III 261.
- Thebe, Graeciae urbs, Thebes gremio III 678. Thebas I 276; XI 443.
- Thelgon, Cyrenaeus, IV 628.
- Therapnaeus: armis XIII 43; sanguine VIII 412.
- Therapne, Laconicae urbs, animosa VI 303.
- Thermarum litora (in Sicilia) XIV 232.
- Thermodon, Ponti fluvius, Amazonius VIII 430.
- Thermodontiaci (Amazonia) pelta II 80.
- Theron, Saguntinus, Herculis sacerdos, II 149, 192, 207, 226.
- Therona 189. v. Daunius.
- Theron, Hispanus, XVI 476, 500, 510. Theronis terga 519.
- Therone 509.
- Thespiadum nepotes (Crotoniates) XI 20; agmine XII 364.
- Thesprotia (Epiri) arua XV 297.
- Thessala arma XV 278.
- Thetidis proles VII 120. v. Achilles.
- Thoanteae Diahae IV 769; XIV 260.
- Thoas, comes Diomedis, Thoantis Aetoli IX 99.
- Thrace ultima XI 465.
- Thraces equi (Diomedis, Thraciae regis) III 38.
- Thracius: Boreas I 587; uates (Orpheus) XII 398. v. Geticus.
- Odrysius. Rhodopeius.
- Thrasymennus v. Trasumennus.
- Threicius: Calen (Campaniae urbs) XII 525. Threiciae (Amazones) II 73.
- Thule v. Thyle.
- Thulis, miles Hannibalis, Thulin VII 602.
- Thuris, miles Hannibalis, Thurin VII 598.
- Thybris, pater I 607; III 150; IX 207. Thybridis sceptriferi undam VIII 367; ripas XIII 727; Tusci sonora ostia XVII 14.
- Thybrim III 511; V 162; VIII 452; X 358, 497; XII 540; XIII 828; XVI 679. v. Albula. Tiberinus. Tuscus. Tyrrenus.
- Thyle, insula, Thyles incola XVII 416. Thylon III 597.
- Thyrnis, Gallus, XV 721.
- Thyrus, miles Hannibalis, II 110.
- Thysdrus, miles Hasdrubalis, XV 448.

- Tiberino amni VI 383.
 Tiberinus, *gubernator navis Romanae*. XIV 516.
 Tibur, *Latii oppidum*, VIII 364. Tiburis arua XII 229.
 Tiburna, *uxor Murri*, II 554, 566, 665.
 Tiburtis Magios IV 187.
 Ticinus, *fluvius*, IV 82; VI 107. Ticini undas IV 81; ripis V 155; VII 31; amnem V 403; spumantis sanguine ripas VI 706; gelidas undas XVII 314. Ticine I 45. — Ticina flumina IX 432; fluenta XII 548.
 Tifata, *Campaniae mons*, XII 487; XIII 219.
 Timaeus, *Uenetorum fluvius*, Timauo sacro XII 215.
 Tingi, *Mauretaniae urbs*, Tingim III 258.
 Tinia, *Umbriae fluvius*, Tiniae inglorius humor VIII 452.
 Tirynthius 1) *adi. castra (Cerretani)* III 357; culmina (*Saguntum*) I 661; gens (*Fabia*) VII 35; heros (*Fabius*) VIII 217 = proles II 3; tecta (*Saguntum*) II 300. 2) *subst. = Hercules* III 433, 496; VI 628; VII 592; tangens astra XVII 650.
 Tisiphone, *furia*, II 614. Tisiphones pocula XIII 575. Tisiphonen II 530.
 Tisse, *Siciliae oppidum*, paruo nomine XIV 267.
 Titan (*Sol*) I 209; V 57; VI 1; XII 508, 648, 681; nouus XIV 344; criniger XIV 585, 641; XV 223; oriens 248.
 Titania (*Luna*) IX 169; X 538.
 Titania bella XII 725.
 Titanum cohors I 435; bello IV 435.
 Tithoni roscida coniux I 576.
 Tithonia coniux V 25.
 [Titus] *imperator*, iuuenis magno praecellens robore mentis III 603.
 Tlepolemus, *Herculis filius*, III 364.
 Tmolus, *Lydiae mons et urbs*, diues VII 210. Tmoli decus (*Tyrrhenus*) V 9. Tmolo missa manus (*Etrusci*) IV 738.
 Tonans: Tonantis Tarpeia tecta V 635; crimen culpamque VI 84; summi matrona VIII 219; uultus VIII 652; sede XI 85; XII 48; irati pugna XIII 20; nate (*Scipio* 3) XVI 144; templa 273; Tarpei prolem (*Scipio*) XVII 654. Tonanti I 133; Tarpeio IV 548; X 54, 293, 319; XII 280; XV 253. Tonantem deiectum Tarpeia rupe VI 713; demigrantem Tarpeia sede XII 517; 666, 722. Tonante III 649.
 Torquatus, *miles Romanus*, VII 619.
 Torquatus (*T. Manlius*), auum fronte aequauisse seuera nobilis XI 73; senior XII 342. Torquatum XII 350, 377.
 Trasumennus, *Tyrrheni filius*, V 8. Trasumenne V 16.
 Trasumennus, *numen lacus*, IV 738.
 Trasumennus, *lacus*, I 49; V 23, 253, 331. Trasumenni undas V 72; VI 111; unda VI 553; undis XVII 164; Tusci litora

- VI 707; XV 815; nomina VII 148; fata VIII 38. Trasumenne I 547; IV 703, 826; V 581; VI 298; VIII 665; XVII 496. Trasumenna uada XI 172; busta XI 345; fluenta XIV 150. *v. Lydius. Maeonius. Tuscus. Tyrrhenus.*
- Trebia** I 47; IV 573, 626, 634, 638; VI 297; VIII 668; IX 189. Trebiae uicina IV 493; nomen IV 661; nomina VII 148; gurgite V 128; fata VIII 38; ripas XI 140; flumine saeuo XVII 312; paludem XVII 600. Trebiam IV 484, 601; VI 707; VII 378; X 590; XI 345; XII 80, 285, 548; XV 815. Trebia (*voc.*) IV 643; insignite trophaeis Sidoniis VI 109. Trebia (*abl.*) IV 698; XII 16.
- Tricastinis finibus** III 466.
- Trinacriae (Siciliae)** motu XIV 110.
- Trinacrius:** antra XIV 55; colonos III 257; freta XIII 93; genitor (*Hippocratis et Epicydis pater*) XIV 290; moenia (*Syracusae*) XIV 614; Peloro IV 494; rex (*Hieronymus*) XV 423.
- Triton, Neptuni filius,** XIV 373.
- Triton, nomen nauis,** captiuus XIV 578.
- Tritonia (Minerua)** IX 439; uirgo IX 479; XIII 57.
- Tritonis, Africae lacus,** sacra IV 533. Tritonidos paludis stagna alta III 322; Libycis lymphis IX 297.
- Tritonis, uxor Hiarbae, mater Asbytes.** Tritonide nympha II 65.
- Triuia (Hecates)** docta comes (*Sibylla*) XIII 786.
- Triuia** immite nemus (*in Latio*) VIII 362.
- Triumphus** XV 100.
- Trogilos, Sicilae oppidum,** perflata Austris XIV 259.
- Troia excisa** VII 473. Troiae ruinis I 513; genetricis pignora I 659; extremos cineres III 565; XVII 363; regna VII 16; labores VIII 137; melioris moenia (*Lauinium*) XIII 61. Troiam VIII 620; uestram (*Romam*) XIII 791. *v. Teucrus. Scaeus.*
- Troianus:** 1) *adi.* Acesta XIV 220; Acestes XIV 45; altaria I 543; Caesar XIII 863; gens (*Romani*) XVI 655; Helymus XIV 46; labores XII 331; manus (*Patauii*) VIII 602; Mineruam XIII 78; origine XVI 369; semina XII 213. 2) *subst.* Troianis (*dat.*) XIII 128. *v. Priamidae.*
- Troiugene (Romani), Troiugenis** XIV 117; XVI 658. Troiugenas XIII 810.
- Troius:** arma XIII 65; exul (*Aeneas*) I 42; moenia (*Roma*) XVI 678; proles IX 348; rector (*Aeneas*) VIII 161. *v. Dardanus. Laomedonteus. Phrygius.*
- Tros, Troianus,** XI 295.
- Truentinas turris (Truentum, Piceni oppidum)** VIII 433.
- Tuder, Umbriae oppidum,** VI 645; haud obscura domus (*Cristae*) X 95.

Tudertem Gradiuicolum IV 222. **Tudertes** haud parci Martem coluisse VIII 462.

Tullia, *Serui Tulli filia*, XIII 835.

Tullius, *dux Arpinatium*, VIII 404; clarum Uolscorum decus XII 175.

Tullus, *miles Romanus*, IV 183.

Tullus (*Attius*) *uetus Uolscorum rex auctorque gentis Tullianae*, Tullo alto VIII 405.

Tunger, *Maurus*, VII 682.

Tuscula moenia VII 692. *v. Telegonus*.

Tuscus: amnis (*Thybris*) VIII 362; profundi (*Thrasymennus*) VII 378; X 590; *Thybridis* XVII 14; undis XIII 6.

Tutia, *Latii riuus*, inglorius XIII 5.

Tyde, *Hispaniae castellum*, Aetola III 367; Diomedi uago condita XVI 368. *v. Oeneus*.

Tydides XIII 48, 67; XVI 371. **Tydide** (*voc.*) XIII 58.

Tymbrenus, *Saguntinus*, II 633.

Tyndarei Tarenti fortuna XV 320.

Tyndaris, *Siciliae urbs*, gemino Lacone sese attollens XIV 208.

Typhoeus, *gigas*, XII 660. **Typhoeo** ardenti XIV 196. **Typhoea** ardentem VIII 540.

Tyres, *Nasamon*, Tyren VI 44.

Tyrius: 1) *adi.* alas IV 316; arces VI 464; astus XIV 291; Byrsa II 363; caede V 173; Carthagine III 231; Carthaginis XVI 211; classes VII 430; coetu XI 303; conata XII 434; corona V 200; cruorem XVI 215; dolos VII 268; domo XVI 467; domos XVI 682; ducem XV 783; dux XVII 110; ductor I 143; VIII 298; IX 634; X 170; XV 381; enses X 418; furori VI 528; gentis III 571; gentes XIII 17; genti XIV 7; hastas IX 510; hospite XIII 305; Hymenaeos XVII 79; incola XV 193; irae IV 528; VI 490; iuueni XV 732; leges XV 5; limine VI 451; manum IX 103; Marti XI 24; matres IV 778; miles VIII 13; murice XV 116; origine IX 202; ostro VIII 487; ostrum XV 25; patres II 24; praeda XVI 300, 449; pubem XI 396; rector X 187; regi IV 131, 446; V 545; remige XVII 435; rerum IV 815; sanguine VI 300; senatu II 330; VIII 335; Sidone VII 634; tyrannus I 239; IV 707; ueruto X 39; uulgus III 256.
2) *subst.* Tyrius = *Hannibal* XV 433. **Tyrium** (*Tyriorum*) atra tempestas VII 723. Tyriis I 82; II 151, 423; III 1; IV 189; VII 246; XV 416; XVI 142. Tyrios IV 473; VI 471; VIII 175; IX 545; X 268, 476; XI 56, 156; XII 345; XVI 183. Tyriis XV 318. *v. Sarranus*.

Tyros laeta XIV 659. **Tyron** famulam I 74.

Tyrrhenus: 1) *adi.* caerula XV 164; fluminis XIII 66; hasta IV 609; litora IV 295; miles XIV 149; oris VII 29; oras

- X 500; pubes (*Romani*) I 111; siluas V 621; stagna (*Thrasymennus*) XII 79, 673; tubae II 19; uada XVII 601; ualles VI 602; undas V 72. 2) *subst.* Tyrrhenus (*Asilus*) XIV 166. Tyrrhenum (= *orum*) ualli medio VIII 386. Tyrrhenos VI 597.
- Tyrrhenus, *Thrasymenni pater*, V 11. *v. Lydius.*
 Tyrrhenus, *cornicen Romanus*, IV 167.
- UAGA. *Numidia urbs*, III 259.
- Uagenni, *Liguria gens*, sparsi per saxa VIII 605.
 [Ualeria gens] *v. Uolesus.*
- Uarenus, *Meuanas*, IV 543, 544.
- Uarro, *consul*, VIII 244; IX 15, 249; cuncti fons mali IX 414, 645; X 56, 383; XI 511, 523. Uarronis mentem X 407. Uarroni VIII 348, 618. Uarronem furem IX 139, 419, 639, 647; X 606, 622; XI 154. Uarro insane VIII 311, 666; IX 175, 427; X 514 (*bis*), 518; confuse nimis Gradiui turbine XI 101. Uarrone VIII 35 (*bis*); IX 632; X 65, 273.
- Uasco, *Hispaniae gens*, insuetus galeae III 358; galeae contempto tegmine V 197; non tectus tempora IX 232; leuis X 15.
- Ueientum populi VII 40.
- Uelinus, *amnis et lacus in Sabinis*, Uelino gelido IV 183.
- Ueliternus, *miles Romanus*, XIII 229.
- Uelitrae, *Latii oppidum*, incelebri ualle VIII 377.
- Uenafrum, *Samnii oppidum*, VIII 401.
- Uenetus 1) *adi. gentes* XII 217. 2) *subst.* Uenetis (*abl.*) VIII 604. *v. Euganeus.*
- Uenulus, *miles Romanus*, IV 181.
- Venus III 557, 570; IV 676; V 204; VII 448, 452; nitenti uultu ridens VII 467; amens IX 291; XI 410; XVII 283; 290. Ueneris foedera II 83; genti (*Romani*) IV 132; XII 324; nurus (*Dido*) VIII 143; nurus (*Lauiua*) XIII 809. Veneri IV 106; VII 640; XII 248. Uenerem occultam III 381; XI 385; XV 59. Uenere IV 667. *v. Cytherea. Dicne. Idalius.*
- Uercellae VIII 597.
- [Uergilius, *poeta*] VIII 593.
- Uergilius, *miles Romanus*, XVII 441.
- Uerginia, *uirgo*, XIII 824.
- Uerona, *Athesi circumflua*, VIII 595.
- Uesbius (*Uesuius*) VIII 654; XVII 593. *v. Uesuius.*
- [Uespasianus] III 597.
- Uesta, *dea*, IX 292. Uestae secreta III 566; primum honorem VII 184; sacraria XIII 848. Uesta paupere VI 76.
- Uestalis focos IV 411.
- Uestina iuuentus VIII 515.

Uesuina iuga XII 152.

Uesulus, *Cristae filius*, X 145.

Uettones, *Lusitaniae gens*, Uettonum alas III 378; campis XVI 365.

Uetulonia, *Etruriae oppidum*, quondam Maeoniae gentis decus VIII 483.

Ufens, *Latii fluvius*, turbidus VIII 382.

Ufens, *miles Romanus*, 1) IV 337, 341. 2) IX 585.

Uictoria V 227; XIV 675; XV 99, 737.

Uirbius, *unus ex trigeminis Aricinis*, IV 380, 391. *v. Albanus. Capys.*

Virgo (*Minerva*) IX 460, 526.

Viriasius, *Sidicinorum dux*, V 551.

Viriathus, *dux Hispanus*, III 354, 355; regnator Hiberæ magnanimus terræ X 219.

Virrius, *Campanus*, XI 65, 113, 131; altæ immitis ductor Capuæ XII 86, 104; XIII 215, 225; perfidiæ ductorque caputque senatus 262, 296. Uirri (*voc.*) XI 93.

Virtus, *dea*, V 126; XV 22, 40, 69, 121.

Ulixen II 182. *v. Dulichius. Ithacus. Laertius.*

Umbro 1) *adi.* Auente VI 167; collis VI 643; populos X 95; populo X 163; uenator (*canis*) nare sagax III 295. 2) *subst.* Umbro Martius X 312. Umbri canis uenientes montibus VIII 447. Umbros IX 273.

Uocentia rura III 467.

Volcae, *gens Gallica*, Volcarum inhospita rura III 445.

Volces, *auctor gentis Ualeriæ*, II 8. *v. Spartanus.*

Volces, *miles Romanus*, XIII 244.

Volscæ gente VI 20.

Volscorum decus (*Tullius*) XII 175.

Volso, *Cristæ filius*, X 143.

Volunx, *Afer*, V 261.

Voluptas, *dea*, XV 22, 32, 95, 108, 123.

Uomanus, *Piceni fluvius*, VIII 437.

Uosegus, *miles Gallus*, IV 213.

Utica, *Africæ urbs*, III 241.

Uulcanius: ardor IX 608; arma (*Achillis*) VII 120; pestis VII 360; XIV 423; XVII 504, 594.

Uulcanus, *deus*, IV 694. U. = *ignis*: IV 681; V 513; XIV 307; XVII 97. Uulcanum I 363. *v. Mulciber.*

Uulturna uada XII 521.

Uulturnum, *Campaniæ oppidum*, fluctu sonorum VIII 528.

Uulturnus, *uentus*, X 204. Uulturnum regnantem Aetolis in campis IX 495. U. *deus*, caput flauum caligine conditus atra IX 514.

Uxama, *Hispaniæ oppidum*, Sarmaticos attollens muros III 384.

XANTHIPPOS, *Lacedaemonius*, *Ledaeis ueniens Amyclis* II 434; VI 683. [*Grains ductor* VI 327]. *Xanthippo (dat.) Ledaes* IV 357; IX 67. *v. Amyclaeus. Lacon. Spartanus.*

Xanthippus, unus ex trigeminis prioris Xanth. filiis, IV 372, 392. *v. Critias. Eumachus.*

Xanthus, Troadis fluvius, Idaeos Xanthum Simoentaque XIII 72. [*Xerxes*] *pharetrigeri regis clade* XIV 286.

ZACYNTHOS, *comes Herculis*, I 275. *v. Alcides. Inachus.*

Zacynthos, insula, I 290. *Zacyntho (abl.)* II 603. *v. Dulichius.*

Zama, Africae urbs, III 261.

Zanclaeus: moenia XIV 48; *oris* XIV 113.

Zancle (Messana), Zanclen I 662.

Zephyrus, uentus, V 504. *Zephyri noua flamina* XVI 364.

Zephyro (dat.) XVI 433. *Zephyro (abl.) salubri* V 466;

XVI 427. *Zephyri lenes* VI 528. *Zephyris (abl.) blandis* XII 4.

Zeusis, Phalanti Lacedaemonii filius, VII 665. *v. Phalantus.*

110549

PA
6695
A2
1890

110549

Silius Italicus,
Tiberius Catius
Punica

DATE DUE	BORROWER'S NAME

Silius
Punica

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

PRINTED IN U.S.A.

